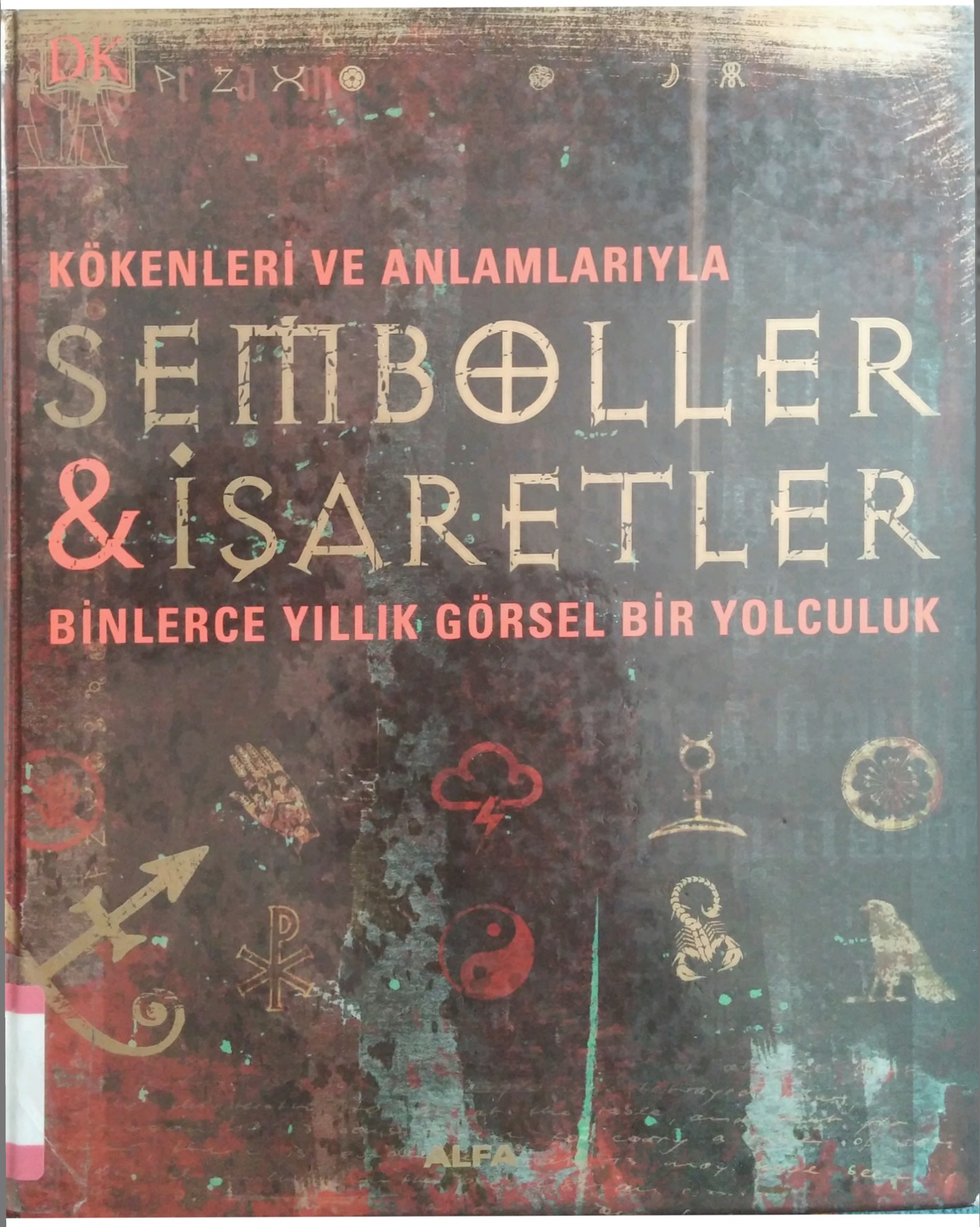
DK
KÖKENLERİ VE ANLAMLARIYLA
SEMBOLLER
& İŞARETLER
BİNLERCE YILLIK GÖRSEL BİR YOLCULUK
ALFA

SEMBOLLER VE İŞARETLER

0096288

ALFA®

SEMBOLLER
VE İŞARETLER

Bu bir Dorling Kindersley kitabıdır.
www.dk.com

Alfa Yayınları: 2021
Başvuru-Hobi: 78

SEMBOLLER VE İŞARETLER

Kathryn Wilkinson

Orijinal Adı Signs & Symbols
İngilizce Aslından Çeviren Seda Toksoy

1. Basım: Ocak 2010
2. Basım: Mart 2011
ISBN: 978-605-106-143-6

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Yayın Yönetmeni ve Editör Rana Alpöz
Pazarlama ve Satış Müdürü Vedat Bayrak

Proje Editörü Kathryn Wilkinson
Sanat Yönetmeni Bryn Walls
Tasarım Tim Lane
Kapak Tasarımı Silke Spingies

© 2009, ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
© Dorling Kindersley Limited, 2008

Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
Ticarethane Sokak No: 53 34410
Cağaloğlu, İstanbul/Türkiye
Tel: (212) 511 53 03 - 513 87 51 - 512 30 46
Faks: (212) 519 33 00

www.alfakitap.com info@alfakitap.com

Singapur'da Star Standard tarafından üretilmiştir.

İÇİNDEKİLER

1–11 Giriş

12–13 **KOSMOS**
14–15 Giriş
16–17 Güneş
18–19 Ay
20–23 Gece Göğü
24–27 Yeryüzü
28–29 Dağlar
30–31 Ateş
32–33 Su
34–35 Hava Durumu
36–37 Yağmur ve Kar
38–39 Seller
40–41 Mevsimler
42–43 Değerli Taşlar
44–45 Altın
46–47 Değerli Maddeler

48–49 **DOĞAL ALEM**
50–51 Giriş
52–55 Memeliler
56–57 Kediler
58–61 Kuşlar
62–63 Kartallar
64–65 Sürüngenler ve İki Yaşayışlı Hayvanlar
66–67 Yılanlar
68–71 Suda Yaşayan Yaratıklar
72–73 Ürpertici Böcekler
74–77 Efsane Yaratıkları
78–79 Ejderler
80–81 Bitkiler
82–85 Çiçekler

86–87 Lotus
88–89 Otlar ve Baharatlar
90–93 Orman
94–95 Ağaçlar
96–97 Kutsal Ağaçlar
98–99 Dünya Meyveleri
100–101 Dünya Besinleri

102–103 **İNSAN YAŞAMI**
104–105 Giriş
106–109 Baş
110–111 Kafa Ganimetleri
112–115 İnsan Bedeni
116–119 Eller ve Ayaklar
120–123 Bereket ve Çocuk Doğurma
124–125 İnisiyasyon Törenleri
126–127 Aşk ve Evlilik
128–131 Ölüm ve Yas
132–133 Vanitas

134–135 **MİTLER VE DİNLER**
136–137 Giriş
138–139 Mısır Tanrıları
140–141 Yunan ve Roma Tanrıları
142–143 Kelt ve Kuzey Avrupa Tanrıları
144–145 Orta ve Güney Amerika Tanrıları
146–147 Atalar
148–149 Doğa Ruhları
150–151 Kabile Totemleri, Kahramanlar ve Düzenbazlar
152–153 Rüya Zamanı
154–155 Şamanizm
156–157 Yaradılış Öyküleri
158–163 Hinduizm
164–169 Budizm
170–171 Taoizm ve Şintoizm
172–173 Yahudilik
174–175 Kabala
176–179 Hıristiyanlık
180–183 İslam
184–185 Sihlik
186–187 Vudu
188–189 Melekler
190–191 Şeytan ve İblisler
192–193 Cadılar ve Vikalar
194–195 Tılsımlar
196–199 Kehanet
200– 203 Batı Astrolojisi
204–205 Çin Horoskopu
206–207 Nümeroloji
208–209 Kutsal Kâse
210–211 Simya

212–213 **TOPLUM VE KÜLTÜR**
214–215 Giriş
216–217 Kraliyet
218–219 Kraliyet İşaretleri
220–221 Taç Giyme Törenleri
222–223 Milliyet
224–225 Araçlar ve Silahlar
226–227 Mimari
228–231 Dinsel Mimari
232–233 Kutsal Yerler
234–235 Binalar
236–237 Cennete Uzanan Basamaklar
238–241 Yuva
242–243 Gemiler ve Tekneler
244–247 Bahçeler
248–249 Giyim Kuşam
250–251 Başlıklar
252–253 Üniformalar
254–255 Mücevherler
256–257 Beden Süslemeleri
258–259 Topluluk Aidiyeti
260–261 Masonluk
262–267 Sanat
268–269 Dans ve Tiyatro
270–271 Masklar
272–273 Masallar
274–275 Müzik Aletleri

276–277 **SEMBOL SİSTEMLERİ**
278–279 Giriş
280–283 Renkler
284–289 Şekiller
290–293 Desenler
294–299 Sayılar
300–305 Resim Yazısı
306–309 Alfabeler
310–313 Uluslararası İşaretler
314–315 Mesleki Semboller
316–317 Markalar ve Logolar
318–323 Arma Amblemleri
324–329 Bayraklar
330–331 İşaret Dilleri ve Sinyaller
334–337 Sembolik Hareketler

338–343 Terimler Sözlüğü
344–345 Okuma Listesi
346–351 Dizin
352 Teşekkür

GİRİŞ

Homo sapien'ler olarak bizlerin ayırıcı bir özelliği de araştırıcı zihnimizdir. Yalnızca yeryüzündeki varlığımızı, neden burada olduğumuzu, nereden geldiğimizi, öldükten sonra ne olacağımızı ve bizi kuşatan doğal olayların ardındaki anlamı değil, her şeyi araştırageldik. Binlerce yıl içinde, bu sorulara hiç değilse bir ölçüde yanıt verebilmemizi sağlayan inanç sistemleri yarattık.

TANIMLAR VE ANALİZLERİ

İnanç sistemlerinin bir parçası olarak bize evren ile bir oluşumuzu anımsatan işaret ve simgelerle zengin bir dağarcık oluşturduk. İşaretler de simgeler de yaygın olarak tanınmakla birlikte bu ikisi arasındaki fark kimi zaman belirsizleşir. Bir işaret, yüklendiği işlevi doğrudan yerine getirir. Yazılı ya da görsel bir dilin parçası olabilir; önümüzdeki yola ilişkin görsel bir uyarı dağarcığına aittir ya da bir şirketin piyasaya çıkardığı ürünle ilgili çarpıcı bir yorum. İşaretler bize, hemen o anda önem taşıyan basit bir mesaj iletirler.

Simge ise bir fikri temsil eden görsel bir imge ya da işaret, evrensel bir gerçeğin daha derin düzlemli bir göstergesidir. Örneğin Ateş hem Güneş'i hem de hepimizi çevreleyen eril gücü simgelerken, bir baharçiçeği yeniden doğuş ve yeni yaşamı temsil eder. Simgelerin ışığında görüldüğünde yaşam zenginleşir ve anlama bürünür.

Başlangıçtan itibaren simgeler evren, doğurganlık, ölüm ve yenilenme ile ilişkilendirilmiştir ancak psikanaliz teorisinin

İŞARETLER BİZE, HEMEN O ANDA ÖNEM TAŞIYAN BASİT BİR MESAJ İLETİRLER. SİMGE İSE BİR FİKRİ TEMSİL EDEN GÖRSEL BİR İMGE YA DA İŞARETTİR.

ortaya çıkışı düşünce ve nesnelerin ruh ve psikolojik ihtiyaçlar açısından incelenmesine yol açmıştır.

Sözgelimi koyu bir gölge, ruhsal güvensizliğin simgesi olarak görülebilir. *Kırmızı Şapkalı Kız* gibi pek çok peri masalı analiz edildiğinde, büyüme, engellerle karşılaşma ve buradan da yetişkin olarak çıkma süreciyle ilişkilendirilir. Bununla birlikte kadim ve arketipik simgeler Evren'e ve bizim kozmosla ilişkimize bağlanır.

Daire ve uçan kuş gibi kimi semboller evrensel olarak bilinir. İlki, başka şeylerin yanı sıra doğuş, yeniden doğuş, mevsimlerin birbirini izlemesini simgelerken ikincisi ruhun Cennet'e yükselişini temsil eder. Efsanevi yaratıklar da binlerce yıl boyunca sanattaki yerlerini almıştır. Temsil ettikleri varlıkların bileşik niteliklerini simgeler bunlar. Örneğin satir, yarı keçi yarı insandır ve insan doğasının bayağı ve yüce yönlerini işaret eder.

SİMGELERİN GÖÇÜ

Simgelerin dünyanın birbirinden uzak yerlerinde yaygın olarak görülmesi, kökenleri üzerine tartışmalara yol açmıştır. İnsanın bilinçdışı dürtülerinin sonucu olarak kendiliğinden mi ortaya çıkmışlardır, yoksa düşüncelerin bir ülkeden diğerine aktarımının mı sonucudurlar?

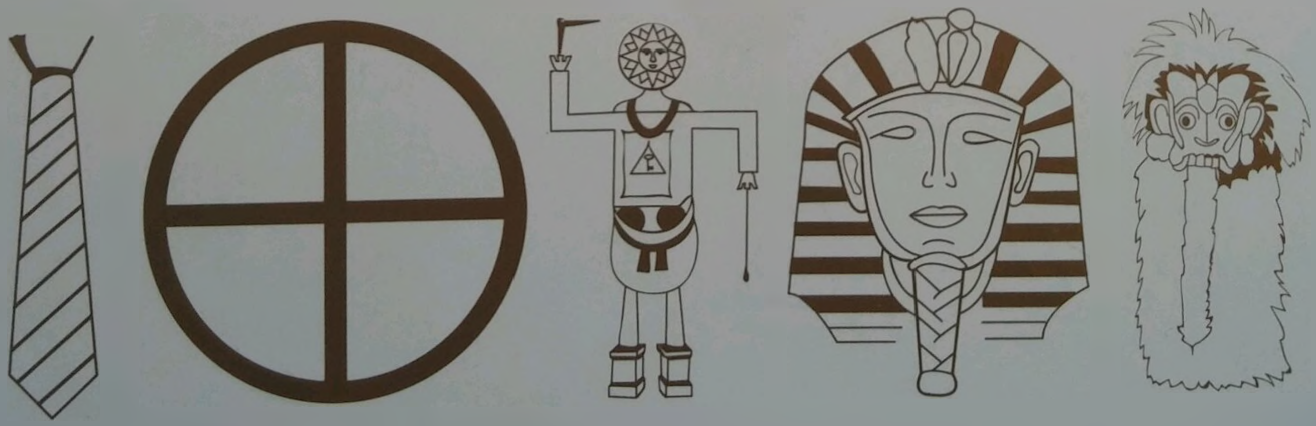

Eski dünyada yolculuğun ne kadar büyük bir yer tutmuş olduğunu giderek daha da fazla fark ediyoruz.

Ticaret yolları dünyayı çepeçevre sararken dinsel düşünceler, sanat tarzları, hatta sanatçılar da tacirlerle birlikte seyahat etti. İslam böylece Güneydoğu Asya'ya ulaştı, Budizm Japonya'ya yayıldı ve Güney Amerika'nın ortasında Portekizce konuşulur oldu. Mal ve fikirlerin alışverişi yapıldığı gibi, doğdukları yerlerden uzaklarda da anlam kazanan semboller takas edildi.

Bir Çin yaratısı olan ejder, böyle bir simgedir. Çin'de hem İmparator hem de Güneş'in görkemini temsil eder, ancak Avrupa Hıristiyan sanatı sembolizminde olumsuz bir anlam taşır ve insan doğasının soysuz yanını simgeler.

Yılanla mücadele eden kuş imgesine Yeni Gine'den Kuzey ve Güney Amerika'ya kadar hemen her yerde rastlanır. Bu imge gök, yeryüzü ve sular arasındaki ebedi savaşımın temsilidir. Nihayet, *tao t'ieh* adı verilen ve eski Çin çanaklarında görülen stilize edilmiş yüz, Avrupa katedrallerinin *gargoyle* elemanları ile Pasifik kültürlerindeki motiflerde yeniden ortaya çıkar.

TANRIÇA

Birçok yerde muhtemelen eşzamanlı gelişen evrensel bir sembol de tanrıçadır. Çoğunlukla büyük bir göbek ve göğüslerle temsil edilen tanrıça doğurganlık ve bereket simgesidir ve Malta'dan Rusya bozkırlarına dek tarih öncesi sanatında yer almıştır. Doğumu ve Toprak Ana olarak yenilenmeyi temsil eder. Kimi zaman dişi üreme organı sembolü olarak basit bir üçgenle gösterilen tanrıça doğum ve ölümün kesintisiz döngüsünü temsil eden çember ile de ifade edilir.

Zamanla ve Musevilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın gelişimiyle tanrıça insan bilincinden büyük ölçüde silinmiş olmakla birlikte kimi simgeleri hâlâ görülmektedir. Bakire Meryem'e ibadet etmek de bu inançlara ilginin kısmen sürdüğünün işaretidir. İnsanlar doğal yaşamdan uzaklaştıkça her şeyin

BİRÇOK YERDE MUHTEMELEN EŞZAMANLI GELİŞEN EVRENSEL BİR SEMBOL DE TANRIÇADIR.

NESNELERİN GERÇEKLERİ YA DA DAHA DERİN MESELELERİ TEMSİL ETTİKLERİNİ GÖRDÜĞÜMÜZ AN, VAROLUŞUN ÇİFTE ANLAMLI DOĞASINA DAİR BİR FARKINDALIK GELİŞTİRİRİZ.

kaynağı ve var olan her şeyin besleyicisi olarak görülmüş tanrıçanın yerini de yaratıcı tanrılar ya da yaratım sürecinden ayrı görülen aşkın bir tanrı almıştır. Ana Tanrıçanın tersine, erkek tanrılar doğayı kontrolleri altında tutarlar.

GÜNDELİK YAŞAMDA SEMBOLLER

Sembollerin kullanımı ve tanınması hayatımıza zenginlik katar. Nesneleri bir kez gerçekler ya da daha derin konuların temsili olarak görmeye başladığımızda bizi kuşatan varoluşun çifte karakterinin -iç ve dış yaşam- giderek daha fazla bilincine varırız. Sözgelimi sıradan bir merdiven hem bir araç hem de öz farkındalık ya da daha yüksek bir gerçeğe doğru ruhsal yükselişimizin hatırlatıcısı haline gelir. Bir çanak, alıcı dişi ilkesini ve yaradılışı temsil edebilir. Çamurda büyüyen bir zambak ruhun arılığının hatırlatıcısı olabilirken bir lamba da gerçeğin ışığı anlamını taşıyabilir. Nesneleri bu sembolik şekilde görmek yalnızca gündelik yaşamlarımızda değil, varoluşun evrensel gerçeklerine ilişkin de farkındalığımızı geliştirerek daha "ahenkli" yaşamamızı sağlar.

SANAT, EDEBİYAT VE RÜYALARDA SEMBOLLER

Sanatta sembolizm bir sahnenin yorumunda başvurulan görsel bir dildir. Bununla birlikte Rönesans'ta yaygın bir kullanım bulmuş olan

...RÜYA SEMBOLİZMİ BİLİNÇDIŞININ YANSIMASI OLARAK YORUMLANIR.

simgelerin anlamının artık o kadar bilinmemesi bir resmin saklı anlamına ulaşmayı zorlaştırıyor.

Hıristiyan sanatında, örneğin kuşlar Aziz Francis ile ilişkili görülürken teker de Azize Catherine'in nişanı sayılırdı. Erken dönem Budistleri Buda'yı soyut bir biçimde betimlemişler, bedenini göstermezken varlığını bir taht ya da ayak izi simgesiyle ifade etmişlerdir.

Daha genel olarak, sanatta su kullanımı bilinçdışı ya da ilksel suları sembolize edebilirken Klasik tanrıçalar çoğunlukla belirgin erdemlerin, sözgelimi bilgeliğin temsilcisi olmuşlardır. Günümüze daha yakın sanatta nesneler, izleyen için bir anlam ifade etmelerinden ziyade sanatçının kendisi için taşıdığı anlamdan (çocukluk dönemi gibi) ötürü eserde yer bulmaktadır. Aynı şekilde Avustralya Aborijin Rüya Zamanında kişinin eşsiz "parmak izini" oluşturan şahsi yaşamı ve çevresi çoğunlukla kumda resmedilmiştir.

Sembolizme kimi ünlü edebi eserlerde de rastlanır. Bir Hıristiyan alegorisi olan *Pilgrim's Progress'de* (Hacı'nın Yolculuğu) Hacı, tanrıyla bir olmaya çabalayan herkesi temsil eder. C.S. Lewis'in *Narnia* hikâyelerinde de Hıristiyan alegorisi, İsa'yı simgeleyen Aslan biçiminde karşımıza çıkar.

Rüyaların sembolik yanı çoktandır bilinmektedir. Kovalanmak ya da düşmek yaygın bir biçimde kişinin büyüme ve yetişkin yaşamın sorumluluklarıyla yüzleşme

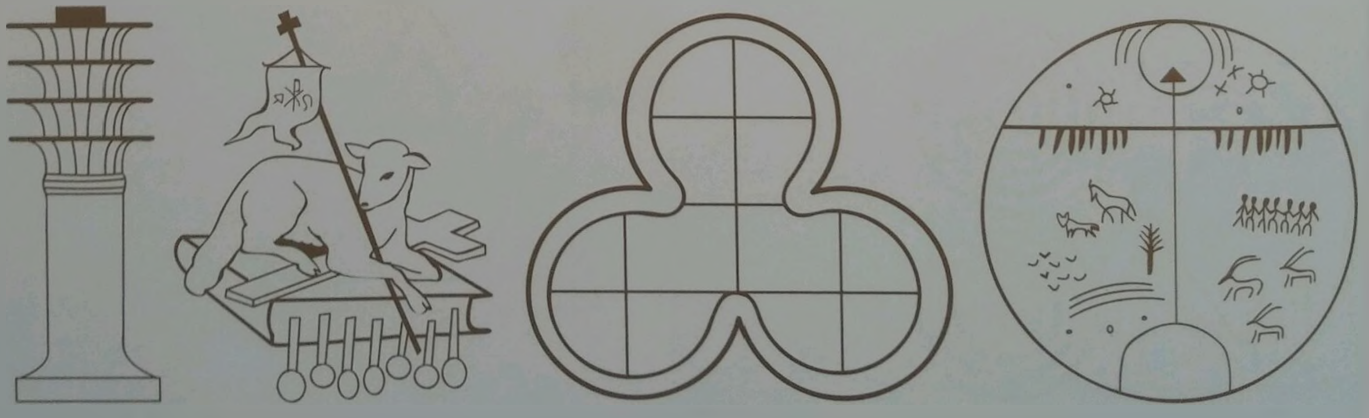

korkularının ifadesi olarak yorumlanır. Bununla birlikte rüya sembolizmi sadece psikanalizde bilinçdışının yansıması olarak görülmez; çoğu topluluk da bunun önemini kabul etmiştir. Sözgelimi Malezyalı Semailer, rüya sembolizminin önemine inanır, uyanık yaşamlarındaki korkularını çözümlemek amacıyla kendilerini rüya görürken sembolik korkularla yüzleşecek şekilde eğitirlerdi.

GÜNÜMÜZDE SEMBOLLER

Sembolizm binlerce yıldır büyük ölçüde değişmeden kalmışsa da, yeni bir biçimi gelişmiştir. Süpermen, Örümcek Adam gibi günümüzün kültür kahramanları, ateşi çalıp insanlara vermek ya da bir tufanın ardından dünyayı yeniden yaratmak gibi kahramanca işler gerçekleştiren eski yaradılış mitlerinin kahramanlarıyla benzerdir. Ancak diğer çağdaş kültür kahramanları, görünüşleri, dünya çapında beğenilmeleri ya da pek çok kişiye hitap eden lüks yaşam biçimleriyle bize seslenen ünlülerden oluşmaktadır. Bu cazibe belki de bugün yüz yüze olduğumuz kökü derinlerde güvensizliklerden doğmaktadır.

Başka semboller yıkımla ilişkilidir. Örneğin Hiroşima üzerindeki mantar biçimli bulut atom bombasının ortaya çıkışının nişanıdır; New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'nin İkiz Kulelerinin çöküşü ile birlikte en kötü yokoluş korkularımızı temsil eder.

TAZE BİR BAKIŞ

Nerede yaşarsak yaşayalım, istersek, simgelerle kuşatıldığımızı görürüz. Bu zengin imge kaynağından habersiz yaşayıp gidebileceğimiz gibi çevremizde yer alan çoğu şeyin özündeki daha derin gerçeklere gözümüzü de açabiliriz. Yaşamın felsefi ve metafizik yanıyla ilgilenenler için sembollerle dolu bir dünya son derce zengin ve doyurucudur; kendimizi daha iyi anlamamızı sağlar ve hayatlarımıza taze bir bakış getirir.

KOZMOS

Güneş, Ay, yıldızlar ve gezegenlerin hareketini gözlemleyip mevsim değişimlerinin ayırdına vararak insanlar zaman içinde Evren'in doğal ritmine ilişkin bir görüş geliştirdiler. Binlerce yıl içinde gözlemlerimizi açıklığa kavuşturan ve doğal düzene uymada yardımcımız olan bir kozmoloji oluşturduk. Doğal güçlerin kontrolünü de tapındığımız tanrılara atfettik.

Bu da tanrıların üzerimize salabileceği felaketleri ancak insanlar ile tanrıların elbirliğiyle aşarak hayatta kalabileceğimiz gibi yaygın bir inanışa yol açtı. Böylece, kozmik bir ahengin oluşması (ekinler ve denizciler için sert olmayan yağmur ve rüzgârlar) için kurbanlar kesildi, sunular yapıldı. Ölümcül kuraklıklar, deprem ve seller gibi doğal felaketler ise tanrıların cezalandırması olarak görüldü. Bunun sonucu olarak kozmik sembolizm din ile yakından ilişkilidir. Örneğin Güneş, ilâhi gücün evrensel bir simgesi iken Budistler de ateşe cehaleti ortadan kaldıran bilgelik gözüyle bakar. Hıristiyanlarla Hindular için su, çokluk arınma simgesidir. Gökyüzüne gelince, bütün büyük dinlerde tanrısal varlığın meskeni olarak görülür.

Gerçekten de, Ay'dan yıldızlara, gök gürültüsünden şimşeğe gökyüzünde yer alan her şey sembolik olarak uhrevi âlemle ilişkilendirilmiştir. Gökyüzüne yakınlıklarından ötürü dağlar da kutsal bilinmiştir. Her birinin kültürden kültüre değişen tanrıları, tanrıçaları ve doğaüstü temsilcileri bulunur.

Yaradılış mitleri ile küresel bir tufana ilişkin efsaneler bütün kültürlerde ortaktır ve Evren'in gizemine açıklama getirmede kozmik sembolizm kadar tanrıların cezalandırması konularına da başvurulur. Semboller ilk insan

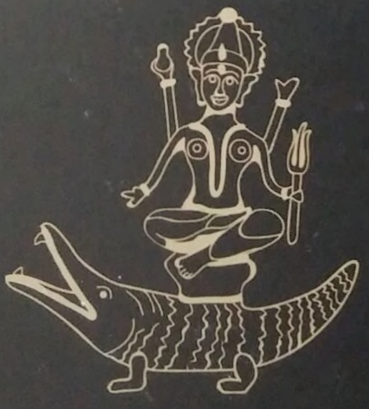

TANRILARIN ÜZERİMİZE SALABİLECEĞİ FELAKETLERİ AŞABİLMEK İÇİN İNSANLARLA İLAHLARIN ELBİRLİĞİ GEREKİYORDU.

toplulukları için önemliydi, çünkü insanların bir arada daha uyumlu yaşamalarına olduğu kadar ilahi aydınlanmayı anlama ve bu yolda çaba sarf etmelerine de yardımcı oluyordu.

Erken dönemlerinde bilim, kozmosun dört ana elementi olan toprak, ateş, su ve hava ile simgesel bağlar kurmaya çalışmıştır. Hava ile ateş sembolik olarak eril ve aktif, toprak ile su ise dişil ve pasif görülmüş, elementler arası denge, kozmik ahengin temeli sayılmıştır.

İşaretlerle simgeler, içinde yaşadığımız dünyayı bilimsel kavrayışımızın genişlemesinde yaşamsal bir rol oynamıştır. Örneğin astronomi ile astroloji, insanların yıldızların gökyüzünde neden hareket ettiğini ya da yıldızların neden takımyıldızlar oluşturduğunu açıklamada kozmik sembolizmden yararlandığı eski zamanlardan başlayarak gelişmiştir. Mevsimsel ve kozmik sembolizm de sıklıkla iç içe geçmiş, zaman ölçümleri olarak her zaman Güneş ile Ay'ın günlük ve mevsimsel hareketlerine dayanmışlardır.

Modern bilimin pek çok buluşuna rağmen kozmik sembolizm dünyanın dört bir yanındaki insanlar için anlamını korumuş, dilimize renk katmayı sürdürmektedir. Ünlülere "yıldız" deriz, çoğu ulusal bayrak, ilahi yönetim ve güce işaret eden Güneş ve Ay gibi kozmik simgeler taşır. Değerli taşlar, özellikle de doğum taşları sembolik anlamla donatılmıştır ve astroloji her zaman olduğu kadar popülerdir. Bugün bile dünyamıza işaret ve simgeler aracılığıyla anlam bulmaya çalışıyoruz.

GÜNEŞ

Çoğu kültür, tarihinin bir döneminde, her şeyin gelişip büyümesini sağlayan ulu evrensel güç olarak Güneş'e tapmıştır. Sıcaklık kaynağı olarak Güneş canlılık, tutku ve gençliği simgeler. Işık kaynağı olarak aydınlanmayı da temsil eder. Bunların yanı sıra krallık ve imparatorluğun da amblemi olmuştur. Kimi gelenekte Güneş, Evrensel Babadır. Doğup batışı doğum, ölüm ve dirilişin sembolüdür.

▲ **Güneş maskesi**
Güneş'in dört ana yön (kuzey, güney, doğu ve batı) üzerindeki hakimiyetini temsil eden bu ürkütücü Güneş maskesi törenlerde kullanılmıştır. Kökeni British Columbia'daki Bela Coola ya da Nuxalk kabilesidir.

DÜNYA ÇEVRESİNDEKİ DÖNÜŞ

Kış ve yaz gündönümleri yılın en kısa ve uzun günlerini belirler ve dünyanın her tarafında mitlerle şenliklere konu olmuştur. Kış gündönümü ışığın karanlık karşısındaki zaferini veya yeni bir ışık ve büyüme döngüsünün başlangıcını simgeler. Yeryüzü bolluğunun doruğu olarak kutlanan yaz gündönümü, bir yandan da Güneş'in çekilen gücüne işaret eder. Druidler yaz gündönümünü şafakta karşılar. Her iki gündönümü de Güneş'in sıcaklığı ve bereketini temsil eden ateş ile birlikte düşünülmüştür.

◀ **Şafak**
Şafak umudun, sevinç ve gençliğin sembolüdür. Doğum, yeni başlangıçlar ve tazeliği temsil eder. Hıristiyanlıkta diriliş simgesidir. Çoğunlukla dünya veya insanlığın başlangıcı olarak görülür, bundan ötürü pek çok yaradılış efsanesiyle de ilişkili olmuştur.

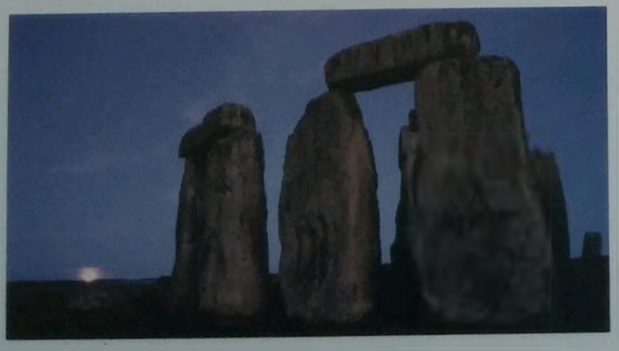

◀ **Stonehenge gündönümü**
Britanya'nın en güçlü yaz gündönümü sembolü olan Wiltshire'deki Stonehenge, binlerce yıl boyunca pagan törenlerin odağı olmuştur. Yılın en uzun gününde insanlar burada toplanarak Topuk Taşı üzerinden yükselen güneş ile şafağı kutlarlar.

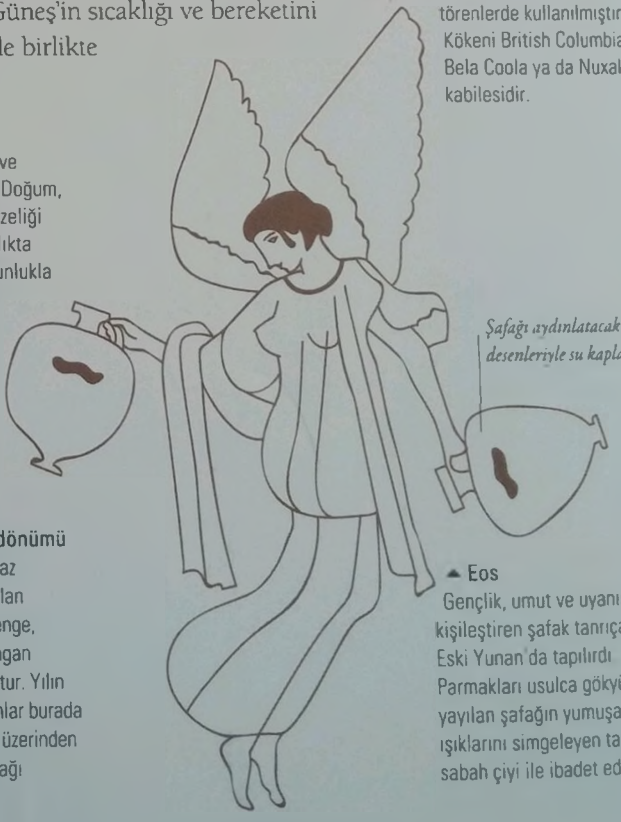

Şafağı aydınlatacak kıvılcım desenleriyle su kapları

▲ **Eos**
Gençlik, umut ve uyanışı kişileştiren şafak tanrıçası Eos'a Eski Yunan'da tapılırdı. Parmakları usulca gökyüzüne yayılan şafağın yumuşak ışıklarını simgeleyen tanrıçaya sabah çiyi ile ibadet edilirdi.

TANRILAR VE EFSANELER

Dünyanın dört bir yanındaki kültürlerde Güneş'e pek çok simgesel değer yüklenmiştir. Genellikle eril olarak kişileştirilmiş, Japonya ve kimi Amerikan yerli kabilelerinde olduğu gibi bazen de dişi sayılmıştır. En gelişkin güneş kültleri Mısır, Güney Amerika ile Peru'daydı. Güneş zararsız, dölleyici bir güç olduğu kadar ateşli bir yok edici olarak da görüldü.

Apollo
Yunan tanrısı Apollo Dünya'ya hayat bahşeden ışığı getirirdi. Enerjik, altın saçlı bir genç olarak betimlenir, Güneş'in arabasını gökyüzünde çeken tanrı Helios ile ilişkilendirilirdi.

Surya
Vedik güneş tanrısı Surya ölümsüzlüğü, ölüm ve yeniden doğuş alevlerini (güneş doğuş batışları) temsil eder, ateşten yedi atın çektiği arabasıyla göğü her gün bir uçtan diğerine kat eder.

Phaeton
Yunan mitolojisinde Güneş'in gökyüzündeki yolculuğu, gökte gezinen Güneş tanrı Helios'un arabacısı olduğu araba ile temsil edilirdi. Oğlu Phaeton arabayı pervasızca sürmüş, onu ancak Zeus'un ölümcül yıldırımı durdurabilmişti.

Phoenix/Zümrüdüanka
Evrensel bir ölüm, yeniden doğuş ve Güneş simgesi olan sembolik Phoenix genellikle alevlerden yükselen kartal benzeri bir kuş olarak betimlenmiştir.

Rahu
Hindu iblisi Rahu'nun bedeni olmadığına ve Güneşi yutarak güneş tutulmalarına neden olduğuna inanılırdı. İçinde tutabileceği bir gövdesi olmadığından Güneş yeniden belirecekti. Benzer bir öyküye Çin mitolojisinde de rastlanır.

İkaros
Yunan mitolojisinde Daidalos, oğlu İkaros'a yapay kanatlar yapar. Babasının uyarısına rağmen İkaros Güneş'e çok yakın uçunca kanatları erir. Gururu ve tanrılar karşısındaki saygısızlığı sembolik olarak düşüşüne neden olmuştur.

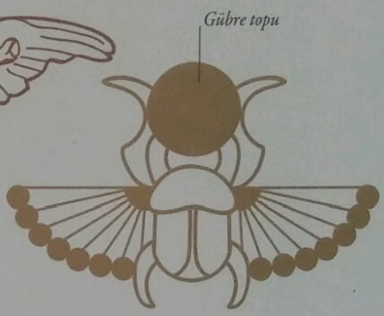

Khepri
Eski Mısır'da doğan Güneş tanrısı olan Khepri, Güneş'in gökyüzündeki yolculuğunu simgeleyen hayvan tersi topunu yuvarlayan bokböceği ile ilintili tutulur, yeni yaşam ve tılsım ile ilişkilendirilirdi.

GÜÇ VE GÜNEŞ

Güneş kozmosun sembolik merkezi olarak resmedilirdi. Gök cisimlerinin bu en parlağı, krallık ve imparatorluklara yaraşır bir görkemin sembolüdür. Çinliler için güneş böyle bir Yang semboldür. Japonlar onu ulusal bir amblem olarak kullanırlar; imparatorlarının doğrudan Güneş tanrıçası Amaterasu'dan gelme olduğuna inanırlardı.

Japon bayrağı
Bir güç simgesi olarak Güneş pek çok bayrakta kullanılmıştır. Japonların bayrağında doğan Güneş'i simgeleyen kırmızı bir daire vardır.

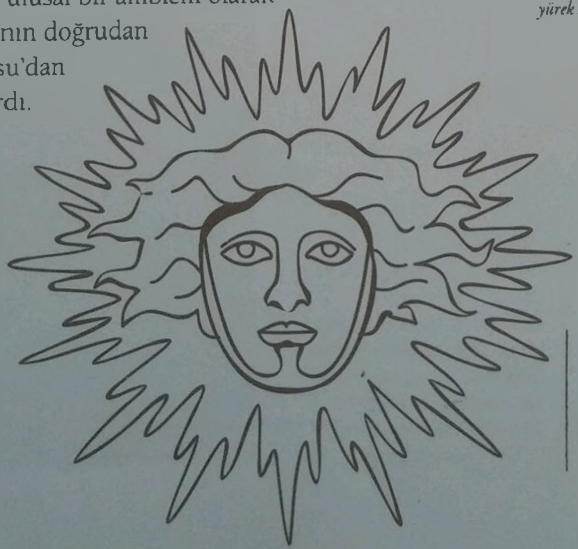

Güneş Kral
Fransa Kralı XIV.Louis, kendisine simge olarak Güneş'i seçmiş, Güneş Kral olarak tanınmıştır. Görkemli yaşam biçimiyle ünlüydü.

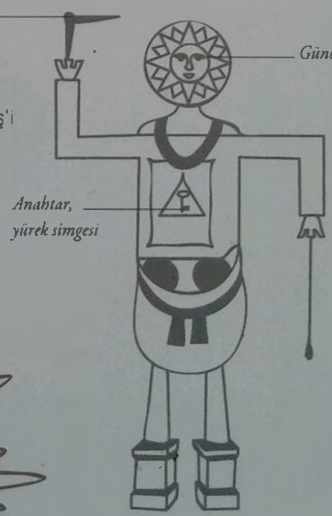

Masonluk
Masonlukta Güneş ilahi aşkı temsil ederken altın da tanrının iyiliğinin sembolü olarak görülür ve bu ikisi Mason anlayışındaki hayırseverlikle ilişkilidir. Ulu Sunak, güneş sembolleriyle işlenmiş kırmızı bir örtü ile örtülüdür. Bu resim, Mason locasının, kullandığı araç gereçlerle yapılmış ve Güneş-kafanın da aralarında bulunduğu simgelerle donatılmış bir üyesini gösteriyor.

AYRICA BAKINIZ

Altın, *sf. 44–45*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf.140–41*
Hinduizm, *sf. 158–63*
Taoizm, Şintoizm, *sf. 170–71*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
Masonluk, *sf. 260–61*
Renkler, *sf. 280–83*
Bayraklar, *sf. 324–29*

AY

Gizemli Ay insanın düş gücünü her zaman tahrik etmiştir. Gece göğündeki aydınlık varlığı onu umut ile aydınlanmanın simgesi kılmıştır. Güneş gibi o da çoğunlukla doğum, ölüm ve diriliş ile ilişkili tutulur ama suları da kontrolünde tutar ve bir bereket simgesidir. Rüyaları yönetir, dalgınlıkla ilişkilendirilir. Karanlık yüzü de büyücülükle ilgilidir. Dişi nitelikleri onu Ana Tanrıçaya bağlar.

▲ Ay
Ay yüzeyinde kraterlerin oluşturduğu gölgeler tarih boyunca insanları büyülemiş, dünyanın dört bir yanında mit ve öykülerin kaynağı olmuştur.

AY'IN ETKİLERİ

Ayın gökteki dönümsel yolculuğu ve sürekli değişen biçimi ilk toplumlara insan yaşamının döngüsü için güçlü bir simge sunmuştur. Yeniaydan dolunaya, biçimlerinin her biri ve tutulmalarına özel bir anlam atfedilmiştir. Gelgit, hava durumu ve genel olarak hayatı etkilemesinin yanı sıra insanın kaderini de yönettiği düşünülmüştür.

▲ Ay tutulması
Dünyanın her yerindeki kültürler tutulmalara ilişkin efsaneler üretmiştir. Çoğunlukla bunların doğal felaketlerin veya bir hükümdarın ölümünün habercisi olduğuna inanılır. Kimi Asya kültürlerinde ay tutulmalarına Ay'ı yutan bir iblis ya da ejderin neden olduğu düşünülür.

◀ Büyüme ve küçülme
Ay'ın döngüsel büyüyüp küçülmeleri doğum, yaşam, ölüm ve yeniden doğuşun simgesidir. Büyüyen hilal büyüme, gelişmeyi temsil ederken küçülen Ay da ölümle ilişkilendirilir.

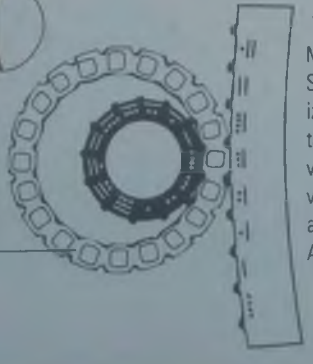

Dış çemberdeki imgeler Ay'ı göstermektedir.

◀ Maya takvimi
Mayaların Ay, Güneş, Venüs ve Süreyya'nın döngülerini izleyerek yaptıkları, iç içe geçen takvimlerden oluşan bir sistemi vardı. Roma, Çin, Musevi, Kelt ve İslam takvimlerinin de aralarında bulunduğu diğerleri Ay döngülerini temel alır.

DOLUNAY

Dolunay, bütünlük ve güç simgesi olan çemberle aynı sembolizmi paylaşır. Çinliler bunu Yin niteliği ve dişilikle bir tutar. Budistler içinse ruhsal gücü temsil eder. Hasat Ay'ı (sonbahar gündönümüne yakın Dolunay vakti) tarımsal bereketi temsil eder. Dolunayın deliliği artırdığı ve hayvanlarla insanların vahşi davranışlarıyla ilişkili olduğu düşünülmüştür.

◀ AY'A KARŞI ULUYAN KURT

AY TANRI VE TANRIÇALARI

Okyanusya ve kimi Afrika kabilelerinde Ay, dölleyici bir tanrı olarak görülse de genelde dişi olarak algılanır. Gökler Kraliçesi olarak, Bakire Meryem Ay ile ilişkilidir. Ay tanrıçaları da koruyucu ana figürlerinden Roma av tanrıçası Diana gibi yabani bakirelere kadar uzanır. Bütün Ay tanrıçaları kader ağlarını örenler olarak görülmüş ve çoğunlukla örümcek biçiminde betimlenmiştir.

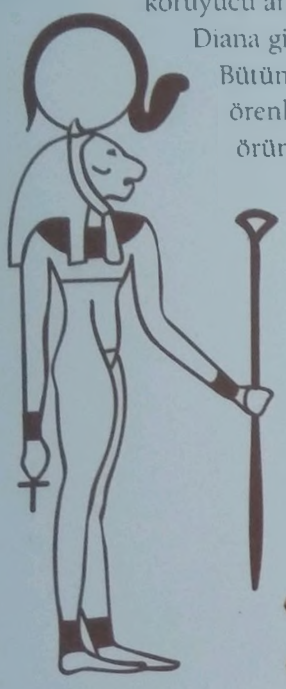

◂ **Bastet**
Mısır tanrıçası Bastet'e bazı yerlerde Ay tanrıçası olarak değinilir. Bunun nedeni olasılıkla Yunanlıların onu av ve Ay tanrıçası Artemis ile bir tutmalarıydı. Ay'ın bereket sembolizmi ile donatılmıştır.

▲ **Artemis**
Yunan Güneş tanrısı Apollo'nun ikiz kız kardeşi Artemis, Ay tanrıçaları Selene ve Hekate ile birleşmiştir. Bakire Ay tanrıçası Artemis Yeniay, olgun Selene Dolunay, gizemli Hekate ise Ay'ın karanlık yüzüdür.

▲ **Chang E**
Çin tanrıçası Chang E, "Ay'daki İnsan"ın Doğu çeşitlemesidir. Yıllık Ay Şenliklerinde ona sunular yapılır

◂ **Ixchel**
Maya Ay tanrıçasıdır. Yaşam bahşeden yağmurları yöneten bir ana tanrıça olarak hem besleyici hem de yıkıcı nitelikleri vardır

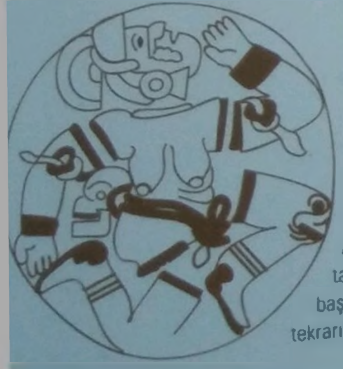

◂ **Coyolxauhqui**
Aztekler Güneş ile Ay'ın günlük hareketlerinin Ay tanrıçası Coyolxauhqui ile Güneş arasındaki, Ay'ın başının vurulması ile sonuçlanan mücadelenin sembolik tekrarı olduğuna inanırlardı.

BİÇİM DEĞİŞTİRENLER

Biçim değiştirme yaygın bir folklorik temadır. Çoğu kültürde, özellikle de Dolunay sırasında vahşi hayvanlara dönüşen insanların öyküleri anlatılır. Bu hikâyeler sembolik olarak Ay'ın karanlık yönüne ve büyü ile ilişkisine bağlanabilir. İnsanların kolaylıkla hayvani içgüdülerin egemenliğine girebileceğinden duyulan korkuyu da yansıtırlar. İrade dışı şekil değiştirme tutsaklığı simgelerken iradî dönüşüm özgürleşmeyi temsil eder. Kurtadam Avrupa'da yaygın bir motiftir. Başka yerlerde ise biçim değiştiriciler arasında jaguaradam, kaplanadam, tilkiadam, porsukadam vardır. Şamanlar ile cadılara, insanlar ve ruhlar âlemi arasında bununla yolculuk ettikleri biçim değiştirme güçleri atfedilmiştir.

AYRICA BAKINIZ
Gece göğü, *sf. 20–23*
Mevsimler, *sf. 40–41*
Memeliler, *sf. 52–55*
Doğurganlık ve çocuk doğurma, *sf. 120–23*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf.140–41*
Orta ve Güney Amerika tanrıları, *sf.144–45*
Şamanizm, *sf.154–55*

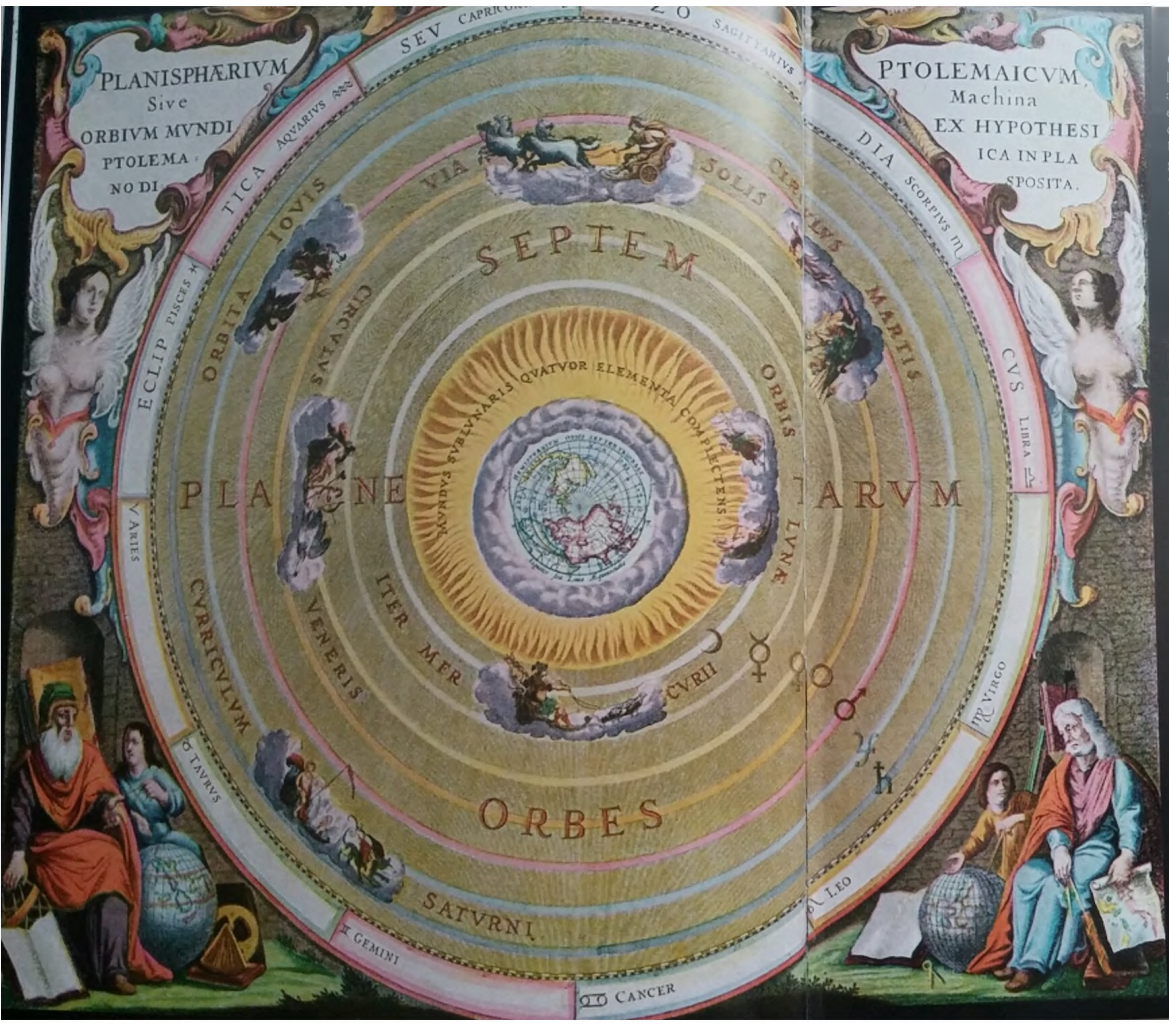

GEZEGENLER

İlk astronomlar Güneş ve Ay'ın yanı sıra gökyüzünde çıplak gözle ancak seçilebilen beş küçük hareketli ışık daha bulunduğunu fark etmişlerdi. Bunlara gezegen (ya da "gezginler" anlamına gelen *planetes*) dediler ve Eski Roma tanrılarının adlarını verdiler. Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter ve Satürn. Teleskopun 15.yy'daki icadı daha uzaktaki gezegenlerin (Uranüs, Neptün ve Pluto) keşfine yol açtı. Gezegenlere renkleri, hareketleri ve büyüklüklerine dayanılarak nitelikler atfedildi. İnsanlarla bir şekilde ilişkili oldukları ve hafızanın belirli günlerini yönettikleri düşünüldü. Ortaçağda simyacılar onları metallerle ilintilendirdi. Andreas Cellarius'un ilk kez 1660 yılında Harmonia Macrocosmica'da yayımlanan kozmos tasviri 2. yy astronomu Ptolemeus'un Dünyayı kozmosun merkezine yerleştirdiği sistem temelinde geliştirilmiştir.

1. Merkür
Adını haberci tanrıdan alan Merkür akıl, ticaret, çarşamba ve civa madeni ile ilişkilidir.

2. Venüs
Aşk tanrıçasının adını taşıyan Venüs cinsellik, arzu, yeniden doğuş ve mutlulukla bir tutulur. Cuma ve bakır ile ilişkilidir.

3. Mars
Güçlü bir erkek olarak canlandırılan Mars şiddeti, tutkuyu, ateş ve cesareti simgeler. Günü salı, madeni demirdir.

4. Jüpiter
Denge ve adaletin simgesi Jüpiter perşembe ve kalay ile ilişkilendirilir.

5. Satürn
Sakallı, yaşlı bir adamla temsil edilen Satürn, ahlâk, melankoli ve katılıkla ilgilidir. Cumartesi ve kurşunu simgeler.

6. İşaret olarak gezegenler
Cellarius, tasvirinde gezegenleri tanrılar olarak betimlemek amacıyla da her bir gezegeni gösteren işaretler kullanmıştır. Bu tür işaretlere hem astroloji hem de simyada başvurulmuştur.

GECE GÖĞÜ

Uzayın huşu uyandıran gizem ve sonsuzluğu insanları binlerce yıl boyunca egemenliği altına aldı. Karanlıkta deniz feneri gibi ışıldayan yıldız ve gezegenlere doğaüstü güçler atfedildi, yol göstericilik, ilahi etki ve esin kaynağı olarak görüldüler. Astronomi ile astroloji, gözlemcilerin gezegenlerin gece göğündeki hareketleri fark edip biçimler (takımyıldızlar) gördüğü eski zamanlardan başlayarak gelişti. Yıldız simgeleri bayraklarda, dinlerde ve ünlüleri ifade etmede kullanıldı.

YILDIZLAR

İlahi rehberlik, koruyuculuk ve umudu simgeleyen son derece önemli sembollerdir. Amerikan yerlileri onların atalarının kamp ateşi olduğuna inanıyordu. Diğer kültürlerde de Cennet kapısı ya da tanrıların ulağı olduğu düşünüldü. Hıristiyanlıkta Beytüllahim Yıldızı İsa'nın doğumunu müjdelemişti. Kimi azizler de Hıristiyan sanatında bir yıldızla birlikte tasvir edilmiştir. Armacılık sanatında yıldız, şövalyelik nişanıdır. Burçlar kuşağı on iki yıldız işaretinden oluşur.

▲ **Beş köşeli yıldız**
Pentagram olarak da bilinen beş köşeli yıldız aşağı baktığında yüce amacı, ruhsal âlem ve eğitimi simgeler. Hıristiyanlar ona "Alfa ve Omega" (ilk ve son) olarak İsa sembolü diye bakarlar. Ters çevrildiğindeyse, pentagram şeytan anlamına gelir.

◀ **Altı köşeli yıldız**
Yahudilikte heksagram ya da David Yıldızı olarak bilinen bu yıldız, dişi ve eril öğelerin simgesi olan iki üçgenden oluşur. Cennet ve Yeryüzü arasındaki bağın sembolüdür ve zıtların birleşimi ile yaradılışı simgeler. Bu sembol peygamber Kral Süleyman'ın bir yüzüğündeki desenden esinlenilerek, aynı zamanda Süleyman'ın Mührü olarak da bilinir.

▲ **Takımyıldızlar**
Takımyıldız, yıldızların tanımlanabilir bir biçim oluşturacak şekilde bir araya gelmesidir. Klasik mitoloji kahramanlarının adı verilmiş bilinen seksen sekiz topluluk bulunmaktadır.

▲ **Kayan yıldızlar**
Cennet ateşinin kıvılcımlarını temsil eden kayan yıldızlar bir kutsallık işaretiydi. İnsanlara daha yüce bir yaşamın varlığını anımsatan göksel ulaklar olarak görüldüler. İyiye işaret olarak yorumlandılar ve doğumu da simgelediler.

GÜNÜMÜZDE YILDIZLAR

Günümüzde yıldızlar çoğunlukla umut ve dileklerin simgesi olarak görülmekte. Ün de çağrıştıran yıldızlar meşhur kişileri belirtmekte kullanılıyor. Bayraklarda da sıklıkla yer alan yıldızlar, sıra halinde kullanıldığında bir kalite işareti haline geliyor. Beş köşeli yıldızın ilk kez görüldüğü bayrak 1777'de kurulan ABD'ninkiydi.

TEXAS BAYRAĞI, TEK YILDIZLI EYALET

AVUSTRALYA BAYRAĞI

▲ **Hollywood yıldızları**
Los Angeles'taki Hollywood Ünlüler Kaldırımı her biri eğlence sektöründe iz bırakmış bir ünlünün adını taşıyan iki bini aşkın yıldızla bezelidir.

YILDIZ TANRILAR

Göksel semboller krallık ve yönetimle ilişkilidir ve kutsal bir mevcudiyeti işaret ederler. Eski kültürlerde yıldızların çoğunlukla ilahi varlıklar olarak insan yaşamını etkilediğine inanılırdı. Yıldızların sembol diline ilişkin pek çok öykü anlatılmıştır ve yıldızlarla ilişkilendirilen pek çok tanrı ve tanrıça vardır. Yıldızlar aralarında Babilli İştar ile Bakire Meryem'in de bulunduğu dünyanın en önemli bereket tanrıçalarının taçlarını da oluşturmuştur.

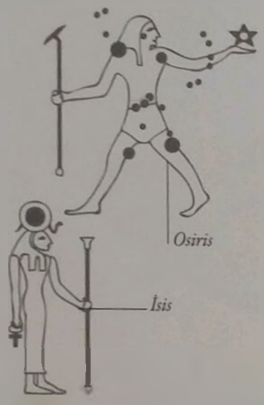

◀ **İsis ve Osiris**
Mısır bereket ve analık tanrıçası İsis, ruhu Orion yıldızında bulunan Ölüm Tanrısı Osiris'in karısıdır. Simgesi Nil'in ülkeye bolluk ve bereket getiren yıllık taşma vaktini müjdeleyen Sirius yıldızıydı. Sirius'un belirişi yeni yılın başlangıcının da nişanıydı.

▲ **İştar**
Beş köşeli yıldız, Sümer bereket tanrıçası İştar'ın savaşçı kimliğiyle seher yıldızı olarak simgesiydi.

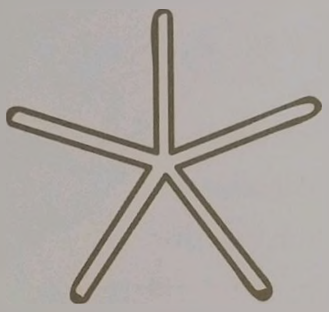

▲ **Bakire Meryem**
Cennet Kraliçesi olarak Bakire Meryem yıldızlardan oluşan bir taçla gösterilir. Altı köşeli Meryem Yıldızı da onunla bağlantılıdır.

◀ **Kutup yıldızı**
Eski Mısır'da ölmüş firavunların ruhlarının kutup yıldızına gittiği düşünülürdü. Bu yıldız tanrı Seth ve Fenike tanrısı Baal Sapon ile de ilişkilidir.

▶ **Maori kapı süsü**
Maori inançlarında yıldız kötülüğü uzak tutuyordu. Bu simge savaşa gitmekle de ilişkilendirilmiştir.

▲ **Yıldız ve hilal**
İslam'da hilal kutsal otorite ile dirilişin simgesi, beş köşeli yıldız ile birlikteyse Cennet sembolüdür.

GÖK SEYRİ

İlkel kültürlerde gök seyri yaşamın önemli bir parçasıydı ve göksel fenomenlere büyük anlam atfediliyordu. Bunlar Dünya'da olanlarla örtüştüğünde gelecekten haber verdiğine inanılırdı. Çoğu mit ve batıl inanç, Batı ve Çin'deki ejder efsanelerinin de kaynaklandığına inanılan kutup ışıklarıyla ilgilidir. Gök gürültülü fırtınalarda oluşan elektrik kıvılcımına (St. Elmo ateşi) denizciler kutsal elin müdahalesi gözüyle bakardı. Mayalar Samanyolu'nun gece göğünde kıvranan ak bir yılan olduğunu düşünürdü.

▲ **Kuzey ışıkları**
Bazı kültürlerde rengârenk, büyülü Kuzey ışıklarının kraliyet ailesinde bir doğumun işareti olduğuna inanılırdı. Başka yerlerde savaş ya da hayaletlerin habercisi sayılmıştır. Kuzey mitolojisinde kutup ışıkları dişi olarak görülürdü.

▶ **Samanyolu**
Aztekler Samanyolu'na Mixcoatyl (Bulut Yılan) demiş, adını da kutup yıldızı tanrısına vermişlerdir. Çoğu kültürde Samanyolu'nun yerle göğü birbirine bağlayan bir yol ya da ırmak olduğuna inanılırdı. Amerika yerlileri için ölüler diyarına giden yoldu. İnkalar ise onu göksel bir ırmak olarak tasavvur ederlerdi

AYRICA BAKINIZ

Mısır tanrıları, *sf.138–39*
Kelt ve Kuzey Avrupa tanrıları, *sf.142–43*
Yahudilik, *sf.172–73*
Hıristiyanlık, *sf.176–79*
İslam, *sf.180–83*
Batı astrolojisi, *sf. 200–01*
Şekiller, *sf. 284–89*
Bayraklar, *sf. 324–29*

YERYÜZÜ

Yeryüzü tasavvurumuzda onun düz olduğu ya da hayvanların sırtında durduğuna ilişkin eski inançlar yerini uzayda kendi etrafında dönen mavi bir gezegen imgesine bırakmıştır. Bu çağdaş Dünya görüşü küresel birliğin temsili haline gelmiştir. Ama eski çağların doğurgan Toprak Ana imgesi ruhlarımıza nakşolmuştur. Manzaraları, şiddetli püskürmeleri, toprağın kendisi de dahil olmak üzere sunduğu hammaddeler sembollerin, dinler ve ritüellerin diliyle sıkı bir ilişki içindedir.

YERYÜZÜ

TOPRAK ANA

Eski zamanlarda Yeryüzüne koruyucu, besleyici ve yaşam kaynağı olan ulu Toprak Ana olarak tapınılırdı. Pek çok yaradılış efsanesinde ilk insanlar çamurdan yapılmadır. Kimi yerel bereket şenliğinde tarlalardaki saban izlerinde çiftleşilirdi. Toprak elementi dişi (ya da Çin sembol dilinde Yin) sayılır ve edilgenliği temsil eder. Geleneksel olarak çemberle tasvir edilir.

▲ **Laussel Venüs'ü**
Dordogne, Fransa'daki 21.000 yıllık bu kaya kabartmasında elinde hilal ve Evrensel dişilik organı ya da yaşam kaynağını simgeleyen bir bizon boynuzu tutan Toprak Ana tasvir edilmiş.

◀ **Gaia**
Yunan mitolojisinde evrensel Ana olan Gaia "Toprak-Yeryüzü" anlamına gelir. Yeryüzü/Toprak bundan başka Persephone, Demeter ya da Hekate gibi tanrıçalar olarak da görülebilir. Burada Gaia Topraktan çıkarak Kral Kekrops'un bakışı altında oğlunu Athena'ya uzatıyor.

▲ **Demeter**
Yunan toprak tanrıçası ekin, tohum ve insanlara ekip biçmeyi öğretmekle ilgilidir. Bereket tanrıçası olarak Demeter bazen de Gaia ile bir tutulmuştur.

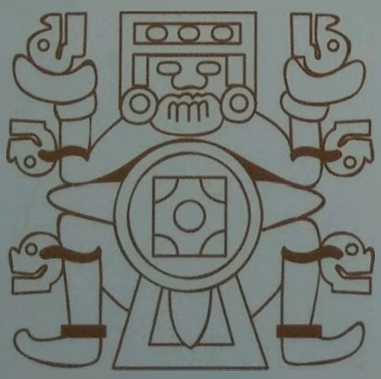

▶ **Cihuacoatl**
Aztek toprak ve doğum tanrıçası Cihuacoatl, hayatın sürmesi için ölüyü yutardı. Adı "Yılan Kadın" anlamına gelir ve kimi zaman kollarında bir çocukla resmedilmiştir. Kükremesi savaş işareti sayılırdı.

KAYA

Kuvvet, dürüstlük ve sığınak olarak anlamlandırılan kaya, aynı zamanda ilahilik ile de bağdaştırılır. Kadim kültürlerde kayalara dik duran taşlar olarak kutsal anlamlar yüklenirdi. Amerikan yerlileri arasında kayalar Toprak Ana'nın kemiklerini temsil eder, gömülmenin odak noktası sayılırlardı. Hıristiyanlıkta kaya hem İsa'yı hem de Kiliseyi temsil eder.

▲ **Bryce Kanyonu**
Utah'daki Bryce Kanyonunda erozyon, belirgin sütun ve kulelerden çarpıcı bir kızıl kayalar amfitiyatrosu oluşturmuş. Amerikan Paiute yerlileri bu kulelerin hilebaz Çakalın taşa çevirdiği Efsane İnsanlar olduğuna inanırdı.

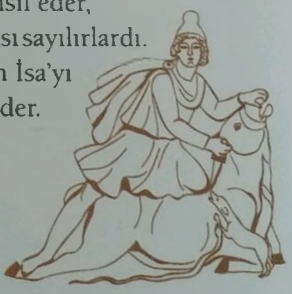

▲ **Mithra**
Perslerin ışık ve üst hava tabakası tanrısı Mithra, kayadan doğmuştu. Sıklıkla, hayvani ihtirası aşmak anlamında bir boğayı keserken betimlenir.

▲ **Kybele**
Göklerden atılan kara bir kayadan doğmuş olarak, Romalıların tapındığı doğa ve bereket tanrıçası Kibele, taş formundaydı.

MANZARALAR

Bulunduğumuz yerle ilişkimiz ne olursa olsun bu her zaman kimlik, ulus ve yaşamın ta kendisiyle ilgilidir. Yeryüzünün çeşitli manzaraları üzerlerinde yaşayan insanların kökenleri, dinsel inanç ve ritüellerini yansıtan sembol dili ve anlam açısından zengindir.

▲ Mağaralar
Sığınağın ilksel sembolü olan mağaralar ana rahmini simgeler ve doğum, yeniden doğuş ve evrenin merkeziyle ilintilidir. Mağaraların daha karanlık yorumları Alt Dünya, Cehennem kapıları ve bilinçdışı ile ilişkilidir.

▲ Çöl
Çöl coğrafyaları çoraklık, ıssızlık, terk edilmişlik ve çoğunlukla kendine rağmen hayatta kalma savaşımını simgeler. İslam ve Hıristiyanlıkta inziva, meditasyon ve aydınlanma yeri anlamını da taşır.

▲ Vadi
Bereketi temsil eden vadi hayvanların otladığı, insanların yerleştiği yerdir. Vadiler dişi bir nitelik olan koruyuculuk ifade eder. Çin sembol dilinde vadi, dağın güneşli Yang'ına karşılık gelen gölgeli, nazik, dişi hal olan Yin'dir. Vadiler Ölüm Gölgesi Vadisi gibi dehşet verici yerler olarak da görülebilir.

KIPIR KIPIR YERYÜZÜ

Eski öykülerde depremlerle yanardağların şiddeti sıklıkla uyuyan bir canavar ya da tanrıların öfkesinin uyanışına benzetilir ve tanrılar ile yaratıcı güçlerin yıkıcı güçleriyle ilgili zengin bir simge kaynağıdır. Japonlar depremleri fırtına tanrısı Susano-O'nun yaptığını düşünürken Yunanlılara göre bunun suçlusu "Yer sallayan" Poseidon idi. Tanrıları yatıştırmak için kurbanlar sunulurdu. Yer hareketlerine din ya da siyasette büyük bir değişimin habercisi gözüyle bakılırdı. İncil'de depremlerin İsa'nın ölümünün habercisi olduğu anlatılır.

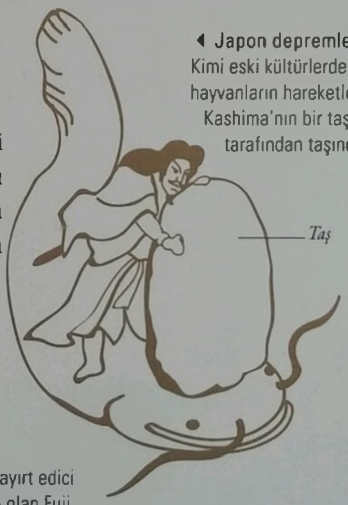

◀ Japon depremleri
Kimi eski kültürlerde şiddetli depremler dünyayı taşıdığına inanılan hayvanların hareketlerine bağlanırdı. Japon Ainular adalarının Kashima'nın bir taşla dizginlediği Namazu adlı dev bir pisibalığı tarafından taşındığına inanırlardı.

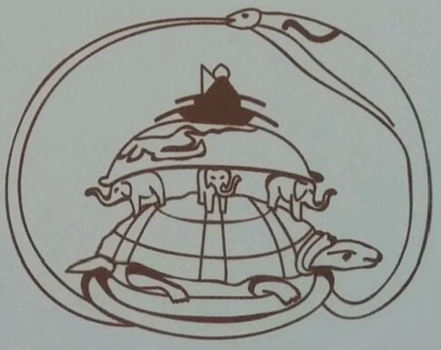

▲ Hint depremleri
Kozmosun Hint yorumunda Yeryüzü, iki yaratıcı gücü temsilen dişi bir kaplumbağa üzerinde duran dört fil tarafından taşınmaktaydı. Hareketleri depremlere neden oluyordu.

◀ Fuji Dağı
Japonya'nın ayırt edici imgelerinden olan Fuji Dağı hem Şintoizm hem de Budizm'de kutsaldır. Her yıl binlerce insan zirvesine hac yolculuğuna çıkar. Fuji'nin bir anlamı da "ateş ilahı"dır.

▶ Yanardağ tanrıçası
Eski Hawaii volkan tanrıçası Pele, sağı solu belli olmaz bir güçtü ve Büyük Ada'daki Kilauea Yanardağında yaşardı. Ayağını yere vurmasıyla depremlere, sihirli değneğini toprağa sokup karıştırmasıyla da yanardağ patlamalarına yol açardı.

AYRICA BAKINIZ
Sürüngenler, amfibikler, *sf.64–65*
Su yaratıkları, *sf.68–71*
Bereket, çocuk doğurma, *sf.120–23*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf.140–41*
Hinduizm, *sf.158–63*
Kabile totemleri, kahramanlar ve düzenbazlar, *sf.150–51*

YİN-YANG MANZARALARI

Çin peyzaj resmi, Tang Hanedanlığından (618–907) itibaren önemli bir sanat dalı haline geldi. Siyasi çalkantılarla geçen bu dönemde bu resimler doğa ile bir oluşumuzun getirdiği huzur ve dinginliği simgeliyordu. Kompozisyonlarda sıklıkla dağlar ve suyun arka planına bir insan figürü yerleştirilirdi. Resmin her öğesinin sembolik bir değeri vardı ve bütünü düzen ve ahenge işaret ederdi.

1. ve 2. Yin ve Yang
Akışkanlık ve yumuşaklığın olduğu her yerde Yin (eğilgen, senn, dişi) vardır. Burada sükunet içindeki vadi, su ve bambunun zarif eğimi ile simgelenmiş. Bütün bulut ve sis formları Yin simgesidir. Yang faktif, sıcak, enerji güç ve ışık biçiminde temsil edilir. Burada dağlar, sert kayalar, gökyüzü ve suyun parlaklığı tümüyle Yang'dır.

3. Bileşik öğeler
Taoistler bütün elementleri birleştirici kozmik bir kardeşliğe mistik bir inanç duyarlar. Filozof Chuang Tzu'nun dediği gibi, "Gök, Yer ve ben birlikte yaşarız ve her şey birdir." Burada baskın dağa daha alçak başka dağlar sırtını vermiş. İnli ufaklı kayalıklarla ağaçlar da doğada bütün elementlerin birbiriyle ilişkili olduğu inancını simgeliyor.

4. İnsan figürü
Çin peyzaj resimlerine çoğunlukla insan figürleri dahil edilmiştir. Boyutları, insanın büyük kozmik yaradılışta küçük bir yer tuttuğunu vurgular. Buradaki figür, erkeklerle kadınların kendi bilgeliklerinin yolundan gitmemeleri halinde tüm kozmik düzenin zarar göreceği üzerine tefekküre yatmış ya da düşünmekte olabilir.

Shen Zhou, Irmak Kıyısına Oturmuş Figür

▲ Sumeru Dağı

Hindularla Budistler için mitolojik Sumeru ya da Meru evrenin merkezidir. Meditasyona yardımcı olarak kullanılan Tibet mandalalarında bu figüre sıklıkla rastlanır.

▲ **Zeytindağı**
İncil'de İsa'nın Cennete Kudüs dışlarındaki Zeytindağı'ndan yükseldiği söylenir.

DAĞLAR

Yeryüzünden göğe en fazla yaklaşabildiğimiz dağlara saygı duyulmuş, kimi zaman korkulmuş, dağlar dünya dinlerinde kutsal sayılmış, çoğunlukla tanrılar, ruhlar ve peygamberlerle ilişkilendirilmiştir

Dağlar bizden dikkat isterler. Zirveleri bulutlarla kaplı yükselir ve gündelik hayatımızdan ayrı dururlar. Uzak, meydan okuyucu ve gizemlidirler. Onları kozmik güçler ve hayatla özdeş gören eski kültürler için dağlar Yeryüzü'nün spiritüel merkezi ve Cennetle birleşme ekseni anlamına geliyordu; Tanrının ayrı bir zaman ve mekânda insanlarla bir araya geldiği ilahi bir buluşma yeriydi. İnsanlar, ruhun spiritüel yükselişini temsil etmek üzere dağ biçiminde tapınaklar inşa ettiler.

KUTSAL YERLER

Yüksek yerler her zaman kutsal arayışlarla ilişkilendirilmiştir ve spiritüel aşkınlığın, saflık, hatta ölümsüzlüğün simgesidirler. Dağa tırmanmak çetindir, havanın azalan yoğunluğu solunumu zorlaştırır ve sanrılara yol açar. Zirveyi fethetmek olağanüstü bir başarıdır ve tepeden bakış taze bir görüş açısı sunar. Doruğunda temiz yüreklinin aydınlanmaya eriştiği ruhsal bir yolculuğa benzetilebilir. Çoğu dağ kutsal sayılır. Çin'de Budistlerin kutsal bildiği dokuz dağ bulunmaktadır. İrlanda'daki Croag Patrick ya da Japonya'daki Fuji Dağı insanlara tırmanma esini verir. Böylesi kutsal ziyaretler uzun soluklu amaçları, dünyevi arzulardan el çekmeyi ve aydınlanmayı temsil eder. Spiritüel açıdan dağ dorukları tam bilinçlilik haliyle ilişkilidir.

◀ **Ölümsüzlerin Dağları**
Bu Çin kabında Taoist bir simge olan Ölümsüzlerin Dağları görülmekte. Çin'de dağlar kutsal sayılır ve kutsal varlıklarla ruhların yuvasıdır.

▲ **Meksika tapınağı**
Bu dört cepheli dağ benzeri yapıların bir ya da daha fazla yüzünde yukarı çıkan basamaklar vardı, düz çatılarında kurban törenleri yapılırdı. Eski tapınaklar yok edilmediği, üstlerine yenileri inşa edildiğinden çok katmanlı bir hale gelmişlerdir.

TANRILAR VE PEYGAMBERLER

Dağlar öteden beri kutsal kitaplardaki vahiyler, peygamberler, tanrılar (özellikle de Güneş ve hava tanrıları) ve kahramanlarla ilişkili görülmüştür. Olympos Dağı klasik Yunan tanrılarının dünyayı ve insanların işlerini oradan yönettikleri yuvalarıydı. Musa, Tanrıdan On Emri almak üzere Sina Dağına tırmanmıştı. Efsaneye göre Hazreti Muhammet Safa Dağına kımıldamasını buyurduğunda dağların değişmezliğini bir tevazu mecazı haline getirmişti.

Amerika yerlilerinden Navajolar bazı dağların önemli ruhlar barındırdığını düşünürdü. Meksika'daki Tlaloc Dağının ise bir Aztek bereket ve yağmur tanrısı olduğuna inanılırdı.

Eski Mısırlıların gözünde dağlar Yeryüzünün göğe duyduğu arzuyu temsil etmekteydi. Gök tanrıçası Nut'un âşığı üzerine eğilmiş bedenini gösterirlerdi. Göğe yükselen dağ bu fiziksel arzunun simgesidir. Bu inanç, dağın fallik biçiminin onu hayatı temsil eden eril ya da Yang sembolü haline getirdiğine ilişkin Çin düşüncesiyle benzerlik göstermektedir.

TAPINAKLAR VE İKİZ TEPELER

Asya, Orta Amerika ve Mezopotamya'dakiler gibi dağ biçiminde inşa edilmiş tapınaklar evrensel merkezi temsil eder. Taraçaları hem spiritüel yükseliş hem de Cennet kapılarıyla ilişkilidir. Mısır piramitlerinin de benzeri bir kozmolojik anlamı vardır. Çift doruklu dağlar astral ya da güneş tanrılarının ikametgâhı ya da Çin, Sümer ve İbrani dağları Sina ve Horeb'de olduğu gibi Güneş ve Ay'ın yeri olarak görülürdü.

AYRICA BAKINIZ
Yeryüzü, *sf. 24–25*
Doğurganlık ve çocuk doğurma, *sf. 120–23*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Orta ve Güney Amerika tanrıları, *sf. 144–45*
Budizm *sf. 164–69*
Taoizm, Şintoizm, *sf. 170–71*
Kutsal yerler, *sf. 232–33*
Desenler, *sf. 290–93*

ATEŞ

Dehşetli ve yakıcı ateş son derece yıkıcıdır. Savaş ile kaosun simgesi olarak nitelikleri aktif ve erildir. Güneşle de ilişkilidir. Kişi ya da nesneler "ateşli" olarak adlandırılabilir, uçlarda dolaşan duygular kırmızı renkle ilişkilendirilir.

Ateşin ikili bir yapısı vardır ve arınma, yenilenme, yuva, ocak ve ilahi aşkı da simgeler. İnsanın ateş yakmayı öğrenmesi yaşamını dönüştürücü olmuştur. Bütün eski kültürlerin ateş tanrıları ve ateş efsaneleri vardı.

ATEŞ TANRILARI

Ateş tepemizdeki uzayla ilişkilendirilir; gökten Güneş, yıldırım-şimşek biçiminde gelir ve dumanı da göğe yükselir. Hem şiddet hem iyilik getiren bu güçlü elementin neden tanrılara atfedildiğini anlamak zor değildir. Ateşin tanrılaştırılması ilk insanlara dek uzanır ve pek çok dinde rastlanır. Dünyanın dört bir yanında ateş tanrılar ortaya çıkmıştır. Yunanlılarla Romalıların demirci ve ocak tanrıları vardı.

◂ **Vulkan**
Roma tanrısı Vulkan ateş, yanardağlar ve zanaatkârlıkla bir tutulmuştur. Tanrılar ve kahramanlara Etna Dağının altındaki ocağında silahlar yapar, adına ağustos ayında Vulcanalia şenlikleri düzenlenirdi.

▲ **Ateşin gazabı**
Bir orman yangının göğe uzanan parlak kızıl alevleri gücünü ortaya koyuyor. Ateş yıkıcı ya da yapıcı olabilir.

▲ **Chu Jung**
Bir Çin ateş tanrısı olan Chu Jung, Cennet yasalarını çiğneyenleri cezalandırırdı. Çoğunlukla zırhlı tasvir edilmiştir. Cennetteki tahtını ele geçirmeye çalışan oğluyla mücadelesiyle ünlüdür.

▲ **Agni**
Veda tanrılarından Agni'nin adı Sanskrit dilinde "ateş" anlamına gelir. Tek başlı ya da yıkıcı ve merhametli doğasını temsil edecek şekilde çift başlı tasvir edilmiş, ağaç ve bitkilerin yaşam gücü olarak görülmüştür.

▲ **Sekhmet**
Çoğunlukla aslan başlı kadın biçiminde, elinde ateş saçan bir kobra tutarken resmedilmiş bu kana susamış Mısır savaş tanrıçası düşmanlarını oklarıyla öldürür, bedeni öğle Güneşi gibi ışıldardı.

▲ **Chantico**
Aztek yanardağlar ve ocak tanrıçasının ateşten bir dili vardı. Kuyumcuların koruyucusuydu.

◂ **Huehueteotl**
Bir Aztek ışık ve ateş tanrısı olan Huehueteotl çoğunlukla kırmızı ya da sarı yüzlü, başının üzerinde bir tütsülük taşıyan yaşlı bir adam olarak tasvir edilirdi.

EBEDİ ATEŞ

Ebedi ateş, sürekli yanan bir ışıktır. Eski zamanlarda zeytinyağı ya da odunla beslenirdi. Çağdaş versiyonlarındaysa propan veya doğalgaz kullanılmaktadır. Ebedi ateş bir kişi, topluluk, uluslararası önem taşıyan bir olay ya da dünya barışı gibi soylu bir amacı simgeler. Olimpiyat meşalesi Yunanistan'da yakılır, oyunlara ev sahipliği yapılan kente taşınır ve oyunlar boyunca da canlı tutulurdu. Çoğu kilisede sunağın üzerinde böyle bir ateş yakılmaktadır.

▸ **Dünyayı aydınlatmak**
New York kentinin Ellis Adasındaki başının üzerinde ateş tutan Özgürlük Anıtı, baskıdan özgürlüğü simgelemektedir

ATEŞ YAKMA EFSANELERİ

İnsan ateş yakmayı öğrendiğinde yemeğini pişirme, sıcak tutma, vahşi hayvanları uzaklaştırma, sonraları da maden cevherlerini ergitme amacıyla kullandığı bir araç elde etmişti. İnsanların ateş yakmayı öğrenişine dair pek çok efsane, en erken ateş yakma araçları konusunda da bilgi verir. Sözgelimi efsanevi İran Kralı Huşang, çakmaktaşından baltasını bir yılana fırlatması, yılanı ıskalayan baltanın bir kayaya çarparak kıvılcımlar çıkarması sayesinde çakmaktaşlarını birbirine sürterek ateş yakılabileceğini öğrenmişti.

▲ **Prometheus**
Yunan tanrısı Prometheus Zeus'u et yerine kemik yemeye kandırmıştı. Bu davranışını cezalandırmak üzere Zeus da ateşi ölümlülerden uzak tutarak öcünü aldı. Daha sonra Prometheus ateşi ondan çalacaktı.

▲ **Maui**
Tanrı Maui çoğu Polinezya efsanesinde, özellikle de Maori ve Hawaii'lilerinkinde karşımıza çıkar. Hawaii'de şahin, ateşi Toprak Ana'dan çalıp alevleriyle hafifçe yanan Maui ile bir tutulmuştur. Şahinin tüyleri o nedenle kahverengidir. Hikâyenin benzer bir versiyonu Maoriler arasında da anlatılır.

ATEŞ TÖRENLERİ

Yenilenme, arınma ve kazanılmış kutsallıkla bir tutulan ateş çeşitli kültür ve dinlerin törenlerinde önemli bir yer tutmuştur. Kurbanların organlarıyla birlikte tütün ve tütsü de yakan Azteklerin kurban törenlerinde merkezi bir öneme sahipti. Geleneksel olarak ibadetlerini ateş tapınaklarında yapan Zerdüştilerde Yaratıcının enerjisini temsil eder. Kuzey Amerika yerlileri gibi diğer kültürler de ateşi arınma törenleriyle kehanet arayışlarında kullanırlardı.

KUTSAL ATEŞ

Ateş çoğu dinde önemli bir unsurdur. Hıristiyanlıkta Cehennem ateşle ilişkilendirilmiştir. Bazı azizler de alev alev yanan yüreklerle tasvir edilirler. Hıristiyan kiliselerinde mumlar Tanrının varlığını, umut ve yaşamı temsil eder. Eski Ahit'te yanan çalı hikâyeleri vardır.

YANAN YÜREK

YANAN ÇALI

▲ **Maytap**
Çin'de Yeni Yıl'da maytapların sesi kötü ruhlarla talihsizlikleri korkutmak amacını taşırdı. Bunlar altın ejderi uyandırarak gökte süzülüp ekinlere yağmur getirmesini de sağlardı.

▲ **Zerdüştiler**
Zerdüşt tapınakları tanrıların sembolü kutsal ateşi barındırır. Ateş rahipler tarafından sürekli beslenir. İnananlar, onu soluklarıyla kirletmemek için beyaz keten maskeler takarlar.

▲ **Aztek**
Aztek rahipleri, bütün ateşleri söndürüp kurbandan yeni bir yaşam doğuşunun simgesi olarak kurban edilmiş bir insan gövdesinde yeni bir ateş yakarak elli iki yılda bir olası bir dünya felaketini haber verirlerdi.

AYRICA BAKINIZ

Güneş, *sf. 16–17*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Orta ve Güney Amerika tanrıları, *sf. 144–45*
Hinduizm, *sf. 158–63*
Renkler, *sf. 280–83*

SU

Su durmadan biçim değiştirir ve dönüşür. Sembolik olarak dişidir, Ay ve hayatın kaynağı olarak bereket ile ilgilidir. Yağmur, kar, sel ya da dingin bir göl biçimini alabilir. Akıcılık, durağanlık, fırtınalı ya da derinlik gibi her birinin kendi simgeselliği olan çeşitli halleri vardır. Edilgen olsa da hava durumundan etkilenir ve yıkıcı, çözücü, arıtıcı ya da canlandırıcı olabilir. Pek çok dinde bir arınma ve şifa kaynağı olarak görülür.

DENİZ

Sembolik olarak anaç görülen denizin derinlikleri Yeryüzü'nün rahmini temsil eder. Çoğu kültürün yaradılış mitlerinin de yansıttığı gibi bütün yaşam onun ilksel sularından doğmuştur. Çoğunlukla gizemli görülen deniz bilinçdışını da simgelerken derin sular ölüm ve doğaüstü ile ilişkilendirilmiştir. Deniz ve girdap ile tsunami gibi doğal olaylarla bağlantılı pek çok tanrı, ruh ve canavar vardır.

▲ **Neptün**
Yunan tanrısı Poseidon'un Roma'daki karşılığı olan Neptün deniz tanrısıydı. Elinde üç dişli çatalı, yunusların eşlik ettiği bir deniz kabuğuna oturmuş sakallı bir adam biçiminde tasvir edilmiştir. Ateşli doğasının kendini fırtına ve depremlerde ortaya koyduğuna inanılırdı.

▲ **Sedna**
İnuit mitolojisinde Sedna deniz tanrıçası ve okyanus hayvanlarının koruyucusuydu. İnuit alt dünyası Adlivun'u o yönetirdi. Çeşitli İnuit toplulukları Sedna'ya farklı adlar vermişlerdir. Sularda avlanan, yiyecek bulmaları onun insafına kalmış insanlar tarafından tapılırdı.

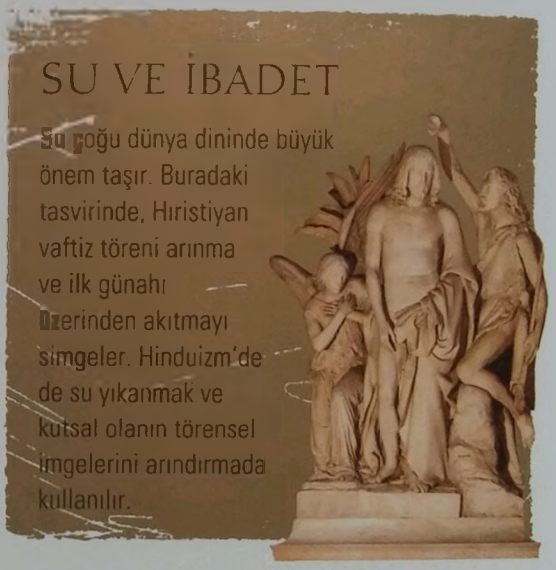

SU VE İBADET

Su çoğu dünya dininde büyük önem taşır. Buradaki tasvirinde, Hıristiyan vaftiz töreni arınma ve ilk günahı üzerinden akıtmayı simgeler. Hinduizm'de de su yıkanmak ve kutsal olanın törensel imgelerini arındırmada kullanılır.

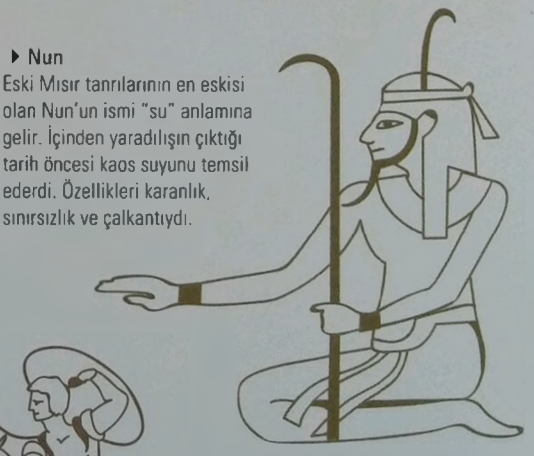

▶ **Nun**
Eski Mısır tanrılarının en eskisi olan Nun'un ismi "su" anlamına gelir. İçinden yaradılışın çıktığı tarih öncesi kaos suyunu temsil ederdi. Özellikleri karanlık, sınırsızlık ve çalkantıydı.

▲ **Dalgalar**
Doruklar ve çukurlar arasında sürekli ilerleyen dalgalar hem değişmezlik hem de değişebilirliği temsil eder. İnsanlar sevinç ya da keder dalgalarından söz eder. Gelgit dalgaları yıkım ve yenilenmeyi simgeler. Rüyalarda değişim korkusu anlamına gelebilirler.

◀ **Charybdis**
Poseidon'un, Zeus bedenini çalıp da geride sadece girdaba dönüşen ağzını bıraktığında bir deniz canavarı haline gelen kızı Charybdis, dar bir geçidin bir tarafını tutarken diğer bir deniz canavarı olan Scylla da öbür tarafı almıştı. Geçidin iki yakasından birine fazla yaklaşan denizciler hayatlarını tehlikeye atmış olurdu.

IRMAKLAR

Irmak sembolizmi akarsudan kaynaklanır ve doğa ile zamanın yaratıcı gücünü yansıtır. Bereket ve kıyılarına yaşam bahşederek toprağın sulanması anlamına gelirken zamanın geçişi için de bir mecazdır. Hayatın doğumdan ölüme akışı gibi, bir ırmak da kaynağından denize doğru akar. Irmak, iki âlem, Yaşam ile Ölüm arasındaki sınırı da simgeleyebilir. Büyük ırmaklara kişilikler verilmiş, çoğu kutsal sayılmıştır. Pek çok kültürün ırmak tanrı ve ruhları vardır.

▲ **Cennetin dört ırmağı**
İncil'deki Cennet Irmakları Hayat Ağacının köklerinden doğarak dört ana yönde akar. Suları yaşam ve beslenmeyi temsil eder.

▲ **Styks**
Yunan mitolojisinde Styks ırmağı Dünya ile Hades arasındaki sınırı çiziyordu. Efsanelerde ölüleri Acheron Irmağından geçirerek Styks'e getiren kayıkçı Charon anlatılır.

▲ **Ganga**
Kutsal Ganj Irmağının suyunu temsil eden Hint tanrıçası Ganga, bereketi ve kara ile denizin bilgeliğini simgeleyen balık ve timsah karışımı bir mahlûk olan 'makara' üzerinde tasvir edilir.

▲ **Hapi**
Mısır'ın Nil taşkınları tanrısı Hapi, taşkınla gelen bereketin sembolü iri bir göbekle tasvir edilmiştir.

◀ **Pınar**
Pınarlara çoğunlukla şifa ya da büyülü güçler atfedilir. Çevrelerine yerleşimler kurulur ve onlara pınarı, kaynağı anımsatan isimler verilir. İngiltere'deki Bath, kaplıca çevresinde gelişen böyle yerleşimlerin bir örneğidir.

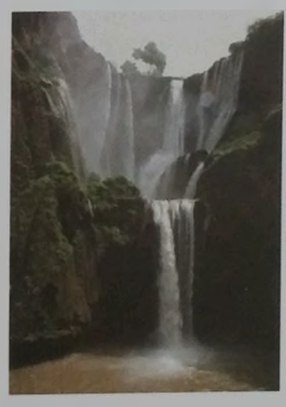

▲ **Çağlayan**
Budistler çağlayanların evrenin "süreksizliğinin sürekliliğini" temsil ettiğine inanır. Çin ve Japon peyzaj resimlerinde oynadıkları önemli rol kısmen buradan kaynaklanır. Şintoizm'de çağlayanlar kutsal bilinir ve altlarında durmanın ruhu arındırdığı düşünülür.

◀ **Delta**
Irmağın kaynağından denize dökülüşüne dek izlediği dolambaçlı yolculuğu gösteren delta ölüm ve yolculuğun sonunu temsil eder.

GÖLLER

Geleneksel olarak göl huzur ve tefekkür simgesidir. Yüzeyi yansıtıcı olduğundan ayna sembolizmiyle de yakından bağlantılıdır. Yunan efsanesinde Narkissos, göldeki yansımasını hayranlıkla seyrederken boğulur. Çin'de göller bilgelik, özümseme ve edilgenlik simgesidir. Hinduizm ve Budizm'de tapınaklara bağlı göller yaradılış ve sonraki hayata geçişi temsil eder.

◀ **Kutsal göl**
Kutsal bir göl çoğu eski Mısır tapınağı için büyük önem taşır. Fotoğrafta Karnak'taki Amon Tapınağı görülüyor. Kutsal göl, Amon'u simgeleyen bir kazın gündoğumunda serbest bırakıldığı gündelik bir törende kullanılırdı.

SU VE KÖTÜLÜK

Geçmiş yüzyıllarda cadı olduğundan kuşkulanılan kadınlar derin suya atılırdı. Boğulmaları masumiyetlerine yorulur, yüzeyde kalırlarsa cadılıktan hüküm giyebilirlerdi.

AYRICA BAKINIZ
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Hinduizm, *sf. 158–63*
Budizm, *sf. 164–69*
Taoizm ve Şintoizm, *sf. 170–71*
Cadılar ve vikalar, *sf .192–93*

HAVA DURUMU

Hava durumundaki değişimlerin insanlar üzerinde önemli bir etkisi vardır ve kimi zaman ölüm kalım meselesi haline bile gelebilir. Ta ne zamandır insanlar bu değişkenliği tanrıların kaprislerine yormuş, soğuk havadan Kuzey rüzgârını sorumlu tuttukları gibi, yarattıkları folklorik kişileştirmeleri suçlamışlardır.

◂ **Ryujin**
Ryujin, Japon hava durumu tanrıları Rajinlerin en önemlisidir. Çoğunlukla sis ve kara bulutları oluşturan, gök gürültüsü için de davul döven bir cin biçiminde tasvir edilmiştir. Çocukların göbek deliklerini de o yutar.

GÖK GÜRÜLTÜSÜ, ŞİMŞEK VE FIRTINALAR

Fırtınalar genellikle savaşçı tanrılar ve yüce kutsal varlıklarla ilişkilendirilmiştir. Gök gürültüsü pek çok kültürde yaratıcı bir güç ve bereket yağmurunun müjdecisi olarak görülürdü. İncil'deki öykülerde Tanrının sesini temsil ederken şimşek de doğurganlık, bereket ve aydınlanma getirir. Yıldırım Yunan tanrısı Zeus ile Hindu savaş tanrısı İndra'nın seçme silahıydı. Amerikan yerlilerinin inancında yıldırım Evrensel Ruh'tur ve savaşla ilgilidir.

Taşıdığı şimşek sembolüyle bu taş figürün gök gürültüsü ve şimşek tanrısı Şango için yapılan bir dansta kullanılırdı.

◂ **Şango**
Nijeryalı Yorubalarda kutsal sayılan Şango gök gürültüsü ve şimşek tanrısıdır. Amblemi, çift başlı balta şeklindeki göklerden fırlattığı taş yıldırımları temsil eden *aşe*'dir.

▲ **Tala wipiki**
Bu *kaçina* ya da ruh bebeği şimşeği simgeliyor. New Mexico'nun çöl bölgelerinde yaşayan Amerika yerlilerinden Hopiler tarafından yapılmış. Yağmurla ilişkisinden ötürü tala wipiki kaçina'sı günümüzde iyicil olarak görülüyor..

▲ **Marduk**
Babil'in yaratıcı tanrısı Marduk, Mezopotamya tanrısı Enlil'i havaya yerleştirerek ona soluğuyla fırtınalar çıkarıp bahar meltemleri yapacağı gücü bahşetmiş.

▲ **Şiva**
Hinduizm'de şimşek ya da yıkıcı ateş, Şiva'nın alnındaki üçüncü gözdür. İlahi kudreti, kozmik zekâ, aydınlanma ve yıkım ile yenilenme güçlerini simgeler. Silahlarından biri de şimşeği temsil eden üç dişli çataldır.

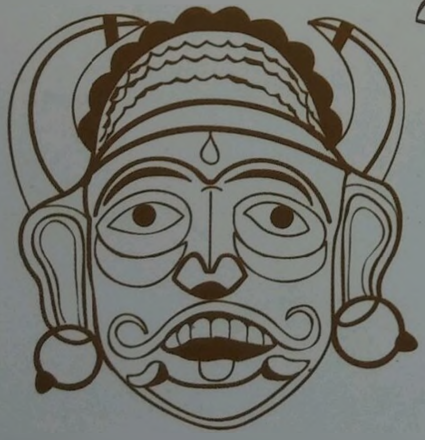

▲ **Rudra**
Vedaların, Hindu tanrısı Şiva'nın öncülü Rudra, oklarıyla hastalık saçtığı gibi esenlik dağıtıp iyi işler de yapan fırtına ve şimşek tanrısıydı. Adı "Uluyan" ya da "Kızıl" anlamına gelir ve dizginlenmemiş doğayı temsil eder.

▸ **Thor**
Thor, kuzey mitolojisinde kızıl saçlı, sakallı gök gürültüsü ve savaş tanrısıdır. Çoğunlukla bir çekiç ya da yıldırımla temsil edilir. Göklerdeki arabasını da Diş-bileyen ile Diş-gıcırdatan gibi tuhaf isimler taşıyan iki keçi çeker.

RÜZGÂRLAR

Günümüzde rüzgâr değişim ve özgürlük simgesi haline gelmiştir ama geleneksel olarak dört ana yön, tanrılar, hatta iblislerle ilişkilidir. Tozlaşmadaki rolü onu cinsel bir simge de yapar. Amerika yerlileri Apaçiler, parmak izlerindeki kabarıklıkların, rüzgârın yaradılış sırasında bedene girerken izlediği yolu temsil ettiğine inanırdı. Çin'de rüzgâr söylentiyle ilişkilendirilir, sembolizmi avcılık ve "koku alma" ile de ilgilidir.

BOREAS (KUZEY RÜZGÂRI)

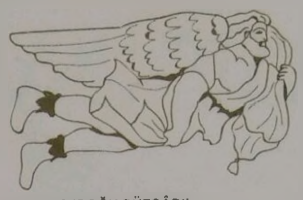

EURUS (DOĞU RÜZGÂRI)

ZEPHYRUS (BATI RÜZGÂRI)

NOTUS (GÜNEY RÜZGÂRI)

◀ Yunan rüzgâr tanrıları
Yunan mitolojisinde ana yön rüzgârlarının baş tanrısı Aeolus rüzgârları bir mağaraya kapatır, dört tanrıyı da o yönetirdi. Çoğunlukla şişkin yanaklı kanatlı erkekler olarak betimlenen her bir rüzgâr, tatlı bahar meltemlerinden soğuk kış esintilerine farklı hava koşulları getirirdi.

▲ Hortum
Dairesel, güneşe bağlı ve yaratıcı hareketi simgeleyen hortumlar ilahi gücün aracı olarak görülürlerdi. İncil'de Tanrı, Eyüb ile bir hortumdan konuşur. Cadılıkta kötü ruhlar hortumlar, çevrintiler üzerinde dolaşır.

▲ Kerub
Bu kanatlı göksel varlıklar ("putti" olarak da bilinirler) çoğunlukla tombul yanaklı çocuklar olarak tasvir edilir ve Batı sanatında mesela bir tekneyi üfürürken olduğu gibi,rüzgârı temsil etmede kullanılır.

▲ Vayu
Adı Sanskrit dilinde "üflemek" anlamına gelen Vayu Hindistan'da rüzgârlar tanrısıdır. Beş elementten biri olarak Vedalardaki (Hindu kutsal metinleri) en önemli tanrılardan biridir.

▲ Fujin
Japon Şinto tanrısı Fujin, bulutlara oturmuş ya da onlar üzerinde yolculuk eden ve içi rüzgâr dolu bir çuval taşıyan dehşet verici bir tanrı olarak tasvir edilmiştir.

BULUTLAR VE SİS

Hava şartlarındaki sembolizm pustan fırtına bulutlarına kadar çeşitlenebilir. Yağmur bulutları bereketle ilişkilidir, "yağmura gebe" deyişi de buradan gelir. Yahudi-Hıristiyan geleneğinde Tanrının varlığına işaret edebilirken Çin'de pembe bulutlar talih ve mutluluğu simgeler. Kimi kültürlerde bulutlar kasvet çağrıştırır. Gerçeklikle bağı kopmuş kimselere "aklı havalarda" denir. Sis çoğunlukla özellikle de Çin peyzaj resminde doğaüstü müdahale ile ilişkilendirilir.

▲ Belirsizlik
Sis ve pus belirsizlik ya da uyanıştan önceki anın simgesidir. Taoistler sisi, düşünce berraklığından önce gelen zihinsel pus gibi, insanların aydınlanmadan önce geçmeleri gereken hale benzetir.

▲ Valkyrie'nin küheylanları
Yunan mitolojisinde bulutlar Apollo'nun sürülerini temsil eder. Kuzey mitolojisindeyse tanrı Odin'in hizmetkârı, savaş meydanlarının üzerinde uçarak ölülere Valhalla'ya (Cennet) eşlik eden Valkyrie'nin küheylanlarıdır.

▲ İlahi mevcudiyet
Göksel çağrışımları bulutları ilahi mevcudiyet ile ilişkilendirmiştir. Hıristiyan ikonografisinde Tanrı sıklıkla buluttan çıkmış bir el olarak gösterilir.

AYRICA BAKINIZ

Doğurganlık, çocuk doğurma, *sf. 120–23*
Kelt ve Kuzey Avrupa tanrıları, *sf. 142–43*
Doğa ruhları, *sf. 148–49*
Yaradılış hikâyeleri, *sf. 156–57*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
Melekler, *sf. 188–89*

YAĞMUR VE KAR

İster yağmur olsun ister dolu, kar ya da çiy, bütün yağışlar su sembolizmi ve yaşam ile ölümle ilişkilidir. Yıkımla da sonuçlanabilir, yenilenmeyle de. Yağmur olduğunda bereketi simgelerken çiyken kutsama olarak yorumlanır. Buz ve kar olduğunda soğuk ve geçicilikle ilişkisi halk hikâyeleri ve mitlerde yansımasını bulur. Gökkuşağı ise güneş ile suyun sembol dillerini bir araya getirir. Göksel kökeninden ötürü yağış gökyüzü tanrılarıyla ilişkili bilinmiştir. Havanın öngörülmez, çoğunlukla da şiddetli gücünün kontrol edilebilmesi, böylelikle insanların hayatta kalması, tanrılarla aralarındaki işbirliğine bağlıydı.

YAĞMUR

Yağmur her zaman önemli bir bereket sembolü olmuştur ve kimi ilkel kültürlerde kutsal meni ile bir tutulur. Arınma ile de ilişkilidir. Binlerce yıl boyunca insanlar, yağmurun tutulmasına, şiddetle boşanmasına ya da tatlı bir yağış olup akmasına tanrıların karar verdiğine inandılar. Yağmur yağdırmak için çeşitli törenler yapıldı ve yağış ejderler, köpekler, hatta papağanlar gibi bazı hayvanlarla ilgili sayıldı.

▲ **Ejder**
Çin'de ejderler hava durumu ile ilgili görülür, yağmur getirdiklerine inanılırdı. Ülkeyi vuran en kötü sellerden bazıları insanların bir ejderi öfkelendirmiş olmasına verilirdi. Çin ejderlerinin, bedenler için yaşamsal önemdeki suları yönettiğine inanılıyordu. Buna karşılık Batı ejderleri ateşi yönetirlerdi.

▲ **Şiddetli yağmur**
Soğuk, içe işleyen yağmur, ilahi bir nimet olabildiği gibi sefalet ve acı da getirebilir. Şiddetli yağmurların sembolik anlamı fırtınalar ve tanrıların gazabınınkiyle aynıdır.

▶ **Yağmur dansları**
Yağmur danslarının farklı yorumlarına dünyanın dört bucağında rastlanır. Sözgelimi Amerika yerlilerinden Cherokee'ler yağmur çağırmak ve kötü ruhları uzaklaştırmak için yağmur dansları yaparlardı. Ayağı yere vurmak yağmurun sert zemin üzerindeki tıpırtısının taklidiydi.

◀ **Tlaloc**
Tlaloc Aztek yağmur ve bereket tanrısıdır. Çoğunlukla suyu temsil eden balıkçıl tüyleriyle bezeli bir taç, elinde gök gürültüsü çıkaran bir çıngırak ve ağzına kadar dolu su kaplarıyla tasvir edilmiştir.

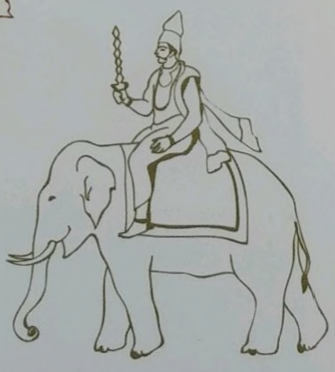

▲ **İndra**
Hindu gök gürültüsü, yağmur, bereket ve savaş tanrısı İndra, bulutlarla kaplı kutsal Meru Dağındaki göksel sarayı Svarga'da oturur halde betimlenmiştir. Elinde aydınlanma, yıkım ve yenilenme simgesi yıldırım ile görülüyor.

▲ **Zeus ile Danae**
Yunan mitolojisinden bir hikâyenin anlatıldığı tablo, kahraman Perseus'un insan anası Danae'yi, tanrı Zeus tarafından sikke yağmuru ile hamile bırakılırken gösteriyor. Yağmurun tanrısal bereketinin erotik bir sembolü.

KAR VE BUZ

Kar ve buzun sembol dilinde soğuk ve katılık, zorlukla özdeşlemiş olması şaşırtıcı değildir. Burada saf, beyaz, el değmemiş güzelliğe de gönderme vardır. Duygusal olarak kar ve buz katılık, sertlik, kırılganlık, geçicilik ve genel bir sevgi yokluğuyla ilişkilidir. "Soğuk nezaket" gibi deyimler sıkça kullanılır. Buna karşılık, eriyen kar katı bir kalbin yumuşamasını temsil eder.

▲ **Kar taneleri**
Kar tanesinin kırılgan güzelliği geçiciliği, bilgelik, gerçek, katılık ve saflığı simgeler. Her biri eşsiz olduğundan bireyselliğin de sembolüdür.

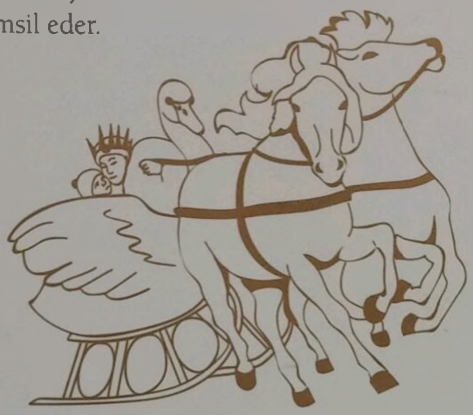

▲ **Karlar Kraliçesi**
Bu Batı masalı iyinin kötüyü yenmesini anlatır. Oğlan Karlar Kraliçesi tarafından kaçırıldığında birbirlerinden ayrılan iki çocuğu, kızın onu kurtarmak için nasıl her şeyi tehlikeye attığını anlatır.

▶ **Buzul**
Tarih öncesinden kalma, kendi ağırlığıyla hareket eden devasa buz kütlesi olarak buzul yavaş ve sürekli hareket halindeki değişimin sembolüdür. Buzda da olduğu gibi Cennetin taze sularından çok Yeryüzünün kirlenmiş sularıyla ilintili görülür.

CENNET KÖPRÜSÜ

Uçucu, ele gelmez, geçici gökkuşağının pek çok sembolik anlamı vardır. Umut, huzur, barış ve ilahi bir akit, savaş habercisi ve bir tapınma, hatta korku nesnesi olarak görülmüştür. Gökkuşağı Cennete uzanan bir köprüdür ve bilgeliğin onun sonunda olduğu söylenir.

▲ **İris**
Gökkuşağı tanrıçası ve Olimpik tanrıların ulağı İris genellikle altın kanatlı ve haberci asalı genç bir kadın olarak betimlenmiştir. Gökkuşağı onun Yer ile Gökler arasındaki yolunu temsil eder.

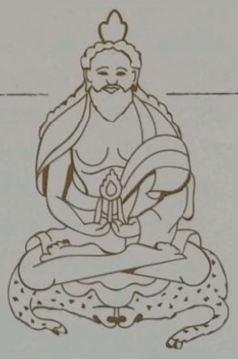

▲ **Gökkuşağı beden**
Tibet tantrik Budizm'inde gökkuşağı beden, Budist'in bedeninin gerçek anlamda yok olup saf ışığa dönüştüğü aydınlanmaya geçiş halidir. Bu da çoğunlukla ölümden sonra olur.

▲ **Altın küpü**
İrlanda folklorunda cinlerin küp dolusu altını gökkuşağının ucunda gizlediği anlatılır. Batı'da gökkuşağının ucu kişinin kısmetiyle kavuşmasıdır.

◀ **Gökkuşağı yılanı**
Avustralya Aborijinleri'nin Gökkuşağı Yılanı miti mevsimsel değişiklikler ve insanın suya bel bağlamasıyla ilgilidir. Dev yılan kurumayan su çukurlarında yaşar, böylece en değerli yaşam kaynağını da kontrolü altında tutar.

▲ **Kahukura**
Maori gökkuşağı tanrısı Kahukura'ya savaşta başvurulur. İnsanın ölümlülüğü ve Cennet ile Yeryüzü arasındaki yolun da sembolüdür.

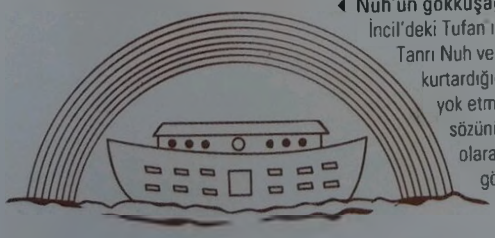

◀ **Nuh'un gökkuşağı akdi**
İncil'deki Tufan'ın ardından, Tanrı Nuh ve onun gemisini kurtardığında insanlığı yok etmeyeceği sözünün bir işareti olarak ona bir gökkuşağı yollamıştı.

▲ **Navajo gökkuşağı**
Navajo bayrağı üzerindeki gökkuşağı egemenliği ve bütün kabilelerin Gökkuşağı Ulusu olarak bir araya gelişini simgeler. Bakır rengi dış hattı sınırlarını, girintili çıkıntılı şekiller de kutsal dağlarını temsil eder.

AYRICA BAKINIZ

Memeliler, *sf. 52–55*
Ejderler, *sf. 78–79*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Orta ve Güney Amerika tanrıları, *sf. 144–45*
Rüya zamanı, *sf. 152–53*
Hinduizm, *sf. 158–63*
Budizm, *sf. 164–69*
Masallar, *sf. 272–73*
Bayraklar, *sf. 324–29*

▸ Nuh'un Gemisi

Kutsal kitaptaki Nuh öyküsünde tufan insan günahlarının tanrı tarafından cezalandırılması olarak anlatılır. Adanmış bir adam olan Nuh'a Tanrı tarafından bir gemi yapması talimatı verilir. Gemi tufanı atlatır ve Nuh ile ailesi dünyada insan soyunu sürdürür.

SELLER

İlahi bir cezalandırma edimi olarak uygarlığı yok etmek amacıyla Tanrı ya da tanrılar tarafından gönderilmiş büyük bir tufan hikâyesi dünya mitolojilerinde yaygın bir temadır.

Sembolik olarak seller ölüm ve yenilenmeyi, bir döngünün sona erip bir başkasının başlamasını temsil eder. Sular, bereket ve yeni yaşamın aysı güçleriyle ilişkili tutulurlar. Günahın temizlenmesi ve insanlığın arınmasıyla da bağları vardır.

EVRENSEL TEMA

Çin'den Rusya'ya, Sumatra'dan Peru'ya, küresel tufan hikâyelerine dünyanın hemen her uygarlığında rastlanır. Genel olarak seller, insanların doğa ve tanrılar ile ahenk içinde olmayışlarının sonucu olan kaosu temsil eder.

Çoğu öykü ünlü İncil hikâyesi Nuh'un Gemisi ile benzerlikler taşır. İlahi cezalandırma, tufanı önceden haber verme, aile ve hayvanları barındıracak bir gemi yapma ve suların çekilip çekilmediğini anlamak için kuş uçurma gibi temalar içerir. Hinduizm'in kutsal *Purana* metinleri, Babil'in *Gılgamış Destanı*'ndaki Utnapiştim, bu mitlerin en tanınmışlarındandır.

▲ **Matsya Efsanesi**
Bu Hindu efsanesinde, Manu, Matsya adlı bir balık şeklindeki Vishnu'yu kurtarır. Matsya'nın bir selin geleceğine dair uyarısıyla, Manu bir tekne inşa ederek kurtulur ve Yeryüzünde yaşamı yeniden kurar.

KÖKENLER

İncil'deki tufan hikâyesinin kökenleri üzerine pek çok teori bulunmaktadır. Bununla birlikte Mezopotamya'da, Dicle ile Fırat nehirlerinin birleştiği yerde doğmuş (şimdiki güney Irak) olabilir. Bu bitek bölge büyük taşkınlara açıktır ve jeolojik kanıtlar pek çok yerleşimin su baskınlarıyla yok olmuş olabileceğini düşündürmektedir. Eski kültürler kendilerini boğan selleri küresel bir fenomen olarak görmüş, açıklayıcı mitler yaratmış olabilirler.

◀ **Aztek yaratıcı tanrısı**
Orta Amerika inançları her biri tufanlar gibi doğal afetlerle son bulmuş dünya döngüleri içerir. Aztek hava ve yaratıcı tanrısı Quetzalcoatl böyle bir felaketin ardından dünyaya yaşamı geri getirmiştir.

ÖNEMLİ İSTİSNALAR

Eski kültürlerin yıllık taşkınlardan yararlandığı Amazon ve Nil gibi bölgelerde küresel bir felaketle sonuçlanan tufan hikâyeleri doğmamıştır. Mısır'da Nil'in yıllık taşkınları çevresini son derece bereketli kılmış, insanlara besin sunmuştur. Taşkınlar o kadar önemliydi ki Hapi adını verdikleri, suyun yükselip çekilişini, bölgeye bereket getirişini Firavunla birlikte kontrol altında tuttuğuna inandıkları olumlu bir tanrı yaratmışlardı. Nil'in sulamada kullanılan suları olmaksızın Mısır uygarlığı muhtemelen asla bu seviyede gelişemezdi.

◀ **Nil taşkını**
Nil değerli av hayvanlarını kendine çekmiştir. İÖ 2.yy'dan kalma bu Nil mozaiği detayında yıllık taşkın sırasında bir kaya üzerinde mahsur kalmış gergedan görülüyor.

AYRICA BAKINIZ
Su, *sf. 32–33*
Bereket, çocuk doğurma *sf. 120–23*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Hinduizm, *sf. 158–63*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*

MEVSİMLER

Mevsimler evrensel olarak doğum, büyüme, ölüm ve yeniden doğuşu, dolayısıyla da zamanın geçişini simgeler. İnsanlar zamanı her vakit Güneş ve ayın döngüleriyle bilmişlerdir, bundan ötürü Güneş ile Ay mevsim sembolizminin parçasıdır. Her mevsimin ona atfedilen tanrıları, hayvanları, renkleri, hatta duyguları vardır. Kimi kültürlerde mevsimler, Çin'in sonbahar kasımpatıları gibi belirli çiçeklerle simgelenmiştir.

İLKBAHAR

Tazeliği, yeşilliği ve vaat dolu oluşuyla ilkbahar yeniden doğuş ve yeni yaşamı simgeler. Özündeki, ortaya çıkan doğadır. Hayvan ve insan yavruları, genç kadınlar ve çiçekler bu mevsimin sembolleridir, ilkbaharın gençliği, güzelliği ve iç burkan kısalığını ifade ederler. Çin ve Japonya'da kiraz çiçeği önemli bir mevsim simgesidir. Kelt mitolojisinde Yeşil Adam ilkbahar yenilenmesiyle bağlantılıdır.

▸ İlkbahar alegorisi
Batı sanatında ilkbahar geleneksel olarak doğurganlık simgesi genç bir kadınla temsil edilir; başında mevsim çiçeklerinden bir taçla tatlı bir doğa manzarasına yerleştirilmiştir. Yanında küçük çocuklar da olabilir.

▲ Flora
Roma mitolojisinde Flora ilkbahar ve çiçeklerin tanrıçasıdır. Adına düzenlenen Floralia Şenliği Nisan ya da Mayıs başında kutlanır ve yaşam döngüsünde yenilenmeyi temsil ederdi.

◂ Süt kuzusu
İlkbahar simgesi olan kuzu, İsa'nın çarmıha gerilişi ve dirilişini ifade eder; bu da onu İlkbahar gündönümünden sonraki ilk dolunayı izleyen Pazar günü kutlanan Paskalya ile ilişkilendirir.

YAZ

Güneşin tepede olduğu yaz olgunlaşmanın mevsimidir. Klasik dünyada yaz Yunan tanrısı Apollo ve tanrıça Demeter (Roma dönemindeki adıyla Ceres) ile özdeşleşmişti. Hayvanları altın aslan ile ejderdi. Çin'de yaz nilüfer ve şakayık ile simgelenmiştir.

▲ Yaz simgesi
Yazı temsil eden bu Klasik figür başak taçlı, elinde başak demeti ve tırpan tutan genç bir kadın. Buğday tanesi yeniden doğuş, büyüme ve bereket simgesidir.

▸ Ceres
Roma tarım ve bereket tanrıçası olan Ceres'in insanlara buğdayı nasıl yetiştirip kullanacaklarını öğrettiğine inanılırdı. Genellikle boynunda başaklardan bir kolye, elinde meyve sepetiyle tasvir edilmiştir.

SONBAHAR

Sonbahar geleneksel olarak ya bir çocuk ya da konukseverlikle mevsimin bolluğunu simgeleyen bir sepet üzüm taşıyan bir kadınla gösterilir. Mevsimin hayvanı yabani tavşandır. Batı sanatında meyve, çiçek ve buğday taneleriyle dolup taşan cornucopia (bereket boynuzu) eski bir sonbahar sembolüdür ve bereketle gerilere giden bağları vardır.

Yabani tavşan
Pek çok kültürde doğurganlık sembolüdür, sonbahar bolluğuyla ilintisi de buradan kaynaklanır. Yunan-Roma mitinde yabani tavşan mevsimin bolluğunu olduğu gibi Çin Ay şenliklerinde de bereketi simgeler.

Bacchus
Yunan şarap ve ifrat tanrısı Bacchus (Dionysos adıyla da bilinir) sonbahardaki bağbozumu kutlamalarıyla ilişkilendirilmiştir.

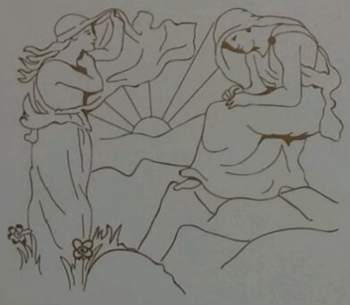

Persephone
Tanrıça Persephone, sonu gelmez bir yenilenme döngüsü içinde her yıl toprağa dönmeden önce topraktan gelen ekini simgeler.

Ekin bebeği
Örülmüş buğdaylardan yapılan ekin bebeği eski Avrupa hasat adetleriyle ilişkilidir ve Kelt bereket törenlerinde kullanılır.

HASAT ŞENLİĞİ

Hasat dönemi şükran şenlikleri bütün tarım topluluklarında görülür. Topluluğu doğanın bolluğunun kutlandığı ve ataların anıldığı bir zamanda bir araya getirir. Genellikle hasatla ilgili özel yiyecek içecekler tüketilir ve insanlar kutlamalara katılır.

Yaeyama dansçısı
Japonya'nın Yeayama adalarında başarılı bir hasat için geleneksel danslar yapılır. Dansçılar gündelik faaliyetleri canlandırır. Burada dansçı oyuncak atını taklit bir savaşa doğru sürmekte.

Bali ve Java'daki yıllık pirinç şenliği tanrıça Dewi Sri'ye adanmıştır. Tanrıçanın başında bir taç vardır, kimi zaman elinde de dirilişi simgeleyen bir nilüfer tutar.

Çin ayçörekleri
Çin hasat şenlikleri sırasında ayçörekleri yenir. Çöreklerde Ay'ı simgeleyen yumurta sarısı bulunabilir.

KIŞ

Kış, soğuk rüzgârların uğuldadığı, çoğu ağacın yaprak döktüğü, toprağın katı ve çıplak olduğu ölü zamandır. Çoğu kültürün mevsim değişikliklerini açıkladıkları hikâyeleri vardır. Eski Yunan mitolojisinde Persephone kaçırılarak Ölüler Diyarına götürülür, bu sırada toprak kararır ve hiçbir şey yetişmez. Serbest bırakıldıktan sonra bile Hades onu her yıl toprak yeniden çıplaklaştığında birkaç ay kalmak üzere Ölüler Diyarına dönmeye zorlar. Bu dönem de kış olmuştur.

Kış temsili
Eski Roma heykelciğinde soğuktan korunmak üzere pelerin giymiş yaşlı bir erkek ya da kadın biçimindeki geleneksel kış yorumu görülüyor. Çoğunlukla figürler sert havayla mücadele halinde öne eğilmiş biçimdedir.

Ördek
Ördek Mısır ölüler tanrıçası İsis ve geleneksel olarak kışla ilgili görülür. Yaban ördeği aynı zamanda sevilen bir kışlık av hayvanıdır.

Boreas
Klasik mitolojide soğuk Kuzey rüzgârı ile kışı getiren Boreas'tan yıkıcı potansiyelinden ötürü korkulurdu. Atina donanması ona dua eder, onuruna Boreasmi şenliğini düzenlerdi.

Semender
Eski Romalı yazar Plinius semender için "Bu hayvan tıpkı buz gibi, ateşi söndüzrecek kadar kurudur" demiştir. Sürdürülen inanç ve yok edilemezliğin simgesi semender ateşle de ilişkilendirilir.

AYRICA BAKINIZ

Ay, *sf. 18–19*
Memeliler, *sf. 52–55*
Kuşlar, *sf. 58–61*
Verimlilik, çocuk doğurma, *sf. 120–23*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*

DEĞERLİ TAŞLAR

Değerli ve yarı değerli taşlar renk ve ışık saçarlar. Yerküreden gelmeleri onları spiritüel güç ve saflık sembolü olarak ilahi enerjiyle ilişkilendirir. Aralarından bazılarına şifa ve koruma güçleri atfedilmiştir. Yüzyıllar boyunca statü simgeleri olarak kullanılmışlardır. Şeffaf olanlar kehanet, kırmızıları ise şevk ve canlılıkla bağlantılıdır. Bazı taşlar doğum aylarıyla ilişkili görülmüştür ve kendilerine özgü çağrışımları vardır.

▲ **Ejder koruması**
Bu 14. yy Çin oymasında, saklı hazineyi koruyan bir ejder görülüyor. Geleneksel olarak Çin kültüründe yer ejderleri toprağın derinliklerine gömülü değerli nesnelerle mücevherleri korurdu. Böyle saklı hazineler bilgi ya da bilgeliği simgelerdi.

▲ **Topaz**
Duyarlı bir taş olmakla tanınan topaz sadakat, ilahi iyilik, dostluk, bağışlayıcılık ve sevgi simgesidir. Tıbbi açıdan, geleneklerde sinir çöküntüsünü giderdiği ve iştahı açtığı düşünülürdü.

▲ **Kantaşı**
Şifa taşı olarak bilinen kantaşı ilişkileri canlandırır ve arındırır. Kimi zaman da engelleri aşma ve cesaret vermede bir savaşçı taşı olarak görülmüştür. Kantaşı kan rahatsızlıklarıyla savaşmada ve kanamayı durdurmada kullanılırdı.

▲ **Zümrüt**
Rengiyle zümrüt verimlilik, ölümsüzlük, ilkbahar ve gençlik çağrıştırır. Mısırlılar ölüleriyle birlikte ebedi gençliği temsilen bir zümrüt gömerlerdi. Hıristiyanlıkta inancın sembolü olan zümrüt halk inanışlarında da şifa taşı olarak karşımıza çıkar.

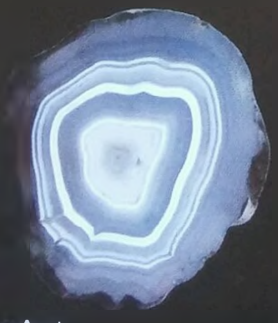

▲ **Agat**
Eski kültürler agatın, takanı görünmez kıldığına inanırlardı. Cesaret, uzun ömür ve bolluk simgesidir. Eskiden öküzlerin boynuzlarına iyi bir hasat için akik bağlanırdı.

▲ **Yakut**
Bu değerli taş sevgi, cesaret ve canlılık simgesidir. Tutku gezegenleri olan Satürn ve Mars ile ilişkili tutulmuştur. Kraliyet ailesi bireyleri tehlike karşısında geçici bir kedere kapıldıklarında yakut takarlardı.

▲ **Safir**
Göksel ahenk, barış ve gerçeğin sembolüdür. Hindu geleneğinde Satürn ve özdenetimle ilişkilendirilir. Bazı yerlerde kötülüğü uzak tuttuğuna inanılırdı.

▲ **Yeşim**
Çinliler için yeşim Cennet taşıdır ve arılığı simgeler. Güneşle ilişkili bir Yang amblemi olarak adalet, cesaret, ahenk ve ahlâkî saflığın da sembolüdür. Uğurlu sayılan yumuşak yeşim cinsel yan anlamlar da taşır.

▲ **Elmas**
Saflık, gerçek ve sadakat sembolü elmas, nişan yüzüklerinde yaygın olarak kullanılır. Işıltısıyla Güneşle ilişkili tutulur. Taşıyanın duygularını emdiğini ve ruhu temizlediğine de inanılır.

▲ **Opal**
Opal ilahi içgörü, dinsel adanmışlık ve sadakat sembolüdür. Romalılar opalin şimşek biçiminde Cennetten düştüğüne inanırlardı. Bazı kültürlerde gözü kraliyet ailesinin üzerinde olduğu inancıyla "Göz Taşı" olarak adlandırılmıştır.

▲ **Ametist**
Koruyucu ve spiritüel bir taştır. Hıristiyan Kilisesinde piskoposlar ametist yüzük takar. İç huzuru getirdiğine ve taşıyanı sarhoşluktan koruduğuna da inanılmıştır.

▲ **Turkuvaz**
Öteden beri kötülükten koruyucu bir uğur olduğuna inanılan turkuvaz cesaret, başarı ve doyum simgesidir. Meksika'da bir güneş ve ateş sembolüdür. Tibetliler de onu kutsal bir değerli taş olarak görür.

▲ **Akik-Cornelian**
Şifa veren, spiritüel ve yaratıcı niteliklerinden ötürü değer verilen cornelian dinsel sembol diliyle yakından ilişkilidir. Hazreti Muhammed'in mührü gümüş bir halka içinde oyulmuş bu taştan oluşmaktadır.

▲ **Kedi Gözü**
Kaplan Gözü olarak da bilinen bu taş içgörü ve zihin açıklığının simgesi, bundan ötürü de meditasyonla ilişkilidir. Uğur getirdiğine, taşıyanı kötülüklerden koruduğuna inanılır.

▲ **Lacivert taşı - Lapis lazuli**
Göksel sembolizmle yüklü mavi bir taştır. Güç, bilgelik ve ruhsal kuvveti temsil eder. Psişik yetenekler ve içgörüyü geliştirdiğine inanılır. Aynı zamanda bir dostluk taşıdır.

▲ **Oniks**
Kara taşlar koruyucu enerjileriyle ünlüdür. Geleneksel olarak oniks negativiteyi savuşturmak için takılır ve duyarlığı artmış duyuları, özgüven ve spiritüel gücü simgeler. Evlilikte mutluluk ve içtenlikle de ilgili görülür.

▲ **Ay Taşı**
Soluk ışıltısıyla Ay Taşı öteden beri Ay ve âşıklarla ilişkili görülmüştür. Bereketle ilişkisi Arap kadınların giysilerine bu taşlardan dikmelerinin nedeniydi. Aybaşı dönemlerini dengelemesiyle de bilinir.

▲ **Kristal**
Saflık simgesi kristal büyüde önemli bir yer tutar. Kristal kürelerle iskarpinlere ilişkin halk masalları da buna dayanır. Enerjiyi saklayıp iletmesiyle kazandığı ün onu bir şifa ve meditasyon aracı haline getirmiştir.

▲ **Granat**
Bronz Çağından beri sevilen bir taş olan granat koruyucudur, negativiteyi uzaklaştırır, depresyona karşı korur ve cesaret verir. Geleneksel olarak bir enerji, adanmışlık ve sadakat sembolü olduğuna da inanılmıştır.

▲ **Akuamarin**
Eskiler deniz enerjisinin akuamarinde barındığına inanır, denizciler fırtınalarda korunmak için bu taşı takarlardı. Yaratıcılık, iletişim, özfarkındalık ve güvenle ilişkili tutulmuştur.

▲ **Peridot**
Şan, kuvvet ve enerji simgesi olarak peridot Ağustos'ta doğanların taşıdır. Hawaii mitolojisinde volkan tanrıçaları Pele'nin gözyaşlarını temsil eder.

DOĞUM TAŞLARI

Bazı taşlar yılın farklı aylarıyla ilişkilendirilir ve uğur getirdiklerine ya da bu aylarda doğanları etkilediklerine inanılır. Seçimler değişmekle birlikte aşağıdaki popüler bir sınıflandırmadır: Granat (Ocak), Ametist (Şubat), Akuamarin (Mart), Elmas (Nisan), Zümrüt (Mayıs), Ay Taşı (Haziran), Yakut (Temmuz), Peridot (Ağustos), Safir (Eylül), Opal (Ekim), Topaz (Kasım) ve Türkuvaz (Aralık).

▶ **Turkuvaz kolye**
Turkuvaz (Aralık) geleneksel olarak iyi talih ve dostluğun teşviki ile ilişkili görülür. Parlak renginin özgüveni de geliştirdiği düşünülür.

▶ **İç ışıltı**
Bu topaz gibi, tıraşlanmış değerli taşlar iç güzellikleri ve ışıltılarını ortaya koyar. Taş üzerinde çalışmak sembolik olarak ruhların adım adım kusursuzluğa ve ilahi bilgeliğe doğru ilerlemesi anlamını taşır ve ruhun insan bedeninin alçak sınırlarından kurtuluşunu temsil eder.

AYRICA BAKINIZ
Ejderler, *sf. 78–79*
Aşk ve evlilik, *sf. 126–27*
Tılsımlar, *sf. 194–95*
Kraliyet ailesi, *sf. 216–17*
Mücevher, *sf. 254–55*

▲ Yaldızlı idol
Altın Buzağı tapımı putperestlik ve Tanrıya isyan simgesidir.
İncil'deki, altın bir buzağıya tapınan İsrailoğulları hikâyesine dayanır.

ALTIN

Parıldayan Güneş gibi ışıltılı ve parlak altın, eski zamanlardan beri tutkuları körüklemiştir. Bunun sonucu olarak asalet, aydınlanma ve kutsallığın güçlü bir sembolüdür.

▲ **Üstünlük simgesi**
Evrensel kabul görmüş bir büyük başarı sembolü olan altın, buradaki Olimpiyat madalyası gibi nişan, kupa, hatta eğlence sektöründe ödül olarak verilir.

Altın kusursuz bir metaldir. Parlak bir ışıltısı vardır, dayanıklı, kolay işlenir ve pas işlemezdir. Görkemli rengi onu sembolik olarak eril Güneş, kusursuzluk ve yürekle ilişkilendirir. Ruhun en yüce emellerini, yozlaşmazlık ve saflığı çağrıştırır.

ARZULANAN DEĞER

Altın dünyanın her yerinde yüksek yöneticilerle monarşinin özel giysilerinde yer bulmuştur. İnka imparatorluğunda yeni hükümdarlar, törenle altın tozuna bulanarak püskürtülen reçine ile kaplanırlardı. Bu da efsanevi El Dorado'nun (yaldızlı adam) tarihi kökenidir. Bugün altın en yüksek başarı ya da onurun sembolüdür. Niteliklerinden ötürü ticari değer edinmiş ve en erken dönemlerden bu yana para ve vergi birimi olarak kullanılmıştır.

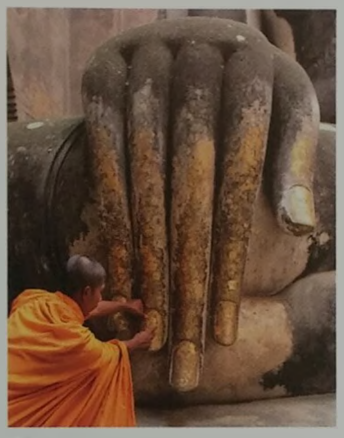

▲ **Aydınlanma işareti**
Buda tasvirleri bir aydınlanma işareti olarak çoğunlukla altınla yaldızlanmıştır. Altına saflığından ötürü değer verilir ve Budistler onu kutsal nesnelerinde kullanarak sevap işlemiş olurlar.

İLAHİ ALTIN

Altın sembolik olarak çeşitli tanrı ve dinlerle ilişkilendirilmiştir. Yunan mitolojisinde İason'un Altın Post'u arayışı spiritüel uyanma arayışını temsil eder. Hıristiyanlıkta altın, altın buzağı hikâyesi (solda) ya da ilahi varlık gibi zıt anlamlıdır. Taç giyme törenleri sırasında Ortaçağ krallarına Cennetin ebedi ışığı ve ilahi kaynaklı otoriteyi temsil eden altın bir taç verilirdi. İlahilik Bizans ve Doğu Ortodoks Hıristiyanlığında ikonların yaldızla süslenmesi, Ortaçağ sanatında da altın varak çalışmasıyla temsil edilmiştir.

Hem Budizm hem de Hıristiyanlıkta altın aydınlanma simgesidir. Hindu inancında Güneş'in kalıntısı olan ışıktan gelme bir maden olarak görüldü. Mısırlılar için altın, tanrıların en kudretlisi olan ve Altın Dağ olarak bilinen Re'nin bedenini oluştururdu.

Eskilerin adi metali altına çevirme sanatı, simyanın Büyük Eserine dönüşecek ruhsal arınma mecazı haline gelmiştir.

▶ **İbadet nesnesi**
Maya ve Aztekler gibi İnkalar da altına tapar, onu üst düzey şahıslar ve törensel uygulamaya saklarlardı. Aztekler için altın, Güneş tanrı Huitzilopochtli'nin dışkısını simgelerdi.

YOZLAŞMA SEMBOLÜ

Amerika yerlileri Sioular altın için "beyaz adamı çılgına çeviren sarı metal" derlerdi ve bu belirli bir negatif sembolizm içerirdi. "Sınıf düşmanının" geleneksel olarak üst sınıflarca takılan altın cep saatiyle temsil edildiği Komünist Rusya'da da aşağı görülürdü.

Bazı kültürlerde kötücül doğaüstü güçleri olduğu inancıyla altından korkulmuştur. Altını konu alan pek çok geleneksel öykü, hırs ve baştan çıkmaya karşı bir uyarı yerine geçer. Tanrılardan dokunduğu her şeyi altına çevirme gücü istediğine pişman olan ünlü Midas'ın miti bunların bir örneğidir.

AYRICA BAKINIZ

Güneş, *sf. 16–17*
Değerli maddeler, *sf. 46–47*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Budizm, *sf. 164–69*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
Simya, *sf. 210–11*
Kraliyet ailesi süsleri, *sf. 218–19*
Mücevherler, *sf. 254–55*
Renkler, *sf. 280–83*

DEĞERLİ MADDELER

Eski zamanlarda değerli madenlerin katı haldeki kozmik enerji olduğuna inanılırdı. Göksel/uhrevi potansiyeli olan dünyevi nesnelerdi bunlar. Bu inanç, metallerin bilinen yedi gezegenle eşleştirildiği kozmik bir sıralamaya yol açtı. Değerli madenler hem ilahiliği simgeleyen kutsal nesneler hem de araç ve silah olarak kullanıldı. Kehribar ve inci benzeri diğer değerli mallar gibi değerli metaller de güzellikleriyle nadirliklerinden ötürü değer gördü ve genellikle statü sembolleri olarak kullanıldı.

▾ İnci
Aşağıdaki 12. yy Bizans tacını süsleyen değerli taşlar arasında inciler de bulunuyor. Kraliyet, bilgelik ve arılık simgesi olarak bir zamanlar sadece kraliyet ailesi tarafından kullanılabilirdi. İslam ve Hindu felsefelerinde mükemmellik temsili olan inci öteden beri dünyanın her yerinde statü sembolü olmuş, hükümdarları süslemiştir.
Johannes Vermeer'in *İnci Küpeli Kız* portresi (sağda) bu saflık simgesinin mükemmel bir resmidir. Varlık işareti olarak çok değer verilen inci Ay, dişilik ve spiritüel bilgeliği de temsil eder. Çinliler için inci sembolik olarak ateş ve suyun bir araya gelişidir.

BİZANS TACI

Johannes Vermeer, *İnci Küpeli Kız*, yaklaşık 1665-66

▲ **Mıknatıs taşı**
Mıknatıs taşının manyetik özellikleri onu büyüyle ilişkilendirmiştir. Bu taşı üzerinde bulunduranın sürüngenler arasından güvenle geçip geleceği görebileceği söylenirdi.

▲ **Kurşun sülfür**
Simyada kurşun insan varlığı ya da ruhun ağır, "hasta" halini temsil eder. Satürn'ün, sınır koyucunun özelliğidir bu. Alçak metal olarak spiritüel gelişimin mümkün olduğu en düşük düzeyi simgeler.

▲ **Demir**
Güç ve sağlamlık anlamına gelir. Pek çok kültür demirin erimesinde spiritüel bir anlam bulmuş, ergimeyle biçimlendirilen nesneyi sembolik bir doğuma benzetmiştir.

▲ **Jet- Kara amber**
Fosilleşmiş eski ağaç olan kara amber hastalıktan koruyucu tılsım olarak görülmüştür. Migren, mide ağrısı ve üşütmeye karşı kullanılmıştır. Rengi dolayısıyla Batı'da genellikle yas mücevheri olarak kullanılırdı.

◀ **Kehribar- Amber**
Gerçekte tarih öncesi ağaçların fosilleşmiş özsuyu olan kehribar, yolcuların uğuru olarak görülür. İlk Hıristiyanlar için ilahi varlığın temsili iken Çin'de cesaret ya da kaplan ruhunun sembolüdür. Arterit gibi rahatsızlıklarla mücadelede de kullanılır.

▶ **Gümüş**
Bu Bizans kupası Ay, Diana gibi Ay tanrıçaları ve kraliçelerle bağlantılı olan gümüşten yapılmıştır. İffet, saflık, bilgelik ve umut ışığı anlamına gelir. Eski Mısır'da tanrıların kemiklerinin gümüşten yapılma olduğuna inanılırdı. Para olarak da kullanılan gümüş varlığı da simgeler.

▲ **Bakır**
Bu tütsülük Venüs'ü temsil eden ve bir dişi sembolü olan bakırdan yapılmış. Batı Afrika'da bakır bir kült ve büyü nesnesi olduğu kadar statü sembolü olarak kullanılırdı. Bakır şifayla da ilişkilidir. Bugün bile arteritle mücadelede bakır bilezikler kullanılır.

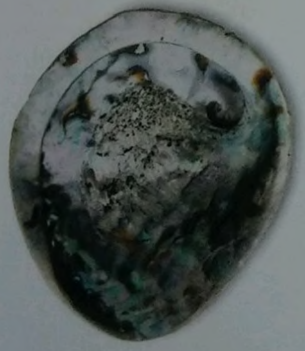

▲ **Sedef**
Erken topluluklar sedefe incinin kendisinden daha fazla değer verirdi. Yanardönerliği inanç, iffet ve masumiyet simgesidir. Odaklanmayı güçlendirdiği de söylenir.

▲ **Mercan**
Su kökeni dolayısıyla mercan Ay sembolizmiyle ilişkilidir. Eski Yunanlılar onu yeniden doğuşla, Çinliler statü ve iyi talihle, Hıristiyanlar da İsa'nın kanıyla ilişkilendirirdi.

▲ **Fildişi**
Rengi fildişini saflıkla ilişkilendirirken sertliği de yozlaşmazlık ifade eder. Fildişi kule ulaşılmazı temsil eder. Hıristiyanlıkta Bakire Meryem'in simgesidir.

AYRICA BAKINIZ
Ay, *sf. 18–19*
Ölüm ve yas, *sf. 128–31*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
Tılsımlar, *sf. 194–95*
Renkler, *sf. 280–83*

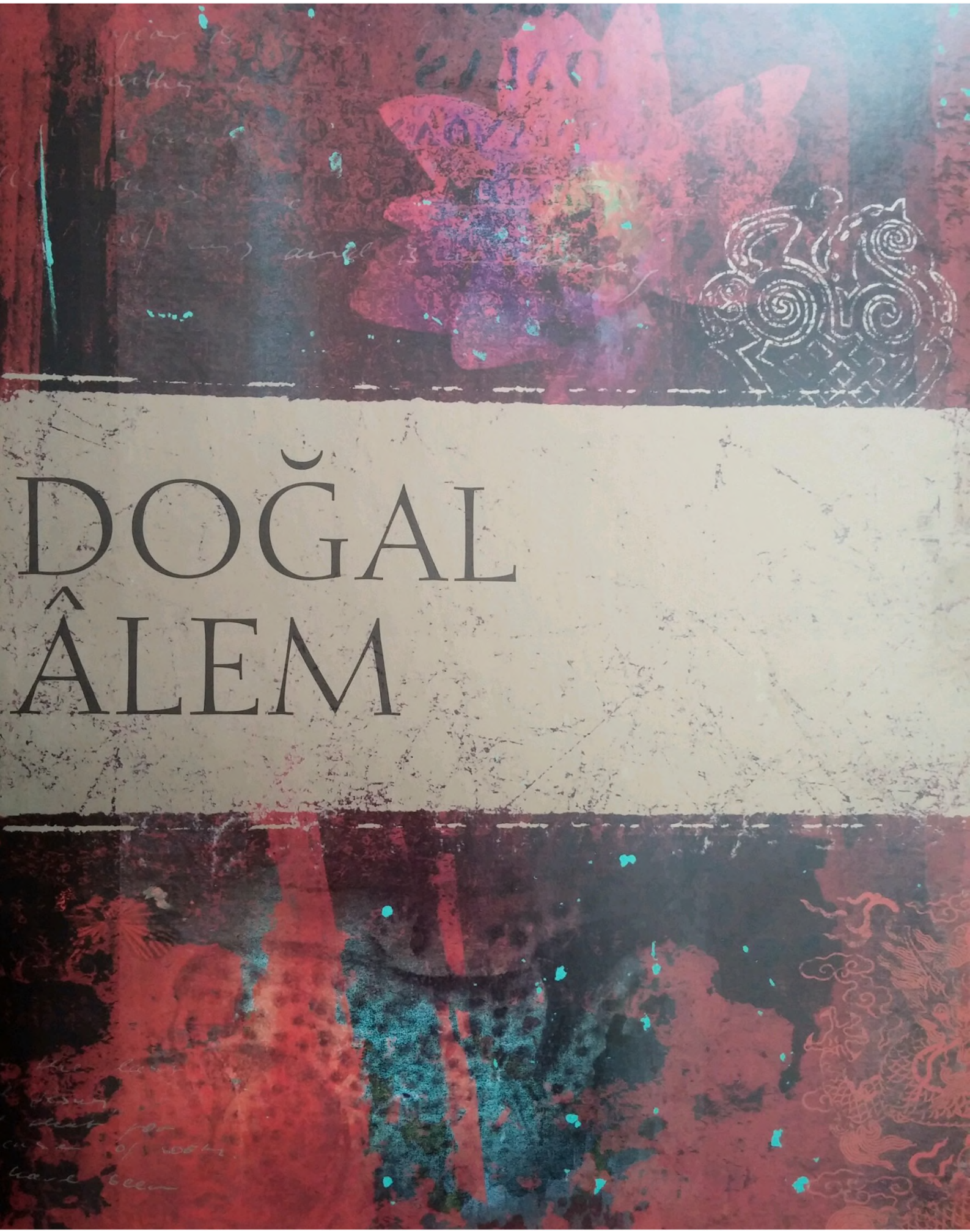
DOĞAL
ÂLEM

Göklerde süzülen kartallardan karanlık bataklıklara, doğal âlem mağara döneminden beri düş gücümüzü beslemiştir. Bitki ve hayvanlar, dünyayı algılayışımızı gerçek ve mecazi anlamda temelden etkilemiştir. Hayatta kalabilmek için her ikisine de ihtiyaç duyarız. Öteden beri yalnızca besin olarak değil, giyim, iş, korunma, hatta alet yapımında da kullanarak onlarla birlikte varolduk. Dolayısıyla, yılanın deri değiştirmesinden (yeniden doğuş) balığın su olan yaşam alanına (hayat ve doğurganlık) yaşamlarının her yönü, sembolik anlamlarla donanmıştır.

Hayvanlar -hatta kimi bitkiler- yaradılış öykülerinde ata figürler olarak yerlerini alır ya da tanrılarla ilişkilendirilir. Dünyevi hükümdarlar aslan gibi güçlü türleri görkemlerinin timsali olarak kullanmıştır.

Yaygın bir inanç olan, hayvanların son derce duyarlı fiziksel ve algısal becerilere sahip oluşu onları, şaman törenleriyle denetlenebilecek doğaüstü güçlerle ilişkilendirmiştir. Kuşların göksel haberciler ya da ruhlar olduğu gibi kimi inançlar öylesine kök salmıştır ki büyük dinlerde de yer bulmuştur.

Hayvan türleri sonsuz denecek kadar çeşitlidir ve kimi zaman bizim davranışlarımızı yansıtırlar. İnsanlar gibi onların da bazısından korkulur ya da sayılır, diğerleri bizi soytarı ya da hokkabazlar gibi eğlendirip geçer. Çoğunlukla karmaşık psikolojik sınavları temsil eden karma mitolojik yaratıklar ve canavarlar da icat edilmiştir. "Ejderi öldürmek" iyinin kötü üzerindeki zaferinin ya da kişinin ruhsal iblislerini hizaya getirmenin mecazı olmuştur.

Hayvanlar gibi bitki ve ağaçlar da besin kaynaklarıdır ve bolluk, bereket ile yaşam, ölüm, yenilenme sonsuz döngüsünü çağrıştırırlar. Ekin sembolik olarak büyük

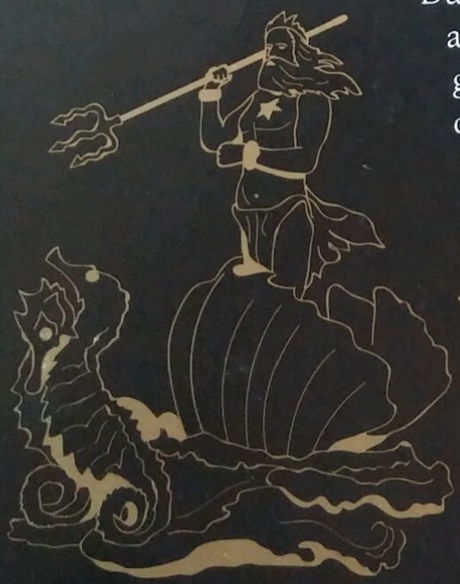

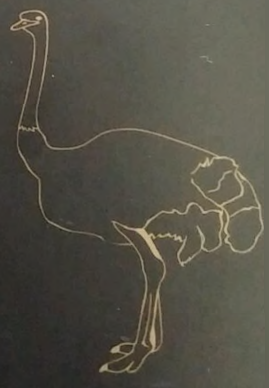

GERÇEK VE SİMGESEL ANLAMDA, BİTKİ VE HAYVANLAR DÜNYAYA BAKIŞIMIZI TEMELDEN ETKİLEMİŞTİR.

önem taşır ve yaradılış mitlerinde sıklıkla yerini alır. Çay ve kahve gibi diğer besinler konukseverlik ve törenle bağlantılıdır. Bitkinin üretken güçlerinin doruğu olan meyve, bir döngünün sonuna gelmiş olmakla birlikte ebedi yenilenmenin tohumlarını barındırdığından ölümsüzlük çağrıştırır.

Bitkilerin büyük bir bölümü şifada kullanılırken diğerleri sanrılandırıcı, zehir ya da erken toplulukların büyüsel olarak gördüğü ve zihinsel-bedensel esenliğimiz üzerinde iz bırakmış olan uyarıcılardır. Çoğu bitki kokulu ve renklidir de, bu da duygusal bir yankı yaratmalarına yol açar. Çiçeklerin uçucu güzellikleri gençliğin görkemi ve kısalığını simgeler. Buradan bir de "çiçeklerin dili" doğmuştur ki geçerliğini günümüzde de sürdürmektedir. Sözgelimi kırmızı gül hâlâ yaygın bir aşk ve tutku simgesidir.

Ağaçlar, bitkiler âleminin diğer türleri gibi bereket ve yaşam döngüsü sembolleri olmuşlar, ancak boyutları ve uzun ömürleri onlara barınak, kalıcılık ve ölümsüzlük niteliklerinin de atfedilmesine neden olmuştur. Çoğuna tapınılır ve büyük kozmik ağacın Yeryüzü, Cennet ve Ölüler Âlemini birleştirdiğine inanılırdı. Ortadoğu'daki hurma ağacı gibi diğer kutsal ağaçlar bölgesel anlamlar taşır.

Bitkilere bağlı çoğu simge olumludur, ancak ormanlar gibi doğanın "dizginlenmemiş" görüldüğü yerlerde araya daha karanlık bir sembol dili doğuran psikolojik unsurlar girer. Kişinin kolaylıkla kaybolabileceği karanlık ve tehlikeli bir yer olarak orman, güçlü bir yetişkinliğe geçiş mecazıdır. Bugün bile yaşadığımız dünyada işaret ve simgeler yardımıyla anlam bulmaya çalışıyoruz.

MEMELİLER

Zamanın başlangıcından itibaren insanlarla hayvanların yaşamları iç içe geçmiş, bu da çok zengin bir sembol kaynağı sağlamıştır. Hayvanlara tanrılar olarak tapılmış, iyi ya da kötü talihle ilişkilendirilmiş ve güç, bilgelik kaynakları olarak görülmüşlerdir. Çoğu bir insan niteliğiyle donatılmıştır. Avcı-toplayıcılar hayvanlara, kutsal bildikleri doğal âlemin parçası olarak saygı duymuş, kimi zaman da bunu göstermiştir. Belirli hayvanlar içgüdüsel bilgeliklerine ulaşma amacıyla totem ya da ata olarak benimsenmiştir.

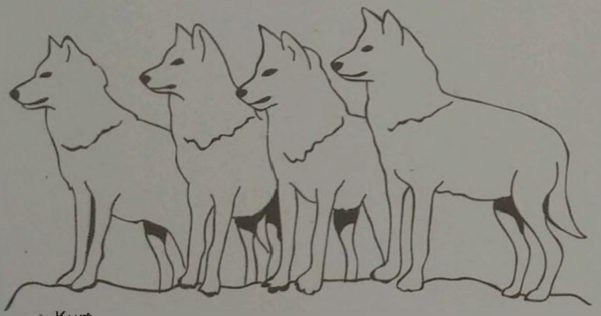

▲ **Kurt**
Eski Roma'da kurt ana ilgisi, cesaret ya da zafer sembolüydü. Günümüzde Batı'da kurnazlık, zalimlik, zamparalık ve hırsla ilişkilendirilmektedir. Amerika yerlileri danslarında, ruhlara öte âlemde yol göstermeleri için kurtları çağırırlardı.

▲ **Tilki**
İki yüzlülük, sinsilik ve kalleşliğiyle tilki bir düzenbazın bütün niteliklerini barındırır. Amerika yerlileriyle Doğu kültürlerinde bir şekil değiştirici olarak görülen tilki, folklor ve edebiyatta da çokluk başka bir kılıkta ortaya çıkar.

▲ **Sırtlan**
Leş yiyici olarak sırtlan pis, korkak ve hırslı bilinir. Cinsiyet değiştirebildiğine dair eski bir inanç yüzünden cinsel sapkınlık simgesi haline de gelmiştir.

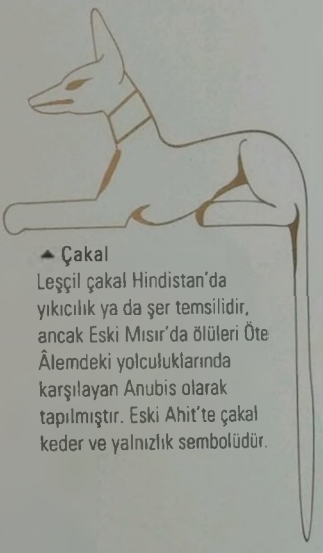

▲ **Çakal**
Leşçil çakal Hindistan'da yıkıcılık ya da şer temsilidir, ancak Eski Mısır'da ölüleri Öte Âlemdeki yolculuklarında karşılayan Anubis olarak tapılmıştır. Eski Ahit'te çakal keder ve yalnızlık sembolüdür.

◀ **Ayı**
Çoğu şamanik gelenekte ayı, tıp, şifa ve bilgelikle ilintilendirilmiştir. Genel olarak kuvvet ve cesaret timsalidir ve savaşla ilgili tanrılarla bağlantılıdır.

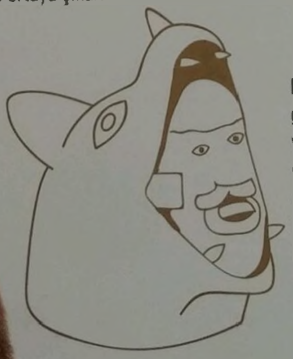

◀ **Koyote**
Burada bir savaşçı maskesinde gösterilmiş kurnaz koyote Amerikan yerli kültüründe düzenbaz, dönüştürücü, öğretmen ve bir kültür kahramanı olarak görülür. Hem çılgınlık hem de bilgelik ve bu ikisi arasındaki denge anlamını taşır.

▶ **Rakun**
Amerika yerli folklorunun gözdesi rakun bir düzenbazdır ve yaramazlık, el çabukluğu ve uyum kolaylığı simgesidir. Maskeyi andıran yüzü biçim değiştirme becerisini temsil eder.

KÖPEK

Eski zamanlardan beri köpek sadakat, koruma ve avlanma simgesi bir eşlik hayvanı olarak görülmüştür. Erken topluluklar onu ruhlar âlemiyle özdeşleştirirdi. Afrika ve Amerika yerli kültürleri köpeği bir ateş efendisi ve yağmur yapıcı olarak görürdü. Bununla birlikte Müslümanlar köpeğe kirli gözüyle bakar, inançsızlara karşı küçültücü bir ifade olarak kullanır.

Arma
Armadaki köpek cesaret, uyanıklık ve sadakati temsil ediyor. Bu alanda yaygın kullanım bulan türler tazı ve mastıdır.

Avlanma
En eski zamanlardan başlayarak köpek avlanmayla bağlantılıdır ve tanrılarla ilişkilendirilmiştir. Yunan efsanesinde Sirius yıldızı Orion'un av köpeğini simgeler.

Kerberos
Yunan mitolojisinde ruhlar âleminin kapı bekçisi olan üç başlı Kerberos ölüm ve dirilişe ilişkin gizli bilginin koruyucusudur.

Mezar taşı
Çoğu kültürde köpek sadık bir eşlikçi olarak görülür, ölümde bile. Sadık bir bekçi duruşunda sıklıkla mezar taşlarına oyulmuşlardır.

Sincap
Ortaçağ'da kırmızı sincap atikliği ve renginden ötürü şeytanı simgelerdi. İrlanda tanrıçası Medb'in amblemidir.

Uçan tilki
Bir meyve yarasası olan uçan tilki Samoa folklorunda ormanın koruyucusu olarak görülürken Yeni Gine'de çoğunlukla kalkanlara oyması yapılan bir kafa avcılığı sembolüdür.

Yarasa
Batı'da yarasa vampirler, şeytan ve cadılıkla ilişkilidir. Yarı kuş yarı fare olarak görülen yarasa hileyi simgeler. Amerika yerlilerinin gözündeyse yağmur getiricidir.

Fare
Genellikle utangaçlıkla bir tutulan fareyi Hıristiyanlar Yaşam Ağacının köklerini kemiren Şeytan olarak görürdü. Başka yerlerde tutumlulukla bir tutulmuştur.

Sıçan
Asya'da iyi talih ve varlık simgesi olarak sayılır. Daha yaygın çağrışımı ise ölüm, bozuşma ve yıkımla ilgilidir.

Kunduz
Amerika yerlilerinin mitinde önemli bir hayvan olan bu inşaat ustası çalışkanlık ve sebat olduğu kadar yuva ve aileyi de temsil eder. Hıristiyan sembolizminde iffet timsalidir

Kanguru
Avustralya'nın amblemi olan kanguru sadece ileri doğru hareket edebilir. Ülkesinin armasında ilerleme simgesi olarak yer almasının nedeni de budur. Hızı ve aylarca susuz yaşayabilmesi onu enerji ve dayanıklılıkla da ilişkilendirmiştir. Şamanizm'de kanguru aile bağlarını simgelerken Avustralya yerlileri için bir ata varlık ve kabile totem hayvanıdır.

Tavşan
Ay'la ilişkili bir sembol olan tavşan öteden beri doğurganlık ve yeniden doğuşla ilişkili görülmüştür. Atikliği, hızı ve utangaçlığı onu Hıristiyanlığın uyanıklık ve yoldan çıkmaktan kaçınma simgesi kılmıştır.

Yabani tavşan
Bir düzenbaz, kahraman ya da Ay ile ilişkili bir doğurganlık simgesidir. Avrupa'da cadıların eşlikçisi olarak görülürdü, Doğu'da Buda'nın önceki bir vücut bulması sayılırdı.

Kirpi
Amerika yerlilerinde bir kendini koruma sembolüdür. Hıristiyanlara ise kötülüğü çağrıştırır. İrlandalılar cadıların ineklerin sütünü emmek için kirpi biçimini aldığına inanırlardı.

AYRICA BAKINIZ

Kutsal ağaçlar, *sf. 96–97*
Kafa, *sf. 106–09*
Doğurganlık ve çocuk doğurma, *sf. 120–23*
Kabile totemleri, kahramanlar ve düzenbazlar, *sf. 150–51*
Rüya zamanı, *sf. 152–53*
Şamanizm, *sf. 154–55*
Çin horoskopu, *sf. 204–05*

▲ Deve
Eskiden hörgücünde su tuttuğu sanılan deve çöl, ölçülülük, tevazu, ılımlılık ve dayanma gücünü temsil eder. Kraliyet ailesi ve varlıkla da ilişkilendirilen deve, diz çökmesiyle dua sembolü olarak da görülmüştür.

▲ Hipopotam
Nil'in bereketli çamurlarında yuvarlanan hipopotam Eski Mısır'da yeniden doğuş ve gençleşme simgesiydi. Çocuk doğurma ve koruma tanrıçası Tawaret hamile bir hipopotam olarak tasvir edilir, kırmızı hipopotam ise ahenksizlik ve tanrı Seth ile ilişkili görülürdü.

▲ Keçi
Şehvet ve doğurganlıkla ilişkilendirilen keçi, çevikliği de temsil eder. Kayalıklara tırmanan keçi kararlılık ifade eder. Eski Yunan tanrıları Pan, Dionysos ve Zeus'la bağlantılıdır.

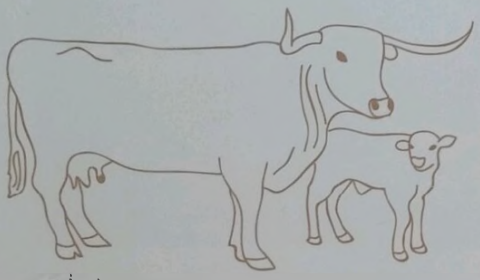

▲ İnek
Ana besleyiciliğinin simgesi olan inek Toprak Ana'nın ete kemiğe bürünmüş hali olarak görülür. Ay ve yıldızlarla ilgili çağrışımları olan hilal biçimli boynuzları Ay'ı, sütü de Samanyolu'ndaki (İngilizce'de Süt Yolu) yıldızları temsil eder. Hinduizm'de en kutsal hayvandır.

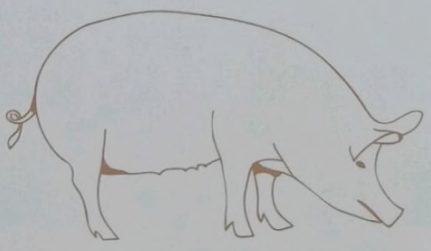

▲ Domuz
Doğurganlık ve bereket temsilcisi olan domuz Ana Tanrıça ile ilişkili görüldüğü kadar bencillik ve cehaletle de ilişkilendirilmiştir. Yahudi ve Müslümanların gözünde kirli bir leşçildir. Hıristiyanlar oburluğunu Şeytana bağlar.

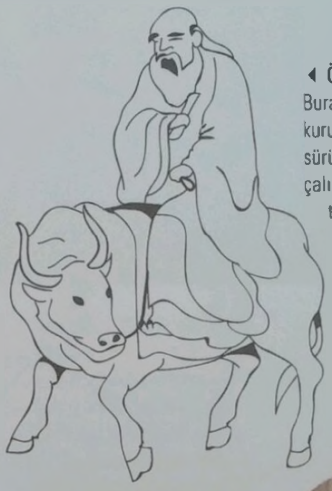

◀ Öküz
Buradaki tasvirinde Taoizmin kurucusu Lao Tzu tarafından sürüldüğü görülen öküz zorlu çalışma, kuvvet ve varlık timsalidir. Hıristiyanlar için İsa'nın koşum hayvanı iken Budistler ak öküzü tefekküre dayalı bilgelik simgesi olarak görür.

AT

Bir asalet, hız, özgürlük ve güzellik simgesi olan at, Klasik dönem binicilik heykellerinde olduğu gibi yaygın bir biçimde fetih gücüyle ilişkilendirilmiştir. İlkçağ'da at yaşam gücü timsaliydi ve Güneş ile gök tanrılarla ilişkiliydi. Ak, kara ve kula atlar sembol dilinde farklı anlamlar taşır.

▲ Mağara sanatı
Fransa'daki Pech Merle'de 20.000 yıllık mağara resimlerinde benekli atlar görülüyor. Eski bir sembol olan at rüzgâr, yağmur, fırtına, ateş, akarsu ve dalgaları temsil eder.

▲ Pegasus
Beyaz at gibi, kanatlı at da güneş ya da ruhla ilgili bir semboldür. Pegasus Yunan mitolojisinin efsanevi kanatlı atıydı, çoğunlukla düşünce hızını temsil eder.

◀ Beyaz at
Spiritüel aydınlanma, diriliş ve yaşamın güneşle ilgili sembolüdür. Çeşitli tanrıların simgesi olan beyaz atı Müslümanlar mutluluk temsili olarak görür.

▲ Dörtnala kalkmış at
Geleneksel olarak hız ve canlılık temsili olan at sembolik olarak "rüzgâr kadar hızlı" dörtnal koşar. Bu da onu elementlerin gücü ve özgürlük kadar ulaklıkla da ilişkilendirir.

▲ **Erkek geyik**
Bereketin güneşle ilişkili simgesi olan erkek geyik avlanma ve ilahi sembolizmle ilişkilidir. Çatallı boynuzları Yaşam Ağacı ve yenilenmeyi temsil eder. Armacılık sanatında sık görülür.

▲ **Ceylan**
Barış, hız ve zarafet sembolü olan ceylan Afrika ve Hint kültürlerinde tanrıların bineğiydi. Avcılarından kaçışıyla ruhun dünyevi tutkulardan kaçışını temsil eder.

▲ **Kuzu**
Evrensel bir masumiyet, yumuşaklık ve uysallık simgesidir. Onu hem İsa hem de kurban etme sembolü olarak gören Hıristiyanlıkla yakından ilişkilidir.

▲ **Kara koyun**
Koyun uysallığı ve sürünün parçası olarak yönlendirilme gereğini temsil eder. Kara koyun uzlaşmazlığıyla öne çıkar, kurallara uymayan aile bireylerinin bu deyişle ifade edilmesi de o nedenledir.

▲ **Koç**
Bir ateş sembolü ve güneşin enerjisinin amblemi olan koç Güneş ve gök tanrılarla olduğu kadar erkeklikle de ilişkilendirilir. Helezoni boynuzları gök gürültüsünü temsil eder.

▲ **Yabandomuzu**
Özellikle Kuzey Avrupa'da eski bir güç, cesaret ve vahşilik sembolüdür. Keltler onu doğaüstü güçlerle donatılmış kutsal bir hayvan olarak görür, etini törenle yer, gömerlerdi. Kelt ve Malenezya da aralarında olmak üzere birçok kültürde bir biçim değiştirici olarak ortaya çıkar. Hinduizm'de tanrı Vişnu'nun yeniden vücut bulmuş hallerinden biri sayılırdı.

▲ **Gergedan**
Güç ve egemenlik sembolü olan gergedan armacılık sanatında kararlılık, dinçlik ve uyumu temsil eder. Afrikalılarsa onu bir cesaret ve bereket simgesi olarak görür. Şifacılıkta ve afrodizyak olarak kullanılan boynuzları için avlanılır. Kara gergedan günümüzde vahşi doğayı korumanın sembolü haline gelmiştir.

◀ **Fil**
Öteden beri Afrika ve Asya'da egemen güçle ilişkilendirilen fil kuvvet, istikrar ve bilgeliği simgeler. Hindular fil başlı tanrı Ganeş'e tapar.

▲ **Maymun**
Hıristiyanlıkta maymun hile ve kibirle ilintilendirilirken Hinduizm'de maymun tanrı Hanuman büyük bir savaşçı, Rama'nın koruyucusuydu. Japonya'da maymuna saygı duyulur. Üç mistik maymun doğru yolu simgeler: "Kötülük görme, kötülük işitme, kötü konuşma."

◀ **Eşek**
Bereket, kaba cinsellik, inat, tevazu ve sabrı temsil eder. *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nda Shakespeare Bottom adlı komik karakterine eşek kafası vermiştir.

▲ **Yaban eşeği**
Batı'da aptallık ve inat sembolüyken Doğu'da zekâ ve kuvvet simgesidir. Mısır'da çöl eşeği yalnızlık ve izolasyonu temsil eder.

AYRICA BAKINIZ

Gece göğü, *sf. 20–23*
Bereket ve çocuk doğurma *sf. 120–23*
Hinduizm, *sf. 158–63*
Budizm, *sf. 164–69*
sf.164-69
Taoizm, Şintoizm, *sf. 170–71*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
Çin horoskopu, *sf. 204–05*
Arma amblemleri, *sf. 318–23*

▲ **İyi ve kötünün gücü**
Doğu'da cesaret ve kuvvet sembolü olan kaplan kimi zaman hayvani tutkulara egemenliklerini ifade etmek üzere üstlerine binmiş Çin tanrılarıyla gösterilir. Kaplan kötü ruhları sürüp atma gücüyle bir Yang hayvanıdır. Burada, bir kâseden beş zehirli hayvanı atarak kötü ruh çıkarmakta olan bir tanrının bineği olarak görülüyor.

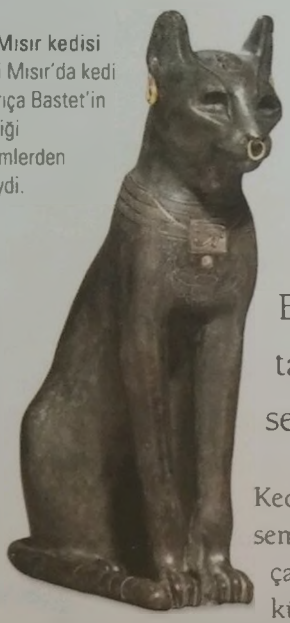

▸ Mısır kedisi
Eski Mısır'da kedi tanrıça Bastet'in girdiği biçimlerden biriydi.

KEDİLER

Eski Mısır'dan başlayarak kediler düş gücümüzü kışkırtmıştır. Tanrı olarak tapınılmış, şeytan olarak zulüm görmüş, pozitiften negatife olağanüstü bir sembol yelpazesiyle donatılmışlardır.

Kedilerin güneş ve ay ile ilişkili sembolizmi, yol açtıkları çelişik çağrışımların bir örneğidir. Sarı kürkü, ateşi anımsatan yelesiyle aslan, güneşle ilişkili bir hayvandır, bununla birlikte dişi aslan Ana Tanrıça ve dolayısıyla Ay ile de ilintilendirilebilir. Güneş sembollerinden olan aslanlar çoğunlukla kutsal yerlerin koruyucuları olarak tapınak girişlerinde taşa oyulmuşlardır. Koruyucu aslan başları çörten olarak binaları süsleyebilir. Güneşle ilişkili bu oluklar duvarlardan uzağa taşıdıkları su ile bir araya gelerek bereket simgesi oluşturur. Evcil kedinin uzak tavrı ile gece alışkanlıkları ona Ay ve karanlığın sembolizmini verir. Kara kedilerin artık uğur getirdiğine inanılıyor ama bir zamanlar, cadılar kara bir kediyle resmedildiğinden cadılıkla ilişkilendirilirlerdi.

▲ Gece gören gözler
Gece yaratıkları olan kediler büyü ile ilişkili görülmüştür.

HAYVANLAR KRALI

Batı'da Hayvanlar Kralı olarak bilinen aslanın bu rolünü Doğu'da kaplan, Amerika kıtalarındaysa jaguar almıştır. Bütün büyük kediler vahşi avcılardır, bu nedenle korkulur ve sayılırlar. Çin'de cesaret timsali olarak görülen kaplanlar hız, güç ve güzelliği temsil eder. Hindu tanrıçası Durga, hayvani tutkulara egemenliğinin simgesi olarak bir kaplana biner, aynı nedenden ötürü Şiva da kaplan postuna bürünmüştür. Cesaret ve kuvvetleri dolayısıyla kaplan ve leoparlar bu niteliklerinin soylu ailelere yansıtılması amacıyla armacılıkta da yer bulmuştur.

KUTSAL DOĞA

Kedilerin dünyanın her yerinde kutsal çağrışımları olmuştur. Jaguar en yüce Aztek tanrısı Tezcatlipoca'nın vücut bulmuş halidir. Maya duvar kabartmalarında kurban törenleri sırasında jaguar kürkünden giysiler giymiş rahipler görülür. Jaguar, güçlerinin göstergesi olarak hayvan şekillerine girebilen ya da jaguar kürkü giyinen Güney Amerika Şamanlarıyla da ilişkilendirilmiştir. Şamanların ölümden sonra jaguara dönüştüğüne inanılırdı. Klasik dünyada leopar Roma tanrısı Bacchus'un (Yunanlıların Dionysos'u) belirtici işaretlerindendi ve onun bereket kültüyle ilişkiliydi. Mısır'daysa Ölüler Âlemi ile bitkilerin tanrısı olan Osiris'in amblemiydi, böylece burada da bereketle ilişkili görülmüştü. Eski Mısırlılar kedileri sayar, kedi tanrıça Bastet'e taparlardı.

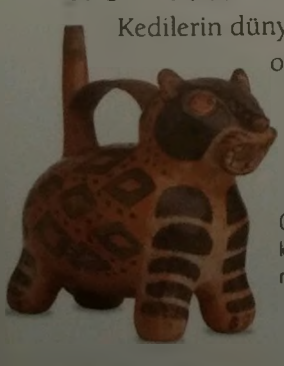

◂ Jaguar
Orta Amerika kültürlerinde gecenin efendisi, bekçi ve koruyucu olduğu düşünülen jaguar Aztek çömleklerine sıklıkla resmedilmiştir.

SANATTA KEDİLER

Kediler, özellikle de aslanlar pek çok tabloda yer almışlardır. Yunan mitolojisinde Herkül'ün on iki işinden biri de Kral Eurystheus'a bir aslan postu getirmekti. Aslanla çıplak elleriyle savaşımı, vahşi bir aslanın iyi bir adam tarafından ehlileştirmesi temasının da olduğu gibi pek çok tabloya konu olmuştur. Sözgelimi Aziz Jerome genelde yanında bir aslanla tasvir edilmiştir. Aslan vahşi davranışını terk ettikten sonra azizin onun pençesindeki dikeni çıkardığı, hayvanın bunun üzerine barış içinde onunla birlikte yaşadığı anlatılır. Bu tür masallar konularından ötürü pek sevilir ama hayvani doğamızı yenme yeteneğimizi simgelemeleriyle kattıkları ayrı bir anlam da vardır.

▲ Aziz Jerome ve aslan
Aslanına yardım ederek, Aziz Jerome hayvani doğasını dizginlemiş ve Hıristiyan inancının gücünü göstermiş.

AYRICA BAKINIZ

Ay, sf. 18–19
Su, sf. 32–33
Mısır tanrıları, sf. 138–39
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–41
Şamanizm, sf. 154–55
Taoizm, Şintoizm sf. 170–71
Cadılar ve vikalar, sf. 192–93
Arma amblemleri, sf. 318–23

KUŞLAR

Uçma yetenekleri kuşları sembolik olarak Cennet ile yeryüzü arasındaki ulaklar haline getirmiştir. Uçmanın dünyevi yaşamdaki fiziksel sınırları aşmak anlamına gelmesinden ötürü kuşlar ruhları da temsil eder. Mısır sanatındaki kuş başlı tanrılar insan doğasının spiritüel yanını simgeler. Geleneklerde de kuşlar bilgelik, zekâ ve çevik düşünce ile bağlantılı görülmüştür. "Küçük bir kuştan aldım haberi" deyişi, kuşların sır söylediğine dair eski bir inançtan gelmektedir.

▲ **Albatros**
Göklerde süzülen albatros uzun okyanus yolculuklarının simgesidir. Maoriler için albatros güç ve güzellik timsalidir. Batı'daysa ölü denizcinin ruhunu taşıdığı düşünülür; albatros öldürmek uğursuzluk getirir.

▲ **Pelikan**
Pelikanın yavrularını kendi göğsünden çektiği kanla beslediği söylencesi onun bir iffet ve sevgi ile İsa'nın kurban edilişi simgesi haline gelmesine yol açmıştır.

▲ **Balıkçıl**
Güneşle ilişkili kuş leylek ve turna ile hemen hemen aynı sembol dilini paylaşır ve uyanıklık, sükûnet ve inceliği temsil eder. Eski Mısır'da sabah güneşi ve yenilenme simgesiydi.

▲ **Yalıçapkını**
Yalıçapkını evlilikte mutluluk, zarafet ve hızla ilişkilendirilmiştir. Yunan mitolojisindeki sükûnet simgesi halcyon ile de ilintilidir.

▲ **İbis**
Eski Mısır'da bilgelik ve yazıcılıkla ilişkili tanrı Toth'un vücut bulmuş hallerinden birini simgelerdi. Öte âlemde bilgi vermesi amacıyla mumyalanırdı.

▲ **Leylek**
Göçmenliği leyleği ilkbahar ve yeni yaşamla ilişkilendirmiştir. Çocuk doğurma ile sembolik ilişkisi, Yunan mitolojisinde doğumların koruyucu tanrıçası Hera'nın kutsal hayvanı oluşundan kaynaklanır.

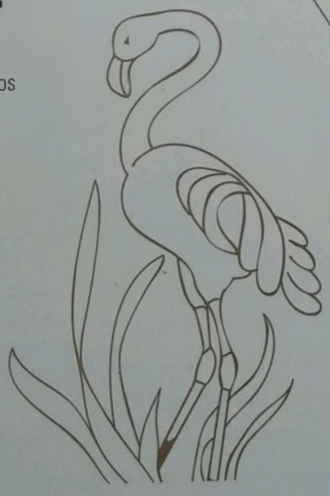

Kuğu kılığına bürünmüş Zeus

▲ **Flamingo**
Eski Mısırlılar flamingoya Güneş tanrı Ra'nın temsili olarak hürmet ederlerdi. Renkleri yediklerine göre değiştiğinden flamingolar illüzyon ve şekil değiştirme ile de ilişkili görülmüştür.

▲ **Kuğu**
Güzellik ve saflık simgesidir. Güneşle ilişkili bir kuş olarak ışık ve Apollo'yla ilişkilidir. Hayat boyu aynı eşle kalması onu sadakat sembolü haline de getirmiştir. Yunan mitolojisinde Zeus Leda'yı kuğu biçimine girerek baştan çıkarır.

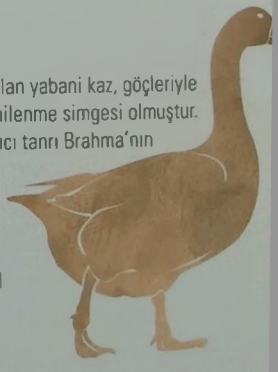

▶ **Kaz**
Uyanıklık timsali olan yabani kaz, göçleriyle bir özgürlük ve yenilenme simgesi olmuştur. Hinduizm'de yaratıcı tanrı Brahma'nın bineğidir. Halk inanışlarında aile yaşamı, sadakat ve dedikoduyu temsil eder.

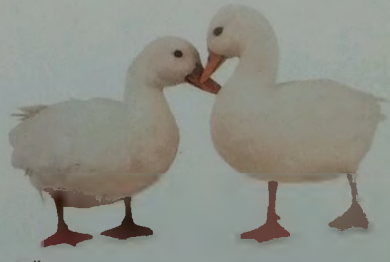

▲ **Ördek**
Çeşitli kültürlerin efsanelerinde yaratıcı kuş olarak görülen ördek yaygın bir biçimde ölümsüzlükle ilişkilendirilmiştir. Çin'de çinördeği nikâhtaki keramet ve sadakat anlamına gelirken, Keltler ördeğin beceriklilik ve dürüstlük anlamına geldiğine inanırlardı.

ibibik
Mısır'da sevinç ve şefkati geleyen ibibik, yaşlı veynine baktığı endiğinden evlat bağlılığını emsil eder. Çin'de uğur rdiğine inanılır.

▲ Devekuşu
İnanç ve tefekkür sembolüdür. Eski Mısır'da devekuşu tüyü gerçeği simgelerdi. Zerdüştiler için kutsal bir fırtına kuşuydu, Semitik ve Babil kültürlerindeyse şeytani olarak görülmüştür.

▲ Turna
Turna'nın dikkatli hareketleri Asya'da inceliği temsil eder. Çin'de ise ölümsüzlükle eşanlamlıdır. Uyanıklık sembolü haline de gelmiştir. Mısır mitolojisindeki çift başlı turna bolluk ifade eder.

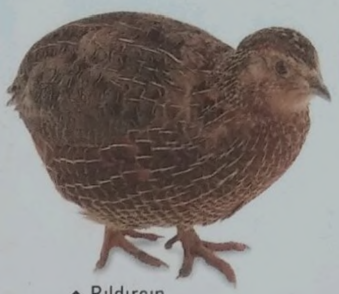

▲ Bıldırcın
İlkbahar ya da yaz, erotizm ve yeni yaşamla özdeşleşmiştir. Âşığın hediyesi olarak verilen bıldırcın hapsedilmiş ruhun sembolüydü. Romalılar için cesaret anlamına gelir, dövüş kuşu olarak kullanılırdı.

▲ Kiwi
Yeni Zelanda'nın ulusal amblemi olan, argoda da Yeni Zelandalı anlamına gelen kiwi askeri bir semboł olarak da kullanılmıştır. Polinezya mitine göre bir tür asma olan kalabaştan yaratılmıştır.

▲ Şahin
üneş tanrıları alameti olan ahin gökleri, kudret, kraliyet ilesi ve bilgeliği simgeler. ztekler onu tanrıların ulağı larak görürdü. in'de savaş, ski Mısır'da uhu temsil derdi.

▲ Doğan
Güneşle ilişkili bir kuş olan eril gücü simgeler. Havada süzülüşüyle ruhun özgürlüğü anlamına da gelir. Amerika yerlileri için doğan, ataların habercisiydi. Aristokratlar tarafından avda kullanılmasıyla asaleti de temsil eder. Eski Mısır'da tanrılarla akrabalık sembolüydü.

Baykuş Yunan tanrıçası Athene ile şehri Atina'nın sembolü idi.

▲ Baykuş
Avcı bir gece kuşu olarak baykuş karanlık, ölüm, bilgelik ve cadılıkla ilişkilendirilmiştir. Avustralya Aborijinleri baykuşun kadın ruhlarını temsil ettiğine inanır. Çoğu kültür baykuşu spiritüel simge diliyle bağlantılı görür.

◀ Akbaba
Leşçil olması nedeniyle akbabanın simgeselliği karışıktır; bir yandan ölüm ve fırsatçılığı simgelerken diğer yandan da arınma anlamını taşır. Tibetliler ve Parsiler akbabaların ölülerini yok etmesine izin verir, bu kuşların cansız bir bedenin ruhunu özgür bırakabildiği ya da taşıdığına inanırlardı. Yiyecek kıt olduğunda yavrularını kendi etiyle beslediği söylendiğinden akbaba ana ilgisinin de sembolüdür.

▲ Kondor (Tepeli akbaba)
Amerika yerlilerinin önemli bir sembolüdür. Hem yaratıcı hem de yok edici olarak görülür. Heybetli kanat açıklığının Ay ve Güneş tutulmalarına yol açtığına inanılırdı. California kondoru şifacılık ve doğaüstü güçlerle ilişkili görülmüş ve kurban törenlerinde kullanılmıştır.

AYRICA BAKINIZ

Güneş, sf. 16–17
Bereket, çocuk doğurma, sf. 120–23
Mısır tanrıları, sf. 138–39
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–41

Papağan
Eğlendirici taklitçiliğiyle tanınan papağan taklit simgesidir. Âşıklar birbirlerinin davranışlarını taklit ettiğinden Hindu aşk tanrısı Kama'nın alametidir. Amerika yerlileri onu duaların taşıyıcısı, yağmur getirici ve gaipten haber veren olarak görürler.

Sinekkuşu
Tanrıların neşe dolu habercisi olarak görülen sinekkuşu Amerika yerlileri için bir güzellik, uyum, gerçek ve güç simgesidir. Tüyleri Aztek ve Maya tanrılarını süslerdi ve büyü güçlerine sahip olmakla ünlüydüler. Sinekkuşu ayrıca yeniden doğuş ve şifanın da sembolüdür.

Horoz
Güneşle ilişkili bir kuş olan horoz şafak, erkek gururu, doğurganlık ve cesaret simgesidir. Horoz gibi ötme hükmetme anlamına gelir. Pek çok Eski Yunan ve Roma tanrısının kutsal hayvanıydı. İmgesi, Şinto inancında insanları duaya çağırmak için davulların üzerinde kullanılırdı.

Tavuk
Yumurtaları üzerinde kuluçkaya yatmış tavuk, anaçlıkla özdeşleştirilir. Türün devam ettirilmesi ve ilahi müdahale anlamlarını da taşır. İbrani geleneğinde horoz ile tavuk nikâhlı çifti simgeler.

Tavus Kuşu
Tavus kuşunun görkem ilahilik, kraliyet, güzel ve aşkı temsil eder. Hinduizm'de savaş tanrısı Kartiyeka'nın bineğidir. Budistler ise tavusu merhamet ve uyanıklıkla bir tutar. Kuyruğundaki lekeler göz, yıldız ve güneş sembolleri içerir. Erkek tavusun kasılarak yürümesi kibri çağrıştırır.

Kuzgun
Konuşan bir kuş sayılan kuzgun kehanetle ilişkilidir, ancak karışık simgelere yol açmıştır. Bazı kültürlerde Güneş ve bilgeliği temsil ederken diğerlerinde karanlık ve yıkım anlamlarını yüklenmiştir. Kuzey mitolojisinde savaş tanrısı Odin'in yanında iki kuzgun olurdu. Amerika yerlileri onu yaratıcı ve dalavereci olarak görürdü.

Karga
Kuzgun gibi leş yiyen karganın da Avrupa'da negatif bir sembolik anlamı vardır ve talihsizlik, ölüm ve kötülükle özdeşleştirilmiştir. Öte yandan Amerika yerlileri onu yaratıcı, aydınlatıcı ve güneşle ilişkili bir kuş olarak görürler. Japonya'da karga aile sevgisini simgelerken Hıristiyanlar onun leşlerin gözünü oyuşunu Şeytanın günahkârların gözlerini oyuşu ile bağdaştırırlar.

Alakarga
Yuvaları talan etmesi ve taklitçiliğiyle ünlü alakarga fesat ve kötü talihle ilişkilendirilmiştir. Amerikan yerlileri onu bir düzenbaz, yaratıcı ve koruyucu olarak görür. Gevezeliği yaklaşan düşmanlara karşı uyarır.

Bülbül
Gece ve gün boyu süren görkemli şarkısıyla ünlüdür. Arzu, aşk ve ölümle özdeşleştirilir. Hıristiyan geleneğinde bülbülün şarkısı Cennete duyulan özlemi, şafak vakti sevinç dolu şakıyışıysa İsa'nın Işığının gelişini temsil eder.

Saksağan
Lafazan saksağan kehanetle ilgili sayılan bir kuştur. Batı'da siyah-beyaz tüyleriyle piskoposları hatırlatırken Çin'de iyi talih ve aşk anlamlarını taşır, Avustralya Aborijinleri ise onu mutlulukla ilişkili görür. Öte yandan Avrupa folklorunda tek saksağan kötüye işaret sayılır.

▲ **Kırlangıç**
Umut ve ilkbahar habercisi çevik uçuşlu kırlangıç iyi talih olarak yorumlanır. Yıllık göçü ve aynı yuvaya dönüşü ölüm ve dirilişi temsil ederek onu hem ayrılık hem de geri dönüşle ilişkilendirmiştir.

▲ **Guguk kuşu**
Kuzey Avrupa'da geleneksel bir ilkbahar habercisi olan guguk kuşu doğurganlığı simgeler. Parazitçe yumurtalarını başkasının yuvasına koyma alışkanlığı nedeniyle bencillik ve sadakatsizlik çağrıştırır. Ancak Tibetliler onu kutsal bir kuş olarak görür, sihirli güçler atfederler.

▲ **Cennet kuşu**
Şaşaalı tüyleri ve girift çiftleşme ritüelleriyle ünlü olan cennet kuşu Yeni Gine'nin sembolüdür. Bayrağının kırmızı kısmında uçuşuyla ülkenin ulusluğa muzaffer geçişini temsil eder. Yerel kabileler cennet kuşu tüylerini ritüeller ve süslenmede kullanırlar.

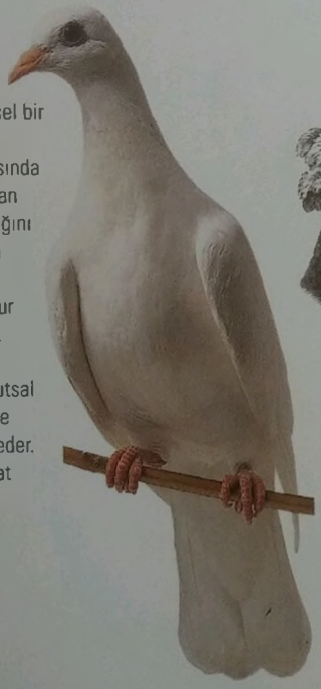

▶ **Beyaz güvercin**
Barış ve ruhun evrensel bir sembolü olan beyaz güvercin Nuh'a gagasında Tanrının tufan ardından insanları bağışlayıcılığını simgeleyen bir zeytin dalıyla dönmüştü. Kutsal ruhla bir tutulur ve vaftiz sembolüdür. Eski Roma'da beyaz güvercin Venüs'ün kutsal hayvanıydı. Çin'de ise doğurganlığı temsil eder. Kumru aşk ve sadakat simgesidir.

▲ **Dodo**
17.yy'dan beri soyu tükenmiş olan dodo ölmüş ya da miadını doldurmuş olanı simgeler. Anavatanı Mauritius'un armasında yer aldığı gibi bazı koruma kuruluşlarının da amblemidir.

▶ **Karatavuk**
Albenili ötüşü ve parlak tüyleri karatavuğu cinsel ayartıcılığın Hıristiyanlıktaki simgesi haline getirmiştir.

▲ **Sakakuşu**
Saka diken ve devedikeni ile ilişkilendirildiğinden, Hıristiyan sanatında bu kuşun kızıl yüzü İsa'nın Çilesini simgeler. Başka yerlerde doğurganlığı temsil eder ve belaya karşı korunma sembolüdür.

▲ **Nar bülbülü**
Avrupa'da kış gündönümüyle ilişkilendirilen bu kuş popüler bir Noel sembolüdür. Sakakuşu gibi Robin'in de İsa'nın dikenli tacından kopardığı bir dikenle göğsüne kan sıçrattığı söylenir.

▲ **Çalıkuşu**
Küçücük çalıkuşu ruhun sembolüdür ve Avrupa folklorunda "Kuşların Kralı" olarak tanınır. Amerika yerlileri için sevinç ve neşe simgesidir. Geleneksel olarak eski yılın temsilcisi olarak görülür.

▲ **Serçe**
Mütevazı serçe Hıristiyanlıkta alçakgönüllülük sembolüdür. Assisi'li Aziz Francis bütün hayvanlara beslediği sevgiyi vaazında bu kuşlara seslenerek göstermiştir. Serçe aynı zamanda doğurganlığı da temsil eder ve Yunan aşk tanrıçası Afrodit'in alametidir. Japonya'da sadakati simgeler.

AYRICA BAKINIZ
Güneş, sf. 16–17
Baş, sf. 106–09
Kabile totemleri, kahramanlar ve düzenbazlar, sf. 150–51
Hinduizm, sf. 158–63
Hıristiyanlık, sf. 176–79

▲ Çift başlı kartal
1519-1558 arası Kutsal Roma İmparatoru V.Charles'ın armasındaki bu detayda çift başlı kartal görülüyor. Başlarından biri batıya, Roma'ya, diğeri doğuya, Bizans'a yönelmiş kartal Roma'nın Batı ve Doğu imparatorluklarını temsil ediyor.

ARMA

KARTALLAR

Açık ve evrensel olarak kabul edilmiş bir güç sembolü olan kartal, büyük ölçüde güneş ve göksel simge diliyle ilişkili ve kraliyet ailesi ile tanrılarla bağlantılıdır.

Büyüklüğü, kuvveti ve otoritesi kartalı bir güç simgesi haline getirirken, keskin görüşü, hızı, avlanma becerisi ve göklerde çabasızca daireler çizişi yol açtığı simgesel çağrışımlara katkıda bulunmaktadır. Sıklıkla yılan, boğa ve aslanla birlikte gösterilir, bunlar da spiritüel zaferle sembolik bir bağ içindedir.

GÜCÜN İŞARETİ

Kuşların kralı kartal, statü, zafer ve her şeyi bilmeyi simgeleyerek yüksek uçar. Güç ve liderlikle ilişkilendirilmiş, ABD ve Almanya'nın da aralarında olduğu uluslar ve Roma İmparatorluğu gibi güçlü uygarlıklarca egemenlik ve ulusal kimliğin sembolü olarak benimsenmiştir. Rus ve Avusturya imparatorluklarının da amblemi olan kartal Napolyon'un bayrağında da yer alıyordu. Fiziksel nitelikleri ve mükemmel bir avcı olarak kazandığı ün onu savaşçı sembolizmi ve İskandinavya'nın Odin'i gibi savaş tanrılarıyla ilgili kılmıştır. Çinliler kartalı cesaret, kararlılık, kuvvet ve korkusuzlukla bir tutarken Hıristiyanlıkta Tanrının gücünü temsil eder.

Birleşik Devletler başkanlık mührü
Güçlü kartal burada 1888'deki özgün tasarımında görülüyor. Zeytin dalı barışı simgeliyor, 13 ok (ilk 13 koloni) ülkeyi savunmaya hazır oluşu temsil ediyor.

GÜNEŞ KUŞU

Güneşle ilişkili bir kuş olarak kartal gökteki tanrıların sembolüdür. Roma Güneş tanrısı, adı "karanlığı yenmiş" anlamına gelen *sol invictus*'un amblemiydi ve İmparatoru temsilen kullanılırdı. Amerika yerlileri Sioular kartal tüylerinin Güneş ışınlarını temsil ettiğine inanırlardı. Azteklerce bu kuş doğan Güneş ve karanlıklar yılanını yok edendi. İbrani geleneğinde Doğu ve yenilenmeyi simgeler. Çift başlı kartal güneşle ilgili eski bir simgedir ve armacılıkta da kullanılmıştır.

İLAHİ ULAK

Yükseklerde süzülen kartal Tanrıya yakınlığı temsil eder ve yükselişle ilişkilendirilmiştir. Kiliselerde İncil çoğunlukla, Tanrı kelamının güç ve esinini temsil eden kartal biçimli bir kürsü üzerinde durur. Mistik gücün sembolü olarak ilahi bir haberci olarak görülür. Ruhsal korunma ve saklı spiritüel gerçekleri görmek üzere maddi dünyanın üzerinde yükselme yetisini de temsil eder. Amerika yerlileri kültüründe kartal vahiy anlamını taşır. Çok sayıda tanrıyla ilişkili görülmüştür, Keltlerde de yeniden doğuş ve yenilenme sembolüdür. Eski Mısırlılar için kartal ebedi yaşamın sembolüydü.

Kartal savaşçı
New Mexico'da bulunan bu Aztek heykeli savaşta yüreklilik sembolü olan bir kartal savaşçıyı temsil ediyor.

Chapungu kuşu
"Bateleur Kartalı" anlamına gelen bir Şona adı olan Chapungu, koruyucu, yol gösterici ruh ve ilahi ulak olarak saygı görürdü. Kuşun bu oyması Great Zimbabwe harabe kentinden.

AYRICA BAKINIZ
Güneş, sf.16–17
Mısır tanrıları, sf.138–39
Yunan ve Roma tanrıları, sf.140–41
Yahudilik, sf.172–73
Hıristiyanlık, sf.176–79
Arma amblemleri, sf.318–23

SÜRÜNGENLER VE İKİ YAŞAYIŞLI HAYVANLAR

Eski, gizemli, tehditkâr sürüngen ve amfibikler insanın düş gücünü öteden beri harekete geçirmiştir. Güneş ve Ay, kozmos ve yaradılış simgeselliğiyle ilişkilendirilmiş, çoğu döngüsel bir biçimde deri ya da renk değiştirdiğinden değişim ve yenilenmeyi ifade etmişlerdir. Amfibikler ve bazı sürüngenler, fiziksel ve spiritüel âlemler arasında gidip gelme yetisini temsilen hem kara hem de suda yaşayabilirler. Alışkanlıkları, görünümleri ve tuhaf savunma mekanizmaları da sembol dillerine katkıda bulunur.

▲ **Monitor kertenkelesi**
Büyü ile ilişkilendirilen bir totem hayvanı olan monitor kertenkelesi biçim değiştirme, değişim, çeviklik ve nesnel yansızlığı temsil eder. Daha genel olarak, eskiden dilleri olmadığına inanıldığından kertenkeleler sessizliğin sembolü olmuşlardır. İlahi bilgeliği de simgelerler.

▲ **Amerika timsahı**
Amerika yerlileri için bir totem hayvanı olan bu timsah ana sevgisi (çoğu sürüngenin aksine yuvasını korur), gizlilik, saldırganlık, hayatta kalma ve uyum yeteneğini temsil eder. Columbia'daki efsanevi timsahadam onu biçim değiştirme ile de ilişkilendirir.

▲ **Timsah**
Çokça korkulan ve saygı duyulan timsaha, gündoğumu ve bereketli suların sembolü olduğu ve yaşam ile ölüm arasındaki eşiğin bekçisi sayıldığı Eski Mısır'da tanrı Sebek olarak tapılırdı. "Timsah gözyaşı" deyişi geleneklerde insan yedikten sonra gözyaşı döktüğü söylentisinden gelmektedir.

▲ **Semender**
Genelde alevlerin üzerinde sıçrayan küçük bir ejder ya da kanatsız kertenkele olarak tasvir edilen semender bir ateş sembolüdür. Arma sanatında cesaret ile özdeşleştirilir. Eskiden cinsiyetsiz olduğuna inanıldığından iffeti de temsil eder.

▲ **Bukalemun**
Renk değiştirme yetisiyle ünlü bukalemun tutarsızlığı simgeler. Gözlerini birbirinden bağımsız hareket ettirebilir; bir gözü geleceği görürken diğerini geçmişe çevirdiğine inanılmıştır.

▲ **Yakalı kertenkele**
Avustralya efsanesinde bu hayvan Gundamen'i ve kabile düzenine uyum gereğini temsil eder. Başlangıçta yumuşak derili bir adam olan Gundamen işlediği hata yüzünden cezalandırılır ve pullarla kaplı bir kertenkeleye dönüştürülür.

▲ **Gila canavarı**
Amerika yerlileri Navajo'ların efsanesine göre gila canavarı ilk şifacıydı. Kendine özgü yürüyüşü, ağır hastalığı sezme ve iyileştirmeye yönelik bir şaman becerisi sayılan el titremesine benzetilirdi.

KURBAĞALAR VE KARAKURBAĞALARI

Eski Mısır'dan Japonya'ya, kurbağa ve karakurbağaları öteden beri çoğunlukla bereket ve büyü ile ilişkili geniş bir sembol yelpazesiyle donatılmıştır. Metamorfoz içeren hayat döngüleri onları Ay ve sularla ilişkili sembol diline bağlar. Doğum ve dönüşüm de çağrıştırmışlardır; prense dönüşen kurbağa masalları da buradan gelir. 15.yy Avrupa'sında büyü ve cadılıkla bağlantılı görülmüşlerdir.

▲ **Larva**
Larvanın kurbağaya dönüşümü bir diriliş sembolüdür. Eski Mısır'da doğumun kurbağa tanrıçası Heket evrim ile ilişkilendirilirken kurbağa da ceninle ilgili bir simgeydi.

▲ **Kurbağa**
Kelt efsanesinde kurbağa Yeryüzü ve şifalı suların efendisiydi. Mayalar ise onu vıraklaması yağış getiren bir yağmur tanrısı olarak görürdü. Çin'de Ay ile ilgili, Ying bir semboldür.

▲ **Öküzkurbağası**
Ses çıkarma gücüyle ünlü iri, saldırgan bir amfibik olan öküzkurbağası Hindistan'da gök gürültüsü ile bir tutulur, Çin'de ise Ay'ı yutarak tutulmalara yol açtığına inanılırdı. Missouri ile Oklahama'nın eyalet amblemidir.

▲ **Kurbağa sürüsü**
İncil'deki korkunç kurbağa sürüsü, Tanrının tuttukları yolu değiştirmeleri için Mısırlıların üzerine uyarı olarak gönderdiği felaketlerden birini temsil eder.

▲ **Karakurbağası**
Avrupa'da kara kurbağasının zehirli salgıları onu şeytanla ilgili simge diliyle ilişkilendirmiştir. Ölüm alametlerinden de sayılır ve cadının arkadaşı olarak görülür. Çin'de karakurbağasının şans ve yağmur getirdiğine inanılır.

▲ **Dev karakurbağası**
Çok zehirli olan bu hayvan Avustralya'da bu türü kıtaya getiren beyaz adamın aptallığı olarak görülür. Diğer karakurbağalarıyla aynı sembol dilini paylaşır, hızla ürediğinden doğurganlıkla da ilişkilendirilmiştir.

◀ **Geko**
Bilgelik, çeviklik ve uyum sağlama simgesi olan zararsız gekonun (küçük bir ev kertenkelesi) uğur getirdiğine inanılır. Polinezyalılar için kutsaldır. Kuyruğunu atıp yeniden çıkarmasıyla yenilenmeyi temsil eder.

▶ **Boynuzlu kertenkele**
Amerikan yerlilerinin sağlık ve mutluluk sembolüdür. Birleşik Devletlerin güneybatısındaki Anasazi ve Mimbre kabilelerinin çanak ve kaya resimlerinde sıklıkla rastlanır. Texas'ın da eyalet sürüngenidir.

▲ **Kaplumbağa**
Ay, su ve Ana Tanrıça simgeleriyle yakından ilgili olan kaplumbağa çoğunlukla yaradılışın başlangıcında dünyayı taşırken tasvir edilir. Uzun ömür ve ayak sürüyen yavaşlıkla özdeşleşmiştir. Çin'de kehanetle ilgili güçleri olduğuna inanılır.

▲ **Deniz kaplumbağası**
Deniz kaplumbağası dövmesi bir denizcinin Ekvator'u geçtiği anlamına gelir. Eski Mısır'da kuraklığı temsil ederdi. Amerika yerlilerinde korkak bir böbürlenici sayılırdı.

◀ **Su kaplumbağası**
Kuzey Afrika su kaplumbağalarının kutsal pınarlarının güçlü su ruhları barındırdığına inanılır, bu nedenle öldürmek uğursuz sayılırdı. Amerikan yerli efsanesinde düzenbaz olarak betimlenmiştir.

AYRICA BAKINIZ

Güneş, *sf. 16–17*
Ay, *sf. 18–19*
Bereket, çocuk doğurma, *sf. 120–23*
Kabile totemleri, kahramanlar, düzenbazlar, *sf.150–51*

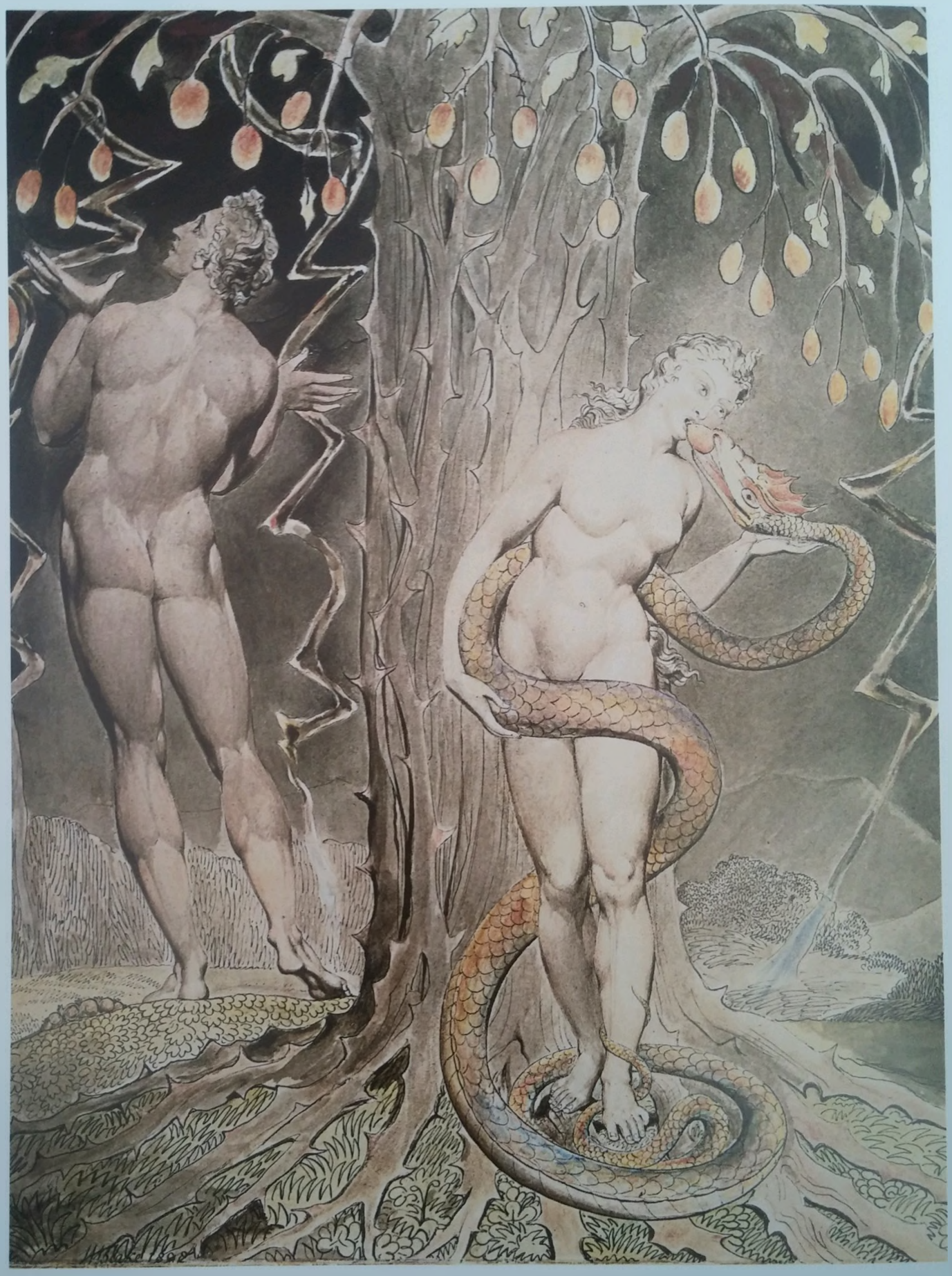

▲ **Cennetteki Yılan**
Yılan, bunun Havva'nın kovuluşuna neden olacağını bilerek onu Bilgi Ağacı'nın yasak meyvesini yemesi için aklını çeler. Havva'nın etrafına dolanmış yılan, erkek-kadın ilişkisinin simgesidir. Hile ve baştan çıkarıcılığı temsil eder.

YILANLAR

Alışılmadık görünümü ve benzersiz hareket biçimiyle yılan her zaman hem hayranlık hem de tiksinti uyandırmıştır. Biçiminin yalınlığından ayrılan karmaşık ve güçlü sembolik anlamlar taşır.

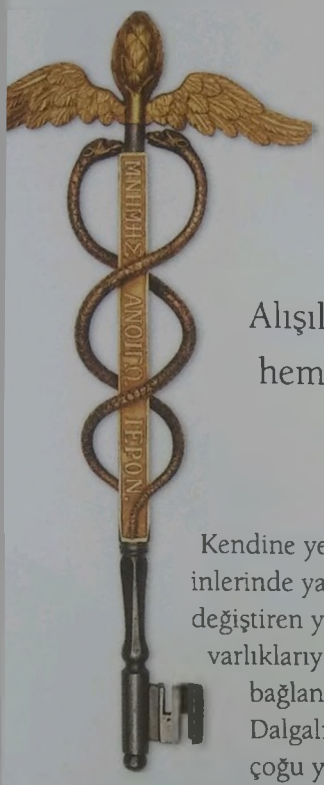

▲ **Tıp sembolü**
İki yılanın dolandığı asa, caduceus (eskülap) Yunan tanrılarının ulağı Hermes ile ilişkilendirilen eski bir şifa amblemidir.

Kendine yeterli, gizemli, yeraltı inlerinde yaşayan ve deri değiştiren yılan yeraltı doğaüstü varlıklarıyla, yani Öte Âlemle bağlantılı bir yaratıktır. Dalgalı hareketi dünyanın çoğu yerindeki eski kültürlere dolambaçlı akan ırmakları, inişli çıkışlı tepeleri, birbirine dolanmış kökleri, hatta sarmallanan kozmosu çağrıştırmıştır. Bunun bir sonucu olarak pek çok sembolik anlamı ikilik, doğurganlık, ilksel yaşam gücü ve yaradılış temalarını içerir.

▲ **Naga**
Hindu *naga*'sı ya da yılanı yağmur, bereket ve yenilenme çağrıştıran iyi bir eşik bekçisidir. Çoğunlukla bir insan gövdesi ve yılan kuyruğuyla tasvir edilir.

ÇİFT YÖNLÜ GÜÇ

Mitoloji ve dinde yılan hem pozitif hem de negatif simgesel anlamıyla çift yönlü bir güçtür. Koruyucu ve yok edicidir, aydınlık ve karanlık, iyi ve kötüdür. Zehri öldürücü olabilir, kendisinden çok daha büyük yaratıkları yutabilir, ancak deri değiştirme alışkanlığı onu diriliş ve şifayla ilişkilendirmiştir. Hıristiyanlıkta yılan, Havva'yı yasak meyveyi tatmaya ikna ederek yoldan çıkarır. Tanrı o vakit Şeytan olarak görünen yılanı lanetler. Budizm'de ise yılanların kralı Buda'ya barınak sunar ve daha olumlu bir açıdan görülür. Toprak altındaki karanlık yerlerde evinde olan yılan, ölülerin güçlerine erişimi olduğu Ölüler Âlemiyle ilişkilendirilir. Buna karşılık tanrılar ve ilahi güçle de bağlantılı bilinmiştir.

◀ **Yılanlar ve merdivenler**
Aslen bir Hint salon oyunu olan bu oyunda erdemler (merdivenler) oyuncuların Cennete erişmesine yardım ederken ahlâksızlıklar (yılanlar) da geciktirir. Yılanlar ve Merdivenler daha sonra İngiliz Valisi tarafından uyarlanarak Batı'ya getirilmiştir.

YILAN BİLGELİĞİ

Ata varlıklar ve kozmosla ilgili çağrışımlarla birlikte yılanın karanlıkta süzülme becerisi ve gözkapaksız gizemli bakışı bilgelikle ilişkilendirilmesine yol açmıştır. Eski Mısır'da kobra hem tanrısal hem de krallara özgü bilgeliği temsil ederdi. Maoriler yılanı dünyevi bilgelikle özdeşleştirirken çoğu kültürde yılanlar Gökyüzü ile Yeryüzü ve Öte Âlem arasındaki bilge, kurnaz aracılardır. Hindistan'da yılanlar Şiva, Vişnu ve Ganeş ile ilgili sayılmıştır. Tantra'da omurilik içindeki spiritüel enerji kanalını "kundalini" ya da yılan simgeler.

BEREKET VE DOĞUM

Biçimi, yere yakınlığı ve deri değiştirme yeteneğiyle yılan bir bereket ve fallus simgesidir. Toprak Ana ile ve Okyanusya'nın bazı yerlerinde hamilelikle ilişkilendirilmiştir. Başka yerlerde bir yağmur getiricidir ve yeryüzünün gizemleriyle uyum içinde olan yaşam gücünü temsil eder. Hindu mitolojisinde Vişnu kozmik okyanusta yüzerken bir yılan üzerinde durur. Okyanusya'da yılan yaratıcı bir figürdür. Avustralya Aborijinleri'nin Rüya Zamanındaki Gökkuşağı Yılanı gibi bir yağmur yağdırıcıdır ve bereket ile tarımsal bolluğu temsil eder.

▲ **Ölülerin bekçisi**
Gömülü ölülerin bekçisi Meretseger, Mısır'daki Waset'te bir mezarda kıvrılmış yılan biçiminde tasvir edilmiş. Meretseger adı "Sessizlik seven" anlamına gelir.

AYRICA BAKINIZ
Kutsal ağaçlar, sf. 96–97
Yeryüzü meyveleri, sf. 98–99
Doğurganlık, çocuk doğurma, sf. 120–23
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–41
Rüya Zamanı, sf. 152–53
Yaradılış öyküleri, sf. 156–57
Hinduizm, sf. 158–63
Hıristiyanlık, sf. 176–79
Mesleki işaretler, sf. 314–15

SUDA YAŞAYAN YARATIKLAR

Çağlar boyu suda yaşayan yaratıklara tanrılar olarak tapınılmış, derinliklerde yaşayan canavarlar olarak korkulmuş ve etleri, derileri, yağları, kemikleri, kabuk ve yumurtaları için avlanmışlardır. Sembolik anlamları davranış ve görünümleri, insan uygarlığı üzerindeki etkileri ve yaşam alanlarıyla yakından ilgilidir. Bunun bir sonucu olarak bu yaratıklara atfedilen simgesel anlamlar suyla, özellikle de doğum, yaradılış ve Ay ile ilişkilidir. Balıklar çokça spiritüel bilgelik, doğurganlık ve yeniden hayat bulma ile ilişkilendirilmiştir. Suda özgürce yüzmeleriyle genelde uyum ve evlilikte mutluluk anlamını taşırlar.

▸ Sazan
Çin ve Japonya'da sazan biçimli uçurtmalar cesaret ve dayanıklılığı, yani akıntıya karşı yüzen sazanın niteliklerini simgeler. Sazan bunlardan başka öğrenim başarısı ile iş zekâsını da temsil eder ve iyi talih ile uzun ömür simgesidir.

▸ Yengeç
Yengeç burcu ile ilişkili olan yengecin sudaki yaşam alanı onu Ay ile ilişkili bir hayvan kılmıştır. Ay'ın değişken biçimlerini hatırlatır. Kabuğunu atmasıyla da yenilenmeyi simgeler. Çin'de yengecin hantal, yan yürüyüşü sahtekârlık ve güvenilmezlik timsali olarak görülür.

▲ Istakoz
Japonlar ıstakozu uzun ömür ve Yeni Yıl gibi mutlu olaylarla özdeşleştirir. Çinliler için varlık ve evlilikte uyum sembolüdür ve çoğunlukla nikâh şölenlerinde yenilir. Yüksek bedeli onu bir yiyecek olarak günümüzün aşırılık simgesi haline getirmiştir.

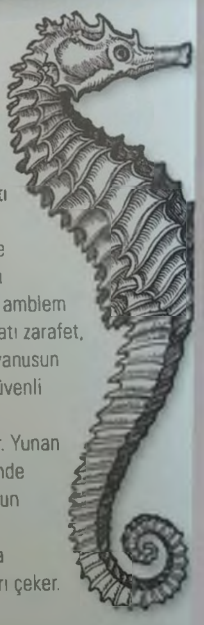

▸ Denizatı
Gemiciler arasında ve armacılıkta sevilen bir amblem olan denizatı zarafet, güven, okyanusun gücü ve güvenli yolculuk simgesidir. Yunan mitolojisinde Poseidon'un arabasını okyanusta denizatları çeker.

▲ Köpekbalığı
Erkeklik gücü, avlanma becerisi ve vahşilik sembolü olan köpekbalığına Pasifik ve Afrika kültürlerinde büyük saygı duyulurdu. Erkekliğe geçiş törenlerinde ve totem olarak kullanılırdı. Okyanusya'da yaygın bir ata figürdür, Avustralya Aborijinleri de onu yaratıcı bir figür olarak görürlerdi.

▲ Yunus
Çoğunlukla ölülere öte âlemde yol gösteren bir varlık olarak görülmüş ve kurtuluş, dönüşüm ve sevgiyle özdeşleştirilmiştir. Ay ve güneşle ilgili çağrışımları da vardır.

▾ Balina
Eski Ahit'teki Yunus Peygamber ve Balina meselinde anlatıldığı gibi ana rahmi ve yeniden hayat bulma sembolü olan bu okyanuslar devi, denizin gücünü temsil eder. Maori geleneğinde bollukla da bir tutulur.

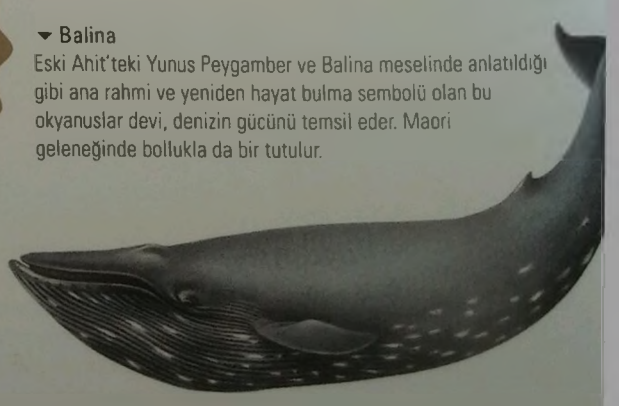

▸ **Fok**
Dönüşüm simgesi fok Yunan ve Kuzey Avrupa mitolojisinde sıklıkla denizkızı ya da su perisi haline gelir. İnuit geleneğinde fok bir ata figürü ve tanrıların habercisidir.

◂ **Denizkestanesi**
Uyuyan güç sembolü olan denizkestanesi embriyo halindeki yaşamı ve bununla ilgili taşlar sembolizmini temsil eden kozmik yumurta ile ilişkilendirilmiştir. Ortaçağ derlemelerinde, kayalara tutunma alışkanlığıyla denizkestanesi fırtına uyarısı olarak yorumlanmıştır.

▲ **Denizyıldızı**
Göksel bir semboldür, aynı zamanda ilahi aşkı da temsil eder. Hıristiyanlıkta Kutsal Ruh ve Bakire Meryem ile ilişkili görülmüştür. Bacaklarını yenileyebilme becerisi onu yeniden doğuşla da ilişkili kılar.

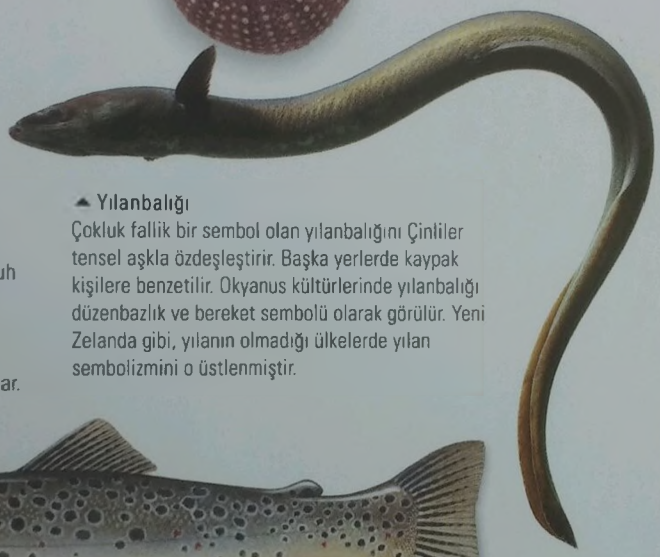

▲ **Yılanbalığı**
Çokluk fallik bir sembol olan yılanbalığını Çinliler tensel aşkla özdeşleştirir. Başka yerlerde kaypak kişilere benzetilir. Okyanus kültürlerinde yılanbalığı düzenbazlık ve bereket sembolü olarak görülür. Yeni Zelanda gibi, yılanın olmadığı ülkelerde yılan sembolizmini o üstlenmiştir.

▲ **Som balığı**
Kelt kültüründe bilgi ve bilgeliği temsil eder. Bolluk ve bereketle de ilişkilendirilmiştir. Amerika yerlilerinde yaygın bir totemdir. Gizemli bir şekilde, yumurtladıktan sonra ölmek üzere okyanustan doğduğu ırmağa dönüşünden ötürü Ay ile ilişkili bir yenilenme sembolüdür.

▾ **Ahtapot**
Dönüşüm becerilerinden dolayı ahtapot doğaüstünü simgeler. Renk değiştirme yeteneği tutarsızlık sembolü olarak görülebilir. Kimi Amerikan yerli kabileleri onu bir ruh yardımcısı olarak görür. Hawaii mitolojisinde yaratıcı tanrı Kanaloa'yı temsil eder.

KABUK

Su ve Ay ile ilgili sembolik anlamlarıyla kabuklar dişi olarak görülür. İçbükey biçimi rahim ve doğum anlamlarını üstlenir. Yaradılışla da ilişkilendirilmişlerdir. Pek çok tanrısal varlık bir kabuktan doğar şekilde tasvir edilmiştir. Su serpmekte kullanıldıklarından Hıristiyanlıkta vaftizle ilişkilidirler.

▲ **Deniz kabuğu**
Dişi cinsel organı ve cinsel ilişki çağrışımlarıyla bir bereket sembolüdür. İlk varlık simgelerinden biriydi ve kehanet aracı olarak kullanılırdı.

▲ **Kabuk araba**
Kabuktan araba okyanus tanrısının, buradaki örneğinde Yunan tanrısı Poseidon'un sembolüdür. Aynı zamanda deniz yolculuğunu da temsil eder.

▸ **Büyük deniz kabuğu**
Biçimiyle deniz kabuğu sarmal (Ay ile ilişkilidir), sular ya da güneşin doğuş ve batışıyla ilgilidir. İslam'da Allah kelamını işiten kulağı temsil eder. Sekiz uğurlu Budist sembolünden biridir.

▸ **Deniztarağı**
Hıristiyanlıkta bu deniz kabuğu, Santiago de Compostela hacılarının taşıması ardından hac yolculuğunun simgesi haline gelmiştir. Eski Roma'da deniztarağı bereket ve cinsel tutku ile ilişkilendirilirdi.

Deniztarağı kabuğu

AYRICA BAKINIZ

Su, sf. 32–33
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–41
Yaradılış hikâyeleri, sf. 156–57
Budizm, sf. 164–69
Batı astrolojisi, sf. 200–01
Arma amblemleri, sf. 318–23

VENÜS'ÜN DOĞUŞU

Bu Rönesans sanatı ikonunda, tanrıça Venüs'ün bir deniztarağı kabuğu içinde denizden çıkışı tasvir edilir. Tanrıça kıyıya batı rüzgârlarıyla itilirken bir mevsimler tanrıçası da ona çiçekli bir pelerin uzatır. Efsanenin yalın bir anlatımı olmaktan uzak olan resimde sanatçı eserine pek çok sembolik ayrıntı eklemiştir.

1. Venüs
Geleneksel olarak Venüs bir doğum, bereket, aşk ve cinsel arzu simgesidir. Burada çıplak tanrıça yalnız dünyevi değil, spiritüel aşkın da sembolü. Bazıları bu imgeyi Bakire Meryem imkine benzetmektedir.

2. Pembe gül
Venüs çiçeklerin tanrıçasıydı, özellikle de pembe gülle özdeşleşmişti. Bu, insan cinselliği ve arzusunu temsil eder.

3. Deniztarağı kabuğu
Venüs ün üzerinde durduğu deniztarağı kabuğu önceleri dişi cinsel organlarının sembolüydü. Hıristiyanlık bu doğurganlık simgesini dönuşturmuş ve deniztarağı kabuğunu bir dirilış umudu ve yeniden doğuş simgesi haline getirmiştir.

4. Su perisi
Horae, doğurganlık ve doğumu simgeleyen ilkbahar tanrıçasıydı. Çiçeklere ve mutluluk sembolu olan ve evlilik törenlerinde sıklıkla kullanılan mersine bürünmuş.

5. Zefirler (rüzgârlar)
Zefirler Zephyr ile Chloris spiritüel tutkuyu temsil eder. Ruh ve Madde'nin bir araya gelişine yardım ederler.

6. Altın
Tablonun her yanında kullanılan altın rengi resmin değerli obje rolünü vurguluyor ve Venüs ün ilahi statüsünü yansıtıyor. Altın aynı zamanda mükemmellik, sıcaklık ve aşkın simgesidir.

Sandro Boticelli, Venüs'ün Doğuşu, yaklaşık 1482

ÜRPERTİCİ BÖCEKLER

Böcekler dünyamızdaki ufak, önemsiz her şeyin sembolüdürler. Bununla birlikte yadsıyamayacağımız bir gerçek varsa o da böcekler olmaksızın insan hayatının çok geçmeden silinip gideceğidir. Toprağın havalandırılması, tozlaşma, zararlı kontrolü ve ölü maddenin ayrıştırılması gibi ekosistemimizde yaşamsal olan işlevleri olağanüstü bir biçimde yerine getirirler. Yaptıkları ve biçimlerindeki çeşitlilikle zengin bir simge kaynağı olmuşlardır.

▶ Peygamberdevesi (Praying mantis)
Büyülü ve kutsal ya da şeytani ve yok edici olarak görülen peygamberdeveleri çift taraflı semboller yüklenmiştir. Onları mistik güçlerle donatan isimleri Yunanca'da peygamber demek olan "mantis"ten gelir (İng. karşılığı: dua eden peygamber). Japonya'da Samurayların cesaret ve kurnazlık amblemidir.

▲ Sinek
Hastalık taşıyan sinekler bozuşma ve kötülüğü simgelerler. Şeytan Beezlebub'un adı İbranice "Sineklerin Tanrısı" demek olan bir sözcükten gelmektedir. Amerika yerlilerinden Navajolar arasında "Büyük Sinek", Dontso şifacılıkla ilgili bir ruh habercisidir.

▲ Yusufçuk
Çin'de yusufçuğun kestirilemez, atılımlı uçuşu güvenilmezliği temsil ederken Japonya'da sevinç simgesi ve bir imparatorluk amblemidir. Yanardöner renkleri onu büyü ve illüzyonla bağdaştırır.

▲ Kelebek
Mucizevi metamorfoz döngüsü kelebeği dönüşüm, diriliş ve ruhla ilişkilendirmiştir. Mutluluk ve güzellik anlamlarını da taşır. Japonya'da bir geyşa sembolüdür ama iki kelebek birlikte evliliği temsil ederler.

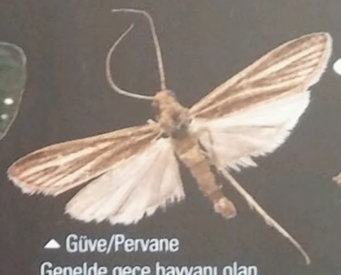

▲ Güve/Pervane
Genelde gece hayvanı olan güveler karanlıkla özdeşleştirilmiştir. Bosna'da cadıların güve biçimine girebildiğine inanılır. Ateş etrafında uçmaları çift anlamlı bir sembolizme yol açmıştır; Tanrıyı arayan ruh olduğu kadar çılgınlık, dosdoğru felaketine gitmek anlamına da gelir.

▲ Eşekarısı
Eski Mısır'dan Polonya'ya kadar eşekarısı yaygın bir kötülük sembolüdür ve iyilik temsili olan balarısının ters çevrilmiş halidir. Hindu geleneğinde bütün canlı varlıkların en alt seviyede olanıdır.

◀ Skarab
Skarab (bokböceği) Eski Mısırlılarda kutsaldı ve doğan Güneş tanrısı Khepri ile bir tutulurdu. Yeniden hayat bulma, ölümsüzlük ve ilahi bilgeliği temsil eder.

▲ Uğurböceği/Hanımböceği
Uğurböceğinin zararlı böceklere dinmeyen iştahı onun neden uğur simgesi haline geldiğini açıklayabilir. Geleneksel olarak Bakire Meryem'le ("Hanımımızın Böceği"), bereket ve analıkla ilişkilendirilmiştir.

▲ Çekirge
Çoğalma özelliği onu soyluların saçlarına altın çekirgeler taktığı Eski Mısır'da bolluk sembolü haline getirmiştir. Asya'da böceğin çıkardığı ses Budist keşişlerin şarkılarını temsil eder, Çin'deyse iyi talih simgesidir.

ARI

Arı düzen, sebat, ölümsüzlük ve işbirliğinin popüler bir simgesidir. Bu nitelikleri Hıristiyan sembolizmindeki çok yönlü kullanımına katkıda bulunmaktadır; balın tatlılık, mum yapımında kullanılan balmumunun ışık sembolü olması gibi. Arı kraliyet ve tanrılarla da ilişkilendirilmiştir.

YABANARISI

◀ Kama'nın arısı The Hindu aşk tanrısı Kama'ya aşkın tadı ve acısını simgeleyen arılar eşlik eder. Tanrı, Cupid benzeri ok yay taşıyan kanatlı bir genç olarak ve papağana biner halde temsil edilmiştir. Yayının teli aslında bir dizi arıdan oluşmaktadır.

◀ Arı kovanı
Masonluk ve armacılıkta önemli bir simge olan arı kovanı çalışkanlık ve işbirliği ifade eder. Kiliseyi de temsil eder ve geleneklerinde mezar biçimli kovanlar bulunan Yunanistan'da ölümsüzlük anlamına gelebilmektedir. Kovanlar düzen içinde bir toplulukla da ilişkilendirilir.

▲ Arıbeyi
Kovanda yaşamın merkezi, kraliyet simgesi olmuş arıbeyidir. Yakın dönemlerdeyse çalışan kadın sembolü haline gelmiştir. Kraliçe arı Bakire Meryem ve yüce anayı da temsil eder.

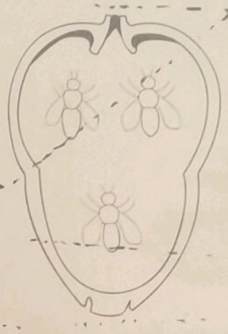

◀ Arma
Arı Hıristiyan sembolizminde geniş yer bulur ve diğer anlamlarının yanı sıra Tanrının hizmetkârını temsil eder. Papa VIII Urban'ın (1623-44) armasında sadakat ve sebatlarından ötürü seçilmiş üç altın arı yer alır.

▲ Ağustosböceği
Ekini mahvedebilmeleri onları felaket ve yıkıcılıkla özdeşleştirmiştir. Eski Ahit'te Tanrı korkunç bir ceza olarak çekirge belası gönderir. Ortaçağ mesellerinde ruhsal işkence, kararsızlık ve yıkım sembolü olmuşlardır.

▲ Karınca
Karıncanın sembolik anlamları çalışkan, düzenli davranışını yansıtır. Batı Afrika, Mali'de karıncalar bereket anlamına gelir ve karıncaların su kaynaklarını bildiği inancıyla kuyular genellikle karınca yuvalarının yakınlarında açılır.

▲ Termit
Bereket ve çalışkanlık açısından karıncalarla termitlere yüklenen simgesel anlamlar benzerdir. Hindistan'da termit yuvaları Nagaların (ilahi yılanlar) koruduğu Ölüler Âleminin girişi sayılır ve sunularla donatılırdı.

▲ Örümcek
Büyük Ana, kader ağlarının örücüsü, güneşle ilişkili bir simge ve avcı olarak görülen örümcek ve ağı sembolik anlamlar taşırlar. Kamerun'da sebat ve bilgeliğin temsilidir. Çin'de ağını ören örümcek uğur getirir.

▲ Akrep
Astrolojik burç olarak Akrep Öte Âlem tanrısı Pluto ile ilişkilendirilir. Genel olarak ölümcül iğnesi ölüm ve yıkımı simgeler. Hıristiyanlar onu ihanetle özdeşleştirirken Afrika'da çoğu insan kötülük çekeceği inancıyla akrebi adıyla anmaktan kaçınır. Batı Afrikalı Aşantilerde sokuşundan korunmak için insanlar akrep tılsımları takar.

▲ Salyangoz
Armacılıkta salyangoz etraflı düşünme ve istikrar anlamına gelir ama daha yaygın olarak yavaşlıkla özdeşleşmiştir. Ay ile ilişkili dişi bir sembol olarak sarmal kabuğu sonsuzluk ve labirent, dolayısıyla ana rahmini temsil eder.

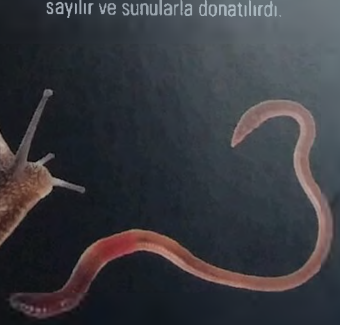

◀ Solucan
Toprak, ölüm ve çözünüm simgesi olan solucan kimi zaman sanatta ölümlülük temsili olarak kullanılmıştır. Aralarında İrlanda ve Çin'in de bulunduğu çeşitli kültürler onu atalar ve yaratıcı efsaneleriyle ilişkilendirir.

AYRICA BAKINIZ

Güneş, *sf. 16–17*
Bereket, çocuk doğurma, *sf. 120–23*
Batı astrolojisi, *sf. 200–01*
Masonluk, *sf. 260–61*
Şekiller, *sf. 284–89*
Arma amblemleri, *sf. 318–23*

EFSANE YARATIKLARI

Doğaüstü güçlerin ya da insan ruhunun farklı yönlerinin sembolü olarak görülen efsanevi yaratıklar folklor, mitoloji ve dinsel imgelemde öteden beri önemli bir rol oynamıştır. Kimi zaman haberci ya da öğretmen olarak görünmüş veya doğanın aşılmak zorunda olunan karanlık, dizginlenmemiş güçlerini temsil etmişlerdir. Bu durumda da karşılarına çıkan, ejderi öldürerek iyinin kötüyü yenmesini ya da kaosun düzene yenilmesini sağlayan şövalye gibi kahraman figürleri onlarla savaşır. Efsane yaratıkları çoğunlukla tanrılarla ilişkilidir, kimi zaman onların aracı ya da bineği görevini görürler. Hibrid -yarı insan yarı hayvan- bir yaratık, iç içe geçmiş sembol dilleriyle yeni anlamların yaratılmasına olanak tanır.

▲ **Phoenix/Zümrüdüanka**
Alevlerden dirilen efsanevi bir ateş kuşu olan Phoenix Güneş'in döngüsel doğuş ve batışlarını açıklamak üzere yaratılmış bir mittir. Daha sonraları bir diriliş simgesi haline gelmiştir.

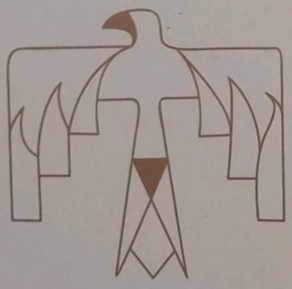

▲ **Gök gürültüsü kuşu**
Amerika yerlileri için kanatlarını çırparak gök gürültüsü yaratan, şimşeğini silah olarak fırlatan güçlü bir kuş tanrıdır. Doğanın kudretini, gökyüzünü, savaş ve dönüşümü temsil eder.

▲ **Grifon**
Yarı kartal, yarı aslan olan grifon Klasik dünya kadar Ortaçağ Hıristiyanlığı ve armacılıkta da yaygın bir semboldür. Sembolik anlamı güneş, güç ve intikamdan tetikte koruyuculuğa dönüşmüştür. Hiyerogliflerde tanrısal cezalandırmayı simgeler.

▲ **Şahmeran**
Horoz kanatları, ibiği ve pençeleriyle sürüngen gövdesinden oluşturulma korkutucu şahmeran Şeytan ın Hıristiyanlıktaki sembolü haline gelmiştir. Ortaçağ'da şehvet ve hastalıkla özdeşleştirilirdi.

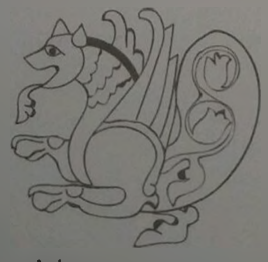

▲ **Anka**
Yarı kuş, yarı memeli olan dev Simurg (Anka) Pers asıllıdır. Şifa güçleri olan bir koruyucu olarak Gök ile Yer'in birleşmesini ve bereketi temsil eder.

◀ **Kinnara ile kinnari**
Tanınmış bir Asya amblemi olan efsanevi kinnara Hindistan'da ortaya çıkmıştır. Bu insan-kuş karışımı varlık ebedi âşıklarla özdeşleşmiş mitolojik bir göksel müzisyendir. Dişi versiyonu olan kinnari (resimde görülen) güzelliği, zarafet ve başarıyı simgeler. Kimi Budist geleneklerde kinnara Buda'nın hayvan biçimindeki vücut bulmalarından dördünü temsil eder.

◀ **Tengu**
Pençe ayakları, kanatları ve kuş kafasıyla korkutucu görünümlü bir adam olan tengu, geçirmek zorunda olduğunu hissettiği Budist ibadetine hoş bakmaya Şinto kökenli bir Japon mitoloji figürüdür. Bu doğaüstü çın savaş sanatlarıyla özdeşleşmiş bir düzenbazdır; ikiyüzlülük kibri cezalandırır.

GARUDA VE NAGA

Güneş kuşu Garuda Hindu tanrısı Vişnu'nun bineğidir (vahana). Nagalar ise yaşam kaynağı sular ve bereket ile özdeşleşmiş mitolojik yılanlardır. Bu yaratıklar Budizm'de de küçük tanrılar olarak ortaya çıkar. Batı'da Garuda zincirlenmemiş ruhu, Nagalar da kök salmış Toprak Ana'yı temsil eder.

▲ **Garuda**
Budist ve Hindu mitolojisinde kartal-insan karışımı bir varlık olan Garuda Tayland'ın ve kraliyet ailesinin ulusal sembolüdür. Bu versiyonun adı, "Araçlık eden (Vişnu'ya) Garuda" anlamına gelen Krut Pa'dır.

▲ **Ebedi mücadele**
Hindu destanı Mahabharata'da Garuda, aslen kuzenleri olan nagaların yenilmez rakibidir. Bir bahis sonucu Garuda nagaların kaprislerini yerine getirmek zorunda kalır. Ebedi mücadelelerinde bu yaratıklar Güneş ile su arasındaki karşıtlığı simgeler; Güneş nemi buharlaştırdığında Garuda da zafer kazanır.

◀ **Naga**
Nagalar hazinelere bekçilik eden mitolojik yılanlardır. Hindistan'da doğa ruhları, kuyu, kaynak ve ırmakların koruyucuları olarak saygı görür, yağmur ve bereketle özdeşleştirilirler. Budizm'de naga çoğunlukla ejder ve yılanla yer değiştirerek kullanılır.

▶ **Çift başlı yılan**
Orta Amerika kültüründe gökyüzündeki hareketi sırasında Güneşi dev bir mitolojik çift başlı yılan taşır. Çift başlı yılan asası bir gök simgesi ve güç amblemidir. Hem yeryüzü hem de kozmos üzerindeki egemenliği temsil eder.

▲ **Hydra**
Yunan mitolojisinin dokuz başlı canavarı bir yılan olarak tasvir edilir. Başlarından birini kaybedecek olduğunda yerine yenisi çıkar. Yenilenme becerisiyle bereket simgesi olmuştur.

◀ **Gorgon**
Eski Yunan'da Gorgon amblemi kötülükleri savuşturmada sıklıkla kullanılırdı. Başında saç yerine kıvrım kıvrım zehirli yılan olan bu canavar kadın okyanus, Ölüler Diyarı ve yıkıcı, güneşsi yanıyla Athena ile ilişkiliydi.

▶ **Makara**
Hindu mitolojisinin karma su ejderi Makara yarı sürüngen, yarı balıktır. Hindu takviminde Makara adını taşıyan astrolojik Oğlak burcunu temsil eder. Arzu ve yaşam, bereket kaynağı tanrısı Kamadeva ile ilişkilidir.

AYRICA BAKINIZ
Kutsal ağaçlar, sf. 96–97
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–41
Budizm, sf. 164–69
Batı astrolojisi, sf. 200–01
Arma amblemleri, sf. 318–23

▲ Qitou
Mitolojik Quitou bir Çin mezar bekçisi ve ölülerin koruyucusudur. Canavar yüzlü, fil kulaklı, kanatlı, sorguçlu, aslan gövdeli bir toprak ruhudur.

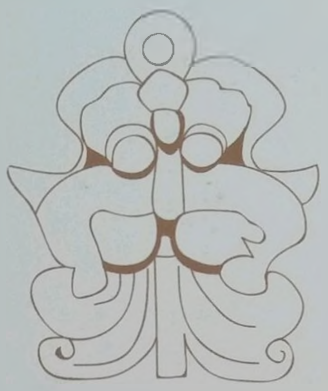

▲ Krittimukha
Efsaneye göre Kirttimukha ya da Görkem Yüzlü, Şiva'nın buyruğu üzerine kendi kendini yiyen kötü bir ruhtur. Bir bağlılık ve koruma sembolü olarak tasviri tapınak girişlerine konurdu.

▲ Chinthe (Chin-thei)
Kötülüğü uzaklaştırmak için çoğunlukla çiftler halinde tapınak girişlerinde yer alan Chinthe her şeyi bilen bir güç ve korumayı temsil eden bir Burma sembolüdür. Yarı aslan, yarı ejder olan uğurlu Chinthe astrolojik burç Aslan ile de ilişkilidir.

▲ Chimera
Yunan mitolojisinin keçi-aslan-yılan karışımı bu canavarı burada bütün hayvan başlarıyla birlikte görülüyor. Genellikle dizginlenmemiş öfke ve tehlikeyi temsil eder, ancak hayali bir varlık olarak gerçekte var olmayan şeylerin ya da sınır tanımayan hayallerin de sembolüdür

▲ Sfenks
Mısır sfenksi, Güneş ile baştaki firavunu simgeleyen insan başlı bir aslandır. Mezarları, saray ve kutsal yolları korumada kullanılırdı.

▲ Ky-lin
Çin tek boynuzlu atı Ky-lin olarak bilinen bu koruyucu figür toynakları, boynuzu ve pullu gövdesiyle karma bir varlıktır. Yin-Yang sembolü olarak bereket, nezaket ve saflığı temsil eder.

◀ Pegasus
Yunan mitolojisinin kanatlı beyaz atı Pegasus, insanın hayvani içgüdülerle ruhani arzular arasındaki ikili doğasını simgeler. Efsanede Pegasus'un sırtındaki kahraman Bellorophon karanlığı yenen ışık temsiliyle canavar Chimera'yı öldürür.

▲ Tek boynuzlu at
Ünikorn, büyülü ve çok sevilen beyaz tek boynuzlu bir attır. Saflık, cesaret ve nazik sevgiyi simgeler. Ancak bir bakire onu yakalayabilir. Bakire Meryem'le ilişkilendirilir ve Azize Justina nın da alametidir. Boynuzunun panzehir olduğuna inanılır.

DENİZKIZI

Simge dilinde karşıt anlamları olan denizkızları, siren ve denizadamları su, Ay ve bereket sembolizmiyle yakından ilişkili yarı insan karışık deniz yaratıklarıdır. Su yaşam kaynağı olduğu kadar boğulma dolayısıyla ölüm de getirir ve bilinçdışı arzuları temsil eder, suların bilinmezliğinin cazibesine kapılan insanların hikâyeleri de buradan kaynaklanır.

Siren
Sirenler gemicileri baştan çıkarıcı sesleri, lir ve flütleriyle ölüme götüren tehlikeli yaratıklardı. İllüzyon ve duyuların yoldan çıkarıcı güçlerini temsil ederlerdi. Önceleri tutsak ruhlarla ilişkili olarak kadın gövdeli kuşlar iken daha sonraları kimi zaman denizkızlarıyla özdeşleşmişlerdir.

Denizkızı
Denizlerde yaşayan karışık bir varlık olan güzel denizkızı sonu kötü bitecek tutkunun sembolüdür. Aşk, umut, dönüşüm, kendini aşma ve cazibeyi olduğu kadar ruhunu yitirme ve ihaneti de temsil eder. Ortaçağ kilisesinin gözünde denizkızları erkekleri ruhun kurtuluşundan uzaklaştıran alçak, gayrı tabii arzuların ifadesiydi.

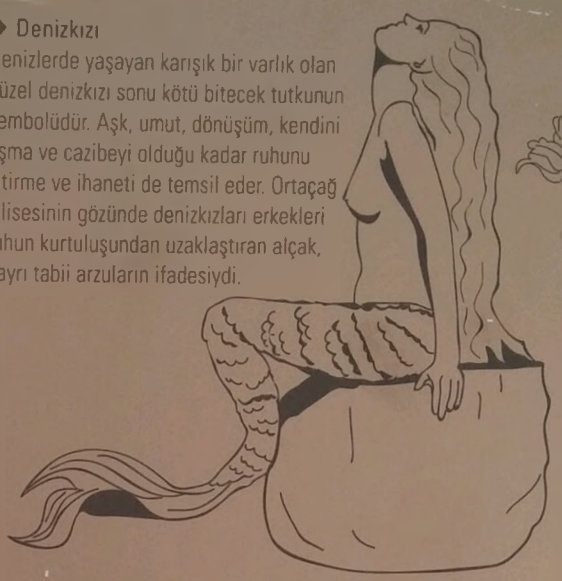

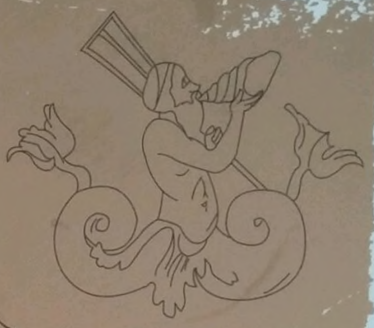

Triton
Poseidon'un oğlu Triton bir deniz adamıydı. Erkek gövdeli, balık kuyruklu bir varlıktı. Genellikle bir boynuz ya da deniz kabuğu tutar veya çalarken tasvir edilmiştir ve suların gücünü kontrol eder.

Sleipnir
Sekiz ayaklı at Sleipnir ("Kayarak Giden") Kuzey mitolojisi tanrısı Odin'in bineğiydi ve onu dünyevi ile uhrevi âlemler arasında götürür getirirdi. Sekiz ayağı pusula yönlerini ve Sleipnir'in hem hava hem de karadaki hareket yeteneğini gösterir. Sekiz oklu güneş tekerini de simgeler.

Capricornus
Eski kültürler gökyüzünü okyanusa benzetir ve her iki elementi de (hava ile su) içeren tuhaf yaratıklarla ilgili hikâyeler hayal ederlerdi. Keçi-balık karışımı ve bir kış takımyıldızı olan Capricornus da kış gündönümü ile ilişkilendirilmişti. Babil tanrısı Ea-Oannes ("Denizler Antilobu") ile de ilişkilidir.

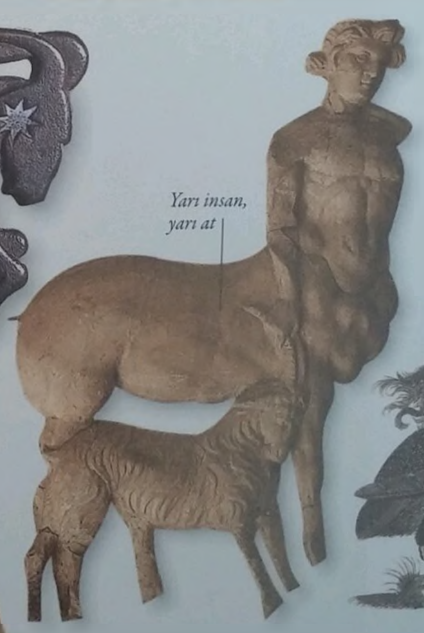

Sentor
Yunan mitinde kenaturlar zıt sembolik anlamlar içerir. Chiron gibi kimileri asil ve naziktir, diğerleriyse yabani, zinacı ve savaşçıdır. İnsan zekâsıyla birleşmiş hayvani içgüdüyü simgelerler.

Harpia
Çirkin yüzlü, akbaba gövde ve pençeli bu korkutucu kuş kadınlar ölüm, kader ve ilahi cezalandırılmayla ilişkilendirilmiştir. Harpialar kimi zaman da ölülerin ruhlarını alıp götüren kötü ruhlar olarak görülmüştür.

Minotaur
Yunan efsanesinin yarı boğa, yarı insan Minataur'u bir Girit kraliçesiyle beyaz bir boğanın mitolojik çocuğuydu. Minos tarafından labirente kapatılmış olmasıyla insanın içindeki vahşeti simgeler.

AYRICA BAKINIZ
Memeliler, *sf. 52–55*
Kelt ve Kuzey Avrupa tanrıları, *sf. 142–43*
Hinduizm, *sf. 158–63*
Batı astrolojisi, *sf. 200–01*

▸ İncili Çin Ejderi
Bu Çin ejderi çoğunlukla alev dilleriyle çevrelenmiş bir inci ile birlikte (resmin ortasına bakın) tasvir edilmiştir. İnci ile ejder şimşeği, yağmur getirici olarak Ay'ı ya da Tao felsefesindeki "mükemmellik incisini" temsil ediyor olabilir. Beş pençeli Ejder Güneş ve imparatorun gücünün ifadesidir.

EJDERLER

Yılan ile kuşun sembolik bileşiminden oluşan kudretli ejder huşu uyandırıcı gücün evrensel bir temsilidir ve bütün dünya mitlerinde karşımıza çıkar.

Adını yılanın Yunanca karşılığından ("drakon") alan ejder (dragon), yılanın bereket saçan sularıyla kuşun ilahi "yaşam soluğunu" temsil eden masum bir sembol olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla sembolik olarak karşıt anlamlar içermeye başlamış ve bir yandan yaratıcı, diğer yandan yıkıcı olarak görülmüştür.

YIKICI YARATICI

Mitoloji ejderi yaratıcı ve yıkıcı olarak ortaya koyar ve kozmik kaos, yaradılış ve yeniden doğuş gibi destansı temalar içerir. Ejder doğadaki gök gürültüsünü izleyen yaşam getirici yağmur kadar yıldırım ve su baskınını da simgeler.

Bilinen en erken ejder mitinde kozmik ahengi sağlayacak Yasa Tabletlerini çalan Sümer ejderi Zu ile karanlık ve kaosun önüne geçerek onu öldürebilecek tek güç olan güneş tanrı Ninurta anlatılır.

▲ **Aziz George**
Aziz George'un çapulcu ejderle efsanevi savaşımı prenses ile halkını zalim varlıktan kurtarışı Hıristiyan değerleri ve iyinin kötüye karşı zaferini yansıtır.

BATI'DA EJDERLER

Ortaçağ ejderleri hava, su, ateş ve toprağın simge dilindeki karşılıklarını bir araya getirir. Boynuzlu, ateş saçan, korkunç gövdeli, kanatlı, pençe ayaklı ve dikenli yılan kuyruklu olarak tasvir edilmiştir. Batı mitlerinde ejderle savaşım iyi ile kötü arasındaki mücadeleyi ya da insan doğasının alçak yanına hakim oluşu simgeler ve erken Hıristiyanlık inançlarını yansıtır. Bir genç kızı ejderden kurtarmak kötüye boyun eğdirildikten sonra saf güçlerin serbest kalışını temsil eder. Hazine bekçisi ejderler çoğunlukla arzu duyulan içsel bilgiye erişimi dile getirir. Ejder kral ve savaşçılarla da ilişkilendirilmiştir.

◀ **Galler ejderi**
Kızıl ejder Galler'in amblemidir. Kızıl Galler ejderi ile işgalci Saksonları temsil eden ak ejder arasındaki mücadeleyi konu alan bir efsaneden kaynaklanır.

DOĞU'DA EJDERLER

Doğu'da ejderler uğurlu, iyicil ve bilge olarak görülür. Ruhsal ve dünyevi büyük bir gücün simgesidirler ve bilgelik, dayanıklılık ile doğanın yaratıcı güçleriyle ilişkilidirler. Saygı duyulur onlara, tapınaklar ithaf edilir.

Ejder her biri kendi simgesel anlamını taşıyan pek çok biçim alır. Sözgelimi phoenix ile birlikte Cennet ile Yeryüzü'nün bir oluşunu temsil eder. En önemlileri, göksel ve imparatorluk gücünü, Güneşi, bereket, sevinç, spiritüel bilgi ve ölümsüzlüğü simgeleyen ve mekânı gökyüzü olan beş pençeli Ejder Lung'dur. Dört pençelisi dünyevi güç anlamına gelirken üç pençeli Ejder de yağmur sembolüdür.

Çinliler ejderlerden geldiklerine inanırlar. Çin Takviminde Ejder Yılında doğmuş olanlar özellikle kutsanmış sayılır ve sağlıklı, varlıklı, uzun ömürlü oldukları düşünülür.

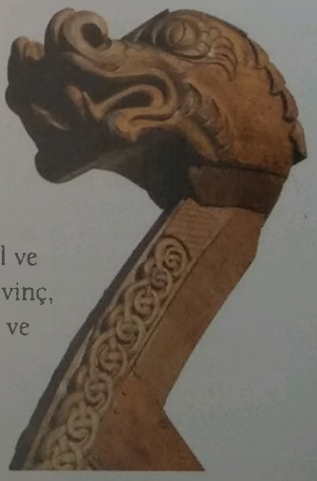

▲ **Viking ejderi**
Viking gemilerini süsleyen ejder kafası limanın güvenliğinden uzaklardayken korunma ve iyi talih simgesidir.

AYRICA BAKINIZ
Değerli taşlar, sf. 42–43
Efsane yaratıkları, sf. 74–77
Taoizm, Şintoizm, sf. 170–01
Çin horoskobu, sf. 204–05
Arma amblemleri sf. 318–23
Bayraklar, sf. 324–29

BİTKİLER

Bitkiler Toprak Ana ve yaşam döngüsüyle ilişkilidir. Çoğu, bereket tanrılarının alameti sayılır. Bitki köküyse bereket getiren suları ve analığı temsil eder. Kimi bitkiler efsanevi atalar olarak görülür, diğerlerininse bir tanrı ya da kahramanın kanından gelme olduğuna inanılır ki bu da ölüm ve dirilişe bir göndermedir. *Ayırt Edici Özellikler Öğretisi* adlı eserde ortaya konulan eski düşünceye göre bedenin belirli kısımlarını andıran bitkiler bu kısımlardaki rahatsızlıkların tedavisinde kullanılabilir.

▲ **Eğreltiotu**
Yalnızlık simgesi eğreltiotu aynı zamanda doğurganlık ve bağlılıkla ilişkili eski bir arma simgesidir. Yeni Zelanda'nın ulusal amblemlerinden olan boz eğreltiotu sebat anlamına gelir. Maori eğreltiotu yaprağı sembolü koru, insanın önünde açılan yeni hayat, fikirler ve potansiyeli temsil eder.

▲ **Ökseotu**
Yaprağını dökmeyen ökseotu ölümsüzlük ve kış gündönümünde yeni doğumu simgeler. Druidler kutsal olduğuna inanır, onu korunma, bereket, sevgi ve sağlıkla özdeşleştirirlerdi.

◀ **Bambu**
Doğu'da son derece önemli bir yapı ve besin kaynağı olan güçlü ama esnek bambu Zen felsefesinde öteden beri temel bir yer tutmuştur. Bereket, cesaret ve tevazuun temsilidir. Çin'de dimdik durduğu halde esnek oluşuyla, aydınlanma yolunun sembolüdür.

▲ **Kamış**
Kamışın yaşam alanı onu cadıları uzaklaştırdığı düşünülen Kelt geleneğinde arınma ile özdeşleştirirken Mısırlılar kraliyet ve Nil'le birlikte görürdü. Bu bitki Yunan müzik tanrısı Pan ile de ilişkilidir.

▲ **Yonca**
Beyaz ya da üç yapraklı yonca olarak da bilinir ve İrlanda'nın gayrı resmi sembolüdür. Hıristiyanlar onun Teslisi temsil ettiğine inanır. Yoncalar geleneksel olarak aşk, kehanet gibi konularda, tütsü yapımı ve cilt sorunlarında kullanılmıştır.

▲ **Adamotu (Mandrake)**
Büyü ile özdeşleşmiştir. Kökleri insan bedenini andırır ve koparıldığında acıyla çığlık attığı söylenir. Mandrake İbranice "aşk bitkisi" anlamına gelir. Bazı kültürlerde hamile kalmayı sağladığına inanılır.

▲ **Dört yapraklı yonca**
Ender bulunurluğu onu şansla özdeşleştirmiştir; bir zamanlar onu bulanların perileri görebileceğine inanılırdı.

▲ **Güzelavratotu**
Şeytan meyvesi de denilen bu bitki çekici görünüşlü olmasına karşın zehirli meyvesinden ötürü aldatma, tehlike ve ölümü simgeler. Kurtboğan ile karıştırıldığında güçlü bir sanrılandırıcıdır ve Ortaçağ'da cadılar tarafından merhem olarak kullanılırdı.

▲ **Yüksükotu**
İsmini parmağı andıran ve peri eldiveni olduğuna inanılan çiçeklerinden alır. Boğaza da benzemesiyle ağız ve boğaz merhemleriyle ilişkili kılınmıştır.

▲ **Devedikeni**
Armalarda da yer alan devedikeni Hıristiyanlıkta günah ve İsa'nın ıstırabını simgeler. Kanaatkârlık ve kindarlığı da temsil eder. İskoçya'nın amblemi olarak düşmanlardan korunma anlamını taşır.

▲ **Akantus**
Devedikenini andıran bu bitki bezeme ve mimaride klasik bir motiftir. Yaprakları bilgelik ve güzel sanatları simgeler. Dikenleri ve gürbüzlüğüyle de yaşam engellerini aşma ifadesidir. Ölümsüzlükle de özdeşleştirilen kenger/akantus eski bir mezar motifidir

▲ **Sarmaşık**
Mısır tanrısı Osiris erdem işareti olarak aslen ölümsüzlük çağrıştıran sarmaşık dolanmış bir asa taşırdı. Sparta'da ün anlamına gelen sarmaşık sporcuların başını süslerdi. Viktorya Döneminde sarmaşık sadakatle bir tutuldu. Tutunuculuğuyla başka yerlerde bağımlılığı temsil eder.

▶ **Tütün**
Amerika yerlileri tütünü kutsal bilir ve ruhlarla haberleşme törenlerinin bir parçası olarak içerlerdi. Barışla özdeşleşmiştir. Pueblolar onu arınmayla ilişkilendirir.

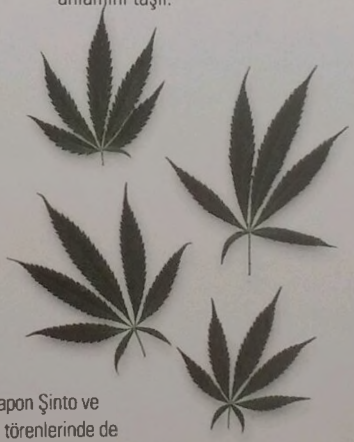

▶ **Kenevir**
Kenevir (kanabis) ya da kendir binlerce yıl boyunca afrodizyak olarak kullanılmıştır. Japon Şinto ve Rastafaryanizm dinsel törenlerinde de görülür ve çeşitli şekillerde saflık, bereket ve kutsallıkla özdeşleştirilir. Kendine özgü yaprakları Batı'da gençliğe özgü başkaldırıyı temsil eder.

▲ **Kurtboğan**
Yunan mitine göre zehirli kurtboğan ya da akonit üç başlı köpek Kerberos'un salyasından damlamadır. İsmi zehirli kurt yemi olarak kullanımından gelir. İnsanları zehirlemede de kullanılmış ve cadılıkla ilişkili görülmüştür.

▲ **Mersin**
Yaprak dökmeyen mersin ölümsüzlüğü simgeler. Ruha yolculuğunda yardımcı olması için filizleri ölülerle birlikte gömülürdü. Aşk tanrıçası Venüs'le özdeşleşmiştir ve bereket ile evlilikte ahengi temsil eder. Çin'de başarı sembolüdür.

MANTARLAR

Tuhaf görünümleri ve bazılarının zehirli veya sanrılandırıcı olmalarından ötürü mantarlar öteden beri sihir ve Avrupa folklorunda perilerle büyülenmeyle ilişkilendirilmiştir. Avustralyalı Aruntalar mantarların düşmuş yıldızlar olduğuna inanırken Çinliler onları ölümsüzlükle bir tutar. Günümüzde nükleer bomba bulutunu çağrıştırır olmuştur.

▲ **Alıç (Akdiken)**
Şifa, bereket, düğünler, korunma, iffet ve perilerle ilişkilendirilmiştir. Roma çiçek tanrıçası Flora ile Yunan evlilik tanrısı Hymen ile de ilişkili görüldüğünden sevilen bir gelin çiçeğiydi.

AYRICA BAKINIZ
Aşk ve evlilik, sf. 126–27
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–41
Taoizm, Şintoizm, sf.170–71
Hıristiyanlık, sf. 176–79
Cadılar ve vikalar, sf. 192–93
Arma amblemleri, sf. 318–23

ÇİÇEKLER

Açmış çiçekler görkeminin zirvesindeki doğayı simgeler. Edilgen ve dişi olan her şeyi yansıtır, güzellik, gençlik ve ilkbahar olduğu kadar ruhsal mükemmellik ve huzurla da özdeşleştirilirler. Çoğunun simgesel anlamı rengi, kokusu ve görünümüyle ilişkilidir. Viktorya Döneminde bir "çiçek dili" geliştirildi ve çiçekler gizli mesajlar iletmede kullanıldı. Öteden beri şifacılık ve törenlerde de kullanılmaktadırlar.

◀ **Krizantem**
Geç çiçek açışıyla sonbaharla özdeşleşmiştir. Açması kışı bulduğundan Doğu'da uğurlu bir uzun ömür, varlık ve mutluluk sembolüdür. Işıltılı taçyaprakları krizantemi Güneş sembolizmi ve Japon imparatorluk ailesiyle ilişkili kılmıştır. Batı sanatındaysa yozlaşma ve ölüm ifade eder.

▲ **Nergis**
İlkbaharın keyifli bir sembolü olan nergis diriliş ve Paskalya'dan önceki perhizle de ilişkilendirilmiştir. Yunan türü Narcissus'un onu kendi yansısına âşık olan genç Narkissos'un mitiyle ilişkilidir. Bundan ötürü nergis özsevgi simgesi haline gelmiştir.

▲ **Zambak**
Saflık ve barışla özdeşleşen zambak hem bakire tanrıçalar hem de bereketle ilgili anlamlar yüklenmiştir. Çin'de gün zambağının acıyı hafiflettiğine inanılırdı. Dev Gymea zambağı ise Avustralya Aborijinleri için dayanıklılığın simgesidir.

▲ **Lale**
İran'da kusursuz aşkın simgesi olan lale daha sonra Allah ile ilgili bir sembol haline gelmiş, Osmanlı hükümdarlarının amblemi olmuştur. Hollanda'yla bağlantılıdır ve Amsterdam'ın olduğu kadar varlık, güzellik ve ilkbaharın da simgesidir.

▲ **Sümbül**
Âşığı Hyacinthus yanlışlıkla bir diskle öldüğünde Apollo onun kanından biten çiçeğe ismini verir. Sümbül belki de bu öykü yüzünden Hıristiyanlıkta ihtiyat sembolü olmuştur.

▲ **Çuhaçiçeği**
Erken açtığından "prima rosa" (ilk gül) de denirdi. İlk aşk, gençlik ve saflığı temsil eder. Kuzey mitolojisinin aşk tanrıçası Freya ile ilgili görülür, Keltlerde ise perilerin çiçeği sayılırdı. Geleneksel olarak şifacılıkta kullanılmıştır.

▲ **Çiğdem**
Geleneksel olarak ilkbahar, gençlik hoşnutluğu, neşe ve bereketle bir görülmüştür. Çiğdemden kolyeler takmanın sarhoşluktan koruduğuna inanılırdı. Safran çeşidi sarı kumaş boyası olarak kullanılır.

▲ **Orkide**
Doğu'da orkide güzellik, tutku ve doğurganlık çağrıştırır. Kadın zarafetini de temsil eder. Batı'da temsil ettiğiyse lüks, güzellik ve inceliktir, kusursuzluğu da simgeler. Beneklerinin İsa'nın kanını temsil ettiğine inanılır.

▲ **Kardelen**
Duru güzelliği bu çiçeği ilkbahar habercisi bir arılık ve umut simgesi haline getirmiştir. Viktorya Döneminde kısa sapından dolayı toprağa verilmiş ölüleri çağrıştırırdı. Aynı zamanda Bakire Meryem ve Hıristiyan Candelaria bayramının amblemidir.

▲ **Siklamen**
Göbeğindeki koyu kızılından ötürü siklamen tutku simgesi olmuş, kökleri aşk iksirlerinde kullanılmıştır. Kızıl noktasının Bakire Meryem'in kanayan yüreğini temsil ettiği düşünülürdü. Boyun eğiş ve vedalaşmanın da ifadesi sayılmıştır.

▲ **Çarkıfelek**
Yeni Dünya'daki İspanyol misyonerler bu çiçeği çarmıha geriliş sembolü olarak benimsemiştir; koronası Dikenli Tacı, en tepedeki üç çıkıntısı İsa'nın çarmıha gerilişinde kullanılan çivileri temsil eder. İsrail'de görünümünden ötürü "saat-çiçeği" lakabı verilir.

◀ **Menekşe**
"Menekşe gibi kapanmak" deyimi utangaç insanları anlatmak için kullanılır ve menekşenin yaprakları arasına saklanarak yeri kucaklayışını da ifade eder. Çocuk İsa'nın sevgisi konulu resimlerde menekşe Meryem'in iffetiyle Çocuk İsa'nın uysallığını temsil eder. Ortaçağ'da istikrar sembolüydü.

▲ **Şakayık**
İlkbaharda açtığı Çin'in imparatorlara özgü çiçeği güzellik ve dişilikle de ilişkilidir. Japonlar onu bir bereket sembolü olarak görür ve evlilikte mutlulukla ilişkilendirir. Geleneksel tıpta da yaygın bir şekilde kullanılır.

▲ **Hercaimenekşe**
Açık yüzlü hercaimenekşe düşünce, sevgi ve yürek dertlerinin ifadesidir. Halk inanışına göre sevdiğinin kalbini kazanmak isteyen bir demet hercaimenekşe götürmelidir.

▲ **Hanımeli**
Hanımelinin tırmanıcılığı âşığın kucaklayışını simgelerken kokusunun da tutkulu düşlere yol açtığına inanılır. Halk inanışına göre eve hanımeli getirirseniz bir yıl içinde bir evlilik olacak demektir.

▲ **İris**
Umut ve ışığın gücünü temsil eder ve Yunan gökkuşağı tanrıçasıyla ilişkilidir. Çin'de yalnızlık içindeki güzelliğin işaretidir. Üç taçyaprağı inanç, bilgelik ve değer temsilidir.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

AYRICA BAKINIZ
Aşk ve evlilik, sf. 126–27
Ölüm ve yas, sf. 128–31
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–41
Kelt ve Kuzey Avrupa tanrıları, sf. 142–43

GÜLLER

Karmaşık ve rayihalı gül kusursuzluk ve tutku sembolüdür. Evrensel olarak dünyevi ve ilahi aşkla özdeşleştirilmiştir. Tanrıçalarla bağdaştırılmıştır ve bereket, bekâret ya da güzelliğin ifadesi olarak görülür. Tomurcuktan açmasıyla gizlilik ve yaşam gizemini temsil eder. Hıristiyanlıktaki sembolik anlamı Doğu'nun lotusu ile benzerdir. Hem kırmızı hem de beyaz gül Hıristiyanlıkla özdeşleştirilmiştir, dikenleri de dikenli tacı ile İsa'nın çarmıha gerilişini simgeler. Başka yerlerde farklı renklerinin kendilerine özgü anlamları vardır.

▲ Beyaz gül
Beyaz gül ile saflık, su, Ay, derin saygı ve Bakire Meryem'le bağlantılı görülmüştür. Mimari bezemedeki tavan güllerinin geleneksel olarak, altlarında söylenmiş ya da yapılmış her şey konusunda sır tutuculuk ima sı, gizlilik sözcüğünün Latince karşılığı olan sub rosa/ gülaltı deyiminden gelir.

▲ Sarı gül
Sarı gül Güneş'le ilgili görülür, bu da onu sıcak dostluk ve sevinç simgesi haline getirir. Geleneksel olarak kıskançlık ve ölen aşkla da ilişkilendirilir. Bugün ABD'nin Texas eyaletinin sembolüdür. Katoliklikte papanın amblemidir.

▲ Kırmızı gül
Aşk tanrıçası Venüs'ün alameti olan kırmızı gül güzellik, aşk, tutku ve tamamlanma anlatır ve ateş elementiyle ilişkilendirilir. Hıristiyan geleneğinde din şehitlerinin kanıyla dirilişin ifadesidir. İslam'da Peygamber ve iki oğlunun kanını temsil eder.

▲ Gül pencere
Vitray pencereler gül desenini temel alır, gül pencereler özellikle Gotik mimariyle ilişkili ve çoğunlukla Bakire ve Çocukla ilgili simgelerden yana zengindir. Buradaki örnek Fransa'daki Chartres Katedrali'nden.

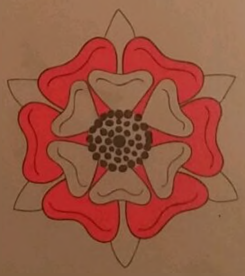

▲ Tudor gülü
Güller Savaşı (1455-85) olarak bilinen savaş, İngiltere tahtı için mücadele eden iki kraliyet ailesi, Lancaster ve York arasında başlayan bir dizi iç savaştır. İki tarafın da kendi gül amblemi vardı; Lancaster'ın Kırmızı Gülüyle York'un Beyaz Gülü. Savaşların ardından bu ikisi birlik sembolü olarak Tudor gülü şeklinde birleştirildi.

▲ Unutma beni
Avrupa efsanesine göre bu çiçeği sevgilisi için toplarken boğulan gencin son sözleri "Unutma beni" olmuş. Bu mavi çiçek anımsama, dostluk, sadakat olduğu kadar umutsuz aşkın da sembolüdür. Çeşitli hayır işleriyle ilişkilidir.

◀ Düğünçiçeği
Altın rengi düğünçiçeği varlık ifadesidir ve aslen Roma bereket tanrısı olan Mars'ın amblemidir. Yalınlığı ve yere yakın yetişmesi tevazu ve derli topluluğu simgeler. Bir zamanlar deliliği iyileştirdiğine inanılan düğünçiçekleri taklit ve çocukluğun ifadesi olarak da görülür.

▲ Papatya
Bir güneş amblemi olan papatya tevazu ve yalınlığın mükemmel bir simgesidir. Masumiyet ve sadık aşkla da özdeşleşmiştir. Geleneksel olarak kızlar taliplerinin gerçek olup olmadığını papatya yapraklarını geride tek bir tane kalana dek "seviyor, sevmiyor" diye şarkı söyleyerek koparmak suretiyle belirlerler.

▲ Günebakan
Koca kafası durmadan güneşi izleyen günebakan kul köle olmayı temsil eder, bununla birlikte durmadan konum değiştirmesi kimileri için güvenilmezlik anlamına gelir. Helianthus türü çiçeklerden oluşu onu Güneş tanrısı Helios ile ilişkilendirir. Çinliler onu ölümsüzlükle ilgili görür.

▲ Gelincik
Birinci Dünya Savaşında savaş alanı üzerinde bittiğinden kan kırmızısı gelincik Batı'da savaşta ölenlerin anımsatıcısıdır. Çinliler onu tohumlarından elde edilen afyonun kötülükleriyle özdeşleştirir. Eski Yunan'daysa gelincik uyku ve rüya tanrıları Hypnos ile Morpheus'la ilişkiliydi. Gelincik Ana Tanrıça ve kışın ölümüyle onu izleyen bereketin de simgesiydi.

▲ Lavanta
Eski zamanlardan beri parfüm, temizlik ve şifacılıkta kullanılan kokulu lavantanın pek çok sembolik çağrışımı vardır. Tılsım, sevgi simgesi ve uykuya yardımcı olarak görülmüştür. Kötülükleri uzaklaştırmak için de kullanılmış ve sevgiyle özdeşleşmiştir.

◀ Karanfil
Pembe karanfil anneliği, beyaz karanfilse saf aşkı temsil eder. Afrodizyak özellikler atfedilen kırmızı karanfil aşk ve doğurganlığın evlilikle ilişkilendirilmiş yaygın bir sembolüdür. Meryem ve Çocuk resimlerinde çoğunlukla anne sevgisinin ifadesi olarak yer almıştır.

▲ Anemon
Adını Yunanca "rüzgâr" anlamına gelen anemos sözcüğünden alan kızıl anemon ya da rüzgâr çiçeği kısa ömründen ötürü yaşamın gelip geçiciliğini temsil eder ve yasla ilişkilendirilir.

▲ Karahindiba
Şifacılık ve kehanet ile özdeşleşmiştir. Kabarık tohum başı geleneksel olarak aşk falında kullanılırken çayının da psişik yetileri geliştirdiği söylenir. Sarı yaprakları Güneşi temsil eder. Başka yerlerde yapraklarının acılığıyla burukluğun simgesi olarak görülür.

▲ Kadife çiçeği
"Güneş Otu" olarak bilinen, güneşle ilgili bir semboldür. Tutku ve yaratıcılığın ifadesidir. Çin'de uzun ömür, Hindistan'daysa tanrı Krişna ile ilişkilendirilmiştir. İlk Hıristiyanlar "Meryem Altını" adıyla onunla sunu yaparlardı.

AYRICA BAKINIZ
Lotus sf. 86–87
Ölüm ve yas sf. 128–31
Hinduizm sf. 158–63
Hıristiyanlık sf. 176–79

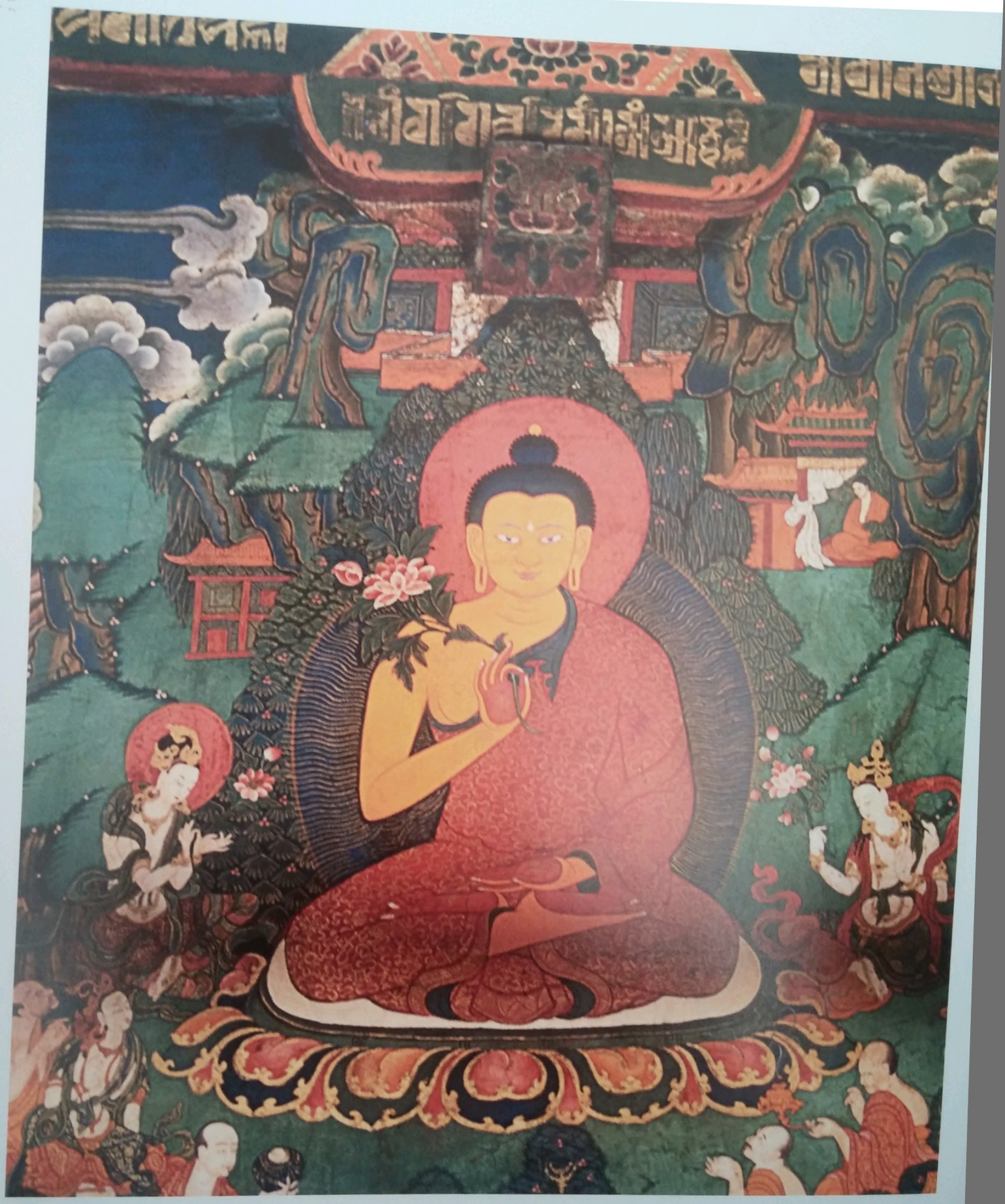

▲ **Bin yapraklı lotus**
Budist kozmolojisinde Seçilmiş Olan, Buda, çoğunlukla mükemmelliğin doruğu sayılan lotus çiçeğinden bir tahtta, lotus içinde bir mücevher olarak tasvir edilir.

Binyapraklı lotus özellikle de lotus pozisyonunda oturan Buda ile ilişkili spiritüel aydınlanmanın güçlü bir sembolüdür.

LOTUS

▲ **Mücevher misali bir çiçek**
Lotusun Güneş doğuşuyla birlikte açan ışıltılı yaprakları pek çok yaradılış mitine yol açmıştır.

Eski bir yaratıcılık ve bereket sembolü olan lotus Hindistan, Mısır, Çin ve Japonya'da çok saygı görür. Çamurlu sulardan lekelenmeksizin çıktığı için saflığı da temsil eder.

Uzun, kıvrımlı sapıyla lotus insanı köklerine bağlayan göbek bağını simgelerken çiçeği de insan potansiyelini temsil eder. Işıltılı yaprakları şafakta açar, Güneş batarken kapanır, bu da Güneşin kozmik okyanusta belirişini simgeler.

GÜNEŞ VE YARADILIŞ

Hint kültürünün en yaygın sembollerinden olan lotus Güneş ve yaradılışı, saflık ve kusursuzluğu temsil eder. Hint mimari ve heykel sanatında sıklıkla ortaya çıkar. En önemli Hint yaradılış mitinde yaratıcı Brahma cansız okyanus üzerinde uyuyan tanrı Vişnu'nun göbeğinden binyapraklı bir lotus içinde çıkar ve evreni yeniden yaratır. Güneş tanrısı Surya elinde aydınlanma simgesi açılmış iki lotus tutar.

Çoğunlukla tapınak girişlerini süsleyen lotus çiçeği içeri girenlere iyi talih ihsan eder. Tapınak sütunlarının alt kısımlarını bezeyen yaprakları tapınağın yeryüzü ve kozmik okyanusu temsil eden açılmış bir lotus çiçeği üzerinde durduğunu gösterir.

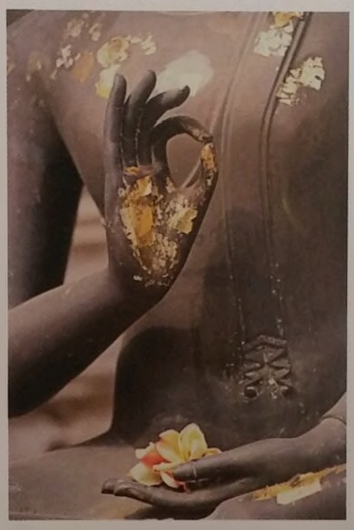

▲ **Altın lotus**
Saflık ve aydınlanmanın sembolünü sol elinde tutan bir Buda.

AYDINLANMA

Lotus Budist felsefede çok önemli bir yer tutar. Bitkinin yetiştiği çamurlu sular cehalet ve usandırıcı doğum - yeniden doğuş döngüsünü *(samsara)* temsil ederken bitkinin sudan yükselen sapı Budist öğretinin özünü, insanın bayağı doğası üzerinde yükselebileceği düşüncesini simgeler.

◀ **Mısır sütun başları**
Mısır sütun başları çoğunlukla lotus goncası ya da çiçeği biçiminde yontulmuştur.

Su yüzeyinde açan goncası bir saflık imgesi olarak görülür, açılmış çiçek ise aydınlanmayı temsil eder.

Lotus Budist ikonografisinde de önemli bir yer tutar. Buda tasvirleri çoğunlukla stilize lotus tahtlarında padmasana (Sanskrit dilinde *padma* "lotus" demektir) ya da lotus pozisyonunda gerçekleştirilmiştir. Bir Budist kutsal varlığı olan Padmapani elinde lotus tutar. Popüler mantra *om mani padme hum* "lotustaki mücevher" anlamına gelmektedir. Bâtını Budizm'de bu, yaratıcı gücün kudretinin bir simgesi olarak erkeklik organının (mücevher) dişilik organıyla (lotus) birleşmesi olarak yorumlanır.

DOĞUM VE YENİDEN DOĞUŞ

Eski Mısırlılar için Güneşle birlikte açılıp kapanan lotus bir doğum ve yeniden doğuş simgesiydi. Tanrı Nefertem ile kimi zaman bir lotus üzerine uzanmış altın bir delikanlı ya da çocuk olarak tasvir edilen Güneş tanrı Re ile ilişkilendirilirdi. Su ve Güneş çağrışımları bu çiçeği güçlü bir imge haline getirmiştir. Bir Mısır yaradılış mitine göre zamanın başlangıcında ilksel sulardan devasa bir lotus yükselmiş. İlk sabah onun ortasından Güneş doğmuş.

Daha sonraları yerini su zambağı almış olmakla birlikte lotus ilk Hıristiyan Kilisesinin de amblemiydi. Budist efsanesinde geleceğin Buda'sı yeni doğan Prens Siddhartha'nın ayakları dibinde lotuslar açar.

AYRICA BAKINIZ
Güneş, sf. 16–17
Bitkiler, sf. 80–81
Çiçekler, sf. 82–85
Mısır tanrıları, sf. 138–39
Yaradılış öyküleri, sf. 156–57
Budizm, sf. 164–69

OTLAR VE BAHARATLAR

Ot ve baharatların kendilerine özgü tat ve kokuları öteden beri yemek pişirmeyle birlikte düşünülmelerine yol açmıştır ama binlerce yıl boyunca şifacılık ve dinsel törenlerde de kullanılmışlardır. Çoğu ot ve baharat rayihalıdır, böylece de duygusal bağlantıları vardır. Kimi de kutsal sayılır.

Ot ve baharatlarla ilgili çağrışımlar çoğunun zarar verme ya da iyileştirme özelliği bulunduğundan büyü ya da kötülükle ilgili olabilir. Geleneksel Avrupa ilmine göre bitkilerin olduğu gibi otların da sembol dili görünüşleriyle ilgilidir.

◂ Fesleğen
Afrika Kongo'sundan Tudor İngiltere'sine fesleğen yaygın bir kötülüğe karşı tılsımdır. Yunan mitinde canavar Şahmeran'ın zehrinin panzehiridir. Başka yerlerde aşk, zenginlik ve aynı zamanda cenaze törenleriyle ilişkili görülür.

▲ Rezene
Ekimi yapılan en eski bitkilerden olan rezene eskiden beri cesaret simgesi olmuştur. Romalı gladyatörler cesaret vermesi için yerler, Anglo-Saksonlar ise onu tılsım olarak kullanırlardı. Fesleğen algı, arınma ve Bakire Meryem'le de ilişkilendirilmiş, otlu tedavide kullanılmıştır.

▲ Maydanoz
Halk inanışında kökleri Cehenneme ulaşan maydanoz kötülük anlamına gelirdi. Eski Yunan'da unutuş ve ölüm sembolüydü ve cenaze törenlerinde kullanılırdı. Musevi geleneğindeyse Hamursuz Bayramında yeniden hayat buluşun amblemidir.

▲ Biberiye
Ölümsüzlük sembolü olarak genellikle mezarlar üzerine ekilen biberiye hatırlama ile ilişkilendirilmiştir. Avrupa'da geleneksel bir sadakat simgesiydi ve eskiden gelin buketine o da katılırdı. Eski Roma'da öğrenciler konsantrasyonlarını artırmak için biberiye kullanırdı.

▲ Adaçayı
Şifalı oluşundan ötürü çok değer verilen adaçayının -İngilizcedeki- adı sage Latince kurtarmak demek olan salvare sözcüğünden gelmektedir. Ölümsüzlük, koruma ve bilgelikle ilişkili görülen adaçayı Hıristiyanlıkta Bakire Meryem'in simgesidir. Amerika yerlileri şifa ritüellerinde ak adaçayı yakarlardı.

▲ Kekik
Cesaretle ilişkilendirilen kekiği 15. yy'da İngiliz kadınları şövalyelere armağanlarına motif olarak işlerdi. Roma askerlerinin, yüreklilik kazandırması için kekikli banyolar yaptığı bilinir. Şifa, uyku, arınma, aşk ve psişik güçle de ilişkilendirilmiştir.

▲ Nane
Araplar naneyi afrodizyak olarak görür ama çay olarak sunulması geleneksel bir konukseverlik sembolüdür. Yunan mitinde Hades'in su perisi Menthe'yi kıskanç kocasından kurtarmak için nasıl naneye dönüştürdüğü anlatılır.

▲ **Sarımsak**
Sarımsağın vampirlere karşı koruyucu etkisi olduğu yönündeki eski batıl inanç geçerliğini günümüzde bile sürdürmektedir. Eski Yunan'da kavşaklara Ölüler Âlemi tanrıçası Hekate için sarımsak sunular bırakılır, sarımsak kuvvetle özdeşleştirilirdi. Çin'de şans getirdiğine inanılmış, bereketle ilişkilendirilmiştir.

▲ **Zencefil**
Hawaii'de çiçek açan zencefil kabile reisleri tarafından taşınan soyluluk amblemi olan kahili'de kullanılırdı. Yenebilir kökleri oldukça acıdır, bu da tutku ve başarı çağrışımlarına yol açmıştır. Baharat olarak uzun süredir ticareti yapılan zencefilin yüksek değeri zenginlik ve güçle ilişkilendirilmesine yol açmıştır.

▲ **Ginseng**
Ölümsüzlük iksirini arayan şamanlar ginseng ile deneyler yaparlardı, bitkinin ölümsüzlük ve uzun ömürle bağlantısı da buradan gelmektedir. Eril bir Yang bitkisi olan ginseng erkeklikle ilişkilidir. Adı "adam kökü" anlamına gelir ve efsaneye göre içinde yaşayan "Ginseng Çocuğu" onu yiyene hizmet edecektir.

▲ **Tarçın**
Phoenix'in kendini tarçın içeren bir ölü yakma ateşine verdiği söylenir. Baharatın Noel zamanı bir yenilenme sembolüne dönüşmesi de bu inanca dayanır. Çok değer verilen ve pahalı olan tarçın afrodizyak olarak kullanılmıştır. Çin'de bir arınma tütsüsüdür.

▲ **Muskat (Hint cevizi)**
Anavatanı Endonezya olan bu bitki bugün ulusal bayrağında yer aldığı Grenada'da büyük miktarlarda yetiştirilmektedir. Büyük ölçüde afrodizyak olarak kullanılır. 18, 19. yüzyıllar arasında maddi durumu elverişli olanların yiyeceklerin üzerine rendelenmek üzere getirtmeleriyle Avrupa'da varlık sembolü olmuştur.

▲ **Karanfil**
Aşk ve koruma simgesi olan karanfil ağacı geleneksel olarak bir çocuğun doğumunun nişanı olarak dikilir, bu çocuğu da temsil eder, devrilmesinin çocuğun ölümünün habercisi olduğuna inanılırdı. Aranan ve pahalı bir baharat olan karanfil varlık sembolü de olmuştur.

▲ **Felfelek cevizi**
Hafif öfori yaratan bir uyarıcı olan felfelek cevizi çiğnemek Asya ve Pasifik kültürlerinde önemli bir yer tutar. Konukseverlik, karşılıklılık ve bereket sembolü sayılır, kendisi dişi, yaprakları erkek olarak görülür. Vietnamlılar onda aşk ve evliliğin simgesini bulur.

◀ **Mür (Mürrüsafi)**
Dinsel törenlerde mürrüsafi tütsüsü göğe yükselen duaları simgeler. Saflık ve tatlılıkla da özdeşleşmiştir. Eski Mısır'da mumyalamada kullanılması onu ölümle ilişkili kılar. İsmi Arapça "buruk" anlamına gelen sözcükten türetilen bu bitki ıstırap, tövbe ve İsa'nın Çilesini simgeler olmuştur.

▶ **Safran**
Kurutulmuş sarıçiğdem tepeciğinden elde edilen safran renginden ötürü güneşle ilişkili görülmüştür. Budist keşişlerin cüppelerini boyamada kullanılışıyla tevazu simgesi haline gelmiştir. Aşk ve büyüyle de ilgili görülür.

AYRICA BAKINIZ

Bitkiler, sf. 80–81
Çiçekler, sf. 82–85
Aşk ve evlilik, sf. 126–27
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–41
Yahudilik, sf. 172–73
Tılsımlar, sf. 194–95

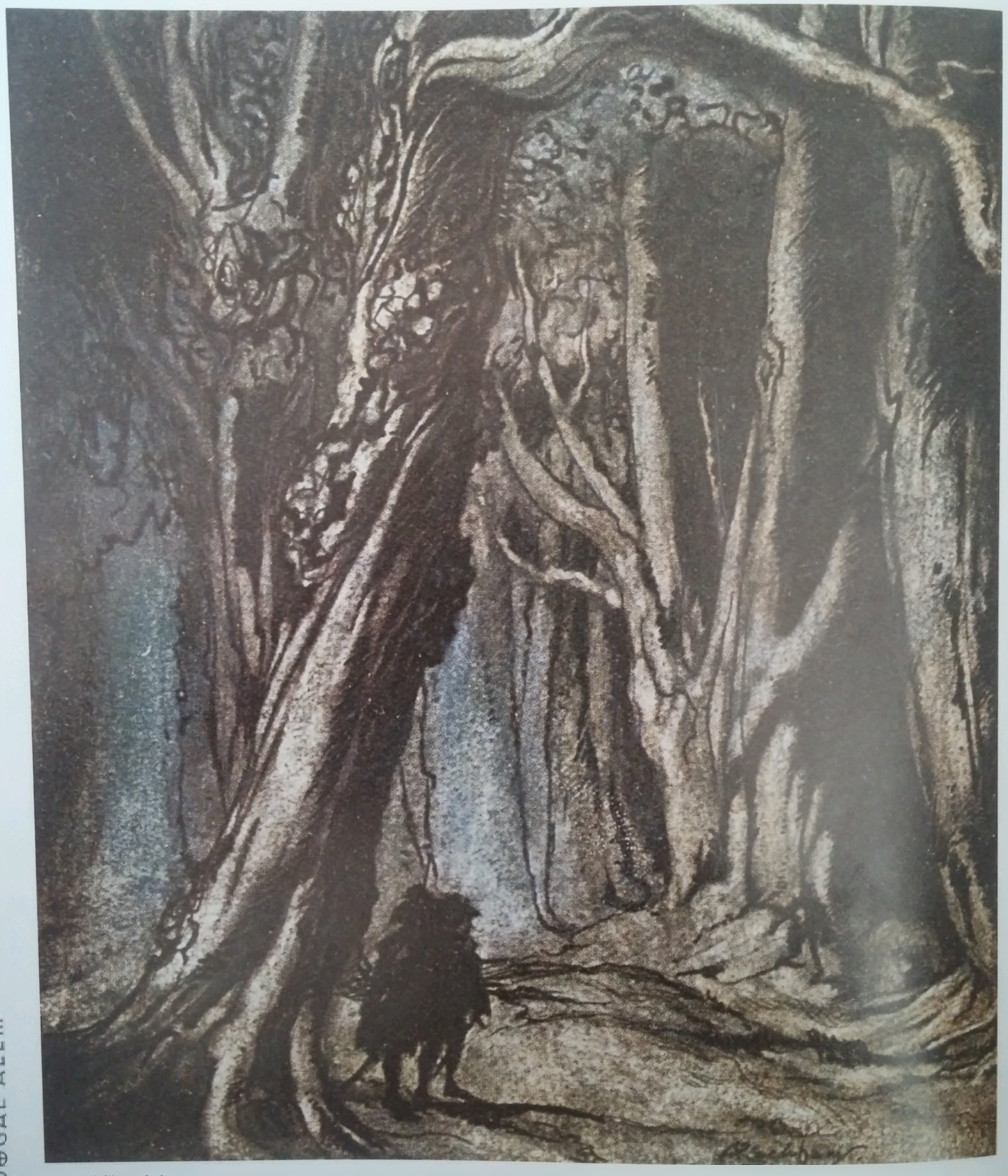

▲ **Psikolojik sembol**
Grimm Kardeşlerin İki Erkek Kardeş adlı bu masalında orman içsel korkuların yüzleşme ve çözümleme gerektiren kara gölgelerini temsil eder. Bu şekilde korku kaybolur ve en sonunda insanın kendini keşfinin sembolik aydınlanmasına yol açılır.

ORMAN

Hem bir korku mekânı hem de spiritüel inziva olarak görülen gölgelerle dolu orman, öteden beri karışık bir sembolik dile yol açmıştır. Pek çok kültürde derinlere kök salmış psikolojik ve spiritüel bir anlam taşır.

Ormanlar her zaman insan ruhunu çekmiştir. Uçsuz bucaksız ve gizemli, bir yandan da saklı bir yaşamla capcanlıdırlar. Bilinen ile bilinmeyen (simgesel olarak karanlık, gizemli ve dişi) arasındaki sınırdır ve filizlenme ile rahim, inisiyasyon ve doğaüstü ile özdeşleşmişlerdir.

▲ **Modern sembol**
Yağmur ormanı, insanlar tarafından yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya olan bereketli, ehlileştirilmemiş doğanın "son sınır" sembolü haline geldi.

SPİRİTÜEL BİR YER

Ormanlar doğal âlemde ruhlar ve tanrılarla özdeşleştirilen, sunuların ağaçlarda dizili olduğu ilk yerler arasındadır. Çoğu kültürde ağaçların cin ya da ruhları barındırdığına inanılır. Avustralya'da Warlpiriler ruhların ağaçlarda toplandığına ve pek az ışık sızdıran çok sayıda, muhtemelen de kötücül ağacın bilinmeyen ile ölümü simgelediğine inanırlardı.

Ağaç gövdeleri tapınak sütunlarına, tepeleriyle oluşturdukları örtü de katedrallerin panoramik iç tasarımlarına benzetilirdi. Nitekim Fransa'daki Chartres Katedrali gibi çoğu ibadet yeri kutsal korularda inşa edilmiştir.

Hıristiyanlıkta orman paganizmle özdeşleştirilen "ehlileştirilmemiş doğa"dır ve ruhsal aydınlanmadan yoksun karanlıklarda kaybolmuş insanlığı simgeler. Asya'daysa spiritüel gelişim ve meditasyon yeridir. Hindu geleneğinde ormanda yaşayan biri, tefekkür hayatına çekilmiş bir kişidir.

TEHLİKELİ BİR YER

Ormanda görüntü ve ses, gerçek ve gerçekdışı, ışık ve karanlık arasındaki sınırlar belirsizleşmiştir. Ağaç tepelerinden çatısı, günışığını dışarıda bırakarak ormanı sembolik olarak Güneşin gücünün karşıtı kılar, doğurduğu korku da buradan gelir. Tehlikeli olabilecek hayvanlarla dolu oluşuyla dizginlenmemiş doğayı da temsil eder.

Hansel ve Gretel gibi Avrupa masalları orman sembolizmiyle doludur ve ormanın kişinin yolunu kaybetmesinin işten bile olmadığı tehlikeli bir dünya olduğuna dair eski Batı korkusundan beslenir.

BİR EŞİK

Orman korkularla sembolik olarak yüzleşilen ve hakiki bir benlik anlayışının doğduğu yerdir. Bu düşünce Jung'un ormanın zihni karartan bilinçdışı korkunun eşik simgesi olduğuna ilişkin psikolojik teorisinde yankısını bulur. Orman aynı zamanda deneyimsizliğin aşılması ve yetişkinliğe giriş, inisiyasyon için bir sınav zemini ya da yeri mecazı olarak kullanılır.

Günümüzde küresel olarak yok edilen ormanlar yeni bir sınav zemini ve sembolik eşik getirmekte. Yağmur ormanı tehdit altındaki doğanın modern simgesine dönüştü.

◀ **Spiritüel ormanlar**
Çam ormanları Çin ve Japon sanatında sıklıkla yer alır ve orman ruhlarına ev sahipliği yaptıklarına inanılır; kutsal çam ölümsüzlük simgesidir.

AYRICA BAKINIZ
Ağaçlar, sf. 94–95
Doğa ruhları, sf. 148–49
Hinduizm, sf. 158–63
Hıristiyanlık, sf. 176–79
Peri masalları, sf. 272–73

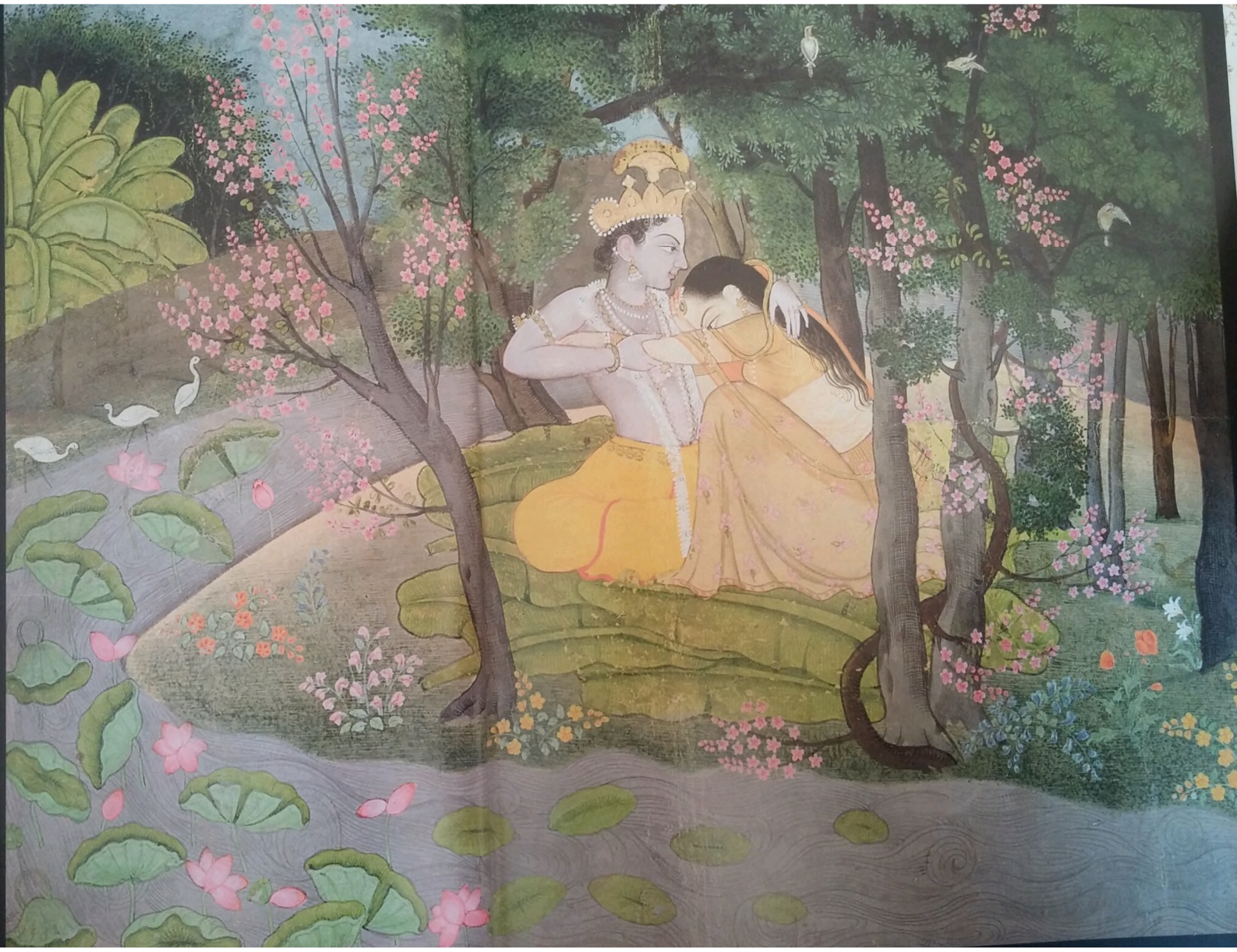

AĞAÇLAR

Besin, barınak, inşaat malzemesi ve yakıt kaynağı ağaçlar bereket, uzun ömür ve güçle özdeşleşmiştir. Dinamik yaşam, ölüm ve yeni ürünü temsil eder, simgesel olarak Cennet, yeryüzü ve öte âlemi birleştirirler. Çoğu kutsaldır ve belirli tanrı ya da ruhlarla ilişkili görülürler. Hurma gibi meyveli ağaçlarsa genellikle Yaşam Ağacını temsil eder. Yaprak dökmeyenler ölümsüzlük çağrıştırırken yaprak dökenler yeniden doğuş anlamını taşır. Diğerleri topluluğun odak noktası işlevini görür.

Meşe
Eril güç ve cesaret simgesidir. Druidlerde kehanetle ilişkili kutsal bir ağaçtı. Keltlerde de saygı duyulan meşe çeşitli gök gürültüsü, gökyüzü ve bereket tanrılarıyla ilişkili görülmüştür. Yahudiler için İlahi Mevcudiyet sembolüdür.

Kayın ağacı
Sibirya'da çok değer verilen kayın istikrar, bolluk ve kehanet simgesidir. Kelt mitolojisinde Fagus (türün adıdır) kayın ağaçları tanrısıydı. Danimarka'nın amblemi olan kayın dayanıklılığı da temsil eder.

Söğüt
Batı'da salkımsöğüt yas sembolüdür ve Şeytanla ilişkilendirilir. Doğu'daysa ilkbahar ve dişi zarafetini temsil eder. Japon Ainular ilk insanların belkemiğinin söğütten olduğuna inanırlardı.

Ihlamur
Avrupa'da mutluluk ve güzellik simgesi olan ıhlamur dostluğu da temsil eder. Tanrıça Freya'ya adanmış olması ve geleneksel olarak yıldırım çarpmaz bilinmesi ile ıhlamurlar sembolik köy "muhafızları" haline gelmiştir.

Defne
Kuzey Afrika'da defnenin kötülükleri uzaklaştırdığına inanılır Yunan-Roma geleneğindeyse zafer, barış, arınma ve kehanet anlamlarına gelir. Defne tanrı Apollo'nun da alameti ve bir ölümsüzlük sembolüdür.

Çobanpüskülü
Umut ve neşe sembolü çobanpüskülü Germen tanrıçası Holle ile ilişkilendirilmiştir. Kırmızı meyveleri tanrıçanın onun yaprak dökmez ölümsüzlüğünü sağlamak için döktüğü kanını temsil eder. Tanrı Satürn için kutsaldı. Kimi zaman bir Hıristiyan çarmıh ağacı olarak da görülür.

Porsukağacı
Ölümsüzlük amblemi olan bu ağaç, kimi daha sonra Hıristiyan kiliselerinin bulunduğu bölgeler haline gelmiş, Kelt korularında yetişirdi. Keltler sihirli özellikleri olduğuna inanır, değnek ve kâse yapımında ondan yararlanırlardı.

Çam
Çam ağacı güçlü karakter ve erkeklik simgesidir. Yaprak dökmeyen çam ölümsüzlük ve Roma tanrısı Bacchus ile de ilişkilendirilir. Amerika yerlileri Iroquois için akçam barış ağacıdır.

Noel ağacı
Yaprak dökmez Noel ağacı (geleneksel olarak köknar) kış gündönümünü temsil eder. Ağaç süsleme geleneği 16. yüzyıl Almanya'sına dayanır. Ağaçtaki ışıklar Yaşam Ağacını aydınlatan yıldızları, Güneş ve Ay'ı temsil eder.

Selvi
Ölüm ve yasın Batı'daki sembolü selvi Öte âlem tanrılarıyla ilişkilendirilir ve bedeni koruduğu düşünülürdü; mezarlıklarda kullanılmasının nedeni de budur. Doğu'da fallik biçimli selvi dayanıklılık ve ölümsüzlük sembolüdür.

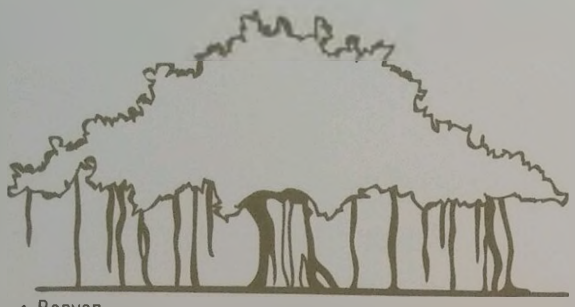

▲ Banyan

Hindular için kutsal olan banyan geniş örtüsü dolayısıyla ölümsüzlüğü simgelerken havadaki kökleri de ruhlar âlemini temsil eder. Filipin mitolojisinde banyan kötücül cinlerle iblislerin barınağıdır. Yer aldığı Endonezya armasında ulusal birliği sembolize eder.

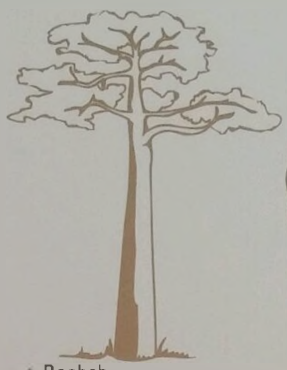

▲ Baobab

Görkemli boyutları, uzun ömrü ve dayanıklılığı baobabı Afrika kültüründe saygın bir Yaşam Ağacı haline getirmiştir. Dayanıklılık, koruma ve yaratıcılık sembolüdür. Baobab ağacı genelde geleneksel bir köy toplanma yeridir.

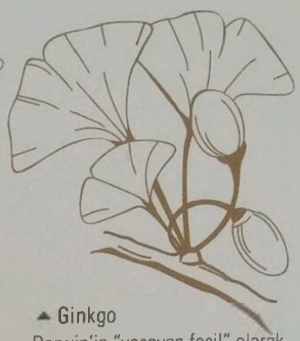

▲ Ginkgo

Darwin'in "yaşayan fosil" olarak adlandırdığı ginkgo Çin tıbbında ömür uzatıcı olarak kullanılır. Umut ve aşkın da sembolüdür. Ginkgo yaprağı Japonya'da yaygın bir amblemdir ve geleneksel olarak samurayların bağlılık sembolüdür.

▲ Ilgın

Orta Doğu çöllerinde Yaşam Ağacı olarak saygı gören ılgın ağacı, İncil'de adı geçen "manna" (Musevi bir inayet sembolü) olabilecek tatlı bir reçine salgılar. Mısır tanrısı Osiris için kutsaldı.

▲ Akasya

Yahudi-Hıristiyan sembolizminde akasya ölümsüzlük temsilidir. Kutsal Ahit Sandukası, kutsal ahşabı şittahdan yapılmıştır. Başka yerlerde beyaz ve kırmızı çiçekleri yaşam ve ölüm ifadesi sayılır. Ağacın çeşitli kısımlarından tütsü yapılır.

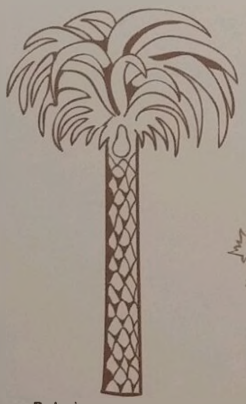

▲ Palmiye

Arap ve Mısır kültürlerinde bir Yaşam Ağacı olan palmiye bereket ve zaferle ilişkilendirilen güneş bağlantılı bir semboldür. Yunan-Roma geleneğinde palmiye yaprakları savaş ya da yarışmaların galibini selamlamakta kullanılırdı. Bu sembolik anlam Hıristiyanlıkta ölüm karşısındaki zafer anlamına dönüştü.

▲ Zeytin

Eski bir barış, görkem ve ölümsüzlük simgesi olan zeytin Klasik ve Yahudi-Hıristiyan sembolizminde kutsaldır. Yarışmaları kazanan atletlerin başını yaprakları süslerdi. Tufan'ın ardından bir güvercin tarafından Nuh'a getirilen zeytin dalı barışı simgeler.

◀ İncir

İlk zamanlardan beri besin kaynağı olan incir Asya, Okyanusya ve Mısır'ın kimi yerlerinde Yaşam Ağacı olarak görülür. Doğurganlık, bolluk ve barışı simgeler. Budizm'de ahlâk eğitimini temsil eder. İncir yaprağı erkek cinsel organını ile bağdaştırılmıştır.

▲ Badem

Perslerin Cennet Ağacı olan badem inayet, saklı gerçek ve bekâretin de sembolüdür. Çin kültüründe dişi güzelliği ve esnekliğini simgeler. Yılın ilk "uyanan" çiçeği oluşuyla da badem uyanıklık çağrıştırır.

▲ Şeftali

Budizm'deki Üç Kutsanmış Meyveden biri olan şeftali, Japon ve Çin kültürlerinde son derce uğurlu bir semboldür. Sevinç, ölümsüzlük ve kadınsı çekiciliği temsil eder. Şeftali kerestesinin kötü ruhları kovduğuna inanılırken dökülmüş çiçekleri de dişilik ve fahişeleri simgeler.

▲ Dut

Çinliler bu Yaşam Ağacı simgesinin kötülüğü uzak tutan güçleri olduğunu düşünürdü; dutu evlat bağlılığı ve çalışkanlıkla da ilişkilendirmişlerdir. İpekle bağlantısı (ipekböcekleri yapraklarıyla beslenir) varlık ve tenselliği temsil eder

▲ Erik

Japon kültüründe erik çiçeği mutluluk ve iyi talih simgesidir. İlkbahar, cesaret, zorlukları aşma erdemini de temsil eder ve Samuray amblemidir. Çin'de bekâret, güzellik ve uzun ömür anlamına gelir.

▲ Kiraz

Çin ve Japonya'nın ulusal amblemi olan kiraz çiçeği gençliğin bu çiçek gibi çabucak solan kısa ömürlü tatlılığını simgeler. Yapraklanmadan önce çiçek açma özelliğiyle insanın dünyaya çıplak gelişini temsil eder.

AYRICA BAKINIZ
Kutsal ağaçlar, sf. 96–97
Budizm, sf. 164–69
Hıristiyanlık, sf. 176–79

▲ **Yggdrasil**
Kuzey mitolojisindeki Yaşam Ağacı devasa bir dişbudak olan ve tanrılar, insanlar, ölüler âlemlerini birbirine bağlayan Yggdrasil'di; köklerinden bir çeşme, ondan da ırmaklar doğardı.

▲ **Bodhi ağacı**
Buda'nın Aydınlanmaya altında eriştiği kutsal incir ağacı olan Bodhi ağacı ya da Bo, bilgelik ve farkındalıkla özdeşleşmiştir.

KUTSAL AĞAÇLAR

Öteden beri ağaçlar yaşam, ölüm ve yenilenmenin güçlü sembolleri olmuş, bazıları da kutsal sayılmıştır. Bereket, bilgi, koruma ve yaratıcılıkla özdeşleştirilmişlerdir.

Ağaçlar eski zamanlardan beri saygı görmüştür. Besleyicilikleri ve koruyuculuklarıyla Toprak Ana'yı temsil ederler. Ebedi yaşam - ölüm döngüsünün ve izini halkalar halinde gövdelerine işleyen zamanın doğal anıtları gibidirler. Kökleri yerdeyken göklere yükselişleriyle Cennet, yeryüzü ve evren ile yaradılış sembolü bereket getiren suları birbirine bağlarlar.

KOZMİK AĞAÇLAR

Kozmik ya da dünya ağacı pek çok kültürde görülür ve dinamik yaşam gücünü temsil eder. Kozmik ağaç, öte âlem, yeryüzü ve Cenneti birleştirerek ekseni sayıldığı bölgede özellikle önemli olan bir ağaçtır. Çoğu kültüre göre bu ağaç Cennette ya da kutsal bir dağın doruğunda yetişir. Üst dallarında göksel habercileri temsil eden kuşlar olabilir; dibinde çöreklenmiş bir yılansa, topraktan çekilen yaratıcı enerjiyi ifade eder. Kozmik ağaç insanların alçak doğalarını aşarak spiritüel aydınlanmaya doğru yükselebileceği araçları simgeliyor olabilir. Çoğunlukla insanların doğuşuna dair mitlerle ilişkilidir.

▲ **Mısır Yaşam Ağacı**
Mısır'ın kutsal ağaçlarından biri olan çınar bir Yaşam Ağacıydı. Yaşam ile ölüm arasındaki eşikte yaradılışın başlangıcını simgeleyen bir höyük üzerinde bitmişti.

YAŞAM VE BİLGİ

Cennette büyüyen Yaşam Ağacı ölümsüzlüğü ve bir döngünün başıyla sonunu temsil eder ve kozmik ağaçların bir başka yönüdür. Nemli ölüler diyarındaki kökleri, ölümlüler âlemindeki gövdesi ve göklere yükselen yapraklarıyla büyüme, ölüm ve yeniden hayat bulmayı, dolayısıyla da ölümsüzlüğü simgeler. Ağacın gövdesi eril, fallik çağrışımlara yol açarken çoğunlukla meyve verdiğinden Toprak Ana ve bereket ritüelleriyle de ilişkilendirilmiştir. Yaşam Ağacı içlerinde Eski Sümer, Hindistan, Çin ve Japonya'nın da olduğu pek çok kültürde bilinir. Yahudi-Hıristiyan geleneğindeki Bilgi Ağacı iyi ile kötüyü bir araya getirişiyle çift yönlüdür ve insanların kovulabileceği cennetsi hali temsil eder. Çiftler halindeki ağaçlar ya da gövdeleri bölünmüş olanlar da çift yönlülüğü temsil eder.

MİSTİSİZM VE MEDİTASYON

Tersine çevrilmiş ağaç, kökleriyle Cennetten ruhsal destek alarak dallarıyla bunu yeryüzüne yayan bir kozmik ağaçtır. Bir Yahudi Kabala sembolüdür ve çoğunlukla mistisizmle ilişkilidir. Kabala'da tersine çevrilmiş Sefirot Ağacı vahyin on aşamasını simgeleyen on alan biçiminde tasvir edilebilir. Budistler için bu dinsel anlamı olan belirli bir ağaçtır. Bodhi ağacının Buda'nın iki bin beş yüz yıl önce altında meditasyon yaparken Aydınlanmaya eriştiği kutsal incirin soyundan gelme olduğuna inanılır. Bu orijinal ağaç ve onun sürgünlerinden yetişen diğer ağaçların bulunduğu yerler kutsal bilinir.

◀ **Bilgi Ağacı**
İncil'deki İyi ve Kötü Bilgisinin Ağacı ikilik ve dünyevi ile uhrevi olanın ayrılışını temsil eder. Yılan baştan çıkarıcılıktır, meyve ise yasak bilgiyi simgeler.

AYRICA BAKINIZ
Ağaçlar, sf. 94–95
Yaradılış hikâyeleri, sf. 156–57
Budizm, sf. 164–69
Kabala, sf. 174–75

DÜNYA MEYVELERİ

Bereket ve ölümsüzlük simgesi meyve gelecek kuşağın tohumunu barındıran görkemli bir üründür. Meyve tanrılara besin sağlayan Yaşam Ağacı ile ilişkilendirilir. Cennetten Kovuluşun sembolü olarak İyi ve Kötü Bilgisi Ağacı ile de bağlantılıdır. Tohum dolu ve sulu meyve kokusu ve tadıyla tensellikle bağlantılıdır. Bu sembolik anlam sanatta sıklıkla kullanılmıştır. Çoğu meyve tanrılara mal edilmiştir ve dinsel anlamı vardır.

▲ **Elma**
Avrupa'da aşk, bereket, gençlik ve ölümsüzlük simgesidir. Dairesel biçimi sonsuzluğa işaret eder. Bilgi Ağacıyla çokça özdeşleştirilmiştir. Keltlerde ölüm sonrası yaşam ve bereket sembolüydü. Çin'de barış işaretidir. İncil'de Havva'nın yediği yasak meyvedir ve yoldan çıkma ile günahı simgeler.

▲ **Şeftali**
Çin ve Japonya'da ölümsüzlükle, çiçeği de ilkbaharla özdeşleştirilir. Taoistler ve Avrupalılar onu bekâretle de ilişkilendirir. Roma evlilik tanrısı Hymen'in kutsal meyvesiydi. Bakire ve Çocuk İsa ile birlikte resmedildiğinde, Batı'da kurtuluşu (selamet) simgeler.

▲ **Limon**
Ekşi tadı limonu burukluk ve düş kırıklığıyla ilişkilendirir. Ancak İbrani geleneğinde yüreği simgeler.

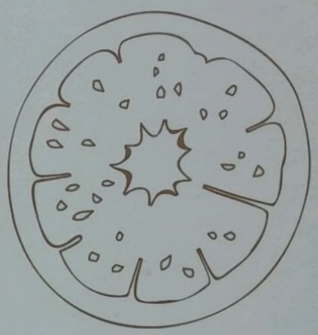

▲ **Portakal**
Çiçekleriyle meyvesinin aynı anda çıkışı portakalı bekâret ve bereket simgesi, kokulu çiçeğini de düğünlerin geleneksel bir unsuru kılar. Çinliler şans getirmesi için Yeni Yılın ikinci günü portakal yerler, bu da meyveyi ölümsüzlükle ilişkilendirir.

▲ **Armut**
Şişkin tenselliği armudu sevgi ve analık sembolizmine bağlar. Eski Yunan'da tanrıça Athena armut ağaçlarının anası sayılırdı. Çinliler bu uzun ömürlü ağacı uzun ömürlülükle ilişkilendirir, Hıristiyanlarsa onda İsa'nın insanlığa beslediği sevginin nişanını görür.

▲ **İncir**
Evrensel denebilecek bir bereket sembolüdür. Geleneksel olarak incir ağacı Yaşam Ağacını temsil eder ve hem erkekliği hem de dişiliği simgeler. Yaprağı erkek, meyvesi dişidir. İbrani geleneğinde barış ve bolluğu temsil eder. Çadlı Kotokolar onu doğumla bağlantılı görür.

▶ **Ananas**
Batı Hint Adalarında caydırıcılık ve konukseverlik olarak ikili bir sembolik anlam taşır. ABD'de konukseverlik işareti sayılır.

▲ **Kavun**
Bereket, tatlılık, nem ve canlılığı temsil eder. Tensel bolluğu lüks ve oburluk çağrıştırırken hızlı büyümesi de yaratıcı gücün ifadesidir. Çin'de kavun bereket simgesidir ve bazen düğünlerde görülür. Kuzey Avrupa'da ender bulunurluğu onu bir zamanlar zenginlikle ilişkili kılardı.

▲ **Sukabağı**
Su şişesi, tören maskesi, müzik aleti, hatta penis kılıfı olarak kullanılmıştır. Çoğu kültürde yaygın bir biçimde yaradılış ve bereket mitlerinde yer alır. Maoriler onu doğum törenlerinde kullanır. Başka yerlerde şifacılık ve doğaüstü güçlerle ilintilidir.

▲ **Mango**
Bazen tanrıların meyvesi de denilen mango bir Hindu aşk ve bereket simgesidir. Yaprağı hayatı temsil eder ve uğur getirmesi için kullanılır. Şal deseni 15. yy Kaşmir şallarından kopya edilmiş bir mango motifidir.

▲ **Nar**
Burada bir Roma mozaiğinde görülen nar parlak tohumlarla dolup taşan bir meyvedir. Güneşle ilişkili bir bereket (rahim) ve yaşam kanı simgesidir. Çin'de bu anlamı, çok sayıda erdemli çocukla kutsanmış olmaya doğru genişletilmiştir. Yunan mitinde nar gençleşmeyle ilgilidir.

▲ **Domates**
"Aşk elması" olarak bilinen domates Avrupa'ya ilk gelişinde afrodizyak sayılırdı; nedeni olasılıkla içindeki çok sayıda çekirdektir. Kiliseyse onu günahla bir saymakta gecikmemiştir.

▲ **Japon hurması**
"Tanrıların meyvesi" anlamına gelen Diospyros ailesinden olan bu meyve bir Çin neşe sembolüdür. Ch'i ya da yaşam enerjisini düzenlediğine inanılır. Japonya'da zaferi temsil eder.

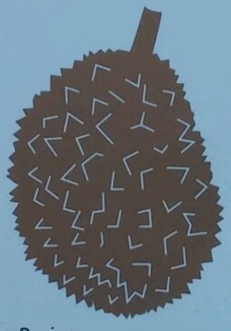

▲ **Durian**
Cennet tatlı, Cehennem kokulu bu güneydoğu Asya meyvesi, iç gerçek ve güzellik yolunda bir engel olan nahoşluğu simgeler. Malezyalılar onu afrodizyak olarak görür. Hong Kong'da ise pahalı oluşuyla statü işaretidir.

▲ **Hurma**
Hurma ağacı Arap Yaşam Ağacıdır, zorlu çöl ortamında besin sunmasıyla dayanma gücünü de temsil eder. Meyvesi Eski Mısır ve Ortadoğu'da bereket sembolüydü. Kendine özgü yaprağı eski bir Judea kabileleri amblemiydi.

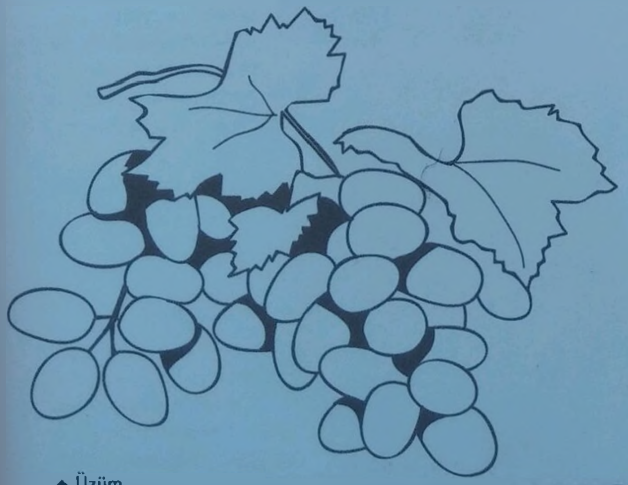

▲ **Üzüm**
Şarapla ilişkisi üzümü şenlik, haz ve bereket gibi yan temalarla birlikte Roma tanrısı Bacchus'a bağlar. Hıristiyan geleneğinde şarap İsa'nın kanını simgeler. Üzüm güz bağbozumu ve tarım tanrılarıyla da ilişkilidir.

◀ **Badem**
Bademin saflık çağrışımı Attis'in bakireden olma doğumunu anlatan bir Yunan mitinden kaynaklanır. Çin'de dişi güzelliğini simgeler. Düğünlerde uğur getirmesi için tek sayıda badem dağıtılır. İncil'de ileri yaşın sembolüdür.

AYRICA BAKINIZ
Ağaçlar, sf. 94–95
Kutsal ağaçlar, sf. 96–97
Aşk ve evlilik, sf. 126–27
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–41

DÜNYA BESİNLERİ

Tarımın başlangıcından beri ekin demetleri onları yetiştirenler için bereket ve yenilenme simgesi olmuştur. Ekin tanesi güçlü bir diriliş, olgunlaşma ve ilkbaharda büyülü bir biçimde yeniden belirmeden önceki ölüm sembolü haline gelmiştir. Kimi dünya besinleri bolluk ya da bereket çağrıştırır, bal gibi diğerleriyse tanrıların yiyeceği sayılır. Çoğunun belirli bir dinsel anlamı vardır ya da konukseverlik işaretidir.

▲ **Buğday**
Eski Mısır'da buğday ölümsüzlükle bir tutulurdu. Başka yerlerde yaz, bereket ve verimli hasatla ilgilidir.

▲ **Pirinç**
Asya'da temel besin maddesi olan pirinç bolluk sembolüdür. Ölümsüzlük, ruhsal beslenme, saflık ve bilgiyi de simgeler. Düğünlerde pirinç atma adeti Hindistan'dan gelir ve doğurganlık ile mutluluğu temsil eder. Japonya'da kötülükleri savuşturduğu düşünülürdü.

◀ **Mısır**
Tarihsel olarak yaşam simgesi görüldüğü Amerika'da hayati bir ürün olan mısır, hububatlarla aynı sembolik dili paylaşır ve genelde bereket ve bollukla ilişkilendirilir. Pek çok yaradılış mitinde merkezi bir rol oynamış ve ritüellerde kullanılmıştır.

▲ **Sagu**
Temel besin maddesi olduğu Yeni Gine'de yaşamı simgeler, Irian Jayalı Asmatlar içinse sagu ağacı insan bedenini, meyvesi de başını temsil eder.

▲ **Tatlı patates**
Bu sebzenin kimilerince insan bedenine benzetilen üç yumrukökü vardır. Afrika ve Pasifik kültürlerinde önemlidir ve çoğu ritüel tatlı patates ekimi ve hasadıyla ilgilidir. Erkeklik, tensellik ve statü ile de özdeşleşmiştir.

▲ **Ekmek**
Beden ve ruhun besini ve birliğini temsil eder. Yahudi Fısıh (Hamursuz) Bayramında hamursuz ekmek tevazu ve özveri sembolüdür. Ekmeği bölmek paylaşmayı ve İsa'nın bedenini simgelediği Hıristiyan Komünyon törenini hatırlatır.

▲ Pırasa
Galler'in bu ünlü simgesi zaferle bağlantılıdır. Galliler pırasayı bir savaşta kendilerini Saksonlardan ayırt etmek için takmışlardı. İbranice'de pırasa sözcüğü "yolunu kesmek" anlamına gelen kelimeyle benzeşir, bu nedenle Roş Haşanah kutlamalarında düşmanın "yolunu kesmek" için sembolik olarak yenir.

▲ Soğan
İçindeki eşmerkezli halkalarıyla soğan ölümsüzlükle bağdaştırılır. Kabuklarını soymak vahyi temsil eder. Eski Mısır'da ölümsüzlük simgesi bir cenaze törenleri sunusuydu. Ortaçağ Avrupa'sındaysa ödemelerde kullanılırdı.

▲ Yumurta
Evrensel bir bereket ve hayat potansiyeli sembolü olan kozmik yumurta pek çok yaradılış mitinin ana temasıdır. Budizm'de "cehaletin yumurta kabuğunu" kırmak aydınlanmaya erişmek anlamına gelir. Hıristiyanlıkta yumurta dirilişi simgeler.

▲ Süt
Annelik simgesi süt bereket, bolluk ve ruhsal beslenmeyle ilişkilendirilmiş bir yaşam besinidir. "İnsan şefkatinin sütü" olarak merhametin de sembolüdür ve yeniden doğuşla ilgili inisiyasyon törenlerinde kullanılmıştır.

▶ Bal
Altın sarısı bal, ölümsüzlüğü temsil eder. Tanrıların besiniydi. Bereketle özdeşleştirilmiştir ve afrodizyak olduğuna inanılırdı. Hıristiyanlıkta tanrı kelamının tatlılığını temsil eder. Çinliler sıvıyağla karıştırılmış balı sahte dostluğa benzetirler.

▲ Çikolata
Afrodizyak olarak görülen çikolata tensellik ve yozlaşmayı simgeler. Maya ve Aztekler için kutsaldı ve Mayaların nişan ve evlilik ritüellerinde önemli bir rol oynardı. Azteklerde kakao çekirdekleri para yerine geçerdi ve çikolata içmek seçkinlerle sınırlıydı. Lüks imgesi günümüze kadar gelmiştir.

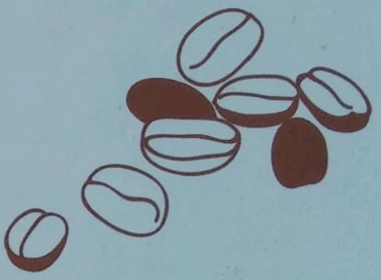

▲ Kahve
Efsaneye göre kahve, keçilerin kahve çekirdeği çiğnedikten sonra huzursuz olduğunu fark eden Etiyopyalı çobanlarca keşfedilmiştir. Popülerliği artıp kahvehaneler çoğaldıkça kahve de bir yarenlik ve konukseverlik simgesi haline gelmiştir.

▶ Çay
Aile, konukseverlik ve ahengin simgesi çay Doğu'da törensel bir önem taşır. Çin'de ziyarete gelen diplomatlara barış niyeti göstergesi olarak çay hazırlama gereçleri armağan edilirdi. Japon çay töreni Zen etkisi taşıyan, disiplin, saygı ve sükûnet ifadesi taşıyan bir sanattır.

◀ Tuz
Bir zamanlar değerli bir mal olan tuz Eski Roma'da askerlere ücret olarak verilirdi. Et muhafazasıyla uzun bir geçmişe dayalı ilişkisiyle saflık ve ahlâki bozulmazlık simgesi haline gelmiştir. Hıristiyanlıkta ilahi bilgeliği temsil eder. Halk inanışında birinin omuzlarına tuz serpmek kötü talihi defeder.

AYRICA BAKINIZ
Baş, sf. 106–09
Bereket ve çocuk doğurma, sf. 120–23
Aşk ve evlilik, sf. 126–27
Yaradılış öyküleri, sf. 156–57
Yahudilik, sf. 172–73
Hıristiyanlık, sf. 176–79

İNSAN YAŞAMI

Mitlerimiz, işaretlerimiz ve simgelerimizin de gösterdiği gibi, bizi hayvanlardan ayıran akıl yürütme, icat etme ve yaratma yetimizdir. Binlerce yıldır düşünürler insanın evrendeki yerini ve doğum, yaşam, ölüm gibi temel konularla nasıl baş etmemiz gerektiğini tartışmış durmuşlardır. Hayatlarımıza düzen ve anlam getirmek için insan hayatının doğum, ergenlik, evlilik ve ölüm gibi dönüm noktalarına eşlik edecek çeşitli ritüel ve semboller oluşturduk.

Eski zamanlarda insan bedeni evreni içeren mikrokozmos olarak görülürdü. Çinliler sağlıklı bir bedenin kusursuz bir denge içinde olan Yin-Yang'ı temsil ettiğine inanırlardı. Çoğu dindeyse bu İlahi Güç ile ilişkilendirilmişti, dolayısıyla da tanrılar insan biçiminde ortaya çıktı. Bedenin her bölümünün işlevi ya da görünüşünün esinlediği kendine özgü bir sembolik anlamı vardır. Sözgelimi baş yaşam gücünü, akıl ve ruhsallık makamını temsil eder. Otorite konumundaki insanlara "baş" denmesi ve hükümdarların taç giymesi onun önemini yansıtır. Göz her şeyi gören ve "ruhun penceresi" iken burun genelde fallik olarak yorumlanır, saç ise kuvvet işaretidir. Sembol dili açısından erkek ateşle bir tutulur ve falliktir, dişi ise su ile ilişkili ve alıcıdır. Birlikte bir bütün oluştururlar ve Güneş ile sular gibi yaratıcılığı simgelerler.

İlk topluluklar insanın, özellikle de kadının yaşam döngüsünün mevsimlerin değişken temposuyla benzerlikler taşıdığını fark etmiştir. Tanrılar ve simgeler, toprağın bereketi ve büyüme, ölüm ve yeniden hayat bulmanın mevsimlere göre değişen örüntüleriyle yakından ilişkiliydi. Örneğin altın renkli bir buğday demeti bolluk ve bereket simgesidir.

İLK TOPLULUKLAR İNSANIN, ÖZELLİKLE DE KADININ YAŞAM DÖNGÜSÜNÜN MEVSİMLERİN DEĞİŞKEN TEMPOSUYLA BENZERLİKLER TAŞIDIĞINI FARK ETMİŞTİR.

Çoğu kültür berekette eril ilkeyi vurgulamış ve fallus sütunlar, dikilitaşlar ve şenliklerde etrafında dans edilen direklerce temsil edilen güçlü bir sembol olarak saygı görmüştür. Bununla birlikte erken tarım topluluklarında dişi prensibi içeren bir ana tanrıça tüm yaşamın kaynağı olarak görülürdü.

Doğum ve bereket tanrılarıyla simgeleri çocuk sahibi olmaya, zorlu çalışmayı kolaylaştırmaya ve sağlıklı bir çocuk yetiştirmeye yardımcıydı. Vulva benzeri deniz kabuğu bu tür tılsımların bir örneğidir. Çocuğa isim vermek, inisiyasyon ve evlilik törenleri gibi çeşitli karmaşık toplumsal ve dinsel ritüeller geliştirildi. Bunlar önemli geçişlerin nişanı olmakla kalmadı, toplumu düzenlemeye ve birleştirmeye de hizmet etti.

Her kültür ölümle farklı bir biçimde yüzleşir, bu da insanların ölülerini gömme biçimleri ve yaslarını nasıl tutup onları nasıl anımsadıklarına yansır. Ölülerin ölümden sonraki yaşama güvenli bir geçiş yapmasına büyük özen gösterilir ve ölüm sonrasına ilişkin çok sayıda mit vardır. Kimi öte âlemler sevinç doludur, başkaları Araf ve dehşet içerir. Çoğu zaman bu, kişinin ömrü boyunca sergilediği davranışın ödülü ya da cezası olarak görülür.

Ölüm ve yas ritüelleri de mezar taşlarının yerleştirilmesinden yas giysilerinin rengine; simgelerle doludur. Tırpanlı Ölüm Meleğinden çürüyen meyveye, ölümü anlatan başka semboller de zaman içinde gelişmiştir. Bunlar bu dünyadaki hayatın kısa olduğunu hatırlatırlar.

BAŞ

Beyni barındırdığından çoğu kültürde baş insan bedeninin en önemli parçası olarak görülür. İçteki yaşam gücünün simgesidir. Aklın, bilgelik, zihin ve ruhsallığın yeridir. Yaşam sembolü olarak önemi öylesine büyüktür ki başlar saygı ifadesi olarak eğilir, hükümdarların başına taç konur, kazananların başı zafer taçlarıyla süslenir ve otorite konumundaki kişilere "baş" denir.

ÇOĞUL BAŞ

Mitoloji her biri sahibinin bir yönünü temsil eden çok başlı (kadın, erkek ya da tanrı) yaratıklarla doludur. Hekate önceleri, 5.yy'da çok başlı bir tanrıça olarak tasvir edilirdi. Başları karakterinin üç yönünü gösterir, kimi zaman bir köpek, at ve yılanla yer değiştirirlerdi. Brahma gibi çok başlı varlıklar Doğu'da, özellikle Hinduizm ve Budizm'de daha yaygındır.

▲ **Hekate**
Roma tanrıçası Hekate'nin heykelleri yol ayrımlarına konurdu. Üç başı her yönü görebilme yetisini simgeler, bu tehlikeli kavşaklarda yolculara güvenlik sunardı.

▼ **Şiva**
Genellikle tek başlı bilinen Şiva burada üç başlı görülüyor. Ortadaki Şiva'nın kendisi. Sağdaki eşlikçisi Parvati, soldakiyse Şiva'nın şiddetli yanı Bhairava.

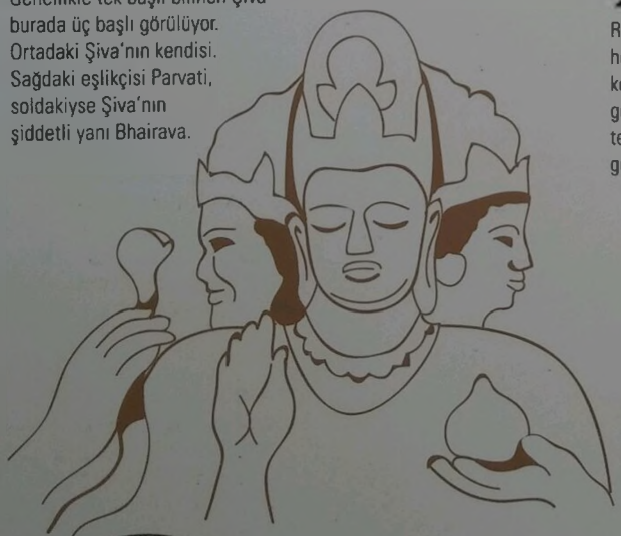

◀ **Janus**
Başlangıç ve sonların Romalı tanrısı Janus, iki yöne, hem geçmiş hem geleceğe bakabilmesi için iki başlı tasvir edilirdi. Bu iki baş çıkış ve girişleri korurdu.

▲ **Brahma**
Hindu sanatında Brahma'nın genellikle dört başı vardır. Bunların Hinduizm'in dört Veda'sı (Hinduların en koyu dinsel metinleri), dört varnası (kast sistemi) ve dört yugası (zamanın dilimleri) gibi pek çok yönünü temsil ettiği söylenir.

KULAKLAR

Sembolik olarak kulağın biçimi onu sarmallar ve deniz kabuğu ile bağdaştırır. Deniz kabuğu vulva ile bağlantılı bir doğum simgesidir ve Hindu mitolojisindeki gibi kulaktan doğum fikrine yol açmıştır; Karma, anasının kulağından doğmuştur. Kulak yaşam soluğuyla da ilintilidir. Mısır simge dilinde sağ kulak "yaşam havasını", sol kulak ise "ölüm soluğunu" alır. Afrika kulakları cinsel nitelikli simgelerdir, Budizm ve Jainizm'de uzun kulaklar bilgelikle ilişkili görülür.

▶ **Satir**
Dionysos'un eşlikçileri keçi ayaklı satirler göze çarpan sivri kulaklarla donatılırdı. Keçi erkek cinselliğini simgeler, bu kulaklarsa satirin vahşi, denetlenemez ruhunu ve tensel hazza duyduğu çekimi vurgular.

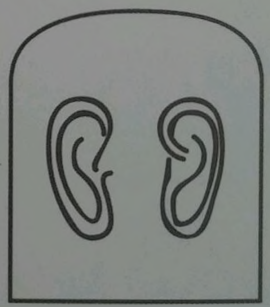

▲ **Kulaklı mezar taşı**
Mısır ölü gömme sanatında kulakların tanrıların duaları duymalarına yardımcı olduğuna inanılırdı. Özellikle kulaklı mezar taşı adı verilen rölyeflerde bu nispeten yaygındılar. Bu taşlar iyi niyetlerinin takdiri olarak belirli tanrılara ithaf edilmişti.

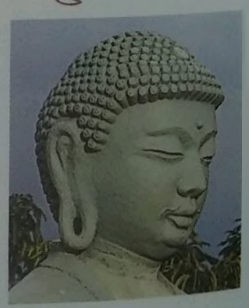

▲ **Buda'nın kulakları**
Sarkık kulak memeleri Buda'nın yüz özelliklerindendir. Bilgeliğin simgesi olduğu kadar bize Buda'nın bir zamanlar ağır küpeler takan bir prens olduğunu da anımsatırlar. Onları takmaya son verdikten sonra bile kulakları eski dünyevi mallarının yarasını taşımaya devam eder.

GÖZLER

Her şeyi gören tanrıların, özellikle de Güneş tanrıların sembolü olan gözler algı ve spiritüel aydınlanmayı temsil eder. İki göz çoğunlukla Güneş ve Ay'a karşılık gelir. Üçüncü bir göz ateş anlamına gelebilir. Gözler yıkım da getirebilir ancak Mısır'da göz, koruyucu bir tılsım olarak kullanılır. Budizm'de bilgeliği simgelerken başkaları nazara, tek bir bakışın lanetine inanır. Çağlar boyu sanat eserlerinin gözü güçlerinden duyulan korkuyla oyulmuştur.

İlahi Takdir Gözü
Hıristiyanlıkta İlahi Takdir Gözü Tanrının her şeyi bilirliği ve heryerdeliğini temsil eder. Geç Rönesans'tan itibaren göz çoğunlukla Kutsal Teslis temsili bir üçgen içinde verilmiştir.

Horus'un Sağ Gözü
Şahin gözünü andıran bu sembol, ***wadjet***'in (ya da udjat) Mısırlı şahin tanrı Horus'un sağ gözünü temsil ettiği, böylece de Güneş ile ilişkili olduğu söylenir.

Horus'un Sol Gözü
Horus'un ayna tersi imgesi ya da sol gözü Ay'ı temsil eder ve iki göz birlikte bütün evreni temsil ederler. Horus Gözü hemen her Mısır sanat eserinde rastlanan kutsal bir semboldür.

Osiris
Mısır hiyeroglifinde tanrı Osiris'in karşılığı, "gözün yeri" anlamına gelen bir taht üzerindeki gözdür. Efsaneye göre Horus öte alemi yönetmesine yardımcı olmak üzere gözü armağan olarak Osiris'e vermiştir.

Aydınlanma
Hinduizm ve Budizm'de üçüncü göz ya da Bilgelik Gözü bir tanrının altıncı çakrasında yer alır ve aydınlanma anlamına gelir.

Kykloplar
Yunan mitolojisinde Kykloplar, alınlarının ortasındaki tek gözleriyle zalim bir devler soyuydu. Kimilerince bu, insandan daha aşağı bir düzey ve azalmış bilinçlilik olarak yorumlanır.

Tekne pruvası
Nazar en yaygın batıl inançlardandır, ondan korunmak için göz biçimli tılsımlar kullanılır. Akdeniz'de bu amaçla kimi zaman teknelere göz boyanır.

Tavus tüyleri
Yunan devi Argos'un yüz gözü vardı ve sadece bir ikisi aynı anda uyurdu. Argos'un ölümü üzerine tanrılar kraliçesi Hera onun gözlerini tavusun kuyruğuna yerleştirdi, bu da zamanla dış dünyayla meşgul olmanın simgesi haline geldi.

Etiyopya portreleri
Etiyopya sanatı diğer yerli halkların sanatından insan süjelerinde görülen iri gözlerle ayrılır. Bunun anlamı gözlerin ruhun pencereleri olarak vurgulanmasıdır.

BURUN

Çokça bir keskinlik simgesi olarak görülen burun ayırt edicilik ve kavrayıcılık anlamına gelir. Burun sokuculuk, karıştırıcılık sembolüdür aynı zamanda. Koku alma duyusu için kullanılmasından ötürü, öldürdükleri hayvanların uzun burunlarını biriktiren avcı-toplayıcı kabilelerce saygı duyulurdu. Yaygın olarak fallik bir sembol olarak görüldüğünden erkekler büyük bir burun tercih ederken kadınlar dişilik ve cinsel farkındalık göstergesi küçük bir burunu yeğlerler.

Tengu
Japonya'da ün peşinde koşan ve Budist kutsal metinlerini kötüye kullanan rahipler ölümlerinden sonra ***tengu***'ya, uzun burunlu dağ cinlerine, dönüşürler. Japonya'da kibirli kişiler de uzun burunlu tasvir edilir ve onlara da ***tengu*** denir.

Pinokyo
İtalyan Carlo Collodi'nin öyküsü ***Pinokyo***'da adını hikâyeye vermiş olan kuklanın burnu her yalan söyleyişinde uzar. Burnu çekiştirmek kişinin yalan söylediği anlamına gelir.

Burun kıvırmak
Avrupa'da burun kıvırmak züppelik ya da tiksinti ifadesidir. Japoncada ***hanataka*** ("kalkık burun") gurur, kibir anlamına gelir.

AYRICA BAKINIZ
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf.140–41*
Hinduizm, *sf.158–63*
Tılsımlar, *sf.164–69*
Amulets *sf.194–95*
Resim yazılar, *sf.300–05*

SAÇ

Saç öteden beri ölümden sonra bile süren içsel gücün simgesi olmuştur. Saç kesmek teslimiyet ve özveri anlamına gelir. Başın ışıltısı saç Güneş ışınlarını temsil eder. Toprağın "saçı" olan otlar vasıtasıyla, Toprakla da ilişkili görülmüştür. Basit tarım toplulukları ekinin büyümesini saçın uzamasıyla bir tuttuklarından verimli bir hasat için saçlarına özen göstermişlerdir.

▲ **Samson ile Dalila**
Eski Ahit'te Samson'un gür saçları güç ve erkekliğin sembolüdür. Samson da olağanüstü bir güç isteyen başarılarıyla ünlüydü. Adı "Güneş misali" anlamına gelir, uzun saçları Güneş'in ışıyan gücünü simgelerdi. Dalila ihanet ederek saçlarını kestiğinde onu güçsüz ve yaralanmaya açık kılmıştı.

▲ **Mecdelli Meryem**
Ortaçağ Hıristiyan sanatında Mecdelli Meryem çoğunlukla omuzlarından aşağı bıraktığı uzun, kızıl saçlarla resmedilmiştir. O zamanlar bu genellikle kadınlardaki cinsel uygunsuzluğa ve aynı zamanda tövbekârlığa işaret ederdi.

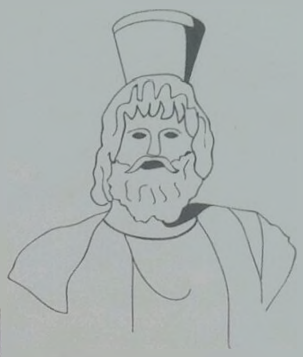

▲ **Zeus**
Çoğu Eski Yunan kahramanı uzun saçlıdır. Yunan askerleri savaşta bir aristokrasi işareti olarak saç uzatırdı. Burada, tanrılar kralı Zeus'un gür saçları ilahi güç ve erkekliği simgelemekte.

▲ **Şiva**
Çoğunlukla tacı andıran gür saçlarla tasvir edilen Şiva sihirli bir güç ve enerji kaynağı olduğuna inanılan saçlarını asla kesmez. Saçları genellikle bir hilalle süslüdür.

▲ **Budist topuzu**
Buda çoğunlukla, başında spiritüel bilgi ifadesi bir çıkıntı, uşnişa ile tasvir edilmiştir. Bunun kaynağı, prenslik hayatını terk etmeden önce taşıdığı topuz olabilir.

▲ **Mısır tanrıları**
Tanrıyı ifade eden Mısır hiyeroglifi sakallı bir figürdür, zira sakal tanrısal bir alamet olarak görülürdü. Mısır kralları gerçek hayatta sakallı olsunlar olmasınlar, resmi imgelerinde sakallı gösterilirlerdi.

DİL

Konuşma organı olarak dil yıkabilir ya da yaratabilir. Atılımlı hareketi ve kırmızı renginden ötürü aleve de benzetilir. Eski Mısırlılar için dil, tanrı Ptah'ın evreni yarattığı konuşulan sözün görünür tezahürüdür. Pek çok kültürde kötü ruhları kovmak için dil çıkarmış figürler kullanılır.

◀ **Gorgon**
Eski Yunan'da kötülüğü önlemek için kullanılan en yaygın imge Gorgon başıydı. Ardına kadar açık gözleri, yılan saçları ve dışarı çıkardığı diliyle bu korkutucu imge kötülüğe karşı koruma olarak kapılara, duvarlara ve mezar taşlarına yerleştirilirdi.

▲ **Mısır tanrısı Bes**
Eski Mısır'da ikincil tanrılardan Bes, koca kafalı, dilini çıkarmış bir cin olarak tasvir edilirdi. Kötülükle savaşan bir ev koruyucusuydu. Doğum sırasında kötü ruhları kovduğuna inanıldığından çocuk doğumlarıyla ilişkilendirilirdi.

▲ **Maori savaş çığlığı**
Savaştan önce Yeni Zelanda'nın Maori kabile üyeleri kader düşmanlarını uyarmak ve savaş tanrısı Tumatauenga'yı çağırmak üzere bir haka dansı yaparlardı. Dans şiddetli yüz ifadeleriyle saldırganlık ve meydan okuma ifadesi olarak dil çıkarılmasını içerirdi.

▲ **Tanrıça Kali**
Çılgınca bakan gözleri ve çıkardığı aleve benzer dili nedeniyle Hindu yıkım tanrısı Kali'nin heykelleri korkutucudur. Yüz ifadeleri yıkım gücünün ulaşabileceği boyutları, alev gibi titreşen diliyse insan cehaletiyle alayı simgeler.

DİŞLER

Dişler besini parçalamak ve çiğnemek için kullanıldığından hayvani güç ve saldırganlığı simgelerler. Çıkık dişler gazaba gelmiş Budist tanrılarının tipik bir özelliğidir. Ancak dişlerin simgesel anlamı dünyanın çeşitli yerlerinde farklılık gösterir. Bazı kültürlerde diş dolgusu yaşlanma ritüellerinde bir güzellik işareti sayılırken başkalarında uzun dişler hırs işareti olarak görülür.

◀ **Cadmus**
Eski Yunan'da dişler bereket sembolüydü. Spartoi ("ekili adamlar") adı verilen sertleşmiş savaşçılar Kamus'un ejderin dişlerini ektiği yerden biterdi. Teb kenti de bu noktada kurulmuştu.

▲ **Gazaplı tanrı**
Çıkık dişler Kali ve Yama gibi Şiva ve Budist tanrıların gazap dolu hallerinde sıklıkla görülür. Keskin, uzun dişler güç temsilidir ve kötülüğe karşı olan tanrı heykellerinde görülür. Yılanın zehirli dişine benzer iri dişler Asya cinlerinin bir özelliğidir.

▲ **Dişsizlik**
Dişlerin yokluğu yitirilen gençlikle insanın kaybettiği savaşma ve kendini savunma özelliğinin işaretidir. Sağlıklı bir çene dinçlik ve güven ifade ettiği için düş kırıklığı ve zayıflık simgesidir. "Dişsiz" sözcüğü güçten yoksun şeylerin ifadesi haline gelmiştir.

▲ **Drakula**
Uzun köpekdişleri kan emen vampirlerin simgesi olmuştur. Vampir hikâyelerinden yana zengin folklorda en ünlü vampir, Bram Stoker'ın kurbanlarının kanını emip tüketmeden önce etlerini bu dişleriyle delen Kont Drakula'sıdır. İnsan etini oyan keskin dişlerin saklı bir cinsel sembolizmi vardır.

AĞIZ

Ağız, onunla konuştuğumuz, yediğimiz, soluk aldığımız kanaldır. Yaratıcı gücün simgesi olarak görülür. Ancak akıl yürütme ve düşüncelerimizi söyleme yetisi ne söylediğimizden zarar görebilir. Sözlerimiz bizi ya daha yüksek ya da daha alçak bir dünyaya götürebilir. Ağız bazen bir meleğin dudakları ya da canavarın çenesi olarak betimlenir.

DUDAKLAR

Bir kadının dolgun, kırmızı dudakları dişilik organının cinsel şişkinliğini andırdığından çekici bulunur. Dolgun dudaklar çekicidir, çünkü kadının östrojen seviyesi ne kadar yüksekse dudakları da o kadar dolgun olacak, böylece de bereket işaret edecektir. Cinsel uyanış izlenimi veren ruj bunu taklit eder.

◀ **Cehennem Ağzı**
Ortaçağ Hıristiyan sanatında Cehennem girişi çoğunlukla devasa sürüngen canavar Leviathan'ın ateş dolu, açık ağzı olarak gösterilmiştir. Bu kıyamet resminde Cennete layık olmayanlar cinler tarafından ardında ebedi acı ve işkencenin olduğu Cehennem ağzına götürülüyor.

AYRICA BAKINIZ
Mısır tanrıları, sf. 138–39
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–141
Hinduizm, sf. 158–63
Budizm, sf. 164–69
Hıristiyanlık, sf. 176–79
Resim yazı, sf. 300–05

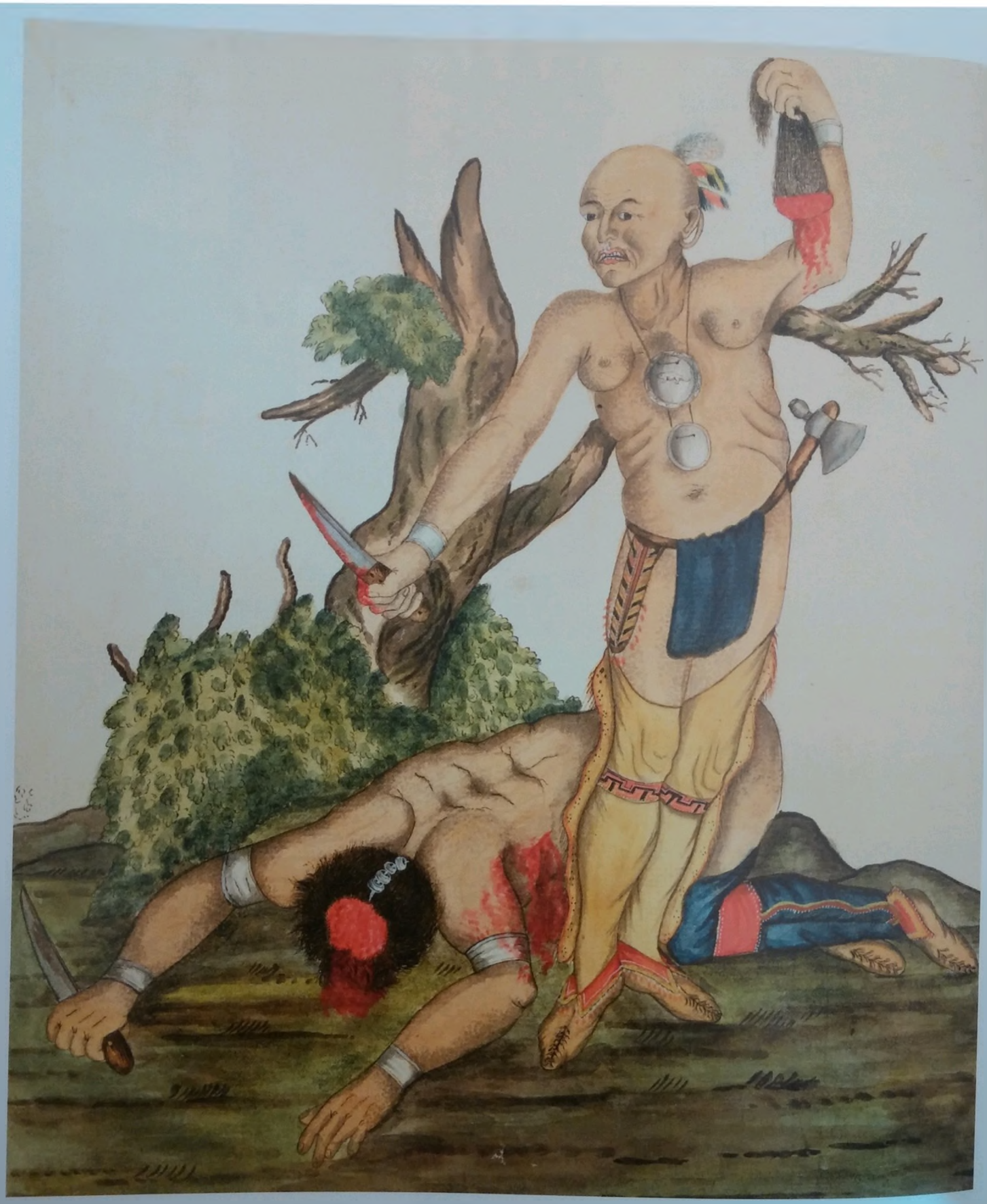

▲ **Kafa derisi yüzmek**
Amerika yerlileri için bir adamın kafa derisi onun yaşam gücünü simgelerdi. Sadece bir zafer nişanı olarak değil, onu kazanan savaşçının cesaretinin sınanması için de yüzülürdü. Bazen bir yüzülme kurbanı ağır yaralarla da olsa hayatta kalırdı. Savaştan eve getirilen kafa derileri ve kurutulup, süslenmeleri etrafında geliştirilmiş pek çok ritüel vardı.

▲ **Kafatası kupa**
Tibet Budizm'inde kullanılan kafatası kupa insan kafatasından yapılıp süslenmiştir. Geçiciliği temsil eder.

KAFA GANİMETLERİ

Kafatası bütün sembollerin en çarpıcılarındandır. İnsan ruhunun gücünün kafada barındığına duyulan yaygın inanç çoğu kültürde kafatası ve kafaları değerli ganimetler haline getirmiştir.

Sırıtan kafatası ölümlülüğün özellikle de Batı'da görsel bir metaforudur. Sözgelimi zehirli ürünlerin üzerinde bir uyarı olarak ya da bir anıt üzerinde korkutucu bir ikon olarak yer alabilir. Ancak bazı kültürlerde yaklaşım çok farklıdır ve insanlar ondan dehşet verici bir ölüm sembolü olarak korkmak yerine onu, güçlü bir yaşam ve bereket kaynağı olarak onurlandırırlar.

KUTSAL KAFATASLARI

Ruh ve ölümden sonraki yaşamla özdeşleştiğinden kafatasının güçlü dinsel yan anlamları vardır. Kutsal bir nesne olarak kafatasına tapım eski halklar arasında yaygındı. Kuzey mitolojisinde dev Ymir'in kafatası ölümünden sonra Cennet çatısı haline gelir. Kolomb öncesi Amerika'da kafatasına Aztekler ve diğer kabileler tarafından büyük değer verilirdi. Hindu ve Budist kutsal varlıklarının tasvirlerinde de çelenkler ya da asa üzerinde kafatasına sıkça rastlanır. Hıristiyan amblemi olarak kafatası tövbekârlıkla özdeşleşmiştir ve faniliğin dindar bir hatırlatıcısıdır.

▲ **Kafatasının yeri**
İsa, kimilerince Adem'in kafatasının olduğu yerde, Golgotha'da çarmıha gerilmişti. İsa'nın kanının onun üzerine damlamasının, insanın İlk Günahının temizlenmesi anlamına geldiği söylenir.

KAFA AVCILIĞI RİTÜELLERİ

◀ **Yeni Gine tören evi**
Avustralya'nın kuzeyinde Yeni Gine'deki, kafa avcılığı seferlerinden getirilen kafataslarının sergilendiği devasa tören evi.

Yakın bir geçmişe kadar güç simgesi olarak insan kafası toplamak Güneydoğu Asya, Okyanusya ve Güney Amerika'nın bazı halkları arasında yaygındı. Bu adet ruhun kafada barındığı inancından kaynaklanmıştır. Kestiği kafa ile kafa avcısı kurbanın ruhunu ya da yaşam gücünü kendine, ülkesine ve topluluğuna aktarmayı amaçlardı. Toplulukta bir ölüm ya da verimsiz hasadın ardından bereket ve spiritüel güce yeni bir soluk kazandırmada kafa avcılığı önemli bir araçtı. Bazı kültürlerde kafa erkeklik sembolüydü ve genç erkekler ancak ilk kafalarını avladıktan sonra evlenebilirdi. Güneydoğu Asya ve Malinezya'da İban, İlongot ve Dayak gibi kabileler arasında kafa avcılığı bir savaş edimi olduğu kadar ritüeldi de. Maoriler düşmanlarının kafasını muhafaza etmek için kafatasını çıkardıktan sonra tütsülerlerdi. Çin'de de Qin askerleri düşmanlarının kafasını toplardı. Askerlerin çoğu köle olduğundan savaştan böyle bir ganimetle döndükten sonra özgürlüklerini kazanırlardı.

BÜZÜLMÜŞ KAFALAR

Dünyanın dört bir yanındaki kafa avcılığı kültürlerinden yalnızca Ekvator ile Peru'nun Amazon ormanlarında yaşayan Jivaro klanı büzülmüş insan kafası uygulaması ya da tsanta ile tanınır. Savaşta bir kafa alan Jivaro savaşçısı kişisel gücünü ya da *arutam*'ını artırır, ancak ölü adamın ruhunun tehlikeli olmayı sürdürdüğüne inanılır. Kafayı büzüştürmek gücünü yok eder ve kurbanın intikamcı ruhunun geri dönmesini engeller. Ayrıca kafanın ekinlerin büyümesine de yardımcı olduğuna inanılırdı.

▲ **Kafayı büzüştürmek**
Bunun için önce kafatası çıkarılır, deri sıcak kum ya da çakılla doldurulur. Baş sonunda büzüşene dek ovulur.

AYRICA BAKINIZ
Ölüm ve yas, sf. 128–31
Hinduizm, sf. 158–63

İNSAN VE EVREN

İnsan-Evren ilişkisi Rönesans düşüncesinde önemli bir konuydu. Da Vinci'nin ünlü çizimi Vitruvius Adamı Romalı mimar Vitruvius'un düşüncesine dayanır. İnsan bedeninin yapısıyla Evren'in yapısı arasındaki benzeşim olarak yorumlanabilir. Simyacı yazar Nettesheim'lı Agrippa'ya göre beden makrokozmosu, yani Evren'i barındıran mikrokozmos idi.

1. Daire
Rönesans boyunca hümanistler dairenin kusursuzluğu ile Tanrı arasında benzerlik görmüşlerdir. Burada Leonardo'nun figürüyle temsil edilen kişinin bedeninin dairesel hareketiyle bir daire veya ruhsal alemi oluşturduğu, bunun da insanları kare şeklinin temsil ettiği fiziksel sınırlamaların üzerine çıkartan yaratıcı ruhu sembolize ettiğine inanıyorlardı.

2. Kare
Figür dairenin üzerine yerleştirilmiş bir kare içindedir. Kimileri Leonardo'nun bir orantı egzersizi sunmakla kalmadığına, aynı zamanda kişinin eşzamanlı olarak nasıl hem doğal hem de ruhsal âlemlerde var olacağını sembolik olarak gösterdiğine inanmaktadır.

3. İlahi oran
Vitrivius'un açtığı yoldan giden Leonardo'nun bu çizimdeki ana amacı İlahi Oran olarak bilinen kavramı resimlemekti. Bu ilkeye göre bedenin her bir ayrı parçası bütünün bir basit kesridir. Sözgelimi başın alından çeneye kadarki ölçümü toplam boyun tam onda birine karşılık gelir. Açılan kollar bedenin uzunluğu kadardır. İnsan bedeninin İlahi Oranı Evrenin her anında görülen simetriyi yansıtmaktadır.

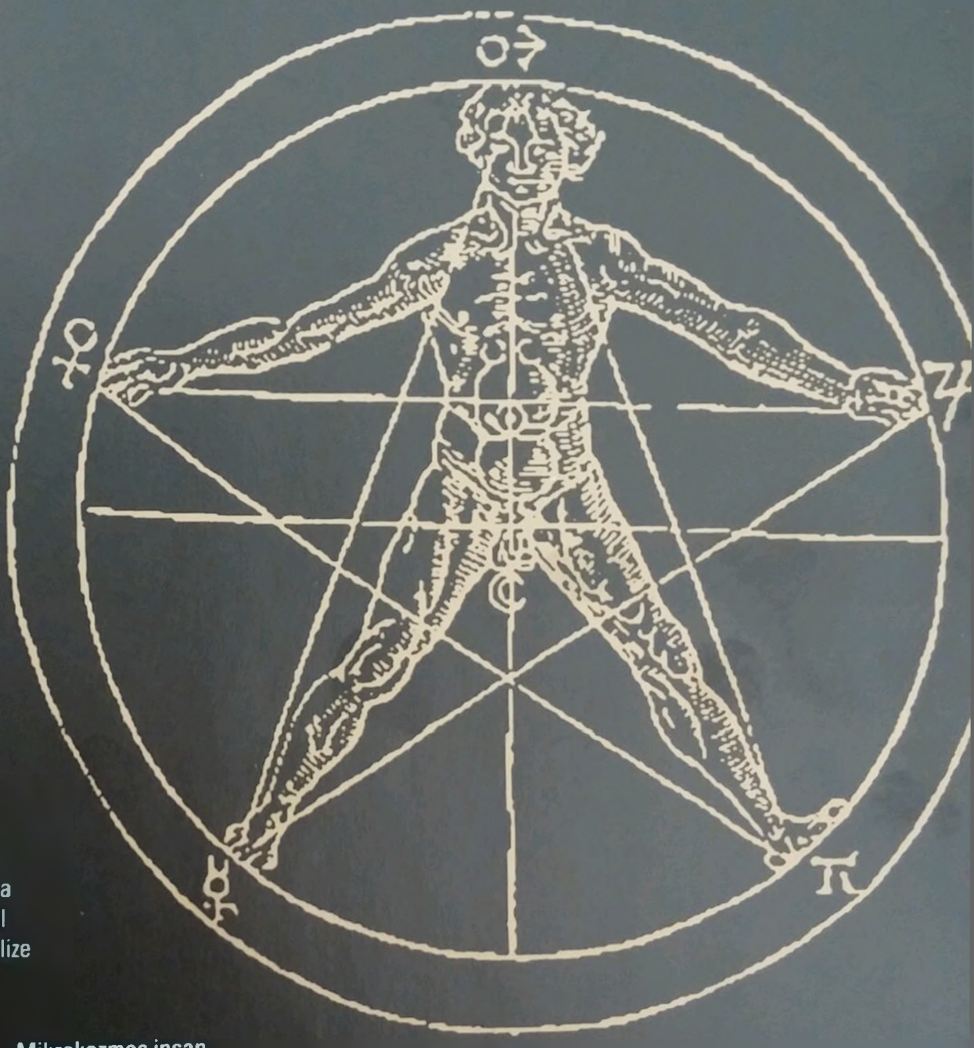

Mikrokozmos insan
Nettesheim'lı Agrippa (1486-1535) büyü, astroloji ve ezoterik konularında Rönesans'ın en önde gelen yazarıydı. En tanınmış eseri olan üç bölümlü De Occulta Philosophia'da, zamanında yaygın kabul görmüş, Evrenin insan modeli üzerine kurulu olduğu ve bir ruha sahip olduğu anlayışını inceler. Agrippa, mikrokozmos olan insanı; Evren ya da makrokozmosu temsil eden pentagram ile (beş köşeli yıldız) aynı formda görselleştiriyordu. Bu çizimde pentagramın beş köşesi, bedenin parçalarını ve zamanın astrologlarınca bilindiği şekliyle sembollerle gösterilmiş gezegenleri birlikte temsil ediyordu. Tepede baş ve Mars yer alır; kollar Venüs (sol) ve Jüpiter'le (sağ) ilgilidir; bacaklar Merkür (sol) ve Satürn'e (sağ) karşılık gelir; Ay ise cinsel organların yakınında, pentagramın merkezindedir.

İNSAN BEDENİ

İnsan bedeni çoğu gelenekte evrenin mikrokozmosu olarak görülürdü: Kişinin dışında var olan her şey içinde de temsil edilmektedir. Çoğu kültür bedenin her bölümüne bir sembol ve biyolojik işlevlerinin ötesinde bir anlam vermiştir.

Çoğu dinde insan figürü İlahi Gücü simgeler ve kutsallığın ana sembolüdür. Tanrılar insan suretinde görünür. Eski Ahit'te "Tanrının insanı kendi suretinde yarattığı" ifadesi yer alır.

İSKELET

Korkutucu insan iskeleti imgesi Ölüm'ün kişileştirilmesidir. Klasik dönemdeki şölenlerde yaşamın gelip geçici hazzını anımsatmak üzere iskeletler olurdu. İskelet çoğunlukla rahiplerle köylülerin yanında oturmuş gösterilir, böylece ölümün herkese adil davrandığı hatırlatılırdı.

Tarot'un Ölüm kartı
Tarot'ta Ölüm kartı hayat tarlasında biten kol ve kafalarla başlardan birini biçen iskelet görülür. Bu kart değişim ve dönüşüm kadar ölüm anlamına da gelebilir.

İNSAN İSKELETİ

Ölüler Günü
Meksika'da ölüm baş edilecek bir talihsizlik olarak görülür ama aynı zamanda nihai kurtuluş olarak da karşılanır. Meksikalılar Ölüler Gününde kafatası ve iskelete saygılarını sunar. Oyuncak ve şekerlemeler bile iskelet biçimindedir. Ölümü anımsatan bu çift de bir düğün pastası için yapılmış.

KEMİKLER

İnsan bedeninin çatısı olan kemikler dayanıklılık, istikrar ve kararlılığı temsil eder. Amazon Yanomana kabilesi ruhun kemik iliğinde barındığı inancıyla, ruhlarının yaşamaya devam etmesi için ölmüş yakınlarının iliklerini yerlerdi. Bundan ötürü ilik ölümsüzlük ve dirilişi simgeler.

Kaburgalar
İncil'in Yaradılış kitabında Tanrının Adem'in kaburgasından Havva'yı nasıl yarattığı anlatılır. Böylece kaburga, erkekten doğmuş kadının sembolü haline gelmiştir.

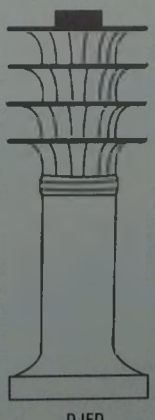

DJED

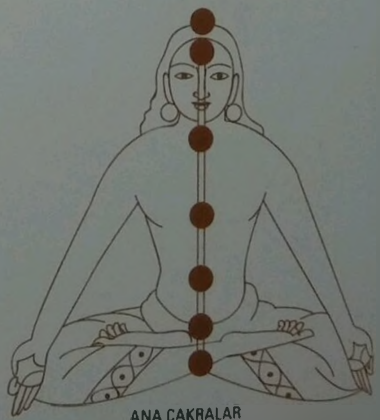

ANA ÇAKRALAR

Omurga
Sütun benzeri djed, Mısır tanrısı Osiris'in belkemiğini temsil eder. Tantrik Budizm'de ana çakralar (bedendeki enerji merkezleri) omurga boyunca sıralanır ve meditasyon sırasında enerjinin serbest kalması için açılır.

ORGANLAR

Mısır'da mumyalama sırasında dört organ (karaciğer, akciğer, mide ve bağırsaklar) özel kavanozlarda ayrı ayrı saklanırdı. Her biri Horus'un dört oğlundan birince korunur ve dört ana yönden biriyle özdeşleştirilirdi. Çin'de organlar bedendeki yedi açıklıkla ilişkilendirilir.

SONSUZ DÜĞÜM

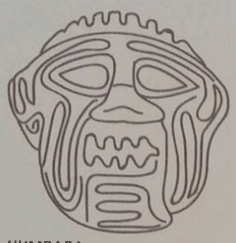

HUMBABA

▲ **Bağırsaklar**
Uzun ömür ve ebediyet sembolü sonsuz düğümün bağırsakların stilize tasviri olduğu düşünülür. Bazı kaynaklarda Asur mitolojisindeki dev Humbaba'nın insan ve hayvan bağırsaklarını andıran bir yüzü olduğu belirtilmiştir.

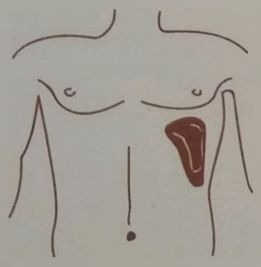

▲ **Dalak**
Dalağa ruh hallerinin -gülme ve melankoli- merkezi olarak bakılırdı. Doğu'da sadece neşeli oluş anlamına gelir. Çin'de de Yin enerjisiyle bağlantılı Sekiz Hazineden biridir.

▲ **Karaciğer**
Eski Romalılar için karaciğer tutkunun merkeziydi. Çin'de Buda'nın sekiz değerli organından biridir ve lotus çiçeğiyle temsil edilir.

YÜREK

Öteden beri insanın spiritüel ve duygusal merkezi olarak görülen yürek yaygın bir şekilde aşkla özdeşleştirilirken "yürek" sözcüğü ruhun şiirsel anlatımı olarak kullanılır. Stilize kalp tasvirleri aşkı temsil eder. Dikenli taçla kuşatılmış, İsa'nın göğsünde yer alan Kutsal Yürek ise Hıristiyan sanatında sık rastlanan bir motiftir.

▲ **Yürek tartısı**
Yürek Eski Mısır inançlarında temel bir rol oynamıştır. Yargı Salonunda ölenin yüreği bir kefeye, gerçek ve adalet tanrıçası Ma'at'ın devekuşu tüyü diğerine koyulur ve tartılırdı.

▲ **Kanatlı yürek**
Yükseliş anlamına gelen kanatlı yürek İslam dininin mistik dalı olan Sufi hareketinin bir simgesidir. Yüreğin ruh ile beden, can ile madde arasında bir aracı olduğu anlamını taşır.

▲ **İnsan kurban etmek**
Yürek Aztekler için yaşam güçleri ve dinlerinin merkeziydi. Ekinlerin can bulması, toprağın yenilenmesi için Güneş tanrısına binlerce, kimi çarpmaya devam eden insan yüreği sunulurdu.

▼ **Kollar**
Kollar savaşta teslimiyet, dua ya da yakarışlardaysa Tanrı için kaldırılır. Hinduizm'de Vişnu (aşağıda) gibi tanrıların çok sayıdaki kolu oynadıkları rolleri simgeler.

TANRI VİŞNU'NUN KOZMİK BİÇİMİ, YAKLAŞIK 1800

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

SAYDEH DUVAR RESMİNDE KALKAN KOLLAR

MISIR HİYEROGLİFİNDE KOL İŞARETİ

KOLLAR VE BACAKLAR

Kol ve bacaklarımız bedenin en hareketli kısımları olarak görülür. Bacaklar denge ve ileri doğru hareketin işaretidir. İyi talihi simgelerler ve bereket ile yeniden hayat bulmanın ifadesi dört kollu svastika ve üç bacaklı işaretlerle tasvir edilirler.

◀ **Bacaklar**
Belki de en ünlü bacak sembolü Man Adası ile Sicilya'nın bayraklarında yer alan triskelion'dur (solda). Sürekli hareket ve adımlar imgesiyle şans, bereket ve yenilenme ifade eder.

AYRICA BAKINIZ
Lotus, sf. 86–87
Ölüm ve yas, sf. 128–31
Hinduizm, sf. 158–63
Budizm, sf. 164–69
Taoizm ve Şintoizm, sf. 170–71
Hıristiyanlık, sf. 176–79
İslam, sf. 180–83

ELLER VE AYAKLAR

El ve ayak izleri çoğu için belirli bir yerde oluşun kişisel anımsatıcısıdır. Budizm'de Buda'ya ait olduğu öne sürülen ayak izlerine büyük saygı duyulur. Elin hareketi sembolik anlamlarla yüklüdür; çeşitli kültürlerde meditasyon ve dinsel törenleri derinleştirmek için farklı el pozisyonları kullanılır. Ayaklar denge, yeryüzü ve kişinin kat ettiği yolu işaretleyerek yolculuğu, dolayısıyla da özgür iradeyi temsil ederler.

ELLER

Ellerin ifade gücü sınırsızdır ve her biri başka bir anlama gelen geniş bir hareket yelpazeleri vardır. Bir emir aracı olabildikleri gibi koruma, yaratma, kutsama, kuvvet, anı, dayanıklılık ve öğretme anlamına da gelebilirler. Şifacılar el "koyarak" çalışır. El ele tutuşanlar birbirlerine sevgi ve şefkat iletir. Başkalarıyla karşılaştığımızda el sıkışır, ihtiyaç duyanlara "yardım eli" uzatırız.

▸ Tanrının eli
Cennetten uzatılmış bir el genellikle Tanrının betimlenen elidir. Geleneksel olarak Tanrının sol eli adalet, sağ eliyse merhametle ilgilidir. Tanrının eli yaratır ve korur ama yasalarına uyulmazsa cezalandırır da.

◂ Hamsa eli
En çok Hamsa ya da Hameş olarak bilinen bu eski el sembolü hem Yahudiler hem de Müslümanlar için nazara karşı koruyucu bir tılsımdır. Bazı durumlarda avucunda stilize bir göz de yer alır.

▲ Yaratıcı tanrılar
Mısır yaratıcı tanrıları Ptah ile Khnum yaratıcı gücün sembolleridir. Ptah gökleri ve yeryüzünü yaratırken Khnum da (resimdeki) insanları yapmıştır.

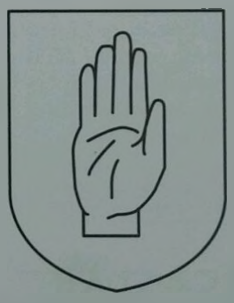

▲ İnanç ve adalet
Armacılıkta miğfer ya da kalkanda yer alan bir el inanç, samimiyet ve adalet andıdır. Birleşmiş iki sağ el birlik ve ittifakı temsil eder. Açık el Güneş anlamına da gelebilir.

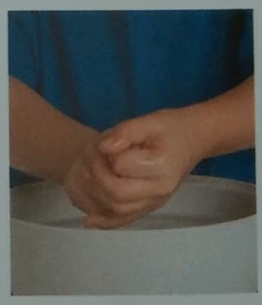

▲ El yıkama
El yıkama masumiyet göstergesidir ve İsa'nın yargılanmasının ardından ellerini yıkayan Pontius Pilatus'tan gelir. Temiz eller saf ve günahsız bir ruh ima eder.

▸ Mezar taşlarındaki eller
Mezar taşlarındaki ellerde pek çok anlam görülür. Sıkışan eller dünyaya vedadır; yukarı kalkmış bir işaret parmağı Cennet umudu; ok tutan el "ölümlülük"; kırık bir zincir üzerinde tutulan eller ise bir aile bireyinin kaybı.

EL SIKIŞMA

YUKARIYI GÖSTEREN İŞARET PARMAĞI

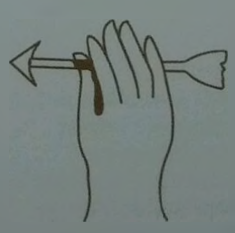

OK TUTMA

KIRIK ZİNCİR ÜZERİNDE ELLER

▲ **Kavuşturulmuş ve saklı eller**
Çin'de kişinin ellerini genellikle de uzun kollar altında gizleyerek kavuşturması, eller saldırganca kullanılamayacağı için saygı ve cana yakınlık ifade eder. Bir selamlama biçimi olarak avuç içleri birleştirilerek kaldırılan eller saygı ifadesidir.

▲ **Tırnak koruyucular**
Asya'da, sadece varsıllar çalışmayarak tırnaklarını koruyabildiğinden, uzun tırnaklar bir zenginlik işaretiydi. Bu girift bir biçimde işlenmiş tırnak muhafazaları Çin'dendir ve uzun tırnakları korumak için kullanılmıştır.

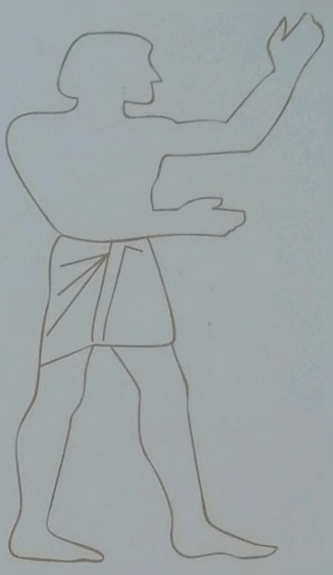

▲ **Ölçü birimi**
Ölçü birimi olarak ellerin kullanılması Eski Mısır'a uzanır. Günümüzde bu ölçüm başlıca atların boyunu ölçmede kullanılmakla birlikte Bali'de bir adamın evi hâlâ el uzunluğu ve kol genişliğiyle ölçülen kendi boyuna göre inşa edilmektedir.

AYAKLAR

Hareket gücü ve "sağlam temel" ayaklarımızla simgelenir. Hinduizm'de ayaklar insanlarla yeryüzü arasındaki ilahi temas noktası olarak görülür. Ortadoğu'da kişi bir ziyaretçisi ya da dostuna saygısını onun ayaklarını yıkayarak gösterirken Asya'da ayaklar kirli olarak görülür ve başka birine tabanlarınızı göstermek tabu sayılır.

▲ **Çıplak ayaklar**
Batı'da çıplak ayaklar tevazu ve yoksulluk işaretidir. İsa, Havarileri, Fransisken rahipler ve azizler sanatta çıplak ayak betimlenmiştir. Doğu ulusları geleneksel olarak çıplak ayakla ibadet ederler. Antik Çağ'da çıplak ayaklar yas anlamına da geliyordu.

▲ **Ayak yıkama**
Bir hacının ayaklarını yıkamak hac yoluna kurulu manastırlarda ilk konukseverlik işareti olarak gerçekleştirilen bir hareketti. Yıkanma Son Akşam Yemeği sırasında İsa'nın hareketlerini hatırlatır. Mütevazı hizmeti ve sevgisinin işareti olarak havarilerinin ayaklarını yıkamıştı. Tevazu ayağın bedenin kirli bir parçası olarak görülmesinden gelmektedir.

▲ **Vişnu'nun dev adımları**
Vişnu'nun ayak ve ayak izlerine tapınmak, onun bir cüce olarak vücut bulması sırasında Kral Bali'den nasıl üç adımda arşınlayacağı kadar toprak vermesini istediğinin anlatıldığı efsaneye dayanır. Gerçek boyuna dönerken bir ayağını yeryüzüne, diğerini havaya, ötekiniyse kralın başına koymuştur.

▲ **İblis ayakları**
Bütün bedeni dik tutmaya yaradığından ayağın ruha destek olduğu söylenir. Bundan ötürü iblisler çoğunlukla bir insanınkinden farklı ayaklarla resmedilmiş, ayakları ya iblisin hayvani doğasını vurgular biçimde kıllı ya da ters dönmüş bir biçimde gösterilmiştir.

AYRICA BAKINIZ

Ölüm ve yas, sf. 128–31
Hinduizm, sf. 158–63
Şeytan ve iblisler, sf. 190–91
Tılsımlar, sf. 194–95
Arma amblemleri, sf. 318–23
Sembolik hareketler, sf. 334–37

BUDA'NIN AYAK İZLERİ

Buda nın ayak izleri, *Budapada* pek çok Budist tapınağında bulunur ve Buda nın varlığını temsil eder. Onları bize aydınlanma yolunda yol göstermek için bıraktığına inanılır. Çoğu, Buda'nın 32, 108 ya da 132 ayırt edici işareti de dahil olmak üzere sembolik imgelerle bezenmiştir. Hint Amaravatı höyüğünden bu ayak işaretleri sembolik motiflerle çevrilmiştir.

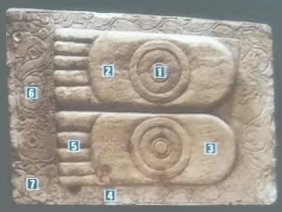

1. Tabanın orta noktası
Tabanın merkezinde kenarında dört yapraklı bir çiçek bandı olan 1.000 oklu teker (dharma-çakra) yer alıyor. Teker, Buda öğretilerinin simgesi ve Sekiz Uğurlu Sembolden biridir.

2. Svastika
Svastika "uğurlu" demektir ve eski bir Hint sembolüdür.

3. Triratna
Triratna işaretli bir çiçek motifi üzerindeki üç değişi unsurdan oluşan «üçlü» bir sembolüdür. Budizm in üç mücevherini simgeler: Buda, Budist Yasa (dharma) ve keşişler topluluğu (sangha).

4. Lotus çiçekleri
Ayak girift lotus çiçekleriyle çevrelenmiş. Lotus Sekiz Uğurlu Sembolden biridir. Lotus un kökleri çamurdadır, sapı sudan çıkar, çiçeği de saflık ve aydınlanma sembolü olarak görüşüdür.

5. Ayak parmakları
Uzun, düz, hepsi aynı boyda parmaklar Budalığın 32 işaretinden biridir.

6. Düğüm
Düğüm biçimi Buda nın sınırsız bilgeliğini simgeler.

7. Küçük figür
İyicil bir ruh olan yakşa ayak parmaklarına yatın oturur. Göbek bağı, üzerinde meyve biçiminde mücevherler yetişen bir asmadır.

BEREKET VE ÇOCUK DOĞURMA

Tarih boyunca insanlar fallustan koruyucu azizlere, bereket ve doğum sembollerine saygı duymuştur. Eski uygarlıkların hepsinin yeni yaşamın doğuşu ve bereketli hasatlara odaklanan önemli ritüelleri olmuştur. Mezopotamyalıların bereket törenleri için heykelcikler kullandığı düşünülürken Mısırlıların da bereket getirmeleri için çağıracakları sayısız tanrıları vardı. Önemli pagan ritüelleri yeniden doğuş ve bereketin kutlandığı ilkbaharda yapılırdı. Hıristiyanlığın gelişi bereket sembollerinin sonu olmadı. Nitekim çoğu kültürümüze öylesine kök salmıştır ki bugün bile kullanılmaktadır.

BEREKET TANRILARI

En eski zamanlardan beri ve her kültürde düzenli çocuk doğumları hayatın devamını sağlamıştır. Kültürler bereketi koruyup kollayacak, teşvik edecek pek çok tanrı geliştirmiştir. Tanrılara saygılarını sunan inananlar gayretlerinde yardımcı olacak özelleşmiş bir enerjiyi de kendilerine çekiyorlardı. Bu tanrılar insanların doğurganlığıyla üzerinde yaşadıkları toprakların bereketini temsil etmekteydi.

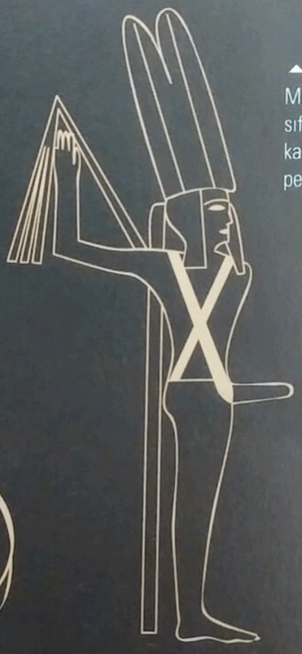

▲ **Min**
Mısır tanrısı Mîn hayvanlar ve ekinlerdeki bereketin tanrısıydı, bu sıfatıyla yağmurdan da o sorumluydu. Hasat zamanı lütfunu kazanma umuduyla ona şükredilirdi. Min her zaman dikleşmiş bir penisle tasvir edilmiştir

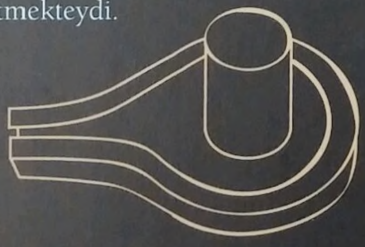

▲ **Priapos**
Priapos abartılı fallusuyla simgelenen bir Yunan bereket tanrısıydı. Aphrodite ile ya Dionysos ya da Hermes'in oğlu olan tanrı, çiftlik hayvanları, meyve veren bitkiler, bahçeler ve erkek cinsel organlarının koruyucusuydu.

▲ **Linga**
Hindistan'da yaratıcı enerjinin ulu tanrısı Şiva çoğunlukla, linga adı verilen bir fallik sembol halinde tasvir edilmiş ve ona böylece tapınılmıştır. Tanrının yaradılışın özündeki görünmez varlığının güçlü bir betimlemesidir bu.

▶ **Astarte**
Bu abartılı altın figürde, Semitik bir cinsel aşk, annelik ve bereket tanrıçası olan Astarte ya da Aştart betimlenmiş.

▶ **Lotus başlı tanrıça**
Gizemli tanrıça Lajja Gauri baş yerine bir lotusla ve ya doğum yapmakta veya cinsel olarak hazır olduğunu düşündürecek şekilde bacaklarını açıp kaldırmış bir şekilde tasvir edilmiştir. Tüm yaşamın temel gücüydü.

BEREKET SİMGELERİ

Kimi hayvan ve bitkiler doğurganlıkları ya da görünümlerinden ötürü öteden beri bereketle ilişkilendirilmiştir. Bunun bir sonucu olarak da imgeleri kimi zaman bir bereket tılsımı olarak kullanılmıştır. Örnekler arasında boğa, horoz ve tavşan olduğu kadar çok tohumlu nar da bulunmaktadır.

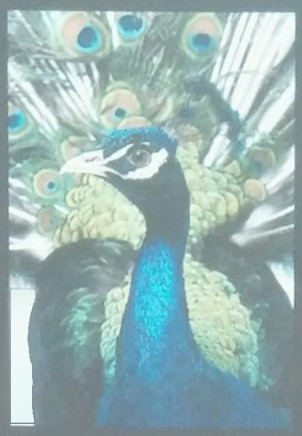

Tavus
Tavus, yağmurdan önce dans ettiğine inanıldığından eskiden beri bereketle özdeşleşmiştir. Yelpaze biçimli kuyruğunun bir Güneş sembolü olduğu söylenmiştir. Kimi zaman Cennetin çatısını temsil etmiştir, üzerindeki "gözler" de yıldızlardır.

Willendorf Venüs'ü
Venüs dişi figürün idealleştirilmiş halidir. Bu heykelcik 1908 yılında, Avusturya, Willendorf yakınlarındaki Yontma Taş Devri'ne ait bir sit alanında bulunmuştur. Vurgulu vulvası, göğüsleri ve göbeği güçlü bir bereket ifadesidir.

Paskalya yumurtası
Günümüzdeki Paskalya yumurtasının sembolik anlamının çoğu Hıristiyan kökenli değildir. Paskalya tavşanı ve çikolata yumurtaları eski ilkbahar bereket törenlerinin bir yansımasıdır. Paskalya adı da (İng. Easter), Anglo-Sakson bereket tanrıçası Eostre'den gelmektedir.

Çam kozalağı
Çoğu kültürde çam ağaçları güçlü bereket sembolleriydi. Keltler hamile kalması istenen bir kadına doğurganlık muskası olarak kozalak toplarlardı. Kozalaklar kadın uyurken yastığının altına konulurdu.

Meşe palamudu
Ağacı meşe gibi,meşe palamudu da geçmişi pagan dönemlere uzanan güçlü bir bereket simgesi olarak görülürdü. En güçlü bereket getiricileriyse gece boyunca toplananlardı.

Fındık
Besleyici meyvesi ve su kenarında yetişmesiyle fındık bereket ve dişi bilgeliğinin geleneksel bir simgesi olagelmiştir. Sahiplerine bereket getirmesi için odalara fındık demetleri asılırdı.

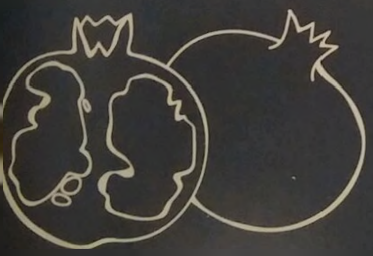

Nar
Tohum zenginliği narın bir bereket, doğum ve ebedi hayat simgesi haline gelmesine yol açmıştır. Kavanoz, pandantif ve asa gibi tören nesneleri çokluk onun biçiminde yapılmıştır.

Deniz kabuğu
Bu deniz kabukları vulvayı andıran şekillerinden ötürü yaygın bir doğurganlık, doğum ve dişilik simgesi olmuştur. Soyun devamı ve güvenli doğumlar için gelinlere verilirdi.

Balık
Pagan Ana Tanrıça ile ilişkili dinsel bir sembol olarak binlerce yıl boyunca kullanılmıştır. Balık simgesi çoğunlukla iki incecik hilal biçiminin üst üste getirilmesiyle resmedilmiştir.

Bereket boynuzu/Cornucopia
Sözcük anlamı cornu (boynuz) ve copiae'den (bolluk, bereket) gelen bereket boynuzu, Eski Yunan ve Roma sanatında bereketi davet etmek için kullanılır ve çoğunlukla meyve, ekin ve çiçeklerle dolup taşmış biçimde resmedilirdi.

Ekin demeti
İyi bir hasat, bereket ve yeryüzü ile sunduğu kaynaklara yakınlığı temsil eder. Erken tarım toplulukları için verimli bir ekin hasadı topluluğun kışı geçirmesini sağlayan bol ekmek anlamına geliyordu.

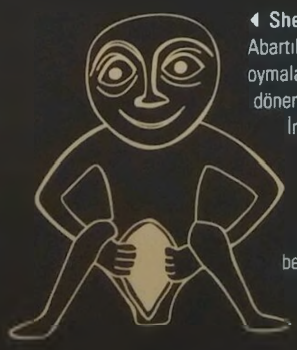

Sheela na Gig
Abartılı vulvasıyla kadın oymalarına Ortaçağ döneminden kalma İrlanda kiliselerinde sıklıkla rastlanır. Bunlar koruyucu bereket sembolleri olarak görülürlerdi.

AYRICA BAKINIZ

Suda yaşayan yaratıklar, sf. 68–71
Yeryüzü meyveleri, sf. 98–99
Hinduizm, sf. 158–63
Hıristiyanlık, sf. 176–79

FALLİK SEMBOLLER

Ereksiyon halindeki erkek cinsel organı fallus bir bereket ve güç simgesidir. Asya ve Avrupa'da kazılarda bulunan en eski objeler arasında, bereketin insan düşüncesini uzun zamandır meşgul ettiğini gösterir fallik simgeler yer alır. Fallus Yunan-Roma tanrısı Priapos gibi tanrılarda ya da Hindistan'daki Şiva linga gibi objelerde görülebilir. Bereket şenliklerinin etrafında gerçekleştirildiği direk ve sütunlarda da yüceltilirdi.

Boğa boynuzu kolye
Soyu devam ettirici kuvvetle dolu boğa doğadaki eril ilkenin güçlü bir sembolüdür ve Mısır, Hindistan ve Akdeniz'in bazı bölgelerinde kutsal bilinmiştir. Günümüzde zincire geçirilmiş boğa boynuzu genç erkekler arasında popüler bir takıdır.

Herm
Soyu devam ettirici kuvvetle dolu boğa doğadaki eril ilkenin güçlü bir sembolüdür ve Mısır, Hindistan ve Akdeniz'in bazı bölgelerinde kutsal bilinmiştir. Günümüzde zincire geçirilmiş boğa boynuzu genç erkekler arasında popüler bir takıdır.

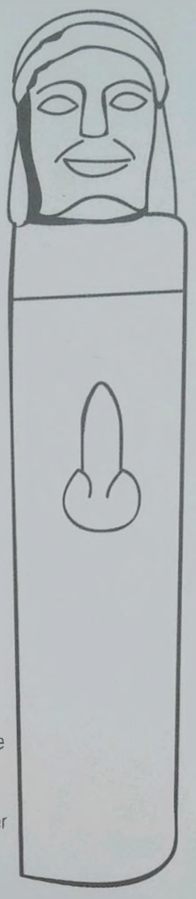

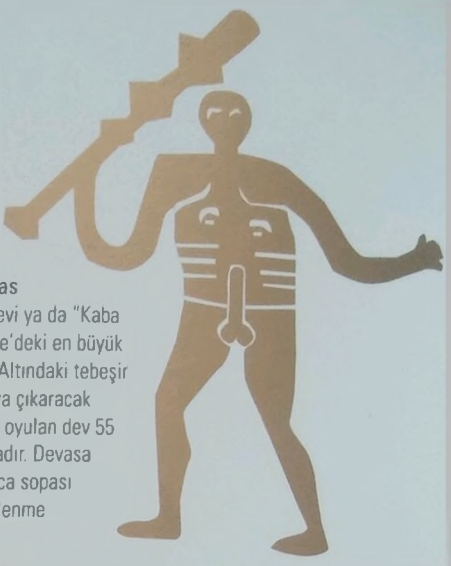

Cerne Abbas
Cerne Abbas devi ya da "Kaba Adam"ı İngiltere'deki en büyük tepe figürüdür. Altındaki tebeşir katmanını ortaya çıkaracak şekilde toprağa oyulan dev 55 metre uzunluktadır. Devasa penisi ve koskoca sopası bereket ve yenilenme sembolüdür.

Mainad ve thyrsos
Yunan tanrısı Dionysos'un tepesi kozalaktan oluşan sarmaşık asası kutsal thyrsos açıkça fallik bir semboldür. Dionysos'un eşlikçileri maenad ve satirlerden oluşurdu. Bereket törenlerinde her biri hayvan postlarına bürünür, bir thyrsos taşırdı.

GÜNÜMÜZÜN FALLİK SİMGELERİ

Batı dünyasında yeniden hayat bulma çağrışımı azalmış olmakla birlikte fallik sembol günümüzde de eski zamanlardaki kadar yaygındır. Fallik bir biçimi olan nesneleri güçle ilişkilendirilme eğilimi görülür. 20. yüzyılda psikolog Sigmund Freud'un teorileri Batı kültüründe derin bir iz bırakmıştır. Freud, bütün uzun nesnelerin bilinçaltımızda erkeklik organını temsil ettiğine inanıyordu.

Roket
Roket klasik fallik biçimlidir. "Fırlatma" gibi onunla ilgili sözcükler bile [illegible] yorumlanabilir.

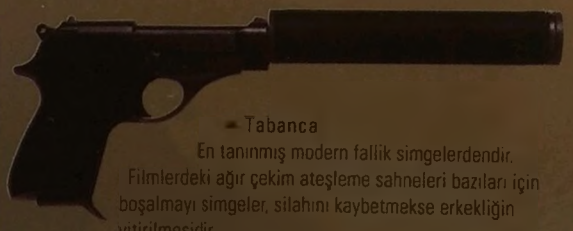

Tabanca
En tanınmış modern fallik simgelerdendir. Filmlerdeki ağır çekim ateşleme sahneleri bazıları için boşalmayı simgeler, silahını kaybetmekse erkekliğin yitirilmesidir.

Spor arabalar
Psikologlar otomobil, motosiklet ya da mobilet gibi herhangi bir aracın [illegible] olma potansiyeli taşıdığını öne sürüyor. Çoğu kişi için spor arabalarsa bunun en üst noktası. Pahalılığı, büyüklüğü ve yüksek oktan yakıtlı motoruyla cinsel iktidar ve üreme gücünü temsil ederler.

Gitar
1950'lerdeki rock 'n'roll kültürüne geçişle birlikte elektrik gitar başkaldırı ve gençlik simgesi olarak görülmüştür, erkekliği temsil ettiği de düşünülebilir. Bazı müzisyenler gitarı saldırgan cinsel bir tavırla çalar.

DOĞUM SEMBOLLERİ

Çocuk dünyaya getirmek üreme ve yeniden hayat bulmanın nihai edimidir ve bu sıfatıyla da tarih boyunca saygı görmüş, mitolojideki yerini de almıştır. Doğumun pek çok yan simgesi ve anayı koruma, çocuğun sağlığını güvenceye alma ya da sadece doğum mucizesini kutlamaya yönelik doğum törenleri vardır. Doğumun en güçlü evrensel simgelerinden biri de dişil ilke ve evrensel rahimle özdeşleşen sudur.

▲ **Akrep**
Astrolojik burç Akrep erkek ve dişi cinsel organlarını yönetir, böylece üreme ile güçlü bir bağı vardır. Ok içeren bütün burç sembolleri erillikle bağlantılıdır.

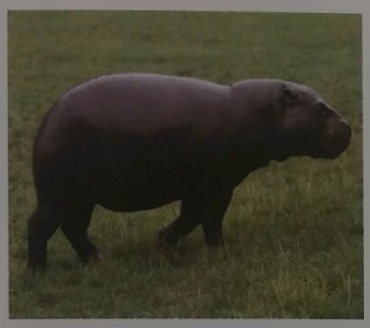

◀ **Suaygırı**
Eski Mısır'da yarı aygır Tawaret insanın korktuğu her şeyin tanrıçasıydı. Ancak dişi suaygırının saldırganlığının yavrularını korumaya yönelik olduğu anlaşıldığında Tawaret de çocuk doğurmanın denetçisi haline geldi.

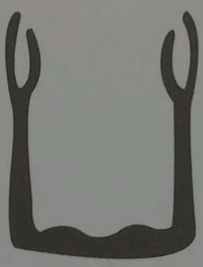

◀ **Ka**
Mısır hiyeroglifi ka genellikle "ruh" ya da "tin" olarak çevrilir. Kişi doğduğunda *ka* da varlık bulur ve onun yaşam gücünü temsil ederek görünmez ikizi gibi hareket eder.

▲ **Leylek**
Öteden beri çocuk doğurma ile özdeşleştirilen leylek bereket simgesidir ve doğum ile ilkbaharla da bağlantılıdır. Kuzey Amerika ve Avrupa'da çocuklara leyleklerin yeni doğmuş bebekleri annelerine getirdiği öğretilir.

DOĞUMUN KORUYUCULARI

Doğum her zaman riskli ve önemli bir olay olduğundan bunca koruyucu ve tanrıçanın yardıma çağrılması hiç de şaşırtıcı değildir. Romalıların hem ana hem de çocuğu koruyan doğum tanrıçası Lucina olsun, Yunan tanrıçası Juno, Mısırlıların İsis ve Hathor'u ya da çoğu Roma Katolik Kilisesi azizi olsun, çoğu kültürde bu dönemde sığınılan bir tür koruyucu olmuştur.

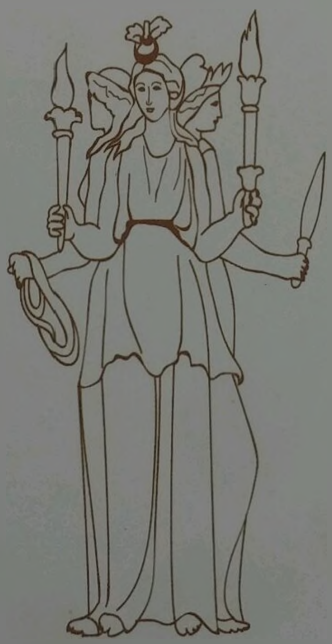

▲ **Hekate**
Yol kavşaklarında yolcuları koruma rolünün yanı sıra Hekate doğum tanrıçasıydı. Bu kimliğinde doğum sancılarını hafifletmesi ve çocuğa sağlık bağışlaması için o çağrılırdı. Ebe olarak göbek bağını keseceği kutsal bir bıçak tutardı.

◀ **Frigg**
Bir Kuzey Avrupa kadın, kadınlık ve ev idaresi tanrıçası olan Frigg, tanrı Odin'in karısı ve doğum sancısı çeken kadınlara yardım eden bir doğum koruyucusuydu. İskandinavlar zor doğumlarda adına "Frigg otu" dedikleri hafif bir yatıştırıcı olan *Galium verum* (yoğurt otu) kullanırdı.

◀ **Azize Anne**
Doğruluğu kuşkulu Hıristiyan literatüründe Azize Anne Bakire Meryem'in annesiydi. Hamile kadınların güvenli hamilelik ve doğum ile yeni doğanı beslemeye yetecek sütü olmaları için dua ettiği azizedir. Yüzyıllar içinde Azize Anne en popüler azizlerden biri haline gelmiştir.

▲ **Ixchel**
Ixchel Mayaların hamilelik ve doğum tanrıçasıydı. Oluşum tanrıçası olarak da adlandırılırdı. Bereket tanrıçası olarak kadınları doğurgan kılar, yeryüzüne de bereket yağmurları gönderirdi.

▲ **Aziz Gerard Majella**
Çoğu hastane doğum bölümlerini hamilelik ve hamilelerin bu koruyucu azizine adar. Asılsız bir babalık suçlamasıyla karşılaşmış Aziz, hayatını hamile kadınlara adamıştı.

AYRICA BAKINIZ
Kuşlar, *sf. 58–61*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Kelt ve Kuzey Avrupa tanrıları, *sf. 142–43*
Orta ve Güney Amerika tanrıları, *sf. 144–45*
Batı astrolojisi, *sf. 200–03*
Resim yazı, *sf. 300–05*

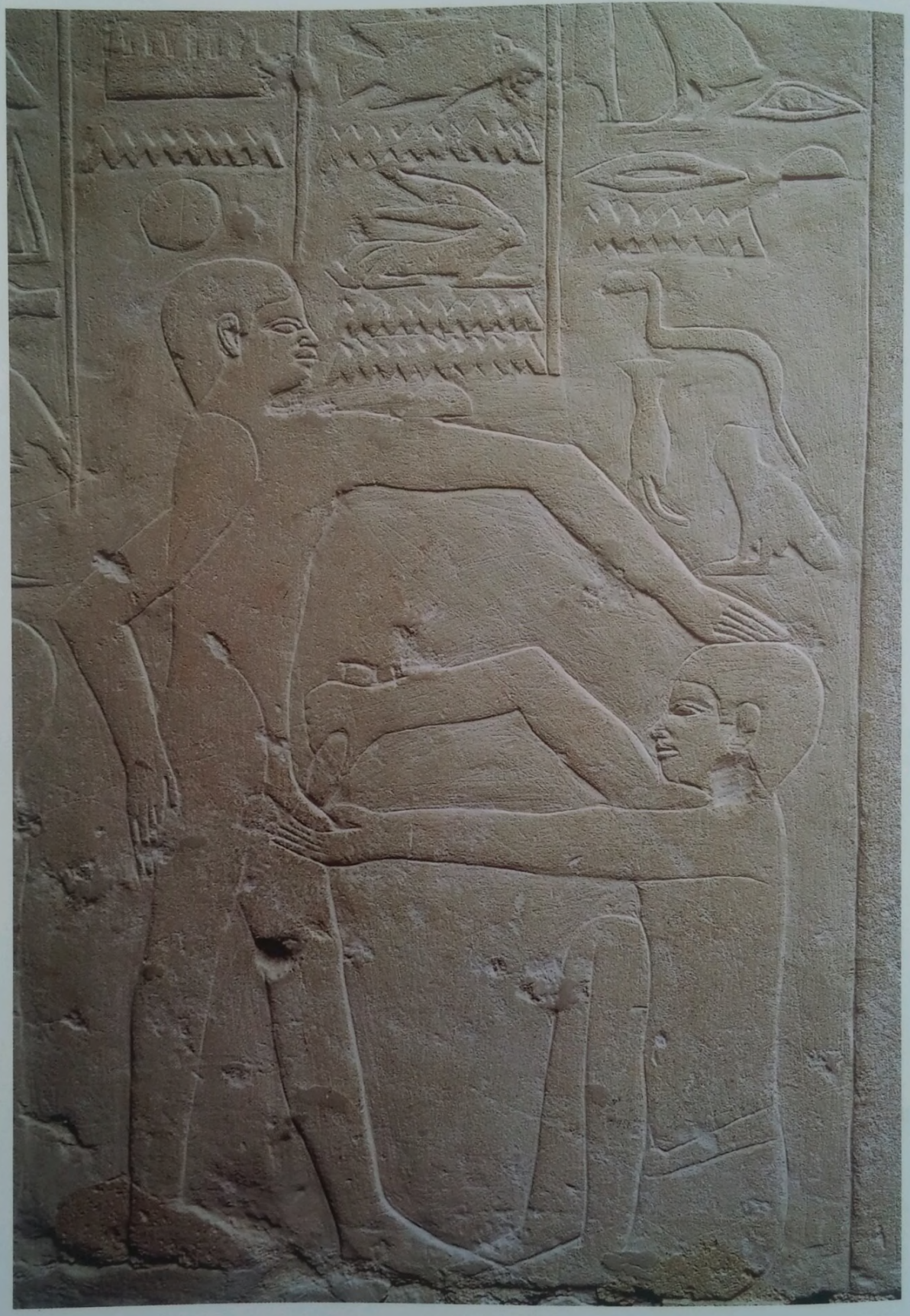

▲ **Sünnet**
Sünnet töreni uzun bir geçmişe dayanır ve pek çok geleneksel toplulukta uygulanır. Buradaki oyma taş panoda görülen Eski Mısırlılar sünnetli penisi bereket sembolü olarak kabul ederlerdi.

▲ **Vaftiz**
Suyla yapılan arındırma töreni Hıristiyan inancına kabul ile özdeşleşmiştir.

İNİSİYASYON TÖRENLERİ

İki sabit nokta, doğum ve ölüm arasında insanlar önemli değişimlerden geçerler. Yetişkin dünyasına giriş gibi dönüm noktaları çoğunlukla sembolik törenlerle işaretlenir.

İnsan ömrü içindeki en önemli olaylar arasında kişinin statüsündeki değişiklikler yer alır. Çocuğa isim vermek ve yetişkinliğe geçiş gibi durumlar kişiyi yeni statüsüyle tanıştırmak ve iyi şans dilemek amacıyla yapılan törenlerle belirlenirdi.

İSİM TÖRENLERİ

Hemen her kültürde gözlemlenen bir tören de çocuğa isim vermektir. Çoğu Hıristiyan çocuklarını Hıristiyan Kilisesi üyeliğinin verildiği sembolik bir arınma ritüeli ile vaftiz ettirir. Yunanistan'da bebeklere beş ya da yedi günlükken ad verilir. Bir oğlan doğduğunda geleneksel olarak aile kapılarına zeytin dallarından başarı simgesi bir çelenk asar. İslami isim verme töreninde Tanrıya şükran ifadesi olarak bazen bir hayvan kurban edilir.

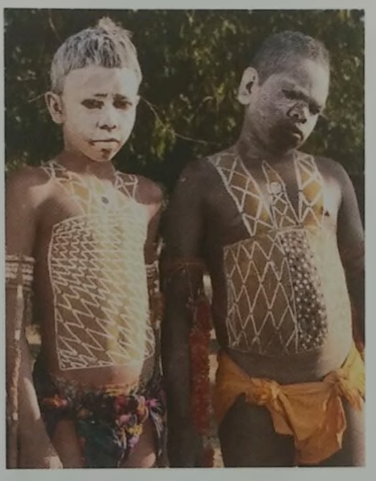

▲ **Hayat geçişleri**
Çetin doğada bilgi edinerek geçirdikleri zamanın ardından toprak boyayla boyanmış bu Avustralyalı Aborijin erkek çocuklar sünnet edilmeyi bekliyor.

RİTÜEL SAÇ KESME

İnisiyasyon törenleri inanç ve kültürden kültüre değişiklikler gösterir. Bununla birlikte saç kesme gibi kimileri çok çeşitli toplum ve dinlerde ortaktır. Sözgelimi Yahudi erkek çocuklarının saçı, okumayı öğrenmeye hazır oluşlarının işareti olarak ilk kez üç yaşlarında kesilir. Hindu bebeklerinin doğarken başlarında olan saçları, daha önceki bir hayatlarının negatif etkilerini taşıdığı düşüncesiyle kesilir. Saç tıraşı geçmişle bağların kesildiğini ve çocuğun geleceğe hazırlandığını simgeler.

◀ **Bar Mitzvah**
"Emrin Oğlu" anlamına gelen Bar Mitzvah, 13 yaşına gelmiş Yahudi erkek çocuğun Torah'ya bağlılık inisiyasyonunun nişanıdır. 12 yaşına gelen kızlar için de aynı adla Bar Mitzvah yapılır. Buradaki oğlan Kudüs'teki Batı Duvarında inisiye olmakta.

YETİŞKİNLİK

Hayatın dönüm noktaları çoğu zaman, Yahudilikteki Bar Mitzvah gibi dinsel bir törenle idrak edilir. Bazı toplumlarda olgunluğun eşiğindeki ergen, bir yetişkin olarak yeniden doğacağı sembolik bir "ölümle" karşılaştığı karakter sınavı ritüellerden geçer. Genel olarak bu törenler, inisiye olanın topluluktan soyutlandığı bir deneme ve öğrenme dönemi içerir. Ergen erkek çocuklar için penisin ön derisinin alındığı sünnet çoğunlukla bu törenlerin son aşamasıdır. Acı dolu ritüel çocuğun erkekliğe geçişini simgeler. Bazı kültürlerde sünnet, erkeğin "dişi" yönlerinin ortadan kaldırılmasını simgeler.

Kadın sünneti daha az yaygındır ve kızlar daha çok aybaşı kanamalarının başlangıcını kutlar. Gana'da kız törensel olarak yıkanır ve yeni giysiler verilir. Nepal'de görülen Budist bir uygulamada kız 12 gün boyunca günışığı ve bütün erkeklerden uzak tutulur. Zulu kızları, ardından yetişkin olarak çıkacakları çocukluğun masumiyetine dönüşü temsil etmek üzere bedenlerine çamur sürerler.

▲ **Ergenlik töreni**
Ganalı Kroboların ergenlik töreni dipo'da kızlar geleneksel giysileri ve takılarıyla halk töreninde boy göstermeden önce bir süreliğine inzivaya çekilir.

AYRICA BAKINIZ
Hinduzim, sf. 158–63
Budizm, sf. 164–69
Yahudilik, sf. 172–73
Hıristiyanlık, sf. 176–79

AŞK VE EVLİLİK

Her yerde insanların ilk ve belki de en güçlü yaşadığı toplumsal bağlar aile bağlarıdır. Bundan ötürü evlilik toplumda yaşamsal bir rol oynar ve düzen ile istikrarı temsil eder. Batı'da dünyayı döndürenin aşk olduğu söylenir, aşk gerçekten de çoğu insanın yaşamı ve esenliğinde çok önemli bir rol oynar. İngilizlerin kırmızı gülünden Japon ve Çinlilerin akçaağaç yaprağına, insanlar hemen her yerde aşk simgeleri geliştirmişlerdir.

AŞK SİMGELERİ

Kişinin sevgisini göstermenin hakiki ve saygın bir yolu olarak görüldüğünden kadınlara kur yapmada öteden beri aşk sembolleri kullanılmıştır. Çoğu simgenin kökenleri eski zamanlara uzanır. Sözgelimi Ay ve yıldızlar tutku, baştan çıkarma ve sadakat sembolüdür. Ancak aşıklar duygularını dile getirmede yüzyıllardır çiçeklere, kokular, değerli taşlar, hayvanlar, Tarot imgeleri ve renklere de başvurmuştur.

▲ **Ökseotu**
Bazı yerlerde kutsal sayılır ve gizem, büyü ve bilgelikle ilişkili görülür. İnsanlar ne ağaç ne de çalı olduğundan kısıtlamalardan özgür olmakla bir tutulan ökseotu altında öpüşür.

▲ **Akçaağaç yaprağı**
Çin ve Japonya'da Akçaağaç yaprağı âşıkların amblemidir. Kuzey Amerika'ya yerleşenler kötü ruhları kovmak için olduğu kadar cinsel hazzı artırmak ve huzurlu bir uyku için de yataklarının ayakucuna akçaağaç yaprakları koyarlardı.

▲ **Kırmızı gül**
Tensel, saf ve romantik her şeyi temsil eder. Eski Yunan ve Roma'da gül Aphrodite'nin (Venüs) kutsal çiçeği ve güzellik amblemiydi. Batı'da tutku, arzu ve aşkı simgeler.

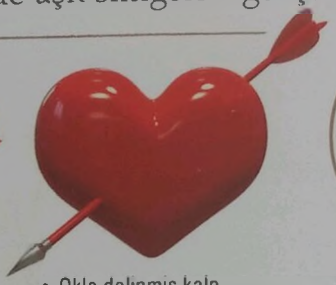

▲ **Okla delinmiş kalp**
Çoğu kültürde kalbin başta sevgi olmak üzere duyguların merkezi olduğuna inanılır. Cupid (Eros) yüreğe okunu attığında kurbanı tutku dolu bir aşka tutulur. Aşkın hem haz hem de acı verici olduğunun söylenmesi de bundan dolayıdır.

▲ **Ay ve yıldız**
Ay (erkek) ve yıldızdan (dişi) oluşan bu Batı Afrika Adinkra'sı (sembolü) ahenk ve aşk anlamına gelen Osram ne nsoromma olarak bilinir. Kökeni, kocası Ay'ı büyük bir aşkla seven ve dönüşünü bekleyen Kutup Yıldızı'nın hikâyesine dayanır.

▲ **Kumrular**
Kumrular ömürleri boyu tekeşlidir, bu nedenle de aşk, sadakat ve barış simgesi olarak görülürler. Kumru ilkbahar ve tensellik işareti olarak Venüs'le ilişkilendirilmiştir. Zeytin dalıyla birlikte barış ve yenilenmiş yaşam sembolüdür.

▲ **Aşk kaşıkları**
Oyma bezemeli aşk kaşıklarını geleneksel olarak Galli genç talipler sevgilerinin simgesi olarak verirlerdi. Tek parça ahşaptan yapılma bir aşk kaşığı yürekler gibi ("Kalbim senindir") birkaç romantik sembol barındırabilir.

SEVGİLİLER GÜNÜ

Günümüze ulaşmış en eski Sevgililer Günü yazısı Orleans Dükü Charles tarafından kaleme alınmış bir mısradır. 1415'teki Agincourt Savaşında tutsak düşüp kapatıldığı Londra Kulesinden Fransa'daki karısına yazılmıştır. Bugün 14 Şubat'taki Aziz Valentine Gününde kartlar gönderiliyor. Bugünle aşk arasındaki ilk edebi ilişki muhtemelen Geoffrey Chaucer'in Parliament of Fowls (1382) adlı eseriydi.

▲ **Sevgililer Günü kartı**
Viktorya Döneminde yaşayanlar için aşk ve âşıklarla ilgili ne kadar sembol varsa bir kısmı ya da hepsini döktürdükleri Sevgililer Günü kartları uzun uzadıya bir çalışmanın sonucuydu. Kartlarda kumrular, altın ya da gümüş rengi aşk düğümleri, oklar, yaylar, halkalar, kırmızı güller, Cupid'ler, eller, unutma beni çiçekleriyle kaplayan talipler arzı endam ederdi.

EVLİLİK

Evlilik insanın yarattığı ilk toplumsal kurumlardan biridir ve evlilik törenleri bilinen hemen her toplumda gerçekleştirilir. Soyu devam ettirme amacıyla oluşturulan bu kurum zıtların -erkek/dişi, Yin/Yang, tanrı/tanrıça- bir bütün oluşturmak üzere bir araya gelişidir. İnsanlar kendi grupları içinde ya da dışında evlenirler. Aileler birleşir, güçlü toplumsal bağlar kurulur. Evlilik törenleri son derece ayrıntılı olanlardan gayet yalın tutulanlara kadar değişir ve laik ya da dinsel olabilir.

▲ **Altın halka**
Evlilik yüzüğü başı sonu olmayan ebediyeti simgeler. Eşler yüzüğü geleneksel olarak, damarının doğrudan yüreğe gittiğine, dolayısıyla da çiftin kaderlerini birleştirdiğine inanılan sol elin yüzük parmağına takar.

▲ **Rus evlilik yüzüğü**
İç içe geçmiş halkalar üç renk altından oluşur; pembe, sarı ve beyaz. Kutsal Üçlüyü temsil ettiklerine inanılır ve günümüzde de son derece popülerdir. Elizabeth Döneminde de bu yüzüğün bir çeşidi takılırdı.

▲ **Bilmece yüzük**
Ortadoğu'da kadınlar kocalarına sadakatlerini göstermek için takarlardı. Doğru bir biçimde bir araya getirildiğinde tek bir yüzük oluşturan çok sayıda halkadan oluşur. Tasarımlarının karmaşıklığı nadiren parmaktan çıkarıldıkları anlamına gelir.

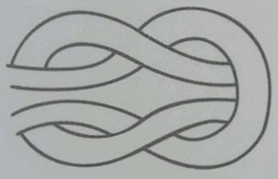

◀ **Aşk düğümü**
Roma ilmine göre bu düğüm Herkül'ün efsanevi bereketini simgeler. Evlilik düğümü olarak da bilinir ve ebedi aşkın simgesidir. Damat tarafından çözülmek üzere gelinin koruyucu kuşağına atılırdı.

▲ **Kidduş**
Yahudi evlilik töreninde gelinle damat aşklarını temsil etmek üzere Kidduş kupasından içerler. Geleneksel olarak bir Yahudi düğününde cam kadeh kırılır; bu, çiftin yalnız yaşamlarının sonunu, birleşmelerinin başını simgeler.

▲ **Aşk kupası**
Kupanın kullanımının kökenleri Kelt ve Yahudi kültürlerine uzanır. Gelinle damat karı koca olarak ilk içkilerini onda paylaşır, böylece iki ailenin bir araya gelişini göstermiş olurlar.

▲ **Kınalı eller**
Mehndi Gününde Hintli gelinin el ve ayakları aşkın evlilikteki gücünü ifade eden karmaşık kına desenleriyle bezenir. Koyu renkli bir desen iyi talih işaretidir. Gelinle damadın isimleri çoğunlukla bu desenlerin arasına saklanmış olur.

▲ **Şiro-maku kimonosu**
Beyaz Japon düğün kimonosu şiro-maku adını masumiyet simgesi olan "beyaz" ve "saf" sözcüklerinden alır. Gelin ayrıca dişi erdemini simgeleyen beyaz bir obi (kuşak) takar.

▲ **Duvak**
Pek çok kültürde takılan duvağın, gelinin kötücül ruhlar karşısında kılık değiştirmesiyle, kötülüğü uzak tuttuğuna inanılır ama tül aynı zamanda masumiyetin de simgesidir. Tülün törensel bir biçimde kaldırılması perdeyi kaldırmayı ve ışığı temsil eder.

▲ **Bilek bağlama**
Yeni evlileri kurdele ya da kordonla bileklerinden birbirlerine bağlama geleneği gelinle damat arasında bir sonsuzluk simgesi oluşturmaya yöneliktir.

▲ **Pirinç ve konfeti**
Yeni evlilerin ardından bir şeyler atmak, geçmişi Eski Roma ya da Mısır'a uzanan çok eski bir gelenektir. Bolluk simgesi olarak pirinç, çiftin doğurgan olması umuduyla atılır.

▲ **Gelin buketi**
Eski zamanlarda gelinin uğur getirdiğine inanılır, konuklar ona dokunmaya çalışırdı. Gelin de kaçmaya çalışırken buketini arkaya doğru fırlatırdı. Günümüzde buketi yakalayan evlenmemiş kadının bundan sonra evleneceği söylenmektedir.

▲ **Düğün pastası**
Düğün pastası Batı usulü düğünün en önemli simgesidir. Yeni evliler ortak geleceklerini simgeleyecek şekilde ilk dilimi birlikte keserler. İngiltere'de pastalarda bereket ifadesi meyve ve kuruyemişler olur.

AYRICA BAKINIZ

Çiçekler, sf. 82–85
İnsan bedeni, sf. 112–15
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–41
Hıristiyanlık, sf. 176–79

ÖLÜM VE YAS

İnsanlar ölüm ve bilinmeyenin gölgesinde yaşarlar. Her bir kültürün ölüm korkusuyla nasıl baş ettiği, inançları, mitleri ve uygulamalarıyla ilişkilidir. Kimileri ölüm sonrası yaşam, diğerleri ölümsüzlük ya da yeniden doğuş inancı geliştirmiştir. Bunun bir sonucu olarak cenazenin bakımı, nasıl bir işlemden geçirileceği, anma törenleri ve yas gibi ölümden sonraki ritüeller büyük önem taşır. Ölüm önsezi, acı, başka bir hayata yolculuk ve bunun getirebileceği sevinç gibi şeyleri yansıtan sembollerle doludur.

ÖLÜM SİMGELERİ

Ölüm imgeleri tırpanlı Ölüm Meleği tasvirlerinden yaşamın kırılganlığını ifade eden daha incelikli betimlere kadar uzanır. İnsan kafatası pek çok kültür ve dinsel gelenekte rastlanan bir ölüm simgesidir. Zamanın geçişi saatler, mumlar, kum ve güneş saatleriyle temsil edilir. Karga, kedi, baykuş, akbaba ve yarasa gibi kimi hayvanlar da bazısı leşle beslendiği, diğerleri siyah ya da gececi olması nedeniyle ölümle ilişkilendirilir.

▲ **Melekler**
Hıristiyan geleneğinde melekler Tanrı ile insanlar arasındaki habercilerdir ve Cennet ile yeryüzü arasındaki geçişi simgelerler. Buradaki resimde inananların ruhunu özellikle de ölüm anında Şeytan'ın gücünden kurtardığına inanılan Aziz Michael görülüyor.

▲ **Kuzgun**
Çoğu kültürde bilgelik, umut ve bereket sembolü olarak görülmesine rağmen Hıristiyanların gözünde kuzgun, masum beyaz güvercinin tam tersidir. Leş yiyici olarak kuzgun ölülerin, veba ve savaşın habercisiydi ve Şeytan'la ilişkilendirilirdi.

▲ **Akbaba**
Çöp ve leş yiyicilik ünü akbabayı bir ölüm sembolü haline getirmiştir. Tibet'te bu hayvanlar cesetlerle şölen yaptıkları "gök gömülerinde" kullanılır.

▲ **Ölüm Meleği**
Batı kültürlerinde ölümle özdeşleşmiş imgedir. Elinde büyük bir tırpanla -hayat biçmede kullanılan bir hasat gereci- ve kukuletalı, gece karası bir pelerin giymiş iskelet figür olarak tasvir edilir.

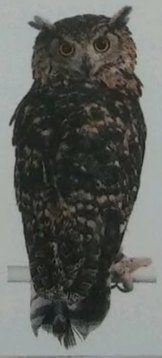

◀ **Baykuş**
Gece yaratığı olarak baykuş talihsizlik ve ruhsal karanlığı temsil edebilir. Bazı kültürlerde baykuşun yeryüzüne dalış yaparak ölülerin ruhlarını yediğine inanılır. Yüksek sesli acı ötüşü ve cam gözlü bakışının ölüm ve felaket habercisi olduğu düşünülür.

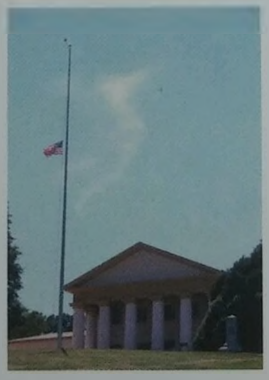

▲ **Yarıya indirilmiş bayrak**
Aslen bir denizci geleneği olan yarıya indirilmiş bayrak yas işaretidir. Bayrak direk boyunca genelde yavaşça ve törenle indirilir. Bazı ülkelerde görünmez "ölüm bayrağına" yer açmak için sadece bir bayrak eninde indirilir.

▲ **Gelincik çelengi**
Birinci Dünya Savaşı'ndan çok öncesinden beri kırmızı gelincik uyku, ölüm ve İsa'nın Kanını simgelemektedir. Anma Gününde gelincik biçimli her çelengin savaşta ölmüş bir askerin ruhunu temsil ettiği söylenir.

DEFİN BİÇİMLERİ

Tarih boyunca ve her toplulukta ölülerin defnine sembolik ritüeller eşlik etmiştir. Törenler yalnızca cenaze işlemleriyle değil, geride kalanların esenliğiyle de ilgilidir. Yöntemlerin çeşitliliği dinsel inançlar, iklim ve sosyal statü ile belirlenir. Defin ölümden sonra yaşam inançlarıyla ilgilidir. Yakma kimi zaman ruhun ölü bedenden özgürleşmesi olarak görülür.

Selvi
Selvi, Akdeniz ülkelerinde ölüler alemini yöneten Roma tanrısı Pluto ile yakın ilişkisinden ötürü cenaze ağacı sayılır. Ancak Zeus, Venüs ya da Apollo ile bağlantılı olduğunda hayat anlamına da gelebilir.

Çan
"Cenaze çanının" sesi bir ruhun öte aleme geçtiğine ve dualarınıza ihtiyaç duyduğuna dikkatleri çeken bir ölüm habercisidir. Çanın kötü ruhları korkuttuğuna da inanılırdı.

Danse macabre
Bu alegorik sahne ilk kez Kara Ölüm zamanı ortaya çıkmıştır. Ölüm Dansı olarak da bilinir ve sonun kaçınılmaz ve eşitleyici olduğunu göstererek şenlik yapanlara yol gösterir.

Mum
Zamanın geçişi ve en sonunda kendini tüketecek olan insan varoluşunun kısalığını temsil eder. Sembolik anlam yüklü bir tür natürmort olarak vanitas resimlerinde sıklıkla yerini almıştır.

Ganalı Ga kabilesi
Gana'nın kıyı kesimindeki Ga kabilesinde, ölümden sonra başka bir yaşama geçildiğine inanılır. Tabutları hayatlarını simgeler. Buradaki balık biçimli tabut da denizle sıkı bağları olan birine ait.

Cazlı cenaze
ABD'deki Afrika spiritüel uygulamalarından doğan bu benzersiz cenaze geleneği New Orleans'ın simgesi haline gelmiştir. Ağıtların da eşlik ettiği tören ortaklaşa bir yaşam kutlaması olan canlı müzik ve dansla sona erer.

Paralar
Yunan ve Roma mitolojisinde Styks Irmağı Dünya ile ölüler alemi arasındaki sınırdı. Kayıkçı Charon para karşılığı ölmüşlere yol gösterdiğinden sonraki hayata güvenli bir geçiş için çoğu cenaze töreninde ölülerin dili ve gözleri üzerine para yerleştirilirdi.

Yahudi tabutu
Yahudi inancında cenaze boyasız, kulpsuz, dümdüz bir tabut içinde toprağa verilir. Bu, kişisel zenginliğe rağmen ölümde herkesin eşit olduğunun simgesidir. Cenaze töreni her zaman yalın bir olaydır.

Maya mezarı
Mayalar ölülerinin öte aleme geçişlerini kolaylaştırmak üzere onları Maya Cennetlerinin yer aldığı kuzey ya da batıya bakan mezarlara yerleştirirlerdi. Mezarların ölüler aleminin düzlemlerini temsil eden dokuz basamaklı bir yükseltisi olurdu.

Mumyalama
Eski Mısırlılar bedeni korumak ve gelecek yaşamda ölümsüzlüğü güvence altına almak amacıyla mumyalama tekniğini geliştirmişlerdi. Mumya ardından bir dizi yaldızlı ahşap tabut içine yerleştirilirdi.

Tekne gömüleri
Anglo-Saksonlar, rahmi andıran, suda doğmuş gövdeleriyle kralın yeniden doğuşunu simgelediğinden, kraliyet cenazelerinde gemi ya da tekne gömüleri yapardı. Gemiye ölünün sonraki yaşamında kullanacağı mallar da yüklenirdi.

Bali usulü yakma
Ölü yakma Balililer için önemli, masraflı ve ayrıntılı bir ritüeldir. Hayvan biçimli lahit aile kastını simgeler.

ÖLÜ YAKMA

Ölü yakma uygulamasına eski uygarlıklarda sıklıkla rastlanırdı. Cenaze ateşi Eski Yunan ve Romalıların cenaze törenlerinin de parçasıydı. Eski halklar arasında hemen hemen yalnızca Yahudiler insan bedeninin kutsallığına saygısızlık olduğu gerekçesiyle yakılmayı yasaklamıştı. Hindular her zaman yakılmıştır; ateş ruhun yeniden doğuşa hazırlanmak üzere bedenden özgürleşmesine yardım eder.

Ganj Nehri
Hindular için Ganj kutsal ırmaktır. Sularında yıkanmak ruhu arındırmak, küllerin sularına savrulması ise elverişli bir yeniden doğuş sağlamaktır.

AYRICA BAKINIZ
Kuşlar, sf. 58–61
Çiçekler, sf. 82–85
Ağaçlar, sf. 94–95
Yunan ve Roma tanrıları, sf. 140–41
Hinduizm, sf. 158–63
Yuva, sf. 238–41

YAS

Ölüm herkesi acıda birleştirirken acının dışavurumu kültürel inançlara göre değişir. Bazı toplumlarda yas dönemi yıllar sürebilir, diğerlerinde hiçbir yas ritüeline rastlanmaz. Genel olarak gözetilen ölenin onurlandırılması, geride kalanların rahatlatılmasıdır. Sembolik olarak, Batı kültüründe bu, mezar taşları ve anıt bahçelerindeki anma plaketlerini de içine alır. Genelde gece ve acıyı simgeleyen siyah giysilere de yansır. İçlerinde Budist ve Hindular da olmak üzere bazı kültürlerde yas, ölmüşün ışığa ulaşmasını temsilen beyazlar içinde tutulur.

▲ **Dul başlığı**
19.yy.da İngiltere'de dullar kendine özgü süslemesiz siyah bir başlık ve "yas tülü" takarlardı. Bir dulun yasının en az iki yıl sürmesi beklenirdi. Yaşlı bir dul ise ömrünün geri kalanını yasta geçirebilirdi.

▲ **Kraliçe Victoria**
Kocası Prens Albert'ın ölümü ardından Kraliçe derin bir yasa gömülmüştü. 19.yy. yas adetlerinin etkilerini taşıyan dul kıyafetlerini uzun yaşamının sonuna dek üzerinden çıkarmadı.

▶ **Siyah kol bandı**
Viktorya Döneminde yas tutan erkekler siyah kol bandı takarlardı. Bu uygulama 1940'lara dek yaygınlığını sürdürmüştür. Modasının geçmiş olmasına rağmen takım arkadaşları ya da topluluktan birini kaybeden spor takımlarında hâlâ görülmektedir.

◀ **Yas giysileri**
Avrupa kraliyet ailelerinde bir zamanlar beyaz yas rengiydi. Batı'da yerini siyahın almasına karşılık çoğu kültür yasta olunduğunun işareti olarak beyaz giymeye devam etmektedir. Burada halkının çoğunluğu Budist olan Macau'dan beyaz yas giysileri içinde bir grup kadın görülüyor.

YAS TAKILARI

Yas ya da anma için olsun, takılar Ortaçağ'dan beri kullanılmakta ve gerçek bir amaç taşımaktadır. Ölmüşlerin anısına takılır ve yoğun bir duygusallığa işaret ederlerdi. Çoğu parçada bir ithaf olur ya da sevilen kişinin saçlarından bir bukle bulunurdu. Viktorya Dönemi yas takılarında kullanılan gözde simgeler arasında unutma beni gibi çiçekler, kalp, haç ve sarmaşık yaprakları bulunurdu. Bunlar, ölüm ve kötü olayları uzak tutma amaçlı kafatası, tabut ve mezar taşı gibi doğrudan ölümü hatırlatan sembollerden daha fazla popüler olmuştur.

▲ **Yüzükler**
17 ve 18. yüzyıllarda yas yüzükleri statü sembolüydü. Çoğunlukla altın ve siyah mineden yapılan kafatası yüzükler birer ölüm hatırlatıcısıydı.

▲ **Madalyonlar**
Ölmüşün saçından bukleler sıklıkla yüzük ya da madalyonlara yerleştirilir ya da kolye yapmak üzere örülürdü. Saç bir yaşam simgesidir ve kesilmesi pek çok kültürde cenaze törenleriyle ilişkilidir.

▲ **Broşlar**
Yas takıları çoğunlukla siyah ve tercihen mat olurdu. Koyu siyah bir karbon olan jet (kara amber) yas takılarında çok kullanılmış bir malzemeydi.

ANITLAR VE ŞENLİKLER

Her kültür ölülerini onurlandırır ve anar. Bu çoğunlukla defin yerinin (basit mezarlar ya da girift anıt mezar ve piramitler) belirlenmesi ve yıllık kutlamalarla gerçekleştirilir. Bunlar Meksika'daki Ölüler Günü gibi neşeli olaylar olabildiği gibi Anma Günü benzeri ağırbaşlı kutlamalar da olabilir. Bu şenliklerin çoğu ölü ataların ruhlarını yatıştırmak, geride kalan eş dostu rahatlatmak ya da sevilen kişinin ölüm sonrası esenliğini sağlamak amaçlı derin dinsel kökenlere dayanır.

▲ **Piramitler**
Bir teoriye göre Eski Mısır piramitleri ilksel sulardan ilk yükselen toprakları temsil ediyordu. Piramidin ucu Güneş ile bağlantılıydı ve bir mezar odası olarak piramit firavunun öte alemde gönençli bir hayat sürdürmesini sağlıyordu.

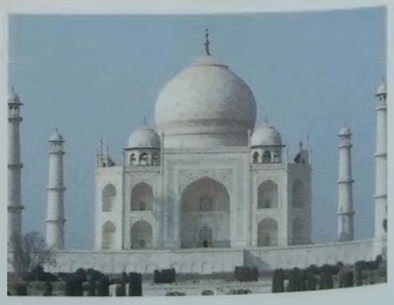

▲ **Tac Mahal**
Bu anıtmezar dünyanın en ünlü anıtlarından biridir ve hem Hindistan hem de yasın simgesidir. Üçüncü karısı Mümtaz Mahal'in 14. çocuklarının doğumu sırasında ölmesi üzerine yasa gömülen Şah Cihan 1631'de yapımının planlamasına başlamış, anıt 1648 civarında tamamlanmıştır.

▲ **Kenotaf/Anıt Mezar**
Londra'nın merkezindeki, Yunanca "boş mezar" anlamına gelen Kenotaf aslında 1919'daki Ateşkesin ilk yıldönümü kutlamaları için yapılmış ahşap ve alçıdan oluşan bir yapıydı. Halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılanınca kalıcı bir anıt ve savaşta hayatını kaybedenlerin sembolü olmasına karar verildi.

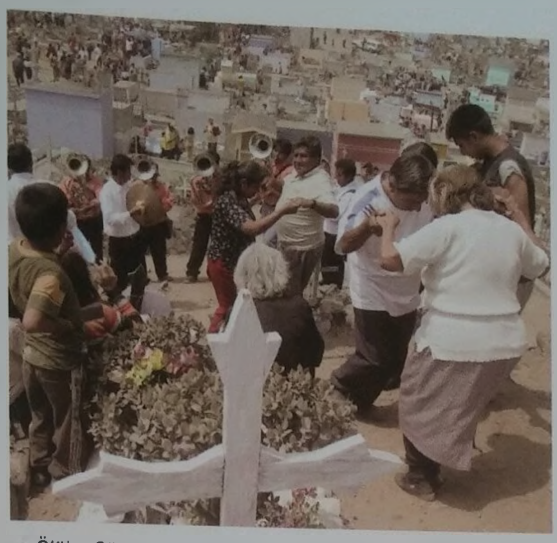

▲ **Ölüler Günü**
Ölüler Günü Meksika'da Katolik Azizler Günüyle bir, her yılın 1 Kasım'ında kutlanır. Şenlikle yeryüzüne dönmeye davet edilen ölmüşlerin ruhlarının onurlandırıldığı, Meksika'ya has bir olaydır.

▲ **Obon**
Japon Budist ölüler şenliği Obon, ölmüşlerin ruhlarının yaşayanlar arasına döndüğü bir zamandır. Aileler ruhların yuvalarının yolunu bulmaları için kâğıt fenerler yakıp evlerinin önüne asarlar.

MEZAR TAŞLARI

Mezar taşlarını ölüm ve sonrasına ilişkin inançları, bir kardeşlik örgütü üyeliğini ya da kişinin işini yansıtan binlerce dinsel ve laik simge ve amblem çağlar boyu süslemiştir. Hıristiyanlıkta kanatlı melekler Cennete yükselen ruhu temsil eder, kafatası ve kum saatleri ölümlü yaşamın kısalığını anımsatır, İncil'den sahnelerse Diriliş, Tanrı Sözüne mutlak bağlılık ve insanların günahkârlığı gibi bir dizi fikrin ifadesidir.

▲ **Lamba**
Bu mezar taşındaki kandil de dahil olmak üzere lamba ölümsüzlük, inanç, bilgelik ışığı ve Tanrı bilgisini simgeler.

▲ **Aslan**
Aslanın ebedi bekçiliği mezarı kötü ruhlara karşı korur ve cesaret, dayanıklılık ve diriliş anlamlarını taşır. Bir koruyucu ya da kahramanın mezarında sıklıkla aslan heykeli yer alırdı.

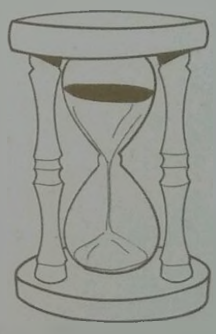

▲ **Kum saati**
Zaman Babanın geleneksel simgesi olan kum saati zamanın geçişini temsil ederken kanatlı kum saati de zamanın uçup gittiğini anımsatır. Yan çevrilmiş kum saati, zamanın ölen için durduğu anlamına gelir.

▲ **Meşale**
Muzaffer yaşamın meşalesi ölümsüzlük ve ölüm karşısındaki yaşam anlamı taşır. Bayrak yarışındaki gibi elden ele geçirilebilir. Ters çevrilmiş olarak betimlendiğindeyse tükenen ömrün ifadesidir.

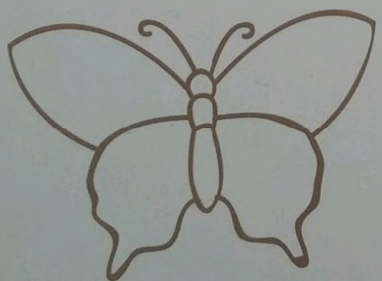

▲ **Kelebek**
Süslemede bu hayvanlar kısa bir ömrü çağrıştırdığından genelde çocuk mezarlarında görülür. Kelebek Hıristiyan dönüşüm fikrini de temsil eder. Tırtıl, koza ve kelebek yaşam, ölüm ve dirilişin simgesel anlatımıdır.

▲ **Beş köşeli yıldız**
Beş köşeli yıldız, ölmüşe ilahi rehberlik ve koruma sunan Beytüllahim Yıldızını simgeler. İsa'nın beş yarasını da temsil ediyor olabilir.

◀ **Meşe yaprağı**
Askeri mezarlarda sıkça görülen meşe yaprakları güç, otorite, zafer ve kalıcılık anlamına gelebilirken palamudu da olgunluk ve dayanıklılık vaadini simgeler.

AYRICA BAKINIZ
Ağaçlar, sf. 94–95
Eller ve ayaklar, sf. 116–19
Kutsal yerler, sf. 232–33
Renkler, sf. 280–83
Şekiller, sf. 284–89

▲ **Lavta ve Sedefli Deniz Helezonlu bir Vanitas Natürmortu**
Matthys Naiveu'nün bu eseri mükemmellik (sedefli deniz helezonu), zamanın geçişi (kum saati), hayatımızın boşluğu (küre), ömrün kısalığı (müzik aletleri ve solan çiçekler) ve ölümün kaçınılmazlığı (üflenen mum ile kafatası) ifadelerini içeriyor.

VANİTAS

Vanitas natürmortları güç, zevk, hatta bu dünya yaşamının güzelliğinin geçiciliğini, sonunda her şeyin bitmek zorunda olduğunu anımsatma işlevini görür.

Vanitas bir resim tarzı olarak 16 ve 17. yüzyıllarda Hollanda, Flandra ve Fransa'da öne çıkmıştır. "Vanitas" terimi zenginlik, güzellik, eğlence ve öğrenme gibi dünyevi şeylerin beyhudeliğine değinir ve boşluk, anlamsızlık demek olan Latince sözcükten gelir. Tarzın nihai kökeni İncil'in Ecclesiastes 1:2: babındaki "Beyhudeliğin de beyhudesi: Her şey boştur" deyişidir.

AHLÂKİ MESAJ

Yalnızca incelikli sanat eserleri olarak görülmek için değil, çok düzlemli algılanmak üzere de tasarlanan vanitas resimleri izleyeni ölümün kaçınılmazlığı ve insan hırsının bunun sonucu olan anlamsızlığı üzerine düşünmeye davet eden simgelerle doludur. Bu resimler ahlâk dersleri verme amacı güder ve dünyevi şeylere anlam ve önem atfetmeme konusunda hatırlatıcı, hatta uyarıcıdır. Geleneksel olarak vanitas tablolarında maddi varlık, bilgi, doğa ve bu dünyadaki maddi ya da geçici şeyleri simgeleyen nitelikler İsa'nın diriliş ve ebedi yaşam umudunu kapsayan nesnelerle yan yanadır.

▲ **Güneş saatli vanitas, Fransız Okulu**
Güneş saati gibi zaman ölçerler zamanın geçişi ve ultima forsan ("belki de son [saat]") gibi sık kullanılan deyişlerin ifadesidir.

▲ **Kurukafa tutan Genç Adam**
Frans Hals'in Hamlet'in portresi olduğu da düşünülen bu tablosunda kafatası bir uyarıyı, izleyiciyi gençlikte bile ölümü düşünmeye daveti dile getiriyor.

ÖLÜMLÜLÜK

Resimlere yaygın bir biçimde eklenen diğer unsurlar arasında yaşlanmayı simgeleyen çürük meyveler, ölümün aniliğini çağrıştıran kabarcıklar ve üflenen mumlarla bize hayatın kısalığını anımsatan saatler bulunur. Bununla birlikte vanitas tablolarında en sık kullanılan ölüm simgesi kurukafadır. Shakespeare'in oyunu *Hamlet*'te esere adını veren prens eski bir hizmetkâr olan Yorick'in kafatasını tutarak dünyevi şeylerin anlamsızlığı ve geçiciliğinden yakınır. Ölüm kaçınılmaz, bu dünyanın şeyleri önemsizdir.

VANİTAS SEMBOLLERİ

Bu sanat biçiminde nesneler nadiren göründükleri gibidir. Bir kadeh kırmızı şarap fermente olmuş üzüm suyuyla dolu bir kap olarak eklenmiş olabileceği gibi İsa'nın kanını (özellikle de bir somun ekmeğin yanında duruyorsa) temsil edebilir ya da insanın tat duyusu, hatta tensellikte aşırılık iması olabilir. Vanitas unsurları genelde üç sınıftan birine girer: Ölümlü yaşamın kitaplar, araç gereç, para kesesi ya da işleri; kafatasları ve saatler gibi bu hayatın geçiliciliğini yansıtan şeyler; başak taneleri, defne dalları ya da fildişi gibi kurtuluş ve ebedi yaşam vaadi çağrıştıran nesneler.
Varlık sembolleri arasında deniz kabukları ve erguvani giysiler bulunurken yığılmış bulaşıklar, ruhun kurtuluşuna odaklanmak yerine dünyevi şeylere gömülmüş bir hayatın ahmaklığına gönderme olabilir. Ayna bilgelik ve bilgi temsili olarak kullanılırdı, ancak toz kaplı olduğunda cehaletle örtülen ruh anlamını taşır.

▲ **Üç maymun**
Maymun hırs ve şehvet düşkünlüğünü simgelerdi. Frans Snyders'in bu tablosunda maymunların yiyecek karşısındaki tavırları kişiyi hayvani içgüdülerce yönetilmeye karşı uyarıyor.

AYRICA BAKINIZ
Kafa ganimetleri, sf. 110–111
Ölüm ve yas, sf. 128–131
Renkler, sf. 280–83

MİTLER VE DİNLER

Bilinmeyen karşısında duyduğumuz korkuyla dinler yaratıp kozmosu yaşam yolculuğumuz ve ötesinde bize yol gösterecek tanrılarla doldurduk. Her kültürün paylaşılan derin kökler sunan ve kimlik duygumuzu güçlendiren kendi sembolleri, yaradılış öyküleri ve cet hikâyeleri vardır.

En başından itibaren kültürler, sözgelimi Yunan aşk tanrısı Eros gibi farklı nitelikleri temsil eden çeşitli tanrılar icat etmiştir. Bütün kültürlerde sembolik mitolojik figürler de yer alır ve bunlar yaradılışa ilişkin kadim öykülerde karşımıza çıkan kahraman ve düzenbazları içerir. Kristal kürelerden astrolojiye, kehanet (geçmiş ve geleceği görme yetisi) uygulaması da binlerce yıldır sürüp gitmektedir. Bin yıllar içinde pek az inanç sistemi insanları düş güçlerinden yakalamış ve bazı hallerde dünya dini haline gelmek üzere ortaya çıktığı yerin sınırları ötesinde yayılmıştır. Hinduizm pek çok inancın birbiri içinde erimesiyle gelişmiş bir din olsa da, daha yaygın bir biçimde, büyük dinlerin Buda, İsa, Muhammed ve Sihliğin, doktrinini ortaya atan, öğretileri daha sonra kutsal bir kitapta saygın bir yer tutmuş Guru Nanak'ı gibi bir kurucu babası, peygamberi ya da öğreticisi vardır.

Bazı kültürlerde bir inanç sistemi ve simgeleri dışarıdan bakanlara anlaşılmaz gelecek biçimde yalıtılmış bir halde gelişmiştir. Avustralya Aborijinlerinin "Rüya Zamanı" bunun bir örneğidir. Çoğu Amerikan yerli topluluğunda da sembolizm aynı şekilde çevreden kopuk gelişmiştir ancak inanç, ritüel ve geleneklerdeki farklara bakılmaksızın yaşam, ölüm ve öte aleme ilişkin temel kaygılar her kültürde mevcuttur.

Çin gibi çoğu ülkede ölüm sonrası konularıyla baş etmede atalar kültü çok önemli bir rol oynar. Bir insan öldüğünde onu gözeten atalarına karışır

HER KÜLTÜRÜN PAYLAŞILAN DERİN KÖKLER SUNAN VE KİMLİK DUYGUMUZU GÜÇLENDİREN KENDİ SEMBOLLERİ, YARADILIŞ ÖYKÜLERİ VE CET HİKÂYELERİ VARDIR.

ve onurlandırılır. Törenler, savaş ve şenliklerde onlar da ruh olarak mevcuttur. İmgeleri ve silahlarla evlere oyulan simgeleriyle topluma bir süreklilik duygusu katarak gündelik yaşamdaki varlıklarını korurlar.

Bazı kültürlerde resmi dinsel inançlardan bağımsız olarak ruhların etkisi gücünü sürdürür. Ruhların dağlarda, ağaçlarda, sular, kayalar ve tarlalarda barındığına inanılır ve ahengi korumak için küçük sunularla yatıştırılmaları gerekir. Evlerin bile Buda ya da atalara adanmış sunakları yanında kendi ruhları vardır. Sembolik sunularda bulunmak, tanrıların hoşnutluğunu kazanmak için kurban verme törenleriyle aynı temel içgüdüden kaynaklanır.

Her kültürün kendi aracıları, daha yüksek farkındalıklarıyla ve çoğunlukla da simge kullanımıyla tanrı ya da ruhlarla iletişim kuran rahip ya da şamanları vardır. Katolik rahipler gibi kimileri törenleri yönetir, Tanrı sözünü öğretirken şamanlar gibi başkaları da ruhlarla iletişim kurar ve "büyülü" güçler kullanır. Bunların çoğu topluluğun yararına çalışır fakat kara büyü uygulayıp izlekçilerinde korku uyandıranlar da vardır. Bununla birlikte, dünyanın her yanındaki insanlar tanrılarla aralarında aracılık edeceklere ihtiyaç hissetmeye devam ettiğinden bütün bu uygulayıcılar genelde saygı görür. Sıradan insanların gündelik yaşamlarını sürdürmelerini sağlarken topluluğun spiritüel yönleriyle de onlar ilgilenir.

MISIR TANRILARI

Mısır tanrıları biri insan biçimli tanrılara inanırken diğerinin hayvan biçimli tanrıları olan iki daha eski kültürün birleşiminden doğmuştur. Zaman içinde ölü kültüne odaklanmış ve sembol diline yönelik bir din ortaya çıkmıştır. Mısır tanrıları hemen her zaman taç ya da asa ve döven gibi bir güç sembolü taşır ya da üzerinde bulundurur. Bazıları ebedi yaşam simgesi ankh da taşır. Bu dinsel semboller Mısır hiyeroglifinde (yazısında) bulunanlarla aynı değildir.

Osiris
Bir yeniden doğuş ve bereket simgesi olan Osiris'in rolü ölüler alemiyle ilişkilidir. Bedeni Nil'e atılmış, ardından kıskanç erkek kardeşi Seth tarafından parçalarına ayrılıp toprağa gömülmüş ama tekrar bütünleşmiştir. Bu yeniden doğuş ekinlerin bereketli Nil vadisine ekilmesi, çimlenip büyümesinin simgesi olarak görülürdü. Ölülerin yargıcı olan Osiris gücünün ve egemenliğinin işareti olarak asa ile harman döveni tutar.

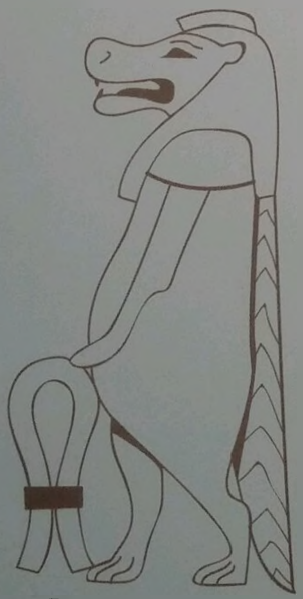

Tavaret
Birkaç suaygırı tanrıdan biri olan Tavaret çoğunlukla ayakta tasvir edilir. Şişkin karnıyla göğüsleri çocuk doğuran kadınların koruyuculuğu rolünü temsil eder. Ankh yaşam ve ölümsüzlük anlamına gelir.

Güneşi temsil eden kurs

Nut ile Geb
Yaratıcı bir tanrıça olan Nut gök kubbeyi temsil ederdi ve bir diriliş sembolüydü. Her gece güneşi yutar, sabah olduğunda yeniden doğururdu. Burada, kaldırdığı dizleriyle vadi ve dağları temsil eden, dirseklerinden biri üzerinde doğrulmuş yeryüzü tanrısı Geb üzerine eğilmiş görülüyor. Ebedi yaşam simgesi birkaç ankh tutan hava tanrısı Shu onları ayırmış. Biri gece, diğeri gündüz için olan iki yıldız gemisi sembolik olarak gökleri aşıyor.

Amun
İnsanlardan saklı olan ancak tüm maddenin ruhu ya da özü olduğuna inanılan Amun, daha sonraları Güneş tanrısı Ra ile birleşerek ölümlülere Amun-Ra olarak görünür olan yaratıcı tanrıydı. İnsan formunda resimlendiğinde gökyüzünü ve rüzgârla ilgili çağrışımlarını simgeleyen kuş tüylü bir başlık takardı. Bununla birlikte yeniden hayat veren suları simgeleyen bir Nil kazı ya da yılanı veya burada da olduğu gibi bereket sembolü koruyucu kıvrımlı boğa boynuzlarıyla da görünebilirdi.

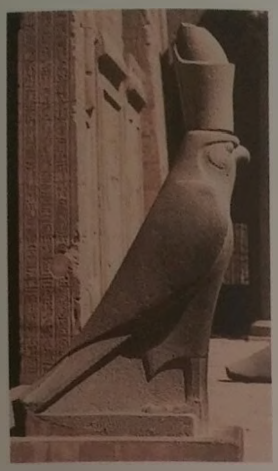

▲ **Horus**
Krallık anlamına gelen ve şahin biçiminde temsil edilen Horus "Göklerin Efendisi"ydi. Horus Gözü (ujdat) kötülüğü uzaklaştırmak için tılsım olarak takılırdı.

▲ **Seth**
Kaos ve felaket tanrısı Seth burada ellerinde bir ankh ve güç simgesi "was" asasıyla tasvir edilmiş.

▲ **Anubis**
Çakal başlı ölüler tanrısı Anubis ölünün mumyalanmasını denetlerdi. Ölüm simgesi oluşu çakalların özellikle de geceleri mezarlıkları deşerek leş yemesinden kaynaklanıyor olabilir. Çakallar siyah olmasa da Anubis ölümü simgelediği ve mumyalanmış et rengi de bu olduğu için her zaman siyah olarak betimlenirdi.

▲ **Sobek**
Nil tanrısı Sobek timsah kafalıydı ve firavunun gücünü temsil eden boynuzlu bir güneş kursuyla devekuşu tüyleri olan bir başlık takardı.

▲ **Sekhmet**
Bir savaş ve dehşet olduğu kadar koruma ve şifa tanrıçası da olan Sekhmet'in aslan başı vahşiliğinin simgesidir. Koruyucu doğası elindeki kamış bıçaklarla temsil edilirdi.

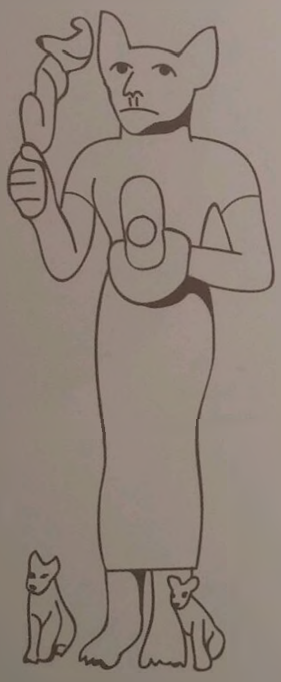

▲ **Bastet**
Bir Ay tanrıçasıydı. Burada kedi başlı ve vahşi yanının işareti, tanrıça Sekhmet ile yakınlığının simgesi küçük bir kalkanla tasvir edilmiş.

▲ **Isis**
İsis'in taht biçimli tacı, onun başlangıçta firavunların tahtının simgesi olduğunu belirtiyor. İsis Osiris'i kurtarmış ve bir diriliş sembolü olarak hayata döndürmüştür.

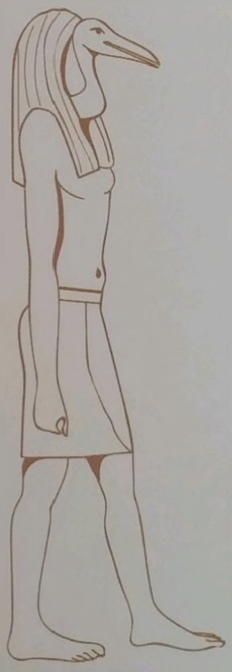

▲ **Thoth**
Ay tanrısı Thoth insanlara yazma sanatını bağışlamıştı ve bilgelik ile büyüyle ilişkili görülürdü. Burada olduğu gibi çoğunlukla ibis başlı ya da habeş maymunu olarak tasvir edilirdi.

▲ **Ra**
Yaratıcı tanrılardan biriydi. Başında güneş kursuyla bir güneş şahini olarak tasvir edilmiştir. Ankh ile birlikte değnek, döven ve "was" asası gibi birkaç güç simgesi taşır.

▶ **Ma'at**
Kanatlı tasvir edildiğinde ilahi korumayı simgeleyen Ma'at, başındaki bantta gerçeği temsil eden bir kuştüyü taşır. İnsanlar öldüğünde yürekleri tüyle tartılır ve yalnızca daha hafif olanlar ölüler alemine girebilirdi.

AYRICA BAKINIZ
Kuşlar, sf. 58–61
Tılsımlar, sf. 194–95
Baş, sf. 106–09
Resim yazı, sf. 300–03

YUNAN VE ROMA TANRILARI

Eski Yunan uygarlığı, tıpkı onların altında yaşayan insanlar gibi didişen, nefret eden ve seven çok sayıda güçlü tanrı ile özdeşleşmiştir. Daha sonraları Romalılar, Zeus'a Jüpiter dedikleri gibi Roma adları verip kimi zaman da özelliklerini diğer tanrılarınkiyle birleştirerek bu tanrıları kendilerine uyarlamışlardır. Böylece sözgelimi Kronos, Satürn'e dönüşürken tırpanını orakla değiştirmiştir. Çeşitli güçlü yanlarıyla nitelikleri Batı aleminde Klasik resim ve mimaride sembolleştirildiğinden bugün başlıca tanrılara hâlâ aşinayız.

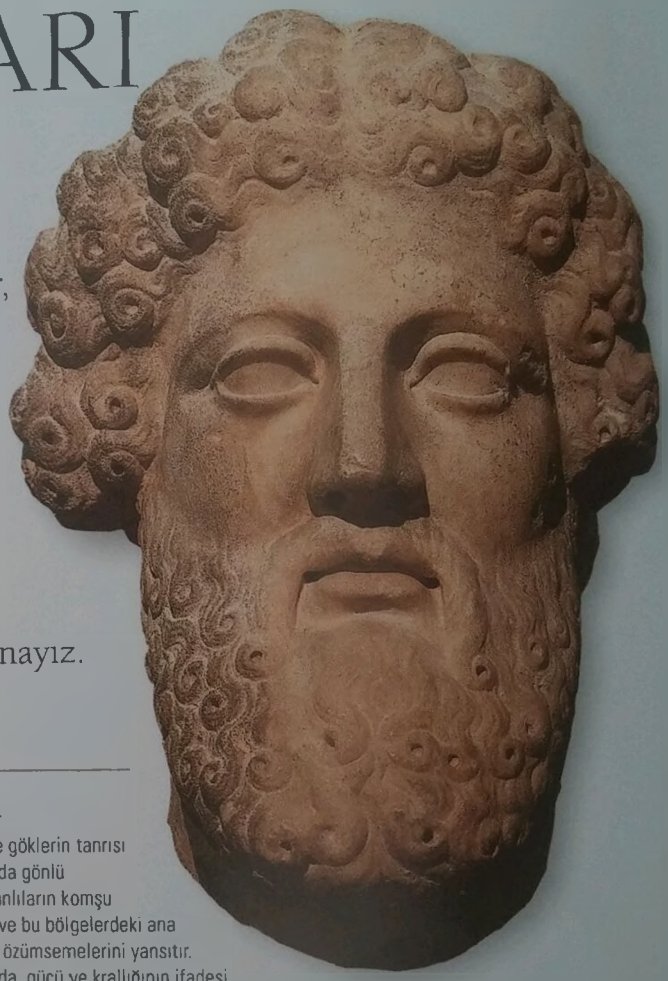

▸ **Zeus/Jüpiter**
Tanrıların kralı ve göklerin tanrısı Zeus'un çok sayıda gönlü fethetmesi, Yunanlıların komşu bölgeleri fethini ve bu bölgelerdeki ana tanrıça kültlerini özümsemelerini yansıtır. Simgeleri arasında, gücü ve krallığının ifadesi olan kartal yer alır.

▲ **Hades/Pluto**
Bir ölüm ve ölüler alemi tanrısı olarak Hades çoğunlukla başında taç, elinde yaşam ve ölümü simgeleyen iki uçlu bir asa ile resmedilmiştir. Hades kapılarının bekçisi üç başlı köpek Kerberos ona eşlik eder.

▲ **Nike/Victoria**
Yunanlılar için Nike savaşta üstünlük ve zafer simgesiydi. Tek başına resmedildiğinde zaferin gelip geçici doğasını temsil eden kanatları vardır. Kanatlarından birinin stilize versiyonu bugün çok ünlü bir spor giyim logosudur.

▲ **Aphrodite/Venüs**
İlkbaharla özdeşleşmiş Aphrodite güzellik, cinsel aşk ve bereket tanrıçasıydı. Çoğu zaman çıplak tasvir edilerek diğer tanrılar arasında kargaşaya yol açardı. Simge ya da alametleri arasında kuğu, deniztarağı, yunuslar ve alevli bir yürek yer alır.

▲ **Eros/Cupid**
Aşk tanrısı Eros sadak, yay ve kurbanlarını vurduğu oklar taşır. Altın okları gerçek aşkı, kurşundan olanlarıysa tutkuyu temsil eder. Aşkın gözünün kör olduğu simgesi olarak kimi zaman gözü bağlı tasvir edilmiştir.

▲ **Dionysos/Bacchus**
Bağcılık, şarapçılık ve Yunanlılar için aynı zamanda bereket tanrısı da olan Dionysos çoğunlukla başında üzüm veya sarmaşıktan oluşan ebedi yaşam simgesi bir taçla gösterilir.

▲ **Hera/Juno**
Güçlü bir tanrıça olan Hera'nın simgeleri arasında burada olduğu gibi, onun yarattığına inanılan tavus ve evlilik tanrıçası rolüyle ilişkili olan lotus çiçeği bulunur.

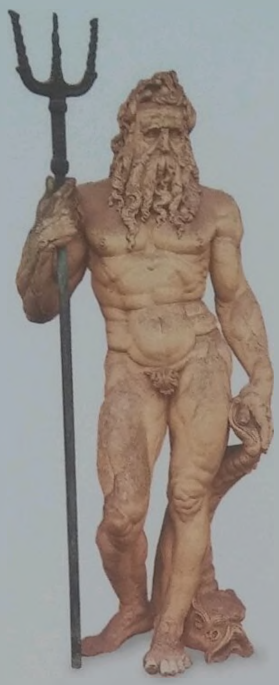

▲ **Poseidon/Neptün**
Denizin gücünü ve dizginlenemezliğini simgeler. Yaşlı, sakallı bir erkek olarak tasvir edilir. Simgeleri arasında şimşek sembolü üç dişli çatal ve sakin deniz simgesi, deniz kazazedelerinin kurtarıcısı yunuslar yer alır.

▶ **Ares/Mars**
Savaş tanrısıdır, simgeleri de buna uygun olarak miğfer ile mızraktır. Truva savaşında bilgeliğin şiddet karşısındaki zaferini temsil eden tanrıça Athena'ya yenik düşmüştür. Kimi zaman, belki de ikiz oğullarını kurtlar büyüttüğü için ona bir kurt eşlik eder.

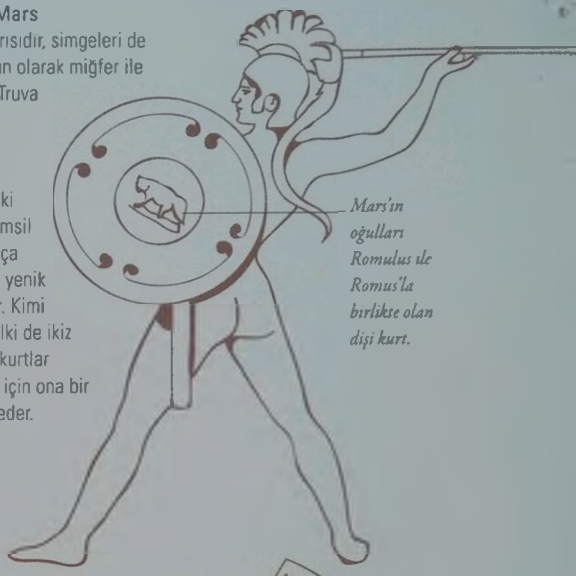

Mars'ın oğulları Romulus ile Romus'la birlikte olan dişi kurt.

▲ **Hermes/Merkür**
Tanrıların ulağı Hermes süratini ifade eden kanatlı bir başlık ve topuklarla tasvir edilir. Caduceus (Eskülap) adı verilen ve denge ile ahengi simgeleyen kanatlı bir de asası vardır.

▲ **Kronos/Satürn**
Kronos bir ekin tanrısıdır ve ekinleri biçmek için taşıdığı tırpan, simgesi haline gelmiştir. Ancak bunun yerini Satürn'ün yeniden doğuştan önce gelen ölüm ve yıkım sembolü orağı almıştır.

▶ **Apollo**
Işık ve sanat tanrısı Apollo erkek güzelliğinin ete kemiğe bürünmüş halidir. Alametleri lir, ok ve yay, kimi zaman da yılan ya da kurttur. Bunlar kırsal kökenlerinin ve koyunlara saldıran yırtıcı hayvanlar karşısındaki gücünün ifadesidir. Delfi'deki kehanet merkezinin de efendisidir.

▲ **Athena/Minerva**
Aslen bir bilgelik ve öğrenme tanrıçası olan Athena Miken döneminde savaşla ilgili nitelikler edinmiştir. Çoğunlukla savaşçı miğferi ve kalkan ve/veya mızrakla tasvir edilen tanrıça Atina kentinin koruyucusudur, simgesi de bir baykuştur.

▶ **Pan**
Çobanlarla avcıların tanrısı Pan'ın boynuzları, toynakları ve kuyruğu hayvani cinsel doğasının işaretleridir. Kimi zaman flütüyle büyüleyici müziğini çalarken tasvir edilmiş olan tanrı insanların yüreğine önüne geçilemez bir korku da salabilir. "Panik" sözcüğü de buradan gelmedir.

AYRICA BAKINIZ

Yılanlar, sf. 66–67
Suda yaşayan yaratıklar, sf. 68–71
Yaradılış öyküleri, sf. 156–57
Mesleki işaretler, sf. 314–15

KELT VE KUZEY AVRUPA TANRILARI

Kelt ve Kuzey Avrupa halklarının Roma dönemi öncesi tanrıları bereket, savaş ve/veya aşkı temsil eden yaratıcı ya da ana tanrıçalar yahut doğa tanrılarıydı. İnsanlarınkinden daha büyük güçleri simgeleyen tanrılara, Thor'un sihirli çekici Mjollnir'de gelme olduğuna inanılan yıldırımlar gibi, insanların kavrayamadığı şeylerin sorumluluğu atfedilmişti. Kelt tanrıları ölümsüz, Kuzey tanrılarıysa değildi. Gençliklerini, gençlik tanrıçası İdun'un yetiştirdiği elmalardan yiyerek korurlardı.

▲ **Cernunnos**
"Boynuzlu" Cernunnos öte alem üzerinde güç sahibi bir yeraltı tanrısıdır. Çoğunlukla dişi ve erkek simgeleri bükümlü bir gerdanlık ve bir yılanla, bir yoga pozunda temsil edilmiştir. Yılan aynı zamanda bir diriliş sembolüdür. Cernunnos erkek kurbanlık geyik anlamına gelir. Erkek geyikse, ahenk korunacaksa kanının akıtılması gereken bir cinsellik simgesidir.

▲ **Brigid**
Güneşle ilişkili bir Kelt tanrıçası ve demircilerin koruyucusu olan Brigid'in nitelikleri arasında burada onunla tasvir edildiği ateş de vardır. Tanrıça, kutsal kaynakların iyileştirici özellikleriyle de ilişkilendirilmiştir.

▲ **Morrigan**
Bir Kelt savaş, bereket ve bitkilerin tanrıçası olan Morrigan, at sembolizmiyle bağlantılıdır. Biçimine girip savaşların sonucunu önceden söylediği kargayla da ilişkili bilinmiştir.

Gümüş teker

▲ **Thor**
Keçilerin çektiği arabasıyla göklerden geçen Thor savaş tanrısı ve göklerin yöneticisiydi. Çekicinden türetilmiş olabilecek svastika ile özdeşleştirilen tanrının amblemi bir bereket, kehanet ve bilgelik sembolü olan fındık ağacıdır.

◀ **Arianrhod**
Gallerin yeraltı ve bir yıldız ile Ay tanrıçası olan Arianrhod'a, ruhları ölüm sonrası yaşama doğum ve yeniden doğuş simgesi gümüş tekeri üzerinde taşıdığından "Gümüş Teker" de denir.

▲ **Rhiannon**
Bir Kelt at ve yeraltı tanrıçası olan Rhiannon doğa güçlerini simgeleyen beyaz bir kısrağa biner. Toprakla bağlantısıyla bereket ve yeniden hayat bulmayla da ilişkili görülmüştür.

▲ **Cocidius**
Savaşçı ve avcı Britanya tanrısı Cocidius burada bir elinde kalkan, diğerinde mızrakla tasvir edilmiş. Başındaki küçük boynuzlar erkeklik ve bereketi simgeliyor.

ODİN

Gökyüzü ve savaşta zafer tanrısı Odin Valhalla'da ölenleri Asgard'daki Ölüler Odasına çağırır. Kuzey Avrupa, İzlanda ve Germen mitlerinde bilinir ve kurtlarla leş yiyiciler olarak ölümü simgeleyen kuzgunla ilişkilendirilir. Savaş esirleri kendini dünya ağacı Yggdrasil'e yakarak kurban eden Odin'in taklidi olarak bu tanrıya kurban edilirdi. Odin aynı zamanda bolluk tanrısıydı.

▲ **Odin'in atı**
Odin, atların en hızlısı olduğuna inanılan sekiz bacaklı sihirli at Sleipnir'e binerdi. Çok sayıdaki bacağı onun yerde, suda ve gökte dörtnala gidebileceği anlamına gelirdi.

▲ **Odin'in boynuzu**
Stilize üçlü içme boynuzu Odin'in simgesidir, kendisi de güç ve iktidar anlamına gelir. Uzun bir arayışın ardından Odin'in sağladığı büyülü içkiden alınan üç yudumu temsil eder.

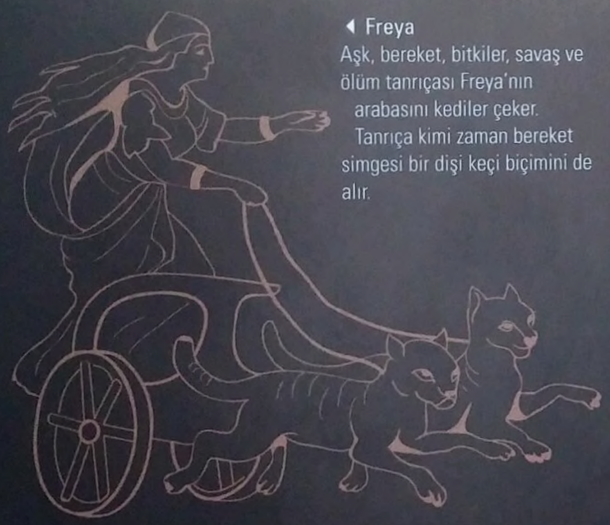

◀ **Freya**
Aşk, bereket, bitkiler, savaş ve ölüm tanrıçası Freya'nın arabasını kediler çeker. Tanrıça kimi zaman bereket simgesi bir dişi keçi biçimini de alır.

◀ **Tyr**
Kuzey savaş, adalet ve kendini kurban ediş tanrısı Tyr burada tek elli tasvir edilmiş. Sağ elini dikkatini dağıtarak diğer tanrılara onu dizginleme zamanı kazandırmak üzere kötülük simgesi bir kurt olan Fenrir'e kurban etmiş.

▶ **Frigg**
Bu Viking bereket ve ana tanrıçası çocuklara göz kulak olur. Alametleri sembolik bebek taşıyıcısı leylek ile bulutları dokuduğu çıkrıktır.

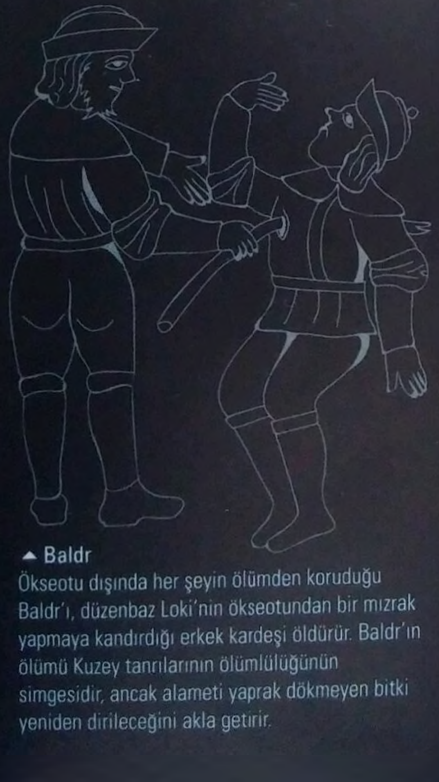

▲ **Baldr**
Ökseotu dışında her şeyin ölümden koruduğu Baldr'ı, düzenbaz Loki'nin ökseotundan bir mızrak yapmaya kandırdığı erkek kardeşi öldürür. Baldr'ın ölümü Kuzey tanrılarının ölümlülüğünün simgesidir, ancak alameti yaprak dökmeyen bitki yeniden dirileceğini akla getirir.

▲ **Dagr**
Gündüz vaktinin tanrısı ve ışığın efendisi Dagr, ışıltılı beyaz aygırı Skinfaxi'nin sırtında her gün gökyüzünü bir boydan diğerine kat eder, böylece atın parlak yelesi aşağıdaki yeryüzünü aydınlatır. Gündüz gece döngüsünü onun gece tanrıçası Nott'dan doğumu simgeler.

◀ **Frey**
Freya'nın ikizi Frey bir Kuzey Avrupa bolluk, bereket ve barış tanrısıdır. Bereket tanrısı olarak çoğunlukla güçlü bir yabandomuzu ve kuvvetiyle insan yiyen devlerle tek başına savaşıp onları alt edebilen sihirli kılıcıyla tasvir edilir.

AYRICA BAKINIZ

Hava durumu, *sf. 34–35*
Kutsal ağaçlar, *sf. 96–97*
Kabile totemleri, kahramanlar ve düzenbazlar, *sf. 150–51*
Şeytan ve kötü ruhlar, *sf. 190–91*

ORTA VE GÜNEY AMERİKA TANRILARI

İklim ve yüzey koşulları açısından büyük bir çeşitlilik gösteren geniş yüzölçümüyle Amerika kıtalarından pek çok kültür ve tanrı doğmuştur. Görkemli piramit ve tapınaklarının zengin bir sembolik dil sergilediği orta ve güney Amerika'nın büyük Maya, Aztek ve İnka imparatorlukları son derece ayrıntılı yapılandırılmış, varlıklı krallıklardı. Yenilenme ve doğal düzenin korunması için kan dökülmesi gereğine inanıldığından insanların tanrıları insan ve hayvan kurbanlarıyla yatıştırdığı kültler bu kültürlere damgasını vurmuştur.

MAYA TANRILARI

Büyük Maya uygarlığı Orta Amerika'da İ.Ö.2000-900 yılları arasında yükseldi. Mayalar sembollerin kullanıldığı bir yazı sistemiyle karmaşık astrolojik haritalar ve takvimler geliştirdi. Teotihuacan gibi şehirler Güneş ve Ay'ı temsil eden piramitlerle evrenin mikrokozmosu olarak inşa edildi. Maya kutsal varlıkları arasında çeşitli alametleriyle tanınan elementler, ekin, doğum ve ölüm tanrıları bulunurdu.

▲ **Örümcek kadın**
Bir Maya ölüler alemi tanrıçası olan örümcek kadının ayrıntılı bir başlığı vardır ve kimi zaman, ağzıyla burnunu kapatan, örümceğe dönüşümünün simgesi bir burun levhası taşır. Ellerinden damlayan sular suyla ilişkisine işaret eder.

▲ **İntihar tanrıçası**
Ixtab olarak bilinen intihar tanrıçası her zaman boynunun etrafına geçirilmiş bir halatla tasvir edilirdi. Tapınılmasının nedeni, kendi canını almanın Mayalar tarafından Cennete giden yol olarak görülmesiydi.

▲ **Ölüm tanrısı**
Yum Cimil'in iskelet formu onun ölüm tanrısı rolünü simgeler. Siyah noktalar bozunum anlamına gelir. Bezemeleri kemiklerden oluşur ve elinde yenilenme ve yeniden doğuş simgesi olan mısır vardır.

▶ **Kukulcan**
Yarı çıngıraklı yılan yarı kuş olduğu için "tüylü yılan" olarak bilinen Kukulcan yıkımının ardından dünyayı onaran yaratıcı bir tanrıdır. Yılan yeryüzünü, kuş ise gökyüzü ve kutsallığı simgeler. Aztekler Kukulcan'a Quezalcoatl adını vermişlerdir.

AZTEK TANRILARI

Mayaların ortadan kalkışı üzerine orta Amerika'ya Aztekler hakim oldu. Hiyerarşik imparatorluklarında savaşçı sınıfı egemendi. Kutsal varlıkları arasında savaş, ölüm ve ateş tanrıları öne çıkardı. Kendilerinden önceki Mayalarda da olduğu gibi bu tanrıların rollerini simgeleyen fiziksel ayırıcı nitelikleri ya da bezemeleri vardı.

▲ **Huehueteotl**
"Eski Olan" adıyla da bilinen ateş tanrısı genellikle yaşlı, sakallı, başında kurbanlık ateş törenlerine başkanlık edişinin simgesi bir tütsü mangalı taşıyan bir adam olarak tasvir edilirdi.

▲ **Huitzilopochtli**
Güneş ve savaş tanrısı Huitzilopochtli savaşçı olarak betimlenir. Savaşta ölen savaşçıları temsil eden sinekkuşu tüylerinden bir başlığı vardır. Bir elinde Evrensel Ruh ve ateşi simgeleyen kartal tüylerinden bir kalkan, diğerinde toprağın bereketinin sembolü olan yılan benzeri bir değnek tutar. Tapınağı savaş simgesi kırmızı renge boyalıdır.

▲ **Mictlantecuhtli**
Aztek ölüm tanrısı Mictlantecuhtli genellikle dikkatle bakan gözleri ve çıkık dişleriyle iskelet biçiminde tasvir edilir. Ölüler aleminin yöneticisi olarak batan Güneş ile gecenin simgesi olarak beyaza boyalıdır.

İNKA TANRILARI

Peru'daki İnkaların hakimiyeti 1100 yılından 1530'da İspanyol fethine dek sürdü. Savaşçı bir halktılar ve insan ve hayvan kurbanlar talep eden İnti gibi zalim tanrıları vardı. İnka kralının Güneş tanrının yeniden vücut bulmuş hali olduğuna inanılırdı. Tanrıları boyunduruk altına aldıkları halklara dehşet saçarak onları yönetmekte araç olarak kullanırlardı, ancak mağlup ettikleri halkların Pachacamac gibi tanrılarını da benimsemişlerdir.

▲ **İnti**
Güneş tanrısı olarak İnti parlak ışınların çevrelediği insan yüzlü ışıyan bir kurs olarak tasvir edilmiştir. Büyük gücünden korkulurdu. Güneş tutulmalarının onun öfkesini, altının da terini simgelediği düşünülürdü.

▲ **Viracocha**
İnka öncesi Güneş ve fırtına tanrısı Viracocha yaratıcı tanrıydı. Kukulcan'ın İnka temsili olduğu düşünülür. Başında Güneş simgesi bir ışık çemberi, ellerinde fırtına tanrısı rolünü simgeleyen yıldırımlarla küçük bir adam olarak betimlenmiştir.

▲ **Pachacamac**
Buradaki ahşap oyma tasvirinde İnka öncesi deprem ve ateş tanrısı cüppesinde tarımla ilişkisini temsil eden mısır koçanlarıyla görülüyor.

AYRICA BAKINIZ
Ateş, *sf. 30–31*
Efsane yaratıkları, *sf. 74–77*
Resim yazısı, *sf. 300–05*

ATALAR

Dünyanın çoğu yerinde atalar saygı görür, hatta tanrılaştırılır. Kendilerinden sonra gelenler için bir kimlik ve birlik duygusu anlamı taşıyan ataların, onları koruyup kolladıklarına, yol gösterdiklerine inanılır. Bu nedenle insanlar atalarına sunular yapar ve koruyucu güçlerini onlara geçirmek için maskeler gibi ritüel eşyaya atalarının imgelerini katarlar. Bazı ülkelerde atalar mumyalanırken diğerlerinde isimleri kuşaktan kuşağa aktarılır. Genellikle güç sembolüdürler. Sözgelimi Mısır firavunları atalarının tanrılar olduğunu iddia ederlerdi.

Chimu Mumyası
İnsandan arta kalanlar güçlü bir aile bağını temsil eder. Peru'da yaşayan Chimu halkı atalarının mumyalanmış bedenlerini kutsal odalarda muhafaza eder, şölen ve törenlerde dışarı çıkartırlardı.

ATALARI ONURLANDIRMAK

Çoğu halk için kişinin atalarını sayması toplumun gelenekleri ve yapısını kabul etmenin bir parçasıdır. Atalar belirli bir grup insanın geçmiş zamanı ve olaylarını simgeler. Sonraki kuşaklar onları onurlandırarak toplumdaki yerlerini ve atalar tarafından benimsenmiş değerleri onaylamış olur..

Zaire maskesi
Zaireli Kubalar için burada bir örneği görülen ot etekli maskeler ruh atalarının sembolik temsilidir. Dansçıların bacakları arasında emekleyen inisiyeler kabile kökenleriyle bağ kurmuş olurdu.

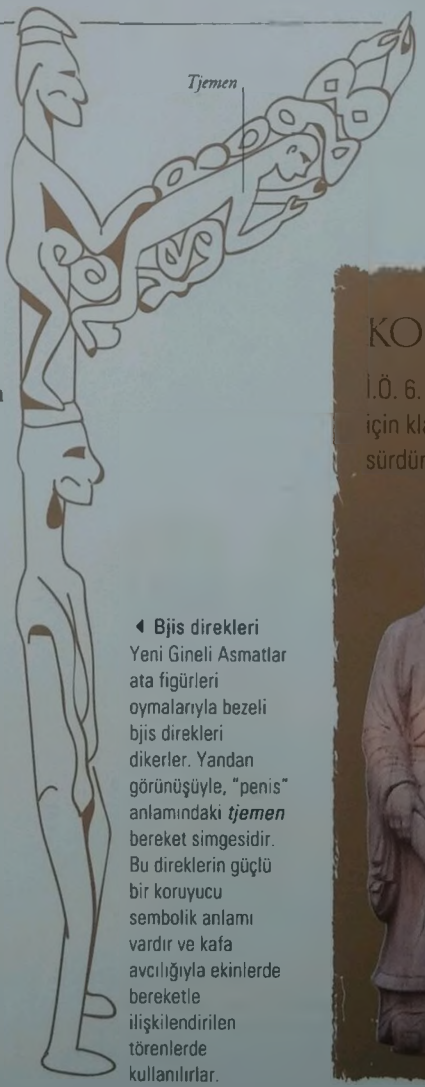

Bjis direkleri
Yeni Gineli Asmatlar ata figürleri oymalarıyla bezeli bjis direkleri dikerler. Yandan görünüşüyle, "penis" anlamındaki ***tjemen*** bereket simgesidir. Bu direklerin güçlü bir koruyucu sembolik anlamı vardır ve kafa avcılığıyla ekinlerde bereketle ilişkilendirilen törenlerde kullanılırlar.

KONFÜÇYÜS

İ.Ö. 6. yy'da yaşamış olan Konfüçyüs çoğu Çinli için klasik Çin değerlerinin simgesi olmayı sürdürmektedir. Büyük bir öğretmen olarak ebeveyn, klan ve devlete karşı görevler ve bağlılık temelli bir doktrin ortaya atmıştır. Kişinin ait olduğu topluluğa bağlılığı üzerinde duran Konfüçyüs Çin'de zaten popüler olan ataların önemini vurgular. İmgesi çoğu ev sunağında ve kimi önemli dinsel tapınakta topluluk ve aile atalarınınkiler arasında yerini almıştır.

HAYVAN SOYLARI

Bazı topluluklar hayvan ya da yarı hayvan atalardan geldiklerine inanır. Bundan ötürü böyle halklar hayvanlar alemiyle aralarında güçlü bir bağ hisseder. Ata yaratığın nitelikleri sembolik bir önem taşır, böylece bir kuş, tanrılara veya keskin görüşe yakınlığı simgeleyebilir, hayvanlar da cesaret, güç ya da gizliliği temsil edebilir.

▸ Ayı
Kuzey Amerikalı Mikmaklar güç, cesaret ve yenilenme sembolü ayıdan geldiklerini ileri sürerler. Bir efsanelerinde genç bir adamla evlenip onun köyünün bir ayılar köyü olduğunu keşfeden bir kızın öyküsü anlatılır. Kız, biçim değiştirebilen ikiz ayılar doğurur.

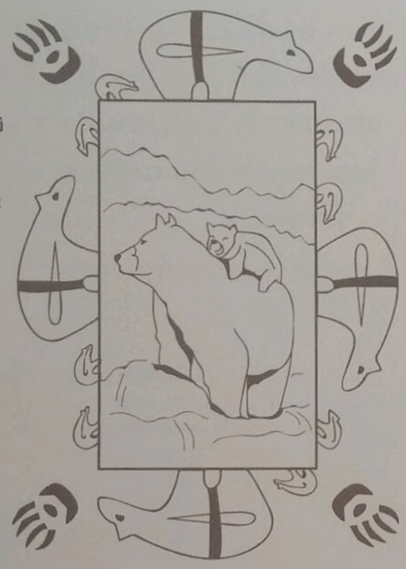

▲ Dhakhan
Avustralya Aborijinlerinden Kabi halkı yaradılış simgesi dev bir yılan olan Dhakhan'ın soyundan olduğuna inanır. Dhakhan çoğunlukla, inleri arasında dolaşırken aldığı biçimiyle gökkuşağı olarak tasvir edilir.

▲ Kaplumbağa
Elemalar güney Papua'ya çok yıllar önce deniz yoluyla varmış olan dev bir kaplumbağadan geldiklerine inanır. Semese adı verilen bu tören maskesinde, o yolculuğu temsil eden bir deniz canavarı ruhunun tasviri görülüyor.

▲ Menolo
Bazı Solomon Adalılar, ataları olduğunu ileri sürdükleri köpekbalığı-tanrı Menolo'ya tapar. Tanrı, hayatlarının bağımlı olduğu denizi ve hız, vahşet ve güzelliği simgeler. Menolo ataları olduğundan adalılar köpekbalığı avlamaz.

TANRI SOYLARI

Hanedanlar isimlerini çoğunlukla bir tanrıya dayandırmış, bazıları da meşruiyetlerini pekiştirmek için doğrudan tanrılardan geldiklerini iddia etmişlerdir. Tanrısal soy tanrı benzeri bir statü anlamına geldiğinden bu, tahtta gözü olanlar üzerinde çokluk caydırıcı olmuştur. Tanrı soyundan olmak hükümdarın aynı zamanda Cennet ile yeryüzü veya tanrılarla insanlar arasındaki aracılık konumunun da simgesidir. Tanrıların iradesi hükümdar ve rahiplerince yorumlanır.

▲ Amaterasu
Japon imparatorları soylarını Güneş tanrıçası Amaterasu'ya dayandırır. Güneşin ışık kaynağı sembolizmini ondan alırlar. Günümüze dek imparator tanrısal bir varlığa gösterilen saygıyı görür.

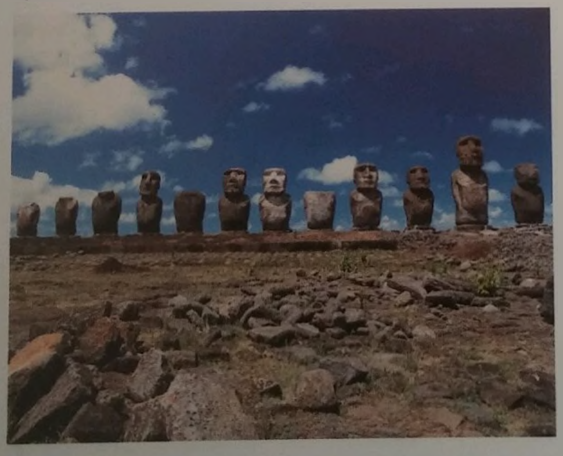

▲ Moai
Halklarını korumak üzere yüzleri kara tarafına dönük Moailer, Paskalya Adasındaki dev taş heykellerdir. Doğrudan tanrılardan gelme olduğuna inanılan ata şeflerin sembolik temsilleridirler. Adada yaklaşık 900 moai bulunmaktadır. Aralarından birkaçının tepesinde başlık olabilecek kırmızı taşlar vardır.

▲ Osiris ile İsis
Mısır firavunları, Osiris ile İsis'in soyundan olduklarını iddia ederlerdi. Her iki tanrı da yeniden doğuş ve yenilenmeyi simgelediğinden bu iddia firavunların sonsuza dek hükümranlıklarını sürdürecekleri inancına yol açmıştır. İsis firavunun sembolik anasıydı. Burada Güneşi simgeleyen bir güneş kursu taşıyor.

AYRICA BAKINIZ

Güneş, *fs. 16–17*
Memeliler, *sf. 52–55*
Sürüngenler ve iki yaşayışlı hayvanlar, *sf. 64–65*
Kafa ganimetleri, *sf. 110–11*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Rüya zamanı, *sf. 152–53*

DOĞA RUHLARI

Hemen her ülkede tarihin bir döneminde doğa ruhları kutsal sayılmıştır. Bu ruhlar ırmakların, deniz, dağlar, ağaçlar ve hayvanların özü bilinmiş, korunma ve iyi talih için onlara başvurulmuştur. Öfkeleri gösterilen saygıyla yatıştırılmıştır. Bu ruhlar Afrika'da törensel danslar sırasında takılan maskelerle çağrılabilirken Amerika'da sembolik bebekler ya da pişmiş toprak figürler yapılmıştır. Çoğu insan için doğa ruhları tapımı uzak bir geçmişte kalmış, ancak bazıları için canlılığını sürdürmektedir. Pek çok yerde yol kenarı sunakları görülür ve doğa ruhları sözgelimi Japon Şinto inancında merkezi bir yer tutar.

◀ Kaçına
Apular gibi kaçinalar da dağlık bölgelerde yaşayan doğa ruhlarıdır. Amerika yerlileri Hopiler, yağmadığı takdirde ekinler öleceğinden, yağmuru getirmesi için Kaçinaları çağırır. Bu bebek Bulut Adam'ı temsil ediyor. Başlığındaki siyah beyaz yarım daire biçimler yağmuru ifade ediyor. Bu bebeklerin pelerinlerinde çoğunlukla bulutları ifade eden T biçimli semboller vardır.

▲ Burmalı ruh karısı
Kimi zaman kadın ya da erkekleri, yaşamlarına hükmeden ve onlarla "evlendikleri" ruhlar ele geçirir. Ruh, onları karakterleri dışında uygunsuz davranmaya ve belki de uzlaşımcı bir toplumdaki ehlileştirilmemiş yanlarını simgeleyen vahşi danslar yapmaya zorlar.

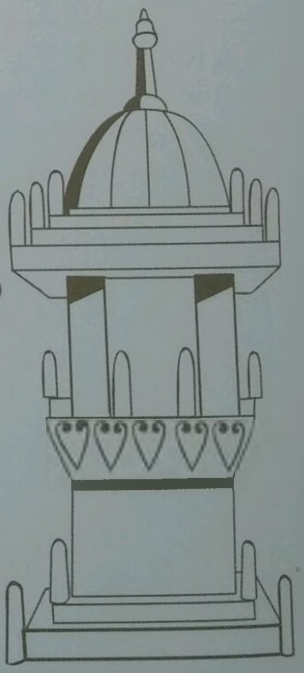

▲ Nats ve phi
Burma'da yol kenarı sunaklarında nats ve phi adlarıyla bilinen doğa ruhları onurlandırılır. Sunaklar çoğunlukla kazaların sık yaşandığı noktalar gibi tehlikeli yerlerde görülür. Buralardan geçen yolcular sembolik sunularla hedeflerine sağ salim ulaşmayı güvence altına alır.

◀ Apu
Apular ("efendiler") Ant Dağlarının doruklarında yaşayan koruyucu tanrısal varlıklardır. Çoğunlukla erkek olup kutsal ve kudretli bilinirler. Bir sevgi ve tüm diğer şeylerle aramızdaki bağın işareti olarak Apulara ***despachos*** adı verilen ve beyaz kâğıda sarılı doğal nesneler sunulur.

▲ **Uçan ruh Bwa**
Burkina Faso'dan bu maske, güneş ve Cennetle ilgili görülen şahinin koruyuculuğunu çağırmak için takılır. Zikzak çizgiler ataların yollarını, kareli desenler de bilgi ve cehalet ile aydınlık ve karanlığı simgeler.

▲ **Bizon ruhu**
Burkina Fasolu Nunalar arasında bizon güç ve dayanıklılık simgesidir. Kutsal ritüel danslar sırasında çağrılan hayvanın koruyucu ve kutsayıcı ruhu maskeyi takan kişiye geçer.

▲ **Fil ruhu**
Kutsal dansta kullanıldığında maske bir ruhu kişileştirir ve harekete geçirir. Nijerya'da bir süredir fil kalmamış olmasına rağmen fil ruhunun kutsal güçlerini yakalayan buradaki gibi stilize masklar törensel amaçlarla yapılmaya devam ediyor. Yukarıdaki mask bir çirkinlik sembolü olarak kullanılmakta.

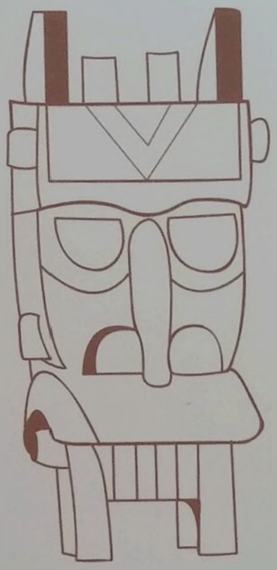

◀ **Su ruhu**
Bu suaygırı maskesi Nijerya'nın Degema bölgesinden. Su ruhunu simgeliyor ve doğruluk anlamına geldiğine inanılıyor. İnsanlara bereket getirmesi için yapılan yıllık şenlikler sırasında törensel danslarda kullanılmakta.

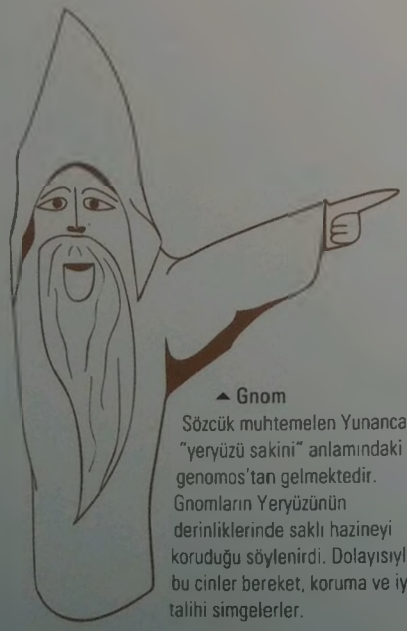

▲ **Gnom**
Sözcük muhtemelen Yunanca "yeryüzü sakini" anlamındaki genomos'tan gelmektedir. Gnomların Yeryüzünün derinliklerinde saklı hazineyi koruduğu söylenirdi. Dolayısıyla bu cinler bereket, koruma ve iyi talihi simgelerler.

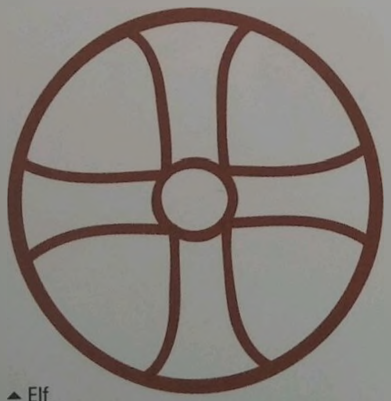

▲ **Elf**
Elfler Germen ve Kuzey efsanesinde iyi bilinen doğa ruhlarıdır. Kuyular, kaynak ve ormanlarda yaşadığına inanılan bu varlıklar çeşitli şekillerde tasvir edilmiştir. Sözgelimi Kuzey Avrupa mitolojisinde aydınlık ve meleksi ya da koyu tenli ve cücelere benzerdir. Elf hacı sembolü, kişiyi zarar verici elflere karşı koruması için takılır.

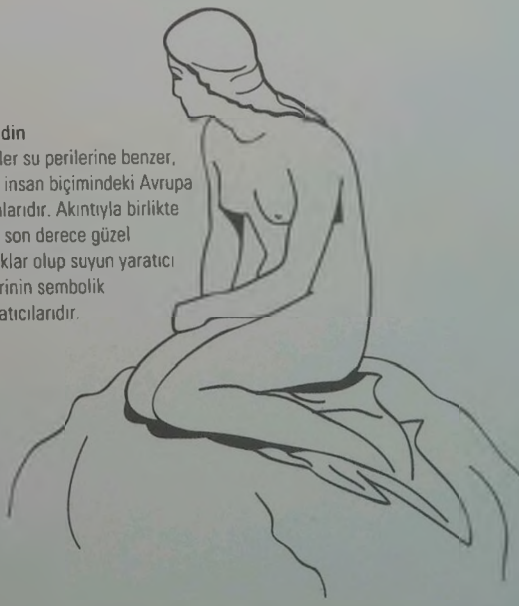

▶ **Undin**
Undinler su perilerine benzer, ancak insan biçimindeki Avrupa su ruhlarıdır. Akıntıyla birlikte yüzen son derece güzel yaratıklar olup suyun yaratıcı güçlerinin sembolik hatırlatıcılarıdır.

AYRICA BAKINIZ
Hava durumu, *sf. 34–35*
Kabile totemleri, kahramanlar ve düzenbazlar, *sf. 150–51*
Taoizm ve Şintoizm, *sf. 170–71*
Tılsımlar, *sf. 194–95*
Maskeler, *sf. 270–71*

KABİLE TOTEMLERİ, KAHRAMANLAR VE DÜZENBAZLAR

Her kültürün mitolojisinde bu kültürü ya da topluluğu tehlikeden kurtarmış bir ata figürü olarak veya ona armağanlar sunarak bir şekilde etkilemiş kahramanlar vardır. Kimi zaman bu figür bu rollerden ikisi ya da daha fazlasını bir araya getirerek kültürün simgesi haline gelir. Bu kahramanlar üzerine anlatılan sembolik öyküler insanların dünyanın yaradılışı ve kültürlerinin ilk sakinleri gibi konuları öğrenmelerini sağlar.

KABİLE TOTEMLERİ

Hayvan atalar totemin en yaygın biçimidir ancak bazı bitkiler de kutsal sayılır. Avcı toplumlarda bulunan kabile totemleri belirli bir topluluğun simgesidir ve topluluk üyelerince huşu ve törensel saygı içinde görülürler. Pek çok kültürde hayvan atalar topluluğun kökenleri ve özünü simgeleyen totem direklerine oyularak işlenir. Bir totem hayvanını öldürmek, hayvan insanların akrabası sayıldığından, dolayısıyla kardeş gibi görüldüğünden tabudur.

Totem direği
Bir totem direğindeki bütün figürler sembolik bir anlam taşır. Kanada'dan bu Kwakwaka'wakw totem direğinin tepesinde güç simgesi bir gök gürültüsü kuşu, dayanıklılık ve yüreklilik timsali bir katil balina ve bolluk sembolü bir kurbağa var. Bukwas ölüler, özellikle de boğularak ölmüşlerle ilgili, Dzunukwa ise boğulmuşların ya da ormanda kaybolmuşların ruhlarını simgelemekte..

Gök gürültüsü kuşu

Katil balinayı tutan deniz ayısı

Kurbağayı tutan kadın

Ormanların Vahşi Adamı Bukwas

Ormanların Vahşi Kadını Dzunukwa

Ayı
Güç, koruma ve gerçeğin tatlılığını simgeleyen ayı pek çok ülkede kutsal bir hayvandır. Kuzey Amerika'da Batı'nın koruyucusudur ve Ouataouaklar gibi bazı Amerikan yerlilerin bir ayı totemi vardır.

KÜLTÜR KAHRAMANLARI VE DÜZENBAZLARI

Kültür kahramanları insanların yaradılışına yardım etmiş ya da onlara ateş yakmak, ekin ekmek gibi beceriler bağışlamış efsanevi figürler, kimi zaman da hayvanlardır. Ortak bilinçte bu toplumun ve değerinin simgesi ve topluluk için iyi şeyler yapmanın nihai örneği olarak yer alırlar. Düzenbaz ise insanlara yardımcı olmak ya da onların inadına güvenlerini sarsarak doğal düzeni altüst eden yaramaz, kurnaz, çoğunlukla eğlenceli bir figürdür. Düzenbazlar insanüstü varlıklar olmakla birlikte ahlâk dışılıkları ve tanrıların ya da doğanın kurallarını çiğneyişleriyle insan doğasını da yansıtırlar. Eğlenceli ya da ahmak olabilirler ama eylemleri nihayetine insanlara yardımcı olur, böylece genelde topluluğa bir şekilde bağlılık anlamını taşırlar.

▲ **Beyaz Bizon Kadın**
Besin kaynağı oluşu ve postuyla bizon Amerikan yerli kültüründe önemli bir hayvandı. Beyaz bizon karşılık bulmuş dualarının simgelemesiyle kutsal sayılırdı. Lakotaların kültürel kahramanı Beyaz Bizon Kadın onlara kültürlerinin önemli bir sembolü olan kutsal tören çubuğunu getirmişti.

▲ **Chi Wara**
Antilop Chi Wara Malili Bambaralara tarımı vermişti. Toynaklarının gümbürtüsü yaklaşan yağmurun işaretidir, böylece de bereketi simgeler.

▲ **Kuzgun**
Amerika yerlilerinin başlangıçları simgeleyen çok tanınmış bir düzenbazıdır. Kuzgun insanları bir deniztarağı içinde bulmuş ve onların yiyecek bulmalarına yardımcı olmak üzere hilelere başvurmuş.

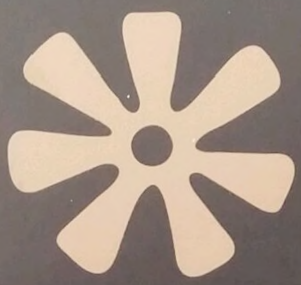

▲ **Anansi**
Bu Batı Afrika işareti örümcek ağını simgeler ve insanların yaradılışına yardım eden örümcek kahraman ve düzenbaz Anansi'yi temsil eder.

▲ **Koyote**
Amerika kıtasında önemli bir düzenbaz olan koyote bir şeylerin olmak üzere oluşunun işaretidir. Hopiler, onun mühürlü bir kabın ağzını açık bırakıp yıldızların kaçmasını sağlayarak Samanyolu'nu yarattığına inanır. İnsanlara ateş, su baskını ve geceyi de o vermiştir.

▲ **Mimi**
Avustralya'da Arnhemler ülkesinde mağara ve çatlaklarda yaşayan Mimiler düzenbaz ruhlardır. İnce, çöp adam figürleri olarak tasvir edilen kültürel sembollerdir. İnsanlara avcılık ve toplayıcılık kadar doğru törensel ve toplumsal davranışları da öğretmişlerdir.

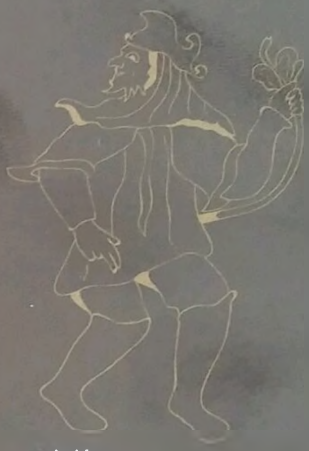

▲ **Loki**
Loki ya da Sinsi Olan, kurnazlık simgesi bir İzlanda düzenbazıdır. "Her tür hilenin bir yolunu bulan" olarak tanınır. Tanrı Odin'e yakınken düzenbazlığıyla onun oğlu, masumiyet, barış ve güzellik timsali Baldr'ın ölümüne yol açmıştır.

◀ **Tavşan Brer**
Batı Afrika'da tavşan, ateşi çalıp insanlara veren çakal gibi kurnaz bir düzenbazdır. Hilekâr sırtlanı oyuna getirerek yener ama dostlukları da bozar ve korkuyu simgeler. Tavşan Brer olarak köle gemileriyle Jamaika'ya ve ABD'ye göçmüştür.

▲ **Sincap**
İskandinav ülkelerinde sincap ele avuca sığmazlık sembolü bir düzenbazdır. Dünya Ağacı Yggdrasil'in dallarında kartal ile yılanı birbirine düşürmüştür.

▲ **Tilki Renard**
Fransa ve Belçika'dan bir düzenbaz olan Tilki Renard kurnazlık sembolüdür. Aristokratlarla papazları çok sayıdaki fıkralarında alay konusu etmiş, böylece bir halk kahramanı haline gelmiştir.

◀ **Nanabuş**
Kuzey Amerika'nın büyük göller bölgesindeki Ojibwayların kahramanı ve düzenbazıdır. Kültürlerinin sembolü olan Nanabuş bir tufanın ardından dünyayı yeniden yaratmıştır. Alametleri arasında tavşanınkilere benzer uzun kulaklar yer alır.

AYRICA BAKINIZ
Ateş, *sf.30–31*
Memeliler, *sf.52–55*
Kuşlar, *sf.58–61*
Kutsal ağaçlar, *sf.96–97*
Kelt ve Kuzey Avrupa tanrıları, *sf.142–43*

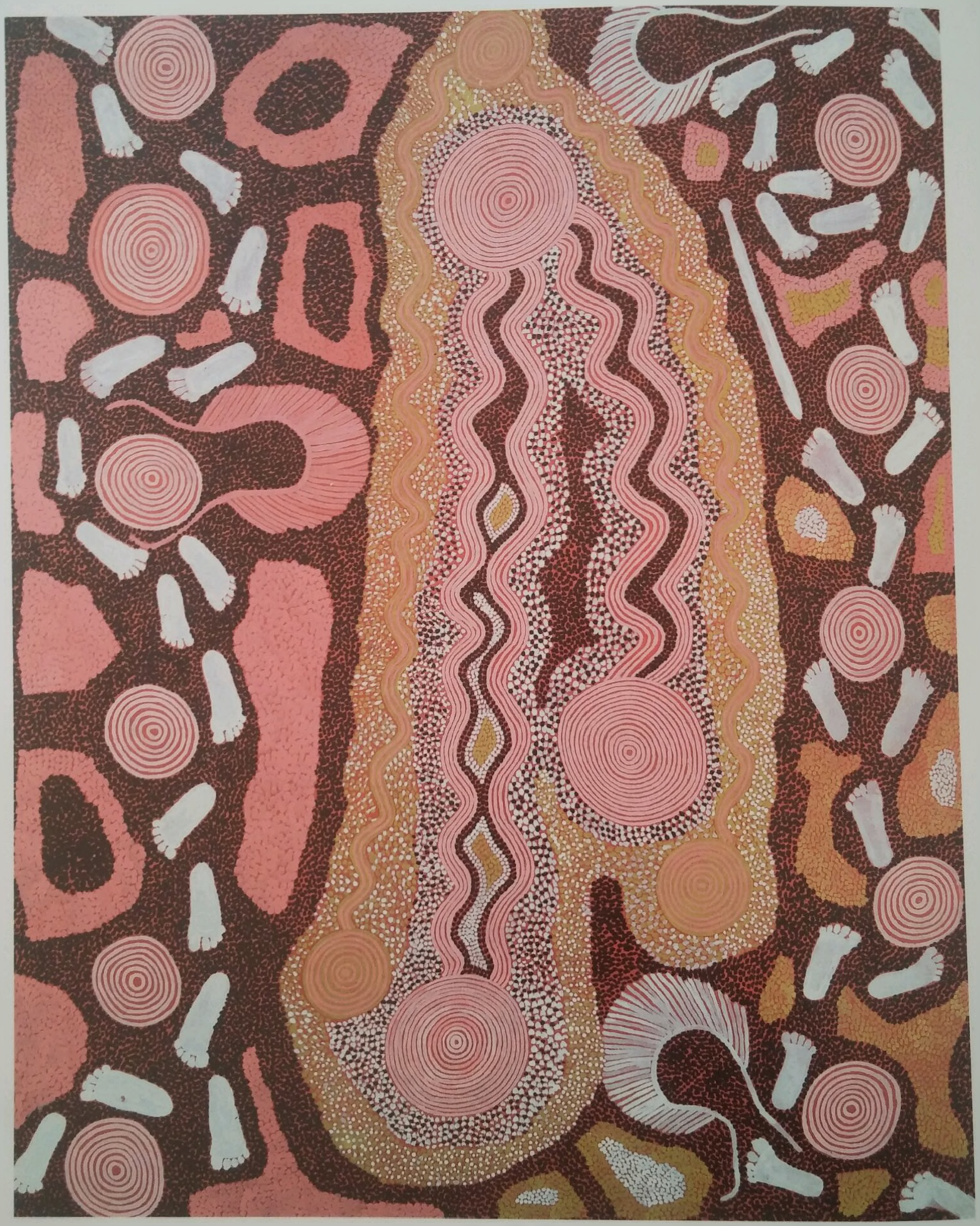

▲ İnsan Rüyası
İnisiye olmayanlara soyut görünse de Avustralya Aborijinlerinin resimleri sembolik anlamlarla doludur. Buradaki dalgalı çizgiler akarsuyu, ayak işaretleri sanatçının Rüya Zamanındaki yolculuğunu, eşmerkezli çemberler de durgun su ya da konaklama yerlerini gösteriyor.

▲ **Ağaç kabuğu resmi**
Wandjini ruhları yağmur ve fırtınaları simgeler. Başlarındaki hale bulutlar ve şimşeği temsil eder.

RÜYA ZAMANI

Avustralya Aborijinleri yaşadıkları topraklarla eşsiz bir bağ paylaşır ve Rüya Zamanı adını verdikleri sembolik bir dille ona doğal, ahlâki ve ruhsal bir biçimde bağlıdırlar.

Kozmos ve ilişkili mitleri tasvir eden, zengin bir simge dil içeren Rüya Zamanı, doğayla ahenk içinde yaşamanın vizyonlara dayalı zeminini sunar. Tek bir Rüya Zamanı değil, yerlere, topluluk ve bireylere ait girift bir Rüya Zamanları ağı mevcuttur.

ATALARA DAYALI KÖKENLER

Aborijin efsanesine göre Rüya Zamanı ilk ata varlıkların yeryüzünü yarattığı zamanın simgesidir. Ata varlıklar özelliksiz bir toprakta ortaya çıkmış, çok uzaklara yolculuk etmiş, toprağı biçimlendirerek coğrafi özelliklerini oluşturmuşlardır. Biçim değiştirme yetileriyle bir kısmı insana, diğerleri hayvanlara, ağaçlara vb. dönüşmüştür. İşleri tamamlandığında varlıklar bulut ya da okyanuslar olarak geri dönmüş veya yeryüzü kabuğunun altında uykuya çekilmişlerdir. Bugün ülkenin doğal özellikleri ataların bu faaliyetini simgeler. Bir mağara girişi ata varlıklardan birinin ortaya çıktığı deliktir. Dağlar ve ırmaklar ata varlıkların yolculuğu sırasında oluşmuş biçimlerdir. Toprak ya da "ülke" Avustralya Aborijininin varlığındaki merkezi yerini korur. Toprak hisseder, işitir, koku alır, korkar ve Aborijin'in kökenlerinin sürekli hatırlatıcısıdır. Bu mitolojik coğrafyanın sembolik yüreği de Uluru'dur (Ayers Rock).

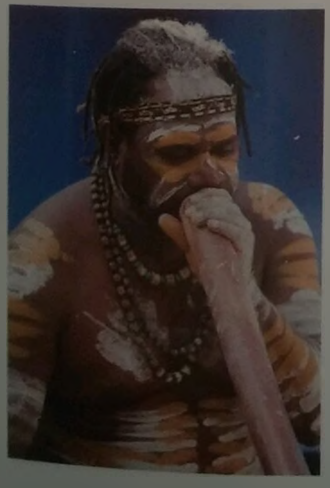

◀ **Beden boyama**
Avustralya Aborijinlerinin törenlerinin bir parçası olan bedeni boyama genellikle belirli bir ata varlıkla ilişkili sembolik anlamlar barındırır. Kişinin statüsünü, sözgelimi belirli bir topluluktaki yeri ya da kökenlerini belirtmede de kullanılabilir.

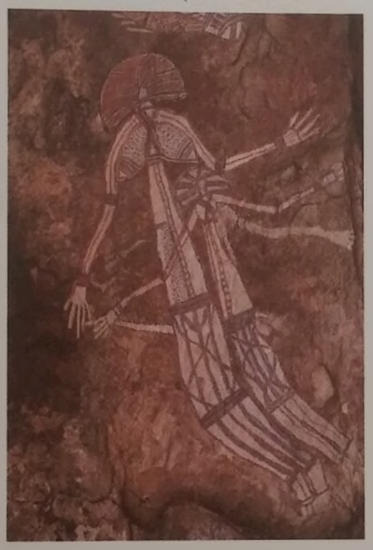

▲ **X-ışını resmi**
İnsan ve hayvanların iç yapılarının görüntülendiği, uzun geçmişli bir gelenek olan röntgenimsi "X-ışını" resimleri kaya ve mağara duvarlarında görülür. Bu resimler olasılıkla törensel bir anlam taşımaktaydı.

ZENGİN BİR MİRAS

Ata varlıklar yolculukları sırasında müzik yapıp şarkı söylemiş, dans edip öyküler anlatmış. Kayalar ve mağara duvarlarına resimler, oymalar yapmışlar ve bu gelenekler Avustralya Aborijin dininin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş. Eski örnekler arasında bulunan kaya resim ve oymalarının doğrudan ata varlıkların eseri ya da en azından onların tasviri olduğuna inanılırdı. Bu resimlerin enerjisi öyle yoğundur ki ritüel olarak tekrar tekrar yapılırken bir tür ibadet olarak spiritüel güçlerini sembolik biçimde açığa çıkartırlar.

Bu imgeler yeryüzünün yaradılışını simgelemekle kalmaz, toprağa derin bir saygı üzerine kurulu ahlâki ve toplumsal kural ve yasalar bütünü anlamını da taşır. Eski sanat günümüzde çeşitli kabilelerin Rüya Zamanına kendi yorumlarını getirdiği ağaç kabuğu resmi, vücut resmi, kaya resim ve oymalarında varlığını sürdürmekte.

SEMBOLİK BAĞLANTI

Hemen hemen tümüyle Rüya Zamanı sanatı toprağı öne çıkarır ve doğal biçimleri temsil eden semboller içerir. Bunlar arasında kesik çizgilerin yağmuru, eğrilerin gökkuşağını, ayak izlerinin yolculuğu, hayvan izlerinin çeşitli hayvanları, elipsin kalkanı, eşmerkezli çemberlerin de konaklama yeri ya da su birikintisini simgelemesi sayılabilir.

Binlerce yıl boyunca bu nitelikte bir sanat sanatçının bireysel Rüya Zamanı ve toprakla arasındaki bağın dışavurumu olmuş, Avustralya Aborijininin ata varlıklara dayalı geçmişiyle güçlü bağını simgelemiştir.

AYRICA BAKINIZ
Kabile totemleri, kahramanlar ve düzenbazlar, sf. *150–51*
Şekiller, *sf. 284–89*

ŞAMANİZM

Şaman, ruhları kontrol altında tutabilen, "beden dışı" yolculuklar yapabilen ve büyü yoluyla şifa getirebilen geleneksel bir rahip ya da spiritüel yol göstericidir. Şamanlar sembol dilini kullanarak kurban kesme ya da diğer yöntemlerle geleceği görebilirler. Topluluk içinde doğal alem ile spiritüel alem arasındaki son derece güçlü köprülerdir. Bu rol genelde kuşaktan kuşağa aktarılır ve şamanlar kendilerine özgü kıyafetler giyerler. Şamanizm'in Arktik ya da Sibirya kökenli olmasına karşın benzeri aracılıklara her kıtada rastlanır.

TEMEL ALAMETLER

Bir çocuğun, çoğunlukla da oğlanın şaman olabileceği görüldükten sonra bu işleve adanır ve eğitimi başlar. Süreç yıllar alır ve bu sürede şaman adayına davul, çıngırak, kemik ve dişler gibi sembolik nesneler verilir. Bütün bu alametler ona aletlerde kullanılan metale ve kemikleriyle dişlerini taktığı kuş ve hayvanlara atfedilen güçleri katar.

◂ **Moğol şaman**
Toplulukların spiritüel odağı olan şaman halkıyla tanrılar arasındaki bağlantıdır. Davul evrenin ritmini temsil eder ve ruhlar davul vuruşları arasında bulunduğundan büyüleme gücü vardır.

▲ **Çıngıraklar**
Çatallı geyik boynuzları savunma simgesidir. Burada ilave sembolizm ve güç için çıngırak ve tüyler eklenmiş bir boynuz görülüyor. Katı biçimdeki kozmik enerji olduğuna inanılan metal nesneler yeryüzünün gücü anlamına gelir. Tüylerse ruhsal uçuş ve gökyüzüyle bağlantıyı simgeler.

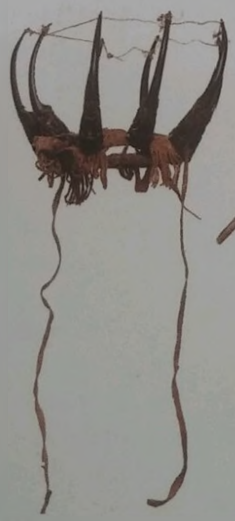

▲ **Başlık**
Yalnızca şaman törenleri sırasında takılan ve bu törenleri simgeleyen şaman başlığında spiritüel yolculuğu belirten tüy ya da kanatlar veya şamana bu hayvanın gücünü veren pençeler bulunur.

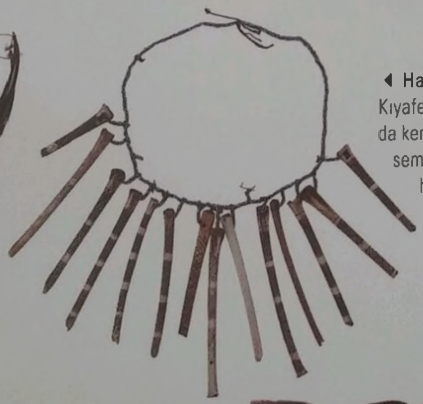

◂ **Hayvan kemikleri**
Kıyafetine hayvan figürleri ya da kemikleri eklemek şamana sembolik olarak bu hayvanların gücünü katar. Bunlar ayrıca yaşam, ölüm ve yenilenme anlamına gelir.

▲ **Çıngırak**
Kutsal bir araç olan çıngırak kötülüğe yön değiştirtmede kullanılır. Tıngırtılı sesinin bütün kötü ruhları korkuttuğuna inanılır. Yağmur törenlerinde yağmur sesini taklit etmek için de kullanılabilir. Güçlerini artırmak amacıyla üzerlerine çoğu zaman buradaki kuzgun ve alt yüzündeki şahin gibi, hayvan ya da kuşların sembolik imgeleri oyularak işlenir.

▲ **Önlük**
Önlüğündeki hayvan ya da atalarla ilgili tılsımlar şamanın otoritesini güçlendirir ve onu ritüeller ya da tehlikeli spiritüel yolculuklar sırasında korur. Bazı halklar için bu nesneler ruh yardımcılarının sembolüdürler.

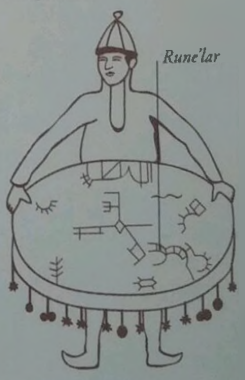

▲ **Rune davulu**
Geleceği görmek için yapılan çeşitli törenlerde kullanılan bu davul hayvan derisinden yapılır ve sembolik rune'larla işlenir. Şaman davulun üzerinde bir yüzük atarak denk geldiği rune'a göre kehanetini bildirir.

RUH YARDIMCILARI

Çoğu şamanın ruhlar alemine yaptığı yolculuklar sırasında onu koruyan ve yol gösteren ruh yardımcıları olur. Ruh yardımcıları hayvan, bitki ya da kabile ataları olabilir. Muhtemelen büyük bir güç simgesi olduğundan ayı en sık rastlanan ruh yardımcılarındandır. Ayının türü coğrafi konuma göre değişiklik gösterir. Sözgelimi İnuit şamanlarının ruh yardımcısı, beyaz kürküyle saflık simgesi olma özelliğiyle ek bir sembolik anlamı da olan kutup ayısıdır.

▲ **Nenet ruh yardımcısı**
Ruhlar alemine yolculuk yaptıklarında Sibirya'nın Nenet şamanlarına çoğunlukla kuvvet ve vahşilik sembolü yabandomuzu eşlik eder.

▲ **İnuit ruh yardımcısı**
Kışı uykuda geçirmesi ve dişilerinin ilkbaharda yeni yavrularla ortaya çıkmasından ötürü kuvvet ve diriliş sembolü sayılan kutup ayısı İnuitler için şamanın ruh yardımcısıdır.

DOĞAL ALEM

Şamanları topluluklarının spiritüel yaşamının simgesidirler. Doğal alemi derinlemesine tanır, anlar ve onun bitkileriyle hayvanlarını çeşitli şekillerde kullanırlar. Bazı şamanlar ruhlar alemine yolculuğu hem simgeleyen hem de mümkün kılan cohoba tozu gibi sanrılandırıcılar kullanarak beden dışı deneyimleri tetiklerler. Diğer bazı şamanlarsa bu sembolik yolculuklara çıkmak için hayvan postuna bürünür ve güçlerinin elle tutulur işareti olarak bezemeli sihirli değnekler taşırlar.

▲ **Değnek taşımak**
Oymalı değnek ya da asası şamanın gücünü simgelemekle kalmaz, doğal ve spiritüel alemler arasındaki sınır anlamına da gelir. Sumatra'nın *datu* olarak bilinen Batak şamanlarının *pukpuk* adı verilen güçlü bir büyü maddesi içeren değnekleri vardır.

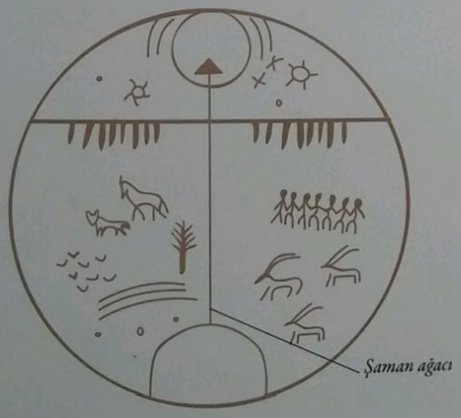

▲ **Şaman ağacı**
Yakut ve Evenk şamanlarının meditasyon simgesi bir ağaçtır. Burada bir davul üzerine işlenmiş hali görülen bu ağaç onların dünya ağacı çeşitlemesidir. Ağacın kökleri, gövdesi ve dalları sırasıyla aşağı, orta ve üst dünyaları temsil eder.

◀ **Hayvan postuna bürünmek**
Buradaki Kara Ayak şamanı gibi şamanlar genelde ayı, kurt ya da bizon olmak üzere sıklıkla hayvan postlarına bürünür. Post şamanın, ait olduğu hayvanın güç ve korumasını üstlenmesini sağlar. Post aynı zamanda şamanın karşılaştığı herhangi bir kimse için bu hayvanın niteliklerinin görülür bir işareti olacaktır.

▲ **Cohoba tozu**
Karayip şamanları efsanevi kuş yardımcılarla ruhlar alemine sembolik bir uçuş gerçekleştirmeden önce trans benzeri bir hale girmek için cohoba tozu çekerler. Burada hastalığa yol açan ruhları kurbanlarını iyileştirmeye ikna ediyorlar. Şamanın yardım olmaksızın olağan haline dönüşünün onun gücünü gösterdiğine inanılır.

TER ODASI

Amerikan yerlilerinin düzlükte yaşayan kabileleri arasında ter odası töreni önemli bir sembolik arınma ve yeniden doğuş ritüelidir. Ter odası, ölüm ve yeniden doğuş anlamı taşıyan yaprak döken ağaçlardan yapılma küçük, kapalı bir mekândır. Ana rahmindeki koşullara benzer olduğu varsayılan ve insanların sembolik olarak yeniden doğacağı bir atmosfer yaratmak üzere karanlık odanın içinde kızgın kayalara su serpiştirilerek buharlı bir hava oluşturulduğundan ateş, hava, su ve toprak elementlerini barındırır.

▲ **Yeniden doğuş ritüeli**
Ter odasına girdiklerinde insanlar sembolik olarak ölür ve ölümlü dünyayı terk eder. İçerde karanlık ve sıcakta saatler geçirdikten sonra yeniden doğmuş olarak dışarı çıkarlar.

AYRICA BAKINIZ
Memeliler, *sf. 52–55*
Bitkiler, *sf. 80–81*
Kutsal ağaçlar, *sf. 96–97*
İnisiyasyon törenleri, *sf. 124–25*

▸ Başlangıç
Bu 12. yy tezhibinde Tanrının dünyayı altı günde yaratışı görülüyor. Önce yeryüzünü, ardından suyu, toprağı, bitkiler, yıldızlar ve Güneşi, balık ve kuşları, sonunda da hayvanlarla insanları yaptı.

YARADILIŞ ÖYKÜLERİ

Her kültürün yaradılışı açıklama girişimi olan öyküleri vardır. Bunlar çoğunlukla olayların yaşandığı şekilde dökümleri olmayıp daha derin bir gerçeğin sembolik anlatımı olarak algılanabilir.

Çoğu yaradılış öyküsünün kökenleri zaman içinde kaybolmakla birlikte aralarında pek çok ortak tema mevcuttur. Genelde bir yaradılış öyküsünün olduğu yerde, yeni bir başlangıç ifade eden, daha önce var olmuş her şeyi silip götüren büyük bir tufan hikâyesi de vardır. Diğer öyküler kendilerine özgü sembolik anlamlarla tanrıların işleri, yarı tanrılar ya da hayvanlar gibi konular içerir.

BİRLEŞMELER VE YUMURTA

"Doğum" kavramı çoğunlukla sembolik ana baba figürleriyle birlikte çeşitli yaradılış öykülerinde karşımıza çıkar. Sözgelimi Yunan mitolojisinde Ana Tanrıça Gaia ile gök tanrısı Uranos'un birleşmesi tek bir evren anlamına gelir. Onların da, diğer şeylerin yanı sıra bitki ve hayvanları yaratan pek çok çocuğu olur.

▲ Gaia
Yunan tanrıçası Gaia "Toprak Ana"yı temsil ederdi. Çok sayıda tasvirinde doğa ortasında yarı çıplak ya da topraktan yeni belirmekte olarak gösterilmiştir.

Diğer bir tema da evreni simgeleyen yumurtadan çıkan yaşamdır. Çin yaratıcısı P'an Ku böyle bir yumurta üzerinde kuluçkaya yatar ve maddeyi Yin-Yang, Güneş-Ay ve su-toprak olarak düzenler. Yumurta çatlarken o da ölür. Bir Fiji mitinde şahin Turukawa'nın içlerinden bir oğlan bir de kız çıkan iki yumurta yumurtlayışını anlatılır. Yılan Degei onlara konuşmayı, ateş yakıp yemek pişirmeyi öğretir ve onlar için yiyecek yaratır.

KAOSTAN DÜZENE

Çeşitli yaradılış hikâyelerinde büyük bir gücün kaostan düzen

◀ P'an Ku
Kozmik bir yumurta üzerinde sembolik olarak 18.000 yıl boyunca kuluçkaya yatan P'an Ku evreni yaratmıştır. Yumurta çatladığında ölürken kolları ve bacakları da yeryüzü şekillerini oluşturur.

yapması tasvir edilir. Babil mitolojisinde bu kaosu tanrıların ve yeraltındaki suları simgeleyen canavarların şiş karınlı anası Tiamat temsil eder. Onun gövdesinden göğü, belden aşağısından da yeri yaratan tanrı Marduk, Tiamat'ı öldürür. Tiamat'ın gözyaşları Fırat ve Dicle'nin suları olur.

Pek çok Hindu yaradılış efsanesinden birinde Vişnu engin bir okyanus üzerinde süzülürken ebediyeti simgeleyen yılan Ananta'nın üzerine uzanır. Vişnu, ilksel sulardan evreni yaratan Brahma'yı doğurur. Vişnu'nun yıkıcı bir yönü olan Rudra ortaya çıkıp her şeyi yuttukça okyanus da yeniden canlanır. Bunun ardından yaratıcı Vişnu, Vişnu Anantasayana'yı uyandırır ve döngü yinelenir.

BİR TANRI TARAFINDAN YARADILIŞ

Dinsel bir inancın dayanağı genelde mutlak güç sahibi bir tanrının dünyayı hiçten var ettiği fikridir. Eski Ahit'te Tanrının dünyayı sadece altı günde yaratışı, onun her şey üzerindeki gücünü simgeler. Yahudiler Şabat'ı Onun çalışmanın ardından dinlendiği yedinci gün olarak idrak ederler. Sih, Müslüman ve Maya yaradılış öyküleri de daha önce hiçbir şeyin var olmadığı evreni yaratan bir ya da daha fazla yüce varlığa dayanır.

▲ Tiamat
Asur Yaradılış Tabletlerinden bu sahnede Marduk'un Tiamat ile savaşı görülüyor. Bu savaş, düzenin kaosu yenerek yerle göğün yaradılışını simgeler.

AYRICA BAKINIZ
Yeryüzü, *sf. 24–25*
Tufanlar, *sf. 38–39*
Ejderler, *sf. 78–79*
Hinduizm, *sf. 158–61*

HİNDUİZM

Pek çok farklı kültürün kaynaşması sonucu Hinduizm'de tanrı ve tanrıçalar bolluğu olmuştur. Tanrıların her biri evrensel ya da tüm varlık olan Brahman'ın farklı bir yönünü temsil eder. Örneğin Vişnu korumanın, Brahma ise yaradılışın simgesidir. Kimi tanrılar Şiva'nın dansı (Şiva Hataraja) gibi anlamlı pozlarla özdeşleştirilir ve hepsi sembolik nesneler taşır. Her tanrının doğayla bir oluş ve hayvani tutkulara egemen olmayı simgeleyen farklı bir hayvan *vahana*'sı (binek) vardır.

▲ **Şiva ile Parvati'nin Düğünü**
Şiva'nın eşi Parvati'dir. İkisinin de sert yanları vardır ama burada hizmetkârlarla çevrelenmiş ve Şiva'nın bereket simgesi ak boğası Nandi'ye ("Mesut") binmiş sevecen bir çift olarak tasvir edilmişler. Şiva'nın alt sol eli ihsan edici mudra pozunda, alt sağ eli ise korku gideriyor.

ŞİVA

Yıkıcı Şiva yaratıcılık ve bereketle de özdeşleştirilir ve genelde fallik sütun ya da linga biçiminde tapılır. Gezgin çilekeş, öğretmen ya da dansçı gibi pek çok kılıkta ortaya çıkar. Belirleyici nesneleri arasında yıkıcı, yaratıcı ve koruyucu olmak üzere üç rolünü simgeleyen üç dişli çatal bulunur.

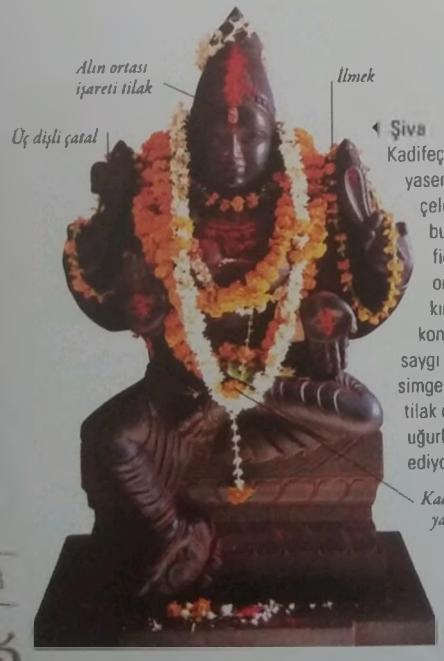

◀ **Şiva**
Kadifeçiçeği ve yaseminlerden oluşan çelenklerle bezenmiş bu oturan Şiva figürünün alnının ortasına da yağ ile kırmızı işaret, tilak konulmuş. Çiçekler saygı ve şerefi simgelerken alın işareti tilak da kutsanmışlık ve uğurluluğu temsil ediyor.

▲ **Şiva Nataraja**
Burada bir ateş çemberi içinde Şiva, Nataraja dans duruşunu almış. İlahi görevlerinden biri de doğum, ölüm ve yeniden doğuş döngüsü boyunca dans etmektir. Dalgalanan saçları Ganj Irmağını temsil ederken ayağını da cehalet simgesi bir cüceye basar.

◀ **Şiva Bhairava**
Düşmanları imha eden Şiva Bhairava, Şiva'nın yok edicilikle özdeşleşmiş vahşi yönüdür. Bu formunda genellikle yanında pis kabul edilen bir köpek ve ölüm sembolü, kafatasından yapılma bir sadaka çanağıyla gösterilir.

VİŞNU

Başlangıçta ikincil bir tanrı olan Vişnu zaman içinde önemli bir yere yükseldi ve daha sonraları bir dizi yeniden vücut bulma ile görülür oldu. Evrenin koruyucusu ve mevcut düzeni sürdürendir. Ayırt edici nesneleri deniz kabuğu, asa, disk ve lotus ile tanınır. Çoğunlukla yarı insan yarı kuş Garuda'nın üzerinde tasvir edilir.

◂ **Vişnu**
Çoğunlukla koyu tenli ve sarı giysiler içinde tasvir edilen Vişnu her elinde farklı bir nesne taşır. Deniz kabuğu yaratışın, lotus yaratma ve saflığın, asa yetkenin, disk ise varoluş çemberi ya da düşünce hızının simgesidir. Sonsuzluk sembolü çok başlı kozmik yılan Ananta, Vişnu ile yakın ilişkilidir.

▲ **Vişnu Anantasayana**
Burada görüldüğü gibi yılan Anantasayana üzerinde dinlendiğinde Vişnu Anantasayana adını alır. Zamanın başlangıcında Süt Okyanusu üzerinde sürüklenirken bir lotus üzerinde oturan tanrı Brahma, Vişnu'nun göbek deliğinden ortaya çıkarak her ***kalpa***'da (4.320 milyon yıl) yeniden yaratır.

VİŞNU'NUN AVATARLARI

Kötülüğü savuşturma çabasında Vişnu kötü ruhları yok edip düzen getirmek üzere yeryüzüne çeşit çeşit cısımleşme (avatar) hallerinde indi. Balık Matsya, kaplumbağa Kurma, yabandomuzu Varaha, aslan-adam Narasimha, cüce Vamana, savaşçı rahip Paraşurama, prens Rama, çoban Krişna ve bilge Buda olmak üzere dokuz kez göründü. Son vücut bulması olan at Kalki halindeyse henüz tezahür etmedi.

▲ **Vamana**
Bir cüce olarak vücut bulduğunda Vişnu, güçlü kral Bali'yi üç adımda aşacağı toprakları isteyip kazanarak şaşırtmıştı. Vişnu'nun adımları onun dünyaya hakimiyetini göstererek bütün yer küreyi kat etmişti

▲ **Rama**
Genellikle mavi tenli ve elinde yayıyla temsil edilen Rama iblis kral Ravanna ve ordusu biçimindeki kötülüğü yener. Rama büyük saygı görmektedir. Hint dilindeki söylenişiyle "Ram" Tanrı sözcüğüyle eşanlamlı olmuştur

▲ **Krişna**
Çoğu Hindu için Krişna en çok saygı gören tanrıdır. Genellikle mavi tenli tasvir edilir ve çocuk, çoban ya da dünya tanrısı olarak ortaya çıkabilir. *Bhagavad Gita*'da sevgi ve görevin doğasını aydınlatan büyük de bir bilgedir.

▲ **Narasimha**
Aslan-adam olarak Vişnu bir zahidi kibirli babası kral Haranyakasipu'ya karşı savunarak bir kehaneti asılsız çıkarmıştır.

▲ **Kaplumbağa Kurma**
Bir kaplumbağa olarak Vişnu, tanrılar hayat iksiri *amrıtsa*'yı elde etmek üzere Süt Okyanusunu çalkaladıklarında, Mandara Dağına destek olur.

BRAHMA

Yaratıcı tanrı olmasına karşın Brahma'ya tapmak Vişnu ya da Şiva'ya tapmak kadar yaygın değildir. Dört başı dört yöne bakar ve veda ya da kutsal kitapları simgeler. Beşinci başı tanrı Şiva'nın bir biçimi olan Bhairava tarafından kesilmiştir.

▲ **Brahma**
Diğer tanrıların tersine Brahma'nın silahı yoktur. Bunun yerine kutsal bir metin, yaşam sularını temsil eden bir su kabı, zamanın ebedi döngüsünün simgesi bir tespih ile kurban töreni sırasındaki törensel arınma için bir de kaşık tutar. Bineği kaz ya da kuğudur.

AYRICA BAKINIZ

Memeliler, *sf. 52–55*
Efsane yaratıkları, *sf. 74–77*
Bereket ve çocuk doğurma, *sf. 120–23*
Aşk ve evlilik, *sf. 126–27*
Yaradılış öyküleri, *sf. 156–57*
Kali ve Şiva, *sf. 162–63*
Budizm, *sf. 164–67*

TANRILAR VE TANRIÇALAR

Vişnu, Şiva ve Brahma dışında çeşitli zamanlarda çeşitli nedenlerle yardıma çağrılan pek çok Hindu tanrı ve tanrıçası vardır. Örneğin Ganeşa engel kaldırıcıdır. Her tanrının o şekilde tanınacağı farklı bir görünümü vardır ve gücünü simgeleyen belirli niteliklerle donatılmıştır. Sözgelimi Lakşmi lotus çiçekleri ve paralarla tasvir edilirken savaşçı tanrı Hanuman da silah taşır.

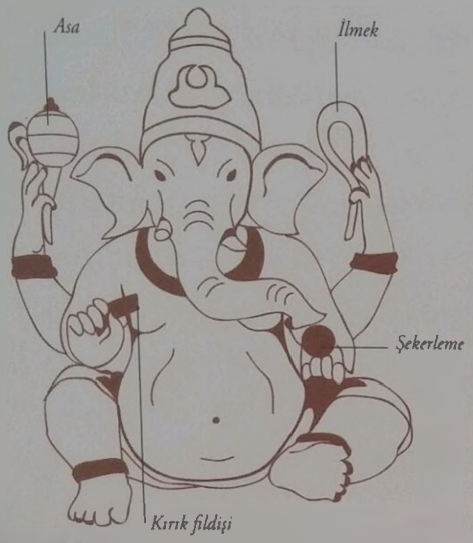

▲ **Ganeşa**
Fil başlı Ganeşa alt ellerinde çoğunlukla, yazı yazmada kullandığı kendi kırık fildişi ile şekerleme dolu bir kâse tutar. Üst ellerinde dünyevi arzuyu simgeleyen bir ilmekle insanları hayat yoluna ittiği bir asa ya da fil üvendiresi vardır.

▲ **Kartikeyya**
Burada altı başlı biçimiyle görülen savaş tanrısı Kartikeyya, Skanda, Kumara ve Subrahmanya adlarıyla bilinir. Kraliyet statüsü ile ölümsüzlüğü simgeleyen bir tavuskuşuna biner ve kötülük güçleriyle savaşmak için aralarında balta, mızrak ve kılıç bulunan silahlar taşır.

▲ **Hanuman**
Sadakat ve kahramanlık sembolü Hanuman bütün Hindistan'da saygı görür. Güç ve özveri sembolü kırmızı ve safran rengi giysiler giyer. Maymun savaşçı çok sayıda silahını kullanırken resmedilir. Burada kötülüğü yok etmek için kullanılan ilahi silahı ve gözdesi *gada* ya da asasıyla görülüyor. Yay, sopa, taş ya da değnek de taşıyabilir.

▲ **Apsara'lar**
Arzu uyandıran bu su perileri Süt Okyanusunun çalkalanışı sırasında sulardan çıkmıştır. Şehvetli bedenleri bereketle ilişkilerini vurgular. Yağmur bulutlarıyla sisi temsil eder, bolluk sembolü olarak tapınak girişlerinde yer alırlar.

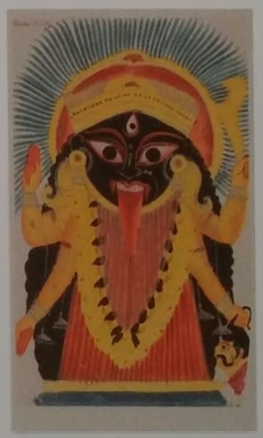

▲ **Kali**
Kali biçiminde tanrıça hem umutsuzluğu hem de umudu simgeler. İki sol elinde cehaleti biçip geçen bir kılıçla ölüm temsili kesik bir kafa tutarken sağ elleriyle de korkuyu dağıtma ve ihsan işaretleri yapar. Boynundaki kurukafalar çelengi geçiciliğin sembolüdür.

▲ **Lakşmi**
Ana tanrıçanın iyi huylu bir biçimi olan Lakşmi varlık ve cömertliği simgeler. Gölde büyümüş bir lotus üzerine oturmuş, iyi talih ve bolluk sembolü filler tarafından temizlenmektedir. Yağmur gibi yağan altın sikkelerle kızıl giysisinin altın işlemeleri bolluk anlamını taşır.

▲ **Durga**
Güzel ama vahşi bir tanrıçadır. Burada sınırsız güç sembolü kaplanı üzerinde görülüyor. Dev bizonu öldürüp içindeki şeytanı çıkarması onun hayvani duyular üzerindeki egemenliğini ve belki de tanrıça kültünün gücünü simgelemektedir.

İBADET

İbadet (*puja*) dua, sembolik mantraların terennümü, ev ve tapınakta yapılan sunular ve *darşan*'dan (tanrıyla bakışmak) oluşan kutsal bir görev sayılır. Genellikle tanrıların boyunlarına saygı işareti çelenkler asılır. Ganj üzerindeki, bir alemden diğerine geçişin simgesi olarak görülen sığ geçidiyle Varanasi gibi belirli yerlere hac yolculukları da yapılır.

◀ **Divali**
Işık şenliğinde, Vişnu ile Lakşmi'nin vücut bulmaları olan Rama (ortada solda) ve Sita'nın (ortada sağda) sürgünden dönüşleri kutlanır. Beş gece boyunca bilgelik ve bilgiyi simgeleyen fenerler yakılarak nitelikleri arasında iyi talih de olan Lakşmi evlere buyur edilir.

▲ **Sunak**
Her evin kutsal merkezi sunaktır. Tanrıların önüne meyve, tütsü, çiçek gibi bolluk simgesi taze sunular konulur ve tütsü dumanları bunların özünü göğe taşır.

▲ **Tapınak**
Bir Hindu tapınağının mimarisi sembolik anlamlar taşır. Merkezdeki kule tanrıların yuvası kutsal dağı temsil eder. Tanrının imgesi de anaç bir simgeselliği olan iç kutsal alanda, *garbhagrah*'ta yer alır. Tapınak kendisini yanında küçük bırakan ve eşiğin dünyevi ile uhrevi alemler arasındaki bağlantı olarak vurgulandığı girişlerle çevrelenmiş olabilir.

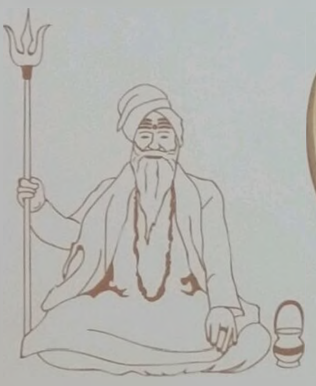

▲ **Sadhu**
Çilekeş yaşam Hinduizm kültürünün parçasıdır. Alnındaki üç çizgiyle değneğindeki bizon boynuzlarından anlaşıldığı gibi bu sadhu bir Şiva müridi. İleri yaşta bir sadhu gibi yaşamak bir Hindu idealidir.

▲ **Aum (Om)**
A, u ve m üç *guna* (öz, hareket ve atalet) ile üç esas Hindu tanrısı Brahma, Şiva ve Vişnu'dan oluşan Trimurti'yi simgeler. Aum, güçlü sözcük ya da sesler olan bütün kutsal mantraların tohumudur.

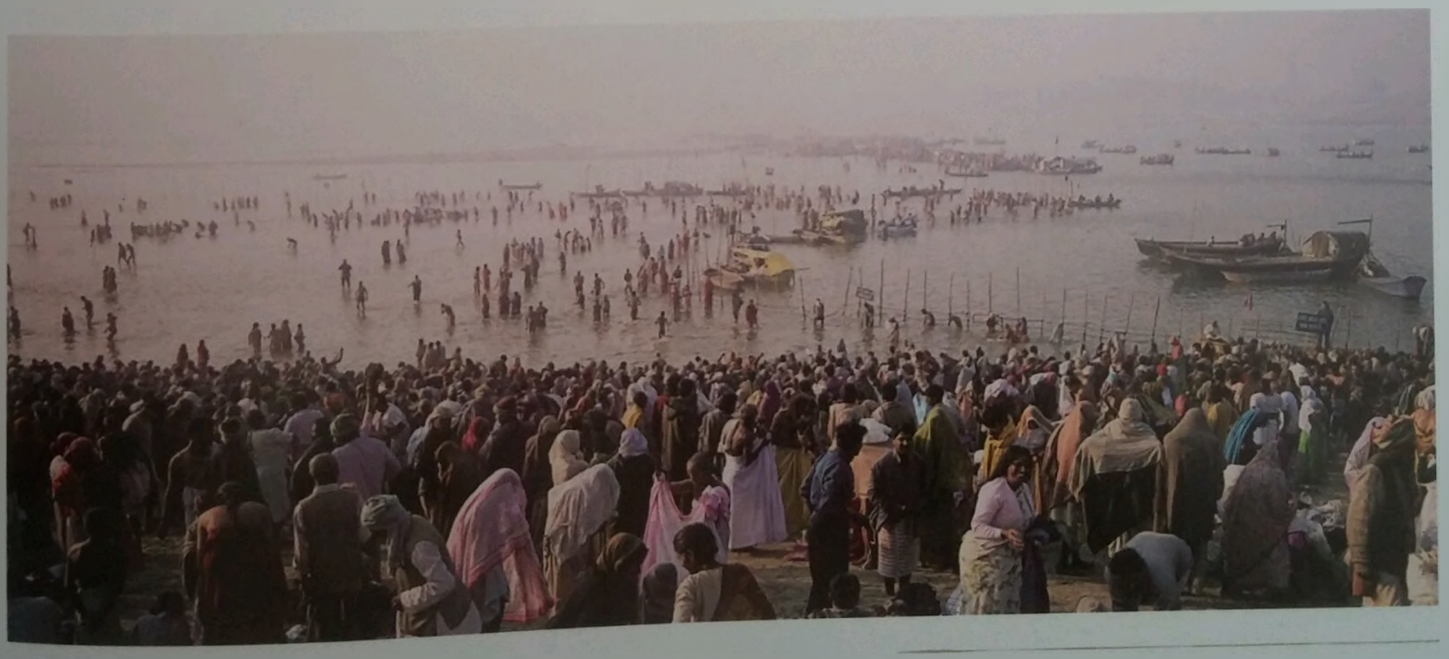

▲ **Ganj Nehri**
Hindistan'ın en kutsal ırmağı Ganj, tanrıların yuvası Himalayalar'dan doğar ve tanrıça Ganga ile bir tutulur. Hacılar günahlarından arınmak ve ölmüş yakınlarının küllerini nihayetinde kozmik okyanusa karışacağına inanılan kutsal sulara bırakmak üzere Varanesi'ye gelir.

AYRICA BAKINIZ
Ölüm ve yas, *sf. 128–31*
Dinsel mimari, *sf. 228–31*

KALİ VE ŞİVA

Bu 19. yy Hint resmında tanrıça Kali Şiva'nın hareketsiz bedeni üzerine oturmuş görülüyor. Sahne bir ölü yakma alanında ve Şiva ile Kali çakallar, leş yiyici kuşlarla çevrili. Kali'ye kendisine tapanlar tarafından kurban kanı sunulurken Brahma ile Vişnu da seyretmekte.

1. Kara tanrıça
Kali "Kara Tanrıça" olarak bilinir. Bu renk yokluğu onun her türlü biçimin ötesinde olduğunu simgeler. Çıplaklığı onun tüm yanılsamadan özgür olduğunu düşündürür.

2. Kali'nin üç gözü ve dişleri
Kali'nin üç gözü Güneş, Ay ve ateşi temsil eder: geçmişi, şimdi ve geleceği de görebilir. Hayvan ya da ölümlüleri andıran uzun dişleriyle saikan dili her şeyi yutucu doğasını anlatır.

3. İnsan kafatasları
Kali'nin kolyesi kafataslarından yapılmadır. Ölümün, dolayısıyla yeniden doğuşun kesinliğini simgeler.

4. Kali'nin dört koluyla elleri
Çoğu tanrı gibi Kali'nin de tanrısal yanı ve pek çok özelliğini gösteren dört kolu vardır. Cehaleti yok edişini simgeleyen bir kılıçla ölüm sembolü kesik bir kafa tutmaktadır. Eteği de kesik kollardan yapılmadır.

5. Uzanmış yatan Şiva ile Parvati
Kali'nin ayakları dibinde yatan Şiva sadece Kali'nin harekete geçireceği yaratma potansiyelini. "Şakti" ya da evrensel dişi ilkeyi temsil eder. Kali, Şiva'nın aşkın varlığına cisimlenmiş eylemdir. Şiva'nın yanında Ana Tanrıçanın başka bir yönü olan ve Şiva'yı evcil yaşama çekmeye çalışan Parvati var.

6 ve 7. Vişnu ile Brahma
Hindu kozmolojisinde Brahma dünyayı yaratır. O ve Vişnu (Koruyucu) iki yandan Kali'ye tapınmakta.

8. Ahenkli kompozisyon
Resim dehşet verici görünüyor ama ahenkli bir kompozisyon içinde. Bu da yaşam ve ölüm birlikteliğinin aynı kompozisyonun parçası olduğunu simgeliyor.

BUDİZM

Kuzey Hindistan'da, İ.Ö. 6.yy ortalarında Prens Siddhartha acı ve *samsara*'dan, yani sonsuz doğum ve yeniden doğuş çemberinden özgür bir hayat arayışında dünyevi yaşamını terk etti. Meditasyon ve çilecilik yoluyla bu amacına ulaştığında Buda ya da Aydınlanmış Kişi oldu. Budist sanat onun öğretilerini simgeleyen ve Budizm'in karmaşık doktrininin farklı yönlerini görsel olarak özetleyen pek çok sahne ve beden duruşu içerir.

▲ **Uzanan Buda**
Öğretmeyle geçen bir ömrün ardından Buda seksen yaşında bir daha doğmamak üzere öldü. Buda'nın sağ yanı üzerine uzandığı parinirvana duruşu bunu simgeler.

ASANALAR

Buda *asana* adı verilen dört farklı duruşta tasvir edilir; oturan, ayakta duran, yürüyen ve uzanan. Her duruş yaşamının farklı bir evresini belirtir. Aydınlanması sırasında oturur ve meditasyona oturmuş olduğundan en sık görüldüğü duruş oturan Buda'dır. Görünüşünden gülümsemesine, el hareketlerine, Buda ile ilgili her şey sembolik anlamlar taşır.

▶ **Oturan Buda**
Bodhi Ağacı altında meditasyon yapan Buda, Mara, yani Kötü ile mücadelesinde Ana Tanrıçayı yardıma çağırışını simgeleyen sağ eliyle yeri işaret eder.

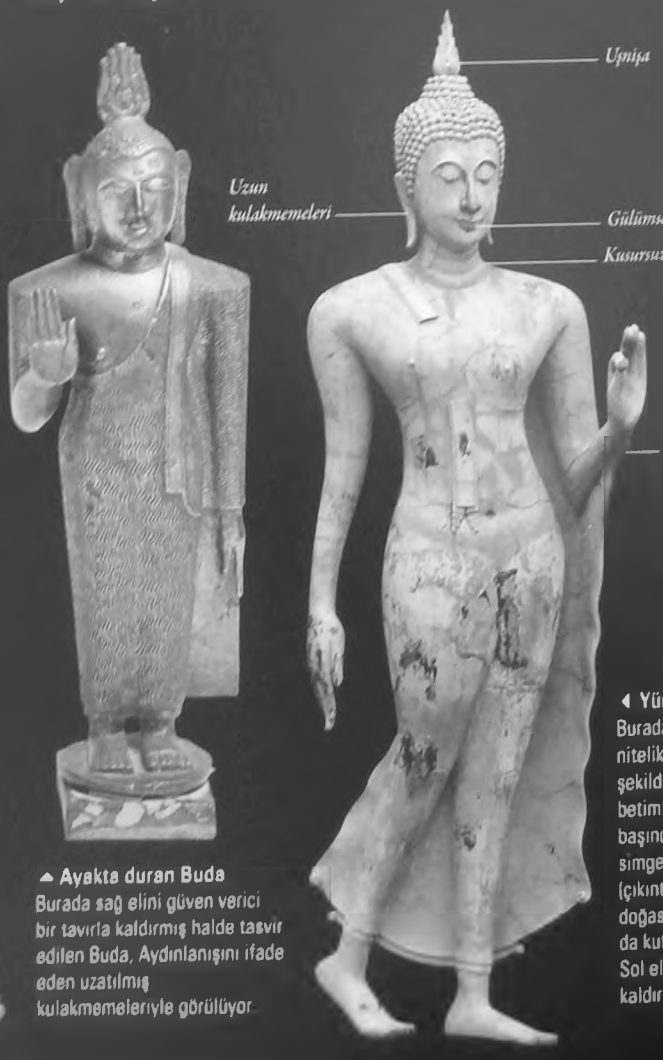

▲ **Ayakta duran Buda**
Burada sağ elini güven verici bir tavırla kaldırmış halde tasvir edilen Buda, Aydınlanışını ifade eden uzatılmış kulakmemeleriyle görülüyor.

◀ **Yürüyen Buda**
Burada belki de spiritüel niteliklerini ifade edecek şekilde dolgun bir dişi bedenle betimlenmiş yürüyen Buda'nın başında ruhsal bilgisinin simgesi alev biçimli bir *uşnişa* (çıkıntı) var. Gülüşü nazik doğasını, boynundaki halkalar da kutsal sesini temsil ediyor. Sol elini öğretici bir duruşta kaldırmış.

EL DURUŞLARI

Buda her zaman *mudra* adı verilen el duruşları yardımıyla tasvir edilir. Bunlardan bhumisparsa mudra gibi bazıları sadece Buda için kullanılırken sözgelimi meditasyondaki dhyana mudra gibi diğerleri geneldir. Mudralar Buda öğretilerinin hatırlatıcılarıdır.

Bhumisparsa mudra
"Yere dokunma jesti" denilen bu el duruşu Buda'nın Aydınlanmasını simgesidir.

Varada mudra
İki elle de yapılabilen bu jest, bir zahide bilgi ihsan etme ya da dileğini gerçekleştirme, onu kutsama anlamını taşır.

Dharmaçakra mudra
Aydınlanmasının ardından Buda ilk vaazını Benares'in geyik bahçesinde vermişti. Bu duruş vaaz sırasında "Yasa Çarkının harekete geçirilmesini" ifade eder..

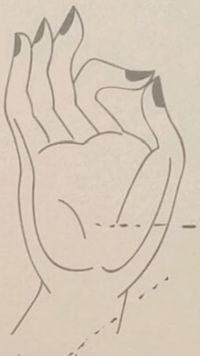

Vitarka mudra
Başparmakla işaret parmağının birbirine dokunduğu bir öğretme jestidir. Bir ya da iki elle birden yapılabilir ve Buda öğretisinin sembolüdür.

Abhaya mudra
Avuç izleyiciye çevrili kaldırılan el korkuyu dağıtma simgesidir. Buda'nın yolunu izleyenlere verilen güvence anlamına gelir.

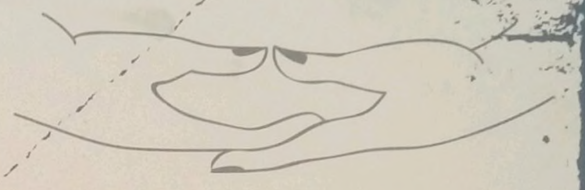

Dhyana mudra
Meditasyondaki el duruşudur. İki avuç da yukarı bakacak şekilde sağ el solun üzerine konur. Buda sıklıkla, dilenci çanağı da eklenebilen bu mudra ile tasvir edilir.

SEKİZ UĞURLU SEMBOL

Budizm'in kaynağı Hint ikonografisinden alınma sekiz uğurlu sembolü çok eskidir. Her biri Budist öğretinin bir yönünü temsil etmekle birlikte yüklenen anlamlar ülkeden ülkeye değişebilir. Resim, seramik ve vernik işlerinde sıkça yer aldıkları Tibet, Nepal ve Çin'de çok popülerdirler. Koruma ve iyi niyet simgesi olarak ritüeller sırasında tek başlarına ya da çiftler, gruplar halinde yer alırlar.

Altın Balık
Aydınlanmış kişinin özgür ve korkusuzca hareket etme yetisini simgeleyen altın balık Hindistan'ın iki kutsal ırmağı Ganj ve Yamuna'yı da temsil eder..

Güneş Şemsiyesi
Spiritüel güç sembolü güneş şemsiyesi ritüel ve geçit törenleri sırasında tanrı tasvirleriyle önemli kişiler üzerine tutulur.

Deniz Kabuğu
Beyaz bir deniz kabuğu kuvvet, yetke ve öğretinin gücü anlamına gelir ve Dharma gerçeğine ses verir.

Teker
Buda'nın ilk vaazında Yasa Çarkını çevirmesini simgeler.

Lotus
Lotus saflık sembolüdür, çiçek açması da erdemli eylemler anlamına gelir.

Çizim
Dik açılı çizgiler Buda'nın sınırsız bilgisiyle şefkat ve bilgeliğin bir oluşunu simgeleyen sonsuz bir düğüm oluşturur.

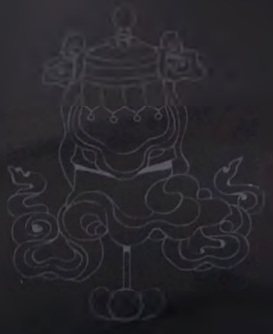

Alem
Bu sembol zihnin içsel negatif güçler, Buda öğretisinin de zararlı etkiler üzerindeki zaferinin ifadesidir.

Vazo
Çok bilinen bu simge bolluğu temsil eder. Bu durumda Buda'nın sınırsız bilgeliğiyle spiritüel zenginliğinin ifadesidir.

AYRICA BAKINIZ
Suda yaşayan yaratıklar, ***sf. 68–71***
Lotus, ***sf. 86–87***
Kutsal ağaçlar, ***sf. 96–97***

BODHİSATTVALAR

Her ikisi de aydınlanmayla yakından ilişkili iki tür Bodhisattva vardır. İlki Aydınlanma anına dek ve bütün önceki hayatlarıyla Guatama Buda, ikincisi de aydınlanmaya erişip yaşayan her canlı da aydınlanana kadar Nirvana'ya girişini erteleyen kişi. Bodhisattvalar genelde görkemli giysi ve takılarla, çeşitli sembolik alametlerini taşır halde betimlenirler.

▲ **Maitreya**
Gelecek çağın Buda'sı genelde şişman, gülen Buda olarak tasvir edilir. Şişmanlığı mutluluk simgesidir, göbeğiyse evrenin bilgeliğini barındırır. Bolluk işareti olarak bir kese taşır.

▲ **Avalokiteşvara**
Çokça tasvir edilen bir bodhisattva olan Avalokiteşvara en üstün merhameti temsil eder. El mudraları ve tuttuğu nesneler çok sayıdaki gücünün sembolleridir. Sözgelimi tespih yaşam döngüsü anlamına gelir.

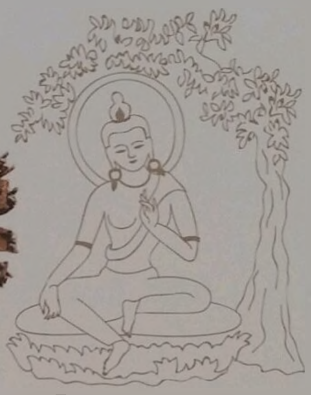

▲ **Tara**
Avalokiteşvara'nın dişi yönü Tara adını taşır. Burada sağ el mudrası bilgelik armağanını simgelerken sol eli de öğretme anlamında. Tara cehaleti defederek insanlara aydınlanma yolunu gösterir.

▲ **Kuan Yin**
Çin'de Avalokiteşvara dişidir ve Kuan Yin adıyla bilinir. Bir şefkat ve merhamet bodhisattvası olarak pek çok biçimi vardır. Burada saflık ve kadınlık sembolü uçuşan beyaz giysilerle gösterilmiş. Sağ eli Buda öğretisini simgeleyen bir jest olan vitarka mudra duruşunda.

▲ **Manjusri**
Bilgeliğin vücut bulmuş hali genç Manjusri çoğunlukla süslü bir kemer ve kaplan pençesinden kendine has bir kolye ile tasvir edilir. Sol elinde, tepesinde bilgelik temsili bir sutra (kutsal metinler) kitabı olan saflık işareti bir lotus tutar. Açık avucun öne baktığı sağ el mudrası şefkat ve merhamet anlamına gelir.

BEŞ BUDA

Bilgeliğin Ulu Budaları olarak da bilinen beş Buda Tibet Budizm'inde çok önemli bir yere sahiptir. Yönleri -dört yön ile merkezdeki Buda- işaretleyen Budalar ilahi güçleri simgeleyen aşkın varlıklardır ve meditasyon sırasında onlara odaklanılabilir. Her biri sembolik olarak belirli bir yön, element, renk ve tavırla özdeştir ve belirli bir erdemi simgeler. Sözgelimi Amoghasiddha haset ve kıskançlıkla, Vairocana cehalet, Aksobya ise öfke ve nefretle savaşır.

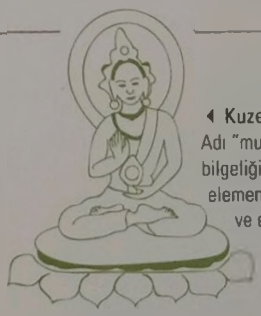

◀ **Kuzey: Amoghasiddhi**
Adı "mutlak güçlü fatih" anlamına gelir, bilgeliği de her şeye kadirdir. İşaretleri hava elementi, bilgeliği temsil eden yeşil rengi ve efsane yaratığı garuda'dır.

▼ **Batı: Amitabha**
"Sonsuz ışık" anlamına gelen ismi ve bilgeliği gözetişiyle Amitabha'nın kendine has işaretleri arasında ateş elementi, batan Güneşi simgeleyen kırmızı rengi, merhamet sembolü tavus ve saflık simgesi lotus vardır.

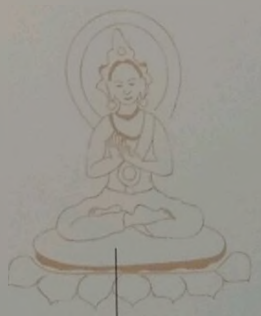

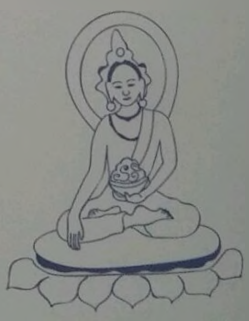

▶ **Merkez: Vairocana**
Bilgeliği çevresindeki dört Buda'nınkini kapsar. Saflık simgesi beyaz ve Yasa Çarkı ile uzayı temsil eden tekerle özdeşleşmiştir. Hayvanı güç ve cesaret örneği aslandır.

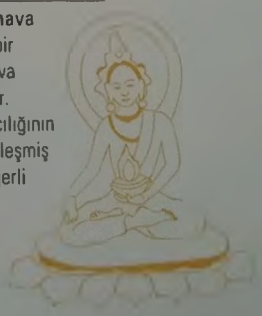

▶ **Güney: Ratnasambhava**
Eşitlik bilgeliğine sahip bir Buda olan Ratnasambhava toprak elementini yönetir. Rengi Güneşin aydınlatıcılığının sembolü sarıdır ve özgürleşmiş zihni temsil eden bir değerli taş tutar.

▲ **Doğu: Aksobya**
Aksobya'nın ayna benzeri bilgeliği, sembolü olan yıldırım ve elementi suyla birleştirilmiştir. Diğer işaretleri mavi rengi, tahtını taşıyan ve sadakat ile güç sembolü olan fildir.

BUDA'NIN SEMBOLLERİ

Budizm'in gelişiminin erken dönemlerinde Buda'nın varlığı sanatta onun yaşamından bölümlerle özdeşleştirilen nesnelerle ifade ediliyordu. Örneğin sıklıkla bir Bodhi ağacı, ayak izi ya da sadaka çanağıyla simgeleniyordu. Yasa Çarkı gibi diğer semboller de hem Buda'nın hem de öğretisinin ifadesiydi.

▲ **Bodhi yaprakları**
Buda Aydınlanmaya bir Bodhi ağacı altında ulaşmıştı. Bu, ağaç ve yapraklarının ruhsal adanmışlık işaretleri haline gelmesine neden olmuştur. Dünyanın dört bir yanındaki Budist merkezlerde sembolik bir hatırlatıcı olarak Bodhi ağaçları yetiştirilir.

▲ **Aslan**
Buda'nın sembollerinden olan aslan onun kastı Sakyaların da amblemidir. Kükremesi Buda'nın sözlerinin gücünü simgeler. Bu aslanlar Buda'nın ilk vaazını verdiği Sarnath'dan. Heykel, aslanın onun da sembolü olduğu Kral Aşoka tarafından diktirilmiş.

▲ **Sadaka çanağı**
Aydınlanmasının ardından Buda sırtında basit bir giysi, elinde sadaka çanağı ile bütün maddi şeylere arkasını dönmüştü. Keşişlerin gözünde de sadaka çanakları tevazu hatırlatıcısı iken sadaka verenler için merhamet eylemlerinin karşılığı edinecekleri iyi karma anlamını taşır.

▲ **Boş taht**
Boş taht, Buda'nın saraylı ataları kadar onun spiritüel liderliğinin de işaretidir. Burada sütun kaidesine çepeçevre geyikler oyulmuş, bunlar da sembolik bir anlam taşımakta *(aşağıya bakınız)*.

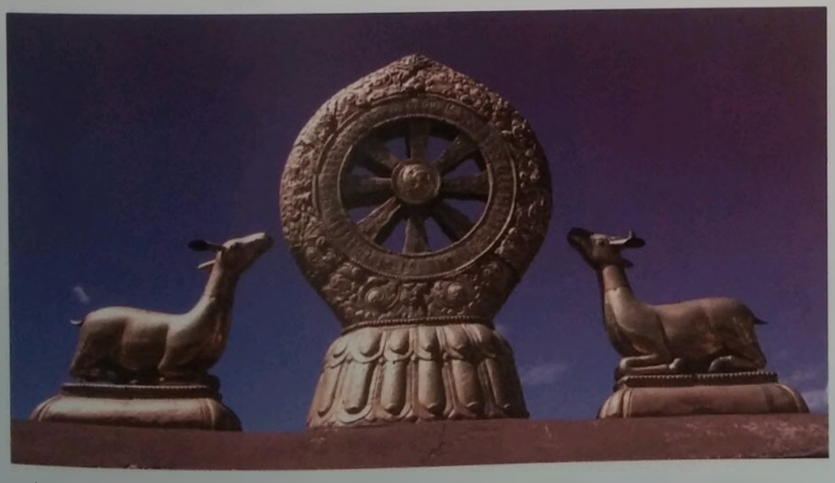

▲ **Yasa (Dharma) Çarkı**
Önemli bir ikon olan Dharma Çarkı Buda'nın öğretisini, ondan parçalar da uygulamanın farklı yönlerini işaret eder. Bordürü konsantrasyon, okları bilgelik, göbeği disiplin anlamına gelir. Dharma Çarkının kolları Nirvana'ya giden Sekiz Aşamalı Asil Yol (doğru anlayış, doğru düşünce, doğru konuşma, doğru eylem, doğru rızk, doğru çaba, doğru farkındalık ve doğru konsantrasyon) simgeler.

KEŞİŞLİK

Keşişliğe giren erkek çocuklar Prens Sidhhartha'nınkini taklit eden sembolik bir yolculuğa çıkabilirler. Manastıra girişte inisiyeler, yollarının bir işareti olarak öteki keşişlerle aynı görünüme bürünürler. Keşişlik ya da sangha, Buda'nın kendisi ve Dharma (öğretisi) ile birlikte Budizm'in üç cevherinden biridir.

▲ **Büyük Ayrılış**
Bu frizde dünyevi hayattan el çeken Prens Siddhartha'nın sarayından ayrılışı tasvir edilmiş. Budist erkek çocuklar keşiş giysilerini giyip manastıra keşiş adayı olarak girmeden önce "Büyük Ayrılış" adı verilen bu sahneyi sembolik olarak yeniden canlandırır.

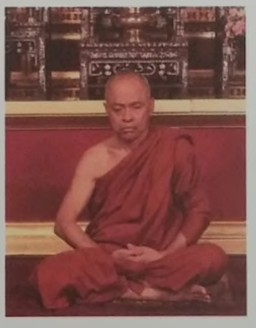

◀ **Görünüm**
Safran rengi ya da kırmızı giysileri ve tıraşlı kafalarıyla ayırt edilen keşişler rahip değildir ve ayin yönetmeleri gerekmez. Giyimleri, Buda'nın öğretileri izinde sürdükleri yalın yaşamı simgeler, saçsız başları da dünyevi şeylerden el çekişin ifadesidir. Zamanlarının çoğunu tefekkürle geçirirler.

◀ **Dua tekeri**
Kökeni Tibet geleneği olan dua tekerleri duaları simgeler. Üzerleri ve içlerine yerleştirilen yapraklar mantra adı verilen kutsal dizelerle işlidir. Tekerin her dönüşü mantranın bir kez zikredilmesine karşılık gelir.

AYRICA BAKINIZ
Kutsal ağaçlar, *sf. 96–97*
Yuva, *sf. 238–39*

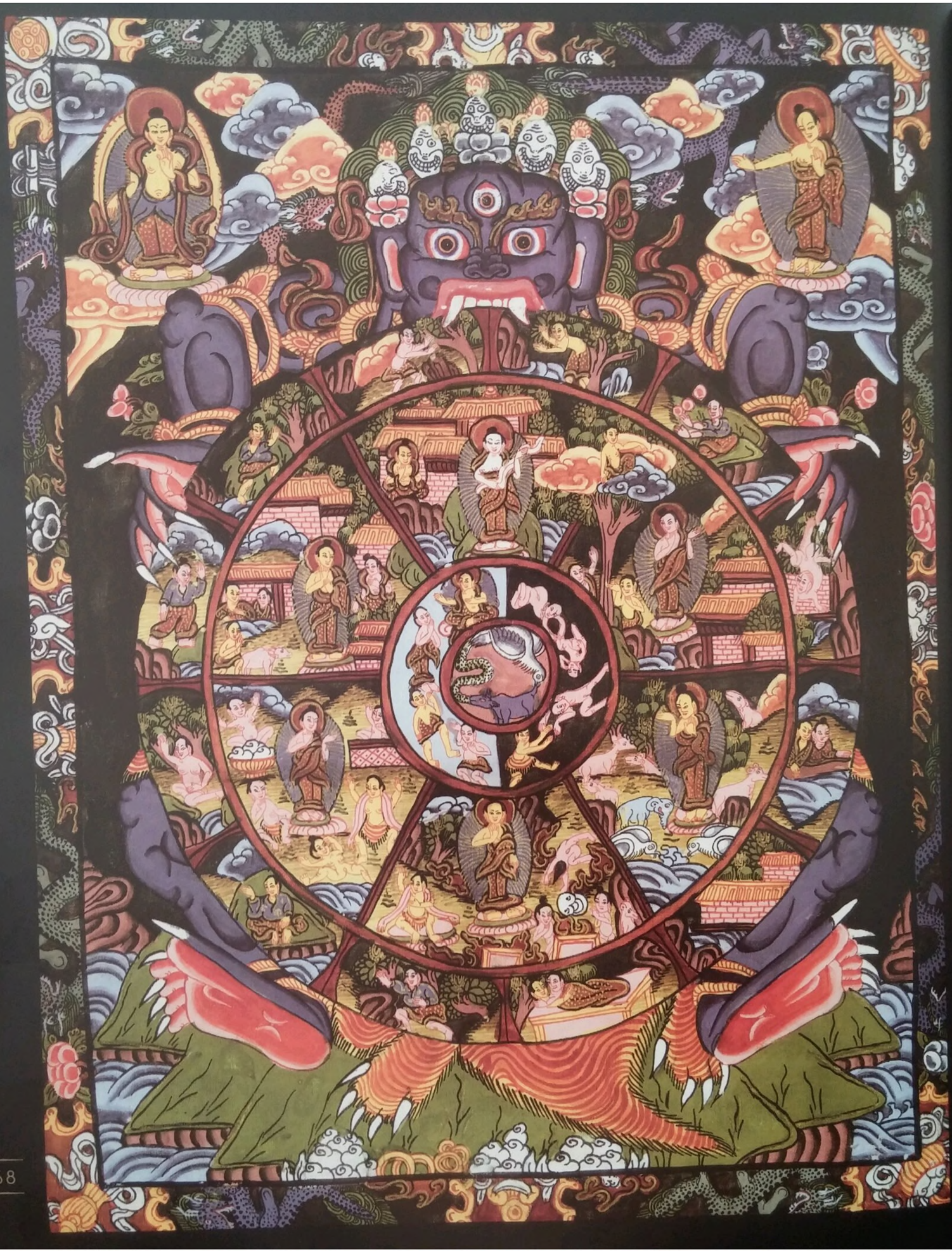

BUDİST YAŞAM ÇARKI

Budist Yaşam Çarkı maruz kaldığımız sürekli eylem ve değişim döngüsünün sembolüdür. Yanılgı ve arzularımızın bizi özgürleşip aydınlanmaya erişemeyerek durmadan dönen Yaşam Çarkına bağlı kıldığı eylemlere yol açması demek olan *karma* yasasını temsil eder.

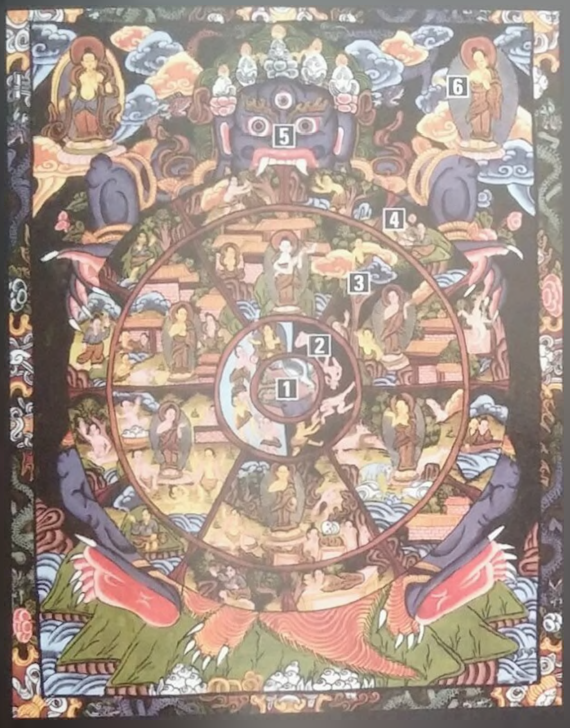

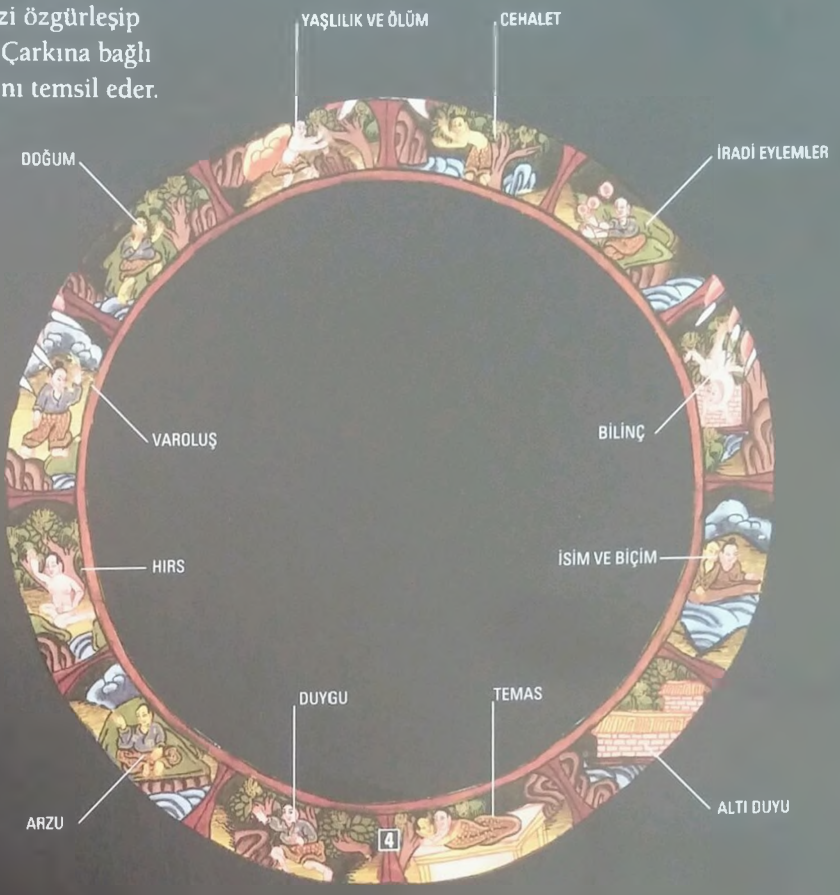

1. Çarkın göbeği
Çarkın tam ortasında cehaleti simgeleyen bir horoz, yılan (nefret) ve domuz (hırs) bulunur. Her mahluk sonu gelmez yeniden doğuşlara yol açarak diğerinin kuyruğunun peşinden koşmakta ve ısırmaktadır. Bunlar bizi Nirvana'dan alıkoyan üç yanılgıdır.

2. İç çember
Ortadaki daireyi içine alan siyah-beyaz zeminli bir çember vardır. Varlıkların eylemlerine göre yükselişi ya da düşüşünü temsil eder. İyi bir yaşam sürmüş olanlara yükseldikleri, kötü yaşamlar süren diğerlerineyse cehalet ve karanlığa düştükleri gözüyle bakılır.

3. Orta çember
Çarkın okları arasında kalan ve hayatın farklı alanlarını simgeleyen kısımdır. Üst yarı hayatın yüksek alanlarının tasviridir; insanlar, tanrı ve yarı tanrılar. Alt yarı hayatın daha alçak alemlerini gösterir; hayvanlar, iblisler ve aç hayaletler. Buda her bir aleme kurtuluş vaat eder.

4. Dış çember
Dış çemberdeki tasvirler bağımlılık zincirinin on iki halkasını temsil eder. Bu alanlarda insan yaşamının bütün önemli temaları gösterilmiştir; doğum, dinsel yaşam, yaşlılık, hastalık ve ölüm. Çemberin tepesinden başlayarak bunlar cehalet (bir âmâ), iradi eylemler (tekerinin başında bir çömlekçi), bilinç (ağaçta bir maymun), isim ve biçim (teknedeki adamlar), altı duyu (boş pencereli bir ev), temas (kucaklaşmış bir çift), duygu (gözünde bir okla bir adam), arzu (alkol içen bir adam), hırs (meyve koparan bir kadın), varoluş (hamile bir kadın), doğum (çömelmiş bir kadın) ve yaşlılık ile ölüm (sırtında yüküyle ihtiyar bir adam).

5 ve 6. Yama ve Buda
Çarkı, ölümün hepimiz için kaçınılmazlığını simgeleyen Ölüm Tanrısı Yama döndürür. Üst sağda Buda, Yasa Çarkında ortaya konmuş öğretisini izleyerek ulaşılacak aydınlanmanın yolunu gösterir.

TAOİZM VE ŞİNTOİZM

Taoizm ve Şintoizm doğayla uyum içinde yaşama odaklı Çin ve Japon dinleridir. Çevremizdekiler, okyanuslar, dağlar, göller ve çiçekler iyi düzenlenmiş bir yaşam dengesinin parçalarıdır. Bu ahenk iki dinin de simgesidir ve izlekçileri onu korumaya gayret eder. Taoist tanrılar doğa güçlerini ve hayatın diğer yönlerini kontrol edebilir. Şinto ruhları her yerdedir ve mağara, pınar gibi yerlerde barınırlar.

TAOİZM

Felsefi Taoizm, İ.Ö.6-4.yüzyıllarda *Tao Te Ching*' i yazdığı söylenen Lao Tzu'nun öğretileriyle başlamış eski bir düşünce sistemidir. Lao Tzu, dağlar taşlardan ağaçlara, yapraklarındaki damarlara dek tabiattaki her şeyin doğal düzenin simgesi olduğunu yazmıştır. Taoizm, doğaya karşı hiçbir eyleme girişmemek anlamına gelen eylemsizlikten (*wu-wei*) söz eder. Yin ve Yang dişi ve erkek gibi, zıt ama dengeli "güçleri" anlatan terimlerdir.

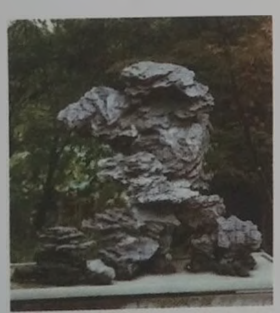

▲ **Yontulmamış kaya**
Lao Tzu yontulmamış kayadan, sürekli, kesintisiz bir değişim kütlesinden dem vurur. Sanatta bu kütle sıklıkla asla tekrarlanmayan oluşumlarıyla biçimsiz bir kaya ile simgelenir. Böyle taşlar toplanır ve minyatür evren sembolleri olarak bahçelere yerleştirilir.

▲ **Doğanın damarları**
Ağaçlar, yapraklar gibi doğal şeylerle yeryüzü boyunca dolanan maden "ejder" çizgileri ve damarlarını anlamak Taoizm'de büyük yer tutar. Bunların hepsi hayatın birliğini ve Yin Yang dengesini simgeler..

◀ **Yeşim**
Taoizm'de yeşim Cennetin özüdür ve bir ejderin menisinden oluştuğu söylenir. Asalet, kusursuzluk ve ölümsüzlük simgesidir.

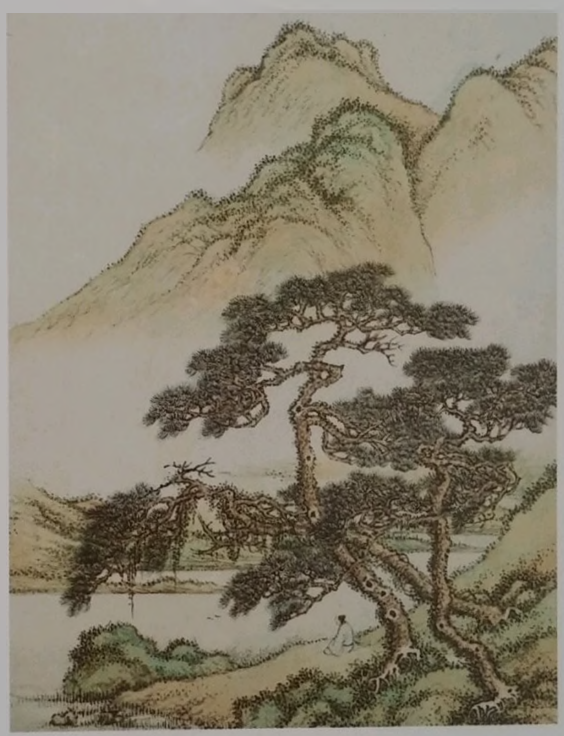

▲ **Taoist resim**
Toprak, ağaç, ateş, metal ve su elementleri sanatta bir nesnenin özünü temsil etmek üzere sembolik bir biçimde kullanılır. Çamur toprağı temsil eder, ateş isle yapılan resimde sembolik olarak kullanılır, su ise resim malzemeleriyle karıştırılmıştır.

◀ **Lao Tzu**
Lao Tzu'nun öğretileri Taoizm'in temeli olmakla birlikte kendisi hakkında pek az şey bilinmektedir. Yaşlı doğduğuna inanılır, ak bir sakalı, bilgelik işareti sarkık kulakmemeleri vardır. Burada elinde Taoizm'in nasıl yayılabileceği ve kurtuluşun nasıl aranabileceğini simgeleyen bir yelpazeyle tasvir edilmiş. Taoistler tarafından tanrılaştırılmıştır, başındaki hale de kutsallığının işaretidir.

▲ **Yin ve Yang**
Doğal alem Yin ve Yang'ın tamamlayıcı ama farklı güçleri olarak görülür. Buradaki sembolik biçimleriyle Tao'nun iki yarısını temsil ederler. Yin dişi, karanlık, teslim olan, alçakta ve gecedir. Yang ise erkek, aydınlık, güçlü, yüksek ve gündür. Yin sözgelimi vadilerle ifade edilirken dağlar da Yang'ı temsil eder.

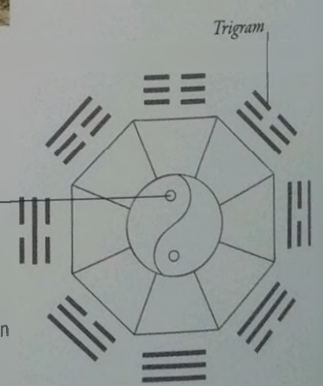

▲ **I Ching**
I Ching de denilen Değişim Kitabı klasik bir eserdir. Üç ve altı sıralı çizgi grupları Yin ve Yang niteliklerini ifade eder ve doğanın yolunu izlemek için eyleme ne zaman geçileceğini, ne zaman geçilmeyeceğinin okunması amacıyla günümüzde de kullanılır.

ŞİNTOİZM

Şintoizmin kökenleri eskilere dayanır ve Japon mitolojisiyle yakından ilişkilidir. Dinin temeli tabiatın farklı element ve güçlerini simgeleyen çok sayıda ruhtur (*kami*). Sözgelimi bir ağacı keserek ya da bir hayvan öldürerek yaratılan her dengesizlik tören ve arınmayla sembolik olarak giderilir.

◂ Şinto tapınağı
Şinto'da ibadetin odağı tapınaktır. Tapınağa girmek için herkesin geçtiği torii ya da kutsal giriş, kutsal alana geçişin vurgulandığı, son derece belirgin bir semboldür. Bu giriş suyu gök ve toprağa bağlayarak doğadaki dengeyi ifade eder.

▲ Şinto sembolleri
Şinto tapınaklarında üç sembol bulunur; Güneş tanrıçası Amaterasu'nun taktığı, şefkat anlamına gelen magatama/boncuk kolye; mağarasından çıkmaya cezp edildiği metalden hakikat aynası; tanrı Susa-No-O tarafından bulunan ve daha sonra ilk Japon imparatoru tarafından kuşanılan kuvvet kılıcı.

◂ Daikoku
Japon zenginlik tanrıları maddi varlık ve bolluk simgeleriyle donatılmıştır. Burada Şinto tanrısı Daikoku bir çuval pirinç üzerine oturmuş, elinde dilekleri gerçekleştirme ya da iyi talih getirmede kullanılan bir tokmakla tasvir edilmiş.

▸ Çiçek düzenleme bahçesi
Küçük ölçekte evrendeki ahengin simgesi olan bahçe tasarımı, çiçek düzenlemesi gibi adetlerin altında Şintoizm'in doğayla uyum ideali yatar.

ŞİNTO RUHLARI

Şintoizm'de olağanüstü ya da huşu uyandıran her kutsal varlığa *kami* denir. Amaterasu bunların en önemlisidir. Bununla birlikte bu isim ister İnari gibi iyi ister evlerin yanmasına izin verdiğinde Kagu-Zuchi'nin olduğu gibi kötü olsun, bütün ruhlara verilir.

▲ İnari
Bereketli hasatlar ve bolluktan sorumlu olan İnari elinde dilekleri gerçekleştiren bir mücevher tutar, yanında da ulakları olarak güç simgesi iki beyaz tilki vardır.

▲ Amaterasu
Güneş tanrıçası Amaterasu'nun parlaklığı başından çıkan ışınlarla ifade edilir. İmparatorların atalarından olduğuna inanılır.

▲ Dağ tanrıları
Çoğu dağ ya da yanardağın, gücünü simgeleyen kendi tanrı ya da ruhu vardır. Örneğin Fuji Dağının tanrıçası Sengen-Samba'dır

◂ Ateş tanrıları
Japonlar ateş ruhu Kagu-Zuchi'den korkar, onu sayarlar. Ruh her zaman uzun boylu, genç, çoğunlukla bağrı açık bir adam olarak ve sadece kendisinin kontrol edebileceği alevlerle sarmalanmış halde tasvir edilir. Yangın ahşap evler için gerçek bir tehdit olduğundan Kagu-Zuchi düzenli olarak törenlerle yatıştırılır.

AYRICA BAKINIZ
Güneş, *sf. 16–17*
Ateş, *sf. 30–31*
Atalar, *sf. 146–47*
Kehanet, *sf. 196–99*
Bahçeler, *sf. 244–47*

YAHUDİLİK

Yahudilik Asya'nın batısındaki Kenan bölgesinde 3.500 yıl önce ortaya çıkmış eski bir dindir. Yahudiler Tanrı (Yehova) tarafından Mısır'daki esaretlerinden kurtarılarak Vaat Edilmiş Topraklar'a götürülen seçilmiş insanlar olduklarına inanırlar. Bugün Yahudiler dünyanın dört bir yanına dağılmış durumdadır, dolayısıyla dinlerinin sembolleri önemli bir birleştirici unsurdur. Yahudi yaşamının, bayramlarda yenilen yiyeceklerden dua edilirken giyilen giysilere, sinagogda kullanılan ritüel nesnelerine, bütün yönleri zengin bir geçmişle derin bir Tanrı aşkını yansıtan bir anlamla yüklüdür.

▲ **Davud Yıldızı**
Bütün dünyada Yahudiliğin popüler simgesi olarak tanınan Davud Yıldızı Yahudi kimliği ve birliğinin güçlü bir işaretidir. Yahudi mezar taşlarında 17. yy sonlarında kullanılmış, 1980'lerde Siyonistler tarafından benimsenmiş, bugün de İsrail bayrağında yer almaktadır.

ULUS VE YASA

Yahudi kimliği milliyet kavramıyla iç içedir. Binlerce yıldır kendi evinde yaşamamış bir halk için kendilerine ait bir ülke özlemi büyük anlam taşır. Çoğu Yahudi için Yahudiliğin sembolü sayılan İsrail devleti için verilen acı mücadelenin nedeni de budur. Bugün *halakah* adı verilen Yasanın Tanrı tarafından Musa'ya bildirildiğine ve Yahudi milletinin ahlâki yapısını içerdiğine inanılır.

▲ **Kudüs**
Eski ve kutsal Kudüs şehri Yahudiliğin yüreğidir. Kral Davud 3.000 yıl kadar önce şehrin hakimi olalı duaların odağı ve Yahudi ulusunun sembolüdür.

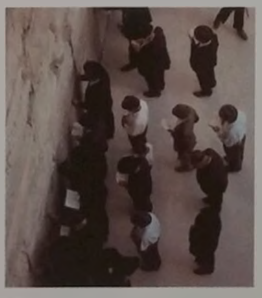

▲ **Batı Duvarı**
Kudüs Tapınağı İ.S.70 yılında Romalılar tarafından yıkılmıştı. "Ağlama Duvarı" olarak da bilinen Batı Duvarı bu tapınaktan günümüze ulaşan tek kalıntıdır. Yahudiler için bir hac yeridir ve Yahudi ulusunu simgeler.

◀ **Kutsal Ahit Sandukası**
Önceleri Tanrının varlığı anlamını taşıyan bu tahta sandığın On Emri barındırdığına inanılır. Bugün her sinagogda sembolik bir sandık bulunur, Tora tomarları bu kutsal sandıkta saklanır.

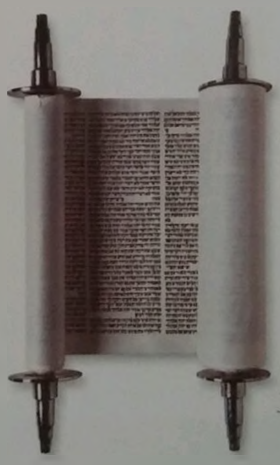

▲ **Torah**
Tanrı Yasası ve Yahudi inancının merkezinde yer alan Tora, 'Yahudi İncili'nin ilk beş kitabının elyazmalarından oluşan bir parşömen tomarıdır. Tomarın etrafında çevrildiği, Azei Hayyim adı verilen çubuklar Hayat Ağaçlarını simgeler.

▲ **Tora muhafazası**
Tora, geleneksel olarak Yahudilik sembolleriyle işlenmiş kumaş bir muhafazada korunur. Burada Tora'nın kraliyet statüsünü simgeleyen bir tacın iki yanında Yahudi aşiretiyle ilişkili tanıdık bir sembol olan iki aslan görülüyor.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

BAYRAMLAR VE DUA

Yahudi inancında dua temel bir önem taşır. Dindar Yahudiler günde üç kez dua eder. Cumartesi -Şabat- özellikle önemlidir, ancak Yahudilerin tarihleriyle geleneklerini kutladığı ve Tanrı inançlarını teyit ettiği bir dizi bayram da vardır. Dua Yahudilikte böylesine bir yer tuttuğundan onunla ilişkilendirilen çeşitli sembolik nesne ve ritüeller bulunur.

◂ **Gümüş dua kitabı**
Aralarında Tanrı kelamını simgeleyen ve içeren dua kitabı da olmak üzere dua ile özdeşleşen birkaç obje vardır. Kitabın işlemelerle bezeli kapakları içindeki metnin kutsallığına işaret eder. Dua kitapları erkek çocuklara çoğunlukla 13 yaşına girdikleri Bar Mitzvah töreninde verilir.

◂ **Sukkoth**
Vaat Edilmiş Topraklar yolunda Tanrının insanları esirgeyiciliğinin anıldığı Sukkoth/ Çardaklar Bayramında çölde kurulmuş çadırları simgeleyen şenlik kulübeleri inşa edilir ve palmiye, söğüt ve mersin dallarından lulavlar *(bkz. resim)* örülür. Bunlar, Tanrının evrendeki hakimiyetini ifade etmek ve ertesi yıl yağmur yağması için sinagogun dört bir yönünde sallanır.

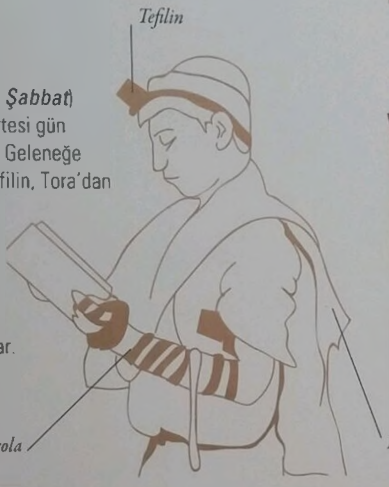

▸ **Şabat**
Yahudi Şabat'ı (İbranice'de ***Şabbat***) cuma akşamı başlayarak ertesi gün gecenin gelişine dek sürer. Geleneğe bağlı Yahudi erkekler iki tefilin, Tora'dan bölümler içeren küçük deri kutular, Tanrının varlığını simgeleyen kippah (takke) ve 613 püsküllü, On Emri temsil eden dua şalı (tallit) taşırlar.

◂ **Mezuzah**
Mezuzah adı verilen küçük muhafaza, sakininin inancını simgelemek üzere, genellikle Yahudi evlerinin eşiklerine asılır. Kişinin Tanrı inancının simgesi olarak eve girerken parmaklarını öpüp mezuzah'a dokunması geleneksel bir davranıştır. Her mezuzahın içinde kutsal kitaptan bir metinle küçük bir tomar bulunur.

HAMURSUZ BAYRAMI

Hamursuz Bayramında Yahudilerin Mısır'dan kurtuluşu kutlanır. Bayram sırasında yapılan törenler, her biri olayın farklı bir simgesi olan bir dizi unsur içeren Hamursuz Bayramı yemeği/ seder *(aşağıdaki resim)* gibi, sembolik anlamlarla yüklüdür.

▲ **Matzah ekmeği**
Mayasız matzah ekmeği, Yahudilerin ekmeklerinin kabarmasına vakitleri olmaksızın Mısır'dan ayrılış hızlarını simgeler.

▲ **Tuzlu su**
Acı otların batırıldığı tuzlu su Yahudilerin Mısır'daki kölelikleri sırasında döktükleri gözyaşlarını simgeler.

▲ **Şofar**
Koç boynuzu Tanrının İbrahim'in sadakatinden hoşnutluğunun sembolüdür ve oğlu yerine kurban etmesini sağladığı koçu temsil eder. Yahudi Yeni Yılı olan Roş Haşanah'ın da simgesidir.

▲ **Menorah**
Yedi kollu şamdan en eski Yahudilik sembollerinden biridir. Kökeni kadim Yaşam Ağacı olabilir. Işığı Tora'nın ebedi ışığını simgeler.

AYRICA BAKINIZ
Kutsal ağaçlar, *sf. 96–97*
İnisiyasyon törenleri, *sf. 124–25*
Kabala, *sf. 174–75*
Şekiller, *sf. 284–89*
Bayraklar, *sf. 328–29*

KABALA

Yahudi mistisizminin bir dalı olan Kabala ile ilgilenenler Tanrı ile daha spiritüel bir ilişki içinde olmak amacıyla Tora'nın (Eski Ahit'in ilk beş kitabı) saklı anlamlarını araştırırlar. Diyagram, sembol ve nümerolojiden yararlanan Kabala son derece karmaşık bir ezoterik sistemdir. Başlangıçta sözlü bir gelenek iken 13. yy civarından itibaren literatürde de yerini almıştır. Görkem Kitabı Zohar, bu konuda en önemli eser sayılır.

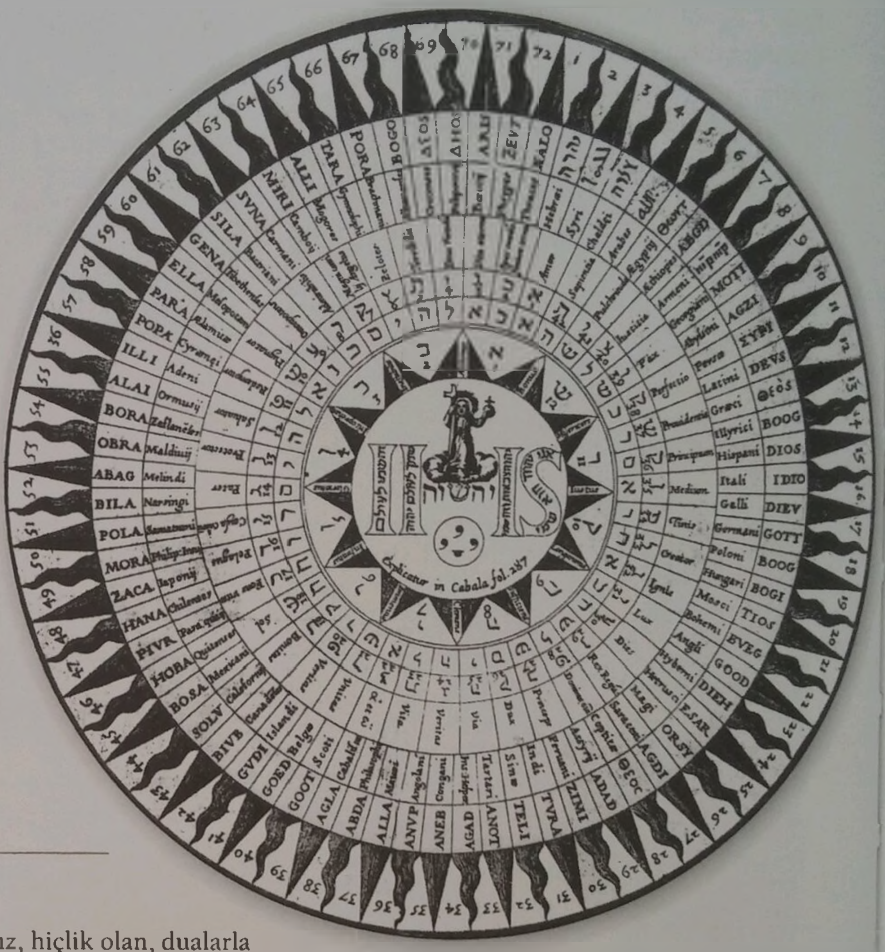

KABALA TANRISI

Kabalistlerin düalist bir Tanrı anlayışı vardır: Sınırsız, hiçlik olan, dualarla seslenilemeyecek Tanrı ve tezahür etmiş, iman edenlerin ilişkilerini geliştirebilecekleri aktif bir Tanrı. Kabala'nın önemli bir parçası Kabalistin Tanrıyı temsil etmek için kullanılan pek çok sembol ya da diyagramdan birine odaklanabileceği meditasyondur.

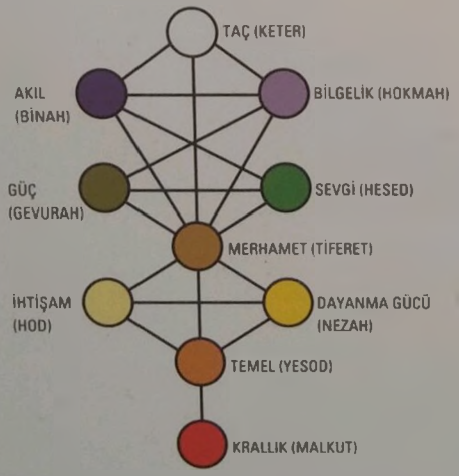

▲ **Sefirot**
Yukarıdaki diyagram, Kabala'da çoğunlukla kökü Cennette olacak şekilde ters çevrilmiş olan Yaşam Ağacının sembolik bir temsilidir. Bu ağaç Kabala düşüncesinde merkezi bir yer tutan Sefirot'u ifade eder ve sınırsız, bilinemez Tanrının evreni yaratan aktif Tanrıya geçişini simgeler. On aşama ya da Sefira'dan her biri kişinin Tanrı ile ilişkisinin başka bir yönünü temsil eder ve diğerleriyle gruplar oluşturacak şekilde kanallarla bağlıdır.

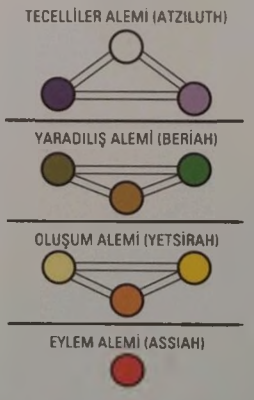

▲ **Dört dünya**
Sefirot'u yorumlama yollarından biri de Tanrının yukarıda gösterildiği gibi on yayılımını "dört dünya" halinde gruplandırmaktır. Her bir dünya yaratma sürecinin ayrı bir aşamasını ifade eder.

▲ **Tanrının 72 adı**
Kabala meditasyonunda kullanılan semboller arasında Tanrının peygamberlere mucizeler (Musa'nın Kızıldeniz'i yarışı gibi) yarattırdığı söylenen 72 adı da bulunur. 72 ad, Çıkış kitabının her biri 72 İbrani harfli üç dizesinden türetilmiştir. Her dizeden bir harf alıp ilk dizede soldan sağa, ikincisinde sağdan sola, sonuncusunda yine soldan sağa çalışılarak Tanrının üçer harfli 72 adı oluşturulur.

◀ **Ein Sof**
Bu sembol "Ein Sof"u, Tanrının Kabalistlerin yaradılıştan önce -bilinmez hiçlik olarak- varolduğunu düşündükleri sınırsız yönünü temsil eder. Tanrı bunun ardından on Sefirot *(bkz. en soldaki şema)* yoluyla yaradılış ve ibadetin Tanrısı halinde tezahür etmiştir. Ein Sof çoğunlukla Tanrının ışığını simgeler.

GEMATRIA

Gematria nümerolojinin İbrani biçimidir ve Kabala'da sözcüklerin saklı anlamlarıyla on Sefirot ile İbrani alfabesi arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için kullanılır. Çeşitli şekillerde kullanılan son derece karmaşık bir sanattır. Alfabenin her harfi hem sesi hem de sözcük içindeki yeriyle derin sembolik anlamlar taşır. Gliflerin nümerik anlamları da vardır ve harflerin nümerik değerleri eklenerek sözcükler yeniden yorumlanabilir. Aynı toplamı veren sözcükler arasında özel bir bağ vardır; ikinci kelime ilkine yeni bir anlam verir.

Glif	İbranice	Ondalık sayılar
א	ALEPH	1
ב	BET	2
ג	GIMEL	3
ד	DALED	4
ה	HE	5
ו	WAW	6
ז	ZAYIN	7
ח	HETH	8
ט	TETH	9
י	YODTH	10
כ ך	KAPH	20
ל	LAMED	30
מ ם	MEM	40
נ ן	NUN	50
ס	SAMEKH	60
ע	AYIN	70
פ ף	PE	80
צ ץ	TSADI	90
ק	QOPH	100
ר	RESH	200
ש	SHIN	300
ת	TAW	400
כ	KAPH	500
ם	MEM	600
ן	NUN	700
ף	PE	800
ץ	TSADI	900

▸ Tetraktis
Kabalist tetraktis, İlkçağ Yunan filozofu Pitagoras'ın geliştirdiği orijinaline dayanan bir kozmos sembolüdür. Pitagoras on noktayı aşağı doğru düzenlemiş ve yaradılış sürecini birden çoğa gidecek şekilde bununla simgelemişti. Bu versiyonunda Tanrının dört harfli adı olan YHWH'yi verecek İbrani harfleri kullanılır ve Kabala'nın Yaşam Ağacı olan Sefirot oluşturulur.

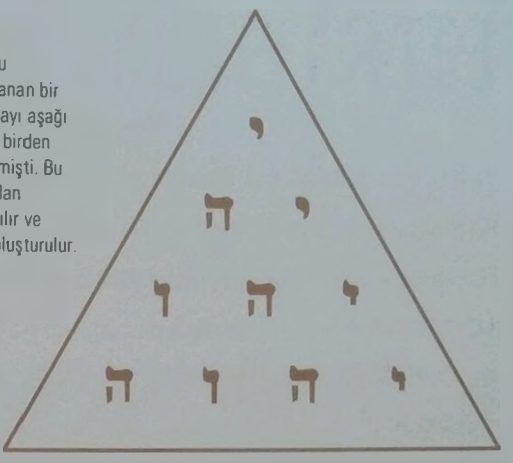

▸ İbrani Üçlüsü
İbrani harfi "şin"in temsil ettiği İbrani Triadı/Üçlüsü ilk üç Sefirot'un grafiğe dökülmesidir. Ortada taç ile solda baba, sağda anneyi simgeler.

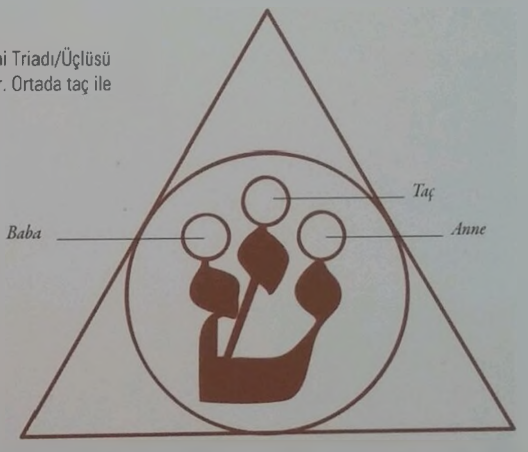

KIRMIZI BİLEZİK

Kabalistler kırmızı yün ipliğinden bir tılsım takarak negatif enerjiyi önlemeye çalışır. Geleneklere göre yünün bilek uzunluğunda kesilmeden önce Raşel'in mezarına dolanması gerekir. Raşel Yakub'un karısıydı. Kabalistler için kötülükten korunmanın ta kendisidir.

▸ Kırmızı İp Bilezik
Kabalistler enerjinin bedene sol el tarafından girip sağ el tarafından çıktığını ileri sürer. Bu nedenle sol bileğe bilezik takarak kötülüğün girişi engellenmiş olur

◂ İbrani alfabesi
İbrani alfabesinde beşi sözcüğün başı, sonu ya da ortasındaki konumuna bağlı olarak iki kez tekrarlayan 22 harf vardır.

AYRICA BAKINIZ
Yahudilik, *sf. 172–73*
Tılsımlar, *sf.194–95*
Nümeroloji, *sf.206–07*

HIRİSTİYANLIK

Yaklaşık 2.000 yıl önce ortaya çıkan Hıristiyanlığın kökenleri Yahudilikte yatar. Hıristiyanlar İsa'nın dünyanın günahlarını affettirmek için çarmıhta can verdiğine inanır. Bundan ötürü haç Hıristiyan inancının en yüce sembolüdür; Hıristiyanlar üzerlerinde taşırken çoğu kilisenin biçimine de yansımıştır. Din şehitleri inançları uğruna ölürken İncil öyküleri barış güvercini gibi pek çok simgenin doğmasına yol açmış, havariler bunlara yenilerini eklemişlerdir.

İNANÇ SİMGELERİ

Temsili sanat her zaman Hıristiyanlığın bir parçası olmuştur. Dinin pek çok sembolü de Hıristiyan bilincinin parçasıdır. Haç, İsa'nın başını çevreleyen hale ya da ayla kadar bir kutsiyet simgesi olarak sıkça ortaya çıkan azizler de böyledir. Diğer semboller arasında Hıristiyanların inançlarından ötürü zulme uğradığı Roma döneminde ortaya çıkıp bugün de kullanılmakta olan balık ve günümüzde evrensel bir barış işareti olan güvercin bulunur.

▲ **Ayakta duran kuzu**
Kurban kuzusu İsa'nın sembolüdür. Bir sancakla ayakta durduğunda İsa'nın çarmıhtaki ölümünün ardından göğe yükselerek kazandığı zaferi temsil eder.

▲ **Uzanan kuzu**
Bir haç ile Yedi Mühür kitabı üzerine uzanmış kuzu Kıyamet Gününde Hıristiyan inancının zaferini simgeler.

▲ **Bakire ile çocuk**
Bebek İsa masumiyetin, arılık ve kutsallığının simgesi olarak çoğunlukla çıplak ve beyaz bir bez üzerine oturmuş tasvir edilir. Bakire Meryem'in varlığı onun anaç doğası ile İsa'nın insani yanını ifade eder.

▲ **Bakire Meryem**
Meryem burada geleneksel kırmızı elbisesiyle üzerine giydiği, Cennetin ve onun Kraliçesi konumunun simgesi mavi kaftanla tasvir edilmiş. Ellerini içtenlik ve tevazu ifadesiyle yüreği üzerinde dua konumunda birleştirmiş.

▲ **Doğum sahnesi**
Bu sahnede İsa'nın bir ahırdaki doğumu canlandırılır. Çobanlarla üç bilge adamın ziyareti Hıristiyanlığın her köken ve milliyetten insanca kabulünü simgeler.

◀ **Balık**
İsa Mesih, Tanrının Oğlu ve Kurtarıcı sözcüklerinin ilk harfleri Yunanca "balık" anlamına gelen ***İchthus*** sesini verir. İlk Hıristiyanlar tarafından gizli bir işaret olarak kullanılırdı. Bir kişi balığın bir eğrisini çizer, diğeri ötekini ekleyerek tamamlardı.

▶ **İsa Mesih**
Hıristiyanlarca Tanrının oğlu olduğuna inanılan İsa Bakire Meryem'den doğmadır. Bu Rus ikonasında başı haleyle çevrili İsa sağ elini müminleri kutsamak üzere kaldırmış halde tasvir edilmiş. Temas halindeki üç parmağı Teslis *(bkz.sağ üst)* işareti iken serbest duran iki parmak da İsa'nın insan doğası ve yeryüzüne insan biçiminde gelişini simgeler. Sol elinde kutsal kitabı tutmakta.

▲ **Fleur de lis**
Fleur de lis ya da süsen, Teslis (Baba, Oğul, Kutsal Ruh), Bakire Meryem'in saflığı ve Cebrail'in sembolüdür.

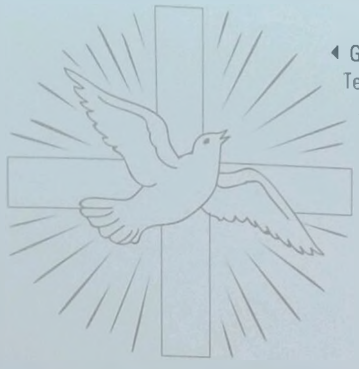

◀ **Güvercin**
Teslis in üçüncü unsuru Kutsal Ruh'un sembolü güvercin, Nuh'un gemisine ağzında bir zeytin dalıyla dönüşüyle barışı da simgeler.

▲ **Dikenli taç**
İsa'yı küçük düşürme amacıyla başına konan dikenli taç Hıristiyanların gözünde insanlığı kurtarmak için acı çeken İsa'nın işaretidir.

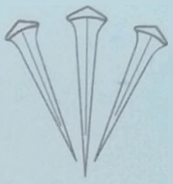

▲ **Üç çivi**
İsa'nın çarmıha gerilişi sırasında elleriyle ayaklarına çakılan çiviler de dikenli taç gibi onun kendini kurban edişinin sembolüdür.

HIRİSTİYAN AZİZLERİ

Özellikle dindar bir yaşam sürmüş, ölümlerinin ardından Kilise tarafından aziz ilan edilmiş kişilerdir. Çoğu aziz belirli bir özelliğin simgesi olduğu kadar bu özellikleriyle de tanınır. Bazı amblemler azizlerin ne şekilde katledildiğinin ifadesidir, Aziz Peter'in çaprazlamasına duran anahtarları gibi bazı diğerleri de o kadar tanınmıştır ki azizin kendisini simgelerler.

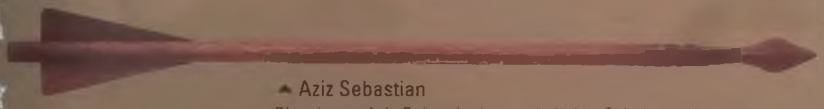

▲ **Aziz Sebastian**
Ok veba ve Aziz Sebastian'ın sembolüdür. Oklarla yaralanmış ve hayatta kalmış olduğu ve bunlar vebanınkine benzer izler bıraktığı için azizin ayırıcı işareti olmuştur

▲ **Assisi'li Aziz Francis**
Hayvanlarla kuşların koruyucu azizi doğa sevgisinin ifadesi olarak çoğunlukla onlarla birlikte tasvir edilir.

▲ **Azize Catherine**
İnançları yüzünden dört yanar tekerlek üzerinde katledilen azize adanmışlık sembolü haline gelmiştir. Amblemi Catherine Tekerleği olarak da bilinen çivili tekerdir.

▶ **Aziz Paul**
Hıristiyanlığa Şam yolunda geçen aziz, sağ elinde Tanrı kelamını "Ruhun Kılıcı" olarak öğrettiğini gösterir şekilde kabzası haç biçimli bir kılıç taşır. Kurduğu kiliselere yazdığı çok sayıdaki mektubu temsil eden bir de mektup taşır.

▶ **Aziz Peter**
Genelde Cennetin anahtarlarıyla tasvir edilen Aziz Peter'i aforozun kapalı, Tanrı tarafından bağışlanışın açık kapılarını simgeleyen çaprazlamasına anahtarlar simgeler. Anahtarlar günahları bağışlama gücünün sembolüdür

İBADET

Dinlerinin gereğini yerine getiren Hıristiyanlar ibadet ve vaftiz, cenaze gibi törenler için kiliseye giderler. Katolikler dualarında tespih kullanabilir. Kiliseye kabul edilmiş müminler için ayinlere katılmak ve Tanrıyla birliklerini simgeleyen komünyon almak son derece önemlidir.

◀ **Tespih**
Adı (rosary) Bakire Meryem'in saflığını simgeleyen beyaz gülden (İng. rose) gelen tespih, Meryem dualarının tekrarlarını işaretlemede kullanılır.

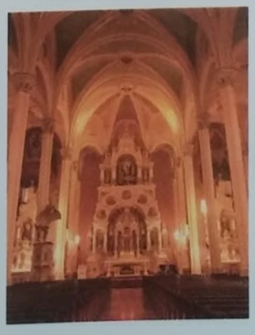

▲ **Kilise**
Kiliseler birden çok düzlemde sembolik anlamlar taşır. Haç biçimli kiliselerin batı kanadı adını kiliselerin ilk dönemlerde Nuh'un Gemisine benzetilmesinden ötürü Latince "gemi" anlamına gelen sözcükten (nave) alır.

◀ **Komünyon**
Hıristiyanların bu kutsal ritüeli İsa'nın havarileriyle yediği Son Akşam Yemeği'ne dayanır. Onlarla paylaştığı ekmek ve şarabın kendi eti, kendi kanı olduğunu söylemiştir. Çoğu Hıristiyan bunu gerçek sayarken diğerleri sembolik bir hakikat olarak inanmaktadır.

AYRICA BAKINIZ
Melekler, *sf. 188–89*
Kutsal Kâse, *sf. 208–09*
Dinsel mimari, *sf. 228–31*
Sembolik hareketler, *sf. 334–37*

HAÇ

Haçın geçmişte pek çok çağrışımı olmakla birlikte İsa'nın insanlığı kurtarmak için çarmıhta can vererek kendini kurban etmesi anlamını taşıdığı Hıristiyan inancının belki de en yaygın sembolüdür. İstavroz çıkarmak bile -Teslis- simgesidir ve ayin sırasında papazlar tarafından kutsama anlamında yapılır. İşaret havada, önce dikey, ardından yatay kısmıyla çizilir. Zaman içinde haçın pek çok görsel çeşitlemesi ortaya çıkmıştır. Her birinin kendine özgü bir simgesel anlamı olması belirli haçların farklı kuruluş ve Hıristiyan tarikatları tarafından benimsenmesine yol açmıştır. Sözgelimi Malta Haçı koruma sembolüdür ve ABD yangın savaşçılarının amblemidir.

▸ **Çarmıhtaki İsa**
Çarmıha gerilmiş İsa imgesi Hıristiyan ibadetinin nesnesidir.

▲ **Latin Haçı**
Uzun dikey parçası ve daha kısa kollarıyla İsa'nın gerildiği çarmıhı simgeler. İlk Hıristiyanlar dehşet verici bulurak yerine balığı kullanmakla birlikte zaman içinde İsa'nın kabul edilmiş sembolü haline gelmiştir.

▲ **St. Andrew Haçı**
Bu X biçimli haç, Aziz Andrew'un çarmıha gerildiği haçı temsil eder. Kararlılık ve zorluklara dayanma sembolü olarak İskoç ve Jamaika bayraklarında yer alır.

▲ **St. Peter Haçı**
Baş aşağı çarmıha gerilen Aziz Peter'in adı verilen bu haç Hıristiyanlar için tevazu işaretidir.

▲ **St. Anthony Haçı**
İbrani alfabesinin Yunan alfabesine uyarlanan son harfinden türetilmiş, Tau Haçı olarak da bilinmektedir. Romalıların çarmıha germede kullandığı standart form buydu. Kurtarılma ve esenlik sembolüdür.

▲ **Çi-Ro Haçı**
İsa'nın Yunanca adının ilk iki harfi olan X ve P'den oluşturulan bu haç Roma İmparatoru Konstantin tarafından benimsenmiştir. Kökeni eskiye dayanır; daha önce Yunan zaman tanrısı Kronos'un sembolüydü.

▲ **Kıpti Haçı**
Mısır ankh'ından türetilmiş Kıpti Haçı Aziz Mark dolayısıyla Hıristiyanlığa geçen ilk Mısır Hıristiyanları tarafından kullanılmıştır. Bir çeşitlemesi de daha sonra Etiyopya Hıristiyanlarının sembolü olmuştur.

▲ **Kelt Haçı**
Bu eski formunda haç, kimilerince Tanrının ebedi sevgisiyle bir oluş sembolü, bazılarınca da hale olduğu söylenen bir daire ile çevrilidir.

▲ **Yunan Haçı**
Yunan Haçının dört kolu eşit uzunluktadır. Hemen tanınabilir ve 4. yy'dan itibaren yaygın bir biçimde kullanılan bir Hıristiyan sembolü olmuştur. Hıristiyan öğretilerinin dünyanın dört bucağına yayılışını simgeler.

▲ **Malta Haçı**
Yunan Haçına benzer fakat dört kolu kırlangıç kuyruğu biçiminde genişler. Bunun sonucu olan sekiz köşe yeniden doğuşu temsil eder. Bir onur ve koruma işareti olarak çeşitli Hıristiyan organizasyonlarının amblemidir.

HAÇ MI ÇARMIH MI

Haç bir bütün olarak Hıristiyanlık sembolüdür fakat dinin farklı dalları farklı haçlar kullanır. Sözgelimi Protestanlar ölümden sonra göğe yükselen İsa sembolü düz haçı benimsemiştir. Katoliklerse İsa'nın kendini kurban edişi sembolü olan çarmıhı -üzerinde çarmıha gerilmiş İsa olan haç- seçmişlerdir. Onun haç üzerindeki varlığı Tanrının işinin İsa'nın ölümü ve dirilişiyle sona ermediğini, süregittiğini de simgeler. Bazı Katolik haçlarının alt ucunda İsa'nın çarmıha götürüldüğü "kafataslarının yeri" Golgotha'yı temsil eden bir kafatası bulunur.

▲ **Düz Haç**
Singapur'daki bu modern Metodist kilisesinin çoğu diğer Protestan kilisesininkine benzer çelikten büyük bir düz haçı var.

▲ **Çarmıh**
Hırvatistan'daki bir Katolik kilisesindeki 14-15. yy'dan kalma bu eserde ona yukarıdan bakan Tanrı ile çarmıhtaki İsa görülüyor.

▲ **Tomurcuklu Haç**
Latin Haçı biçimindedir ancak bitiminde yonca yaprağı biçiminde tomurcuklar vardır. Üç tomurcuk Teslis anlamına gelir. Yoncanın toprak, deniz ve gök anlamına geldiği Druid Haçından türetilmiş olabilir.

▲ **Rus Ortodoks Haçı**
Kurtarılma ve lanetlenme arasındaki dengenin sembolü olan bu haç Rus Ortodoks Kilisesinin amblemidir. Alt çubuğu nedamet getirenlerin Cennete, diğerlerinin Cehenneme gideceği anlamını taşır.

▲ **Jülyen Haçı**
Gezgin ozanların amblemi olan bu haç birbirlerine dik açılı, her biri dünyanın dört yönünü işaret eden dört Latin Haçından oluşur. Bundan ötürü bazen Misyoner Haçı da denir.

▲ **Papalık Haçı**
Bu Haçı yalnızca Papa kullanabilir. Üç çubuğu yetkesinin üç alanı olan Cennet, Dünya ve Kilise anlamındadır. Papanın katıldığı geçit törenlerinde önden taşınır.

▲ **Lorraine Haçı**
Genelde eşit uzunlukta iki yatay çizgisi olan bu arma haçı Katolik Kilisesince kardinal işareti olarak kullanılır. Jan Dark savaşa onunla gitmiş, böylece bu haç daha sonraları Özgür Fransa sembolü haline gelmiştir.

▲ **Camargue Haçı**
Kökeni güney Fransa'daki Camargue olan bu haç üç unsurdan oluşur; İnanç, Umut ve Merhamet sembolü olan haç, çapa ve yürek. Çapa yerel balıkçıların da sembolüdür.

▲ **Çapa Haç**
Aziz Clement bir çapaya bağlanıp denize atıldığından bu haç yerinde bir şekilde St. Clement Haçı olarak da adlandırılır. Hıristiyanları fırtınalarda dengede tutan çapayı simgeler.

▲ **Brighid (Gelin) Haçı**
Brighid, bir Kelt tanrıçasından dönüşme bir azize olabileceğinden bu İrlanda haçı muhtemelen Hıristiyanlık öncesindendir. Hz.Meryem yortusu için genelde samandan örülür ve bolluk, koruma sembolüdür.

◀ **Vaftiz Haçı**
Bu sekiz kollu haç Yunan Haçı üzerine yerleştirilen X'ten oluşur. Sekiz doğum sembolü olduğundan çoğunlukla vaftizlerde kullanılır. Bir anlamı da İsa'nın Kudüs'e girişi ile dirilişi arasında geçen sekiz günlük süredir.

AYRICA BAKINIZ

Kafa ganimetleri, *sf. 110–11*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Kelt ve Kuzey Avrupa tanrıları, *sf. 142–43*
Şeytan ve iblisler, *sf. 190–91*
Tılsımlar, *sf. 194–95*
Şekiller, *sf. 284–89*
Resim yazı, *sf. 300–05*
Arma amblemleri, *sf. 318–323*
Bayraklar, *sf. 324–29*

İSLAM

İslam inancını benimseyen Müslümanlar tek Tanrıya ve Muhammed'in de onun peygamberi olduğuna inanırlar. İslam sanatta insan tasvirinden kaçınan bir dindir, bununla birlikte ay-yıldız ve Hz. Fatma Eli gibi çeşitli şeyler inancın simgeleri haline gelmiştir. İlkbahar sembolü yeşil rengi özellikle önemlidir. Kuran'da Cennettekilerin yeşil ipek esvaplar giydiği belirtilir.

▲ Hz. Fatma Eli
Geleneksel olarak kadınlar tarafından kötülüğe karşı bir tılsım olarak takılan Hz. Fatma Eli başka anlamlar da taşır. Her parmak İslam'ın Beş Şartından birini temsil eder: Kelime-i Şahadet, Namaz, Zekât, Oruç ve Hac.

CAMİLER VE MEKKE

İslami ibadet mekanı camiler müminlerin haftada en az bir kez bir araya gelerek dua ettiği yerlerdir. Camilerin belirli bir mimaride yapılmaları gerekmese de çoğunun kubbesi ve/veya kent siluetlerindeki hakim görünümlerinden ötürü kendileri İslam inancının sembolleri olmuş yüksek minareleri vardır. Bazı camiler inancın Beş Şartını temsil eden (*bkz. Hz. Fatma Eli*) beş sütun ve Mekke'nin yönünü işaret eden bir niş içerir. İslam'ın sembolik yüreği olan Mekke Müslümanların ömürlerinde en az bir kez ziyaret etmeye çalıştıkları yerdir. Beş Şarttan biri de Hacca gitmektir.

▲ Ay-yıldız
Egemenlik ve vakar anlamını taşıyan hilal ve yıldız 14. yy'da İslam'ın sembolü olarak benimsendi. Ay-yıldız İslami yaşamı düzenleyen ay takviminin de hatırlatıcısıdır.

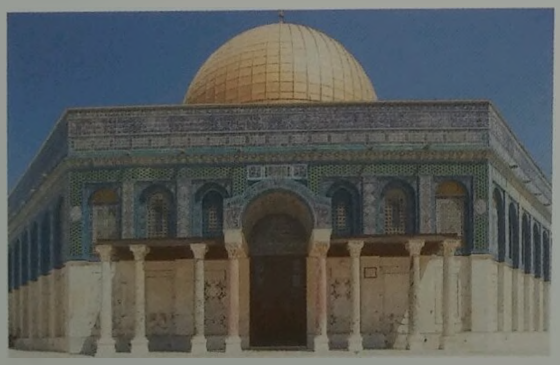

▲ Kubbet-üs Sahra
Camiler İslam dini ve cemaatinin özünü simgeler. Eski bir dişil sembol olan kubbe Cenneti, kemerli kapıdan giriş de müminin sembolik olarak başka bir varlık haline geçişini temsil eder. Halifeler dine bağlılıklarının açık işareti olarak camiler inşa ettirmişlerdir. Kubbet-üs Sahra gibi bazı camiler belirli kutsal yerler üzerine kuruludur. Burası Cebrail'in Cennet yolculuğundan önce Hz. Muhammed'i getirdiği yerdir.

▲ Cami kandili
Camilerde zincirlerden seramik ya da madeni kandiller sarkıtılır. Bunların verdiği ışık ebedi hakikat, bilgelik ve Tanrının gücünü simgeler. İçerdeki ilahi mevcudiyetin de işaretidirler.

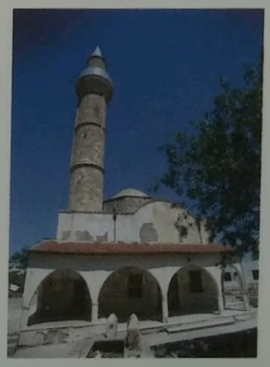

▲ Minare
Müminlerin namaza çağrıldığı minare çoğu caminin ayrılmaz parçası, İslam inancının da güçlü bir işaretidir. Her şey üzerindeki hakimiyetinin bir ibaresi olarak Tanrının adı en tepeye yazılabilir.

▲ Kâbe
Bütün Müslümanlar namazlarını yüzleri Müslümanların birliği ve Tanrının tekliğini simgeleyen Kâbe'ye çevrili olarak kılar. Hacılar, Muhammed'in Cennete yedi kez çıkışını temsilen Kâbe'yi yedi kez tavaf eder.

NAMAZ VE YAZILI KELAM

Namaz İslam'ın ikinci şartıdır ve günde beş kez kılınır. Temizlik bu ritüelin önemli bir parçasıdır ve her namazdan önce Müslümanlar şart koşulduğu biçimde abdest alırlar. Çoğu dinde olduğu gibi bu hareket günahı temizleme ve arınma sembolüdür. Tasvir sanatı istenmediği için Allah'a görsel bir şekilde şükretmenin, İslam ülkelerinde her yerde görülen güzel hat sanatı örneklerinden Ramazan boyunca yakılan renkli kandillere pek çok hünerli biçimi geliştirilmiştir.

▲ **Namaz**
Müslümanlar günde beş vakit Kâbe'ye yönelerek namaz kılar. Önce, Allah dışında her şeyi geride bırakmanın ifadesi olarak avuçlar dışa dönük olarak eller kaldırılır. Daha sonra, Tanrıya teslimiyetin simgesi olarak "Allah-u ekber" denilerek alın yere değdirilir.

▲ **Pusulalı seccade**
Namazda temizlik önemlidir. Seccade temiz yer anlamı taşır, pusula da Kâbe'nin yönünü gösterir.

▲ **Tespih**
Müslüman tespihi Allah'ın 99 adını simgeleyen 99 tanelidir. Kimi zaman, sadece Cennette bulunabilecek, Öz'ün ismi olan yüzüncü adını temsil eden ve imame adı verilen özel, uzun bir boncuk da eklenir. Allah'ın adlarını zikreden Müslümanlar yüzüncü boncukta "Allah" derler.

▲ **Kuran**
İslam'ın kutsal kitabı Kuran, Hz. Muhammed'e vahyolunan Tanrı kelamını açıklar. Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ve din hakikatinin sembolü olduğuna inanılır. Peygambere vahyolunduğu dil olan Arapça yazılan metin çoğunlukla güzel çerçeveler ve süslemelerle bezelidir.

▲ **Çini**
İslam bezeme sanatının karakteristiklerinden biri de çini sanatıdır. Yukarıdaki örnekte yıldız kutsiyet ve İslam'ın üstünlüğünün simgesidir.

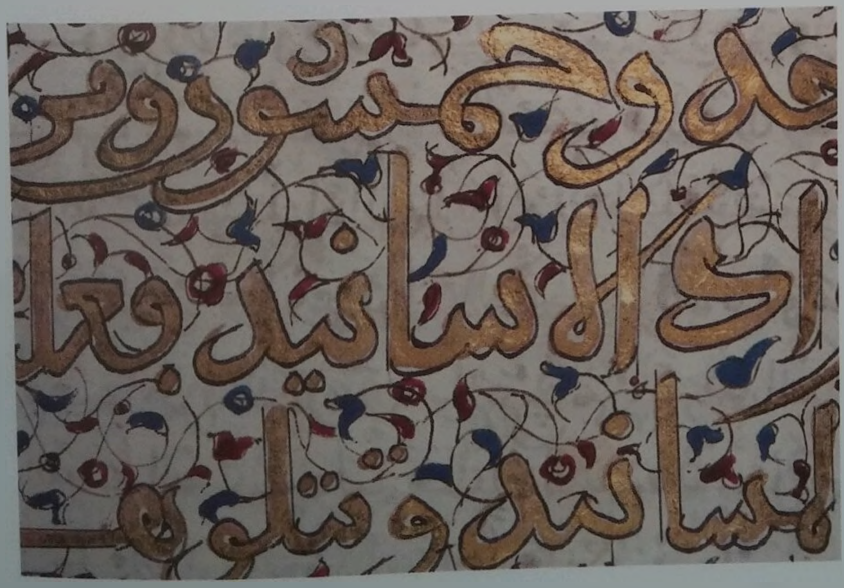

▲ **Hat sanatı**
Güzellik, güç ve birlik sembolü İslam hat sanatı mükemmel bir sanat biçimidir. Kuran'dan sözcükler ve Allah adı camilerin çini duvarları dahil her çeşit nesneyi süsler.

◀ **Ramazan**
Ramazan dokuzuncu ay idrak edilir ve tutabilenler gün boyu oruç tutar. Ramazan'ın başladığının işaretleri arasında gülyağı ve günbatımından sonra yenen güllaç, kadayıf gibi tatlıların yapımı yer alır. Mısır'da bayramda, insanların Allah'a şükranlarını simgeleyen renkli kandiller *(fanoos)* yakılır.

AYRICA BAKINIZ
Şekiller, *sf. 284–89*
Kutsal yerler, *sf. 232–33*

İSLAM'DA HALICILIK

İslam sanatında çoğu el sanatlarında da yer alan zengin bir geometrik bezeme geleneği vardır. Halılarda olağanüstü bir kompozisyon ve renk yelpazesi görülür. Sahipleri çoğu zaman halılarının kökenlerinin izlerini belirli bir kabile, bölge ya da şehre kadar sürebilecek durumdadır.

1. Motifler ve simetri
İslam sanatı örtülü halılarda görülen simetri dengeli oranların sembolüdür. Biçimlerin tasarımı ve bütün içindeki konumu genelde orta aksının iki yanında aynıdır. Motiflerin tekrarı çokluktaki birliği temsil eder.

2. Bordürler
Halılarda çoğunlukla birden fazla bordür bulunur ve sayıları sembolik anlamlar taşır. Üç, beş, yedi ve dokuz kutsal sayılardır ve halının kaç bordürlü olacağı bunlara göre seçilir. Buradaki örnekte olduğu gibi üç bordür yer, gök, su, kutsiyet, verimlilik ve bereket sembolüdür.

3. ve 4. Şekiller
Yıldızlar son derece sembolikler, anlamları da köşe sayılarıyla belirlenir. Sekiz köşeli yıldız doğumdan ölüme hayat çizgisini simgeler. Halının göbeğindeki nokta Allah'ı ve Müslümanların her namazda yöneldiği Kâbe ile Mekke'nin İslam'ın merkezinde oluşunu sembolüdür.

5. Renkler
İslam sanatı örtülü bir halıda her rengin farklı anlamı vardır. Örneğin sarı bolluk, refah içinde bir ömrü, mavi gök ile denizin ermişlere derinlik ve efsanevi sonsuzluğunu, yeşil ülkbaher ve Cenneti temsil eder.

SİHLİK

Sihlik 15. yy'da Hindistan'ın kuzeyinde Guru Nanak tarafından kurulup onu izleyen dokuz guru ya da öğretmence geliştirilmiş tektanrılı bir inanç sistemidir. Sihler inançlarına bakılmaksızın bütün insanların eşitliğini sayar ve başkalarına hizmet, tevazu ve günlük duayı öne çıkarır. Tapınaklarına Tanrı ya da gurularının heykellerini koymamalarına karşılık bir dizi obje ve uygulama, önemli dinsel semboller barındırır. Beş K'yı benimseyen Sihlerin dış görünüşü gibi gurularının da tasvirleri her zaman son derece sembol yüklüdür.

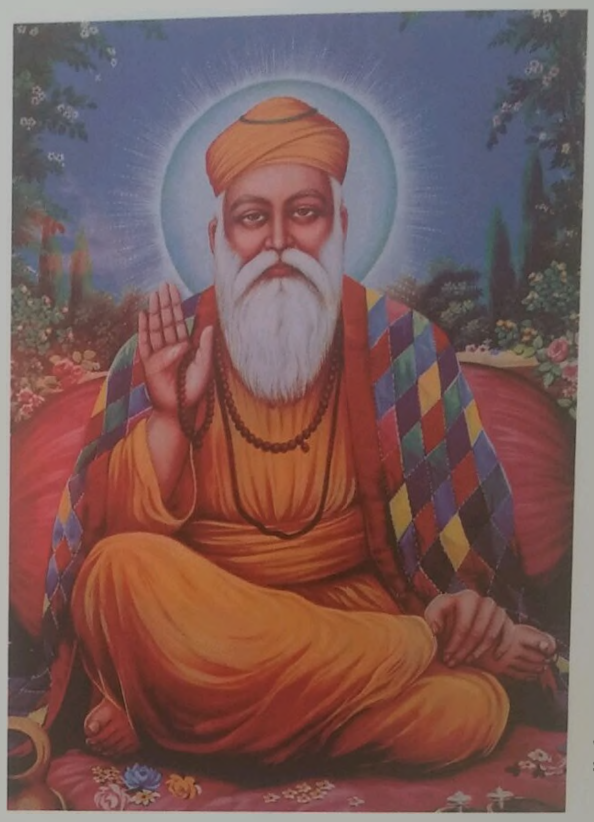

◂ Guru Nanak
On ruhsal yol göstericinin ilki olan Guru Nanak Sihliğin bilgeliğinin ete kemiğe bürünmüş halidir. Başındaki haleyle birlikte her tasvirinde yer alan tespihi de onun kutsal statüsünün sembolüdür. Yarı kapalı gözleri vecit halini, uzun ak sakalı da bilgeliğini simgeler.

BEŞ K

Onuncu ve sonuncu guru olan Gobind Singh'in 1699'da disiplin kurallarının yolundan gidenlerin dışsal işaretleri olarak belirlediği K harfiyle başlayan beş giyim ve dış görünüş maddesi vardır. Bunlare *kirpan, kangha, kara, kaçhera ve keş*'tir. Günümüzde bu beş K'yı benimseyen Sihler böylece inançları ve dinleriyle duydukları gururu dışa vururlar.

▲ Kangha
Kangha olarak bilinen tahta tarak ahlâki ve spiritüel kontrol ve temizliğin simgesidir. Sihler tarağı saçlarında taşır ve günde iki kez kullanırlar. Saçlarını tarayarak kendilerini taranmamış, keçeleşmiş saçlarıyla Hindu çilekeşlerden ayırırlar.

▲ Kara
Çelik bilezik ya da *kara* güç ve doğruluk anlamına gelir ve her zaman sağ bileğe takılır. Çember biçimi kusursuzluk ve Tanrıyla bir oluşu simgeler ve Sihlerin dinlerine halel getirebilecek hiçbir şey yapmama yemininin sürekli hatırlatıcısıdır.

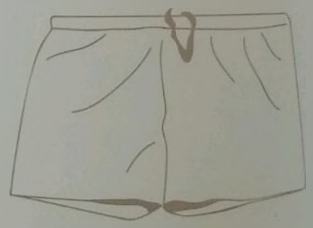

▲ Kaçhera
Sih erkekler her zaman, şorta da benzeyen pamuklu külot *kaçhera* giyerler. Hareket serbestisi tanımakla birlikte *kaçhera* yine de bir özdenetim ve cinsel sınırlama sembolü ve zina yasağının hatırlatıcısıdır.

▸ Kirpan
Törensel silah ya da *tirpan* cesaret ve dürüstlük simgesi ve her Sih'in zayıf ve baskı altında olanları savunmaya hazır oluşunu işaret eder. İnsanın ölümlülüğünü hatırlatmak için tene yakın taşınır ve adalet, düzen ile erdemi temsil eder.

◂ Keş
Keş adı verilen kesilmemiş saç azizlik işaretidir. Bütün Sih erkekler saçlarını doğal halinde bırakarak Tanrı ile ahenk içinde yaşadıkları inancıyla saç uzatır. Saçlarını Sihliğin tanınan bir işareti olan kendine özgü bir turban ile örterler.

GURDWARA

Sihlikte Tanrının fiziksel formu olduğuna inanılmaz ve diğer dinlerde olan tütsü ya da mumlar gibi semboller kullanılmaksızın ibadet edilir. Rahip ya da ayin yönetecek biri yoktur. Bununla birlikte her *gurdwara*'da (tapınak) Guru Granth Sahib adı verilen kutsal kitabı okuyacak ve ona bakacak atanmış bir kişi -*granthi*- vardır. Gurdwara Sihler için dinsel yaşamın odak noktası ve ibadet sembolüdür.

◀ **Gurdwara girişi**
Bazı Sih *gurdwara*larının dört kapısı vardır. Bunlar Geçim, Öğrenim, İnayet ve Barış kapılarıdır. Dört bir yandan insanın hoş karşılandığını simgelerler. Aynı nedenle tapınakta her zaman bir ışık yanar.

▲ **Gurdwara görevleri**
Yemek pişirme *(bkz. fotoğraf)* gibi cemaat hizmetleri tevazu ve hizmet erdemlerinin sembolik hatırlatıcısı olarak Sih inancında önemli bir yer tutar.

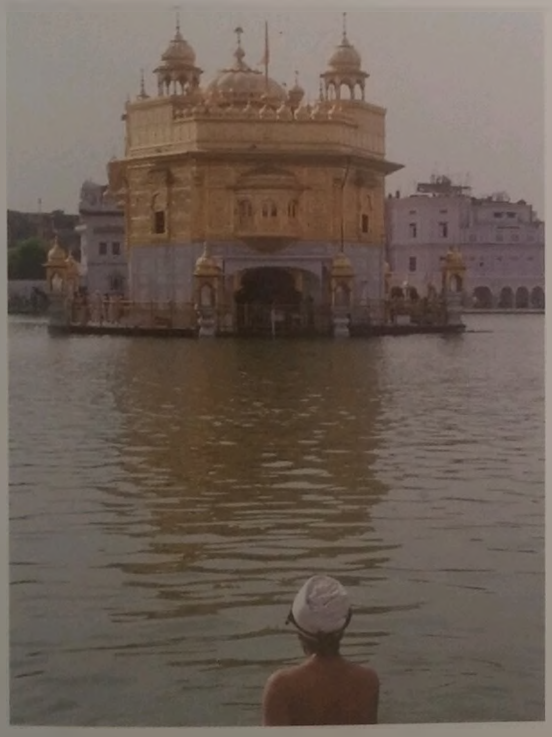

◀ **Altın Tapınak**
Dördüncü Guru Ram Das tarafından kurulup beşinci guru Arjan Dev tarafından genişletilen Amritsar'daki Altın Tapınak, suları yaradılış ve bolluk sembolü olan kutsal bir göl üzerinde inşa edilmiştir. Kutsal kitabı muhafaza etmek için yapılmıştır.

▼ **Kutsal kitap**
Guru Granth Sahib adı verilen kutsal kitap Sih dininin temellerini oluşturan gurular ve diğer yazarların ilahilerini içerir. Kitabın her tapınakta atanmış bir bekçisi vardır. Metnin her okunuşunda üzerinde ***çauri*** adı verilen ve onur, egemenlik sembolü olan kutsal bir süpürge sallanır.

AMBLEM VE İSİMLER

Tek Tanrının gücü ve eşitlik Sih dininin temel ilkeleridir. *Khanda* amblemi bu prensipleri simgeleyen üç unsurdan oluşmuştur. Sihlerin eşitliklerini ifade etme yollarından biri de erkeklere "Singh", kadınlara "Kaur" ismini vermeleridir.

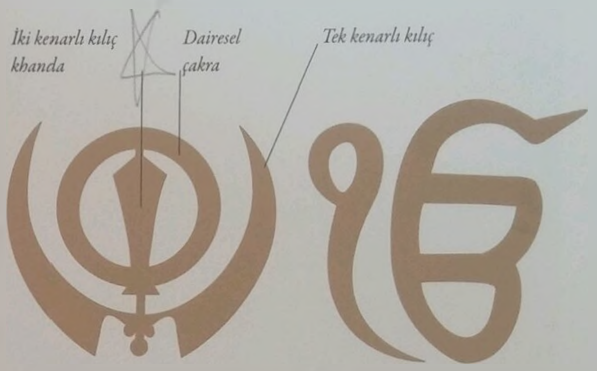

▲ **Khanda**
Sih inancının amblemi ***khanda*** hakikat ve adalet simgesi iki kenarlı kılıç ile Tanrının gücünü temsil eden dıştaki iki kılıçtan oluşur. Ebediyet sembolü daire bir silahı, çakrayı temsil eder.

▲ **Ek onkar**
"Tanrı birdir" anlamına gelen Guru Granth Sahib'in bu ilk iki kelimesi Sihlerin en çok tekrarladığı sözcüklerdir. Sihliğin köşe taşları arasında yer alır ve yazılı biçimleriyle Sih dininin en ünlü sembollerindendir.

▲ **Gobind Singh**
Bütün Sih erkeklere "aslan" anlamına gelen "Singh", kadınlara da "prenses" demek olan "Kaur" adı verilir. "Singh" ismini ilk alanlar onuncu guru Gobind Singh'in müritleri olmuş, onları diğerleri izlemiştir. Bu aynılık Sihlerin soyadlarından anlaşılabilen kast sistemini reddediş ve eşitlik üzerinde duruşlarını simgeler.

AYRICA BAKINIZ
Baş, *sf. 106–09*
Araçlar ve silahlar, *sf. 224–25*
Kutsal yerler, *sf. 232–33*
Başlıklar, *sf. 250–51*

▲ Mama Wati sunağı
Törenler sırasında sunaklar geleneksel olarak mumlar, sembolik nesneler ve çağrılan loa varlıklarıyla ilgili armağanlarla dolup taşar. Burada Mama Wati resminde kollarına dolanmış bereket ve yenilenme sembolü yılanlar görülüyor

VUDU

Doğal alem üzerindeki ruh güçleriyle ilgilenen bir inanç sistemi olan vudu, dinlerini gizlemek için sembolizme başvuran köleler tarafından gizlice uygulanmıştır.

"Vudu" sözcüğü "ruh" demek olan Batı Afrika sözcüğü *vodun*'dan gelir. Bu din 18. yy'daki kölelik döneminde Haiti'de ortaya çıkmıştır ve bir dizi Batı Afrika inancından unsurlar içerir. Köleler onları Hıristiyan ritüelleriyle birleştirip sembolizmini koruduklarını eski ruhlara Hıristiyan adları vererek kendi inançlarını yaşatmışlardır. Çokça yanlış anlaşılmış vuduya dışarıdan kuşkuyla yaklaşılmış, kötü ruh ve yaşayan ölü çağrışımları eksik olmamıştır.

▲ **Vudu bebekleri**
Doğal elyaftan yapılma bu hayvan başlı vudu bebeği doğanın bolluğunu ifade eder ve kısırlığa karşıdır. Bebek kişide bir etkiye yol açmak için yapılır; ona yapılanın kişiye de olacağı düşünülür.

LOA

"Ruh" kavramı vudu kültüründe temel öneme sahiptir ve çeşitli yollarla ifade edilir. Ulu kutsal varlık Gran Met (Büyük Usta) altında her biri belirli bir önemde pek çok "loa" (sözcük anlamıyla "gizem") yer alır. Geçmiş yaşamda bir kral, yüksek bir rahip ya da kahraman gibi. Bu loa'ların her biri doğal alemin bir yönünü -sağlık, ölüm, sevgi, ormanlar, dereler- ifade eder ve sembolü olduğu şeyi iyi ya da kötü yönde etkileme gücüne sahiptir. Bundan ötürü Loa'lar vudu tapınmasının merkezidir. Vudu'da inananlar törene başlarken yere "vever" denilen bir sembol çizerek loa'ları çağırır. Her loa'nın kişilik ve güçlerinin farklı yönlerini ifade eden motiflerin eşsiz kombinasyonundan oluşan farklı bir sembolü vardır. İnananlarla loa'ları arasında karşılıklılık vardır ve törenin odağını da bu oluşturur.

Hayvan kurbanıyla temsili olarak sunulan yiyecek karşılığında loa da inananlara iyi talih, sağlık ve kötü ruhlardan korunma verir.

VUDU RİTÜELİ

Yakınlarda yaşanmış bir şans için şükran sunma ya da bir talihsizlik sırasında yardım isteme amacıyla sembolik ritüeller yapılır. İnananlar, biri ya da birkaçı ruh tarafından ele geçirilene dek ruhlar alemiyle bağlantıya geçme arzularını şarkı ve davullarla dans ederek ifade ederler. Trans benzeri bir hale girmek ibadet halindekilerin adanmışlığının işaretidir, diğerlerine ise ruhun ortaya çıkışını işaret eder. Loa o zaman iradesini ele geçirdiği kişi yoluyla iletir.

VUDU BÜYÜSÜ

İki tür loa vardır: Afrika kökenli olduğu düşünülen "Rada" ya da tatlı ruhlar ile Karayip kökenli olması muhtemel, şiddetli ve intikam peşindeki "petro" ruhlar. Rada ile çalışanların aşk iksirleri ya da şifalı ot kullanımını da içeren yararlı tılsımlar biçiminde ak büyü yaptığı düşünülmektedir. Vudunun daha az tekin olan biçimi petro ruhlarına yoğunlaşır ve kara büyü veya cadılıkla daha yakından ilişkilidir.

◀ **Vever**
Vudu ritüellerinin başlangıcında simgesi oldukları loa için mısır unundan ona özgü veverler yapılır. Buradaki veverler Papa Legba (üstte), Damballah La Flambeau, Ayizan, Brigitte ve Ogoun (altta) için yapılmıştır. Herhangi bir ritüelde bir dizi loa çağrılabilir.

AYRICA BAKINIZ
Şeytan ve iblisler, *sf. 190–91*
Cadılar ve vikalar, *sf. 192–193*

MELEKLER

İlahi arılık ve yardımseverlik timsali melekler Eski ve Yeni Ahitlerle Kuran'da karşımıza çıkar. Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanların gözünde tanrının ulağıdırlar ve en yaygın biçimde Tanrının iradesini yeryüzüne yansıtarak Tanrı ile insanlar arasında aracılık eden spiritüel, insanüstü varlıklar olarak görülürler. İncil'de melekler yüksek statülerinin sembolü olarak her zaman genç ve güzeldir. Ruhanilikleriyle saflıklarının işareti olarak da beyazlar giyinirler.

▲ **Başmelek Cebraill**
Hıristiyanlıkta İsa'nın doğumunu Meryem'e duyuran, İslam'daysa Kuran'ı Hz. Muhammed'e vahiy yoluyla bildiren melek olarak tanınan Cebrail müjdeci rolünün sembolü olarak çoğunlukla bir borazanla tasvir edilir.

MELEK ALAMETLERİ

Tanrı katından düşmüş olanlar da dahil bütün melekler kutsal ve günahsızdır. İncil'de çeşitli tanımları bulunur ve yüzyıllar içinde sanatta (örneğin kanat ve haleyle) tasvir edilme biçimlerinde ortak temalar gelişmiştir. Fiziksel alametlerinin spiritüel niteliklerini temsil ettiği bir meleğin görünüşü büyük bir sembolik zenginlik içerir.

▲ **Kanatlar**
Meleğin kanatları ruhaniliği ve Tanrıya yakınlığının simgesidir. Tanrı buyruklarını iletmek için Cennetten yeryüzüne uçma yeteneğini de temsil ederler.

▲ **Arp**
Tanrıyı Cennette pek çok melek kuşatır. Tanrıya hamdederek yarattıkları ahengin işareti olarak çoğunlukla başta arp, müzik aletleriyle betimlenirler.

▲ **Buhurdanlık**
Tütsü yakmaya yarayan buhurdanlıktan yükselen rayihaların insanların dualarını Cennete taşıdığı söylenir. Bir melek saygı ifadesi olarak kutsal bir kişiye buhur sallar halde betimlenebilir.

◀ **Hale**
Hale ışık ve kutsallık sembolüdür. İncil'de meleklerin anlatıldığı bölümlerde bunlar çoğunlukla bir çeşit aylayla çevrili aydınlık varlıklar olarak geçer. Çoğu melek (ve kutsal kişi) resminde de başlarının çevresinde haleler görülür.

GÖKSEL HİYERARŞİ

Cennet sakinleri her birinin farklı bir göreviyle sembolik anlamı olan çeşitli önemdeki meleklerden oluşur. 5. yy Yunan alimi Dionysos Areopagite melekleri üç sınıfa ya da "koro"ya ayırır. Birinci Koro (Choir) Serafim, Çerubim ve Thrones, İkinci Koro Hakimiyet, Erdem ve Güçler, üçüncüsü de , Prenslikler, Başmelekler ve Meleklerden oluşur.

▲ **Başmelek Mikail Michael**
Tanrının melek "orduları" ve Şeytan'ın Cennetten kovuluşuyla yakından ilişkili görülen Mikail hem Hıristiyan hem de Yahudi inancında cesareti temsil eder. "İsrail'in koruyucusu" olarak da görülür.

▶ **Yedi Başmelek**
Başmeleklerin önemini işaret eden bir olgu da İncil'deki ad verilmiş yegâne melekler oluşlarıdır. Tanrının yeryüzündeki iradesini en yakından temsil edenlerdir, dolayısıyla mesajları insanlara iletme görevi de onlara düşer.

▲ **Başmelek Rafael**
Hıristiyanlar için Rafael şifacılığın simgesidir (İbranice adı "Tanrı iyileştirir" anlamındadır). Müslümanlar için haberini onun vereceği Kıyamet Gününün gelişini ifade eder.

▲ **Çerubim**
Tanrıya yakın oluşlarıyla iradesi üzerine derin bilgi, dolayısıyla da bilgelik sahibidirler. Adem ile Havva'nın Cennetten kovuluşundan sorumluydular.

▲ **Serafim**
Tanrıya en yakın, en yüksek rütbeli melekler olan dört Serafim Tanrı tahtı etrafında şükran ve övgülerini terennüm ederek uçarlar. Son derece parlak ve altı kanatlıdırlar, sevgi ve ışığı temsil ederler.

▲ **Koruyucu melekler**
Tanrının insan sevgisinin sembolü olan koruyucu melekler dualarını Tanrıya sunup hayat yolculuğunda rehberlik ederek insanları korurlar.

ÇERUBLAR (KERUBLAR)

Sıklıkla Çerubim ile karıştırılan Çerub ya da puttiler (eski İtalyanca'da *putto* "çocuk" anlamına gelir), çoğu zaman kanatlı, tombul, çıplak erkek bebek biçimindeki klasik imgelerdir. Eğer varsa kanatları masumiyet ve saflık sembolü olarak spiritüel anlamlarına katkıda bulunur. Çerublar Rönesans sırasında popüler olmuşlardır. Cupid gibi kimileri aşk ve romans işareti, dolayısıyla mitolojik sembolizm içerirken diğerleri insanları Cennette karşılarken tasvir edilmiş, dolayısıyla dinsel sembolizmle yüklenmiştir. Sembolik vurgu açısından Çerublar kimi zaman da müzik aletleri ya da bir kafatasıyla betimlenmişlerdir.

▲ **Barok putto**
Barok Dönem sırasında mimari ve mobilya tasarımında Çerub heykel ya da oymaları alışılmadık değildi. Cennet mekânlarının ifadesi olarak yaldızlandıkları da olurdu.

◀ **Memento mori**
Masumiyetinin simgesi olarak bir çerub bazen de buradaki kafatası gibi bir ölümlülük sembolüyle (memento mori) yan yana gösterilebilir. Birlikte yaşamın gelip geçici doğasını ifade ederler; çerub doğum ve başlangıç iken kafatası da ölüm ve sondur.

AYRICA BAKINIZ
Ölüm ve yas, *sf. 128–31*
Vanitas, *sf. 132–33*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Şeytan ve iblisler, *sf. 190–91*
Bahçeler, *sf. 244–47*

ŞEYTAN VE İBLİSLER

Şeytan ve iblisler eski ya da çağdaş, çoğu kültürün mitoloji ve dininde karşımıza çıkarlar. En iyi durumda kötü talih ve sağlıksızlık anlamına gelirler, en kötü hallerindeyse kötülük ve ölümün tezahürüdürler. Bu figürler karanlık ve bilinmeyenle de özdeşleşmiştir. Bunlar, özellikle de Cennetin karşıtı Cehennemi simgeleyen Şeytan, en büyük korkularımızla beslenirler.

◀ **Şeytan kültü**
Yaşadığımız dönemde çeşitli satanik kültlerin gelişimine tanık olduk. Örneğin Şeytan Kilisesi organize dini reddederek Şeytan'ı onurlandırmakta. Şeytan burada kötülüğü simgelemek yerine sadece Tanrının karşısına konulmakta.

ŞEYTAN VE SATANİZM

İncil bağlamında Şeytan Tanrının rakibidir. Melek Lucifer iken Tanrı otoritesine karşı çıkarak Cennetten kovulmuştur. Bu şekilde de saf kötülük, aldatma üstadı ve baştan çıkarıcılığın ta kendisi olarak görülür. Ortaçağ'da Şeytan Hıristiyanlığa baş kaldıranları temsil eder olmuştu. Şeytan'ın günümüzde varolan çoğu imgesinin kökeni bu dönemdir ve her birinin kendine özgü simgesel anlamı vardır.

◀ **Seth**
Eski Mısırlılar için tanrı Seth kötülüğün sembolüydü. Kaosun, fırtınalar ve savaşın tanrısıydı. Satanizm terimi olasılıkla Seth tapımı için kullanılan "Seitanism"den türemiştir.

▲ **Ahriman**
Eski Pers dini Zerdüştlük İyi ve Kötüyü zıt güçler olarak tanıyan ilk dindi. Kötülük simgesi Ahriman, Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki Şeytan anlayışını da etkilemiştir.

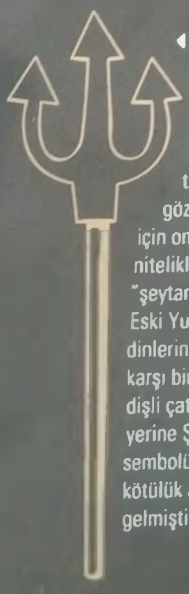

◀ **Üç dişli çatal**
Ortaçağ'da Hıristiyanlar pagan tanrıları gözden düşürmek için onlara atfedilen nitelikleri "şeytanlaştırırdı". Eski Yunan ve Hint dinlerinde kötülüğe karşı bir silah olan üç dişli çatal da bunun yerine Şeytan'ın sembolü ve bir kötülük aracı haline gelmiştir.

▲ **Bafomet Mührü**
Bafomet'in aşağı bakan üç noktası (reddedilen) Hıristiyan Teslisi, yukarı bakan iki nokta da tensellik sembolü keçi yüzünün boynuzlarıdır.

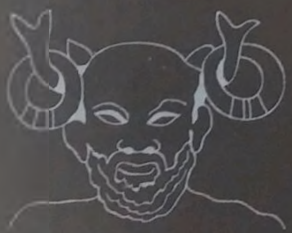

▲ **Kerunnos**
Ortaçağ Hıristiyanları Şeytanı üç dişli çatalla *(solda)* özdeşleştirmekle kalmamış, ona Kelt tanrısı Kerunnos'un boynuzlarını da eklemiş olabilirler. Boynuzları Şeytan sembolü haline getirerek pagan tanrıyı da itibardan düşürmüş oluyorlardı.

▲ **Kara ayin**
Geleneksel Satanistler Hıristiyan sembolizminin büyük ölçüde tersyüz edildiği "kara ayini" kutlarlar: Haç baş aşağı durur, kupadan da şarap yerine kan içilir. Tensel yanımızın hakimiyetini vurgulamak üzere cinsel imalar ya da kurban da olabilir.

◀ **Honorius Grimoire'ı**
Ortaçağ'da kara büyü kitapları alışılmadık değildi. Bu büyü, sembol ve formüller kitabı 17. yy'da yayımlanmıştı. Şeytan çağırmak için nasıl ayin yapılacağı gösteriliyordu. Hıristiyan ayinini alaya aldığından dine saygısızlık simgesidir.

▲ **Yılan biçimindeki Şeytan**
Yanıltmak için biçim değiştirme ustası Şeytan'ın Adem ile Havva'yı Cennet Bahçesindeki yasak elmayı yemeye kandıran yılan olduğu varsayılır. Tanrının yılanı lanetlemesi onu Tanrı katından düşüşün güçlü bir simgesi haline getirmiştir.

İBLİS VE KÖTÜ RUHLAR

Kötü ruhlar zaman içinde pek çok uygarlığın inancında yer almış ve çoğunlukla kötü talih ve kötülük olarak görülmüşlerdir. Bireyin karanlık yanının temsili olarak da algılanmış ve akıl hastalıkları onlarla açıklanmıştır. Çoğu durumda bunlar dinsel batıl inançlarla ve Tanrının özünde iyi olan, gücünün her şeye yettiği söylendiği bir dünyada neden kötü şeyler olduğunu açıklama ihtiyacıyla iç içedir. Bundan ötürü kötü ruhlar ve iblislerle ilgili sembolizm büyük ölçüde İyi ile Kötü arasındaki mücadeleyle ilgilidir.

▲ **Gala**
Mezopotamya mitolojisinde Gala adı verilen ve ölüm ile karanlık sembolü yedi iblis vardı. Geceleri dolanır, ölüler alemine sürükleyecekleri kurban ararlardı.

▲ **Ortaçağ iblisi**
Ortaçağ'da, sürekli iblislerce kovalanan Aziz Büyük Anthony'ninki gibi efsaneler Tanrı inancının kötü ruhun baştan çıkarıcılığı üzerindeki zaferini simgelerdi. .

▲ **Tokoloşi**
Güney Afrika'da iblisler tokoloşiler biçimindedir. Bu iblislere duyulan korku çok yaygındır ve insanlar gece vakti bu kötü ruhların saldırısına uğramamak için yataklarını tuğlalar üzerinde yükseltirler.

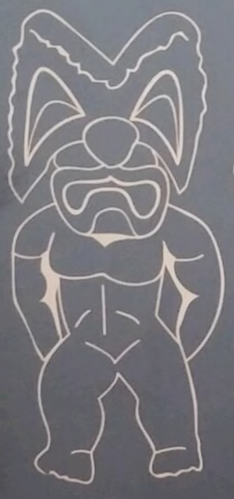

▲ **Hawaii tanrısı Ku**
Pek çok kültürde Ku gibi tanrıların kendisine tapanlarda korku ve huşu uyandırmak için şeytani bir görünüşü vardır. Bu da dışarıdan bakanların tanrısal olanla şeytani olanı birbirinden ayırmasını güçleştirir.

▲ **Babil iblisi**
Babil'de ruhsal ya da bedensel bir hastalığı olan ya da büyük bir kayıp yaşayan kişinin tanrıları kızdırdığı inancı yaygındı. Talihsizlikleri bunun işareti ve iblislerin işbaşında olduğunun kanıtıydı.

◀ **Mara'nın kızları**
Budizm'de iblis Mara baştan çıkarıcılık sembolüdür. Meditasyon sırasında Buda'nın dikkatini çelmeye çalışan da oydu. Hatta güzel kızlarını yollamış, Buda'nın dikkatini dağıtmaya kalkışmıştı. Buda ise Aydınlanma ve öğretisini formüle etmek için yoluna devam etti.

ŞEYTAN ÇIKARMA

Kötü ruhun kişinin bedenine iradesi hilafına girme gücünde olduğuna inanılır. Sembolik Hıristiyan ritüelinde şeytan çıkarmak için aşağıdaki nesneler kullanılır.

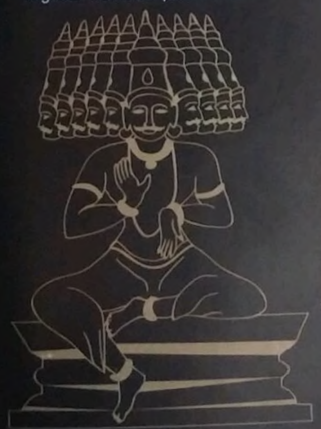

▲ **On başlı Ravana**
Hindular için Ravana kötülüğün ta kendisidir ve egoyu temsil eder. Güç ve hırsının sembolü on baş ve çok sayıda kolla tasvir edilir. Dusshera şenliğinde kuklaları yakılır.

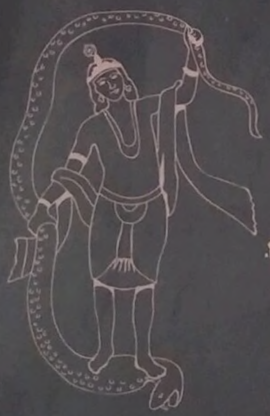

▲ **Asuralar**
Hindu mitolojisinde *asura*lar tanrılarla sürekli mücadele halindeki güç peşinde varlıklardır. Çoğunlukla iblis olarak değinilmekle birlikte saf kötülük simgesi olmaktan çok kuraklık, sel ve açlığı temsil ederler.

▲ **Rahu**
Rahu ölümsüzlük kupasından içtiği için başı vurulmuş bir *asura* idi. Güneşle Ay'ı kovalayıp yuttuğundan tutulmaların sembolüydü, ancak onlar da Rahu'nun açık boynundan yeniden görünürlerdi.

AYRICA BAKINIZ

Ay, *sf. 18–19*
Mısır tanrıları, *sf. 138–139*
Kelt ve Kuzey Avrupa tanrıları, *sf. 142–43*
Melekler *sf. 188–89*
Cadılar ve Vikalar, *sf. 192–93*
Müzik aletleri, *sf. 274–75*

CADILAR VE VİKALAR

Çeşitli biçimlerde uygulanan cadılık Eski Mısır ve dünyanın bütün dinlerine uzanan eski bir gelenektir. Keltlerde "cadı" anlamına gelen "vika" kelimesi doğayla ama aynı zamanda büyü ve gizli ilimlerle de ilgilidir. Geleneksel olarak bilgelik ve bilgileriyle saygı görmüş cadılar 15-17. yüzyıllar arasında Hıristiyanların takibine uğramıştır. Bu dönemde uygulamaları sapkınlık sayılmış, sembolizmleri de Şeytan ile özdeşleşmiştir.

◂ **Büyü bebekleri**
Belirli bir kişinin sembolü olarak yapılan bebeklerin bebeği yapana bu kişinin hayatını etkilemesini veya ona zarar vermesini sağlayan büyülü güçleri vardır.

CADILAR

Büyü cadılığın başlıca dayanağıdır. Yüzyıllar boyunca cadıların büyü yapma ve spiritüel şifa ritüelleriyle özdeşleşmiş çeşitli araç, işaret ve dostlara (hayvanlar) dayalı sembolik cadı imgeleri ortaya çıkmıştır. Tepeden tırnağa karalar giyinen çirkin yaşlı kadın imgesi klişe haline gelmiş olmakla birlikte bugün cadıların tasvirinde yaygın olarak kullanılan çoğu fiziksel nitelik zengin bir sembolizm içerir.

▲ **Çalı süpürgesi**
Huş ağacından yapıldığında doğum ve yeniden doğuş, fındık ağacından yapıldığında bereket ve bilgi, porsukağacından olanı da ölüm ve diriliş anlamına gelen çalı süpürgeleri negatif enerjiyi dağıtmada kullanılır ve fallik bir sembolik anlamları vardır. Bereket törenleri sırasında cadıların süpürgelerine bindiği söylenir.

▲ **Değnek**
Değnek yaygın bir biçimde cadılıkla özdeşleşmiştir ve cadının enerjisiyle gücünü simgeler. Herhangi bir maddeden yapılır, en yaygın biçimi etkili bir enerji iletkeni olan ağaçtan olanlardır. Büyünün bir parçası olarak ya da belirli ritüeller sırasında enerjiyi çekme ve aktarmada sihirli değnek kullanılabilir.

▸ **Kazan**
Bazı ritüellerin en önemli nesnesi olan kazan son derece semboliktir. Rahim, bereket ve yeniden doğuş anlamına gelir. Kullanıldığında toprak, su, ateş ve hava olmak üzere dört elementi de simgeler.

▲ **Kupa ya da ayin kadehi**
Kehanetler sırasında sıkça kullanılan ayin kadehi cadının ruhsal güçlerini, sezgi ve duygularını temsil eder.

▲ **Efsun ve iksirler**
Efsun yarara ya da zarara işleyebilir. Kullanılan maddeler bile sembol değeri taşır. Sözgelimi kurbağa kullanımı kötülük anlamına gelir.

CADILARI ORTAYA ÇIKARMAK

Cadıları şeytana tapanlar olarak görmek 15-17. yüzyıllar arasında teşvik ediliyordu ve cadı avları sıradanlaşmıştı. Binlerce cadı (kimi zaman hayvanlarıyla birlikte) idam edilmiştir. *Malleus Maleficarum* adlı bir elkitabı cadıların Şeytan işaretleri (genelde bir doğum lekesi) ve aralarına sızmış olabilecek işkencecilerden duydukları korkuya dayanılarak nasıl tanınacağının kurallarını belirler. Kimi zaman kurbanlar bağlanarak suya bırakılır, boğulup boğulmadıklarına bakılırdı. Bu sınavdan sağ çıkmak cadı olduklarının onaylanması anlamına geliyordu.

▲ **Büyü kitapları**
Cadının bir güç sembolü olan büyü kitabı muhtemelen Ortaçağ'daki sihir kitapları ya da *grimoire*'lardan türemiştir.

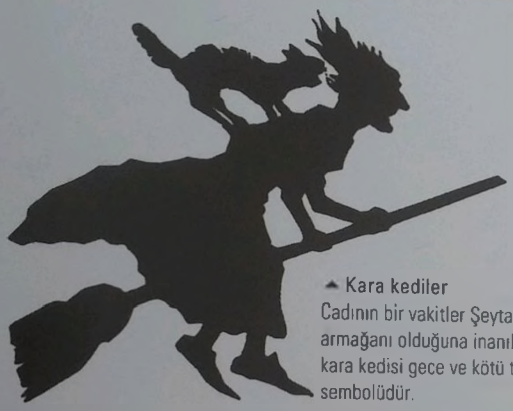

▲ **Kara kediler**
Cadının bir vakitler Şeytan armağanı olduğuna inanılan kara kedisi gece ve kötü talih sembolüdür.

▲ **Kuzgun**
Cadılıkta yaygın olan kuzgun şifa ve kehaneti simgeler. Biçim değiştirmeyle de ilişkilendirilmiştir.

▲ **Karakurbağası**
Ölüler alemiyle ilişkili ve ölüm, karanlık ve zehir sembolü karakurbağası yaygın bir cadı dostudur.

VİKA

Vika cadılığın günümüzde uygulanan bir biçimidir. Kelt cadılık geleneğinden esinlenmiştir ve pek çok sembolü bulunmaktadır. Bunlardan üçlü halka gibi kimileri ritüeller sırasında kullanılır, diğerleri tanrıları ifade eder, küçük bir bölümünün kökeni de belirsizdir.

◀ **Pentakl**
Daire içinde bir pentagram olan pentaklin, dördü hava, ateş, toprak ve su olmak üzere elementleri, beşincisi de ruh anlamına gelen eteri simgeleyen beş köşesi vardır. Daire birlik simgesidir, sembolün tümü de beden-ruh bütünlüğünü temsil eder.

▲ **Kerunnos**
Bu işaret eski Kelt ormanlar ve orman hayvanları tanrısı boynuzlu Kerunnos'u temsil eder. Vika'nın eril gücünün sembolüdür.

▲ **Ana Tanrıça**
Vika'nın dişil gücü kimi zaman Mısır Ana Tanrıçasına dayanan bir sembolle temsil edilir. Eşi, boynuzlu tanrı Kerunnos'tur.

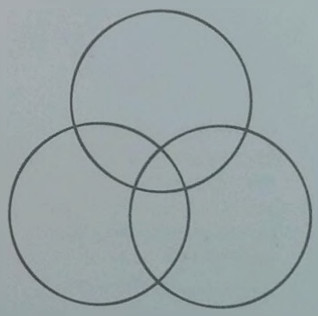

▲ **Üçlü Halka**
Üçlü (ana, kız ve kocakarı) tanrıçayı çağırmak için yapılan ritüelde kullanılan bu sembol zihin, beden ve ruhu temsil eder.

▲ **Heptagram**
Kesintisiz bir çizgiyle oluşturulan heptagramın yedi noktası diğer şeylerin yanı sıra yedi gezegeni simgeler.

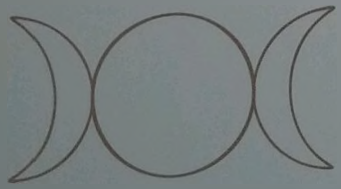

▲ **Üçlü Ay**
Büyüyen, dolun ve küçülen Ay olarak üçlü tanrıçayı simgeleyen bu işaret bütününde hayat döngüsünü ifade eder.

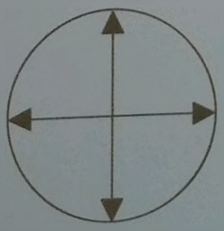

▲ **Ruh Çemberi**
Bütün Vika ritüelleri buradaki gibi bir çember çizimini gerektirir. Çemberin her çeyreği dört elementten birinin sembolüdür.

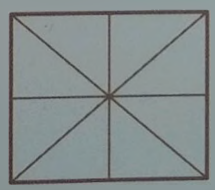

◀ **Cadı işareti**
Bu işaretin tam anlamı bilinmiyor. Görüşlerden biri dörtgenin Dünya, üçgenlerin de zihin, beden, ruh, erkek, kadın ve çocuğu temsil ettiğidir.

AYRICA BAKINIZ
Kuşlar, *sf. 58–61*
Sürüngenler ve suda yaşarlar, *sf. 64–65*
Bereket ve çocuk doğurma, *sf. 120–23*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Kutsal Kâse, *sf. 208–09*

TILSIMLAR

İyi güçlerin sembolü olan tılsımlar binlerce yıl boyunca korunma ve güç için takılagelmiştir. Çoğunlukla fildişi, değerli taş ve ahşap gibi doğal malzemelerden yapılan bu küçük objeler büyü olarak veya şans getirme, koruma ve kuvvet amacıyla kullanılır. Dinsel ya da batıl kökenleri de olabilen tılsımlar genelde kötülüğü etkisiz hale getirme arzusunun sembolleridir.

Azabaçe
Güney Amerika'da yeni doğanlara bazen siyah ya da kırmızı mercandan sıkılı bir avuç biçiminde ucuyla altın bir bilezik takılır. Direnç sembolü olan bu tılsım bebeği aşırı beğeniyle ilişkilendirilen *mal do ojo*'dan (nazar) korur.

Gümüş büyü bileziği
20. yy başlarından bu yana genç kızlar arasında popüler olan gümüş büyü bileziği her yıl yeni bir büyü eklenerek doğum günlerinde verilir. Her bir gümüş parçanın ayrı anlamı vardır. Örneğin nal uğur sembolüdür, Cupid aşkı anlatır, leylekse çocuk doğurmayı temsil eder.

Baharat topu
Ortaçağ'da yaygın olan baharat kutuları genellikle boyuna takılır ve kokular, baharatlar içerirdi. Tatlılık ve koruma sembolü olarak bulaşıcı hastalıklara karşı takılırdı.

Göz boncuğu
Bütün Ortadoğu'da görülen bu tılsım taşıyanı başkalarının kıskançlığından kaynaklandığı söylenen nazardan esirger. Göz sembolü, gözünü dikenlerin bakışlarının yönünü değiştirir.

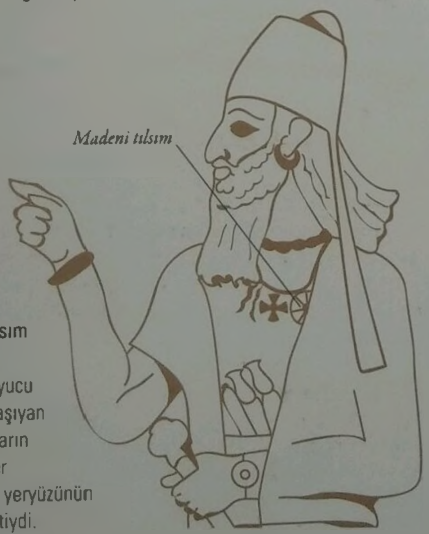

Madeni tılsım
Asur kralları tanrıların koruyucu sembollerini taşıyan madeni tılsımların olduğu kolyeler takardı. Metal yeryüzünün gücünün işaretiydi.

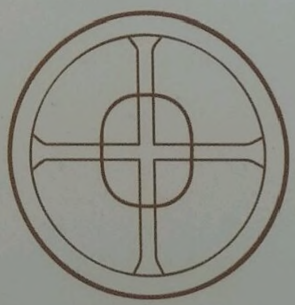

Şövalye tılsımı
Ortaçağ şövalyeleri savaşta çokluk tılsım takarlardı. Bu örnek Polak bir şövalyenin kemerinden ve bol sağlık, varlık, güç sembolü.

Pazuzu
Doğum sırasında Asurlu kadınlar Pazuzu resminin olduğu tılsımlar takarlardı. Efsaneye göre bu eski iblis düşük ve bebek ölümlerini engellerdi.

Kırmızı beyaz iplik
Geleneği izleyen Bulgarlar ilkbaharın gelişini hızlandırmak üzere bileklerine bir parça kırmızı beyaz ip bağlarlar. Bu iki renk birlikte sevinci simgeler.

MISIR TILSIMLARI

Eski Mısır'da semboller hayatın önemli bir parçasıydı ve özellikle de tılsım kullanımında ortaya çıkardı. Seramik, değerli taş ve metallerden yapılan tılsımlar belirli tanrı ya da hayvanların niteliklerini simgelerdi. Şükran, korunma ve talih sembolü olarak takılır, sonraki yaşama yolculukta eşlik etmeleri için mumyalarla birlikte mezara konurdu.

Mücevherli tılsım
Saklı hakikat ve ışık sembolü olan mücevherli tılsımlar kötülükten koruyucu olarak sonraki yaşamda doğru düzeye ulaşmaları için ölenlerle birlikte gömülürdü.

Bokböceği/Skarab
Skarab tıpkı kendisinin gübre yuvarlaması gibi Güneşi gökyüzünde yuvarlayan Mısır Güneş tanrısı Khepri'yi simgelerdi. Bu böceklerin kalbi de koruduğuna inanıldığından tılsım olarak taşınırlardı.

Ankh
Güneşle ilişkilendirilmişti ve ebedi yaşamı simgelerdi. Çoğunlukla altın ya da bakırdan yapılır, sonraki yaşamda ihtiyaç duyulacak nefesi temsil etmek üzere ölenlerin mezarına bırakılırdı.

Horus'un Gözü
Horus'un sağ gözü Güneş, sol gözü de Ay'ı simgeler. Sembol olarak göz kötülüklerden korunma anlamını taşırdı ve taşıyana şifa gücü vermesi için de kullanılırdı.

Madalyon
Bir zamanlar hastalık ve kötülüğü savuşturmada kullanılan otların muhafazası olan madalyon sevgilinin saçından bir bukle ya da resminin saklandığı aşk sembolleri haline gelmiştir.

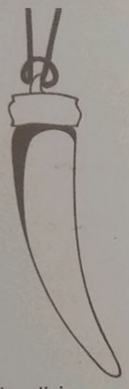

Kaplan dişi
Pençe, diş gibi hayvanlardan gelme tılsımlar bu yaratıkların olumlu güçlerini temsil eder. Bu kaplan dişi de cesaret ve gücün sembolü.

Tavşan ayağı
Batı'da uzun zaman bir talih tılsımı olarak görülen tavşan ayağının kişiye bereket -Çinlilere göre bir de refah- getirdiğine inanılır.

Aziz Christopher
Bazı dönemler "Kara Ölüm"e karşı koruyucu olarak da takılmış olan St.Christopher tılsımları daha yaygın bir şekilde özellikle de yolculukta güvenlik sembolüdür.

Hei Tiki
Hei Tiki insan biçimi verilmiş ve embriyo sembolü bir Maori tılsımıdır. Kadınlar tarafından doğurganlık için takılır.

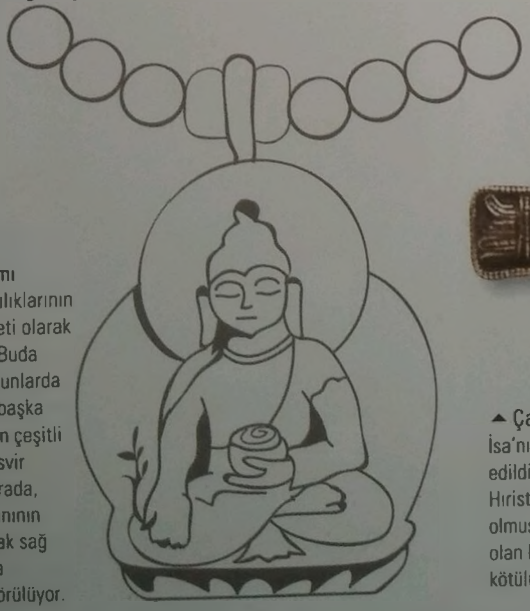

Buda tılsımı
Budistler bağlılıklarının dışsal bir işareti olarak genellikle bir Buda tılsımı taşır. Bunlarda Buda her biri başka bir anlamı olan çeşitli duruşlarda tasvir edilmiştir. Burada, Aydınlanma anının sembolü olarak sağ elinin toprağa dokunduğu görülüyor.

Çarmıhtaki İsa
İsa'nın çarmıha gerilişinin tasvir edildiği tılsımlar öteden beri Hıristiyan inancının sembolü olmuştur. "İyi"nin ta kendisi olan bu tılsım taşıyanı kötülükten korur.

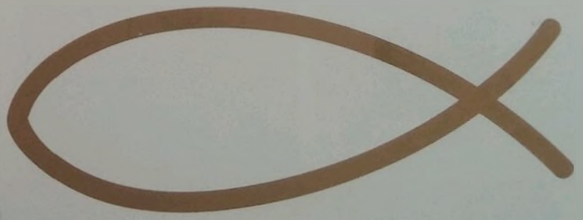

İchthys
Eskilerde bereket tılsımı olarak kullanılan İchthys (balık) zamanla Hıristiyanlık sembolü haline gelmiştir. Önce gizli bir işaret olarak kullanılmış, ardından tılsım olarak takılmıştır. Kuzey Amerika'da balık gizli bilgi simgesi bir totem hayvanıdır, tılsımı da korunma amaçlı taşınır.

AYRICA BAKINIZ

Güneş, *sf. 16–17*
Baş, *sf. 106–09*
Bereket, çocuk doğurma, *sf. 120–123*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Kabile totemleri, kahramanlar, düzenbazlar, *sf. 150–51*
Budizm, *sf. 164–69*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*

KEHANET

Eski zamanlardan beri, geleceği önceden kestirme ya da kötü gelişmeleri açıklama girişimi anlamındaki kehanet her kültürde görülmüştür. Kullanılan yöntemler çubuk ya da taş fırlatmaktan çay yaprakları ve hayvan bağırsaklarının incelenmesine, el falından tarot okumalarına kadar her şeyi içerir. Bazı kehanet biçimleri belirli bir soruya cevap olarak sarkacın sağa ya da sola hareketi gibi bir "işarete" dayanırken daha karmaşık diğerlerinde uygun bir sonuca ulaşmak için yorum gerektiren sembol sistemleri ve bileşimlerden yararlanılır.

HAREKETİ GÖZLEMLEMEK

"Evet" ya da "hayır" türü cevap bekleyen bir soru "yukarıdan gelecek" en basitinden bir işarete dayandırılabilir; bu da bir sarkaç hareketinin, sürü halinde uçan kuşların oluşturduğu biçimin veya çatal çubukların yorumlanması olabilir. Kehanetin bu biçimleri uzun zaman boyunca kullanılmıştır, geçmişi de en azından Eski Mısır'a dek uzanır.

◂ **Tavuk gözlemi**
Romalı falcılar çoğunlukla savaşlardan önce kutsal tavuklara danışırlardı. Hayvanların yemlenme ve eşelenme biçimleri sembolikti. Yemeleri hayra, tersi kötüye işaretti.

◂ **Sarkaç**
Sarkaç, bir tür çatal çubuk kullanımı gibidir. Kehanette bulunan kişi bir dizi basit soru sorar, sarkacın hareket yönü de evet/hayır olarak yorumlanır.

İŞARETLERİ OKUMAK

Falcıların geleceği önceden görme ya da "işaretleri" okuyarak belirli bir durumu yorumlamada başvurduğu çeşitli yollar vardır. Bunlar arasında duman çıkararak oluşan biçimleri gözlemleme, eritilen balmumunun katılaşırken aldığı şekillere ya da çay yaprağı veya kahve telvesinde ortaya çıkanlara bakma sayılabilir. Hepsinde de görülen şekiller daha derin anlamların sembolüdür. Örneğin çatal şekli alınacak bir kararı işaret ederken düz bir çizgi halinde yükselen duman iyi sonucu gösterir.

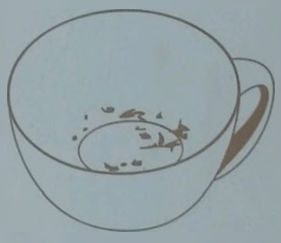

▴ **Çay yaprakları**
Çay falı sanatı içilen çayın bardakta kalan yapraklarının oluşturduğu şekillerin yorumundan oluşur. Bardağın dibindeki şekiller geçmişi, üst kısmındakiler geleceği temsil eder. Her bir şeklin -sözgelimi kuzgun, meşe palamudu, bayrak- kötü haber, başarı ya da tehlike gibi sembolik bir anlamı vardır.

▴ **Kehanet kemikleri**
Bu Eski Çin kehanet yönteminde bir hayvan kemiğine çeşitli semboller hakkedilir ve birkaç delik oyulur. Isıtıldığında zayıflayan kemik çatlar. Oluşan çizgiler ve bunların çeşitli sembollerle ilişkileri kehanette bulunmak üzere yorumlanır.

◂ **Kehanet kâsesi**
Nijeryalı Yorubalar bir kâseyi kumla doldurup çubukla hafifçe vururlar. Kumda böylece oluşan biçim kâhin tarafından yorumlanır..

KRİSTAL KÜRE

Kehanette bulunulurken sıklıkla yararlanılan kristal küre Güneş ya da başka bir ışık kaynağının ışınlarını yoğunlaştırır, bu özelliğiyle de ilahi ışık ve göksel güç sembolüdür. Falcı zihnini boşaltıp bakışlarını kristalin derinliklerine dikerek geçmiş ya da gelecek olaylardan sahneler olarak yorumlanan anlık içgörüler edinebilir.

I CHING

Değişimler Kitabı olarak da bilinen *I Ching* Çin felsefesinin temelidir. Üç trigramdan oluşan heksagramların (burada gösterilen) yorumlanmasıyla kehanette de kullanılır. Üç kesik (Yin) ve düz (Yang) çizgiden para ya da çubuk atılarak rastgele oluşturulan her bir trigram evrenin farklı bir yönünü; farklı bir element, yön, ilişki, figür ve beden bölümünü temsil eder.

▲ **Toprak trigramı (Kun)**
Alıcılık sembolü Kun üç Yin çizgisinden oluşur, dolayısıyla dişildir. "Anayı" temsil eder. Toprak elementi, batı ve üreme organlarıyla ilişkilendirilir.

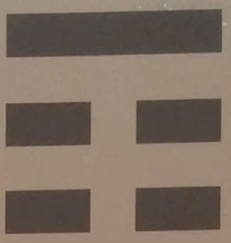

▲ **Dağ trigramı (Ken)**
Yang'dan çok Yin olan bu başlangıçlar ve bitişler sembolü "en küçük oğul" anlamına gelir. Toprak elementi, batı ve ellerle bağlantılıdır.

▲ **Su trigramı (Kan)**
Kan durağanlığa karşı uyaran çok çalışma sembolüdür. "Ortanca oğul" anlamında ve Ay, su, doğu ve kulakla ilişkilidir.

▲ **Rüzgâr trigramı (Sun)**
Nezaket simgesi *Sun* "en büyük kız çocuk" anlamına gelir. Yumuşak ahşap, doğu ve kalçalarla ilişkilidir.

▲ **Gök gürültüsü trigramı (Chen)**
Büyüme ve canlılık simgesidir. "En büyük oğlu" temsil eder ve sert ahşap, yumuşaklık, doğu ve ayaklarla ilişkilidir

▲ **Ateş trigramı (Li)**
Işık sembolüdür ve "ortanca kız evladı" temsil eder. Ateş, Güneş, doğu ve gözle bağlantılıdır.

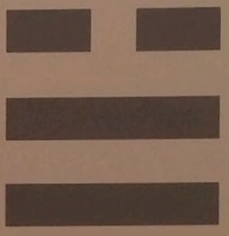

▲ **Göl trigramı (Tui)**
Sevinç ve haz trigramıdır. "En küçük kız çocuğu" temsil eder Yumuşak metal, batı ve ağızla ilişkilendirilir

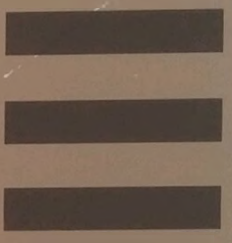

▲ **Cennet trigramı (Chien)**
Yaratıcı enerjinin Yang sembolüdür. *Chien* erildir ve "baba" anlamını taşır. Sert metal, batı ve başla ilgilidir

BAŞLANGIÇ YÖNTEMLERİ

Kehanette başlangıç olarak çoğu kültürde kura çekimi, taşlar, çubuklar ya da benzeri nesneler kullanılır. *I Ching* olasılıkla en tanınmış yöntemdir ama runik yazı, zar, hatta hindistancevizi kabukları gibi daha pek çoğu vardır. Kau Cim'de olduğu gibi tek bir çubuk da kullanılabilir, 24'e kadar runik taş da. Bu şekilde başlangıcın özü sonucun rastlantısal olmasıdır ve sembolik anlam her seferinde yeniden yorumlanır.

◀ **Zar**
Muhtemelen en tanınmış şans sembolü zardır. Kehanet amacıyla çeşitli şekillerde atılabilir. Bunlardan biri üç zar kullanımıdır. Her biri sırayla alınır ve atılır. Çıkan sayı usulünce yorumlanır.

▲ **Runik taşlar**
Runik taş falının geçmişi Ortaçağ'a uzanır. Yirmi dört taş bir dizi formasyonun herhangi birine göre yerleştirilir, okuma da her bir taşın taşıdığı sembole ve bunun bütün içindeki yerine göre yapılır.

◀ **Afrika kemik falı**
Bir zamanlar yaygın olan bu fal günümüzde popülerliğini yitirmiştir. Bu kehanet yönteminde sayıları genelde 4-14 arası değişen kemik takımları kullanılır ve atıldıktan sonra aldıkları biçimle gösterdikleri yöne göre fala bakılır. Her kemik farklı bir şeyin simgesidir. Örneğin kuşun kanat kemiği yolculuğu temsil ederken göğüs kemiği de aşk olarak yorumlanır.

▲ **Hindistancevizi**
Afrika'nın bazı yerlerinde dört parça hindistancevizi atılır ve bunların içinin mi dışının mı yere geldiğine göre sorular yanıtlanır. Yalnızca beş olası sonuç vardır, bunlar hareketli ölçekte pozitiften negatife sıralanmıştır. Aynı şekilde metal paralar da kullanılabilir.

▶ **Kau Cim**
Bir miktar "talih çubuğu" silindir bir kutuya konur ve içlerinden biri (bazen birkaçı) düşene dek sallanır. Çubuklardan her birinin belirli bir sembolik anlamı vardır ve bu da sorulan soruya göre yorumlanır.

AYRICA BAKINIZ

Değerli taşlar, *sf. 42–43*
Şamanizm, *sf. 154–55*
Taoizm, Şintoizm, *sf. 170–71*
Vudu, *sf. 186–87*

EL FALI

Geleceği okumanın eski bir yöntemi de el falıdır. Elin bütün özellikleri değerlendirilir: Avuç ve parmakların genel biçimi, parmaklar ve başparmağın avuca bitiştiği yerdeki baskın çizgi ve tepecikler, hatta görece parmak uzunluğuyla çizgilerin derinliği bile anlamlıdır. Her unsur kişinin yaşamının bir yönünü temsil eder. Sözgelimi parmaklar güven, disiplin, yaratıcılık ve iletişimle ilişkili görülür, avuçtaki tepeciklerse gurur, düş gücü, sevgi ve kederle. Elin biçimi, rengi, duruşu ile birlikte bunlar el falına bakanın yalnızca geçmişi değil, geleceği de ortaya çıkarmasını sağlar.

Avuçta yağ
Arap ülkelerinde fal bakmanın geleneksel bir yöntemi geleceği avuç çukuruna doldurulan yağdan okumaktır. Yağın çizgilere akış biçimi kişinin karakteri kadar geleceğini de okumaktır.

TAROT

Kart okuma en azından 15. yy'dan bu yana bilinmektedir. Bir Tarot destesi Majör Arkana/Büyük Sırlar (*burada görülen*) adı verilen yirmi iki kart ile Sopalar, Kupalar, Kılıçlar ve Tılsımlar olarak gruplandırılan Minör Arkana/Küçük Sırlar kartlarından oluşur. Fal bakmada en fazla kullanılan Majör Arkanadır. Kartlar falına bakılan kişi tarafından karıştırılır ve okumayı yapan tarafından, sorulan sorunun niteliğine göre değişen çeşitli şekillerde dizilir. Okumanın sonucu karmaşıktır: Her kart kişinin yaşamından bir aşamayı simgeler, ancak kartın bütün içindeki yeri, çevresindeki diğer kartlar, resminin düz mü ters mi açıldığı gibi unsurlar sembolik anlamlarını değiştirebilir.

Soytarı
Varı yoğu omzundaki çıkında tasvir edilen Soytarı masumiyet ve tasasızlık anlamına gelir ve genelde talihini aramayı ve/veya yeni bir yolculuğu temsil eder. Ters durduğunda toyluk ve aptallık anlamındadır.

Sihirbaz
İrade gücü ve sonuca ulaşma becerisini simgeleyen Sihirbaz bir masa ve üzerindeki, Minör Arkana sembolleri sopalar, kılıçlar, kupalar ve tılsımlarla tasvir edilir. Ters açıldığında bu becerilerin kötüye kullanımı anlamını taşır.

Başrahibe
Genelde tefekkür halinde bir tahtta oturur halde betimlenen Başrahibe bilgelik ve sağlıklı yargı sembolüdür. Ters durduğunda vizyonsuzluk ve kötü hüküm verme anlamına gelir.

İmparatoriçe
Yaradılış ve büyüme sembolüdür. Bir küre ve kalkanında Venüs simgesiyle tasvir edilir. Ters dönmüş hali eylemsizlik ve kararsızlık olarak yorumlanır.

İmparator
Genelde tahta oturmuş resmedilen İmparator maddi şeyler ve dünyevi otorite sembolüdür; mutlak hakimdir. Ters durduğunda bu kart kolay aldatılma ya da olgunlaşmamışlık anlamını taşır.

Papa Kartı
Cennet kapılarını simgeleyen iki sütunun önünde oturan Papa'nın barış ve uyum sembolü üç çizgili bir asası ile tacı vardır. Kartın ters açılmış hali saldırıya açıklık olarak yorumlanır.

Âşıklar
Yürek meselelerini temsil eden Âşıklar kartı içsel ahengi de simgeler. Cupid üzerlerinde uçmaktadır. Kart ters durduğunda yoldan çıkma ya da ayrılık olarak değerlendirilir.

Savaş Arabası
Mücadele ve yoğunlaşma gereğini işaret eden Savaş Arabası başarıya ulaşmak amacıyla farklı istekleri gemlemek anlamını da taşır. Ters açılmışsa bir işi sonuna kadar götürmemeye yorulur.

▲ **Adalet**
Elinde kılıç ve adalet terazisiyle bir kadın olarak tasvir edilen bu kart manevi ve maddi alanlar arasında dengenin sembolüdür. Ters durduğunda dengesizlik ve adaletsizliği işaret eder.

▲ **Yaşlı Adam/Münzevi**
Çoğunlukla elinde bir fenerle gösterilen Yaşlı Adam iç göztem ve kendini inceleme temsilidir. Öğüde duyulan ihtiyaç anlamına gelebilir. Ters durduğunda inatçılık ve tavsiyelere kulak vermeme olarak yorumlanır.

▲ **Kader Çarkı**
Üzerinde hayvanların döndüğü bir çarkın yer aldığı bu kart hareket, yeni bir döngünün başlangıcı ve beklenmedik iyi talihi temsil eder. Ters durduğunda kötü talih ve kötüye giden beklenmedik değişim işaretidir.

▲ **Kuvvet**
Aslanın çenesini açan bir kadın imgesiyle bu kart içsel güç ve kararlılığı temsil eder. Ters durduğunda Kuvvet kartı güvensizlik ve zayıflık simgesidir.

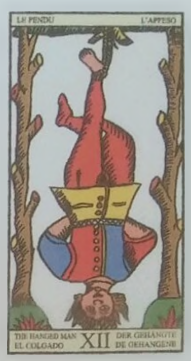

▲ **Asılmış Adam**
Meditasyon ve özveri sembolü bu kartta her zaman aynı şekilde, bir ayağı bağlı, diğeri bükülmüş, elleri arkasına bağlı halde asılmış bir adam gösterilir. Ters açılmışsa bencilliğe işarettir.

▲ **Ölüm**
Çoğunlukla iskeletle tasvir edilen Ölüm dönüşüm ve yeniye yolu açmak üzere eskiden kurtuluş anlamını taşır. Ters açıldığında da uyuşukluk ve devam etme becerisinin yoksunluğunu gösterir.

▲ **İtidal**
Bu kartta bir kupadan diğerine sıvı akıtan bir melek görülür. Ilımlılık ve özdenetim sembolüdür. Ters duruyorsa kendine hakim olamayış ya da bir çeşit çıkar çatışmasını işaret eder.

▲ **Şeytan**
Tasvirinde zincirlenmiş iki kişinin yer aldığı Şeytan boyunduruk altına girme ya da başarısızlığı temsil eder. Yıkım anlamına da gelebilir. Ters açıldığında bağlayıcı bir şeyden kurtuluşu simgeler.

▲ **Kule**
Yıkılan kule radikal bir değişimin, sözgelimi yeni bir yere taşınma veya kader değişikliği işaretidir. Ters anlamı değişime direnç ve rutine takılıp kalmadır.

▲ **Yıldızlar**
Umut ve dileklerin gerçekleşmesini temsil eden yıldızlar bir kaptan su döken çıplak bir kadının üzerinde ışıldamaktadır. Ters açıldığında kendinden kuşku ve gerçekleşmeyen düşler anlamını taşır.

▲ **Ay**
Hem hilal hem dolunay biçiminde tasvir edilen Ay herhangi bir yanılgı ve adımları dikkatli atma gereğini temsil eder. Ters ise her şeyin iyi sonuçlanacağına yorulur.

▲ **Güneş**
Hoşnutluk ve doyum sembolü Güneş kartı kişisel bir amaca ulaşma anlamına da gelebilir. Ters anlamı gelecek planlarında gecikmeleri işaret eder.

▲ **Son Hüküm**
İnsanlar mezarlarından doğrulurken borazan çalan melek geçmişi kabul ve geçip gitmeye bırakma anlamındadır. Ters duruyorsa yola devam etme isteksizliğinin işareti olarak yorumlanır.

◀ **Dünya**
Çevresinde bir melek, kartal, boğa ve aslanla oval bir çelenk içinde duran bir kadının görüldüğü bu kart açığa vurma, vahiy sembolüdür. Dünya kartı büyük başarı anlamına gelir. Ters anlamı başarısızlıktır.

AYRICA BAKINIZ
Gece göğü, *sf.20–23*
İnsan bedeni, *sf.112–15*
Eller ve ayaklar, *sf.116–19*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf.140–41*

BATI ASTROLOJİSİ

Kehanetin bir türü olarak Batı astrolojisinin geçmişi İ.Ö. 3000'in Mezopotamya'sına kadar uzanır. Güneş, Ay, gezegen ve yıldızların insanın doğum anındaki konumları temelinde ve bunlara atfedilen sembolik niteliklerle çalışan astrologlar kişinin horoskopunda bir araya gelen karakter özelliklerini tanımlayabilirler.

GÜNEŞ BURÇLARI

Batı astrolojisinin temeli, Dünya'nın ekliptik kuşağında, yani Güneş'in gökyüzünde çizdiği yolda yer alan on iki ana takımyıldızdan oluşan burçlar kuşağı, Zodyak'tır. Astrologların "Güneş" burçları olarak adlandırdığı Zodyak Koç ile başlar, Balık ile tamamlanır. Terazi'yi simgeleyen terazi gibi, her burç bir sembolle temsil edilir ve kişinin kaderini saptamada kullanılır. Horoskop (doğum anında Güneş, Ay ve diğer gezegenlerin konumunu gösterir yıldız haritası) çıkarılarak kişinin hayatındaki ana etkiler gök cisimlerinin birbirleriyle ilişkileri temelinde ortaya konabilir.

▲ **Koç**
(21 Mart – 20 Nisan)
Yönetici gezegeni Mars ile bir ateş burcu olan Koç'un sembolü koçtur. Tipik özellikleri arasında cesaret, liderlik, acelecilik ve coşku yer alır.

▲ **Boğa**
(21 Nisan – 21 Mayıs)
Yönetici gezegeni Venüs ile bir toprak burcu olan Boğa'yı boğa simgeler. Özellikleri arasında sadakat, yaratıcılık ve inat vardır.

▲ **İkizler**
(22 Mayıs – 21 Haziran)
Yöneticisi Merkür olan bir hava burcudur. Sembolündeki ikizler çift yönlü bir kişiliği temsil eder. Tipik özellikleri iyi iletişim ve dürtüselliktir.

▲ **Yengeç**
(22 Haziran – 22 Temmuz)
Su burcu olan Yengeç'in yöneticisi Ay'dır. Sembolü yengecin kabuğu yuva sevgisi anlamına gelir. Tipik Yengeçler ketum olur.

▲ **Aslan**
(23 Temmuz – 23 Ağustos)
Yöneticisi Güneş ile bir ateş burcu olan Aslan'ı aslan simgeler. Tipik özellikleri arasında sıcak ve olumlu bir kişilik, cömertlik ve güçlü şahsiyet sayılabilir.

▲ **Başak**
(24 Ağustos – 23 Eylül)
Toprak burcudur, yöneticisi Merkür'dür. Saflık sembolü bakire ile simgelenir. Tipik bir Başak meraklı, pratik ve titiz, zor beğenen biridir.

▲ **Terazi**
(24 Eylül – 23 Ekim)
Yöneticisi Venüs ile bir hava burcudur. Denge ve uyumu temsil eder. Tipik Teraziler hoş, adil, diplomatik ve tarafsızdır.

▲ **Akrep**
(24 Ekim – 22 Kasım)
Pluto gezegeninin yöneticisi olduğu bu su burcunun sembolü de akreptir. Özellikleri merak, kıskançlığa yatkınlık ve kontrol arzusudur.

▲ **Yay**
(23 Kasım – 21 Aralık)
Yöneticisi Jüpiter'dir ve bir ateş burcudur. Sembolü Kentaur olan Yay'ın tipik özellikleri arasında dürüstlük ve doymak bilmez bir öğrenme arzusu vardır.

▲ **Oğlak**
(22 Aralık – 20 Ocak)
Yönetici gezegeni Satürn olan toprak burcu Oğlağı oğlak simgeler. Tipik özellikleri hedefinin peşini bırakmama, sezgi ve temkin eğilimidir.

▲ **Kova**
(21 Ocak – 19 Şubat)
Satürn'ün yöneticisi olduğu bu hava burcunun sembolü bağımsızlık ve öngörülmezliği temsil eden su taşıyıcıdır. Kovalar idealist ve alışılmadık olur.

▲ **Balık**
(20 Şubat – 20 Mart)
Yöneticisi Neptün ile bir su burcu olan Balığı bir çift balık sembolize eder. Tipik özellikleri psişik yetenek, merhamet ve sezgidir.

◂ **Zodyaklı goblen**
Flandra'dan bu ince goblen işi, Avrupa saraylarında astrolojiye Ortaçağ'dan Rönesans'a verilen önemin göstergesi. Astroloji kültürel yaşamın parçası olmakla kalmıyordu; aynı zamanda bir öğrenim alanı ve entrika konusuydu.

YÜKSELEN VE ALÇALAN

Astrologlar harita çıkarmak için "yükselen" ya da kişinin doğum anında doğu ufkundan yükselen burcu dikkate alır. Yükselen burç çocukluk ve yetişmeyi temsil eder. Bunun tam karşısında, batı ufkunda kişinin ilişkilerini temsil eden "alçalan" burç bulunur. Bu iki burç belirlendikten sonra geri kalan on burç daha da kapsamlı bir okuma için haritaya işlenir.

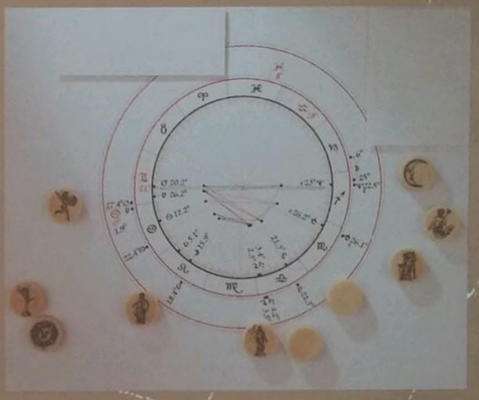

GEZEGEN YÖNETİCİLERİ

Astrologlar gezegenlerin doğum anındaki konumlarına bakarak kişinin kaderi üzerine daha fazla şey söyleyebilir. Her güneş burcunun tek bir yöneticisi olmakla birlikte aynı gezegen birden fazla Güneş burcunun yöneticisi olabilir. Örneğin Venüs hem Boğa hem de Terazi'nin yöneticisidir. Her planetin kendine özgü sembolik anlamı vardır ve kişinin temel özelliklerini güçlendirebilir.

▲ **Güneş**
Erillik sembolü Güneş yöneticiler ve babalığı, güç, otorite ve kendini ifadeyi temsil eder.

▲ **Ay**
Dişi sembolü Ay annelik, duygular ve geçmişle bağı ifade eder.

▲ **Mars**
Güç ve enerji sembolü Mars başla ilişkilendirilir ve hırs, dürtü ve saldırganlık anlamına gelir.

▲ **Venüs**
Aşk ve güzellik sembolü Venüs böbreklerle ilgilidir ve ilişkileri, uyumu, işbirliğini işaret eder.

▲ **Merkür**
İletişim simgesi Merkür sinir sistemiyle alakalıdır ve düşünce, mantık, eğitim alanlarını gösterir.

▲ **Jupiter**
Genişleme, araştırma ve bilgi arayışı anlamına gelen Jüpiter karaciğeri yönetir.

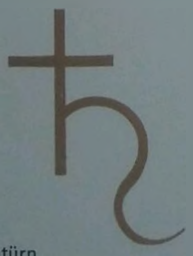

▲ **Satürn**
Deri ve iskelet gibi düzen, sorumluluk ve bilgi arayışı da Satürn'le ilişkilidir.

▲ **Uranüs**
Başkaldırı ve değişim sembolüdür. Yenilik, idealizm ve bireysel özgürlüğü temsil eder.

▲ **Neptün**
Mistisizm sembolü Neptün rüyalar ve fantezilerle ilgilidir. Spiritüellik ve psişik yeteneği temsil eder.

▲ **Pluto**
Dönüşüm sembolü Pluto yeniden hayat bulmayla ilişkili görülür ve yaşam, ölüm ve yenilenmeyi temsil eder.

AYRICA BAKINIZ
Güneş, *sf. 16–17*
Ay, *sf. 18–19*
Gece göğü, *sf. 20–23*
Çin horoskopu, *sf. 204–05*

YILDIZ HARİTASI

"Astroloji" sözcüğü "yıldızbilimi" anlamına gelen Yunanca kökenli bir terimdir. Modern standart Zodyak'ımızın temeli olan Yunan Zodyak'ı kendisinden önce gelen bir Babil sisteminin uyarlanmasıdır. Eski astronomlar takımyıldızlarda hayvan ve efsanevi karakter şekilleri görmüş, bunlardan bazıları daha sonraları Zodyak'ın on iki burcu halne gelmiştir. Aslında bir zaman ölçüm yönteml olan Zodyak daha sonra geleceği görmede kullanılmıştır. "Güneş burçları" ile çıkarılmış bilinen en eski yıldız haritası İ.Ö.410'a tarihlenir. Buradaki 16 yy haritası bir *portolan*ın (açıklamalı Ortaçağ seyrüsefer atlası) parçasıdır ve gökyüzü, takvim ve astrolojik bilgileri bir araya getirerek bunlar arasında varolduğuna inanılan ilişkiyi yansıtır.

1. & 2. Zodyak burçları ve sembolleri
Zodyak'ı oluşturan on iki burcun adları karşılık geldikleri takımyıldızlardan gelir ancak burçlar sembollerle de ifade edilebilir. Örneğin Akrep bir akreple de, ok işaretiyle de anlatılabilir. İşaretin ne şekilde türetildiği bilinmemekle birlikte bazıları akrebin kuyruğunu andırdığını söyler.

Yeni yorum
1661'de geleneksel Zodyak burçlarının "Hıristiyanlaştırıldığı" *Harmonia Macrocasmia* adlı bir yıldız atlası yayımlandı. Bu çalışmada on iki burcun yerini on iki havari, kuzey ve güney takımyıldızlarının yerini de Yeni ve Eski Ahit'ten figürler almıştı.

3. Ay döngüsü
Her burç dört hafta sürer, bu da ay döngüsüne karşılık gelir. Bundan ötürü de Gregoryen takviminin 12 ayına eşit değildir. Sözgelimi Terazi 24 Eylül'de başlar, 23 Ekim'de biter.

4. Gezegenler
Kişinin yıldız haritasında gezegenler de önemlidir, ancak bu haritanın çıkarıldığı tarih olan 16 yy'da Evren çok tanrılıydı. Burada, haritaya birkaç gezegen işaretlenmiş, onların da Zodyak burçlarıyla ilişkileri açık değil.

ÇİN HOROSKOPU

Eski Çin astroloji sistemi doğa bilimleri ve felsefeye ilişkin Çin düşüncesinden doğmuştur. Yaklaşık 5.000 yıl geriye giden bu kehanet biçimi Güneş, Ay, gezegenler ve kuyrukluyıldızlar gibi gök cisimlerinin gökyüzündeki hareketlerine dayanır.

En basit ifadesiyle herhangi bir olay ya da insanın kişiliği tahta, toprak, ateş, hava, su gibi bir element bir de hayvan yönünden ve bunların sembolik olarak Yin ya da Yang oluşuna bağlı olarak yorumlanır.

HAYVAN BURÇLARI

On iki "dünyevi dal" olarak adlandırılan hayvan burçları Çin horoskopunun en bilinen sembolleridir. Batı astrolojisinde olduğu gibi aylarla değil, yıllarla değişirler ve 60 senelik döngülerde beş kez tekrarlarlar; tamamlanması 12 yıl süren Jüpiter yörüngesine bağlıdırlar. Her bir döngü ay takviminin de başlangıcını belirten Şubat'taki Çin Yeni Yılıyla başlar. Sıçandan başlayıp yabandomuzuyla sona eren 12 hayvan burcunun her biri farklı bir kişiliğin, tam olarak bir insanın dışa yansıyışını oluşturan karakter özelliklerinin sembolüdür. Her biri bir elementin ve Yin (dişil) veya Yang (eril) niteliklerinden de etkilenir.

▲ **Sıçan**
1960, 1972, 1984, 1996Hırslı ve çalışkan Sıçan bir Yang burcudur ve aynı zamanda çekingen, kapalıdır. Sıçanlar para biriktirmeye meyillidir.

▲ **Öküz**
1961, 1973, 1985,1997 Güvenilir, metodik ve sabırlı olduğu kadar inatçı da olan Öküz bir Yin burcudur. Uyandırılması yavaş da olsa duyguları derindir.

▲ **Kaplan**
1962, 1974, 1986, 1998
Dürtüsel ve öngörülemez, cömert ve şefkatli Kaplan bir Yang burcudur. Kaplanlar risk alır ama genelde şanslıdırlar.

▲ **Tavşan**
1963, 1975, 1987, 1999
Sanatçı ruhlu, düşünceli, zeki ve şanslı Tavşan Yin burcudur. Tipik bir tavşanın genelde rahat bir yaşam biçimi vardır.

▲ **Ejder**
1964, 1976, 1988, 2000
Güçlü iradeli ve çabuk parlayan Ejderler küstah ve ezici de olabilirler. Yang burcu olarak tipik Ejderler genelde başarılıdırlar.

▲ **Yılan**
1965, 1977, 1989, 2001
Tensel, yaratıcı, ihtiyatlı ve sorumluluk sahibi Yılan bir Yin burcudur. Yılanlar ketum, kendinden kuşkulu ve başkasına güvenmez olabilirler.

▲ **At**
1966, 1978, 1990, 2002
Popüler, iyi huylu, fiziksel ve zihinsel olarak çevik At bir Yang burcudur. Tipik Atlar değişken ve kolay aldanır olabilir.

▲ **Koyun**
1967, 1979, 1991, 2003
Bir Yin burcu olan Koyun ruhsal açıdan oynak, kararsız ve kolay incinir olmasının yanı sıra popüler, anlayışlı ve sevecendir.

▲ **Maymun**
1968, 1980, 1992, 2004
Meraklı, yaratıcı ve kıvrak zekâlı Maymun Yang burcudur ve rekabetçi, kendini beğenmiş ve kuşkucu da olabilir.

▲ **Horoz**
1969, 1981, 1993, 2005
Yin burcu olan tipik bir Horoz disiplinli ve iyi bir düzenleyicidir. Yavru Horozlar alışılmadık olabilirler ama çoğunlukla esprilidirler.

▲ **Köpek**
1970, 1982, 1994, 2006
Dürüst, sadık ve merhametli Köpek bir Yang burcudur. Tipik bir Köpek kinik ve katı da olabilir.

▲ **Yabandomuzu**
1971, 1983, 1995, 2007
Girişken, sadık ve güvenilir olan Yabandomuzu Yin burcudur. Tipik Yabandomuzları tutkulu yaradılışlarının yanı sıra toy ve haris de olabilirler.

▲ Çin Zodyak çarkı
Kusursuz dengeyi temsil eden Yin ve Yang sembolleri bu Zodyak çarkının merkezinde yer alır. Dış çevresinde Çin karakterleriyle de belirtilmiş 12 hayvan burcu sıralanmıştır. Aralarındaki dört renkli çember hayvan burçlarının sabit elementlerini gösterir. Örneğin Ateş kırmızı renkle ilişkilidir ve Yılan, At ve Koyun'u yönetir.

BEŞ ELEMENT

Beş "cennet gövdesi" denilen elementler metal, ağaç, toprak, ateş ve su Çin astrolojisinde önemli bir rol oynar. Beş elementin her biri Ağaç (Yang) Sıçan'dan başlayıp Su (Yin) Yabandomuzuyla biterek bir kez Yin, bir kez de Yang olarak 60 yıllık bir döngüde her ay tekrar eder. Her yılda Yin ve Yang elementlerden fazla iki hayvan burcu daha bulunduğundan bu elementler belirli bir hayvanla sabit değildir. Beş elementten dördü (metal, ağaç, ateş ve su) doğum yılı ve saatiyle de bağlantılıdır. Bu bağlamda elementler temsil ettikleri hayvan burcu açısından değişmez.

▲ Ağaç
Jüpiter gezegeni, doğu ve yeşil rengi temsil eden Ağaç safrakesesi ve karaciğerle ilgilidir. Tipik özellikleri sıcak ve cömert bir yapıdır.

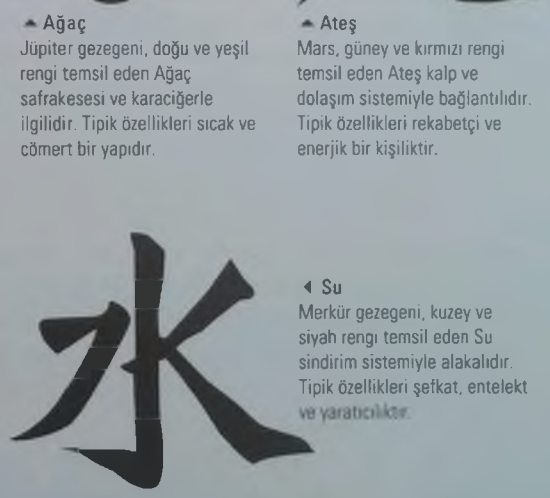

▲ Ateş
Mars, güney ve kırmızı rengi temsil eden Ateş kalp ve dolaşım sistemiyle bağlantılıdır. Tipik özellikleri rekabetçi ve enerjik bir kişiliktir.

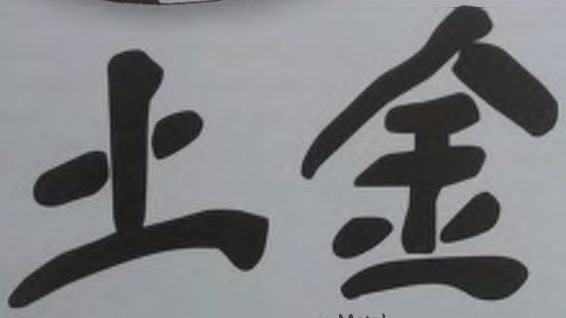

▲ Toprak
Satürn gezegenini, merkezi ve sarı rengi temsil eden Toprak mide ve dalakla bağlantılıdır. Tipik özellikleri hırs, kararlılık ve güvenilirliktir.

▲ Metal
Venüs gezegeni, batı ve beyaz rengin sembolü olan Metal akciğerlerle ilişkilendirilmiştir. Tipik özellikleri kararlı ve kendine güven bir kişiliktir.

◀ Su
Merkür gezegeni, kuzey ve siyah rengi temsil eden Su sindirim sistemiyle alakalıdır. Tipik özellikleri şefkat, entelekt ve yaratıcılıktır.

İÇ VE GİZLİ BURÇLAR

Kişinin tıpik özellikleri dış, iç ve gizli burçları içerir. Dış burçlar kişinin doğduğu yılla belirlenenlerdir ve insanın "dış hayvanı" olarak adlandırılır (*bkz.yan sayfa*). Aynı insanın "iç hayvanı", yılı yaklaşık 4 er haftalık 12 döneme bölen Çin tarım takvimine göre doğum ayıyla belirlenir. 12 hayvan burcunu kullanan iç hayvan kişinin duygu ve ilişkilerinin sembolüdür. "Gizli hayvan" ise doğum saatiyle belirlenir ve burada da hayvan burçlarıyla ifade edilir. Bu, insanın gerçek dışavurumu olarak görülür.

AYRICA BAKINIZ
Ateş, *sf. 30–31*
Su, *sf. 32–33*
Memeliler, *sf. 52–55*
Yılanlar, *sf. 66–67*
Taoizm ve Şintoizm, *sf. 170–71*
Batı astrolojisi, *sf. 200–03*
Alfabeler, *sf. 306–09*

NÜMEROLOJİ

Çağlar boyu pek çok farklı kültür geçmişi açıklamak, geleceği önceden görmek için nümerolojiden yararlanmıştır. Nümeroloji örneğin Eski Çin kadar Eski Mısır ve Hint kehanet sanatlarıyla da ilişkili olan "sihirli karede" karşımıza çıkar. Aralarında Eski Yunanlar, Yahudiler ve Babillilerin de olduğu diğer uluslar belirli bir yılın dört hanesinin belirli sayı sekanslarının toplamını aldıkları hane toplamı sistemleri geliştirmişlerdir. Nümerolojinin çeşitli biçimleri günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Sistem ne olursa olsun nümerolojinin temeli, 1'den 9'a her sayının kendine özgü bir sembolik anlamı olduğu ve bir kişinin ana özelliklerinin belirlenmesi, geçmişteki belirli bir olayın açıklanması ya da gelecek olayların önceden görülebilmesinde bunların yorumundan yararlanılabileceği düşüncesidir. Bazı uygulamalarda 11 ile 22 de önemli ve sembolik anlamı pekiştiricidir.

SAYILARIN TOPLAMINI ALMAK

Nümerolojinin bugün yaygın olarak kullanılan bir çeşidinde tek bir anlamlı sayıya ulaşmak üzere rakamların toplamı alınır. En basit yöntem kişinin doğum tarihini oluşturan rakamları toplamaktır. Örneğin 2 Aralık 1984 şöyle hesaplanır: 0+2+1+2+1+9+8+4 = 27. Bu iki sayı da kendi aralarında toplanarak tek sayıya ulaşılır: 2+7 = 9. Aynı şekilde, 17 Temmuz 1941 de 3 sayısını verecektir. Eski Yunan filozofu Pitagoras A = 1, B = 2 vb. sayılaştırmasıyla aynı ilkeyi alfabenin harflerine de uyarlamıştır. Burada da harfler iki haneli bir toplam verdiğinde -örneğin Z (26)- bunlar da aralarında toplanarak tek haneli -örneğimizde 8- bir toplam sayıya ulaşılır (bkz. aşağıdaki harf/sayı denkliği). Bu sistemi izleyerek onu etkileyen olay ve koşullara daha büyük bir anlam kazandırmak üzere kişinin yaşamındaki herhangi önemli bir dizi sayı ya da sözcük hesaplanabilir.

A	B	C	D	E	F	G	H	I
1	2	3	4	5	6	7	8	9

J	K	L	M	N	O	P	Q	R
1	2	3	4	5	6	7	8	9

S	T	U	V	W	X	Y	Z
1	2	3	4	5	6	7	8

SİHİRLİ KARE

Sihirli karelerin birçok uygarlıkta sembolik bir önem taşıdıkları görülmüştür. Bunların en tanınanı Eski Çin mitolojisi kökenli Lo Şu'dur. Bu, her sıra ve sütunun toplamı ile köşegensel toplamın "sihirli sabite" adı verilen 15 sayısını vereceği şekilde düzenlenmiş, 1'den 9'a sayılar içeren üçer sıra ve sütunlu bir karedir. Başka uluslarda aynı ilkenin daha başka sihirli sabiteler veren farklı sayı ya da daha büyük karelerle uygulandığı bilinmektedir.

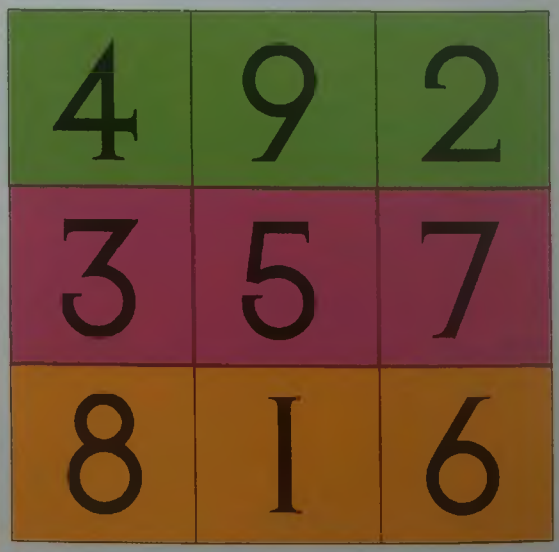

▲ Lo Şu

Lo Şu'nun nümerik değeri, bir trigramın üç çizgisiyle karedeki rakam sıraları arasında sembolik bir bağlantı olan *I Ching*'den türetilmiştir. Renkler de sembolik bir anlam taşırlar. Soldan sağa yeşil entelekt, akıl yürütme ve hükme varmayı, mor heyecanlar, duygular ve sezgileri, turuncu da yaşam, finans ve işi temsil eder.

SAYILARIN ANLAMI

Kişi doğum tarihi ve/veya bir ismin harflerinden yola çıkarak hayatında her biri kendi sembolik anlamına sahip bir dizi anlamlı sayı bulunduğunu keşfedebilir. Sayılar bir insanın karakteri olduğu kadar yetenekleri, hedefleri ve onu harekete geçiren şeyler hakkında da bilgi verebilir. Bazı sayılar tekrarlayabilir, bu da anlamlarını pekiştirir. İyi ya da kötü sayı yoktur, her sayının eşit ölçüde olumlu ve olumsuz niteliği bulunur, bunlar da kişinin güçlü ve zayıf yanlarında ifadesini bulabilir.

Sayıların kişi üzerinde olası negatif etkileri saptanmışsa bundan sonra atacağı adımlarla bu olumsuzluk hafifletilebilir ya da engellenebilir. Sözgelimi kişi böylece bazı karakter eğilimlerini kontrol altında tutmaya çalışabilir ve çeşitli yeteneklerini ne şekilde kullanacağına dair seçeneği olabilir. Bazı durumlarda belirli bir sayının sembolik anlamı kişinin yaşamında halihazırda görülebileceği gibi zaman içinde de ortaya çıkabilir.

1

▲ Yaratıcılık ve Güven
1 sayısı yaratıcı bir ruh, güçlü bir bireycilik ve cesaret ya da kararlılığı temsil eder. Önü kesilmişse aynı sayı bağımlılık, saldırganlık veya hükmedicilik sembolü olabilir.

2

▲ İşbirliği ve Denge
Bu sayı uyum ve başkalarıyla birlikte çalışma (2 ortaklık sembolüdür) becerisi kadar aracılık yeteneğini de temsil eder. Önü kesilmişse utangaç ve kendine yönelik bir yapının simgesi olabilir.

3

▲ İfade ve Duyarlık
3 sayısı sözel ya da yaratıcı kendini ifadeyi ve başkalarına esin vericiliği temsil eder. Önü kesilmişse çok iyimser, eğlence sever kişilik yerini sert eleştirellik ve ruhsal değişkenliğe bırakabilir.

4

▲ İstikrar ve İlerleme
Bu sayı, organizasyon becerileri ve yönetim yeteneğiyle üzerinde ileriye gidilecek sağlam bir temel oluşturmayı temsil eder. Önü kesilmişse aynı sayı katılık ve kişinin ilerleme yeteneksizliğinin sembolü haline gelebilir.

5

▲ Özgürlük ve Disiplin
5 sayısı her durumda çabuk davranma eğilimiyle birlikte çok yönlü ve genişleyebilen bir kişiliği işaret eder. Engellendiğinde sabırsız ve huzursuz bir kişilik yapısının simgesidir.

6

▲ Vizyon ve Kabul
Bu sayı güzellik, arılık, yüksek idealler ve dengeli, bencil olmayan bir kişiliği temsil eder. Engellenmişse inatçı, despot bir kişilikle yargıcılık eğilimini işaret edebilir.

7

▲ Güven ve Açıklık
Eşsizlik, öğrenme arzusu, bilimsel bir zihin ve kusursuzluk eğilimini temsil eden 7 sayısının negatif yüzü kişinin doğal cana yakınlığının yerini soğukluğa ve iğneleyici, alaycı bir yapıya bırakması olabilir.

8

◀ Bolluk ve Güç
Bu sayı güçlü bir otorite, karar alma becerisi ve kuvveti temsil eder. Önü kesilmişse doğal çalışma etiğinin yerini aşırı hırs, kötü yönetim ve güç istismarı alabilir.

9

◀ Bütünlük ve Bilgelik
9 sayısı doğal karizma, iyi liderlik nitelikleri ve belirli bir özgecilik temsilidir. Önü kesildiğinde negatif sahiplenicilik ve yönsüzlük sembolü haline gelebilir.

AYRICA BAKINIZ
Taoizm ve Şintoizm, *sf. 170–71*
Kehanet, *sf. 196–99*
Sayılar, *sf. 294–97*

▲ **Kâse ve Yuvarlak Masa**
Fransız şair Robert de Boron Kral Arthur ve Yuvarlak Masa Şövalyeleri efsanesinde Kâse'nin aranışını merkezi tema haline getirmiştir. Kâsesi, onu Son Akşam Yemeğinden İngiltere'ye getirdiği söylenen Arimethea'lı Joseph'inkidir.

KUTSAL KÂSE

▲ Gundestrup kazanı
Kelt mitolojisinde kazan her şeyin kozmik merkezini temsil eder.

Hıristiyan mitolojisinin kökenleri Ortaçağ hikâye anlatımına dayanan güçlü bir sembolü olan Kutsal Kâse nihai amacı, ölümsüzlük arayışı ve derin köklü bir spiritüaliteyi temsil eder.

Ortaçağ sanat ve edebiyatının tekrarlayan bir motifi olan Kutsal Kâse tas, ayin kadehi ya da tabak olarak betimlenmiştir. Yüzyıllar boyunca insanları büyülemiş, kimileri onun tam yeri ve anlamını bizzat ortaya çıkarmak için kolları sıvamıştır. Bununla birlikte çoğu kişi için gerçek bir nesneden çok sembolik bir kavramdır.

KUTSAL KÂSE'NİN DOĞASI

Kutsal Kâse'nin kökenlerinin sembolik olarak Kelt mitolojisindeki kazanla bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Pagan ritüelinde merkezi bir önemi olan kazan bir bolluk ve bereket simgesidir. Bazı öykülerde Kutsal Kâse dilekleri yerine getiren bir kupa ya da tabak olarak anlatılırken, bazılarında Yunan mitolojisindeki kehanetleri de andıran kehanet güçlerine sahiptir. Bazı başka öykülerdeyse taştan yapılma bir nesnedir. Ortaçağ'da İsa'nın Son Akşam Yemeği sırasında kullandığı tas ya da kupa olduğu fikri yaygın kabul görmüştür. Buna göre, Arimathealı Joseph çarmıhtaki İsa'nın kanını daha sonra onda toplamış, bu da Kâse arayışını spiritüel bir keşif haline getirmiştir. Bazı efsanelerinde kupanın, İsa'nın gövdesinde açılan yarayı simgeleyen üzerinden kan damlayan mızrakla bağlantısı büyük yer tutar. Kâse'nin bütün bu hikâyelerde aldığı biçimlerden çok daha önemli olan ise, onun özünde taşıdığı önemdir ki bu da daha yüce bir hakikatin aranışıdır.

▲ Arimathealı Joseph
Kutsal Kâse ile İsa'nın kanı arasında ayrılmaz bir bağ vardır, bu da Kâse'yi derin, spiritüel bir sembolizmle donatmıştır.

KÂSE'NİN PEŞİNDE

Popüler Kutsal Kâse öyküleri arasında mütevazı Galli Percival'in hikâyeleriyle Kral Arthur'ün Yuvarlak Masa Şövalyeleri efsaneleri sayılabilir. Bu öykülerde Kutsal Kâse'ye sadece insanların en saf, soylu ve değerli olanının ulaşabileceği anlatılır. Kahramanlardan her biri uzun ve zorlu bir öz keşif yolculuğuna koyulur ve defalarca sınanır. Hedefine ancak aydınlanma noktasında erişebilecektir. Bu niteliğiyle Kutsal Kâse mutlak hakikat ve iyiliğin sembolüdür, onu bulanın ödülü de sürekli gençlik ve bolluk olacaktır.

ÇAĞDAŞ TARTIŞMA

Daha yakın bir geçmişte ortaya atılan bir teori Kutsal Kâsenin Fransızca çevirisi *San Greal*'e dayanmaktadır. Tek bir harfin yer değiştirmesiyle "asil kan" (sang real) anlamına ulaşılması Kutsal Kâse'nin Mecdelli Meryem'in rahmini simgelediği, onun İsa'yla evlenip çocuklarını doğurduğu fikrine yol açmıştı; bundan ötürü İsa'nın kanı da onun soyunun ifadesi olarak yorumlanıyordu. Dan Brown'un 2003 yılında yayımlanan romanı *Da Vinci Şifresi*'nde yeniden canlanan bu teori yoğun tartışmalara neden olmuştur ve ciddi tarihçiler tarafından reddedilmekle birlikte konunun bizi büyülemeye devam ettiğinin kanıtıdır.

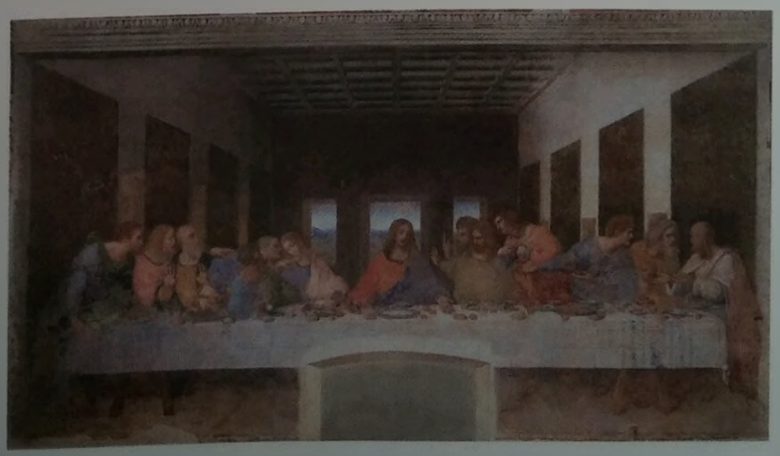

▶ Son Akşam Yemeği
Leonardo da Vinci'nin tablosunun sembolik anlamı, İsa'nın sağında oturan kişinin cinsiyeti de dahil olmak üzere çok tartışılmıştır. Çoğu tarihçi bu figürü havari John olarak görür, ancak *Da Vinci Şifresi*'nde ortaya atılan fikir, onun Mecdelli Meryem olduğu spekülasyonunu yeniden canlandırmıştı.

AYRICA BAKINIZ
Hıristiyanlık, *sf.176–79*
Cadılar ve Vikalar, *sf.192–93*
Yuva, *sf.238–41*

SİMYA

Avrupa'da Ortaçağ'da gelişen Batı simyası Eski Mısır ve Mezopotamya'daki uygulamalardan etkilenmiştir. Aslında değersiz metalleri altın ya da gümüşe dönüştürme çalışması olan simyanın onunla uğraşanlar için derin bir sembolik anlamı da vardır: Bir metali altına dönüştürmek saf olmayan bir şeyi saf bir şey haline getirmek demek olacaktır. Bu şekliyle, simyacı için cehaletten aydınlanmaya giden spiritüel bir yolculuktur.

SİMYA SEMBOLİZMİ

Simyacılar bazı simya sembolleri için Güneş ve Ay gibi göksel işaretler kullanırlardı. Ancak Ortaçağ boyunca zulme uğrama korkusuyla bilgilerini kayda geçirmek ve iletmede kendi karmaşık dağarcıklarını oluşturmuşlardır. Bu gizlilik yüzünden simya yapılmış bazı bilimsel keşiflere gölge düşüren sahtekârlık ve dolandırıcılıkla özdeşleştirilmiştir.

Opus Medico Chymicum
Opus Medico Chymicum' dan (1618) alınan bu illüstrasyonda, kral, kraliçe, Ay, aslan, Phoenix (Zümrüdüanka) gibi diğer simya sembollerinin yanı sıra dört element (toprak, su, hava ve ateş) de görülüyor.phoenix.

ALTIN ARAYIŞI

Simyacının altın arayışı spiritüaliteye duyduğu arzunun sembolüydü. Bunu başarmak için simyacının "felsefe taşı" olarak adlandırılanı bulması gerekiyordu. Gerçek bir taş ya da kuru, kırmızı bir toz olsun bu maddenin çeşitli mistik niteliklere sahip ve adi metali altına çevirme sürecinin parçası olduğu söyleniyordu. Adı bazen de "gençlik iksiri" olarak geçen felsefe taşı saflık ve ölümsüzlük anlamına gelir, simyacının "Büyük Eseri" onunla sonuçlanacaktır.

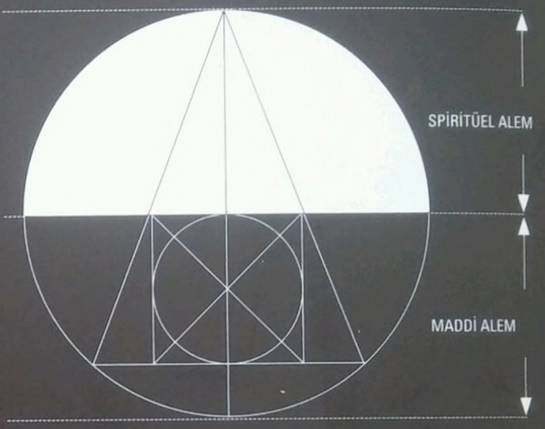

Felsefe Taşı
Bu karmaşık sembol felsefe taşını temsil eder ve simyayla ilgili bir dizi temel ilkeyi içerir: Üç ilahi maddeyi (tuz, kükürt ve cıva) ifade eden üçgen, dört elementi simgeleyen dörtgen. Çember "her şey birdir" felsefi kavramının sembolüdür.

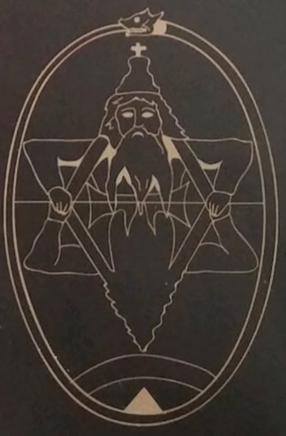

Süleyman Mührü
Süleyman Mührü başta Yahudilik, çeşitli inançlarda yer verilen altı köşeli yıldızdır. Ateş ve su sembolleriyle bir araya getirildiğinde zıtların birliği ve simyasal nihai dönüşüm anlamını taşır.

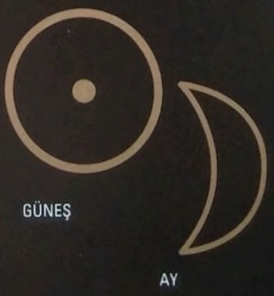

Güneş ve Ay sembolleri
Altını ifade etmek için kullanılan Güneş simyacılar için kusursuzluğun işaretiydi. Merkezindeki nokta "Büyük Eserin" tamamlanmasını ifade eder. Gümüş temsili olarak kullanılan ve "Küçük Eser" adı verilen Ay ise sezgi, verimlilik ve Güneş'in ruhuna karşılık bedeni temsil eder.

▲ **Toprak sembolü**
Simyada dört elementten biri olan toprak sürecin kuru ve soğuk bölümünü temsil eder. Doğum ve yaradılış simgesidir ve bakır madeniyle özdeşleşmiştir.

▲ **Su sembolü**
Simyadaki dört elementten ikincisi olan su sürecin soğuk ve nemli aşamalarını temsil eder. Arınma sürecinin simgesidir ve kalay madeniyle ilişkilendirilmiştir.

▲ **Hava sembolü**
Simyanın dört elementinin üçüncüsü olan hava sürecin sıcak ve nemli evrelerini temsil eder. Yaşam soluğu simgesidir ve demir madeniyle özdeşleşmiştir.

▲ **Kükürt sembolü**
Kükürt temel maddeyi oluşturan üç ilahi özdekten biridir. Kuru, ateşsi gücü cıvanın akışkanlığıyla tepkimeye girer ve daha yüksek bir spiritüaliteye erişme arzusunun sembolüdür. Kükürt kimi zaman da cıvanın dişi niteliklerine karşılık eril niteliklerle ilişkili görülürdü.

▶ **Ateş sembolü**
Simyadaki dört elementin sonuncusu olan ateş sürecin sıcak ve kuru kısmını temsil eder. Kurşun madeniyle ilişkilendirilmiştir ve nihai dönüşümün simgesidir.

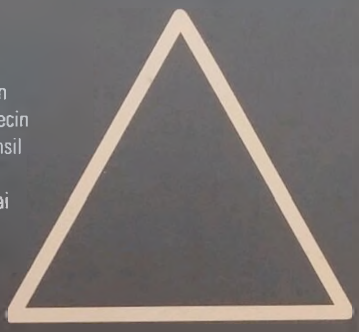

▲ **Cıva sembolü**
Tuz ve kükürtle birlikte cıva üç ilahi özdekten biridir. Akışkanlığı adi metalden altına geçişi temsil eder ve ruhsal olanla maddesel olan arasındaki birliğin simgesidir.

▲ **Simya illüstrasyonları**
1598'de yayımlanmış simya metni *Splendor Solis*'den alınma bu suluboya, sembolik anlamlar taşıyan siyah, beyaz, kırmızı ve altın sarısı renkleri içeriyor. Sözgelimi siyah sürecin ilk aşamasını temsil eder. Onu beyaz, ardından nihai ürün olan altına dek kırmızı ile ifade edilen çeşitli işlemler izleyecektir.

HAYVANLAR

Simyada her biri kendi sembolik anlamını taşıyan çeşitli hayvanlar karşımıza çıkar. Örneğin dört element kartal (hava), aslan (toprak), balık (su) ve ejderle (ateş) temsil edilir. Hayvanlar, simyanın karartma (karga ya da kuzgun) ile başlayıp nihai ürünle (phoenix) sona eren süreçlerinin ifadesinde de kullanılır.

▲ **Phoenix (Zümrüdüanka)**
Alevlerde can vermeden önce yumurtalarını küle bırakan phoenix simya sürecinin son aşamasını, altına dönüşüm ve felsefi kusursuzluğu simgeler.

▲ **Uroborus**
Çember oluşturan uroborus kuyruğunu yutan yılandır. Bu şekilde de süreklilik ve ölümsüzlük kadar "bir tümdür" simya ilkesini de simgeler.

▲ **Eskülap**
Cıva ve kükürdün simgelediği zıtların birliği anlamına gelen caduceus asası dönüşümün gücünü temsil ederken kanatlar da sürecin ortaya çıkardığı dengenin sembolüdür.

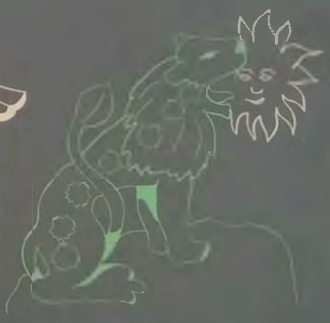

▲ **Yeşil aslan**
Pek çok simya sürecinde kullanılan son derece aşındırıcı bir sıvı olan sülfürik asidi temsil eden yeşil renkli aslan burada Güneşi (simya sürecinin nihai ürünü altının sembolü) yutarken görülüyor.

◀ **Kartal**
Adi metalin altına dönüşümünü, dolayısıyla saf olmayanın ölümüyle saf olanın doğumunu simgeleyen kartal açık kanatlarıyla aslanın toprak ve kükürdüne karşılık hava ve cıvayı temsil eder.

AYRICA BAKINIZ
Altın, *sf. 44–45*
Değerli madenler, *sf. 46–47*
Kartallar, *sf. 62–63*
Efsane yaratıkları, *sf. 74–77*
Şekiller, *sf. 284–89*

TOPLUM VE KÜLTÜR

Semboller toplumsal ve kültürel kimliğimizin özünde yer alır. Doğadan alınma ya da insan icadı, canlı ya da cansız olabilir ve imgelerden ritüellere, öykü anlatımına pek çok biçim alabilirler. Semboller bizlerin birbirimize bağlanmamıza yardımcı oldukları, statü, milliyet, kültürel faaliyetler ve çok daha fazlasını yansıtan ortak şifreli bir sistem yarattıkları için yaşamsal bir işlevi yerine getirirler.

Bazı eski uygarlıklarda hükümdarlar tanrılarla özdeşleştirilmişti; Japonya ve Tayland gibi kimi ülkelerde bu derin saygı sürmektedir. Kraliyet ailesiyle onun törensel debdebesi, giyim kuşamı statü yükseltici, pekiştirici bir sembolizmle yüklüdür ve yöneticiyi halkından ayrı bir yere koyar.

Milliyet insanları bir araya getirmenin aşikâr bir aracıdır ve ortak kültür ile ulusal sembollerin kullanımıyla güçlendirilir. Bu ikonlar, alametler hayvan ve kuş gibi biçimler (Yeni Zelanda'nın kiwi'si gibi) alabilir, bayrak, posta pulu, hatta tarihi olayların kutlandığı günler (İngiltere'deki Guy Fawkes Gecesi gibi) olabilir.

İlk çağlardan beri her kültür ve toplumun hedefleri mimarisinde ifadesini bulmuştur. İmparatorluğun gücünün idrak edildiği Klasik yapılardan kilise ve cami kule, minare ve kubbelerinin temsil ettiği göksel sembolizme, mimarlar evrensel bir görsel saptama olan yapılar yaratmışlardır. Onlarla kıyaslandığında sıradan yapılar işlevselliklerinden ibaret görünebilir fakat bu yapılar da ev ve yuvaya ilişkin derinlere kök salmış inançlarla ilişkilidir. Duvarları dış dünyayı güvenli bir biçimde uzak tutan rahim benzeri ve dişil yuva, sığınak ve güvenlik simgesidir. Merdivenler ruhsal aydınlanmaya yükselişle ilişkilendirilirken hakikat ışığını içeri geçiren pencereler

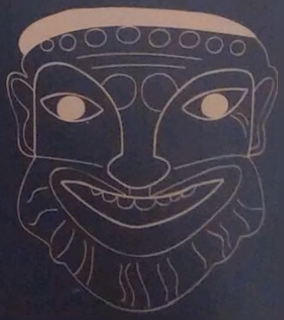

AİDİYET İHTİYACI BÜTÜN İNSAN TOPLULUKLARININ TEMELİDİR VE KÜLTÜREL KİMLİK DUYGUMUZU PEKİŞTİRİR.

"ruhun gözüdür".

Bu yönde bir sembolik dil yaygın bir biçimde dinsel yapılarla ilişkilidir. İster İngiltere'deki Stonehenge gibi insan elinde çıkma isterse Hindistan'ın Ganj Nehri gibi doğal olsun, her kültürün sembolik olarak kutsal yerleri de vardır.

Evler gibi bahçeler de sığınılacak birer liman gibi görünür ama bunun yanı sıra statü işaretlerinden bahçıvanının yaratıcı figür olduğu Yeryüzündeki Cennet olmaya, çok sayıda başka idealin de temsilcisidirler. Araç gereç ve silahlar gibi görünürde rastlantısal diğer şeyler de siyaset, din ve folklorla birlikte düşünüldüğünde sembolik anlam kazanırlar. Müzik, dans ve tiyatro gibi kültürel etkinliklerin kökleri eski zamanlara uzanırken kuşaktan kuşağa aktarılan masallar din, psikoloji ve kozmosla çeşitli şekillerde ilişkilidir.

Giyim kuşam, toplum ve kültürümüzün milliyet, iş, din, kişilik, hedefler ve statü gibi değişik yönlerini yansıtır. Batılı giyim tarzı yoğun bir şekilde modadan etkilenedursun, dünyanın dört bir yanında insanlar Hindistan'ın sarisi gibi sembolizm yüklü geleneksel tarzlarda giyinmeye devam etmekte.

Takılar her zaman bir statü ve ait olunan topluluğun işareti olmuşken beden süslemeleri geleneksel olarak kabile, askeri ya da dinsel topluluklarla ilişkilendirilmiştir. Aidiyet ihtiyacı bütün insan topluluklarının temelidir ve kültürel kimlik duygumuzu pekiştirir. İster doğuştan isterse bir topluluk ya da dine aidiyetten gelsin, "üyelik" giyim, ritüeller, kutlamalar ve kültürel alametlerle simgelenir ve tüm bunlar insanları birbirlerine bağlar.

KRALİYET

Eski uygarlıkların yönetici seçkinleri yaşayan tanrı sıfatıyla saygı görürlerdi. Eski Mısır'da yaşam verme ya da alma hakkını bağışlayan güçlü ankh'ı ya da "hayat işaretini" taşımak yalnızca tanrıların, kral ve kraliçelerin ayrıcalığıydı. Bugün bile bazı krallara tanrı gibi saygı gösterilir. Tahtta en uzun kalmış hükümdar olan Tayland kralı Bhumibol Adulyadej'in önünde insanları ülkesinin "yol gösterici ışığı" olarak eğilir. Tıpkı dünyanın diğer otuz monarşisinde olduğu gibi burada da devlet ritüel ve sembolleri yaşamaya devam etmektedir.

XIV. LOUIS

▲ ▶ **Kral**
Hükümdarlar bir vakitler Tanrının yeryüzündeki karşılığı sayılırlardı. Krallar için yapılan törenler pek çok ülkede gücünü korurken, taçları, hükümdarlık amblemleri, haçlı küre, asa ve tahtları da sembolizmi canlı tutmaktadır. Para basımı ve "ilahi Hak" ile yönettiğini öne süren Fransız Güneş Kral XIV. Louis'in burada görülen bronz madalyonu ve madalyalar da kral kültünü sürdürmektedir. Benin Oba'sının (kralı) (*sağda*) tanrı soyu ilahi bir varlık olduğuna inanılır. Kendisinden elinde tuttuğu leoparlar gibi korkulur ve saygı duyulur.

BENİN'İN OBA KRALI

▲ **Kraliçe**
Kraliçe güç ve dişiliğin zorlayıcı bir simgesidir. Kraliçe I.Elizabeth halk nezdindeki imajını geliştirmede çok mahirdi. Çok sayıdaki portresinde güvenle taşınan bir haşmet ile iffet, varlık ve barış sembolleri bir araya getirilmiştir.

▲ **Kral ve kraliçe**
Kral III. William ile Kraliçe II. Mary'nin buradaki örneğinde olduğu gibi kral ve kraliçenin ortak yönetimi denge ve ahengi simgeler. 1689 tarihli bu hatıra tabağı (sembolik taç ve as kürküyle) tahta çıkışlarını kutlamak üzere yapılmıştır.

▲ **Firavun**
Tutankhamon'a tanrı ve yeryüzü ile Cennet arasındaki aracı olarak tapılmıştı. Tanrılarının etinin altından olduğuna inanıldığından maskesi de altındır. Mavi çizgili başlığı, kraliyetin hakikat rengini ve doğuştan asaleti temsil eder.

GÜÇ OYUNLARI

İskambil oyunları ve eskinin satranç oyunu, krallar, kraliçeler ve ordular gibi kraliyet ailesiyle saraydan figürlerin temsillerini, sembolik çatışan güçler olarak kullanırlar. Oyunun hedefi kişinin tartışmasız bir güç kazanarak rakiplerini yenmek ya da ordularını yok ederek bozguna uğratmaktır.

▲ **Satranç**
Ortaçağ'dan bu yana sevilen bir oyun olan satranç krallar, kraliçeler, onların destekçileri ve piyonları arasındaki mücadeleyi temsil eder. "Şah-mat" terimi "kral öldü" demek olan Arapça karşılığından gelmiştir.

◀ **İskambil kartları**
İskambil oyunları özellikle de 16. yy Fransa'sında "saray" rütbeleri ve son derece sembolik kraliyet imgeleriyle birlikte gelişmiştir. Oğlan (daha önceleri Vale), Kral ve Kraliçe tasvirlerinde boylu boyunca ermin kürkler, kraliyet işaretleri, asa, taç ve kılıçlar görülür ve bu figürleri en belirgin "kraliyet" ikonları haline getirir.

▸ İmparator
Çin ve Japonya'da imparatorun Tanrının oğlu, Cennet ile yeryüzü arasındaki uyumu koruyan bir ahlâk düzeninin sembolü olduğuna inanılır. Bu hükümdarların en ünlülerinden biri İ.Ö.221'de Çin'in ilk imparatoru olan Qin Shi Hunagdi'ydi. Xi'an kenti dışındaki mezarına ona ölümden sonraki yaşamında hizmet etmesi için 8.000'i aşkın gerçek insan boyutlarında pişmiş topraktan asker gömülmüştür.

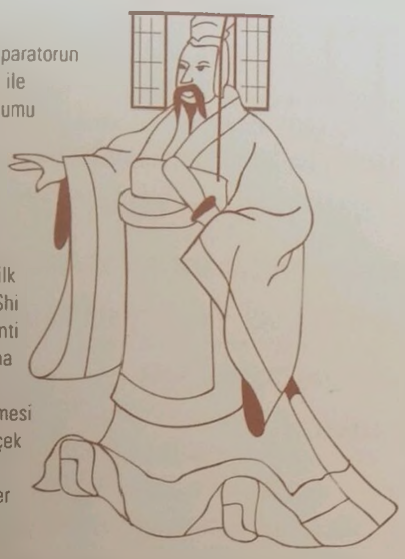

▲ İmparatoriçe
İmparatoriçe yaratılış ve büyümeyi temsil eder. Geleneksel olarak Etiyopya'da Avrupalıların imparator olarak bildiği bir kralların kralı vardı. Etiyopyalı Zewditu ise "Kralların Kraliçesiydi" ve 1916'dan 1930'a kadar tahtta kaldı. Modern Afrika'da uluslararası kabul görmüş bir ülkenin ilk kadın yöneticisiydi fakat muhafazakâr değerlerin savunucusuydu.

◂ Prens ve prenses
Masallar ve gerçek hayatta prens ve prenses arketipik kahramanı temsil eder. Çoğunlukla, birleşmeleri ve tahta geçişleri önündeki engelleri aşmaları gerekirken sıralarını bekleyen genç kraliyet mensupları olarak tasvir edilirler. Prens, prensesini kurtarma gayreti içinde korkunç düşmanlar, büyülü engellerle savaşır. Prenses ise acımasız tutsaklığına vakarla dayanır ve güzelliği ahlâki cesaretle birlikte temsil eder.

▲ Soytarı
Dalkavuk ya da soytarı eğlendirici kisvesi altında kralını alaya alır, yaptığı da yanına kâr kalır. Uğur getirmesi ve nazardan koruması için saraylarda soytarılar bulundurulurdu. Alacalı, yamalı giysisi soytarının eksantrikliğinin sembolüdür.

ŞÖVALYELER

At sırtındaki savaşçılar olan şövalyeler krallarına asker ve vergi toplarlardı. İster bir samuray olsun isterse St. George şövalyesi, şövalyeliğin sembolüydüler. Bu da kadınlara olduğu kadar düşmanlarına karşı da büyük bir nezaket anlamına gelirdi. Bu ideale ulaşmak şövalyelik payesinin verilmesi gibi dinsel ve saray törenleriyle resmileştirilirdi.

▲ Sör Gawain
Kral Arthur'un Yuvarlak Masa Şövalyelerinden bir kahraman olan Sör Gawain, diğer şövalyelerin ölçü olarak aldığı bir şövalyelik ve sadakat sembolüydü. Bazı anlatışlarda Gawain sembolik olarak Kelt Güneş Tanrısıyla ilişkilendirilmiştir.

▲ Samuray savaşçısı
Japon samuraylar askeri bir seçkinler sınıfının üyeleriydi. En ünlü silahları ve sembolleri kılıçtı. Düsturları ustalarına bağlılık ve özdisiplindi.

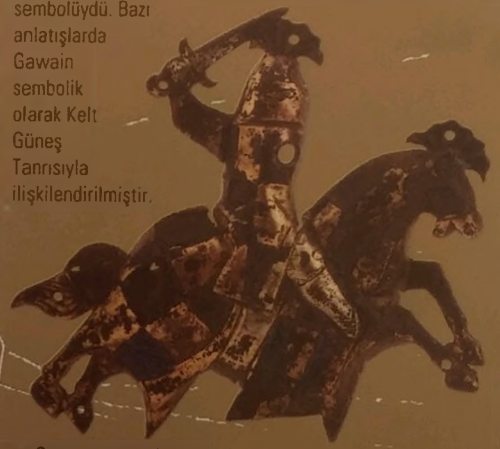

▲ Savaşan şövalye
Bir mezar bezemesinden alınan bu plakette ışıldayan zırhıyla at sırtındaki klasik bir şövalye görülüyor; güç, otorite ve cesaretin aşikâr sembolü.

AYRICA BAKINIZ
Güneş, *sf. 218–19*
Kraliyet işaretleri, *sf. 218–19*
Araçlar ve silahlar, *sf. 224–25*

KRALİYET İŞARETLERİ

Yüce statülerini onaylamak üzere hükümdarlar her zaman görkemli giyim kuşam ve aksesuarlara bürünmüşlerdir. Sembolik anlam taşıyan taç giyme törenlerinde olsun, geçit resimleri, şenlikler ve kraliyet korumalarıyla devlet törenlerinde olsun, krallar debdebeli kıyafetleri ve mücevherleriyle bezemeli tahtlarda görülür. Bunlar ve diğer kraliyet işaretleri hükümdarın sıradan insanlar üzerinde, bazı hallerde de tanrısal ya da yarı tanrısal varlıklar olarak taşıdıkları sembolik anlamı pekiştirir.

TÖRENSEL GİYİM

Krallık amblem ve nişanları bir hükümdarın dünyevi güçlerine "uhrevilik" kazandıran sembolik desteklerdir. İster mücevherler hakkedilmiş bir süs, ister göz kamaştırıcı tüylerle bezeli bir başlık olsun taç, katıksız bir maddi ve temsili kraliyet sembolüdür.

KUTSAL ROMA İMPARATORLUK TACI

Sinek kovucu
Özellikle Afrika, Asya ve Pasifik'te kabile şeflerinin sembolü olan bu aletleri tanrıların tuttuğuna inanılırdı. Tuthankhamon'un da devekuşu tüylerinden yapılmış altın kaplama böyle bir sinek kovucusu vardı.

Asa
Hükümdarların törenlerde taşıdığı işlemeli asa bir otorite ve egemen güç amblemidir. Asa, hükmünü barış zamanı da sürdüren en üstün güç izlenimi yaratmak üzere metal ucu olmayan bir mızraktan dönüşmüş olabilir. Bu mücevherli asa Fransızlar tarafından 18.yy Çin İmparatoru Qianlong'a sunulmuş.

MISIR ÇİFTE TACI

Taç
Aşağı ve Yukarı Mısır "çifte" ülkesinin efendileri olarak firavunlar çoğunlukla çifte taç (üstte) takmış olarak tasvir edilmişlerdir. Kutsal Roma İmparatorunun tacı (en üstte), Cennet çatısını temsil eden kemerler gibi Hıristiyan sembolizmiyle yüklüdür.

Haçlı küre
Eski Romalılar için kozmosun sembolü olan küreye Ortaçağ'da Hıristiyan yönetimindeki dünyanın simgesi olarak haç eklenmişti. Haçlı küre asanın eril sembolizmine karşı dişil bir motiftir.

BÜYÜK BEYAZ DEVLET ŞEMSİYESİ

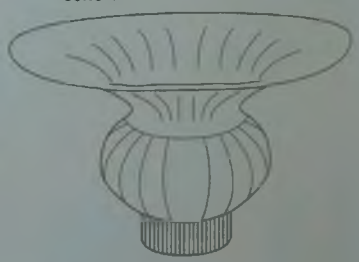

SUNU KABI

Tayland kraliyet nişanları
Bhumibol Adulyadej, bizzat kralı simgeleyen Büyük Beyaz Devlet Şemsiyesi altında 9 Haziran 1946'da Tayland Kralı olarak taç giymişti. Aralarında hem kraliyet hem de tanrısallık sembolü altın sunu kabı da olmak üzere kraliyet gereçleri tören boyunca orada durmak üzere tahtının yanına yerleştirilmişti.

KRALİYET ARMA VE MÜHÜRLERİ

Ortaçağ'da belirli bir hükümdar ya da şövalye, armasından tanınırdı. Kalkan, zırh, zırh üstlükleri ya da bayraklara işlenen armalar statü sembolü, kraliyet armalarıysa nihai güç işareti anlamına gelirdi. Kraliyet armasını taşıyan mühür ve yüzük mühürler belge ve mektuplar üzerine dökülen kızgın balmumuna basılır, böylece evrakın kökeni onaylanır, gizliliği de sağlanmış olurdu. Kraliyet mühürleri üzerinde hükümdarın tasviri de bulunabilirdi. Çoğu insanın okuma yazmasının olmadığı devirlerde bu tür mühürler kralın onayının çabuk anlaşılır bir işaretiydi.

▲ **Kraliyet arması**
Bu arma üzerindeki hayvanlar, mitolojik yaratıklar, bitki, araç ve yazılarla İngiltere, İskoçya, Galler ve İrlanda'yı temsil ediyor. Tacın altındaki miğferle (solda) Kraliyet Arması bizzat kraliçenin sembolüdür. Miğfersiz (solda) biçimi ile mahkeme ve büyükelçiliklerde Birleşik Krallığı temsil etmekte.

▲ **Kral III. Edward'ın Mührü**
Kraliyet mühürlerinde genellikle hükümdarın taht üzerindeki tasviri yer alır, ancak III. Edward'ın (1327–1377) mühründe kral Fransa'ya karşı kazandığı başarıların ifadesi olarak at sırtında görülüyor.

TAHTLAR

Taht, üzerinde oturan hükümdarın gücünün, istikrar ve görkeminin ayırt edici sembolüdür. Eski Yunan'da taht, tanrıların koltuğuydu ve etkisini artırmak için çoğunlukla bir dais (platform) üzerine konulurdu. Taht genellikle, kozmosun merkezini temsil eden sarayın orta noktasına yerleştirilir. Günümüzde yalnızca sembol değil, kraliyet dilinin de bir parçasıdır. "Taht" sözcüğü hükümdarın kendisini işaret eder. Sözgelimi Tavus Taht eski Pers ya da İran hükümdarı için kullanılırken "tahttan indirilmiş" bir hükümdar da gücünü yitirmiştir.

▲ **Aslan Taht**
Burma krallarının yüz seksen yıllık Büyük Aslan Tahtı kralı gerçek ve sembolik anlamda tebaasının üzerine yükseltmek amacıyla bir platform üzerine yerleştirilmiştir.

▶ **Fildişi Taht**
Fildişi Taht, ilk Rus Çarı olarak 1547'de taç giyen Korkunç İvan için yapılmıştır. Yüksek arkalıklı koltuk biçiminde ve fildişi ile mors kemiği işlemelidir. Bezemelerinden bazılarında ideal hükümdar simgesi Kral Davud'un hayatı gibi İncil'den sahneler görülmektedir.

SARAYLAR

Hükümdarın ikametgâhı olarak saray Cenneti ve ülkenin yüreğini temsil eder. İnşaatlarında ne kullanılmış olursa olsun -ahşap, mermer ya da taş- dönem ve yerlerinin elverdiği en görkemli mimari ve malzemeyi, dolayısıyla da sakinlerinin büyük hedeflerini yansıtır. İçleri çoğunlukla "bakın benim rakipsiz zenginlik ve zevkime" diyen kraliyet armağan ve nesneleriyle dolup taşar. Bununla birlikte, bir sarayın pek çok mekânından bazıları da spiritüel hakikatleri temsil eden hazineler barındırabilir.

▶ **Yasak Şehir**
Beijing'in Yasak Şehrinin simetrisi ve yapıların birbiriyle bağlantısı Budist ve Hindu kozmos tasavvurlarının taklididir. Bütün saray, tapınak ve evler güneye, gülen talih yönüne bakar. 100.000 kadar imparatorluk güç sembolü, ilahi kutsamayı temin etmek üzere duvarlarla çevrili bu adayı süsler.

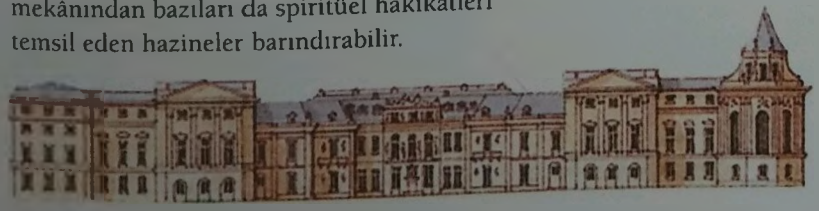

▲ **Versailles Sarayı**
Avrupa'nın en görkemli saraylarından biri olarak "Güneş Kral" XIV. Louis tarafından 17. yy'da, siyasal çalkantı döneminde yaptırılmıştır. İnşası da, bakımı da son derece masraflı olan saray, kralın maiyetinin de yaşadığı yer ve kraliyet varsıllığının sembolü haline gelmişti.

AYRICA BAKINIZ
Güneş, *sf. 16–17*
Taç giyme törenleri, *sf. 220–21*
Arma amblemleri, *sf. 318–23*

▲ **Taç giyme kostümü**
İngiliz Milletler Topluluğu'nun kraliçesi rolünü simgelemek üzere Norman Hartnell'in II. Elizabeth'e taç giyme töreni için tasarladığı kostüme, bağlı ülkelerin amblemleri işlenmiş: İngiltere'nin Tudor gülü, İskoçya devedikeni, Galler pırasası ile İrlanda yoncasının yanı sıra Avustralya akasyası, Yeni Zelanda eğreltiotu, Güney Afrika'nın protea'sı, Hindistan ve Seylan (Sri Lanka) için lotus çiçekleri, buğday ve pamuk, Pakistan için de jüt. Motifler ipek, inci, elmas, ametist ve kristallerle işlenmiş.

TAÇ GİYME TÖRENLERİ

Görkemli ve ağırbaşlı taç giyme törenlerinde arabalardan taç mücevherlerine dek ritüel nesneleri hükümdarın o topraklara ve hatta ilahi bir kuvvete ulaşan güçlerini ilan eden şifreli işaretler haline gelir.

Yeni bir kralın, kraliçe ya da imparatorun tanındığı ve böylece devlete mührünü vurduğu en sembolik tören taç giymedir. Bu törenler görkemli, tantanalı büyük kutlamalardır. Yalnızca ritüelin kendisi değil, yeni hükümdarı meşrulaştırmak üzere giyilen, taşınan, sergilenen ya da üzerine oturulan nesneler de yoğun sembolik anlamlarla yüklüdür. Bunlar, kutsal deniz kabuğu, boynuz ya da şişecikler gibi kralı kutsama ya da vaftiz etmede kullanılanlar veya taçla birlikte taşınan asa ve Bizans ile Batı dünyasının haçlı küresi olabilir. Taht hemen her uygarlıkta temel taç giyme sembolüdür. 9 ve 15. yüzyıllar arasında Avrupa'da geliştirilen ritüel ve objeler özellikle de Kutsal Roma İmparatorluğu ve Papalık taç giyme törenleriyle kutsal krallık sembolizmini yaşatmaya devam etmiştir.

Atlı tören arabası
Kraliçe II. Elizabeth taç giyme törenine İngiliz krallarının 1762'den beri kullandığı bu altın kaplama arabayla gelmişti. Arabanın çatısında İngiltere, İskoçya ve İrlanda'yı temsil eden çerublar kraliyet tacını taşır.

KRALİÇE II. ELIZABETH

Kraliçe II. Elizabeth'in dünyaya televizyon ekranlarında yayınlanan 2 Haziran 1953'teki taç giyme töreni kralların kutsal meşrulaştırılmasından çoğu sembol ve şifreyi devam ettirmiş, daha önceki tören ritüellerini de canlı tutmuştur. Kraliçe Buckingham Sarayından Westminster Katedraline altın bir atlı tören arabası içinde götürülmüştü. Dört köşesinde her biri bir aslan başından yükselen palmiye ağaçları olan araba İngiltere'nin Yedi Yıl Savaşlarındaki (1756–1763) zaferlerini simgeleyen andaçlarla doluydu. Taç giymenin Westminster Katedralinde gerçekleştirilmesi hükümdarın dünyevi ve ruhsal sorumluluğunun sembolüdür ve kralların ilahi hakkına duyulan eski inancın yansıması olarak Tanrının kutsamasını ima eder.

Dinsel ve dünyevi otoritenin bir araya gelişini simgeleyen bir hareketle Elizabeth bunun ardından tüm İngiltere'nin piskoposu olan Canterbury Başpiskoposu tarafından tahtın meşru varisi olarak cemaate takdim edilmişti. Bağlılık yemini eden Kraliçe'ye saflık simgesi beyaz bir keten giysi giydirildi, kraliyet sembolü kartal biçimli tören şişesinden bir kaşığa dökülen kutsal yağ başına sürüldü. Bundan sonra hükümdara bunlarla "adaleti eşit olarak dağıtmak ve Tanrının Kutsal Kilisesini korumakla" görevlendirildiği merhamet, güç ve adaleti temsil eden üç kılıç sunuldu. Hükümdar olarak kendisine "İnancın Savunuculuğu" görevi ve bununla birlikte İsa'nın hükmü altındaki dünyayı simgeleyen haçlı küre de sunuldu. Kraliyet giyim kuşamının her bir parçasıyla yeni rolünün kutsal niteliği pekiştirilmiş oluyordu.

Kraliyet sembolleri
II. Elizabeth taç giyme töreni giysileri ve İmparatorluk Devlet Tacıyla görülüyor. Haçlı küre ile asa Kilisenin otoritesini ve hükümdarın İnancın Koruyucusu olarak vazifesini simgelemekte.

Taç mücevherleri
İngiliz Taç Mücevherleri uhrevi ve dünyevi yetkeyi temsilen sadece taç giyme töreni sırasında kuşanılabilir. İngiltere, bu tören sembollerini hükümdarın taç giymesiyle kutsanmasında hâlâ kullanan tek Avrupa ülkesidir.

AYRICA BAKINIZ
Kartallar, *sf. 62–63*
Kraliyet, *sf. 216–17*
Krallık süsleri, *sf. 218–19*

MİLLİYET

Kökenden, doğuştan ya da sonradan alınan bir vatandaşlıkla belirli bir millet ya da halka aidiz. Ulusal kimliğimiz ortak bir kültür, dil ve tarihten geliyor ve bildik işaretlerle dışsal olarak ifade ediliyor. İster heykeller, dans biçimleri ister halk kahramanları olsun, sembolik anlamlarıyla bu işaretlere aşinayız. Elli yıl önce seksen iki bağımsız devlet vardı, 21. yüzyılın başlangıcında sayıları 194'ü buldu. Milliyet bizim için önemlidir ve paylaşılan sembolleri aidiyet duygumuzu pekiştirir.

Arma
Norveç armasında elinde baltayla güç, adalet ve kraliyet simgesi taçlı bir aslan görülür. (Norveç'te devletin başı kraldır.) Haçlı küre ülkenin Protestan Luteryen dinini temsil eder.

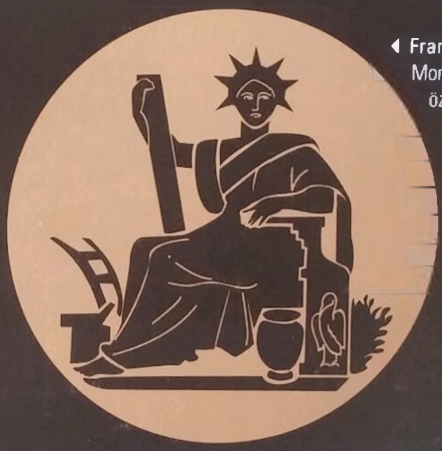

Fransa Cumhuriyeti'nin Büyük Mührü
Monarşinin kaldırıldığı 1848'den kalan Fransa Mühründe özgürlüğü simgeleyen tanrıça Juno görülüyor. Amerika'nın Özgürlük Heykeliyle (aşağıda) aynı taç ve giysiyi kuşanmış. Elinde eski bir yurttaşlık otoritesi sembolü olan değnekler demetini tutmakta. Aralarında buğday demeti (tarım) ile bir dişlinin (sanayi) de olduğu sembolik nesnelerle çevrelenmiş.

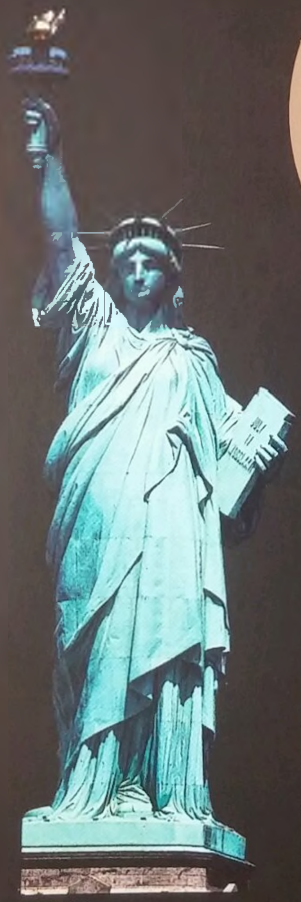

Abideler
Okyanusu aşarak gelen göçmenlerin yeni ülkelerine ilk bakışlarını attığı yer olan New York limanında yükselen 46 metre boyundaki Özgürlük Anıtı elinde güvenlik ve özgürlük simgesi olan bir meşaleyle taş levha tutmakta ve Amerika'yı "dünyanın ışığı" olarak öne çıkarmakta.

Pullar
İngiliz posta pullarında görülen tahttaki hükümdar portresi ulusal kimliği temsil ediyor. İngiltere önceden ödemeli posta servisini oluşturduğu 1840'dan bu yana, pulları ülke adıyla tanınmayan tek ülkedir.

Anıtlar
General Grant Ağacı, ABD'nin, ülke hizmetinde can veren erkek ve kadın vatandaşlarının anısını yaşatan yegâne "canlı" ulusal anıtıdır. Her yıl Noel zamanı park korucuları bu dev sekoyanın dibine büyük bir çelenk koyar.

Müzik ve dans
Bir ülkenin geleneksel müzik ve dansı onun ulusal karakterini yansıtır. Çok canlı ve girift ayak hareketleri, el çırpma ve usta gitar eşliğiyle tutku, coşku ve İspanyol ruhunu simgeleyen Flamenko bunun klasik bir örneğidir.

Yerden beri Britanyalılığın
si haline gelen John Bull
ine sokulmuş buldok.

İngiliz buldoğu
Winston Churchill ile ulusun İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi işgaline direnmelerinin ardından buldok ve İngiliz inatçılığı arasında sembolik bir bağ kurulmuştur.

ULUSAL SEMBOLLER OLARAK KUŞ VE HAYVANLAR

Birçok ülke gücü, güzelliği, hızı, cesareti ya da eşsizliğinden ötürü seçtiği bir hayvan ya da kuşu (Birleşik Devletler'in kartalı, Avustralya'nın kangurusu gibi) ulusal sembolü olarak benimsemiştir.

Yeni Zelanda kiwisi
Kiwi yalnızca Yeni Zelanda'da yaşar, bundan dolayı ülkenin simgesidir. Ulusal rugbi takımının formasında da yer alır.

Tayland'ın beyaz fili
Tayland'da beyaz file büyük saygı gösterilir. "Beyaz fil nişanı" kral tarafından verilen en büyük onur rütbelerinden biridir. Beyaz fil Tayland Kraliyet Donanmasının bayrağını da süsler.

Rus ayısı
Rus ayısı ulusun mecazı olduğu kadar insan özellikleri atfedilmiş bir sembolüdür de. Napolyon devrinden beri Rusya'nın büyüklüğü ve gücünü betimlemede bir karikatür öğesi olarak kullanılmıştır

Bahama arması
Çok renkli Bahama armasında yanında ulusal kuş olan flamingo ve adanın bereketli deniz yaşamını simgeleyen Atlantik kılıçbalığıyla bir kalkan üzerinde deniz kabuğu görülür. Kalkandaysa Kristof Kolomb'un amiral gemisi Santa Maria yer alır.

Burma'nın kayık biçimli arpi
Bu ince işli, kavisli *saung gauk* (arp) Burma'nın müzikal sembolü olarak görülür. Kökenleri çok eskilere giden *saung gauk*'a bir vakitler "Buda'nın sesi" denilirmiş.

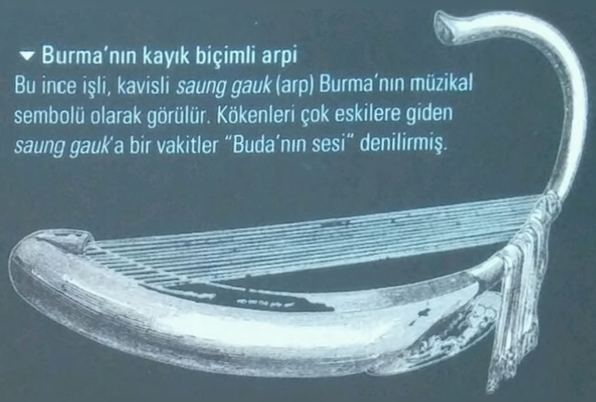

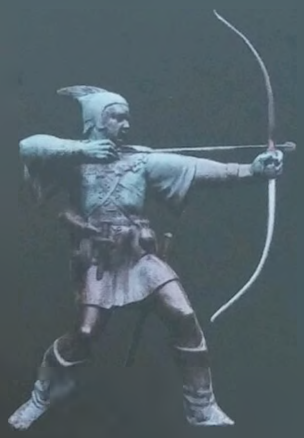

Ulusal kahraman
Milliyet çoklukla gerçek ya da kahramanlarını da barındırır. "Zenginlerden çalıp fakirlere veren" Robin Hood İngiltere'de Ortaçağ şiiri ve halk şarkıları kadar günümüz tiyatro oyunları, TV şovları ve filmlerinde de baskı altındakiler için özgürlüğün simgesi olmuştur.

Guy Fawkes gecesi
Her 5 Kasım gecesi İngiltere'de Guy Fawkes ve Barut Komplosu şenlik ateşi ve havai fişek gösterileriyle anılır. Fawkes Protestan monarşiyi devirme çabası içindeki Katoliklerin tarafındaydı. Komplo önlendikten sonra İngilizlere "5 Kasım'ı unutma" diye ülkenin savunmasında uyanık olma gereğini öğretti.

Şükran Günü
Şükran Gününün ana yemeğini oluşturan hindi ve kızılcık sosu fikri Amerikan yaşam biçimine derinlemesine işlemiştir. Sembolik olarak bu yemek, 1621'de Plymouth'a gelen kurucu öncülerin bereketli bir hasat kutlama arzusuyla ilişkilidir.

AYRICA BAKINIZ
Memeliler, *sf. 52–55*
Giyim kuşam, *sf. 248–49*
Grup aidiyeti, *sf. 258–59*
Arma amblemleri, *sf. 318–23*
Bayraklar, *sf. 324–29*

ARAÇLAR VE SİLAHLAR

Yapmak ya da onarmak, öldürmek ya da sakatlamak amacıyla tasarlanan araç ve silahlar Taş Devrinden bu yana amaca yönelik üretilmiş nesneler olmuşlardır. Aslında pratik objeler olmakla birlikte din, folklor ve siyasetle ilişkilendiğinde her ikisi de olağanüstü sembolik anlamlar yüklenir. Silah ve araçlar, ellerinde güç, koruma ya da yıkım simgesi olabildikleri tanrıların tanınmasına yardımcı olabilir. Orak gibi kimi araçlar hem ölümü hem de yaşamı temsil eder.

▲ **Orak çekiç**
İşçiler ve köylüler orak çekiç sembolü altında birleşmişti ya da 1920'lerde işgücü için bu bileşik amblemi seçtiklerinde, Komünistlerin inancı bu yöndeydi.

▲ **Balta**
Neandertal'den bu yana bu araç güç ve otorite sembolü olagelmiştir. Yıldırım iletkeni ve ekin koruyucu olarak baltalar her zaman elementlerle yakın ilişki içinde algılanmıştır.

◀ **Thor'un çekici**
Eski bir Kuzey Avrupa sembolü olan tanrı Thor'un çekici gök gürültüsü ve şimşeğe hükmeder. Nordik adı olan *mjolnir* şimşek anlamına gelir. Büyülü çekiç her zaman hedefini bulur, ardından geri atana geri gelir. Küçük boyutlu *mjolnir*'ler Hıristiyan haçıyla rekabet eden popüler Viking tılsımlarıydı.

▲ **Tırpan**
En tanınmış ölümlülük sembolü elinde tırpanıyla ölünün ruhunu "biçmeye" hazır Ölüm Meleğidir. Diğer elindeki kum saati kısa kesilmiş Zaman Baba'yı temsil eder.

▲ **Kalkan**
Koruyucu olarak hem pratik olan hem de sembolik anlam taşıyan kalkanın Yunan tanrıçası Athena'nın da uyandırdığı dişi iffet çağrışımı vardır. Bezeli bir kalkan statü ilanı yerine de geçebilir.

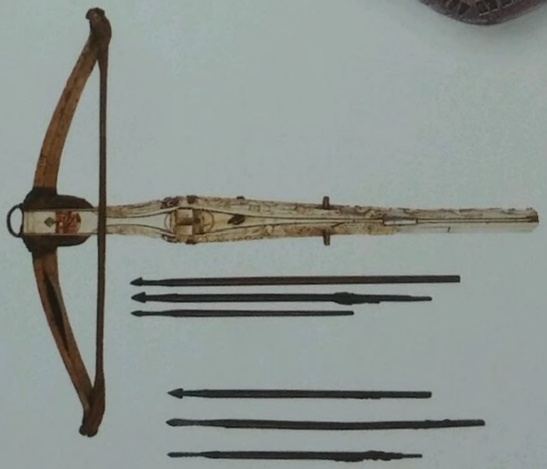

▲ **Ok ve yay**
Ok ve yay av ve savaşı temsil eder. Okun belirli bir fallik niteliği de vardır. Yay ise hilal (dişi) biçimiyle cinsel gerilim sunar. Yayın bir sembolik anlamı da spiritüel enerji ve disiplin iken ok şimşek, yağmur ve gücü temsil edebilir. Hıristiyanlar için delici ok direğe bağlanarak oklarla vurulmuş halde tasvir edilen Aziz Sebastian'ın sembolüdür.

◀ **Mızrak**
Silahların kralı sayıldığından düşmanın elinden mızrağını almak üstünlük gösterisi sembolik bir aşağılama hareketi olarak görülürdü. Aşikâr fallik çağrışımının yanı sıra mızrakların İsa'yı yaralayan Kader Mızrağı misali dinsel bağlantıları da vardır.

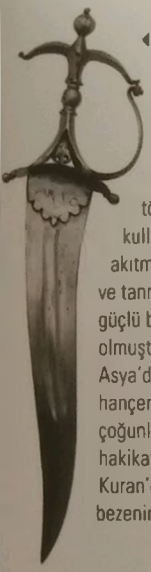

◀ **Hançer**
Eski uygarlıklarda insan ve hayvanların kurban edildiği törenlerde kullanılan hançer kan akıtmanın, yakın ölüm ve tanrıları yatıştırmanın güçlü bir sembolü olmuştur. Güneydoğu Asya'da kullanılan hançer tipi *kris* (solda) çoğunlukla mutlak hakikati temsilen Kuran'dan sözcüklerle bezenir.

▲ **Tabanca**
Tabanca ve tüfek güçlü bir fallik simge ve erkek saldırganlığı sembolüdür. Mermi atma gücü erkeklik ve döllemeyi temsil eder. Maço erkelerin silahlarla özdeşleşmesi gangster filmleriyle de sıkça pekiştirilmiştir

▲ **Saban**
Saban toprağa (dişi saban izi) nüfuz etme ve döllemeyi temsil eder. İlksel maddenin kırılarak başka yaşam biçimlerine dönüşmesiyle tarlayı sürmek, yaratma edimini de simgeler.

▲ **Terazi**
Adalet ve hakkaniyetin kolayca tanınan sembolüdür. Adalet çoğunlukla gözü bağlı, elinde terazi tutan bir kadınla tasvir edilir. "Dengeli yargı" kavramı, ölenin ruhunun Ölüler Alemi tanrısı Osiris huzurunda hakikatin tüyüyle tartıldığı Eski Mısır'a uzanır.

▲ **Halat**
Halat sembolik olarak hem kısıtlayıcı hem de bağlayıcıdır. Aztekler halatı ilmek yapmada kullanırlardı ama bunun ticari bir değeri de vardı. Merdiven ya da köprü olarak Cennetle de sembolik bir ilişkisi bulunur. Hindular için halat saflık simgesidir, çünkü tanrı Şiva kutsal bir şerit takardı. İsa onu tutsak alanlarca bağlandığından Hıristiyanlıkta ihanet sembolüdür.

▲ **Ağ**
Hıristiyanlar için inananların toplanması anlamını taşır. İsa havarilerine "insan balıkçıları" olmayı öğretmişti. Başka kültürlerde ağ dişinin tuzağa düşürücülüğüyle ilişkilidir. Çinlilerin gözünde, gece vakti yıldızlar "Cennetin ağıdır".

▲ **Olta iğnesi**
Maoriler gibi balıkçılığa bağımlı kültürlerde olta iğnesi bereket demektir. Polinezya'da güç ve liderlikle özdeşleştirilir. Çağdaş kültürde oltanın kancası, hem bağımlılığın kancasına "takılma"da olduğu gibi çekici, hem de kavrayışı ve tutsaklığıyla acı vericidir.

KILIÇLAR

Uzun bıçağıyla kılıcın biçimi erillik çağrışımına yol açar. Haç biçiminde olması Haçlıların gözünde Tanrı adına kan dökmeyi meşrulaştırmıştır. Çoğu Hıristiyan azizi amblem olarak kılıç taşır. Kılıçlar kraliyet gücü, askeri kuvvet ve onur simgeleridir. Budist ve Taoist düşüncede cehaletin biçilmesiyle gelen farkındalığın sembolüdür.

▲ **İslam kılıcı**
Suudi Arabistan bayrağında "kökü inanca dayalı güç" sembolü olarak kılıç vardır; üzerinde kutsal İslami metin *La ilahe illallah* yazar.

▲ **Şövalyelik verme**
Eski şövalyelik geleneğinin sürdüğü yüzyıllarda hükümdar rütbesini yükseltmek istediği kimsenin omzuna kılıcın düz yanıyla dokunurdu.

▲ **Asante kılıcı**
19. yy sonlarından bu Gana tören kılıcının kabzasında varlık ve bereket simgesi yaldızlı boncuklar bulunuyor.

▲ **Samuray kılıcı**
Samuray için "kılıç", Zen'i savaş sanatlarıyla birleştiren Buşido'nun "Savaşçının Yolundaki" askeri eğitim kadar spiritüel eğitim anlamına da gelirdi. Samuray kılıcı güzelliği ve keskinliğiyle ünlüydü.

AYRICA BAKINIZ
Bereket ve çocuk doğurma, *sf. 120–23*
Ölüm ve yas, *sf. 128–31*
Kelt ve Kuzey Avrupa tanrıları, *sf. 142–43*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
Mesleki işaretler, *sf. 314–15*

MİMARİ

Tarih boyu her toplum ve kültür hedeflerini mimari ile dışa vurmuştur. İmparatorluğun gücünü temsil eden eski Yunan ve Roma yapılarından görkemli Gotik katedrallerin kemer ve kuleleriyle iletilen göksel sembolizmine, mimarlar tasarımlarını evrensel bir görsel dil oluşturacak şekilde biçimlendirmişlerdir. Farklı biçimde yapılar farklı sembolik fikirleri temsil eder. Gökdelenler statü ve başarı simgesi olabilirken, çevre bilinci gözeten yapılar da bizim doğa ve doğal biçimlere yakınlığımızı gösterir.

KÖPRÜLER

Köprüler sembolik olarak dünyevi ve uhrevi alemler arasındaki iletişimi olduğu kadar bir varlık halinden diğerine geçişi de temsil edebilirler. Bununla birlikte bir köprü, özel tasarımı dolayısıyla, imgelemimizde bir yerin -bazen bütün bir ülkenin- işareti haline de gelebilir.

▲ Bir kentin ikonu
Debdebeli, bununla birlikte işlevsel de olan Londra Köprüsü Viktorya Döneminin buhar gücüne dayalı mühendislik başarısıydı, bugünse Birleşik Krallık başkentinin turistik bir nişanı.

▲ Ulusal gururun gözbebeği
1932'de tamamlanan Sydney Liman Köprüsü çağdaş bir özgürlük ve fırsatlar ülkesi temsili olarak Sydney ve Avustralya'nın kendisinin sembolik bir imgesi.

DOĞANIN YANSIMALARI

Afrika'daki toprak kulübelerden Kuzey Kutbundaki buz bloklarından inşa edilmişlere, çoğu insan evlerini doğal malzemeden yapar. Çağdaş toplumlarda da "doğaya dönüş" ihtiyacı çevre duyarlığı sergileyen mimaride giderek artan biçimde ifadesini bulmakta.

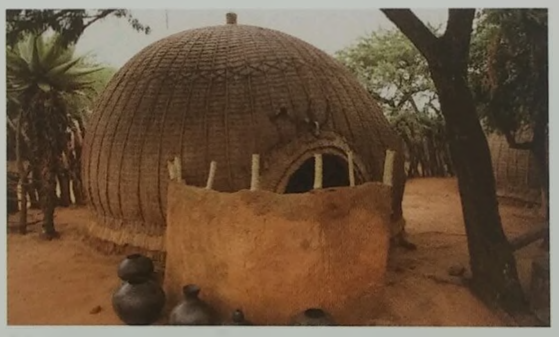

▲ Toprak ev
Zulu evleri her zaman daire biçimindedir. Sağ kanatta erkek, sol tarafta da kadın yaşar. Alet ve değerli eşya koymaya ayrılan mekânın da ruhlara ait olduğuna inanılırdı.

▲ Doğayla uyum
Frank Lloyd Wright'ın Pennsylvania'daki Fallingwater tasarımı onun organik mimari anlayışının örneğidir. Kaya uzantılarını taklit eden çıkmalar halinde çağlayanı izleyen katlarıyla bu ev, insanın doğayla uyum içinde yaşayabileceği idealinin sembolüdür.

BABİL KULESİ

İncil'de geçen bir efsane olsa da, gerçek öncülleri olan Babil Kulesi bir Eski Babil kademeli piramidiydi. Babilliler Cennete ulaşan bir kule yapmaya kararlıydı ama İncil'e göre Tanrı onların birbirlerini anlayamayacakları kadar çok farklı dillerde konuşmalarına yol açtı, böylece de kule asla tamamlanamadı. Dolayısıyla bu kule insan kibrinin sembolüdür.

▲ İnsanın gururu
Bu kulenin mitsel öyküsü İncil'in Başlangıç Kitabında yer alır; insan Tanrıya başkaldırdığında "gururun düşüşün başlangıcı" olduğunun sembolik hatırlatıcısıdır.

DİŞİ MİMARİ

Yapı tasarımında planları, yükseltilerinde olsun bezemelerinde olsun, kullanılan kimi biçimler bize anında bir şey çağrıştırır. Böylece alçak binalar biçimlerinde "kucaklayıcı" ve dişiyken yüksek yapılar eril bir biçimde "dikilir". Eğimli yüzeylerin kullanıldığı dişi yapılar rahmin güvenliğini de simgeler.

◂ Kale
Doğu Sussex'teki Bodiam Kalesi gibi kaleler bir vakitler savaş dönemlerinde asillerle serflerinin güvenliğini sağlardı. Hendekle çevrili bu yapıların dişi koruyuculuk ve besleyicilik sembolizmi çok güçlüdür, bununla birlikte kale güç ve kuvvet simgesi olarak kalmıştır.

▴ Amfitiyatro
Roma mimarisinin en büyük eserlerinden biri olan Roma'daki Colosseum [Kolezyum], imparatorluk ve gücün etkili bir simgesi ve günümüzde İtalya'nın "Ebedi Kentinin" önemli bir nişanıdır. Eliptik biçiminin dişi, koruyucu bir sembolizmi vardır ve rahim benzeri bir sarıp sarmalayıcılık çağrıştırır.

ERİL MİMARİ

Kule gücü, fallik çağrışımıyla da eril üstünlüğü simgeler. Ortaçağ sivri uçlu kulelerinden çağdaş gökdelenlere insanlar (ve uluslar) dik, delici yükseltilerle egemenliklerini ifadeye gayret etmiştir. Bir ulusun yenilmezlik duygusuna indirilen darbenin en sembolik örneği New York Dünya Ticaret Merkezine 11 Eylül 2001'de yapılan feci terörist saldırı olmuştur.

◂ Gökdelen
New York'un 1931 tarihli Empire State Building'i 40 yıl boyunca dünyanın en yüksek binasıydı. Bugün Art Deco tarzı bu ikon, sınırsız Amerikan azmi ve kendine inancın gururlu eril bir sembolü olmayı sürdürmekte.

◂ Deniz feneri
Hakikat ışığını temsil eden ve eril bereketin sembolü olan deniz feneri, ruhun inanca çekilmesi misali gemilere güvenli yolu aydınlatmasından ötürü İsa öğretilerini de simgeler.

▴ Taipei kulesi
Dünyanın en yüksek yapılarından olan Taipei 101'in tasarımı Çin pagodalarıyla bambu gövdesinden esinler taşır. Kule böylece Tayvan'ın kültür tarihiyle 21. yy hedeflerini yansıtmaktadır.

İKİLİ SEMBOLİZM

Çoğu yapı hem eril hem dişil sinyaller gönderir. Tibet'teki Portala Sarayı bodhisattva Avalokiteşvara'ya adanmıştır ve eril ile dişil biçimler içerir. Londra'nın geniş kapsamlı 02 Arenası gibi bilgi ve sanatın besleyiciliğini çağrıştıran bir kubbe hem eril hem dişil olabilir.

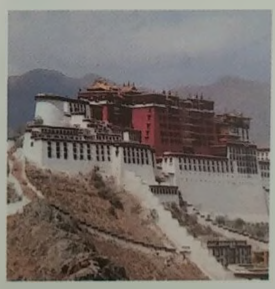

◂ Saray
Lhasa'daki Portala Sarayı (1645–1695) Tibet ve Tibet Budizm'inin sembolüdür; Tibet'in ruhani önderleri Dalai Lama'lara bir vakitler ev sahipliği yapardı. Yüksek bir sırtta dikilen görkemli kırmızı, beyaz ve altın rengi saray etkileyici bir görünüm sunar.

▴ Kubbe
İlkçağ'daki benzerleri gibi Londra'nın 02 Arena sı da kozmik bir çatı temsilidir. Rönesans'tan itibaren bir güç sembolü olarak yönetim binalarına kubbe eklendi.

AYRICA BAKINIZ
Bereket, çocuk doğurma, *sf. 120–23*
Dinsel mimari, *sf. 228–31*
Kutsal yerler, *sf. 232–33*

DİNSEL MİMARİ

Tapınaklar, camiler, kilise ve mihraplar ibadet yerleri olarak inananların temel inançları ve tanrılarıyla ilişkilerinin hatırlatıcılarıyla doludurlar. Dinsel mimari hem karmaşık hem de son derece simgeseldir. Sivri uçlar, kuleler, minare ve kubbeler çanlar veya ezanla inananları uzaklardan çağırarak göksel, spiritüel bir alemi işaret ederler.

BEZEME

Dinsel yerler haç, yıldız ya da hilal gibi dekoratif inanç sembolleri kadar taş, ahşap ya da cama işlenmiş tanrı, aziz ya da diğer kutsal biçimlerle ayırt edilir. Sembolik yelpaze, Ortaçağ katedrallerinin cehennem ateşi ve lanetlenme sembolü gargoyle'lerinden Kuran'ın güzel hat örnekleriyle temsiline uzanır.

▲ **Vitray**
Geleneksel olarak vitray pencereler renkli camlardan bir mozaikle İncil'den hikâyeler ve azizlerin yaşamlarını "aydınlatır". Yukarıdaki örnekte Galler'deki Holywell, St. Winefride Kilisesinden bir vitray görülüyor: Aziz Bueno.

▲ **İslam çinisi**
Dekoratif çiniler cami bezemesinin temel öğesidir. İnsan ve hayvan tasvirlerinden kaçınıldığından sembolik geometrik biçimler, Kuran'dan sureler ve bitki motifleri tercih edilir.

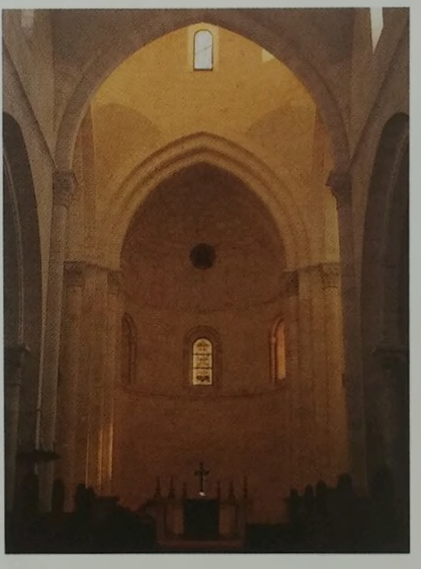

▲ **Luteran iç mekân**
Ağırlıklı olarak kuzeybatı Avrupa'da görülen Luteran kiliseler kutsal kitabın önemini vurgular. Bundan ötürü şaşaalı sanat biçimlerinden kaçınılmış, iç mekânlar bezemesiz tutulmuştur. Bu örnekte haç sembolü öne çıkmış.

▲ **Azizlerle bezeli iç mekân**
Katolik kiliselerinin içleri sembolik anlam ve dekorasyon açısından zengindir. Heykel, tablo ve diğer motiflerdeki sembolizm aşikârdır. Meksika, Tlaxcala'daki Ocotlan Bazilikasının kubbesi (üstte) Meryem ve havari motifleriyle bezenmiş.

◀ **Cao Dai Tapınağı**
Barış için dünyanın ana dinlerini bir araya getiren bir inanç sistemi olan Cao Dai merkez tapınağı ("yüksek kule ya da saray") Cennetin dokuz basamağını temsil eden dokuz kat üzerine kuruludur. Beyaz bulutlu gök mavisine boyalı tavan Cenneti simgeler.

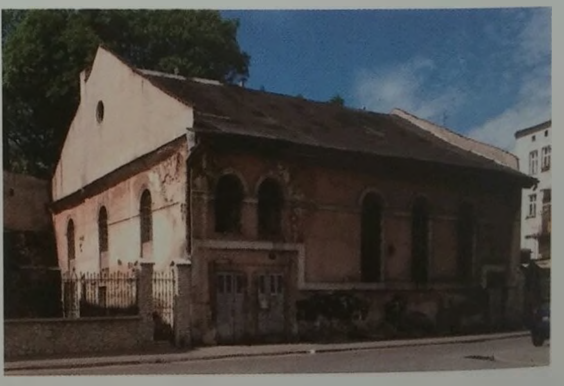

▲ **Sinagog**
Yahudi yasaları sinagog biçimlerine ilişkin genel kuralları belirlemekle yetinir. Bununla birlikte kutsal yerin, ötesinde iyi işlerin yapılmasını bekleyen bir dünya olduğundan ona bakan pencereleri olmalıdır. Polonya, Krakov'daki Kupa Sinagogu 1643'de yoksullar için inşa edilmiş.

▲ **Rölyef**
Hindistan, tapınak ve mabetlerindeki Hindu taş kabartmalarıyla ünlüdür. Kabartmalarda çok sayıdaki tanrı ve tanrıçalar görülür. Yukarıdaki örnekte orta Hindistan, Khajuraho'daki Parsvanath Tapınağından göksel varlık figürlerinin rölyefleri görülüyor.

▲ **Nepal stupa'sının gözü**
Önceleri gömü höyükleri olan stupalar Buda'nın Nirvana'ya erişinin sembolüdür. Bu örnekte Nepal'deki Swayambhu stupanın üzerindeki Buda gözleri aydınlanma imkânının hatırlatıcıları.

▲ **Kapı bekçileri**
Çin mabetlerinde, askeri bir duruş almış Eski Çin İmparatorluğu Generalleri olduğu kadar, imparatorluk bekçisi aslanlar da popüler kapı imgeleridir. Bunların iblis ve hayaletlerin girişini engelledeklerine inanılır.

YÖN

Dinsel bir yapının baktığı yön, yoğun semboller yüklüdür. Doğu gündoğumu ve doğuş, batı günbatımı, ölüm ve yeniden doğuşu simgeler. Çoğu eski kültürde Güneşe tapım vardı, kutsal yapılar da güneş hareketi ve döngülerine göre yönlendirilmişti.

▲ **Mihrap**
Mihrap cami duvarında Müslümanların namaz kılarken yönelmeleri gereken kıbleyi işaret eden niştir. Aynı zamanda ilahi varlığın yeryüzündeki mevcudiyetini de simgeler.

▲ **Garbha griha**
Tapım için geniş bir mekânı olmayan bir Hindu tapınağında ana tanrı tasviri "rahim-oda" anlamına gelen bir ***garbha griha***'da saklanır. Diğer tasvirler ana yönlere bakan nişlere yerleştirilir.

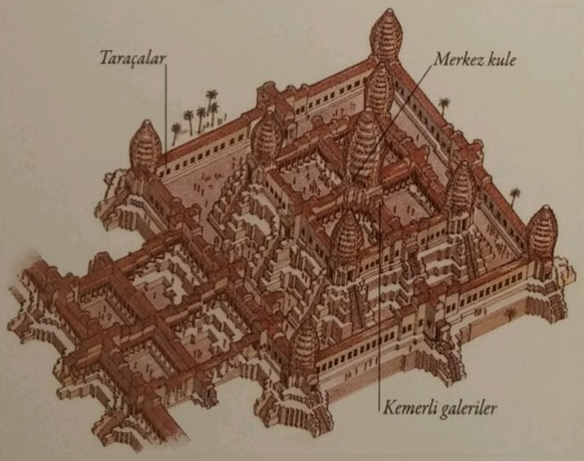

▲ **Angkor Wat**
Kamboçya, Angkor'daki 12. yy tapınak kompleksi Khmer hükümdarı Kral II. Suryavarman adına inşa edilmiş. Tapınak ve kuleleri Hindu tanrılarının evi olan Meru Dağı'nı temsil ediyor.

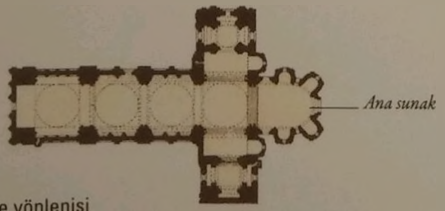

▲ **Kilise yönlenişi**
Çoğu kilise, Hıristiyan inancının simgesi olarak doğuya bakan bir haç biçiminde inşa edilir. Hemen her zaman ana sunağın kilisenin doğu ucunda, Kutsal Topraklara bakacak halde yer alacağı şekilde yönlendirilirler.

PAGODA VE STUPALAR

Pagoda ve stupalar son derece sembolik yapılardır. Önceleri gömü höyükleri olan bu yapılarda kimi zaman Buda kalıntıları ya da diğer kutsal nesneler bulunur. Bir pagodanın biçimi çoğunlukla meditasyona oturmuş Buda'nınkine benzetilir, böylece de meditasyona yardımcı ve Nirvana sembolü olarak alınabilir.

◀ **Çin pagodaları**
Çin pagodasının ayırt edici özelliği sayısı genelde yedi ya da dokuz olan çatılarıdır. Yukarı doğru küçülen katlar Cennetin farklı katlarıyla aydınlanma evrelerini simgeler. Eski Hint stupası gibi pagoda da aydınlanma yolunun sembolüydü.

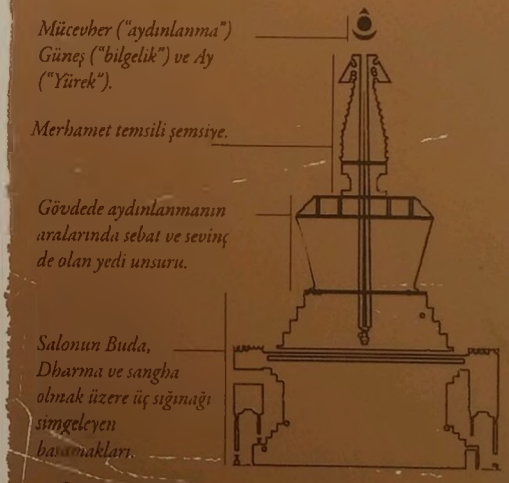

▲ **Stupanın biçimi**
Setlerin sayısı ile stupanın çeşitli biçimleri Budist öğretiyi temel alır. Farkındalığı aydınlanmaya doğru yükselen basamaklara odaklama amacı güdülmüştür. Bu örnek, tahtta meditasyon duruşunda oturmuş başı taçlı Buda gibi biçimlendirilmiş.

AYRICA BAKINIZ
Dağlar, *sf. 28–29*
İslam, *sf. 180–83*
Mimari, *sf. 226–27*
Cennete uzanan basamaklar, *sf. 236–37*

BOROBUDUR

8–9. yüzyıllarda inşa edilmiş Java'daki Borobudur dünyanın en büyük Budist anıtıdır. 504 Buda heykeli ve Budist öykülerinin tasvir edildiği 1.460 taş oyma panoyla bezeli Borobudur aydınlanma ve ona götüren yol üzerine devasa bir kitap gibidir. İnananlar taraçalarda yürür, doruğa yaklaşırken duvarlara oyulmuş resimleri okuyarak hem fiziksel hem de spirittüel olarak yükselirler.

1. Zemin (Kamadhatu)
Borobudur'un zeminindeki rölyefler ***Kamadhatu***'yu (arzu alemi) temsil eder; arzusuna bağımlı olmayı sürdüren insanı simgelerler.

2. Üst dört kat
Buradaki taş kabartmalar ***Rupadhatu***'yu (biçim alemi) temsil eder ve arzudan özgürleşmiş ama hâlâ kibrin avucunda olan insanı simgelerler.

3. Üst üç taraça
Dairesel taraçalarda deliklı kubbeler altına kapatılmış Buda heykelleri ***Arupadhatu***'yu (biçimden yoksunluk alemi) temsil eder; arzu ve dış görünümden özgürleşmiş insanların sembolüdürler.

4. Taraçanın tepesi
Yapı bir tepe üzerinde altı dörtgen kattan oluşan basamaklı piramit biçiminde yükselir. Taraçanın en tepesine ***Arupa*** denir ve Buda'nın bulunduğu Nirvana'yı simgeler. Burada bir Buda heykeli vardır.

5. Mandala biçimi
Tepeden bakıldığında Borobudur kozmosun görsel bir mecazı olan mandalayı andırır. Temel özelliği, her bir kenarının ortasında dört ana yöne (Budizm'in dört ana unsuru) bakan dört "kapısıyla" bir dörtgen içindeki dairedir. Mandalalardan meditasyona yardımcı olarak yararlanılır. Borobudur'un bu şekilde kullanılmış olduğuna dair çağdaş bir kayıt bulunmamakla birlikte böyle olmuş olması kuvvetle muhtemeldir.

KUTSAL YERLER

Her kültürde yüzler ya da binlerce yıllık bir tapım ile kutsallık atfedilmiş yerler vardır. Bu, tapınak ve piramitler gibi insan elinden çıkma ya da ırmaklar, kaya ve ağaçlar gibi doğal olabilir. İster dinsel ister folklorik anlamla yüklü olsun, dünya halkın bilincine işlemiş ve kendi yollarından kültürlerinin sembolleri haline gelmiş kutsal yerlerle doludur.

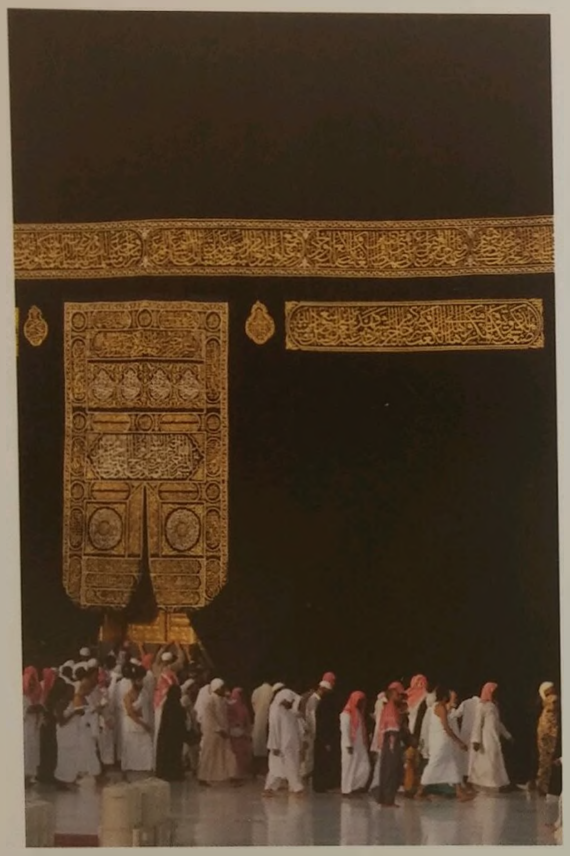

▲ Kâbe
Mekke'deki Mescid-i Haram'da bulunan Kâbe adlı kübik yapı İslam dininde merkezi bir rol oynar. Durumu elveren Müslümanlar ömürlerinde bir kez Hacca giderler. Hacılar Muhammed'in Göğe yedi yükselişini simgeler bir hareketle Kâbe'yi yedi kez tavaf ederler.

▲ Tai Dağı
Olympos Dağı gibi tanrıların yuvasından ibaret olmayan Tai'nin kendisi de kutsal bir varlık, Cennet İmparatorunun oğlu sayılır. Çin imparatorları en azından İ.Ö.3000'den itibaren onu kutsal bilmişlerdir.

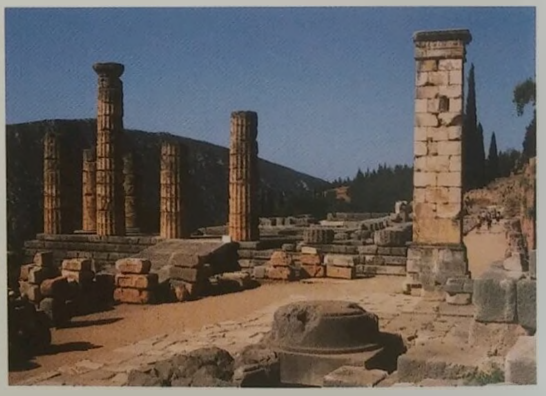

▲ Delfi
Eski Akdeniz uygarlığının gizemli kehanet merkezi Delfi efsanelerle yüklüdür. Burada Ana Tanrıça Gaia ile Yunan tanrısı Apollo'nun mabedi vardır. Yakınlarındaki Parnassos Dağı Yunan efsanesindeki Musaların (Müz) kutsal yeridir.

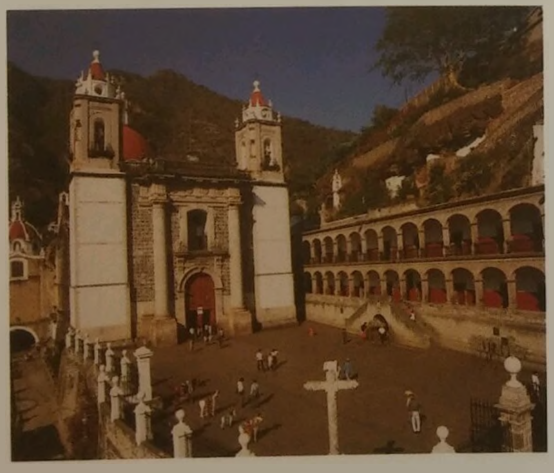

▲ Chalma
Kolomb öncesi dönemin kutsal mağara yerleşimi Chalma (Meksika) şifa arayan yerli kabilelerce kullanılırdı. Yer ve ritüel 1530'larda buraya bir hac kilisesi kuran İspanyol yerleşimciler tarafından benimsendi ve uyarlandı. O vakitlerden bu yana Kraliyet Manastır ve Kilisesi hacıların deva ya da işitilen dualarına şükran sunmak için geldiği bir Hıristiyan kutsal yeri olarak kaldı.

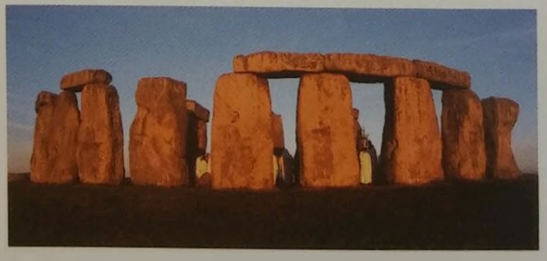

▲ Stonehenge
İ.Ö. 2000 civarında inşa edilen Stonehenge astronomik bir saat ya da kozmik bir hesap makinesi olarak kullanılmış olabilir. Eski topluluklar Güneş ve Ay'ı kutsal varlıklar olarak gördüğünden buranın gündönümü ve ekinoks tarihlerini hesaplamadaki yeri çok önemliydi. Ay döngüleri, mevsimler ve tutulmalar taşların dizilişiyle gözlemlenebiliyor ve kutsal ritüellerle kutlanıyordu.

▲ Wat Phra Keo
Tayland'ın en saygın Budist tapınağı Bangkok'taki Wat Phra Keo'dur (Zümrüt Buda Tapınağı). Tay kralı Buda'nın giysilerini yılda üç kez değiştirir.

▲ **Bodh Gaya**
Buda Aydınlanışının sembolü olan Hindistan, Bihar yakınlarındaki Bodh Gaya Budistler için kutsaldır. Buda'nın Aydınlanmaya erdiği Bodhi ağacından gelme olduğu söylenen ağacın yanında Mahabodhi Tapınağı yer alır.

▲ **Roma St.Peter Kilisesi**
Aziz Peter 64 yılında şehit edildi. 300 yıl sonra Roma'nın ilk Hıristiyan imparatoru olan Konstantin burada onun adına bir kilise yaptırdı. Bugün Vatikan'daki St.Peter Bazilikası Roma Katolik Kilisesinin merkezidir.

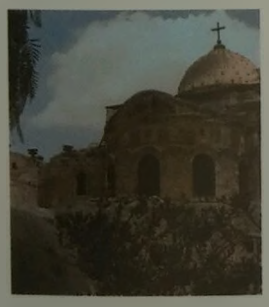

▲ **Kutsal Mezar Kilisesi**
Yeryüzündeki en kutsal yerlerden biri de İsa'nın mezarı olduğu düşünülen yerdir. Kudüs'teki Kutsal Mezar kilisesindeki küçük şapelin Hıristiyanların bu en kutsal yerini işaretlediğine inanılır.

▲ **Jasna Gora**
Polonya'daki Jasna Gora manastırı dünyanın en büyük Katolik hac yerlerinden biri ve Polonyalılar için ülkeleriyle dinlerinin sembolüdür. Czestochowa Meryem'i ikonası da buradadır.

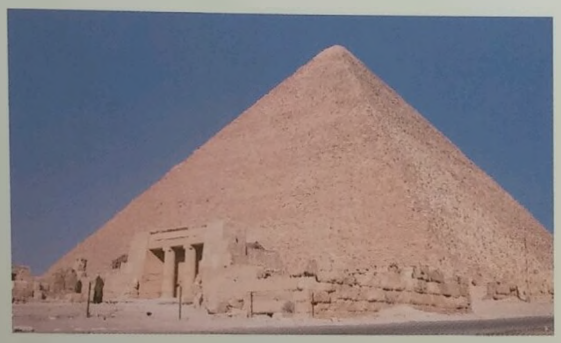

▲ **Büyük Piramit**
Firavun'u koruyan devasa bir mezar olmanın çok ötesinde Büyük Piramit Eski Mısır kralının gökteki Güneş tanrıya kavuşacağı dev kapıyı temsil etmiş olabilir.

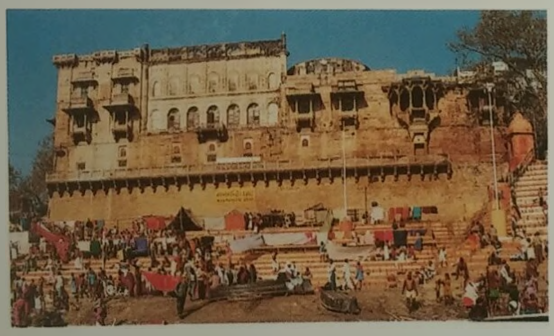

▲ **Varanasi**
Ganj kıyısındaki Varanasi Hindistan'da çok önemli bir hac yeri ve Hindu'ların gözünde ölüp yakılacakları en kutsal yerdir. Ganj Nehri tanrı bilincini, dolayısıyla ölümsüzlüğü simgeler.

▲ **Theotihuacan**
Meksika'daki Aztek şehir kompleksi Teotihuacan Güneş Piramidine ev sahipliği yapar. Yağmur tanrısı ile tüylü yılan tanrı Quetzalcoatl'ın pek çok imgesinin bulunduğu çok sayıda sembol oyularak işlenmiştir.

▲ **Kelimutu**
Endonezya'nın Flore Adasında bir yanardağ olan Kelimutu'nun suları üç farklı renkte gölü vardır. Bunların ölülerin yeri olduğuna, her birinin sürdürmüş oldukları yaşama göre ruhlara ev sahipliği ettiğine inanılır.

KAYA SANATI

Tarih öncesi ve Avustralya Aborijin kaya sanatı, öykülerin kaya oyması, resim yazı ve mağara resimleriyle anlatıldığı ilk resimli kitaplardır. Bu son derece sembolik işaret dili piramitlerden 10.000 yıl kadar daha eskidir. Doğal çevre ile karşılaşılan her canlı yaratık arasındaki güçlü ilişki bu sanatın temelini oluşturur.

◀ **Newspaper Rock, Utah**
Newspaper Rock, ABD'deki Utah Çölünde kumtaşından sarp bir kayalığa hakkedilmiş bir kaya oymasıdır. Yaklaşık 2.000 yıla yayılan bir insan faaliyetinin kaydıdır ve aralarında Anasazi ile Navajo'nun bulunduğu Amerikan yerli kültürlerinin tasvirlerini içerir.

▶ **Lascaux**
Fransa'daki Lascaux mağara kompleksinin tarih öncesi kaya resimleri İ.Ö. 15000-13000 arasına tarihlenir. Üzerlerinde hayvanlar, insanlar ve işaretler görülmektedir.

AYRICA BAKINIZ
Dağlar, *sf. 28–29*
Ölüm ve yas, *sf. 128–31*
Mimari, *sf. 226–27*
Dinsel mimari, *sf. 228–29*

BİNALAR

Mimarlar yapıları hem işlevsel hem de estetik olmalarını hedefleyerek tasarlasa da çoğu insan için bir evi oluşturan unsurlar bütünüyle kullanım kolaylığına dayalıdır. Doğu'da bir yapının içiyle dışının ahengi ve yönlenişi doğrudan kişinin spiritüel esenliğiyle ilişkilidir. Pek çok çağdaş Batı yapısında da başvurulan Eski Çin uygulaması Feng Shui mekân ve içindeki objelerin yerleştirilmesini kötü ruhlar ve talihsizliği savuşturacak şekilde en iyi hale getirir.

Pencere
Tıpkı gözün "ruhun penceresine" benzetildiği gibi pencere de öteden beri "ruhun gözü" olarak görülür. Pencereler hakikat ışığını içeri geçirir. Vitray pencereler bunu açık bir sembolizmle yaparak cehalet karanlığını aydınlatır.

Baca
Ocaktan baca yoluyla çıkan duman kapalı bir yerden kaçış ve dünyevi bir halden Cennete doğru kurtuluşu temsil eder. Önceleri, bacadan inen Noel Baba'ya Cennetten armağanlarını sunan ilahi otoritenin bir sembolü olarak bakılıyordu. Baca ve baca temizliği şansın da simgesidir.

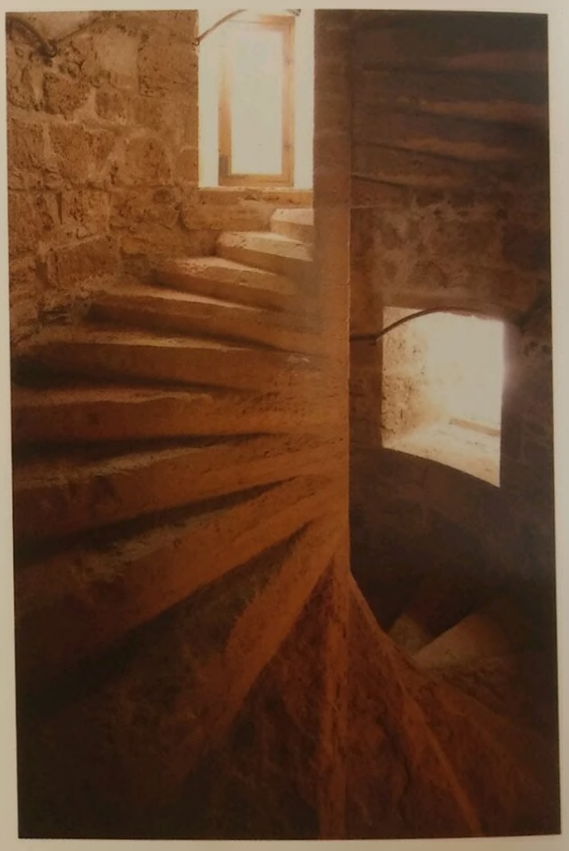

Merdivenler
Merdiven aydınlanma ve bilgiye giden spiritüel yoldaki basamakları temsil eder. Aynı şekilde karanlık ve cehalete doğru inişin de simgesi olabilir. Başı ve sonu görünmeyen bir döner merdivense gizem sembolüdür.

Balkon
Hem dışarıda hem de binanın parçası olan balkon kısmen örtücü kısmen de açık edici olmasından ötürü değişkenlik ve gizem simgesidir. Tarihsel olarak balkonlar "destek" ve ayrıcalıklı bir yaşam tarzı sembolü olmuşlardır.

Sütun
Sütun yer ile göğün birleşimini temsil eder ve çoğunlukla bu bağlantıyı vurgular biçimde bezenir. İslam'ın her Müslüman'ın yerine getirmesi gereken beş şartını, "Beş Sütun" deyişi temsil eder.

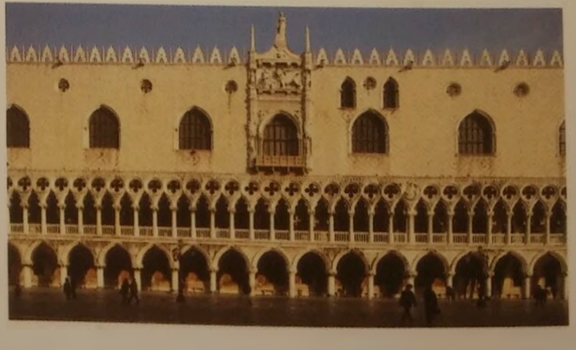

Cephe
Bir yapının ön cephesi kişinin dünyaya nasıl görünmek istediğinin temsilidir. Çok sayıda penceresiyle açık bir cephe açıklık ve dürüstlük çağrıştırırken kapalı avlularla penceresiz bir cephe de gizli kapaklılık düşündürür. Bezeme bolluğu statü ve güç işaretidir.

▲ Tavan arası
Çatı altına sığdırılan tavan arası çoğunlukla evin eski oyuncaklar ve hatıralarla dolu deposudur. Sembolik olarak arayana açılacak yarı anımsanan ya da unutulmuş gerçekleri temsil eder.

▲ Bodrum
Bodrum, mahzen ya da kripta (çoğunlukla tonozlu tavanıyla) öte alemi simgeler. Mezarlar insanların dünyasıyla göğün altındadır. Kimi kültürlerde evler sütunlar üzerinde yükselir bunun altındaki (evcil hayvanların konulduğu) yer de daha alt alemlerin simgesidir.

▲ Kemer
Kemerli bir geçit bir varlık halinden diğerine geçişi simgeler. İnisiyasyon törenlerinde kemer altından geçen kişi sembolik olarak yeniden doğar. St.Louis Gateway Arch, tarihi Amerikan Batı'sına geçişin sembolüdür.

▲ Duvar
Güç, mahremiyet ve kapsama simgesi olan duvar bir binanın içi ya da bahçeyi sarar ve korur. Gazze Şeridi duvarı ya da Çin Seddi gibi bazı örnekleri bölünme, yalıtım ve ayrılığın temsilidir.

▲ Kat
Cennet (çatı) ile Cehennem (bodrum ya da yeraltı katı) arasındaki dünyevi alemi katlar temsil eder. Katlar kimi zaman semboller, motiflerle bezenirler.

▲ Kubbe
İlkçağ'dan beri ve çeşitli kültür ve dinler boyunca kubbe Cennet çatısı ve tanrılar alemini temsil etmiştir. Çoğu kilise ve tapınağın kubbe içlerinin yıldızlar ve diğer göksel cisim motifleriyle bezenmesinin nedeni de budur.

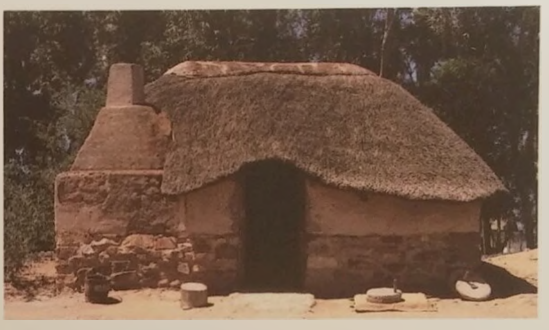

▲ Çatı
Dişi, koruyucu prensibin temsili çatı, yapıyı kötü güçlerden korur. Aynı zamanda Cenneti simgeleyen, kutsal yapılarda bu simgenin tanrılar, melekler ve koruyucu gücünü artırmak üzere çoğu zaman onlara eklenen gargoyle'lerle tasvir de edildiği kutsal bir alandır.

GİRİŞ

Bir ev ya da kutsal mekânın girişi kutsal ve laik ayrımının, bir yaşam aşamasından diğerine, hayattan ölüme geçişin işaretidir. Girişin kötü etkilere karşı güvenliğini sağlamak üzere insanlar kapı kenarlarına çeşitli motifler oyar ya da kapı üzerine nal veya tokmak gibi sembolik "totemler" tutturlar.

▲ Kapı tokmağı
Kapı tokmağı, ananas motifi gibi konuksevarlik ya da at nalı veya dört yapraklı yonca gibi şans sembolü olmakla birlikte kullanıldığında çıkardığı ses değiştirilemez kader ya da yaklaşan ölümün işareti olarak da yorumlanabilir.

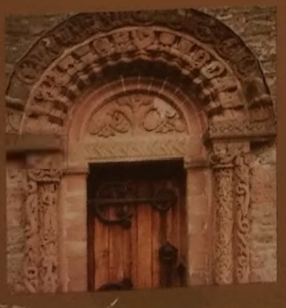

▶ Duvara bitişik sütun
Tapınak veya kilise girişlerindeki lento ve duvara bitişik sütunlar çoğunlukla koruyucu kutsal varlık oymalarıyla bezenir. İçeri girenlere iyi talih getirecek semboller taşırlar. Doğu ülkelerinde lotus popüler bir motiftir.

▲ Koridor
Hem gerçekte hem de mecazi olarak koridor başka kapı ve geçitlere bağlanan bir geçiş yeridir. Bu şekilde de kişinin önüne spiritüel ya da başka türlü birkaç "kapının" açıldığı seçim anını simgeler.

AYRICA BAKINIZ
İslam, *sf. 180–83*
Mimari, *sf. 226–27*
Dinsel mimari, *sf. 228–31*
Kutsal yerler, *sf. 232–33*
Cennete uzanan basamaklar, *sf. 236–37*

▲ Yakup'un Merdiveni
Batı sembolizminde en çok tanınan merdiven herhalde Yakup'un Merdiveni'dir. Eski Ahit'te kardeşinin gazabından kaçan Yakup başını yastık yerine bir taşa dayayarak uykuya yatar. Rüyasında Cennete uzanan, meleklerin tırmandığı bir merdiven görür. En tepede Tanrı kutsamasını sunar ve Yakup'u yolculuğunda koruyacağı sözü verir. Bundan ötürü merdiven Cennet ile yeryüzü arasındaki gidiş gelişlerin simgesi olmuştur.

CENNETE UZANAN BASAMAKLAR

Taşınır ya da sabit merdiven, spiritüel bir aşama ya da yükselişte farkındalığın yeni bir düzlemini temsil eden her bir basamağıyla aşkın alana erişimin yahut kızgın ölüler diyarına inişin sembolüdür.

Yaşam Ağacı gibi merdivenler de iyi ve kötünün bilgisini çağrıştırır. Farklı düzeyler dünyevi ve uhrevi alemler arasındaki geçişi temsil eder.

TAŞINIR MERDİVEN

Merdiven çoğunlukla kişisel bütünlüğü başarma sembolü olarak yorumlanan çok bilinen bir mitolojik motiftir. İki dik kenarıyla çoğunlukla iki Cennet ağacıyla ilişkilendirilir: İyi ve Kötünün Bilgisi Ağacı ile Yaşam Ağacı; bu ikisini ruhsal bilginin basamakları birleştirir. Mısır mitinde diriliş ve ölüler aleminin tanrısı Osiris'le ve genelde Güneş ışınlarınca aydınlatılır halde tasvir edildiğinden Güneş tanrı Ra ile ilişkilidir. Budizm'de Buda, aydınlanmışların Cennete yakınlığını sembolize eder şekilde uhrevi alanı dünyevi alana bağlayan merdivenden inerken gösterilir. İncil'de ruhsal ve maddi dünya ya da bilinç ve bilinçdışı benlik arasındaki iletişimin sembolü olarak bir merdivenden inip çıkan meleklerle Yakup'un rüyası meseli anlatılır. Muhammed'in müminin Allah'a doğru tırmandığını gördüğü rüyasıyla benzer bir sembolizm İslam'da da karşımıza çıkar.

▲ **Buda'nın adımları**
Tayland'daki Wat Mahathat tapınağındaki bu sıva duvar kabartmasında Buda'nın Trayastrimşa Cennetinden iki yanında Brahma ile İndra'nın bulunduğu bir merdivenden inişi tasvir edilmiş.

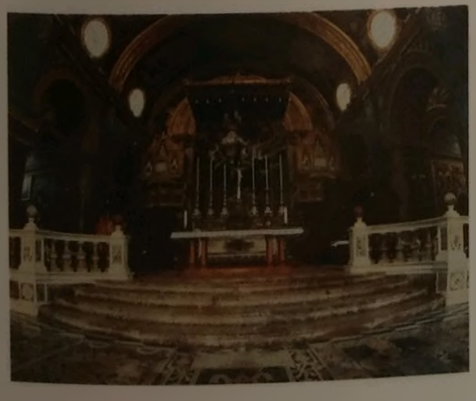

◀ **Sunak adımları**
Malta, Valetta'daki St. John Katedralinde olduğu gibi sunaklar çoğunlukla basamaklar üzerinde yükselir. Sunağa çıkan basamaklar bir yükseliş ritüeli olarak görülebilir. Üzerinde sunağın yer aldığı platform kutsiyete yakınlık çağrıştırır. Taş sunaklar kutsallığın yıkılmazlığını da simgeler.

YOLDAKİ ADIMLAR

Birçok kültürde bir merdivenin basamak sayısı kişinin kendini bilme ya da aydınlanmaya erişme yolunda geçmesi gereken sınavların sayısıyla bir tutulur. Çoğunlukla yedi basamak vardır. Sözgelimi Budizm'de yedi adım Cennetin yedi katı ya da farkındalığın yedi aşamasına karşılık gelir. Sümer kozmolojisinden günümüz masonluğuna merdiven de yedi basamaklı tasvir edilmiştir. Bir kilisede rahibin yaklaştığı mihrap, kutsallığının simgesi olarak cemaatin yedi basamak üstündedir. Taht da dünyevi, çoğunlukla aynı zamanda spiritüel yetkenin işareti olarak zemin seviyesinden yedi basamak yukarıdadır.

SABİT MERDİVENLER

Merdivende farklı katlar kozmosun farklı düzeylerini ve aydınlanma arayışında başarıya ulaşmayı temsil eder. Döner merdiven belki kuşkuyla dolu bir yolculuğu işaret eder; kıvrımları ruhsal yolculukta talih dönüşlerini simgeler. Taşınır ya da sabit, merdivenlerin dümdüz yukarı çıkmadığı akıldan çıkarılmamalıdır. Yılanlar ve Merdivenler adlı masa oyunu, kişinin spiritüel yaşamında, (yılanla simgelenen) yoldan çıkışın ani inişlerinin izlediği yükselen adımların sembolüdür.

▲ **Döner merdiven**
Döner merdiven bilinçliliğin yeni bir türüne aşamalı yükselişi simgeler. Kişi döne döne tırmanır, gerçek ve sembolik olarak en tepeye doğru yükselirken merdivenin sonu göze görünmez.

AYRICA BAKINIZ
Yılanlar, *sf. 66–67*
Kutsal ağaçlar, *sf. 96–97*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Budizm, *sf. 164–69*
Masonluk, *sf. 260–61*

YUVA

Rahim benzeri ve dişi ev dış dünyadan korunma ve sığınılacak bir liman sunar.
Çanak, saat, süpürge ve aynalar gibi üzerinde durmadan kullandığımız gündelik eşyaları öteden beri kozmoloji ve dine ilişkin derin simgesel çağrışımlarla yüklüdür. Sıradan olanda çoğunlukla farkında olduğumuzdan ötesi yatar.

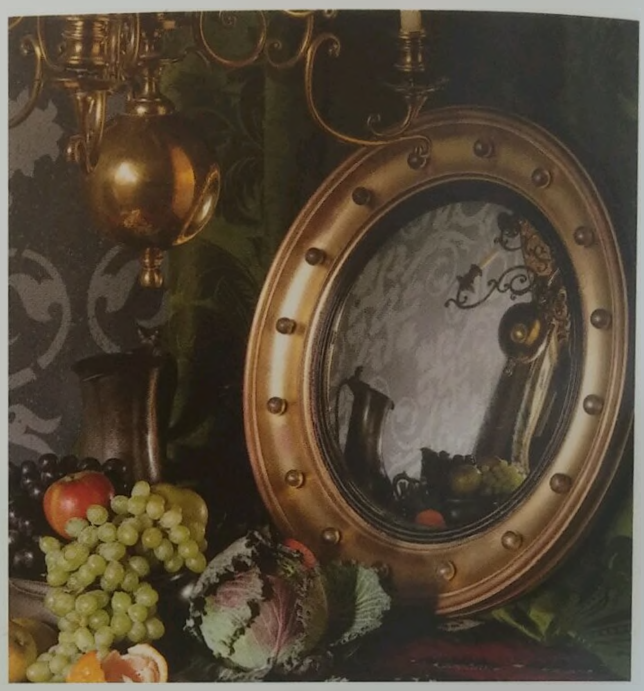

▲ **Ayna**
Son derece kompleks bir sembol olan aynanın pek çok anlamı vardır. Hakikat, berraklık, kendini incelemeyi temsil eder ve ruhu yansıtır. Taoistler için bilgenin içsel dinginliğinin sembolüdür. Işığı yansıtmasından ötürü ayna hem Güneş hem de Ay ile ilişkilendirilir. Hindu'ların gözünde gerçeğin yanıltıcı yanıdır. Aynanın kırılması güzellik ya da masumiyetin yitimini simgeler ya da kötü talih habercisidir.

▶ **Ocak**
Yakın bir geçmişe dek evin merkezi, ailenin ısınmak için toplandığı ocak, şömineydi. Ocak kadını sıcaklık ve besleyicilik fikrinin ifadesidir. Eski Yunan'da ocak Olympos Dağının kutsal ateşinin bekçisi tanrıça Hestia'ya adanırdı.

◀ **Yumak**
Tanrıların eğirdiği insan ömrünün simgesidir. Yunan mitolojisinde Theseus'un ona verilen bir yumağı izleyerek labirentten nasıl kurtulduğu anlatılır. Hinduizm'de yüksek kastlardan erkekler gerçek, tutku ve dinginlik sembolü üç telli bir iplik takar.

◀ **Masa**
Hıristiyanlar için masa Son Akşam Yemeği temsilidir. Yuvarlak bir masa hem Cennet dairesini hem de "başı" olmadığından eşitliği simgeler. Ünlü bir örneği Kral Arthur'un Yuvarlak Masasıdır.

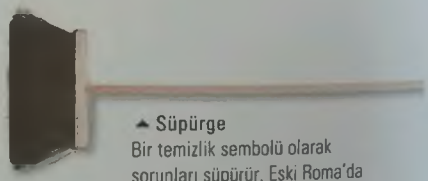

▲ **Süpürge**
Bir temizlik sembolü olarak sorunları süpürür. Eski Roma'da çocuğa zarar verebilecek kötülüğü evden süpürmeyi simgelerdi. Beddualara karşı bir araç haline gelmişti, insanlar evlerini kötü ruhlardan korumak için ön kapılarına süpürge asarlardı.

▲ **Çanak**
Suyla dolu çanak dişi ilke ve bereket sembolüdür. Budist keşişlerin taşıdığı sadaka çanağı dünyevi şeylerden vazgeçişi simgeler.

▶ **Sandık**
Sırlar sandıkta saklanabilir. İbrani Yasa Levhaları sandıkta saklanırdı, Yunan sandıklarıysa sadece inisiyelere açık edilen sırları muhafaza ederdi. Romalılar için de sandık gizemin sembolüydü.

▶ **Kalem ve mürekkep**
Çin'de fırçanın olduğu gibi kalem de öğrenme işaretidir. Kaderimizi bir kâğıt parçasına iz düşen odur. Biçimiyle erildir ve yaratıcılığını oradan çekmek üzere dişi biçimli mürekkep hokkasına batırılır.

Paravan
Gizem sembolü paravan yarı örtücü yarı açığa çıkarıcıdır. Hıristiyan kilisesinde cemaatin oturduğu bölüm kutsiyet sembolü mihrabın olduğu bölümden bir paravanla ayrılır.

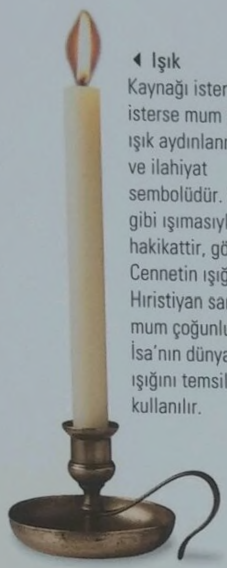

Işık
Kaynağı ister lamba isterse mum olsun, ışık aydınlanma, bilgi ve ilahiyat sembolüdür. Güneş gibi ışımasıyla hakikattir, görkem ve Cennetin ışığıdır. Hıristiyan sanatında mum çoğunlukla İsa'nın dünyaya gelen ışığını temsil etmede kullanılır.

Bıçak
Bıçak ölüm ve kurban sembolü olmakla birlikte -Aztekler kurbanlarının yüreğini kesip çıkarmak için taş ya da obsidyen bıçaklar kullanırdı- ayırım ve kesip özgürleşmeyi de temsil edebilir. Budizm'de bıçak cehalet bağlarını kesip atar. Bartholomeus gibi kimi azizlerin de alametidir.

Zaman ölçer
Güneş saati ve saatler gibi kum saati de zamanı ölçer, dolayısıyla ölümlülük sembolüdür. Ömürlerimiz de tıpkı saatin kumları gibi akıp gider.

Kese
Parayla dolu kese dünyevi beyhudelik ve varlığın faniliğini temsil eder. Hıristiyanlıkta, vergi toplayan Aziz Mattheus ile İsa'ya 30 gümüş sikke uğruna ihanet eden Yahuda İskairot'un simgesidir.

Anahtar
Kapalı odalara erişim sağladığından anahtar bilgelik, bilgi ve başarı sembolüdür. Kişiye özgürlük de sunabildiğinden özgürleşmeyi de simgeler. Hıristiyanlıkta çaprazlama iki anahtar, Cennet kapılarının anahtarlarını elinde tutan Aziz Petrus'un amblemidir.

Kutu
Muhafaza sembolü kutu dişiyi temsil eder. Kapalı olduğunda bilinçdışının simgesiyken açıkken Yunan mitolojisindeki Pandora'nın Kutusu misali her tür kötülüğü dışa salabilir.

Dokuma tezgahı
Ana ve ay tanrıçalarının alameti olan dokuma tezgahı dişi güç ve korumanın sembolüydü. Yunan epik çaba tanrıçası Athena el sanatlarının koruyucusu ve "dünyalar dokuyan" idi.

Kitap
Açık bir kitap öğrenme ve bilgelik sembolüdür. Kapalı kitap bir bitiş, bir hüküm ya da ölüm anlamına gelir, tıpkı aynı anlamı ifade eden üflenmiş bir mum ya da çanın çalması gibi. ("Çan, kitap ve mum" deyişi yoldan çıkmış Katoliklerin aforozunda kullanılan törensel nesneleri ifade eder.)

Yelpaze
Yalnızca dişilik değil, mevki sembolü de olan yelpazenin kötü ruhları savuşturduğuna inanılır. Taoistler için ruhun ölümsüzler alemine doğru kurtuluşunu temsil eder.

Çıkrık
Geleneksel olarak iplik eğirmede kullanılan çıkrık evrenin dönüşünü simgeler. Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesinin sembolü olarak Mahatma Gandhi de onu kullanmıştı.

AYRICA BAKINIZ
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Budizm, *sf. 164–69*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
Kutsal Kâse, *sf. 208–09*
Araçlar ve silahlar, *sf. 224–25*
Binalar, *sf. 234–35*

ARNOLFİNİ'NİN EVLİLİĞİ

Hollandalı sanatçı van Eyck'in en ünlü tablosu zengin tüccar Giovanni Arnolfini ile Giovanna Cenami'nin evliliği anısına yapılmıştı. Resim sembol ve gizli anlamlarla yüklüdür ve pek çok düzlemde işler; iki kişinin portresi, bir evliliğin kaydı ve 15. yüzyıl evliliğine bir bakıştır.

1. Giysi
Gelinin giysisi -yeşil- güçlü bir bereket sembolüdür. Hamile olmamasına rağmen duruşu doğurganlığı ve muhtemel gelecek hamileliklerini öne çıkarıcıdır.

2. Mum
Avizedeki tek mum Tanrının mevcudiyetini simgeler. Yatağa yakınlığıyla da kadından umulan doğurganlık vurgulanmıştır.

3. ve 4. Pabuçlar
Pabuçların çıkarılmış olması dinsel bir törenin yapılmakta olduğunu gösterir. Yalınayak basmanın bereket sembolü olduğuna inanılırdı.
Ayakkabıların duruşu da anlamlıdır; erkeğinkiler kapıya yakınken gelinin kırmızı pabuçları yatağın yanındadır. Böylece birinin dış dünyadaki konumuyla diğerinin doğurganlığı gösterilmiştir.

5. Köpek
İkisi arasındaki bağlılığı temsil eden köpek dünyevi aşkı da temsil ediyor olabilir.

6. Kristal tespih
Duvarda asılı kristal taneli tespih saflığı ve gelinin dinine bağlılığının sembolü.

7. Portakallar
Lükse giren bu meyveler çiftin varsıllığının göstergesi. "Adem Elması" olarak da tanınmalarıyla Cennet Bahçesi'nin yasak meyvesini ve evlilikle kutsiyet kazanan tensel arzuyu temsil etmekteler.

8. Karyola
Yatağın ayakucu bir ejder oymasıyla süslü. Bu çocuk doğurmanın koruyucu azizesi Margaret olabilir.

Dışbükey ayna detayı
İzleyicinin, aralarında sanatçının kendisi olabilecek bir figür de dahil odanın bütününü yansımasından görebildiği ayna resmin merkezinde yer alıyor. Çerçevesine yerleştirilen küçük madalyonlarda seçilen İsa'nın Çilesinden sahneler dışbükey aynanın içindeki figürleri çevrelemiş ve Tanrının her daim geçerli kurtuluş vaadini temsil etmekte. Lekesiz bir ayna Kutsal Bakire'nin pürüpak döllenmesi ve saflığının ifadesi olarak Meryem'in de yaygın kabul görmüş bir sembolüydü.

Jan van Eyck, *Arnolfini'nin Evliliği*, 1421 civarı

GEMİLER VE TEKNELER

Gemi güçlü bir güvenlik, bir rahim ya da kozmik okyanusta beşik misali ilerleyen tekne sembolüdür. Yeni dünyaların keşfini de temsil eder. Eski Mısır ve Mezopotamya'da Güneş ile Ay'ı gökyüzünde çeken bir gemiydi. Yedi Japon mutluluk tanrısını da bir gemi taşırdı. Hıristiyanlar için gemi Kilisenin ve Nuh'un Gemisinin de simgesidir. Tekne de güvenliği simgelemekle birlikte ölümün de sembolü olabilir; ölüler alemine ulaşmak üzere ırmağı aşarken ya da bir savaşçı veya soylunun bedenini son yolculuğuna taşırken.

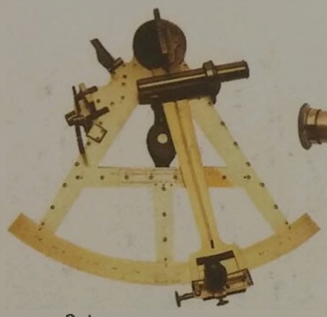

Sekstant
Geçmişte denizcilerin seyrüseferde vazgeçilmez bir aracı olan sekstant yön bulma, serüven ve yeni ufukların sembolüdür. Yeni bölgelerin işaretlenmesinde kullanılarak bilginin sınırlarını genişletmesi sayesinde ilerleme fikriyle de ilişkilidir.

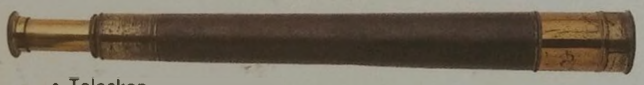

Teleskop
Sekstant gibi teleskop da seyir simgesidir. Daha derin bir düzlemde büyütücü özelliği bilginin artmasına yol açar ve insanlarla evren arasındaki boşluğun köprülenmesine yardım eder. Aynı zamanda eril, fallik bir semboldür.

Albatros
Gemiciler yorulmak bilmez gücün sembolü, kötü havaların da habercisi albatrosu esasen hayra işaret sayar. Albatrosların ölü gemicilerin ruhunu taşıdığına inanılır, onları öldürmenin bu nedenle uğursuzluk getireceği

Gemi başı
Gemi pruvalarında çoğunlukla ahşap işleme figürler olur, bunların gemi ve mürettebatını koruduğuna inanılırdı. Figürler Poseidon gibi bir tanrı, denizkızı ya da başka bir deniz yaratığı olabilirdi.

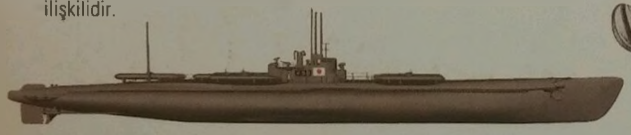

Denizaltı
Öncelikle savaş çağrıştıran denizaltının karma bir sembolizmi vardır. Eril gücün fallik biçimi ve torpidolarıyla erkeklik çağrıştırır ama bir yandan da koruyucu, rahim benzeri özellikleri vardır ve suyun yaratıcı evreninde yol alır.

Çapa
Fırtınalı denizlerde tekneyi yerinde tutan çapa istikrar, güç ve umudu simgeler. İlk Hıristiyanlar çapayı gizli bir haç sembolü olarak kullanırdı. Mühürler, pencere vitrayları ve dövmelerde de sıklıkla yer alır.

Gemili örtü
Bazı kültürlerde denizden gemilerle gelen atalar anlatılır. Sumatralı Lampanglar ritüellerinde gemili örtüler kullanır; örtülerin üzerlerinde geçmişlerini ve kaderlerini simgeleyen gemi motifleri vardır.

Yelkenler
Geminin yelkenleri rüzgârları, hava ve ruhun nefesini simgeler. Şişmiş yelkenler hamilelikten başka, rüzgârla birlikte değiştiklerinden istikrarsızlık çağrışımı da yaparlar. Hıristiyanlar için yelkenler Kutsal Ruhun gelişini de temsil edebilir.

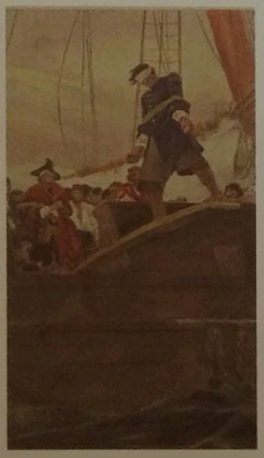

Kalasın ucuna yürümek
Denizde işlenen suçların en büyük cezası bu olduğundan kalasın ucuna yürümek ölümün ifadesidir. Suçlunun elleriyle gözleri bağlanır, denize düşüp boğulana dek tahtanın ucuna doğru yürütülürdü.

Filika
Cankurtaran sandalı tehlike anlarındaki güvenliğin sembolüdür. Tıpkı bilgi açlığının ruhu güven içinde nihai gerçeğe taşıdığı gibi o da denizcileri karaya taşır.

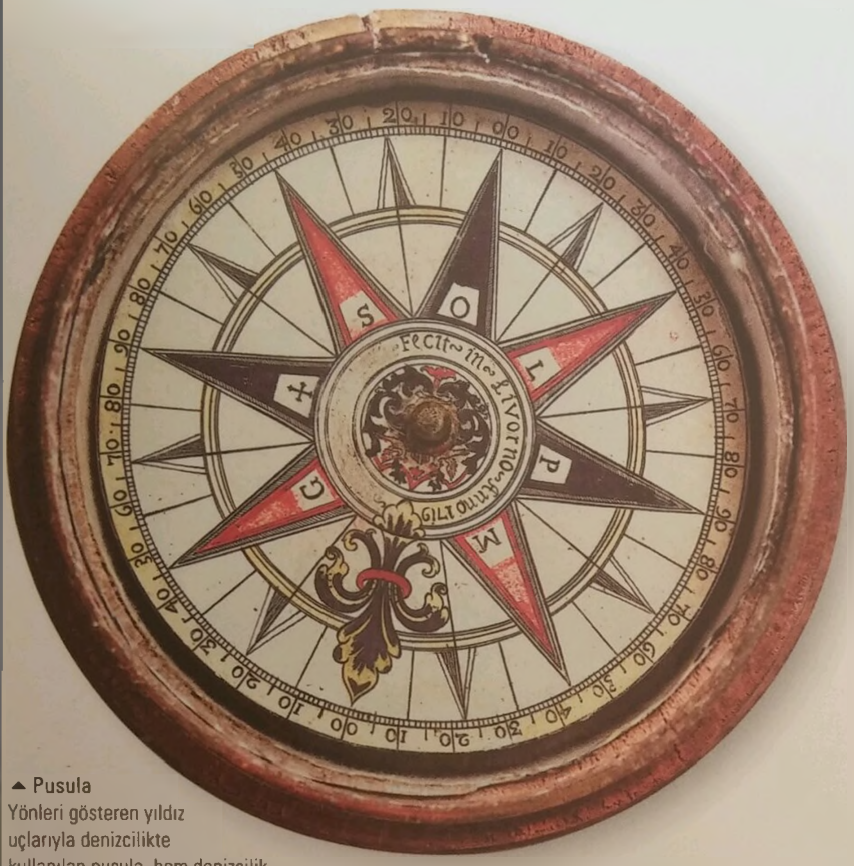

▲ **Pusula**
Yönleri gösteren yıldız uçlarıyla denizcilikte kullanılan pusula, hem denizcilik hem keşif ve limana güvenle dönüş simgesidir. Aynı zamanda Evren ve Cennetin bütünlüğünü temsil eder.

▲ **Kurukafa ile kemikler**
Korsan bayrağındaki kurukafa ve çaprazlamasına iki kemik korsanların kurbanlarını anlatır. Çoğu korsan gemisi tarafsız bir ülke bayrağı taşır, saldırıya geçmeden hemen önce de korsan bayrağını ("Jolly Roger") göndere çekerdi.

▲ **Direk ile seren**
Gemi direği teknenin odak noktasıdır ve kozmosun merkezindeki *axis mundi*'yi simgeler. Haç biçimiyle Hıristiyan haçının da simgesidir. Suçlular oraya asıldığından seren de denizciler için ölümün sembolüydü.

DENİZCİLİK SEMBOLLERİ

Bayraklarla işaret verme yüzlerce yıllıktır, ancak ilk bayrak işaretleri düzenlemesi 17. yy İngiltere'sine dayanır. Flama ve bayraklar özel anlamlar taşır. Günümüzde artık gemilerin birbirleriyle işaretleştiği uluslararası standart bir şifre kullanılmaktadır.

◀ **Mesaj taşıyan bayraklar**
Bu bayrak "yanıyorum, benden uzak dur" demektir. Trafalgar Savaşında, Nelson "İngiltere her erkeğin vazifesini yapmasını bekler" yazılı flamalar asmıştır.

▲ **Sayılar**
Sayısal bayraklar 18.yy.da İngiliz Donanmasınca ortaya atılmıştır. Yukarı soldaki üç bayrak birden üçe, sağ taraftaki üçü de altıdan sekize sayıları temsil eder.

GEMİ GÖMÜSÜ

Deniz yolculuğu çoğunlukla ölüm ve öte aleme geçiş çağrıştırır. Eski Mısırlılar firavunlarını Nil Nehrinden geçirip mezarlarına götürmek üzere zarif ahşap teknеler inşa eder, sonra da bunları firavunların yanına gömerlerdi. Viking ve Anglo-Sakson krallar da ölümden sonra öte alemde ihtiyaç duyabilecekleri değerli eşya, silah ve hazinelerle dolu teknelerle birlikte gömülürdü. Tekne gömüsü yüksek mevki ve kraliyet katına yolculuk anlamına gelirdi.

▲ **Sutton Hoo**
1939'da Suffolk'taki Sutton Hoo kazılarında bir Anglo-Sakson kralın 27 metre boyundaki gömü teknesi saklı hazineleriyle birlikte ortaya çıkarıldı.

▲ **Mısır gömü teknesi**
Bu Eski Mısır hiyerogliflerinde firavunun bedenini Nil Nehrinden geçirecek teknesiyle birlikte bir dizi kürekçi tasvir edilmiş. Benzer resimlerde firavunu öte dünyadaki gülmeğine taşımaya hazır olan tekne görülür.

AYRICA BAKINIZ

Kuşlar, *sf. 58–61*
Ölüm ve yas, *sf. 128–31*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
Beden süslemesi, *sf. 256–57*
Bayraklar, *sf. 324–29*

BAHÇELER

Sakin limanlar, esin alınacak ya da ruhsal beslenme yerleri, zevk alanları veya statü işaretleri; bahçeler bunların tümü olabilir. Gündelik yaşamdan kaçış sunar, ruha merhem gibi gelirler. Yaratıcısının bahçıvan olduğu yeryüzü cenneti bahçe, ehlileştirilip düzene sokulan doğayı simgeler. Zen bahçesinin dinginliğinden biçimsel bir bahçenin sınırlarına ya da yabani bahçenin canlılığına her birinin kendine özgü sembolik bitkileri, yapı ve tasarımı vardır.

▲ **Biçimsel bahçe**
Avrupa Rönesans'ı sırasında bahçeler insanın doğaya hakimiyetinin temsili olarak giderek daha sınırlı ve simetrik bir hale gelmişti. Bunlarda heykeller ve bahçe yapılarıyla Tanrılara yaraşır bir yer düşüncesini uyandıran klasik sembolizm görülür.

▲ **Yabani bahçe**
Düzen getirme sembolü bahçe tarzlarına karşılık vahşi bahçe doğanın canlılığını ve dizginlenmemiş ruhun yabaniliğini temsil eder. Doğa, bir bolluk ve sürüp giden yaşam döngüsü ifadesi olarak sınırsızca açmış gibidir.

◀ **Zen bahçesi**
Budist keşişlerce ortaya konmuş Zen bahçecilik anlayışı doğanın küçük ölçekteki görkeminin simgesidir. Tırmıklanmış çakıllar suyu (Yin) temsil ederken kayalar da dağların (Yang) sembolüdür. Birlikte bir ahenk, huzur ve meditasyona yardımcı sadelik atmosferi yaratırlar.

▲ **İslam bahçesi**
İslam'da ruhsal ve tensel beslenme sembolü bahçeler su ve simetriye dayalı bölümlere ayrılır. Bunlar dört Cennet bahçesini temsil eder: Gönül, Ruh, Can ve Öz.

◀ **Cennet Bahçesi**
Yeryüzündeki Cennet olarak Cennet Bahçesi, Adem ile Havva'nın yasak meyveyi yeyip sonsuza dek sürülmesine dek insanlar, Tanrı ve doğanın birlikte varolduğu "ilahi masumiyet" halinin sembolüdür. Tema, Batı sanat ve edebiyatında sıklıkla işlenmiştir. Bahçe yitik güzellik ve masumiyete duyulan özlemi de simgeler.

▲ **Mezar bahçesi**
Kimi doğu kültürlerinde, örnekteki İmparator Minh Mang ın Vietnam'daki mezar bahçesi gibi bahçeler inşa edilirdi. Bunlar ölen kişinin statüsünü yansıtan sembolik yeryüzü cennetleriydi.

▲ **Duvarlar ardındaki bahçe**
İran'da duvarlarla çevrili bahçeler geleneksel olarak gündelik yaşamdan kaçılan sakin, esinlendirici sığınaklardı. Bu ruhsal sığınak teması Ortaçağ'da da varlığını sürdürdü; aynı zamanda Bakire Meryem'le ilişkilendirilen dişi, koruyucu bir simgedir.

▲ **Labirent**
Labirentin kıvrım büklümleri hayat yolunu simgeler. İçine girmek ölümle, içinden çıkmak da yeniden doğuşla bir tutulur. Kare içinde kurulan labirent dört ana yön ve evrenin sembolüdür.

▲ **Kümeli bahçe**
Biçimsel kümeli bahçe ya da *parterre* insanın doğa üzerindeki hakimiyetini simgeler. Kare sınırlar, denge ve toprak sembolüdür; oluşturulan biçim ve seçilen bitkilerse sevgi ya da dini temsil edebilir.

▲ **Gizli bahçe**
Sevgi ve mutluluğun yitik Cenneti benzeri gizli bahçe de gizlerini açık edip bedensel ve ruhsal beslenmenin önünü açmak için ayrıcalıklı bilginin anahtarını ister. Bu sembolik tema Frances Hodgson Burnett'in aynı adlı kitabına da işlemiştir.

◀ **Grotto**
Yunanca *kruptos* (saklı) sözcüğünden gelen bu süslü mağaralar ölüler alemini, Toprak Ana ve rahmi çağrıştırır. Suyun varlığı yaşam sembolüdür, mağaranın kendisiyse insanlar ile tanrıların buluştuğu yerin. Eski zamanlarda grottolar sıklıkla tapınak olarak kullanılırdı.

▲ **Çardak**
Geleneksel olarak asma ya da sarmaşık çiçeklerle oluşturulan gölgeli çardaklar sığınak ve aynı zamanda dişi ilke (Hıristiyanlıkta Bakire Meryem) sembolüdür. Edebiyatta kimi zaman tensellik ve baştan çıkarmayla birlikte anılır.

▲ **Çeşme**
Fıskiyesiyle çeşme dişi ilke ve hayat akışı sembolüdür. Yaşam çeşmesi ölümsüzlük çağrışımıyla yüklüdür; Cennette Hayat Ağacı'nın köklerinden fışkırarak Dört Irmağı oluşturur.

AYRICA BAKINIZ
Su, *sf. 32–33*
Çiçekler, *sf. 82–85*
Ağaçlar, *sf. 94–95*
Kutsal ağaçlar, *sf. 96–97*
Şeytan ve iblisler *sf. 190–91*
Desenler, *sf. 290–93*

ERDEMİN ZAAFA KARŞI ZAFERİ

Mantegna'nın bu tablosunda biçimsiz tuhaf varlıklar olarak tasvir edilmiş Zaafların kaynadığı gölcüğüyle, kapalı bir bahçe görülür. Bir grup Cupid'in ardından gelen bilgelik ve savaş tanrıçası Pallas Athene iki tanrıçanın yardımıyla Zaafları kovmak üzere koşar adım gelmektedir. Zaafları uzaklaştırarak erdem bahçesine dönüşü gerçekleştirmek ister.

1. Zaaflar
Tasvir edilen zaaflar arasında Tembellik, Açgözlülük, Nankörlük, Nefret ve Cehalet vardır. Minerva tarafından sürüklenen, karabasan gibi, kolsuz bir figür olarak resmedilmiş Tembellik ebedi nefret, sahtekârlık ve kötü niyet sembolüdür. İzleyeni bahçeye girişte tembelliğin yerine gayretli entelektüel düşünceyi koyma yönünde uyarır. Cehalet (en sağda) Nankörlük ve Açgözlülük tarafından götürülmektedir.

2. İnsanlaştırılmış ağaç
Sol tarafta erdemin terk edilmiş, Erdem Anasının ise tutsak olduğunun simgesi insanlaştırılmış bir defne ağacı görülüyor.

3. Diana ile Sentor
Tablonun ortasında klasik model izlenerek şehvet sembolü bir Sentor tarafından taşınır resmedilen iffet tanrıçası Diana var.

4. ve 5. Ana Erdemler
Ana Erdemlerden üçü (İtidal, Adalet ve Metanet ya da İnanç, Umut ve Merhamet) ahlâk düşkünlüklerinin yerleşmesiyle bahçeden sürüldükten sonra, bir bulut içinde geri dönüyorlar. Diğer bir Erdem olan İhtiyat resmin en solunda taş duvara hapsedilmiş; dalgalanan beyaz bir bayrak yardım çığlığının yeğâne ifadesi.

6. Uzaktaki manzara
Ötelerde, sıra sıra ağacın kuşattığı kemerlerden kaçışan Zaaflarla eski köklerden yeni bitkilerin çıkışı görülmekte. Bu bir yeniden doğuş ve masumiyet sembolü; Zaaflar gittiğinde güzellik geri döner.

Andrea Mantegna, *Erdemin Zaafa Karşı Zaferi*, 1504 civarı

GİYİM KUŞAM

İnsanların giyimi iklim, kültür, cinsel roller, eldeki malzeme ve en son modayla belirlenir. Giyimimiz kim olduğumuza, nereden geldiğimiz ve hedeflerimize dair mesajlar taşır. Bize bakan herhangi biri kişiliğimiz, toplum içindeki yerimiz, etnik kökenimiz ve geçimimizi nasıl sağladığımıza ilişkin pek çok şifreyi çözebilir. Batı giyim tarzları, özellikle de kadın giyiminde sürekli değişen modanın etkisi altındadır. Dünyanın diğer yerlerindeki çoğu insan kültürel değerlerini yansıtan ve milliyetlerinin sembolü olan geleneksel biçimlerde giyinir.

Korse
16. yy.dan 1950'lere varlıklı Batılı kadınlar bedeni kıskıvrak saran katı korseler giyerlerdi. Özellikle Viktorya Dönemi korseleri bel üzerinde sıkıştırılarak göğüs ve kalçaları öne çıkaracak şekilde kum saati biçiminde tasarlanmıştı. Sembolik olarak, bu tür korseler kadının toplumdaki pasif rolünü yansıtırdı.

Blucin
California'daki altın yataklarında çalışan madenciler için ABD'de tasarlanmış olan blucin iş giyimi olarak her alanda görülmeye başladı. Bugün her yerde giyiliyor ve sosyal, cinsel eşitliği simgeliyor.

Kravat
Genellikle grup üyeliklerini gösterir. 1950'lerin İngiliz grubu Teddy Boys kalem kalınlığında kravat takardı. 1970'lerin giyimine düşkün erkekleri geniş olanları yeğliyordu. Cenaze törenlerinde siyah boyunbağı takılırken, beyaz kravat ile frak sosyete sembolüdür.

Eldiven
Eldiven önceleri bir mevki ve kibarlık simgesiydi. 17. yy'da erkeklerin eldivenlerini yere atması düelloya çağrı anlamına gelirdi.

BATİK DESENLERİ

Batik geleneksel olarak Endonezya kraliyet ailesi için yapılan özel törenlerde giyilen kumaştı ve Endonezya kültürünü simgelerdi. Balmumuna dayanıklı boyamayla elde edilen girift desenler genellikle geometriktir ama yaprak örtüsü, kuşlar, hayvan ya da bulutlar gibi motiflere de sıklıkla rastlanır. Renkler Endonezyalıların fazla gösterişten haz etmemesi doğrultusunda çokluk pasteldir.

Geleneksel tasarımlar
Ayrıntılı motifler "Çok yaşa ve çoğal", "Mutlu ol" ya da "Saygın bir adam" gibi belirli mesajlar iletebilir. Eskiden farklı motifler belirli bir aile ya da kabileye mensubiyetin göstergesiydi.

Kabuk giysi
Pasifik adaları halkları binlerce yıl boyunca ağaç kabuğundan dokunmuş, bezemeli giysiler olan *tapa* giydiler. Desenlerinde geometrik bitki, balık ve deniz kabukları bulunan bu giysiler adalıların gündelik yaşamlarını ve doğaya yakınlıklarını yansıtır. Denge ve simetri tasarımların önemli sembolik unsurlarıydı. Bugün *tapa*'lar artık sadece düğün gibi önemli törenlerde giyilmekte.

▲ **Ao dai**
Zarif Vietnam giysisi *ao dai* ipek pantolon üzerine giyilen dökümlü kumaştan uzun, yandan yırtmaçlı bir tuniktir. Kadınlığın temsili haline gelmiş, Vietnam'ın da sembolü olarak görülmektedir. *Ao dai*'nin erkekler için olanının tuniği daha kısadır.

▲ **Arap entarisi**
Arap erkeklerinin uzun, bol geleneksel entarisi çölün simgesidir. Havanın serbestçe dolaşmasını sağlayarak giyeni serin tutar, başı güneşten korumak üzere bol dökümlü bir başlıkla birlikte giyilirler.

▶ **Hint sarisi**
Hindistan'ın zengin kültürüyle kadınlarının vakarının sembolü olan sari bölgeye ve taşıyanın statüsüne göre değişen çok çeşitli şekillerde bağlanan ayrıntılı bir giysidir. Bu zarif giyim iş, kast ve dinin dışavurumudur.

▲ **Masai kostümü**
Doğu Afrikalı Masailer Doğu Afrika kültürel mirasının gayrı resmi sembolü haline gelmiş basit kumaş entariler giyer. Elinde mızrağı, gururla ayakta dikilen uzun boylu Masai savaşçısı bölgenin simgesi olmuş çıkmıştır.

▲ **Hula eteği**
Önceleri tapa kumaşı şeritlerinden yapılan bu "ot" etekler Hawaii kültürünün simgesidir. Eski yaradılış öyküleri ve mitolojiyle ilişkili şarkılar eşliğinde yapılan hula dansında çiçek çelenklerle birlikte giyilirler.

AYAKKABI

Romalıların sandallarından lüks yüksek topluklulara ayakkabı çoğunlukla yalnızca İklimin değil, sosyal statü ile modanın da göstergesidir. 20.yy. başlarına dek küçük ayağın dişi inceliği ve boyun eğiciliğini simgelediği Çin'de kız çocuklarının ayakları ufak kalmaları için bağlanırdı.

▲ **Spor pabuçlar**
Önceleri spor için tasarlanan bu pabuçlar hızla moda haline geldi. Artık erkekler kadar kadınlarca da gündelik ayakkabı olarak giyiliyor.

▲ **Platform pabuçlar**
Platform pabuçlar yüzyıllardır bir moda oluyor bir modaları geçiyor. İnsanın uzun boyuyla dikkati çekme arzusunun sembolü onlar. Bazıları için de şaşaa ve seksapel anlamına gelmekte.

▲ **Kimono**
T kesimli, işlemeli geleneksel kimono Japonya'nın evrensel sembolüdür. Renkleri ve seçilen motifleri -çoğunlukla doğadan alınmıştır- güçlü sembolik yan anlamlarla yüklüdür ve bilgi sahibi bir gözlemciye giyenin yaşı, statüsü, varlığı ile zevki üzerine pek çok şey gösterir.

▲ **Longyi**
Bu geleneksel Burma giysisi bele sarılan tek bir parçadan oluşur. Kadınlar da erkekler de longyi giyer. Erkekler kimi zaman hareket serbestisi için longyi'yi bacaklarının arasına sıkıştırır. Giysi çoğunlukla pamukludur ama özel durumlarda ipekli longyiler de giyilir.

▲ **İskoç eteği**
İskoçya'da bu etek ulusal giyimin bir parçasıdır ve akrabalık ile erkekliğin sembolüdür. Farklı sülalelerin üyeleri eteklerin yapıldığı İskoç kumaşının rengi ve desenleriyle ayırt edilebilir. Ulusal spor ya da diğer kültür faaliyetlerinde İskoçlar eteklerini giyip gururla boy gösterir.

AYRICA BAKINIZ
Milliyet, *sf. 222–23*
Başlıklar, *sf. 250–51*
Üniformalar, *sf. 252–53*
Mücevherler, *sf. 254–55*
Maskeler, *sf. 270–71*

BAŞLIKLAR

Şapka ve başlıklar anlam yüklü çağrışımlara yol açar. Bir bakışta bütün bir kültür ya da dinin işaretini verebilirler ya da meslek, statü, cinsiyet ya da işlev onlar sayesinde anlaşılabilir. Başlıklar otorite ve gücün temsili olabilir. Bu özelliklerinin sembolik "tepe" noktası da hükümdarın tacıdır. Bazı toplumsal durumlarda (örneğin kilisede) şapka çıkarmak tevazu işareti ya da terbiye göstergesi olabilir.

▲ **Fes**
Püsküllü kenarsız başlık bir zamanlar Türk ulusal giyiminin bir parçasıydı. Türkiye'de cumhuriyetin ilanıyla kadınlarda peçeyle birlikte fes de 1925 yılında yasaklandı.

▲ **Piskopos başlığı**
Hıristiyan piskopos, başpiskopos, kardinal, baş rahipleri ve Papa bu başlığı takarlar. Üst kısmındaki yarık, Kutsal Ruhun üzerlerine indiği gün havarilerin onunla dolup yabancı dillerde konuştuğu Hamsin Yortusunun "ayrık dillerinin" simgesi de olabilir.

▲ **Tüylü Amerikan yerlisi başlığı**
Sioux'larla başlamış olmakla birlikte tüylü başlık son derece semboliktir. Her bir tüy bir cesaret eylemi üzerine kazanılırdı, en değerlisi de kartal tüyüydü.

▲ **Kipa**
Yahudilikte kipa adı verilen bu hafifçe yuvarlak geleneksel başlık dinsel bir sembol olarak takılır. Çoğu Yahudi erkek dua ederken ya da sinagoga giderken başını örter.

▲ **Kolonyal şapka**
Önceleri ağaç kabuğu, sonradan mantardan yapılan bu şapka Afrika ve Hindistan'daki Avrupalı sömürge yöneticilerinin kullandığı pratik ve ikonlaşmış bir başlıktı.

▲ **Silindir şapka**
1940'ların yüksek sosyetesiyle özdeşleşmiş silindir şapka gösterişçi erkek şıklığını da çağrıştırırdı. Silindir şapkalar düğün ve diğer resmi davetlerde takılmaya devam ediyor.

▲ **Turban**
Doğu'da turban inanç ve statüyü temsil eder. Araplar, İnkalar, Babilliler ve Mısırlılar tarafından takılmıştır. Sihler için giyimlerinin hâlâ vazgeçilmez bir parçasıdır.

▲ **Mezuniyet kepi**
Roma Katolik din adamları tarafından takılan bir başlıktan dönüşme bu kep mezunlar ve öğretmenler tarafından giyildiğinde eğitimle kazanılan bilgiyi simgeler.

▼ Peçe

Peçe tevazu ve saflık belirten geleneksel bir kadın kılığıdır. Bugün aralarında *burka* ve *nikab*'ın da olduğu peçe çeşitleri Müslüman kadınlarca dinsel bir giysi ve tevazu sembolü olarak giyilmekte Hıristiyanlıkta rahibe olan bir kadın için "peçe taktı" denir.

ORTAÇAĞ RAHİBESİNİN PEÇESİ, MARTIN LUTHER'İN KARISININ BAŞINDA

PEÇELİ FASLI KADINLAR

▲ Polis miğferi

İngiliz polisinin "ibik", "top" ya da "gül başlığı" denilen miğferi 1829'da polis gücünün kullandığı orijinalinden geliştirilmiştir. Miğferin belirgin kubbe biçimi yasa ve düzenin güçlü bir sembolüdür.

▲ Bere

Yuvarlak bere geleneksel olarak Fransız işçilerini çağrıştırır. Özellikle de ABD ordusunun seçkin Özel Kuvveti "Yeşil Berelilerdeki" gibi renkli olduğunda askeri cesareti de simgeler.

▼ Şef şapkası

Aşçıbaşı şapkası Avrupa'da hemen tanınır. 16. yy.dan bu yana takılan Fransa'daki adıyla *tok*, mutfaktaki mevkii belirtir. Uzun olan şef aşçı tarafından takılırken sıradan aşçılar daha ufak versiyonlarını kullanır.

MUTFAK PERSONELİ

ŞEF YARDIMCISI

AŞÇIBAŞI

▲ Ayı postu

İrlandalı, İskoç, Coldstream'li, Galli korumalar bu ağır post başlığı 1815'te takmaya başlamıştı. Aynı başlığı takan Fransız İmparatorluk Muhafızlarının Waterloo'daki yenilgisinin sembolüdür.

▼ Kep

Beysbol kepi 1840'larda New York Knickerbockers takımıyla ortaya çıktı. O zamandan bu yana da ABD başkanlarından (Bush, Clinton) rapçilere her kesim tarafından giyilerek bir "toplumsal eşitlikçi" haline geldi. Sembolik olarak elmalı tart kadar Amerika'nın temsilidir ve dünyanın dört bucağında da kullanılır. Öteden beri İngiltere ve İrlanda'daki işçi sınıfını çağrıştıran düz kep ise günümüzde artık taşraya duyulan ilginin simgesi.

DÜZ KEP

BEYSBOL KEPİ

PERUKLAR

Yapay saçlı başlıklar Eski Mısır, Eski Yunan'da ve Romalılarca kullanıldı. Peruklar 17.yy.da Fransa, daha sonraları da İngiltere'de modayı izleyen erkeklerin giyimlerinin bir parçası oldu. 18.yy.da varlık ve yüksek statü sembolü olarak her iki cins tarafından takılmaya başladı. Avukatların peruk takması II.Charles dönemiyle başlar. Mahkeme salonunda belirli bir kişilik örtme unsuru da olan peruk bundan sonra İngiltere hukuk sisteminin dünya çapında bir sembolü haline geldi.

MISIR PERUĞU

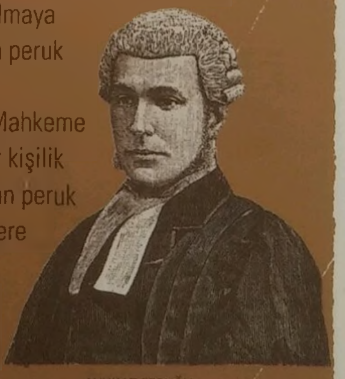

AVUKAT PERUĞU

AYRICA BAKINIZ

Yahudilik, *sf. 172–73*
Hıristiyanlık, *sf. 176–179*
Sihlik, *sf. 184–85*
Giyim kuşam, *sf. 248–49*
Üniformalar, *sf. 252–53*

▲ Askeri üniforma
Çin'in seçkin Şeref Muhafızları Beijing'deki Halk Meydanı'nda Kore Cumhuriyeti Başbakanı için düzenlenen karşılama töreni sırasında. Senkronize marş adımlarının törensel niteliği üniformaların sembolik anlamını pekiştirir: ulusun savunucuları olarak hedef ve gurur birliği içinde olmak.

ÜNİFORMALAR

Yüzyıllardır insanlar mesleklerini, işleri, statü ya da aidiyetlerini simgeleyen üniformalar giymişlerdir. Çeşitli üniformalar farklı izlenimler uyandırır; otorite ya da bir gruba veya bakım topluluğuna aidiyet gibi.

Genellikle üniformalarda temsil ettikleri topluluğu gösteren bir nişan ya da amblem bulunur. Amerikan Deniz Kuvvetlerininki gibi bazı üniformalar devlet otoritesinin göstergesiyken İsviçreli Vatikan Muhafızlarınınki gibi bazıları da kutlama ya da törensel görevin simgesidir. Çoğu kişinin ilk giydiği, okul üniformasıdır. Okul üniformalarının pratik ve rahat ama çocuğun gittiği okulun kolayca anlaşılacağı şekilde de belirgin olması gerekir.

ASKERİ GİYİM

Erkeklerle kadınlar bunlar içinde ülkeleri için savaştıklarından, askeri üniformalar cesareti simgelerler. İngiliz Saray Muhafızlarının büyük ayı postu başlıklarla tamamlanan kırmızı üniformaları gibi, kimileri törenseldir. Çölde savaşan askerlerin haki kamuflaj üniformaları gibi diğerleriyse savaş için tasarlanmıştır. Rütbe genellikle kol ve omuzdaki nişanlarla belirtilir. Ne kadar çok şerit, sırma ve madalya varsa subay da o kadar kıdemli ya da liyakat sahibidir.

▲ **Okul üniforması**
Dünyanın her yerinde okul üniformaları belirli bir okulun kimlik ve değerlerinin tanıtımına yardımcı olur. Burada Japon kız öğrencileri üniformaları içinde bir şenlik kutlaması için toplanmış. Japon orta öğrenim üniformaları geleneksel olarak erkeklerde koyu renk, askeri tarz, kızlarda da denizci tarzıdır.

▲ **Hemşire**
Hemşire üniformaları çoğunlukla mavidir. İyi niyetli profesyonelliğin de işareti olan bu rengin yatıştırıcı ve güven verici olduğuna inanılır.

DİNİ ÜNİFORMALAR

Dini tarikat üyelerinin giysileri, dışarıdan bakan birinin taşıyanın inançlarını tanımlayacağı sembolik üniformaların işlevini görür. Hiyerarşi giysinin zenginliği ya da rengiyle ifade edilebilir. Sözgelimi bazı dinlerde altın rengi ışığın ve en yüce hakikatin sembolüdür. Budist keşişler aydınlanma peşinde dünyevi şeylerden vazgeçişin renkleri sayılan hazan yapraklarının sarı, turuncu ya da kahverenginin simgesi safran ya da toprak rengi düz cübbeler giyer. Rahibeler de üniformalarından ayırt edilebilir. Tüm dünyevi düşüncelerden kaçındıklarından giyimleri de yalındır. Hemşire üniformaları rahibelerinkinden geliştirilmiştir (rahibeler geleneksel olarak hasta bakar). Hemşire üniforması profesyonel bakım ve temizliğin simgesidir.

İDEOLOJİ

Üniforma ideolojik bir topluluğa aidiyetin de simgesi olabilir. 1860'ların devrimci Giuseppe Garibaldi'si ile onun gerilla çetesi "Kızıl Gömlekliler" ve 1930'ların "Siyah Gömlekliler" olarak tanınan Oswald Mosley ile onun İngiliz Faşistleri Birliği buna örnektir. Buna karşılık Kurtuluş Ordusu (Salvation Army), toplumun iyiliği için "savaşan" ve ihtiyacı olan herkese pratik yardım sunan Hıristiyan "ordusunu" temsilen askeri tarzda bir üniforma benimsemiştir.

▲ **Kanada Atlı Polisi**
Kanada Kraliyet Süvari Polisi İngiltere'yle bağlantılarını gösterirken mavi giyen ABD ordusundan da ayrışmalarını sağlayan kırmızı üniformalar giyer.

AYRICA BAKINIZ
Giyim kuşam, *sf. 248–49*
Başlıklar, *sf. 250–51*
Grup aidiyeti, *sf. 258–59*

MÜCEVHERLER

Tarih öncesi çağlardan bu yana insanlar deniz kabuğu ve kemikten değerli taşlara, her türlü dekoratif malzemeden yaptıkları takılarla süslenmekte. Mücevher bir statü ve güç sembolü ya da klan veya kabilenin ayırt edici işareti olarak her zaman büyük önem taşıdı. Aşk ve onurun da zaman kadar eski bir simgesi olan mücevher yalnızca varlık göstergesi olarak da takılabilir. Bazı değerli taş ya da motifler sembolik anlamdan yana zengindir ve sözgelimi sadakat ya da bereketi temsil edebilir veya takana korunma sunabilir.

▲ **Sumba küpeleri**
Endonezya'ya bağlı bir ada olan Sumba'da ***mamuli*** adındaki bu kendine özgü takı düğün armağanı olarak verilir ve küpe ya da kolye ucu olarak takılır. Bereket simgesidir, üzerinde mitolojik motifler de olabilir.

▲ **Totem kuşu**
Kolomb öncesi dönemden bu ince işli altın kartal başı alt dudağa açılan bir deliğe takılırdı. Olasılıkla bir savaşçıya aitti ve kötü ruhları kovan koruyucu bir hayvanı temsil ediyordu.

▶ **Paralı Mısır kolyesi**
Mücevher zenginliğin ifadesidir, bu Mısır kolyesi de gerçek paralardan yapılmış. Geleneksel törenlerde bu tür takılar gelinin çeyizini temsilen takılırdı. Paralı kolyeler ve halhal gibi, para kullanılan diğer takılar göbek dansözleri arasında da çok popülerdir.

▲ **Aşk yüzüğü**
Aşk yüzükleri 19.yy.da modaydı. İki ucunda bir yürek etrafında birleşen eller olan kendi aralarında bağlı iki halkadan oluşan bu yüzükler onları takan âşıkların ayrılmazlığını simgelerdi.

▲ **Mühür yüzük**
Güç işareti olan mühür yüzükleri kraliyet ailesi ve asillerce yetki göstergesi olarak kullanılırdı. Mektup, sözleşme ve diğer belgeleri mühürlemek için yüzüğü balmumuna basarlardı. Genellikle serçe parmağa takılan bu yüzükte günümüzde çoğunlukla bir arma ya da aile amblemi yer almaktadır.

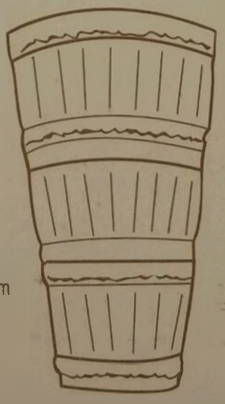

▶ **Bacak süsü**
Afrika ve Asya'nın bazı bölgelerinde bir varlık işareti olarak kadınlar takardı. Çok ağır olabilirler (bazıları 15 kg. kadar) ve kalınlıkları, işlemeleriyle değer kazanırlar. Gümüşten yapılma bacak süsleri İslam etkisi taşır; Müslümanlar için gümüş saflık simgesidir.

▲ **İnka kolyesi**
İnka mezarlarında bulunan bilezik, kolye, küpe gibi mücevherler büyük bir altın ve gümüş işçiliği göstermektedir. İnka toplumunda mücevher statü ve güç sembolüydü. Daha küçük takıların çevresindeki bu kolye turkuvaz, deniz kabuğu ve altından yapılmış.

▸ **Afrika boncukları**
Afrika'nın her yanında boncuk para yerine geçer, güç ve zenginliği simgeler ve tılsım olarak kullanılır. Masai kadınları ince işli boncuk gerdanlıklarıyla ünlüdür, Zulu kültüründe de renk ve desenler karmaşık mesajlar yüklenmiştir.

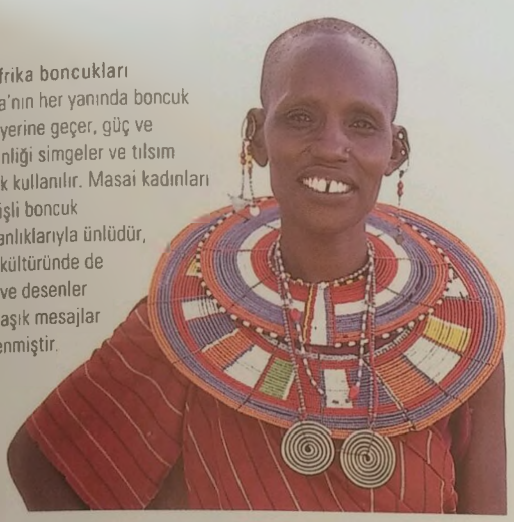

▲ **Elmas yıldız**
1870'lerden bu 12 köşeli elmas yıldız broş sahibinin ışıltısını yansıtıyor. 12 köşeli yıldız İsrail'in 12 kabilesini, 12 havarı ya da Noel'in 12 gününü temsil etmede kullanılabilir.

◂ **Yeşim Buda**
Eski Çin'de yeşim bütün değerli taşların en soylusu sayılırdı. Tao inancına göre bu taş ejder menisinden olmaydı. Budizm'de yeşil rengi ahenk ve dengeyi temsil eder; bu kolye ucu için uygun bir seçim.

▸ **Boyun halkaları**
Doğu Burma tepelerinde yaşayan Padaunglar'da kadınlar güzellik için geleneksel olarak boyun halkaları takarlar. Yıllar boyu her seferinde bir tane eklenen bu halkalar Padaunglar için memleketlerinin sembolüdür ve kadınlara yaban kazlarının zarafetini kazandırdığı, sihirli, koruyucu güçleri de bulunduğu düşünülür.

MEYVELİ MÜCEVHERLER

Meyve sembolik olarak bereket ve dişi cinselliğiyle ilişkilidir. İyi talih, verimli hasat ve Tanrının cömertliğinin kanıtı anlamına da gelir. Böylesine olumlu bir sembolizm meyveyi mücevhercilikte doğal ve sevilen bir motif haline getirmiştir. Bir meyve birden çok anlam taşıyabilir. Örneğin elma baştan çıkarıcılık ("yasak meyve") ve düşüş anlamına gelebileceği gibi kadın göğüsleri ve cinselliğini de temsil edebilir.

▸ **Nar**
İ.Ö. 1300'lere tarihlenen bu kolye ucu muhtemelen onu düğününde takan bir geline aitti. Motif, yaygın bir bereket sembolü olan çok tohumlu nardır.

▲ **Asma yaprakları**
Üzüm ve asma yaprakları hayatiyet, sağlıklı büyüme ve iyi talih simgesidir. Viktorya Dönemi'nden bu altın ve cabochon lal taşından yapılmış asmalı broş sembolik bir düğün hediyesi olmuş olabilir.

◂ **Gümüş işi takılar**
Çin'in Shan bölgesindeki Leigong'dan bu kadın girift işlemeli bir şenlik kostümünün üzerine gümüş kolye, başlık ve göğüslükten oluşan takılar takmış. Bu ince işçilikli zengin takılar kişinin kabilesini ve evlenmeye hazır olduğunu göstermek üzere takılır.

AYRICA BAKINIZ
Değerli taşlar, *sf. 42–43*
Kartal, *sf. 62–63*
Yeryüzü meyveleri, *sf. 98–99*
Aşk ve evlilik, *sf. 126–27*
Taoizm ve Şinto, *sf. 170–71*
Şekiller, *sf. 284–89*

BEDEN SÜSLEMELERİ

Çağdaş Batı toplumlarında beden süslemesi kendini ifade, hatta şoke edicilikle ilgilidir. Ancak, taşıyanın bir kabile, askeri ya da kutsal topluluk üyesi olarak sembolik dilde tanınmasının amaçlandığı derinlere kök salmış ritüellerden gelmiştir. Beden sanatı binlerce yıl boyunca uygulanmıştır. Alplerde bulunan ve Buzadam Ötzi adı verilen 5.300 yıllık mumyanın 59 dövmesi vardır.

BEDENSEL SANAT

Taş Devrinden bu yana insanlar kültürel kimliklerini ifade etmek, statü ve gücü göstermek, kutsal ya da atalarla bağlantıları onurlandırmak ya da geçiş ritlerinin izini bırakmak üzere bedenlerini tuval olarak kullanmışlardır. Çoğu toplumda sembolik anlamlar taşıyan giyim ve takılarla yetinilmemiş, buna makyaj, boyama, dövme, piercing, hatta deriye kesilerek işlenen desenler eklenmiştir. Simgesel anlamlar kültürden kültüre değişir ama çoğunlukla yetişkinliğe geçiş, nazardan korunma ya da savaşta düşmanları korkutma arzusunun ifadesidir.

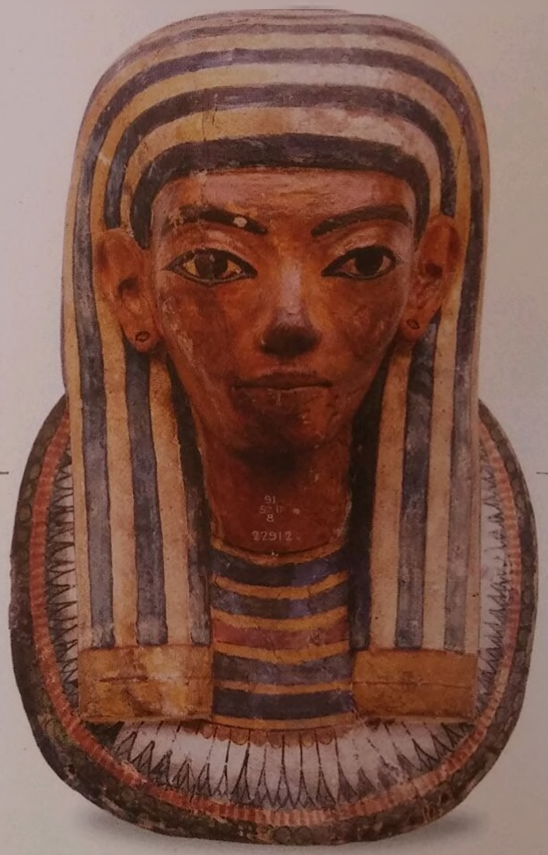

▸ **Sürme**
Eski Mısır'da sürme yalnızca şıklık için değil, güneş ışığının yansımalarını kırarak göz iltihaplarını önlemek için de çekilirdi. Kadınlar üst gözkapaklarını siyaha, altı da gençlik ve yeniden doğuşu simgeleyen yeşile boyardı. Sürme neşenin sembolü olan malakitten (bakır taşı) yapılırdı.

▲ **Sarkıtılmış kulakmemeleri**
Çoğu eski kültürde uzatılmış kulakmemeleri krallar ve otorite sembolüydü. Günümüzde kimi kültürlerde güzellik için ve kültürel kimlik göstergesi olarak kulakmemelerine tıkaç yerleştirilir. Çizimdeki kadın Kenya'dan bir Pokot.

◂ **Dudak tapaları**
Bazı Amazon ve Afrika topluluklarında güzellik ve statü için dudak tapaları takılır. Bu gravürde 19.yy. dan bir Amerikan yerlisi görülüyor; delikanlılara erkekliğe girişlerini simgeleyen piercing'ler yapılırdı.

▲ **Nedbeleme**
Deriyi dekoratif yara izleri bırakacak şekilde kesme Afrika'da çok yaygın bir uygulamadır. Güzellik amacıyla yapılsa da grup kimliğini ya da geçiş ritlerini göstermek için de olabilir. Burada görülen nedbeleme örneği, Sudan'ın tarım ve hayvancılıkla yaşayan Toposa halkından bir kızın karın bölgesinden.

▲ **Savaş boyası**
Taş Devrinden başlayarak savaşçılar bedenlerini boya, deniz kabukları, kuştüyü ya da hayvan dişleriyle süslemiştir. Yeni Gine'de sembolik kırmızı sarı toprak renkleri kullanılırken kuştüyü ve diğer nesneler de savaşçıları cesaret ve yenilmezlikle donatacak büyülü ruhları çağırır.

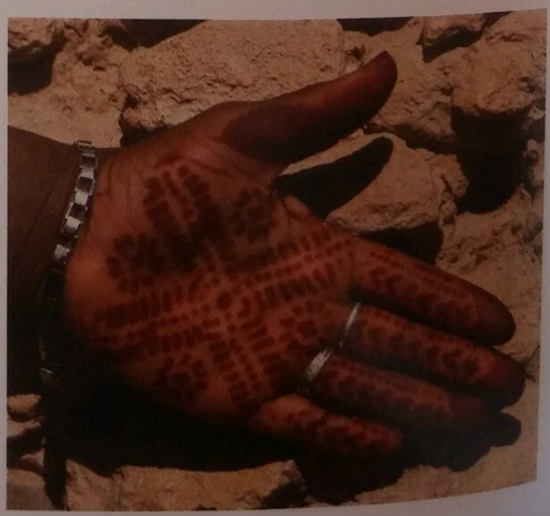

▸ **Kına**
Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Hindistan'ın kurak bölgelerinde yetişen *Lawsonia inermis* bitkisinden elde edilen kına, düğünler gibi şenliklerde iyi talihi simgeler. Buradaki örnekte düğünü için hazırlanan Faslı bir Berberi kadının elini süslemede kullanılmış.

DÖVMELER

Dövme en eski ve muhtemelen en acı verici sanat biçimlerinden biridir. Bazı toplumlarda dövme kabile ya da toplumsal statünün silinmez nişanıdır. Yetişkinliğe geçişin, sahibinin mevki ya da becerilerinin göstergesi, cinsel çekiciliğini artırıcıdır. Geleneksel olarak dövmelerin taşıyanı kötülükten koruduğuna inanılırdı. Deriye sembolik motifler dövmeyle işlenir, bunlar ömür boyu tılsım yerine geçerdi.

◀ **ABD Deniz Kuvvetleri**
Burada USS New Jersey gemisinde bir denizciye arkadaşı dövme yaparken görülüyor. Çapa Donanmanın hem hizmet amblemi hem de dövmelerde en gözde motifi olmayı sürdürüyor.

▲ **Maori mokaları**
1870'lere kadar Yeni Zelanda'daki Maori erkekleri yüzlerine moka adı verilen derin dövmeler yaptırırdı. Erkeğin statü ve kimliğini gösteren bu dövmelere ergenlikten başlayarak çeşitli aşamalarda bir dizi inisiyasyon töreni sırasında yenileri eklenirdi.

◀ **Kadın yüz dövmesi**
Hindistan'ın güneyindeki Orissa bölgesinde Baliguda'da Koya kabilesinden bir kadın bölgenin dağ kabilelerine özgü dövmelerini gösteriyor. Dövmeler kabile aidiyeti ve güzellik ifade ediyor. Koyalar "yüz okuma" sanatını icra eder ve tanrıça Vana Durga'ya taparlar.

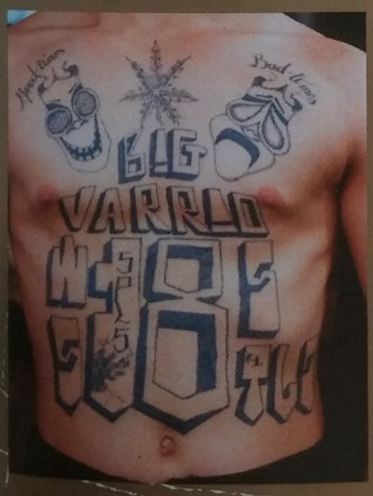

▲ **Çete üyesi**
Los Angeles'in 18. Sokağındaki bir çetenin sınır dışı edilen Honduraslı üyesinin üzerindekiler gibi dövmelerin çeteler arasında yaygın oluşu böyle ayrıntılı dövmeleri giyenlerin baş belası olduklarına dair kamuoyu inancına yol açmış olabilir.

▲ **Tepeden tırnağa dövme**
Tüm beden dövmesi geleneksel olarak Japon mafyası yakuza ile ilişkilendirilirdi. Burada görülen, 18. yy itfaiyecilerinin koruyucu sembol olarak kabul ettiği bir su ejderi.

PIERCING'LER

Piercing çağdaş Batı kültüründe yaygınlık kazandı. Çok sayıda kulak piercing'i, göbek, göğüs uçları, dil ve labia piercing'leri sıradan oldu, uygulama kimi zaman penise de yapılmakta. Piercing'ler başlıca modaya uymak, cinsel hazzı artırmak, aynı zamanda yetişkinliğe geçişin simgesi olarak yaptırılıyor.

◀ **Çoklu piercing**
Çarpıcı bir şekilde süslenmiş bir kadın uluslararası bir dövme konferansında poz vermiş. Bunlar gibi abartılı piercing'ler bireyselliği ifade etmenin bir yoludur; seçim özgürlüğünü ve taşıyanın kişisel bağlılıklarını simgelerler.

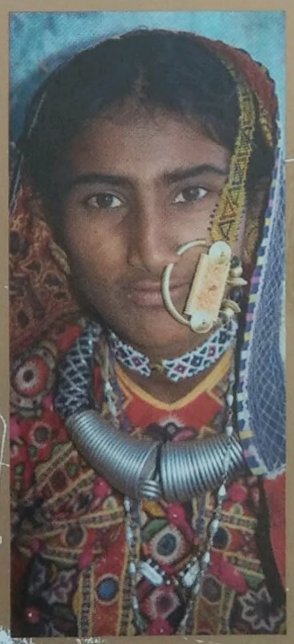

◀ **Burun halkaları**
Hindistan'ın her yerinde görülen burun halkaları çoğunlukla süs olarak kullanılır. Gelenek uyarınca Hindu bir genç kız düğününden önce müstakbel kocasına bolluk, sağlık ve uzun ömür bahşetmesi için tanrıça Parvati'ye bir *puja* (tören) yapar. *Puja* sırasında burnu delinerek evli statüsünün nişanı olarak halka takılır. Uygulamanın sol burun deliğine yapılmasının çocuk doğurmayı kolaylaştırdığına inanılır.

AYRICA BAKINIZ

Baş, *sf. 106–09*
Aşk ve evlilik, *sf. 126–27*
Tılsımlar, *sf. 194–95*
Gemi ve tekneler, *sf. 242-43*

TOPLULUK AİDİYETİ

Bir gruba ait olma ihtiyacı bütün toplumlara özgü güçlü bir dürtüdür. Doğuştan ya da inanç kaynaklı olsun, grup aidiyeti bize topluluk hissi, tarih, hatıralar ve hedefler verir, bütün bunlar da kültürel kimlik duygumuzu güçlendirir. Toplulukları birleştiren, çoğunlukla mücadele olmak üzere paylaşılan öyküler kadar adet ve geleneklerdir de. Aidiyet, dışsal olarak bir anda tanınma sağlayacak giyim, şifreli davranışlar, kutlamalar, yarışmalar ve kültürel ikonlarda simgelerini bulur.

SPOR

Çoğu sporda son derece görünür tanımlayıcılar, "armalar" (spor etkili bir savaş ikamesidir) vardır. Taraftarlar takımlarının "renklerini" ya da diğer amblemlerini taşır. Dünyanın en tanınmış sembollerinden biri de Olimpiyatların, rekabete dayalı spor idealinde birleşen beş kıtayı temsil eden iç içe geçmiş beş halkasıdır.

◀ **Üç aslan**
İngiliz kriket ve futbol takımlarının amblemi üç aslan, Normanlar dönemi kraliyet gücünün sembolü olarak ortaya çıkan krallık amblemlerinden alınmadır. Üç aslan 1872'de ilk İngiliz futbol üniformasında yer aldı, sembolizmi günümüzde aynı adlı marşla pekiştirilmiştir.

▲ **Barcelona FC**
Futbol takımlarının rozeti sporun ötesinde bir sembolik anlam taşır. FC Barcelona'nın Katalonya ve Aziz George'un (Katalonya'nın koruyucu azizi) flamalarını barındıran kulüp rozeti de bir ulus ve onun başkentinin spor ve politik tarihini bir araya getirmekte.

▲ **Simsiyahlar**
Yeni Zelanda'nın ulusal rugby takımı Simsiyahlardır. İsimlerinin bir gazetedeki baskı hatasından kaynaklandığı söylenir (hepsi 'bek' oyuncu anlamında "all backs" yerine simsiyahlar anlamına gelen "all blacks"). Milliyetlerini simgeleyen yerel boz eğreltiotuyla birlikte takım renkleri siyahtır. Maçlardan önce iyi talih ruhlarını çağırmak için bir Maori savaş dansı yaparlar

KULÜPLER VE ÇETELER

İster Rehber Kızlar ister eşcinsellerin Gay Pride'ı olsun, insanlar genellikle kendi yaş grubu ya da cinslerinden bir topluluğa katılmak ister. Bu kimi zaman bir davaya yardım etmek için sesi yükseltmek adına olabilir ama çoğunlukla kişinin benzerleriyle toplumsallaşma arzusundan ibarettir. Sıklıkla bu, aidiyeti simgeleyecek giyimler, ritüel ve etkinlikler ya da belki punk, country ve western benzeri paylaşılan bir moda zevki olacaktır. Özellikle ergenler, yetişkin davranış biçimlerini reddediş olarak "kabilelere" katılarak dışarıda kalanlar için tümden anlaşılmaz bir argo kullanırlar.

▲ **Cehennem Melekleri**
Cehennem Melekleri adıyla bilinen motosiklet grupları ilk olarak 2. Dünya Savaşı ertesi ABD'de ortaya çıkmıştı. İsimleri ve rütbe işaretleri Hava Kuvvetlerinin bir filosundan esinleniyordu. Başlangıçta yalnızca bir başkaldırı ve yerleşik normların reddini simgelerken bugün adları çoğunlukla suçla özdeşleştirilmektedir.

▲ **Kadınlar Enstitüsü**
İngiltere ve Galler'in en büyük gönüllü kadın kuruluşu olan Women's Institute önceleri evde yapılmış reçel ve pastalarla hatırlanırdı. Feminizmin gelişiyle birlikte WI de yerel toplum ve kadın konularının güçlü bir sesi haline geldi.

▲ **Punk**
1970'lerin müzik, moda, edebiyat ve grafik sanatlarındaki punk hareketi çığ gibi büyüdü. Hareket progresif rock ve eski kuşağın debdebesine tepkiyi temsil ediyordu. Punk, frapan giyim ve saç biçimleriyle simgelenen kişisel seçim ve özgürlük konularını öne çıkardı.

İBADET VE KUTLAMA

Kutsal tören ve ritüelleri paylaşma, sembolik ulsımlar takma ve inancı toplu olarak ortaya koyma ihtiyacı ilkçağlara kadar uzanır. Bugün dinsel bir merkezdeki düzenli ibadet çoğu kültürde gelenek haline gelmiştir ve inananlar için inançlarının gereğini yerine getirme anlamını taşır. Evlerinden uzağa seyahat eden Hıristiyanlar çoğu yerde pazar ayinine katılabilecekleri bir kilise bulabilecektir. Aynı şekilde, nerede olurlarsa olsunlar Müslümanlar da Tanrıya spiritüel teslimiyetlerinin ifadesi olarak yüzleri Kabe'ye çevrili, bir seccade üzerinde namazlarını kılacaklardır.

▲ **Semana Santa**
İspanya'da Kutsal Hafta boyunca geleneksel geçit törenlerine katılanlar ***nazareno*** denilen tövbekâr cüppelerini giyer, başlarına da kartondan konilere tutturulmuş örtüler takarlar. Haç taşırlar, bazılarında da zincir ve prangalar olur. Geçit arabaları İsa'nın Çilesini simgeleyen resim ve sahneler taşır.

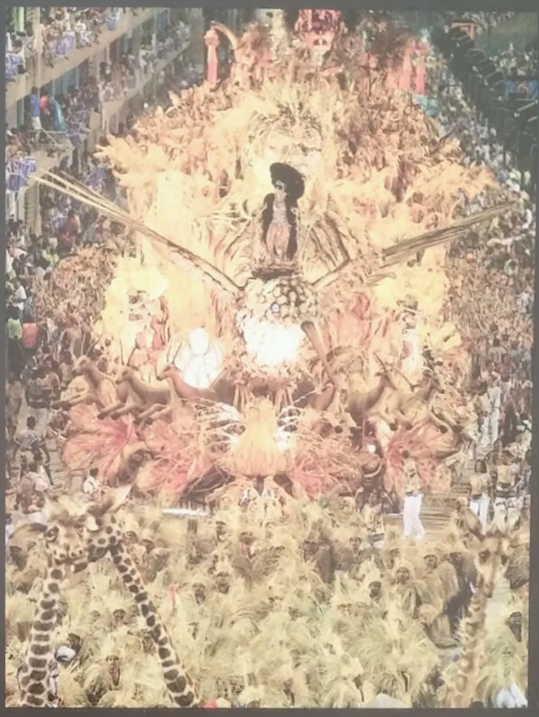

◀ **Karnaval**
Karnavalın ("ete veda" anlamına gelen Latince ***carne vale*** den) kökeni Eski Yunan bahar şenliğine uzanır. Kutlamalar daha sonra Hıristiyanlığa uyarlanmış, Paskalya öncesi tutulan büyük perhize (geleneksel olarak bütün zevklerden uzak durma) dönüşmüştür. Rio de Janeiro'nun ünlü karnavalı Brezilya'nın ve benzersiz samba müziği ile dansının simgesi olmuştur.

◀ **Rus Ortodoks Kilisesi**
Rusya'da Ortodoks Kilise sıradan insanlara geleneksel olarak manevi kuvvet, eğitim ve birleştirici bir güç sunar. Sovyet döneminde eski toplumsal düzeni simgelediği düşüncesiyle cemaat halinde Hıristiyan ibadet ve kutlamaları yasaklanmıştı. Ayinler gizli yapılıyor, İncil'lerin ülkeye gizlice sokulması gerekiyordu.

SİYASET

Siyasette, özellikle de aidiyet işaretlerinde sembolizm çok yaygındır. Gandhi'nin şiddetsiz muhalefet simgesi çıkrığından ABD Demokratlarının güç ve cesareti temsil eden eşeğine, her partinin logosu ve güç sembolleri vardır. Yandaşları bir davaya bağlılıklarının nişanı olarak bu logoları üstlerinde ya da flama ve bayraklarda taşırlar. 1930'larda Hitler'in Nuremburg mitinglerindeki svastika denizinde olduğu gibi bu tür semboller kitleleri anında harekete geçirebilir.

◀ **Mau Mau**
1950'lerde Mau Mau adı verilen bir militan Afrika ulusal hareketi Kenya'daki İngiliz sömürge yönetimine şiddetli bir direnç başlattı. Hareket özellikle birlik ve bağımsızlığı simgeleyen ritüel yeminleriyle dikkat çekti.

▲ **Che Guevara**
Arjantin doğumlu Che Guevara 1950'lerde Küba devrimi için çarpışmak üzere Fidel Castro'ya katıldı. Romantik bir devrimci kahraman olarak görüldü ve resmi 1960'ların solcu öğrencilerinin direniş sembolü haline geldi.

▲ **Başkan Mao**
Başkan Mao'nun Düşünceleri ya da "Küçük Kırmızı Kitap" 1960'ların Kültür Devrimi sırasında Çin'deki en belirgin simgeydi. Propaganda filmlerinde Kızıl Muhafızların elinde mutlaka bir kopyası olurdu.

AYRICA BAKINIZ
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
İslam, *sf. 180–81*
Şekiller, *sf. 284–89*
Marka ve logolar, *sf. 316–17*
Arma amblemleri, *sf. 318–23*

MASONLUK

Muhtemelen dünyadaki en eski erkek derneği olan Masonluk milyonlarca üyesiyle bir biraderlik cemiyetidir. Çalışmaları kapalıdır ve kapsamlı bir işaret ve alegori kullanımı içerir. Ortaçağ'da katedraller inşa eden duvar ustası toplulukları ya da loncalarından doğmuştur.

Kimileri tarihinin Süleyman Mabedi'nin yapımına kadar gerilere gittiğini öne sürse de, en eski belgelenmiş toplantıları 17. yy'dandır. Masonluk kuşkusuz en büyük "kapalı cemiyettir" ve çeşitli biçimleriyle dünyanın dört bucağında faaliyetlerini sürdürmektedir.

MASONLUK SİMGELERİ

Masonluk loncadan doğduğundan sembolleri de inşaat ve duvar işçiliğiyle ilgilidir. Su terazisi ile gönye bunun açık örnekleridir. Katedral inşaatları gerilediğinde, loncalar üyeliği artırmak için taş işçisi olmayanları da kabul etmeye ve dini tarikatlarla ve haçlı kardeşlikleriyle daha yakından ilişkili simgeler geliştirmeye başladı.

▼ İlk mertebe Çalışma Tahtası
Yeni üyeler, cemiyetin pek çok sembolünün yer aldığı bir çalışma tahtası yardımıyla Masonların gizli diline inisiye edilir.

Güneş eril enerji, ışık ve sıcaklık sembolüdür.

Işınlarla çevrili her şeyi gören göz kimi zaman insanlığı gözleyen kadiri mutlak Tanrı olarak görülür.

Cennet ile yeryüzünü birleştiren Yakup Merdiveni. Basamakları üç ilkeyi simgeler: İnanç, Umut ve Hayırseverlik.

Anahtar, sadece layık olanın çevirebileceği hakikat anahtarıdır.

Yontulmamış taş bloğu, aşlar biçim verilmemiş olanı, yontulmuşu (karşısında) ise mükemmelleştirilmiş olanı temsil eder.

Ay, gizem ve yaradılışın sembolüdür.

Üç sütun soldan sağa Dor, İon ve Korent tarzıdır, "üç kuralını" temsil ederler; bir vakitler Süleyman Mabedi'nde ortaya konmuş olan güç, bilgelik ve güzellik.

Siyah-beyaz kareli zemin karanlık ve aydınlık, iyi ve kötü güçlerle aralarındaki mücadeleyi simgeler.

Dört pusula yönü Çalışma Tahtasının kenarlarında işaretlenmiştir ve yönlenme ile dünyevi gücü ifade ederler.

ACEMİ ADAY İNİSİYASYONU

Masonluk ahlâk kurallarını ritüellerle öğretir. Ritüellerden geçen üyeler "mertebeler" halinde ders alır. Her mertebe sürecin bir adımıdır. Çoğu toplulukta olduğu gibi Masonluğun da adayı gizemlerle tanıştıran kendine özgü bir kabul töreni vardır.

▲ İnisiyasyon töreni
Tören sırasında adayın gözleri hakikati bilmezliğinin simgesi olarak bağlanır ve ilk kez loca karşısına çıkarılır. Tanrı ve ülkesine karşı görevlerini yerine getireceğine dair söz verir.

MASON'UN ARAÇLARI

Masonlar arasında duvar işçileri de olabilir, ancak Masonluk duvarcılığın öğretilmesini amaçlamaz; Ortaçağ duvarcılarının işini ahlâki gelişimde bir alegori olarak kullanır. Dolayısıyla Masonluğun simgeleri de önlük (o dönem kuzu postundandı), tokmak, su terazisi vb. Ortaçağ duvarcılarının ortak araçlarıdır.

▲ **Gönye**
Loca Üstadının amblemi olan gönye, üyeleri vatandaşlık görevlerinde doğru yola yerleştirir ve ahlâk kurallarını temsil eder. Gönye ayrı duran elementleri de düzene sokar.

▲ **Su terazisi**
Eşitlik ve adaleti simgeler. Su terazisi ve çekül hemen her zaman ritüelde bir araya getirilir. Bütün Masonların işleri ya da gelirlerine bakılmaksızın kardeş oldukları anlamında "hizaya geldikleri" söylenir.

▲ **Tokmak**
Çekiç ya da tokmak biçim verici, eril bir güçtür ve adalet ile otoriteyi simgeler. Mason tokmağı geleneksel olarak bolluk ve dayanıklılık sembolü kayın ağacından yapılır.

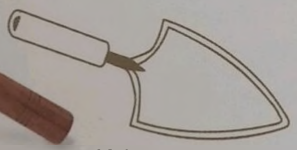

▲ **Mala**
Mason malası sözcüğün gerçek ve mecazi anlamında kardeşliği "pekiştirip" kardeş sevgisini yayar. Masonluğun birliği ile erkekler arasındaki kardeşliğin önemli bir sembolü olmaya devam etmektedir.

◀ **Çekül**
İnşaatçılar dikey yüzeylerin doğruluğunu belirlemede çekül kullanırlar. Masonlar için bu araç sembolik olarak ahlâki doğruluk ve düzgün davranışı işaret eder. Çekül aynı zamanda locanın kıdemce aşağı nazırının da amblemidir.

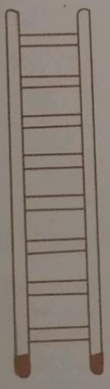

◀ **Merdiven**
Merdiven Cennet ile yeryüzü arasındaki bağlantıdır. Bazı Masonlar gözlerini en üst basamaktan ayırmadan en tepeye tırmanacaktır ama birçoğu için merdivenin yalnızca bir ya da iki basamağı göz önündedir. Mason'un karakteri güçlendikçe önünde daha fazla basamak açılır.

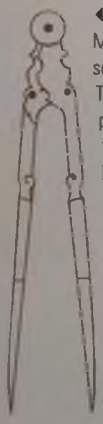

◀ **Pergel**
Masonların önemli bir sembolü olan pergel Tanrının dünya planlarını çizmesini temsil eder. Gönyeyle birlikte olduğunda oluşan yukarı ve aşağı bakan üçgenler primitif bir sembolizmi, bir araya gelen dişi-erkek bedenselliği ve bereketi de ifade ediyor olabilir.

MASON İŞARETLERİ

Yapı taşlarına sembol ya da harflerini kazıyan Ortaçağ Avrupa'sı duvar ustaları gibi bütün Masonların da tanınmalarını sağlayan işaretleri vardır. Svastika eski ve evrensel bir Güneş ve doğum, yeniden doğuş döngüsü simgesidir. Özellikle Hindistan'da (Hitler'in onu kendine mal etmesinden çok önce) çok yaygındı.

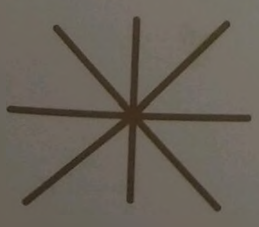

YILDIZ

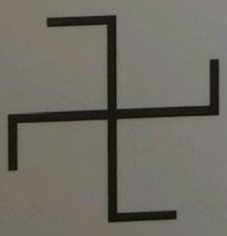

SVASTİKA

DAİRE

EL TUTUŞ VE SIKIŞMALARI

Masonluk çoğunlukla boğum-boğuma yapılan gizli el sıkışmaları, kavramaları ve parolalarla özdeşleştirilir. Masonların birbirlerini tanımasını sağlayan farklı, oldukça ayrıntılı sembolik el sıkışmalar vardır. Gizli olduğundan anlamları inisiye olmayanlara açık edilemez. Mason'un inisiyasyon mertebesine bağlı bir selamlaşma (ve cemaate kabul) hiyerarşisi olduğunu söylemekle yetinelim.

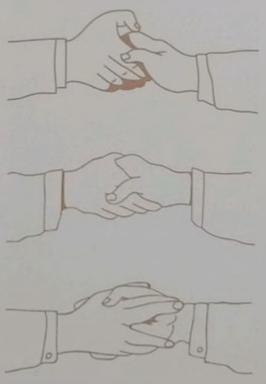

◀ **El sıkışma**
Ezoterik el sıkışma ve kavrama biçimlerinden "Boaz" (üstte) "Girilen Çıraklık" tutuşu olarak bilinir. Mason başparmağıyla diğer Mason'un ilk boğumuna bastırır. "Tubulcain" (ortada) "Üstat Mason'un Geçit Tutuşu", "Aslan Pençesi" ise (altta) "Üstat bir Mason'un Hakiki Tutuşudur".

DOLAR BANKNOTU

Anayasada imzası bulunan çoğu gibi, Amerika'nın ilk başkanı George Washington da Mason'du. Amerika'nın Cumhuriyetçi değerleri Mason değerleriyle örtüşür; vatandaşlık görevi ve öğrenme ile ilerlemeye büyük saygı. Mason sembolleri ulusal amblemler olarak benimsenmiştir; Dolar banknotunda her şeyi gören göz ile piramit yer alır.

Her şeyi gören göz

AYRICA BAKINIZ
Cennet'e uzanan basamaklar, *sf. 236–37*
Yuva, *sf. 238–41*
Şekiller, *sf. 284–89*

SANAT

Sanatçılar eserlerine her zaman semboller katmışlardır. Çoğu tabloya yedirilmiş sembolik bir dil vardır, böylece nesne ve figürler sadece kendilerinin değil, fikir ve anlayışların da ifadesidir. Sanat eserindeki simgelere bakarak sanatçının düşüncesini belirlemiş olan inanç ve ideolojileri inceleyebiliriz. Sembolizmin resimdeki dilini anlamak sanatçının düşsel dünyasındaki inanç ve duyguları da ortaya çıkarabilir.

DOĞA

Çin'in Ming Hanedanı döneminde kurallara bağlanmış resimlerde (sağda) olduğu gibi sanatçılar mecazi anlamın ifadesinde sıklıkla doğadan alınan sembollerin sistematik kullanımına baş vurur. Brueghel'in yenilikçi görsel diliyse (aşağıda) soğuk bir kışın kucağındaki kırsal yaşamın ve insanların faaliyetlerinin temsilinde kullanılmıştır. Gauguin de (altta) doğa ve insanların doğadaki yerine ilişkin benzersiz bakışını ifade etmek için kendine özgü ve dizginlenmemiş bir dil kullanır.

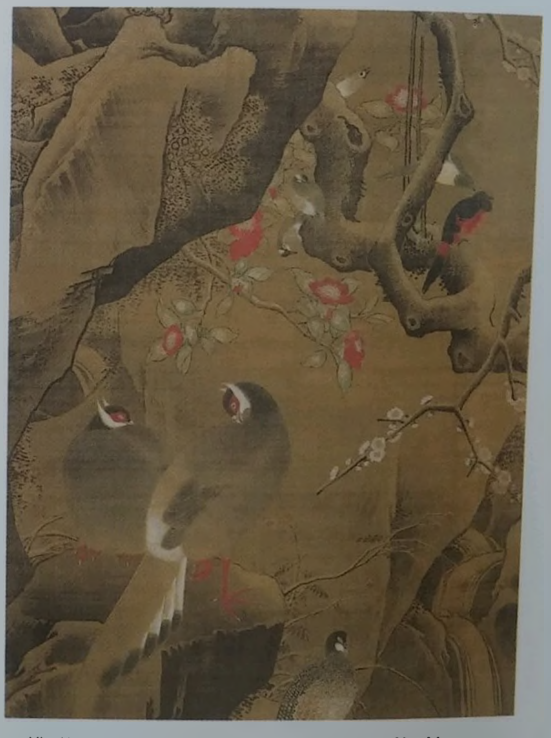

▲ Yin Hong – ***Bahar Başlangıcında Kuşlar ve Çiçekler***
1500 civarına tarihlenen Ming Hanedanı döneminden parşömen tomar üzerine yapılmış bu resim, dönemin kuşlar ve çiçekler tarzının zarif bir örneği. Eserler saray duvarlarına asılır ve imparator ile maiyetine sembolik anlamın doğa aracılığıyla iletildiği mecazlar sunmaya yarardı. Burada resmin konusu imparatorluğa bağlılığı anıştırıyor; sülünler cesaret ve sözünden dönmezliği, kekliklerse İmparatorun sadık takipçilerini simgelemekte.

◀ Peter Brueghel – ***Karda Avcılar***
Bu resim Brueghel'in 1565'te başladığı altı tabloluk mevsimler ve kırsal kesim faaliyetleri konulu dizisindendir. Bu sahnede (ön planda) doğanın enginliği karşısındaki insan betimlenmiş; çıplak ağaçlardan aşağılara baktığımızda karla kaplı köyün, donmuş göllerin ve uzaklardaki dağların somut alemini görüyoruz.

◀ Paul Gauguin – ***Nereden Geldik? Kimiz? Nereye Gidiyoruz?***
Gauguin'in 1897 tarihli tablosunda varoluş soruları üzerine düşünen figürler görüyoruz. Resmin sağdan sola okunması gerek. Üç kadınla uyuyan çocuk ömrün başını temsil ediyor. Ortadaki grup genç yetişkinliği. Son gruptaysa Gauguin "ölüme yaklaşan yaşlı kadın düşünceleriyle barışmış" diye yazmış.

DİN

Her kültürden sanatçılar dinsel inançlarını sanatları yoluyla ifade etmiş ve sembolizm dinsel sanatın önemli bir unsuru olmuştur. Eski Mısır'dan Rönesans ve ötesine, sanatta dinsel anlamların dışavurumunda dinsel ikonografiye baş vurulmuştur. Hıristiyan sanatı mecazi anlamların iletilmesinde çarmıh, yılanlar, haleler gibi semboller kullanır. Ortaçağ'ın en iyi ressamlarından olan Bosch insanlığı temelde kusurlu olarak tasvir eder. Kurtuluş ancak muazzam bir çaba sonucu gelebilecektir. Buda'nın yaşamının resmedildiği Budist Burma minyatürleriyse aydınlanmaya giden spiritüel yolu gösterir.

▸ Hieronymus Bosch – ***Ölüm ve Cimri***

Flaman sanatçı Hieronymus Bosch'un 1490 civarından bu duvar resminde ömrünün sonuna gelmiş bir cimri görülüyor. İyi ile kötünün sembolik karşıtlığı tablonun bütününe yayılmış. Ölmekte olan adam kurtuluş ile cimrilik (yedi ölümcül günahtan biri) arasında kalmış. Yatağın altından bakan bir iblis onu bir kese dolusu altınla yoldan çıkarmaya çalışıyor. Sağındaki koruyucu melekse penceredeki çarmıhtaki İsa'yı tanımaya yüreklendiriyor. Elinde bir okla iskelet biçimindeki Ölüm sol taraftan sahneye giriyor. Yatağın tepesinde bir iblis Cehennem ateşiyle yanan feneri tutmakta.

▲ ***Geleceğin Buda'sının Saray Yaşamı***

Bu 19. yy elyazması minyatüründe babası tarafından götürülen Prens Siddhartha'yı kutsal bir beyaz fil üzerinde görüyoruz; Güneş'ten korunmak üzere kraliyet simgesi şemsiye altında. Kral tarlalara bereket getirme amacıyla yapılan Toprak Sürme törenini gerçekleştiriyor.

▲ Stanley Spencer – ***Diriliş, Cookham***

1925 civarından bu tabloda Spencer, yaşadığı kasaba olan Berkshire, Cookham'de bir kilise bahçesinde bir ölünün dirilişini resmetmiş. Dinine bağlı bir Hıristiyan olan sanatçının inancı sanatını biçimlendirmiş, Spencer sıradan insanların yaşamlarındaki kutsallığın sembolik ifadesini aramıştır.

AYRICA BAKINIZ
Kuşlar, *sf. 58–61*
Budizm, *sf. 164–69*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
Sayılar, *sf. 284–89*

SİYASET

Holbein'da bir örneğini gördüğümüz 16.yy. portre sanatının ilk anda göze çarpmayan siyasi bir boyutu vardır. Resimlerindeki karakterlerin çevresine özenle yerleştirdiği nesne ve sembollerle Holbein, 1533 İngiltere'sinde baş gösteren politik gerilime ilişkin bir bakış sunar bizlere. Buna karşılık 20.yy. başlarının İtalyan Fütürist akımı siyasi bir niyet taşır ve başta kent yaşamı, sosyal konularda daha doğrudan bir angajman sergiler. 1930'ların Sovyetler Birliği'ndeki Sosyalist Realist sanat ise Stalin yönetiminin bir yönünü oluşturuyor ve sıradan insanların mücadelelerini ifade etmeye, kitleleri eğitip esinlendirmeye çalışıyordu. Sosyalist Realizm sanatçıdan dürüstlük ve devrime destek beklerdi.

▸ Genç Hans Holbein, ***Elçiler***
Holbein'ın 1533 tarihli tablosunda iki Fransız elçisiyle bir dizi sembolik obje görmekteyiz. Üst rafta Kopernik'in güneş sisteminin merkezinin Dünya değil Güneş olduğu görüşünü anıştıran göksel bir küre görülüyor. Ön planda ölümlülük sembolü çarpıtılmış bir kurukafa imgesi var; resmin sağ tarafında belirli bir noktadan bakıldığında çarpılma düzeliyor.

▲ Umberto Boccioni, ***Evi Sokak Gürültüleri Doldurmuş***
Boccioni'nin 1911 tarihli eseri simgesel bir zaman ve hareket yaratma girişimi. Boccioni sokağın biçimlerini yaratabilmekle kalmıyor, kaotik sokak yaşamından ritim ve sesleri de resme katıyor.

▲ Alexander Deineka, ***Donbas'ı Makineleştiriyoruz***
Sosyalist Realist sanatçı Deineka Sovyet halkının yaşamı ve çalışmasının gerçek bir temsilini yaratmayı hedefliyordu. 1930'dan kalan bu afiş Stalin'in Sovyetler Birliği'nin devrimci ruhunu sembolik olarak anlatmayı başarıyla gerçekleştirmiş.

RUH

Ölüm döşeğindeki nedimi İnayet Han'ın portresini yaptıran Cihangir Han aşağıdaki neredeyse objektif denilebilecek minyatürde olduğu gibi, ölüm olgusunun kayda geçirilmesiyle ilgileniyordu. Buna karşılık Ekspresyonist sanatta vurgu sanatçının zihin halinin simgesi olan öznel duygu ve tasvir üzerinedir. İçsel karmaşanın anlatımında gayrı tabii renkler, çarpıtılmış biçimler kullanılır. Munch'un çok ünlü *Çığlık* (sağda) tablosu özellikle varoluş korkusu ve tanrısız bir evrende baş başa kaldığımız belirsizlik ile kaygıyı konu alır.

◀ Anonim, ***İnayet Han Ölüm Döşeğinde***
Hint Babür minyatür sanatının 1618 tarihli bu örneğinde Cihangir Han'ın sarayında ölümün eşiğinde bir saraylı görülüyor. İmparator büyük bir sanat hamisiydi ve onun saltanatı sırasında resim saray yaşamının tasvir edildiği bir aristokrat uğraşı haline geldi. Buradaki karakter alkol ve afyon bağımlılığından tükenmiş, körlüğü de hiç sakınmadan gösterilmiş. Eserin mahremiyeti bize kendimizi sahnenin davetsiz misafirleri gibi hissettirmekte.

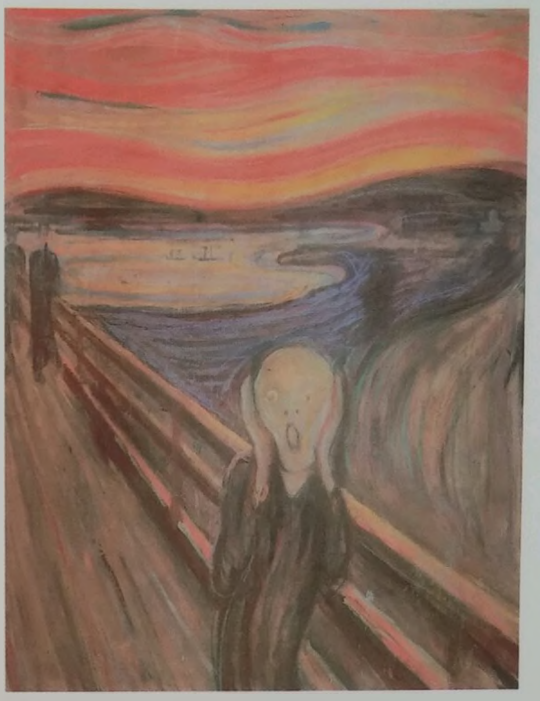

▲ Edvard Munch, ***Çığlık***
Munch'un *Çığlık*'ı bir modern sanat ikonudur. 1893'te yapılan bu ünlü Ekspresyonist tablo, kan kırmızısı bir göğe karşı çığlık atan acı içinde bir insanın tasviridir. Çoğu kişi için varoluş acısının avucundaki çağdaş insanın sembolü haline gelmiştir.

RÜYA

Uyku ve rüya Romantik akımın en önemli sanatçılarından Henry Fuseli'nin sıkça işlediği konulardı. Gerçekten de Fuseli insan ruhunu sanatı aracılığıyla araştıran çağının önünde bir sanatçıydı. 1920'lerde (Fuseli'nin ölümünden yaklaşık bir asır sonra) Sigmund Freud'un bilinçdışı ve rüya teorilerinden hayli etkilenen Sürrealistler benzeri temaları araştırmaya başladı. René Magritte, Paul Delvaux ve Salvador Dali gibi Sürrealist sanatçılar bireysel ve fantastik bir sembolik imgelem yaratmada bilinçdışı kavramından yararlandı.

◀ Henry Fuseli, ***Kâbus***
1781 yılından bu tablosunda Fuseli huzursuz edici bir düşün pençesindeki bir kadını resmetmiş. Erotizm ve korku dolu dehşet verici bir imge yaratmış. Kadının bedenine çökmüş karabasan iblisi kâbusların en karanlık korkularının sembolü. Tablo pek çok kişi için Freud'un bilinçdışına ilişkin düşüncelerinin habercisidir.

▲ Paul Delvaux, ***Vesta Bakireleri***
1972'de gerçekleştirdiği bu tablosunda Delvaux gözde konularından birini ele alıyor; mimari bir dekora yerleştirilmiş ulaşılmaz düşsel kadınlar. Bu örnekteki kadınlar Roma ocak ve yuva tanrıçası Vesta'ya adanmış ve bekâret yemini etmiş Vesta Bakireleri. Nesneler ve mimari, düşsel bir dünya yaratmakta.

AYRICA BAKINIZ
Gece göğü, *sf. 20–23*
Vanitas, *sf. 132–33*

CIVIK ARZULARIN DOĞUŞU

Çok renkli bir ressam ve aralarda yazar, heykeltıraş ve deneysel film yapımcısı olan Salvador Dalí tuhaf düşsel imgelemini iç dünyasının unutulmaz ve tipik görüntülerini yaratmada kullanan herhalde en büyük Sürrealist sanatçıdır. Dalí nin fevkalade gerçeküstü sanatı kendi bilinçdışının araştırılması ve sembolik imgelerle orada yer alan korkularıyla fantezilerinin kaydıdır. Bu resminde tuhaf bir yapıyla etkileşim halinde dört figür görmekteyiz.

1 ve 2. Figürler
Ortadaki kişiler çift cinsiyetli kâbusu bir yaratığa karışmış baba, oğul ve anne olabilir. Soldaki figür sanatçının kendisi olarak yorumlanmıştır. Bu figürler Dalí nin babasıyla sorunlu ilişkisini temsil eder

3. Ekmek somunu
Dalí baba oğul arasındaki sorunları sıklıkla, oğlunun başına yerleştirilen elmayı vurmaya zorlanan İsviçreli okçu Wilhelm Tell efsanesiyle ilişkilendirir. Dalí için bu mit, oğlun baba tarafından hadım edilme korkusunun sembolüdür. Burada elmanın yerini bir somun ekmek almış

4. Gölge
Sahnenin üst tarafından sarkan koyu gölge belirsiz bir kaynaktan geliyor. Dalí'nin babasından gelebileceğini hissettiği tehlikenin simgesi olabilir. Daha genel olarak keder hissi ve ölümü temsil ettiği söylenebilir.

5. Bulut
Ekmek somunundan kara bir bulut çıkıyor. Bulutun içindeki Fransızca yazı resmin bilmecemsi niteliğini artırıyor. ***Consigne: gacher l'ardoise totale?*** ('Uyarı: Bütün veresiye hesabını heba mı etmeli?' diye çevrilebilir.)

Salvador Dalí, *Civik Arzuların Doğuşu*, 1931

DANS VE TİYATRO

Savaş danslarından valse, break danstan göbek dansına dansın esinlediği hareket tümüyle bir haz, atletizm, neşe ya da ağırbaşlılık ifadesidir. İlkçağ'da dansla kutsal ruhlar çağrılır, doğanın döngülerini, bir inisiyasyon ya da nişanı belirtmek için yapılan ritüeller onunla kutlanırdı. Çoğu zaman dansı içeren tiyatro ise oyunculuk, dekor ve konuyla içinde yaşadığımız dünyanın sembolik bir temsilini sunar.

▲ **Kabuki**
Sıkı kurallara bağlı geleneksel Japon eğlencesi ***kabuki*** (ka-şarkı, bu-dans, ki-beceriden) öykünün iletilmesinde makyajdan sahne donanımına katmerli bir sembolizme dayanır. Örneğin çiçek kesmeyi ya da pirinç rakısı içmeyi çağrıştırmak üzere yelpazeler sallanır.

▲ **Kılıç dansı**
Kötü ruhları savuşturmak ya da kılıcın savaşta gücünü artırmak için yapılan kılıç danslarına İskoçya'dan Filipinlere dünyanın her yerinde rastlanır. Bazıları kafa uçurmayı temsil eden bir hareketle sonlandırılır. Diğerleri savaşta zafer veya eski kurban törenlerini anımsatır.

◀ **Şenlik direği dansı**
Avrupa'da Yunan ve Roma zamanlarından beri taze yaşam ve bolluk dönemi olan bahar kutlamaları sırasında şenlik direği etrafında dans edilir. Direk fallik bir sembol olarak görülebileceği gibi eski bereket törenlerinde insanların çevresinde dans ettiği ağacın temsili olarak da alınabilir.

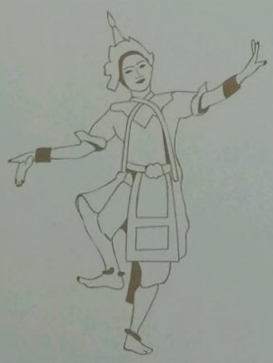

▲ **Tay dansçıları**
Tay dansçıların stilize el hareketleri temsillerine göksel yaratıkların zarafetini katar. Bazı danslarda ustaca tutulan mumlar ya da pirinçten yapılma uzun tırnaklar görülür, bunlar da kendine özgü sembolik anlamlar taşır.

▲ **Bale**
Eğitimli bir klasik bale dansçısının dakik hareket ve jestleri, duyguları inandırıcı bir şekilde canlandırır ya da bir öykü anlatır. Balenin önceki biçimlerinde dansçılar hareketlerini işverenleri aristokratların davranışlarını taklit edecek biçimde stilize ederdi.

◀ **Pandomim**
Mim sanatçısı jest, duruş ve yüz ifadelerini kullanarak sözcükler olmaksızın bir karakter ya da hikâye yaratır. Sanatçının ifade ettiği anlamı sözel iletişimin yerine geçen kodlanmış işaretler yardımıyla anlarız.

▲ **Semazenler**
İlk semazenler bir 13.yy İslam kardeşliği olan Mevlevilerdi. Danslarını sağ ayakları etrafında dönerek yaptıklarından Avrupalılar tarafından dönen dervişler olarak adlandırılırlar. Dansları mükemmelliğe doğru çıkılan spiritüel bir yolculuğun temsilidir.

▲ **Klasik Hint dans hareketleri**
Klasik Hint dansında ruh hallerinin, eylem, nesne ya da yaratıkların ifadesi el hareketleriyle iletilir. Her bir el hareketinin sembolik ve gayet kesin bir anlamı vardır. Hareketlerini sınırlı bir diziyle kısıtlayan beden gerçek boyutta bir kukla haline getirilir.

▲ **Endonezya gölge tiyatrosu**
Endonezya gölge dansının bir biçimi olan *Wayang Kulit*'te, izleyicilerin gölgelerini göreceği şekilde beyaz bir perdenin arkasından oynatılan deriden yapılma düz kuklalar oynatılır. Gölge figürler iyi ve kötünün derin gerçeklerini simgeler.

▲ **Çin operası**
Klasik Çin operasında şan ve oyunculuk, aşk, veda ya da intikam gibi evrensel kavramları simgeleyecek şekilde stilize edilir. Gonk, zil, vurma çubukları gibi vurmalı sazlar dramanın ritmini belirler.

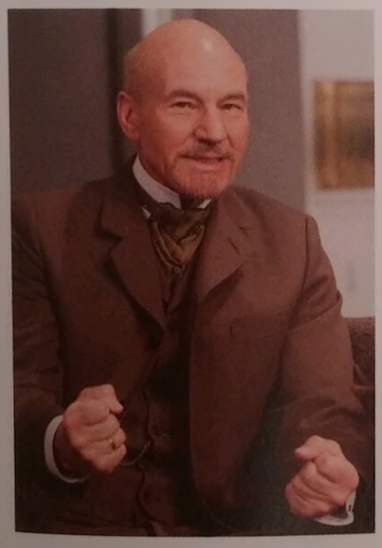

◀ **İbsen'in sembolik oyunları**
Tiyatro oyunları öyküleri, dekorları ya da diyaloglarında sembolik anlamlar iletebilir. 19. yy Norveçli tiyatro yazarı Henrik İbsen bir dizi "sembolik piyes" yazmıştı. *Yapı Ustası Solness*'te oyunun kahramanı "tepeye çıkma" hırsını simgeleyen kuleler, "havada duran kaleler" inşa eder.

◀ **Sophokles tragedyası**
Kral Oedipus'ta Sophokles körlük ve görüşü cehalet ve bilginin sembolleri olarak kullanır. Oedipus hayatının gerçeği ve kaderinden kaçamayacağı olgusundan bihaberdir. Gözü açıldığında yaşamını karanlıkta sürdürmeyi seçerek kendini kör eder.

▲ **Shakespeare draması**
Shakespeare'in *Macbeth*'inde kan, kahramanlarının suçunun simgesi haline gelir. Suçlarının vicdanlarını bir daha aklanamayacak biçimde kirlettiğini sözler ve hareketlerle ifade ederler.

AYRICA BAKINIZ
Eller ve ayaklar, *sf. 116–119*
Maskler, *sf. 270–71*
Müzik aletleri, *sf. 274–75*
İşaret dili ve sinyaller, *sf. 330–31*
Sembolik hareketler, *sf. 334–37*

MASKLAR

Gizlenme ve başka bir varlıkla özdeşleşme veya ona dönüşmeyi temsil etmelerinin yanı sıra, masklar duyguları yahut karakter özelliklerini de simgeleyebilir. Çeşitli kültürlerin tanrılar ya da ata hayvanların temsil edildiği ritüel dans ve törenlerinde öteden beri masklar kullanılmıştır. Tiyatroda masklar komedi ya da trajedide kullanılabilir. Batı sanatında aldatma ve ahlâksızlık sembolü olabilirler.

RANGDA

BARONG

▲ **Rangda ve Barong**
Bali'de kutlamalarda yapılan Barong dans dramasında klasik bir mit anlatılır. Cadı olan Rangda "kara duldur" ve maskı kötülüğü temsil eder. Barong ise sağlık ve iyi talihin sembolüdür. Maskından insan saçından yapılma bir sakal sarkar, sihirli güçlerini aldığına inanılan frangipani çiçekleriyle sarılıdır. Çift iyi ile kötü arasında bir "trans-dans" mücadelesi canlandırır.

▲ **Hint maskı**
Hindistan'da masklar, insanları bir yanılsamaya inandırma gücüne sahip *Maya* olarak görülür. Tanrıların masklara indiğine inanılan her tür ritüel ve gösteride mask kullanılır.

▲ **Java maskı**
Bu son derece stilize kaplan şeytan maskı *wayang topeng* olarak bilinen klasik epik dans-oyunda görülür. bütün Pasifik adalarında görülen maskeli danslarla ilişkili olabilecek bu oyun yaklaşık 1000 yılından itibaren Java saraylarında popüler oldu.

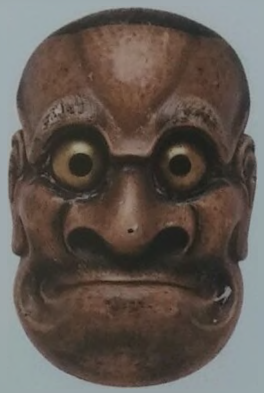

▲ **Noh tiyatrosu maskı**
Geleneksel Japon Noh tiyatrosunda büyük ölçüde stilize masklar tanrıları, iblisler ve genç yaşlı kadın ve erkekleri temsil eder. Renkleri öfke ve tutku gibi duyguları, kötü ruhluluk gibi karakter özelliklerini simgeler.

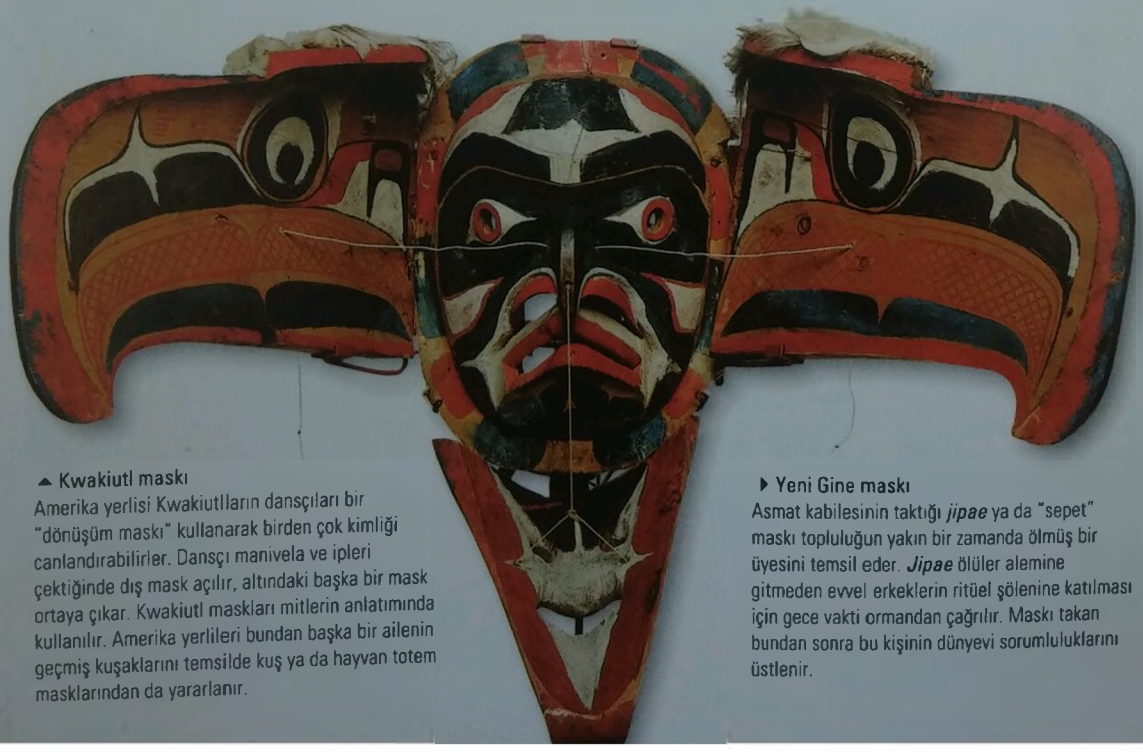

▲ **Kwakiutl maskı**
Amerika yerlisi Kwakiutlların dansçıları bir "dönüşüm maskı" kullanarak birden çok kimliği canlandırabilirler. Dansçı manivela ve ipleri çektiğinde dış mask açılır, altındaki başka bir mask ortaya çıkar. Kwakiutl maskları mitlerin anlatımında kullanılır. Amerika yerlileri bundan başka bir ailenin geçmiş kuşaklarını temsilde kuş ya da hayvan totem masklarından da yararlanır.

▶ **Yeni Gine maskı**
Asmat kabilesinin taktığı *jipae* ya da "sepet" maskı topluluğun yakın bir zamanda ölmüş bir üyesini temsil eder. *Jipae* ölüler alemine gitmeden evvel erkeklerin ritüel şölenine katılması için gece vakti ormandan çağrılır. Maskı takan bundan sonra bu kişinin dünyevi sorumluluklarını üstlenir.

Yunan tiyatro maskı
Eski Yunanlılar maskları kahraman, kötü adam ya da tanrı gibi karakterlerin temsili için tiyatro gereçleri olarak tasarlardı. Koro da masklıydı.

İgbo maskı
Batı Afrikalı İgboların "güzel kız" adını verdikleri, dişi ruhları temsil eden bir maskları vardır. Bakanları büyülemek ve ruhları yatıştırmak için yapılır. Ruhlar aleminin yaşayanların dünyasının tam tersi olduğuna inanıldığından yüzü siyah değil, beyazdır.

Kabuk mask
Amerika yerlileri Iroquois'ler kötü ruhları kovmak için mısır kabuğundan masklar takar. Kabuk suratlara evdeki hastalıkları iyileştiren şifacılar olan ruhlar gözüyle bakılır. Iroquois'ların, masklarını taktıklarında özel güçler edindiğine inandıkları şifacılardan oluşan bir "Sahte Suratlar Topluluğu" vardı.

Venedik maskı
Venedik'te maskeli balolar ilk kez 15. yy'da popüler bir halk eğlencesi haline geldi. Balolar varlıklı Venediklilere gündelik formalitelerden kaçış, gizem, aldatma ve cinsel özgürlük dolu bir alem sunuyordu.

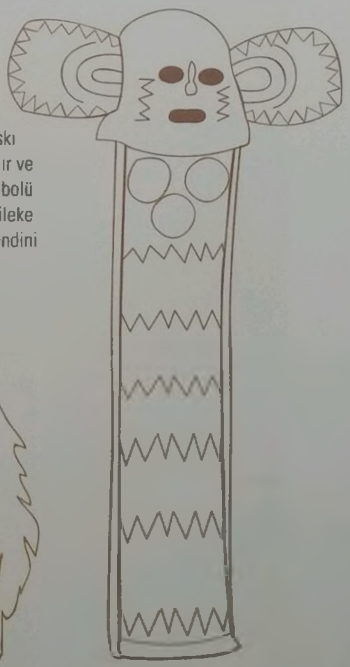

Kamerun maskı
Kamerun'dan bu Bamileke maskı yüzlerce renkli boncuktan yapılır ve kralın güç ve zenginliğinin sembolü fil ile leoparı temsil eder. Bamileke efsanesine göre kral isterse kendini bu iki hayvandan birine dönüştürebilir.

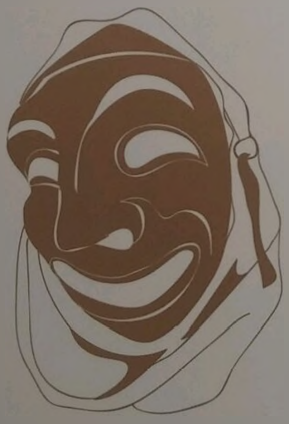

Alman maskı
Ortaçağ bölgesel halk kutlamaları ve adetlerinin canlandırılmasında Almanya'nın güneyi ve İsviçre'de kimi karnavallarda tahta oyma masklar takılır. Festival maskları "iyi" ve "idealleştirilmiş güzellik" temsil edebildiği gibi abartılı versiyonları "çirkinlik" ya da "hayvansılık" sembolü de olabilir.

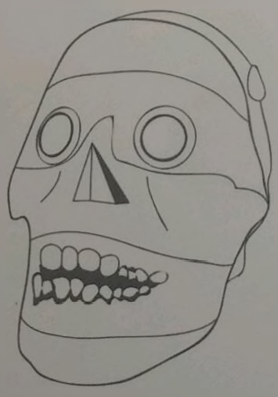

Aztek mozaik maskı
Burada görülen 15 ya da 16. yy.dan kalma maskın Azteklerin büyük gök tanrısı Tezcatlipoca'yı temsil ettiği düşünülüyor. İnsan kafatasına yerleştirilen turkuvaz ve linyit şeritlerinden yapılmış. Kafatası arkadan kesilmiş ve deriyle astarlanmış.

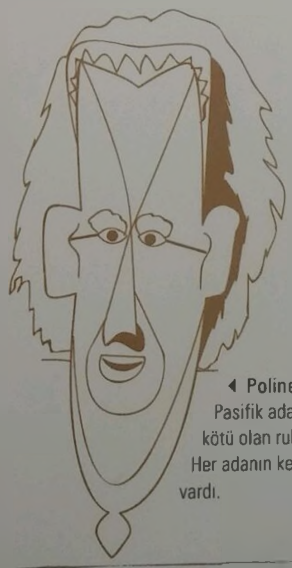

Polinezya maskı
Pasifik adalarının tören maskları iyi ya da kötü olan ruhları temsil etmede kullanılırdı. Her adanın kendi kültürüne özgü maskları vardı.

Mardi Gras maskı
Paskalya öncesi büyük perhizden önceki Salı günü kutlanan Mardi Gras şenliğinde masklar takılır. Mardi Gras'nın en şaşalı kutlandığı yer New Orleans'tır. Masklar genellikle komik ya da satirik olur, bu da gürültülü kaba saba oyunlar için iyi bir kılıftır.

AYRICA BAKINIZ
Orta ve Güney Amerika tanrıları, *sf. 144–45*
Doğa ruhları, *sf. 148–49*
Şamanizm, *sf. 154–55*
Dans ve tiyatro, *sf. 268–69*

▲ **Jack ve Fasulye Sırığı**
Klasik bir masal olan Jack ve Fasulye Sırığı sözel gelenekten, olasılıkla bir Kuzey efsanesinden gelir ve sembollerle bezelidir. Fasulye sırığı "yaşam" ya da "bilgelik" ağacını temsil eder. Jack ne zaman ona tırmansa elinde daha fazla dünyevi şeylerle ve daha akıllıca şekillerde geri gelir.

▲ **Ali Baba**
Kırk haraminin bir mağaraya gizlediği hazineyi bulup alan Ali Baba onların intikamından kaçarak yıllar geçirdikten sonra zenginlik ve başarıya kavuşur.

MASALLAR

Şaşırtıcı, hayali, sembolik anlamlarla zengin masallar, kuşaktan kuşağa aktarılan halk hikâyeleridir.

Masallar masumiyetin ölümü ve çocukluğun doğuşunun sembolik olarak anlatıldığı halk hikâyeleridir. Toplumların ideallerini de öne çıkarıp bize korkularımızla yüzleşmeyi de öğretir. Nitekim Sigmund Freud ile Carl Jung masal unsurlarını en derin kaygılarımızla evrensel korku ve arzuların anlatımı olarak yorumlamıştır.

HAYVAN

Kırmızı Şapkalı Kız masalında tanıdık bir temayla, hayvanı yenmekle karşılaşırız. Kurt masum çocuğu olduğu gibi yutar ama karnı yarıldığında çocuğun (ve büyükannesinin) içerde canlı olduğu görülür. Masumiyet ölmüş ama yeni hayat ortaya çıkmıştır. *Güzel ve Çirkin*'de Güzel, babasını kurtarmak için kendini Hayvana feda eder. Ondaki iyiyi görerek hayvana âşık olduğunda büyüyü bozar ve onu yakışıklı prens haline geri döndürür; hayvani yan aşıldığında zafer iyinin olacaktır.

▲ **Kırmızı Şapkalı Kız**
Hain kurt masum çocuğu tuzağa düşürür ama kötülük yenilir, ağır basan iyilik olur.

ÇATIŞAN KÜLTÜRLER

Masallar çeşitli şekillerde yorumlanabilir. Bazıları onlardan dinsel ya da kozmolojik anlamlar çıkarırken bazıları da masallarda psikolojik açıklamalar bulur. Bir başka yaklaşım da kimi öyküleri kültürlerin çatışması olarak okumaktır, zira kültürel geleneklere büyük ölçüde tarih de karışmıştır. Sözgelimi *Pamuk Prenses*'in bir yorumu da bu masalın yeni bir düzenin (Katolik Kilisesi) eskisini (Hıristiyanlık öncesi Ana Tanrıça kültü) geçmesinin temsili olduğudur. Kıskanç üvey annesi tarafından evden atıldığında ona bakan orman hayvanları (7 cüceler) ile iyi anlaşan tertemiz bir kız olan Pamuk Prenses eski anaerkil dinlerin bir mecazıdır. Gerçek annesi olan Doğa Ananın yerini alan kötü ruhlu üvey annesi, eski inancı yıkan Kiliseyi temsil eder. Pamuk Prensesin babasıysa iki inanç arasında gidip gelen sıradan insanın simgesidir.

◀ **Güzel ve Çirkin**
Hayvanla kalesinde karşılaşan Güzel'in korkusu geçer ve ona aşık olmaya başlar. Hayvanı gerçek benliğiyle sevdiğinden o da dönüşür ve asil prens haline geri döner.

SIFIRDAN ZENGİNLİĞE

Bazı masallarda kahramanlar bir şeylerin peşindedir. Kimi zaman dişi kahramanın kötü durumuna mutlu bir son getirirler. Başka hikâyelerdeyse kahraman hiç de öyle asil, hatta saygın olmayabilir. *Binbir Gece Masalları*'nın *Ali Baba*'sı ile *Jack ve Fasulye Sırığı*'nda, zenginlik ve bilgelik atlatılan nice badirenin ardından kazanılır. Kıssanın hissesi, maddi ya da ruhsal bütün iyi şeylerin hak edilmesi gereğidir.

▲ **Pamuk Prenses**
İyi kalpli bir yaşlı kadın kılığına giren "kraliçe üvey annenin" Pamuk Prenses'e verdiği zehirli elma Havva'nın Cennetten kovuluşunu, onunla birlikte de kilisenin lanetlediği "Ana Tanrıça kültünü" simgeler.

AYRICA BAKINIZ
Kutsal ağaçlar, *sf. 96–97*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*

MÜZİK ALETLERİ

İlk müzik olasılıkla yüreğin çarpması, gök gürültüsü ya da kuş cıvıltısı gibi doğal seslere dayanıyordu. Müzik aletleri doğanın ahengiyle hayatın nabzını simgeler. Telli sazlar Cennet seslerini temsil ederken davul ve diğer vurmalı enstrümanlar da çoğunlukla vahiy, coşku ve ilahi hakikatle ilişkilendirilir. Bazı sazlar ulusların sembolü haline gelmiştir, bazıları da savaş, ruhsal esenlik ya da kutlamayla özdeşleşir.

▲ **Flüt**
Hindular için Krişna'nın flütü herkese seslenen ebediyetin sesidir. Pasifik'te flüt ruhların sesi, Hıristiyanlar içinse tanrısının özlemiyle yanan ruhun simgesidir. Çin mitolojisinde de ahengin

▲ **Gayda**
İskoçya'nın ulusal sazı olan gayda İskoç özgürlüğü ve gücünü simgeler. Diğer kültürlerde de öteden beri güç, erkeklik ve zulümden kurtulmayla ilişkilendirilmiştir.

▲ **Koto**
13 telli, ziter benzeri bu saz 8.yy'dan beri çalındığı Japon ulusal çalgısı ve müziğinin sembolüdür. Çin ***ch'***in'i ile Kore ***kum***'u da benzeri aletlerdir.

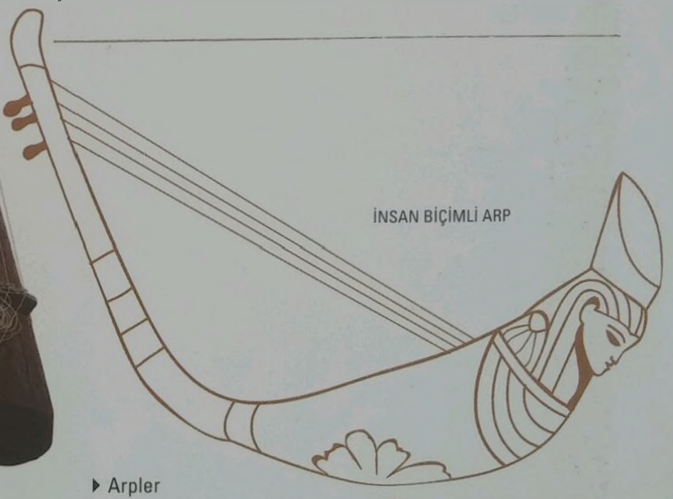

▶ **Arpler**
Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Kral Davud'un amblemi olan arp kutsal müziğin sembolüdür ve çoğunlukla meleklerle özdeşleştirilir. Keltlerin baba tanrısı Dagda mevsimleri doğru sırada tutan sihirli bir arp çalardı. Arp Galler ve İrlanda'nın amblemidir. Arpin telleri de bir sonraki yaşama uzanan merdiveni simgeler.

▲ **Borazan**
Roma döneminde borazan orduları toplamak için çalınır, çoğunluk savaşla ilişkilendirilirdi. Hem İncil hem de Kuran'da ölülerin dirileceği kıyamet gününde borazan çalınacağı söylenir.

▲ **Davul**
Gök gürültüsüyle özdeşleşen davul evrenin yüreğini simgeler. Kozmik dansında Şiva davulun ritmini vurur. Davul insanları duaya çağırır ve çoğunlukla savaşan askerlere eşlik eder.

◀ **Çan**
Çanın duru sesi insanlarla Cennet, bilgelik arasındaki ahengi ve kötü ruhların kovulmasını simgeler. Günün saatlerini belirten çan sesi, önemli olayların da habercisidir ve insanları bir araya toplar. "Çanlar kimin için çalıyor" sorusu bütün insanların ölümlülüğünü ifade eder. Parmak zilleriyle rüzgâr çanları Cennet seslerini temsil eder. Bazı kültürlerde çanlar bekâret, diğerlerindeyse mevki ve saygınlık ifadesidir.

▲ **Lir**
Orpheus evrenin ahengini simgeleyen bir lir çalar, insanlarla hayvanları müziğiyle kontrol edebilirdi. Liri Apollo da çalardı ve bu saz dans ve şarkı Musa'sı Terpsikhore'nin alametiydi.

◀ **Didceridu**
Tek sesli bir "uğultu" borusu olan didceridu binlerce yıl boyunca Avustralya Aborijinleri tarafından insan sesine eşlik olarak kullanıldı. Pes, gümbürtülü sesleri Avustralya Aborijin kültürünün simgesi haline gelen güçlü bir spiritüel ses çağrıştırır.

◀ **Gonk**
Gongun pes sesinin büyülü ve koruyucu özellikleri olduğuna inanılır. Budist tapınaklarında ayin aşamalarını belirtmek ve kötü ruhları kovmak için çalınır. Kutsaldır ve çoğunlukla ince bir işçilikle bezenmiştir. Endonezya'nın gonk ve diğer vurmalı sazları da içeren gamelan orkestraları hemen her ritüel ve kutlamaya eşlik eder.

▲ **Ziter**
Eski Çin'de ziter ya da *ch'*in müziğin sembolü ve bir tapım enstrümanıydı. Bir alim ya da bilgenin elinde ona temel hakikati açık etme gücüne sahipti.

◀ **Org**
Org sesi 10.yy.dan bu yana Hıristiyan inancı ve Kiliseyle özdeşleşmiştir. En eski katedral ve kiliselerin, ana amacı Tanrıya övgü ilahilerine eşlik etmek ve spiritüel bir deneyim, göksel bir tefekkürü teşvik olan bir orgları vardır.

▲ **Simbal**
Simbal/zil iki yarıküreyi temsil eder. Neolitik Ana Tanrıça Kibele'nin alametiydi ve Roma şarap tanrısı Bacchus'un vahşi danslarını çağrıştırırdı. Tibetli Budistler onu hem "dingin" hem de "coşkulu" ritüellerde çalar.

▲ **Lavta**
Rönesans ve Barok Avrupa'sında lavta çok popülerdi ve Müzik ile İşitmeyle özdeşleşmişti. Çin'de hem evlilik hem de hükümette uyumu temsil ederdi ve alim kişinin dört sembolünden biriydi.

▲ **Mu-yu**
Mu-yu Çince'de "tahta balık" anlamına gelir, bu küçük vurmalı çalgılar da balık biçimindedir. Budist ve Taoist ibadetinde törensel yarıklı davul olarak kullanılır. Kore ve Japonya'da ritüel vakitlerini vurmada da kullanılır. Mu-yu kesintisiz duayı yankıladığı tapınaklarda çalınır.

▲ **Sitar**
Çoğunlukla vurmalı tablaların eşlik ettiği telli bir Hint çalgısıdır. 700 yıl boyunca popüler olmuştur ve Hindu müziğinin sembolüdür. Büyük müzisyen Ravi Shankar tarafından dünyaya tanıtılan sitar Hint kültürüyle eşanlamlıdır.

AYRICA BAKINIZ
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Hinduizm *sf. 158–63*
Melekler, *sf. 188–89*
Milliyet, *sf. 222–23*
Cennete uzanan basamaklar, *sf .236–37*

SEMBOL SİSTEMLERİ

Bir sembol sistemi kendi içinde birbiriyle ilişkili bir grup simgeden oluşur. Bu tür gruplar alfabe ve rakamlar gibi formel olarak tanımlanmış sistemlerden şekil ve renkler gibi daha az formel olanlara kadar uzanır. Bazı sembol sistemleri binlerce yıl boyunca gelişir ve kültürden kültüre değişikliler gösterirken diğerleri de nispeten hızla ortaya çıkar ve çok yayılır, hatta evrensel bir hal alır. Anında kitlesel iletişimin, parasal olarak erişilebilir hale gelen uluslararası yolculukların, çokuluslu kuruluşlar ve küresel sporların giderek küçülen modern dünyasında dil engellerini aşan yeni evrensel sembol sistemleri durmaksızın karşımıza çıkmakta.

Sembol sistemine en saf örnek, her bir karakterin tek başına nispeten anlamsız olduğu alfabedir. Bazı harfler tek başlarına da anlam taşır ama en fazla anlamı diğerleriyle birlikte kullanıldığında olacaktır. Rakamlar daha bağımsızdır ve en basit düzlemlerinde, yani temsil ettikleri sayıların sembolü olarak kullanılabilirler. Fakat çoğu sayının daha kapsamlı bir sembolizmi ilk beş sayıyla matematiksel ilişkilerine bağlıdır. Örneğin yedi bütünlüğü simgeler, çünkü tanrısallığın (üç) ve maddi dünyanın (dört) toplamıdır. Şekil ve renk gibi daha az formel olan sistemlerde sistemi oluşturanlardan her biri tek başına olabilse de böylece ifade gücünün ancak yarısına sahiptir. Sözgelimi siyahın kasvetli, kötü sembolizmi, tam karşıtı, saflık ve kutsallıkla özdeşleşmiş beyaz olmaksızın çok daha az güçlüdür.

Şekil ve renk sembolizmi o kadar uzun bir zamanda gelişmiştir ki her kültürün neredeyse genetik programına işlemiştir. Buna karşılık arma ve bayrakların sembolik dili çok daha çabuk oluşmuş, her ikisi de

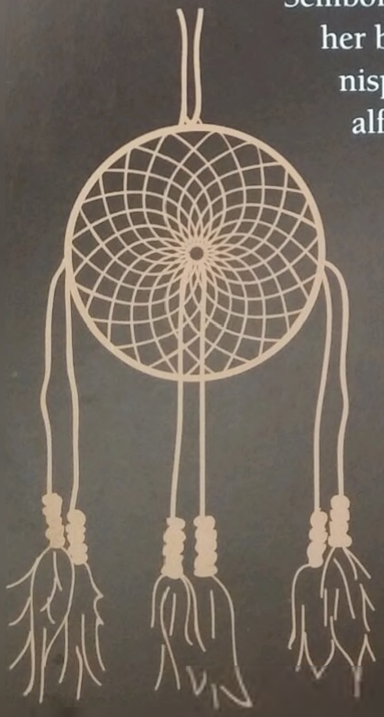

SEMBOL SİSTEMİNE EN SAF ÖRNEK, HER BİR KARAKTERİN TEK BAŞINA NİSPETEN ANLAMSIZ OLDUĞU ALFABEDİR.

bilinçli olarak yaratılmış ve ayırt edilebilir sistemler olarak kontrol altında tutulmuştur. Armacılık en karmaşık ve zengin anlamlı sembol sistemlerindendir ve işin içinde olanlarca sembolik dili belirgin ve kuşkuya yer bırakmayacak ölçüde açıktır. Aynı şekilde ülke bayraklarının sembolizmi de aşikârdır. Nispeten yakın tarihli bir olgu olarak çoğu bayrak Hıristiyan uluslar için haçlar, İslam ülkelerinin hilali ve olduğu gibi alınan hayvan ya da gökcisimleri içerir. Ulusal bayraklar arasındaki etkileşim, sözgelimi üç renkli Fransız bayrağının devrimle doğan diğer ulusların üç renk kullanılan bayraklarına esin vermiş olmasında görülebilir. Bir diğer örnek de renkleri bağımsızlığını yeni kazanan pek çok Afrika ülkesinin bayrağına ilham vermiş Etiyopya'dır -öyle ki kırmızı, yeşil ve sarıya "pan-Afrika renkleri" denir olmuştur. Uluslararası işaretler arasında müzikal ve matematik nota, para birimi ve hava durumu simgeleri gibi evrensel sembol sistemleri vardır. İşaretlerin biçim ve renkleri de büyük önem taşır; içeriklerini yasak, uyarı, talimat ya da enformasyon olarak belirtir. Uluslararası yolculuk yapanlar için aynı şekilde önemli olan diğer bir grup da turistlerin aradıkları eczane ya da berberi bulmalarını sağlayan mesleki sembollerle gözde spor pabuçlarını, meşrubat ve hamburgerlerini sayelerinde buldukları marka logolarıdır. Ama bütün bu uluslararası iletişimde işaretlerin en önemlisi nedir? Hiç kuşkusuz, tuvaletlerin kapısındaki şu evrensel erkek/kadın işareti.

RENKLER

Her kültürden insanlar, sıklıkla farkında olmaksızın, renklere duygusal olarak tepki verirler. Örneğin psikologlar "sıcak" renklerin (kırmızı, sarı ve turuncu) uyarırken "soğuk" renklerin (mavi, çividi ve mor) yatıştırıp rahatlattığını saptamıştır. Yorumlar kültürden kültüre değişse de renklerin sembol dili, onu insanın en önemli sembol sistemlerinden biri kılacak şekilde evrenseldir.

KIRMIZI

Sıcak renklerin en sıcağı olan kırmızı en canlandırıcı ama bir yandan da en çok anlamlı renktir. Aşk ve tutkunun olduğu kadar saldırganlık ve savaşın; iyi talih kadar tehlikenin; bereketin ama Cehennem ateşinin de rengidir. Devam etmeme uyarısıdır ama öte yandan hem politik (devrimin rengidir) hem de duygusal olarak ("yüzü al basması") harekete geçiricidir.

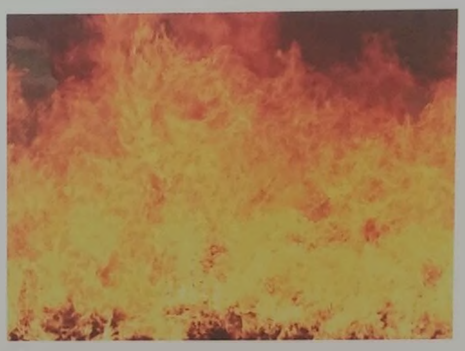

▲ **Ateş**
Hem Doğu hem Batı'da kırmızı ateşin rengidir, çoğu kültürde de Cehennem ateşiyle özdeşleşir. Kırmızı hevecanı, eril enerji ve öfkeyi de temsil eder.

▲ **Savaş**
Kırmızı savaş rengidir. Kızıl gezegen Mars adını Roma savaş tanrısından alır, ancak başka kültürlerin savaş tanrılarının da ismini taşımıştır. Babilliler ona Nergal derdi, Eski Yunan'daki ismi de "Ares yıldızı" idi.

▲ **Aşk ve tutku**
Kırmızı güller aşkın sembolüdür. Batı kültüründe kırmızı çoğunlukla da gayrı meşru tutkuyu temsil eder ("kırmızı fener bölgesi"). Doğu'da saf aşkın simgesidir; Hindistan, Çin ve Japonya'da gelinler kırmızı giyer.

▲ **Doğurganlık ve yeniden doğuş**
Diğer şeylerin yanı sıra çağrıştırdığı rahim, olgunlaşan meyve ve kendini ateşte yok edip küllerinden yeniden doğan Phoenix (Zümrüdüanka) mitiyle, kırmızı doğurganlık ve yeniden doğuşu simgeler.

▲ **Kana susamışlık**
Öfke ve saldırganlık uyandırma gücüyle kırmızı cesaret ve erkekliği ama aynı zamanda kana susamışlığı da simgeler. Hıristiyan Kilisesinde kırmızı, çarmıhtaki İsa'nın kendini feda edişini ve din şehitlerinin dökülen kanını temsil eder.

TURUNCU

Kırmızı ile sarının karışımı olarak turuncu bu renklerin sembolik anlamlarından bazısını paylaşır. Kırmızının tutkusuyla sarının ruhaniliği arasında bir denge noktası olabileceği gibi iki uçtan birine de meyledebilir. Lüks ve görkem kadar dünyevi zevklerden vazgeçiş (bazı Budist keşişlerin cüppesindeki gibi) anlamına da gelebilir. Eski Roma'da gelinler turuncu giyerdi. Kırmızımsı turuncu lal taşı sadakatin simgesidir.

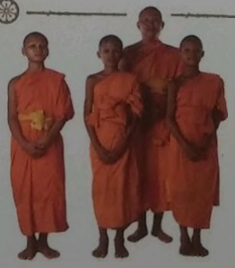

▲ **Vazgeçiş**
Budist keşişler benimsedikleri yalın hayatın işareti olarak turuncu giyerler.

◀ **Kalıcılık**
Bazen Romalı gelinler evliliğin sürekli olacağını simgelemek üzere turuncu giyerlerdi.

SARI

Sarı altın, parlaklık, aydınlanma ve Güneşle özdeşleşir. Çoğu bahar çiçeği sarı olduğundan taze hayatla da ilişkilendirilir. Birçok ülkede sarı korkaklığı, bazılarında da hasedi simgeler. Bir zamanlar hastalık ve karantina sarı bayrakla gösterilirdi.

▲ Güneş
Sarı Güneşi (ve Güneş Tanrısı Apollo'yu), dolayısıyla da hayatı ve sıcaklığı simgeler. Doğu düşüncesinde sarı ateş elementiyle ilişkili olan solar çakranın rengidir.

▲ Kraliyet
Çin ve Güneydoğu Asya'da sarı kraliyet sembolüdür. 6. yy'da Çin'de imparatorluk rengi olarak benimsenmişti. Bazı keşişler dışında yalnızca imparator sarı giyebilir, bu da onun Güneş dengi olduğunu simgelerdi.

▲ İhanet
Rönesans sanatında Yahuda İskariot sarı pelerinli tasvir edilir. 1215'teki Lateran Konseyi (yüzyıllar sonra Nazilerin de yapacağı gibi), ırklarının İsa'ya ihanet ettiği gerekçesiyle Yahudilerin sarı rozetler takması buyruğunu çıkarmıştı.

▲ Eve dönüş
ABD'de savaş gibi bir badirenin ardından yuvaya dönenlerin yerlerini yurtlarını sarı kurdelelerle süslemek adettendir. Popüler "Tie a Yellow Ribbon Round the Old Oak Tree / Bağla bir sarı kurdele, şu yaşlı meşeye" şarkısı buradan gelir.

YEŞİL

Yeşil ilkbahar, dolayısıyla da gençlik, umut ve sevincin ama aynı zamanda bozulmanın rengidir, çoğunlukla kıskançlığı da simgeler. Müslümanlar için kutsaldır. Kimileri bunu peygamberin entarisinin yeşil olmasına, kimileri de yeşilin yeni yaşamın rengi olmasına bağlar.

▲ Çevre hareketi
Doğanın rengi olarak yeşil çevre hareketini ve yeryüzü kaynaklarının korunmasına gösterilen ilgiyi simgeler. Çoğu çevreci siyasi partinin de adıdır.

▲ Doğa
Bitkilerin ilk çağlardan beri doğayla özdeşleştirilen yeşilini klorofil verir. Eski Mısır'ın önceleri bitki örtüsü (sonradan ölüler alemi) tanrısı olan Osiris çoğunlukla yeşille renklendirilirdi.

▲ Gençlik
İlkbaharla ilişkilendirilmesinden ötürü yeşil gençliği simgeler. Bunun da iki yüzü vardır: Pozitif dinçlik ve güç çağrışımı ile diğer kefedeki toyluk ve deneyimsizlik.

▲ Bereket
Çoğu kültürde ya belirli bir bereket tanrısının ya da genel olarak bereketin temsili olan bir Yeşil Adam vardır. Hıristiyan Kilisesi Yeşil Adam'ı Paskalya ve İsa'nın dirilişinin sembolü olarak benimsemiştir.

MAVİ

Göğün rengi olarak mavi boşluk, sonsuzluk ve tanrısallığın sembolüdür. En koyu, beyaz dışında en saf renk olan mavi dinginlik, tefekkür ve entelektin de simgesidir. Batı'da konuşma diline girmiş yan anlamları da vardır; depresyon (blues), cinsel açıklık (mavi filmler) ve sınıf (mavi yakalı, mavi kanlı/soylu) gibi.

▲ Saflık
İskandinavya'da birinin "mavi gözlü olduğunu" söylemek onun saf ya da kolay kandırılabilir olduğu anlamına gelir. Aynı şekilde Japonya'da da saflık ya da deneyimsizlik bu anlamda Batı'da kullanılan "yeşil" yerine maviyle ifade edilir.

▲ Arılık
Sanatsal bir uzlaşımla meleklerin mavi giysileri ilahi bilgeliği simgelemede kullanılırken Bakire Meryem'in mavi giysisi de arılığın rengi olmuştur. Roma Katolik sanatında tevazuu temsil eder. Eski Mısır'da da hakikatin rengiydi.

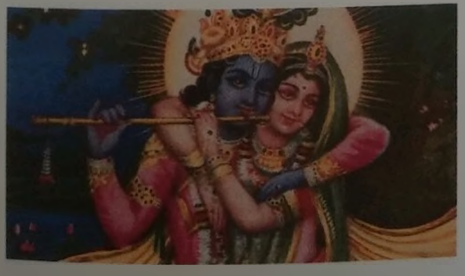

▲ Tanrısallık
Mavi çoğunlukla tanrısallığı temsil eder. Tıpkı Hindu tanrıları Rama, Şiva ve Krişna gibi Eski Mısır tanrısı Amun da çokluk maviyle tasvir edilirdi.

▲ Dinginlik
Suyla ilişkili soğuk bir renk olarak mavi sükunet ve derin düşünce çağrıştırır. Budistler için istikrar ve gücü işaret eden Buda Aksobya'nın rengidir.

AYRICA BAKINIZ

Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Budizm, *sf. 164–69*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*

MOR VE EFLATUN

Önceleri elde edilmesinin masraflı olması nedeniyle mor renkli giysiler zenginlerin ayrıcalığıydı. Bundan ötürü mor İlkçağ'dan beri çoğu kültürde lüksün, varlık ve gücün sembolü oldu. Kırmızının tutkusuyla mavinin akılcılığı arasında dengede olan mor ılımlılık ve düşünülerek atılmış adımları da simgeler.

◂ **Rahip gücü**
Roma Katolik Kilisesinde Noel öncesi Advent haftalarıyla Paskalya öncesi Büyük Perhiz sırasında rahipler İsa'nın ölümü ve dirilişinin simgesi mor giyer, kiliselerde de bu renk örtüler kullanılır. Avrupa'da mor bir vakitler "yarı yas" rengiydi.

▲ **İmparator gücü**
"İmparatorluk" moru olarak da bilinen Tyre moru, altından çok daha pahalıydı ve Roma imparatorlarının mevkiinin simgesi haline geldi. Ortaçağ Avrupa'sında mavi boya pahalıydı ve maviye kaçan "kraliyet moru" da benzeri bir sembolik anlam kazandı.

▲ **Alçakgönüllülük**
Menekşenin sembolizmi aşırılıktan (Dionysos şenliklerinde giyilirdi) alçakgönüllülüğe doğru değişim göstermiştir. Beyaz menekşe masumiyeti, mavi menekşe de sadakati simgeler.

PEMBE

Batı kültüründe pembe geleneksel olarak dişiliği (pembe kurdele de oradan gelir, *bkz. aşağıda sağda*) ve tenselliği simgeler. Batı'da kız bebekler genellikle pembe giydirilir. Pembenin eşcinsel hareketle ilişkisi İkinci Dünya Savaşında Nazilerin eşcinselleri pembe üçgen takmaya zorlamasından kaynaklanır ama günümüzde eşcinsel geçidi Gay Pride'da sembolik bir rozet olarak taşınmaktadır.

▲ **Gay Pride**
Geçit sırasında erkekler göz alıcı bir dayanışma ifadesi olarak pembe giyinir.

▲ **Pembe kurdele**
Pembe Göğüs Kanseri Bilinçlendirme kampanyasının resmi rengi olmuştur.

SİYAH VE GRİ

Bir renk ya da ışık yokluğu olarak siyah kimi zaman nötr gibi görülse de daha çok kötülüğü ("karanlık" güçleri) ve gizliliği simgeler. Keder, talihsizlik ve ölüm çağrışımlarıyla öte alemi de temsil eder. Gri çoğunlukla kasvet, kimliksizlik ya da belirsizlik ifade etse de siyahla beyaz arasında bir denge olduğundan meditasyonun da rengidir.

▲ **Kötülük**
Siyah ahlâkı (rahip cüppesindeki gibi) ama daha da sık kötülüğü ("kara sanatlarda" olduğu gibi) simgeler. Avrupa kültüründe kuzgun kötü talih, hastalık ve ölümü temsil eder.

▲ **Yas**
Yas sembolü olarak karalar giyinmek geçmişi binlerce yıl gerilere giden bir uzlaşımdır. Kraliçe Victoria'nın dulluğunun kırk yılı boyunca siyah giyinmesi ünlüdür.

▲ **Yaşlılık ve ölüm**
Astrolojide siyah, adını zaman, yaşlılık ve ölümle özdeşleştirilen Roma tanrısı Satürn'den (Yunanlıların Kronos'u) alan Satürn gezegenini simgeler.

BEYAZ

Çoğu kültürde beyaz saflık, masumiyet ve kutsallık sembolüdür ama Çin, Japon ve Hint geleneklerinde (bir zamanlar Avrupa'da da olduğu gibi) ölüm ve yasla ilişkilidir. Budistler için ışık ve saflık simgesi lotus çiçeğini ve bilgi ya da "aydınlatma"yı çağrıştırır. Amerikan yerlileri için ruhu, Sufizm'de bilgeliği simgeler.

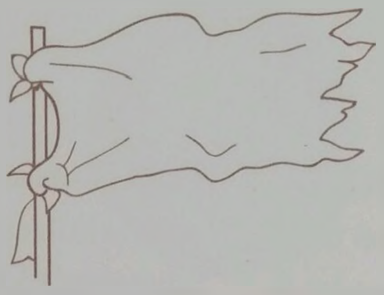

▲ **Teslim**
Teslim bayrağında beyaz kullanımının tarihi 1. yy'a, Eski Çin'e dayanır. Cenevre Anlaşmasında yerini alan bu sembolün kötüye kullanımı savaş suçu sayılır.

▲ **Korkaklık ve barış**
İngiltere ve eski Britanya İmparatorluğu'nda beyaz kuştüyü korkaklık simgesidir; kuyruk tüyleri beyaz olan dövüş horozlarının kötü dövüşçü olduğuna inanılırdı. Bazı barış örgütleriyse beyaz tüyü barış sembolü olarak benimsemiştir.

▲ **Kutsallık**
Beyaz çoğu kültürde kutsallığı temsil eder. Bundan dolayı Kelt druidler (yukarıda) beyaz cüppeler giyer, kurbanlık hayvanlar çoğunlukla beyazdır. Roma Katolik Kilisesinde İsa yortularında da beyaz giyilir.

▲ **Masumiyet ve arılık**
Batı dünyasında gelinler, vaftiz edilenler ve ilk komünyonunu alanlar masumiyet ve arılık sembolü olarak beyaz giyer. Bununla ilişkili olarak beyaz zambak da saflık ve Bakire Meryem'i simgeler.

RENK KODLARI

Renk kodlaması renk sembolizminin gündelik yaşama giriş yollarından biridir. Evrensel olarak yeşil güvenlik ya da "git", kırmızı tehlike ya da "dur" anlamına gelir. Sarı ya da kehribar rengi olası riskleri haber verir. Renk kodlaması sanayi uygulamaları ve sporda da kullanılır.

Yangın söndürücü kodları (Avrupa'da kırmızı = su, sarı = köpük, siyah = karbondioksit, mavi = toz)

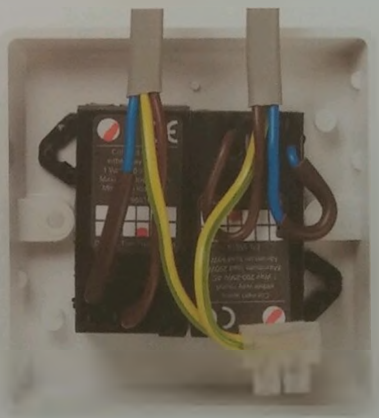

Elektrik kabloları (Avrupa'da kahverengi = akımlı, mavi = nötr, yeşil + sarı = toprak)

Trafik ışıkları: Kırmızı + sarı = geçmeye hazır ol

Yaya geçidi: Yeşil = güvenli geçiş

Karate: Siyah kuşak = en üst derece

AYRICA BAKINIZ

Kuşlar, *sf. 58–61*
Lotus, *sf. 86–87*
Aşk ve evlilik, *sf. 126–27*
Ölüm ve yas, *sf. 128–31*
Batı astrolojisi, *sf. 200–03*

ŞEKİLLER

Görsel her şeyin yapıtaşı olarak şekiller son derece sembolik olabilir. İlk çağlardan beri, özellikle de yazının bilinmediği zamanlarda başka türlü kolayca temsil edilemeyecek anlam düzlemlerinin anlatımında kullanılmışlardır. Daire, kare ve üçgen gibi en basit şekiller sembolik olarak bütün kültürlerde kullanılmış, başka pek çoğu da tasarlanarak sembolik anlamlarla donatılmıştır.

DAİRE VE KÜRE

Aynı düşüncenin iki ve üç boyutlu temsilleri olarak daire ile küre sembolizmleri büyük ölçüde ortaktır. Daire yaygın bir Tanrı sembolüdür. Çoğu dinde gök kubbe ve yıldızlarla gezegenlerin hareketiyle bir tutulur. Hindu ve Budistler için doğum, ölüm ve yeniden doğuştur. Budistler için Yasa Çarkını da temsil eder.

Daire
Başı ve sonunun olmayışıyla daire tamamlanmışlığın, ebediyet ve kusursuzluğun evrensel bir simgesidir. Eril ve dişil ilkeleri temsil eder ve Tanrının, yeryüzünü kuşatan denizler ya da yaşam döngülerinin ifadesi olabilir.

Shou
Taoist uzun ömür harfi Shou, burada olduğu gibi çoğu zaman daire biçiminde çizilir. Çin'de kimi zaman başka uzun ömür simgeleriyle birlikte kullanılır ve bir şeftaliyle beraber olduğunda uzun ve mutlu bir evliliği simgeler.

Eşmerkezli daireler
Yaradılışın düzenlerinin sembolüdür. Avustralya Aborijinleri Rüya Zamanı öykülerinde eşmerkezli daireleri su birikintileri ya da toplanma noktalarını göstermek için kullanır.

Zen çemberleri
Zen Budistler için eşmerkezli daireler içsel kusursuzluğa giden çeşitli adımların ve bir aşamadan diğerine geçen ruhun ahenge kavuşturulmasının sembolüdür.

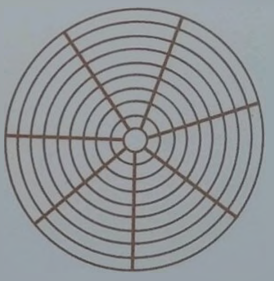

Dante'nin Cehennem halkaları
İtalyan ozan Dante Cehennemi dokuz eşmerkezli daire olarak görür. Putperestlerle vaftiz olmamışlardan başlayıp merkezde, dokuzuncudaki hainlere kadar her daire başka bir günahkâr sınıfına ayrılmıştır.

Yuvarlak masa
Arthur efsanesindeki Yuvarlak Masa eşitliği simgeler; şövalyelerden hiçbiri baş köşeye oturmayı talep edemeyecektir. Aynı sembolik anlama 21. yüzyılın "yuvarlak masa" konferanslarında da rastlıyoruz.

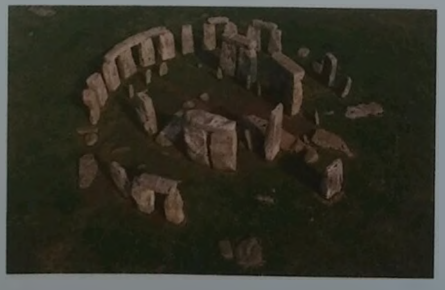

Stonehenge
Stonehenge, dairenin tarih öncesi Britanya'sında önemli bir sembol olduğunun kanıtıdır ama işlevi belirsizdir. İbadet yeri, astronomik bir zaman ölçer ya da Güneş Tanrısı ve Toprak Ana mabedi olmuş olabilir.

Yüzük
Yüzükler evlilik sözü gibi bir vaadin bağlayıcılığını simgeler. Geleneksel olarak bir aşk, bazı durumda da güç ve otorite sembolü olarak takılır. Yıkıcı güçlerden korunmayı da temsil edebilir.

▲ **Teslis kalkanı**
Scutum fidei'in (Teslis kalkanı) üç dış halkası Hıristiyanlığın Baba, Oğul ve Kutsal Ruh Teslisini simgeler. Her biri, üçün bir olduğu Tanrıyı sembolize eden merkezdeki dördüncü çemberle bağlantılıdır.

▲ **Küre**
Dairenin sembolizmini paylaşan küre genellikle Cenneti ve/veya ruhsal evreni temsil eder. Dante Cenneti merkezinde Dünya'nın olduğu bir evrenden kaynaklanan eşmerkezli bir dizi küre olarak tasvir eder.

▶ **St.Paul Katedrali'nin kubbesi**
Küre Cenneti simgeler ve camilerin, Bizans kiliseleriyle bazı Rönesans kiliselerinin kubbe örtülerinde mimari ifadesini bulur. Bu tür yapıların temeli çoğunlukla Dünya temsili bir küp olur.

SARMAL VE HELEZONLAR

Sarmal helezonla yakından ilişkilidir ve hem biçim hem de sembolik anlam bakımından sıklıkla onunla karıştırılır. Bu şekillerin karmaşık anlamları vardır. En önemlisi Dünya'nın dönüşü, rüzgâr ve su girdapları gibi büyük güçlerle özdeşleştirilmeleridir. Çoğu kültürde sarmal dişi biçimi olarak görülür.

▲ **Helezon**
Bu eski bir enerji (helezonlar haline aktığına inanılırdı) ve yaşam ritmi sembolüdür. Mayalar için kış gündönümü ve yeni bir yıllık döngünün simgesiydi. Polinezyalıların gözünde de ölümsüzlüğü temsil eder.

▲ **Helezoni danslar**
Dönerek yaptıkları danslarında Semazenler Tanrı bilincine doğru helezoni bir biçimde yükselerek ilerleyen bir yolculuğu canlandırırlar. Bunlar gibi dairesel danslar gezegenlerin hareketinin de yansıtılmasıdır.

▲ **Toprak Ana bereket sembolü**
Taş Devrinden kalma figürler üzerinde görülen helezon öteden beri hem kendisi olarak hem de Ay döngüleri ve sarmal biçimli boynuz gibi diğer bereket sembolleriyle ilişkisi dolayısıyla doğurganlık simgesi olmuştur.

▲ **T'ai Chi çemberi**
Bu çifte helezon Tao felsefesinin karşılıklı bağımlı olan ve birlikte dengeli bir bütün oluşturan unsurları Yin ile Yang arasındaki ilişkiyi simgeler. Bir yaşam sembolü olarak bu çember zıtların çözünürlüğünü temsil eder.

▲ **Çalkalanan Süt Okyanusu**
Bu Hindu mitinde sarmal çelişkilerin ortadan kalkışının simgesidir. Yılan Vasuki Mandara Dağının çevresine sarmallar oluşturarak dolanır. Ardından *deva*larla (tanrılar) *asura*lar (iblisler) ölümsüzlük iksiri yapmak ve diğer mucizeler için yılanı halat olarak kullanıp dağı kendi etrafında döndürürler.

▲ **Çifte helezon**
T'ai Chi çemberi benzeri bu sembol de doğum ve ölüm (ya da bir inisiyasyonun ardından doğum ve "yeniden doğuş"), erkek ve dişi gibi zıtların karşılıklı bağımlılığını temsil eder.

▲ **Üçlü helezon**
Kelt *triskele*si (üçlü helezonu) bazı Hıristiyanların Teslis sembolü olarak aldığı eski bir güneş simgesidir. Kimi Neo-paganlar da Üçlü Tanrıça temsili olarak kullanmaktadır.

▲ **Sarmal**
Bereket simgesi de dahil olmak üzere, büyük ölçüde helezonun sembolik anlamlarını taşır. Çifte sarmal (DNA'nın) insanlığın bilimsel kavrayışının sembolü haline gelmiştir.

AYRICA BAKINIZ
Aşk ve evlilik, *sf. 126–27*
Budizm, *sf. 164–69*
Taoizm ve Şinto, *sf. 170–71*
Kutsal Kâse, *sf. 208–09*
Kutsal yerler, *sf. 232–33*

ÜÇGEN VE PİRAMİTLER

Üçgen, başlangıç, orta ve sonu temsil eden üç sayısının sembolik anlamını paylaşır. Eski Mısır'dan Babil'e ve çağdaş Hıristiyanlık ve Hindulara pek çok kültürde üçgen tanrıların üçlü kişiliğiyle ilişkilidir. Beden, zihin ve ruh, erkek, kadın ve çocuk gibi diğer üçlüleri de simgeler.

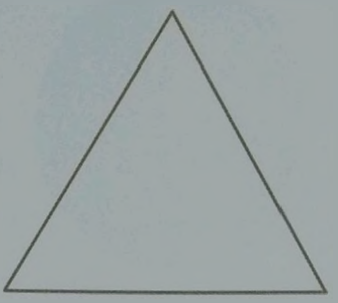

▲ **Yukarı bakan eşkenar üçgen**
Çoğu eski kültürde erkeklik organı ve ateş elementinin sembolü olmuştur. Hititler için sağlığın, Mayalar için Güneş (ve dolayısıyla bereketin), Pueblo sanatında da kutsal dağın temsiliydi.

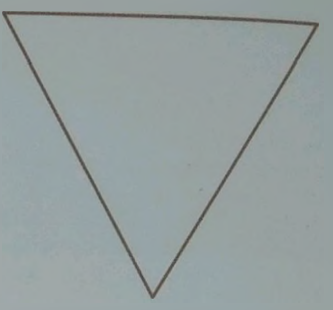

▲ **Aşağı bakan eşkenar üçgen**
Çoğu geleneksel kültürde kadını simgelerdi. Eski Hindistan, Yunan ve Roma'da kadının (üçgen biçiminde olan) kasık kısmını, aynı zamanda su elementini temsil ederdi.

▲ **Dik üçgen**
Eşkenar üçgenin tanrısallık ifade ettiği kültürlerde onun yarısı olan dik üçgen insanlığı, bazı hallerde de Dünya'yı temsil eder. Mason sembolizminde sudur.

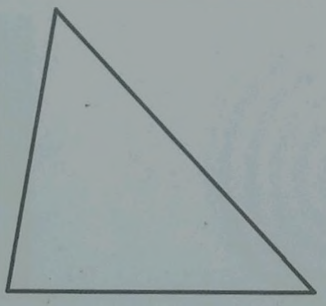

▲ **Çeşitkenar üçgen**
Mason sembolizminde iç açılarıyla kenar uzunlukları farklı olan bu üçgen hava elementini simgeler.

▲ **İkizkenar üçgen**
İkizkenar üçgenin iki iç açısıyla kenarı eşittir. Mason sembolizminde ateş elementinin simgesidir.

▲ **Mason üçgeni**
Mason üçgeninin temeli Süreklilik, kenarları da Işık ve Karanlık simgesidir. Üçgenin bütünü ruhsal tekamül ve İnanç, Umut ve Yardımseverlik gibi idealleri simgeler.

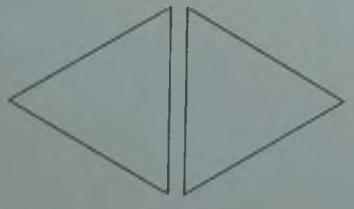

▲ **Taban tabana üçgenler**
Bazı kültürlerde taban tabana yerleştirilen üçgenler büyüyen ve küçülen Ay'ın sembolüdür.

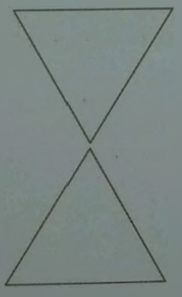

▲ **Uç uca üçgenler**
Uç uca yerleştirilen üçgenler erkek ve dişiyi ve yeryüzü ile gökyüzünün birbirine değişini temsil eder. Hindistan'da Şiva'nın kum saati biçimli davulu, yaradılış dansını başlatan *damaru*'nun sembolüdür.

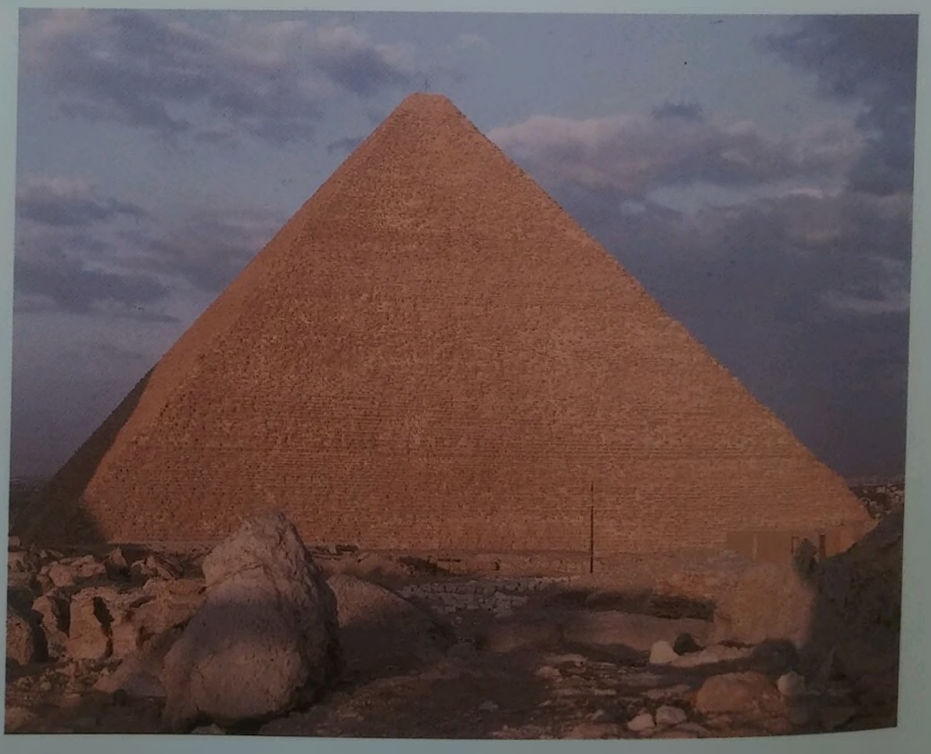

▲ **Piramit**
Piramidin kare temeli Dünya'yı, tepe noktası da Cenneti simgeler. Mısır firavunlarının mezar odaları olmalarının yanı sıra piramitler diğer birkaç eski kültürün dinsel yerlerinde görülür.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

▸ **Üçgenler ve simya**
Simyada dört element eşkenar üçgenlerle temsil edilir. Yukarı bakan üçgen ateş; içinde yatay bir çizgiyle yukarı bakan hava (çünkü ateş havada yükselir); aşağı bakan su; aşağı bakan ve çizgilisi de toprağı (su toprağa süzülür) simgeler. Dördü heksagramda bir araya getirilir ve çok güçlü bir simya simgesidir.

KARE VE KÜPLER

Dairenin küreyle ilişkisinde olduğu gibi kare ile küp de aynı fikrin iki ve üç boyutlu ifadeleri olarak büyük ölçüde aynı sembolik anlamları paylaşırlar. Dairenin hareket, üçgenin dinamizm çağrıştırmasına karşılık kare ve küp ara verme ya da kesintinin sembolüdür. Bu da her zaman olumsuz bir özellik değildir, istikrar ve kalıcı kusursuzluk anlamına gelebilir.

▲ **Kare**
Çoğu kültürün kozmolojisinde kare Dünya ve dört yönü temsil eder. İslam düşüncesinde dört, etkiye açık insan yüreğidir; ilahi, meleksi, insani ve şeytanı.

▲ **Kare haleler**
Bazı Hıristiyan resimlerinde başlarında kare biçimli haleler olan figürler görülür. Bu o kişinin resim yapıldığı sırada hayatta ve toprakla -kare toprak anlamına gelir- ilişkili olduğunu gösterir.

▲ **Küp**
Maddi evrenin sembolüdür, bilgelik, gerçek ve ahlâki sağlamlığı temsil eder. Küp biçimindeki Kâbe İslam'ın sembolü olarak Müslümanların birliği ve Allah'ın tekliğinin simgesidir.

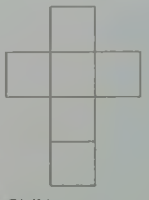

▲ **Gizli haç**
Küp aynı zamanda kapalı bir Hıristiyan sembolüdür. Açılımı Latin haçı ya da çarmıh biçimini verir. Altı eşit kareden oluşan haç çoğu Hıristiyan kilisesinin zemin planını oluşturur.

▲ **Kapalı avlu**
Ortaçağ'dan bu yana kare süreklilik ve istikrar sembolü olmuş ve dini yapıların, şehir, şehir meydanları ve kapalı avluların mimarisinde de ifadesini bulmuştur.

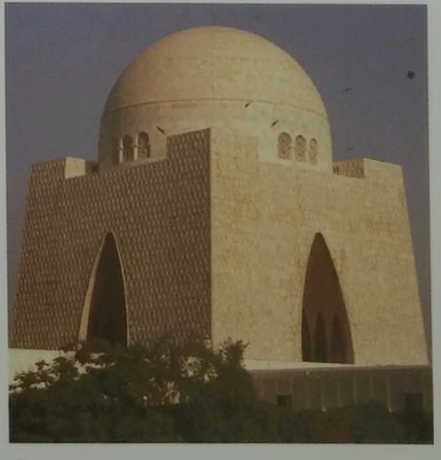

▲ **Mimari küp**
İslam mimarisinde maddi dünyanın temsili küple ruhani olanı simgeleyen kürenin birleşmesi dörtkenarlı zemini ve kubbeli çatısıyla camilerde ve Müslüman evliyaların türbelerinde görülür.

AYRICA BAKINIZ
Hinduizm, *sf. 158–63*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
İslam *sf. 180–83*
Simya, *sf. 210–11*
Masonluk, *sf. 260–61*

YILDIZLAR

Yıldız ışığı cehaletin karanlığında parlayan bilgelik ya da günah karanlığını aydınlatan ahlâk ışığının mecazı olduğundan, yıldızlar genel olarak bilgelik ve ruhsal yol göstericiliğin simgesidir. Çoğu kültürde kaderle sıkı bir ilişkileri vardır. Kendine özgü sembolizmle pek çok da yıldız biçimi vardır.

▲ **Gökteki yıldızlar**
Çoğu kültürde yıldızlar, onların altında doğmuşları etkisi altına alabilecek mitolojik figürler ya da tanrıları temsil eder. Başka kültürlerde ölmüşlerin simgesidirler. Bazıları için Seher Yıldızı hayat ilkesini simgeler.

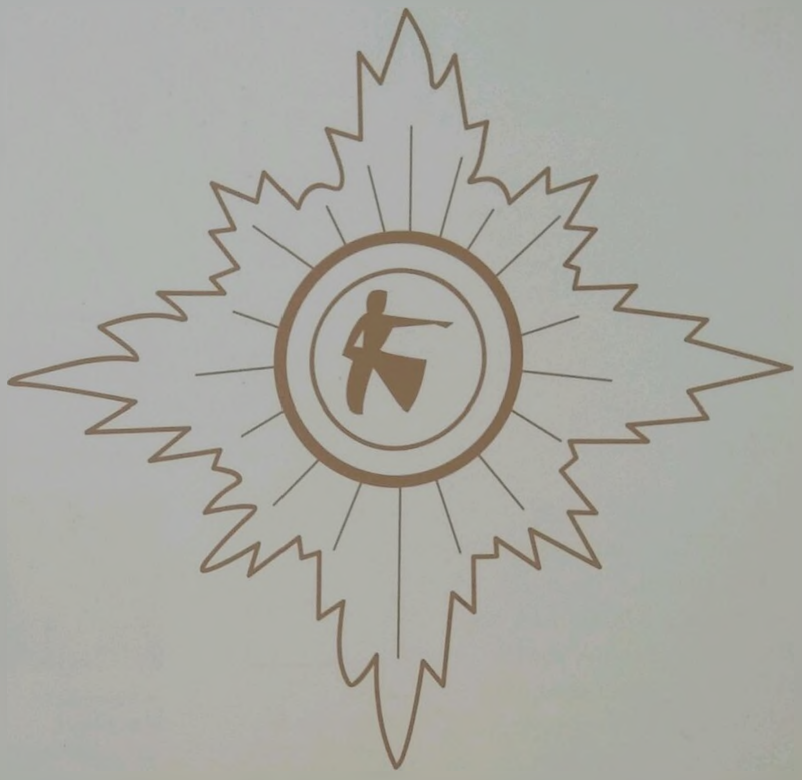

▲ **Britanya İmparatorluk Nişanı yıldızı**
Her İngiliz şövalyelik nişanında üyelerinin rütbesini gösterir bir yıldız vardır. Örnekte Britanya İmparatorluğu Üstün Şeref Rütbesinin Şövalye (KBE) ya da Dam (DBE) Kumandan nişanının yıldızı görülüyor.

▲ **Azizler ve yıldızlar**
Geleneksel olarak Hıristiyan sanatında, çizim, resim ve heykellerinde Aziz Dominic gibi bir dizi aziz bir yıldızla tasvir edilir. Yıldızlı azizler arasında Humbert ile Alcantralı Peter de bulunur.

▲ **Onay yıldızı**
Yıldız öteden beri bir seçkinlik sembolü olmuştur. Otel ve restoran endüstrisinde birden üçe yıldız verme ("çok iyi", "mükemmel" ve "fevkalade") 1900'lerden itibaren Michelin Rehberleriyle başlamıştır.

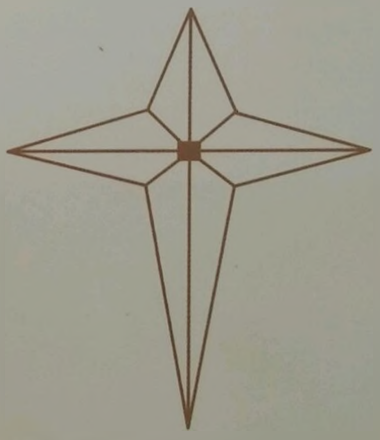

▲ **Beytüllahim yıldızı**
Bu dört köşeli yıldız İsa'nın doğumunu simgeler, İncil'deki doğuş hikâyesini anımsatır; yıldızlar üç bilgeye yeni doğmuş İsa'ya ibadet etmek üzere Beytüllahim yolunu gösterir.

▲ **Pentagram: Beş köşeli yıldız**
Yukarı bakan tek köşesiyle pentagram evrensel insanın sembolüdür; köşeleri başı, iki kol ve iki bacağı temsil eder. Ters çevrildiğinde yukarı gelen iki köşesi boynuzları olacak şekilde Şeytanı simgeler.

▲ **Heksagram: Altı köşeli yıldız**
Heksagram iç içe geçmiş iki eşkenar üçgenden oluşur. Bu şekilde de Hinduizm'de erkek ve dişinin bir araya gelişini, simyada da dört elementin birleşimini temsil eder. Davud Yıldızı olarak Yahudiliğin simgesidir.

▲ **Heptagram: Yedi köşeli yıldız**
Yedi köşeli yıldız yedi sayısının sembolik anlamını paylaşır. Paganlar için büyülü bir semboldür. Hıristiyanlarda yaradılışın yedi gününü, Budizm'de de aydınlanmanın yedi aşamasını simgeler.

▲ **Lakşmi yıldızı**
Hinduizm'de sekiz köşeli yıldız *aştalaşmi*'yi, bolluk (sağlık, bilgi, güç ve refah açısından) tanrıçası Lakşmi'nin sekiz halini temsil eden sekiz tanrıçayı simgeler.

HAÇLAR

Günümüz dünyasında en çok Hıristiyanlık sembolü olarak tanınsa da haç Hıristiyanlıktan çok öncelerde vardır. Daire içindeki haç Neolitik dönemde yaşayanlar için Güneşin simgesiydi. Daha sonra Aztekler ve Eski Mısır'da kutsal sayıldı. Genel olarak haçlar büyük ölçüde kare, küp ve dört sayısının sembolik anlamını paylaşır.

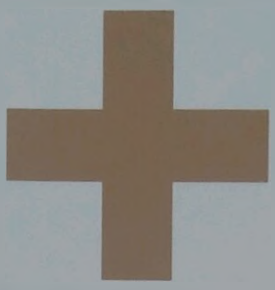

▲ **Temel ya da Yunan haçı**
Batı düşüncesinde kolları eşit uzunlukta haç dört elementi temsil ederdi, Doğu'daysa dört rüzgâr ve ana yönleri. Benzeri biçimiyle *visra vajra* Buda'nın öğretilerinin gücünü simgeler.

▲ **Sıcak haç çöreği**
Haçın çarmıh sembolü olduğu söylenir. Geleneksel olarak Hıristiyanlar Paskalya'dan önceki Cuma haç işaretli çörekler yer. Bu çörekleri pagan Saksonlar da ismini Paskalya'ya (ing. Easter) vermiş olan tanrıça Eostre onuruna yerlerdi.

▲ **Malta haçı**
Çoğu madalya Malta haçı biçimindedir. Bunlar arasında İngiltere'nin en yüksek askeri şeref nişanı olan Victoria Haçı da (yukarıda) vardır. Malta haçı Haçlılardan beri cesaret ve Hıristiyan erdemlerinin sembolü olmuştur.

▲ **Güneş haçı**
Teker haç olarak da bilinen bu kadim sembol tarih öncesinde dünyanın her yerinde görülmüştür. Güneş'in geri gelişini ve mevsim döngülerini simgeler. Zaman içinde çemberi ortadan kalkan "tekerden" geriye temel haç kalmıştır.

▲ **Ankh**
Yaşamı simgeleyen (olasılıkla Osiris'in *tau* haçıyla İsis'in ovalinden oluşan) bir Eski Mısır hiyeroglifidir. Daha sonra Kıpti Hıristiyanlarca *crux* ansate (kulplu haç) olarak benimsenmiştir.

▲ **Tau haçı**
Adını Yunan harfi t'den alan bu haç kurtuluş sembolüdür. Kıyımda canı bağışlanacak olan Yahudileri işaretlemekte kullanılmıştır. Roma tanrısı Mithras, Yunan tanrısı Attis ve Mısırlı Aziz Anthony'nin de sembolüdür.

▲ **Latin haçı**
Latin haçı Hıristiyanlığın sembolü haline gelmiştir. Ancak Hıristiyanlıktan çok öncelere ait buluntularda da görülür ve Hıristiyanlar tarafından da 3.yy.a dek yaygın olarak benimsenmemiştir.

▲ **Svastika**
Gamalı haç ya da gammadion olarak da bilinen Svastika Güneşi, ana yönleri, dört rüzgârı, şimşeği, Thor'un çekicini, Buda'yı ve kötü ünüyle Nazi partisini simgelemiştir.

HİLAL VE ÇOKGENLER

Haçın yalnızca Hıristiyanların sembolü olmadığı gibi hilal de yalnızca İslam'ın simgesi değildir. Roma tanrıçası Diana'nın, genel olarak dişinin ve paradoksal olarak hem bekâret hem de doğumun sembolü de olmuştur. Astronomi ve astrolojide Ay'ın gerçeğe uygun temsilidir, simyada da Ay ile ilişkilendirilen gümüşün sembolüdür.

▲ **Hilal**
Bir güç sembolü olarak hilalin tarihi Babil ve Sümer dönemlerine uzanır. İran ve Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanılmış, Müslüman ülkelerce benimsenmiş, daha sonraları da İslam'la özdeşleşmiştir.

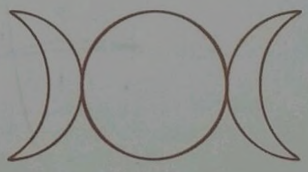

▲ **Üçlü tanrıça**
Birçok eski mitte Üçlü Tanrıça ya da üç yönlü bir tanrıça tasvirine rastlanır. Bu tür Üçlü Tanrıça sembolleri arasında yukarıdaki örnek de bulunur; büyüyen ay, dolunay, küçülen ay.

▲ **İç içe geçmiş hilaller**
Üçlü Tanrıça için kullanılan sembollerden biri de iç içe geçmiş hilallerden oluşur. 16. yy Fransız saray fahişesi Poitiers'li Diane'ın amblemi de buydu.

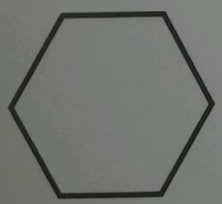

▲ **Heksagon**
Hıristiyanlıkta altıgen ölümü simgeler. İslam'daysa Cennet ya da maddenin altı konumuyla (yukarı, aşağı, ön, arka, sol ve sağ) hareketin altı yönünün (yukarı, aşağı, ileri, geri, sol ve sağ) simgesidir.

▲ **Oktagon**
Hıristiyan Aziz Ambrose sembolizminde sekizgen, altıgenin (solda) karşılığıdır ve dirilişi temsil eder. Vaftiz kurnalarının çoğunlukla ebedi hayat simgesi sekiz sütunu vardır, altıgen bir havuz da günahın ölümünü temsil eder.

▲ **Mandorla**
Badem biçimli bu sembol kimi zaman Hıristiyan sanatında İsa'nın ve daha ender olarak Meryem'in başını çevreleyen halede görülür. Mandorla uhrevi ve dünyevi alemlerin etkileşimini simgeler.

AYRICA BAKINIZ
Gece göğü, *sf. 20–23*
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Hinduizm, *sf. 158–63*
Budizm, *sf. 164–69*
Yahudilik, *sf. 172–73*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
Simya, *sf. 210–11*

DESENLER

Çoğu desen evrensel bir semboldür. Metal paralardan yapılara herhangi bir yerde rastlanabilecek böyle desenler çoğunlukla dış olgulardan ziyade insanın iç halini simgeler. Sözgelimi yantra ve mandalalar iç huzur arayışını temsil eder. Ortaçağ'da labirentler, üzerindeki engeller ve yapılması gereken ahlâki seçimlerle Tanrıya giden doğru yolun aranışını simgelerdi.

LABİRENTLER

Labirentler yalnızca birinin merkeze ulaştığı çok yollu ve her zaman merkeze ulaşan tek bir yollu olarak ikiye ayrılır. Eski labirentler kötü ruhlara kurulmuş sembolik tuzaklarken Ortaçağ'da yapılanlar sembolik bir haç yolculuğu temsiliydi.

▲ **Ortaçağ labirenti**
Labirentlerin Ortaçağ'da kusursuzluğa ulaştığı düşünülür. Bu labirentlerin tasarımı eşmerkezli dairelere dayanır.

▲ **Knossos labirenti**
İ. Ö. 3. yüzyıldan bu gümüş sikkede Kreta'daki Knossos labirenti görülüyor; efsaneye göre yarı insan-yarı boğa Minotaur bu labirentte tutsaktı.

▲ **Kreta labirenti**
Bilinen en eski labirent desenlerinden birini Kreta sikkelerinin nispeten basit çiziminde görüyoruz. Başlangıcı haç biçiminde olan bir sarmaldan oluşuyor.

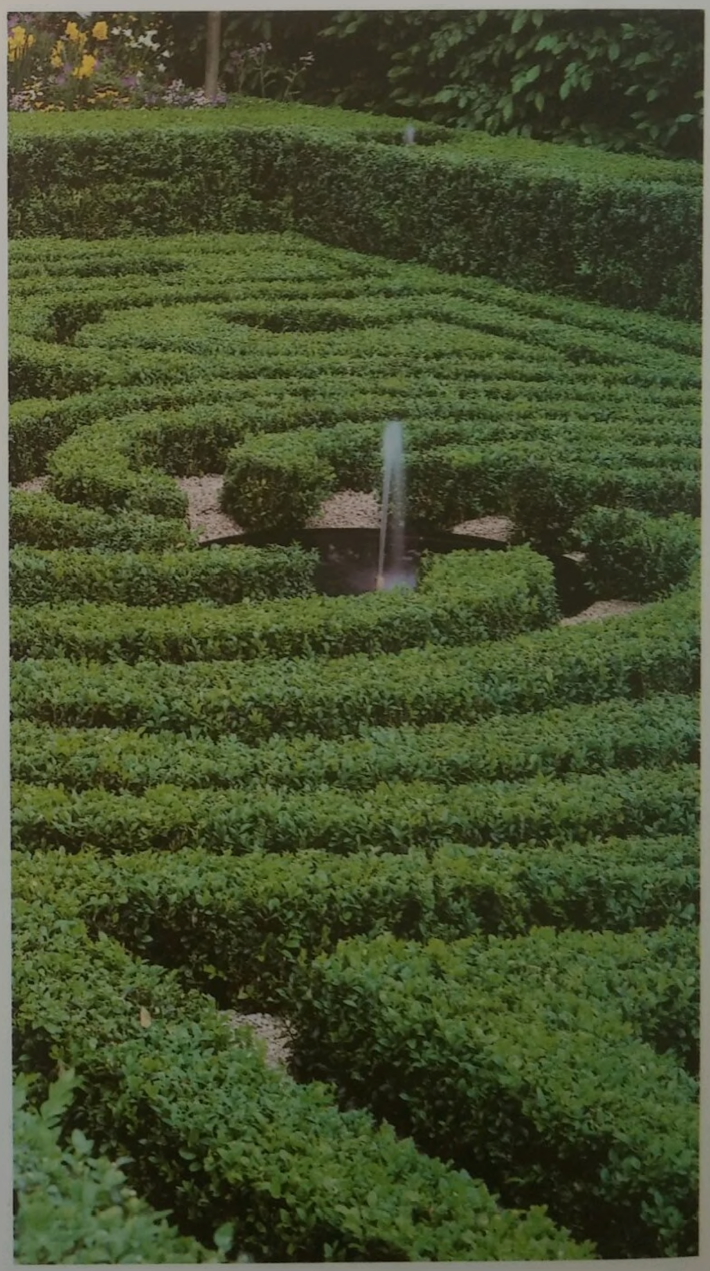

▲ **Dekoratif labirent**
Günümüzde labirentlerin dinsel anlamı büyük ölçüde ortadan kalktı. Fotoğraftaki gibi örnekleri artık çoğunlukla ya eğlence amaçlı ya da bahçecilik sanatının ürünleri.

YANTRA VE MANDALALAR

Yantra, evren ve onun ilahi güçlerini simgeleyen ve meditasyonda kullanılan bir Hindu ya da Budist grafiğidir. Mandala ise en basit anlatımıyla o da evreni temsil eden dairesel bir yantradır. Merkezinde çoğu zaman kutsal bir yer sembolü olan bir kare bulunur. Batı'daki karşılıkları, Amerika yerlilerinin düş kapanı olarak bilinen geleneksel çemberlerden oluşan mandalalar olarak yorumlanabilir.

▲ **Tibet mandalası**
Bu mandalanın merkezinde bir saraydaki Budist tanrısal varlıkları yer alıyor. Tibetli keşişler bazen renkli kumlardan şifa mandalaları yaparlar.

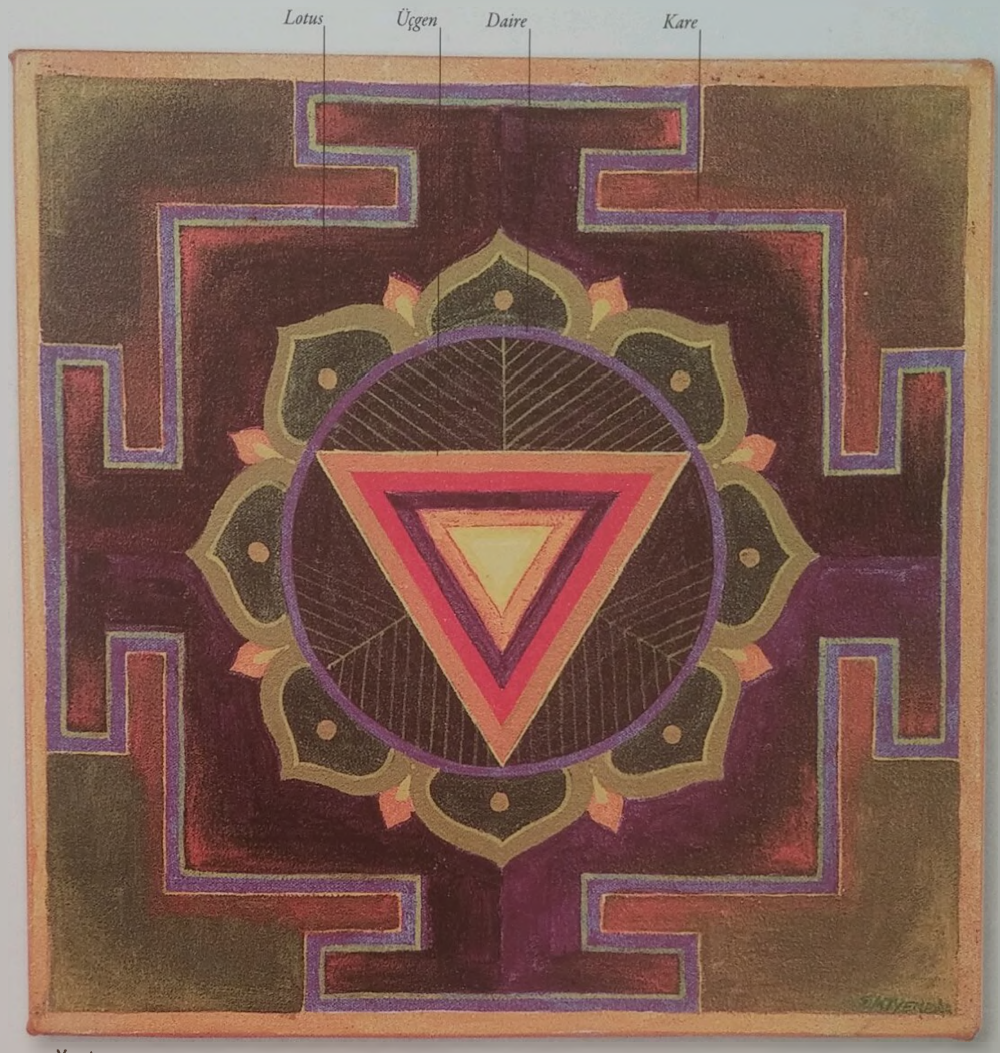

▲ **Yantra**
Yantranın temel unsurları üçgenler (kozmik enerji), lotus yaprakları (açılan bilinçdışı) ve ana yönlerde kapılarıyla bir karedir (Dünya).

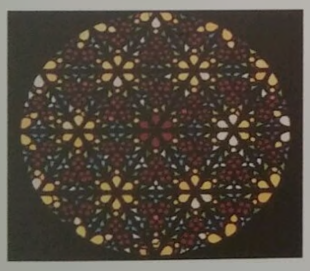

◀ **Gül pencere**
Gül pencereler mandala ile aynı amaca hizmet etmek üzere, tefekkür ve meditasyon için tasarlanmış olabilir. Renkli kısımlarının merkezdeki kurtuluşa götüren yollar olduğu söylenir.

◀ **Düş kapanı**
Amerika yerlilerinin düş kapanı geleneksel olarak yatağın üzerine asılırdı ki kötü rüyaları uyuyana erişemeden tutsun. Bu obje evrenin bilinçaltıyla ilişkisini simgeleyen bir mandala sayılır.

▶ **Doğadaki mandala**
Mandalanın temel deseni doğada sıklıkla görülür. Günebakan çiçeğinin çekirdeklerinden oluşan spiraller, ağaç gövdesindeki halkalar, kar tanesi, merkezinde çekirdeğiyle hücre; bütün bunlar mandalanın sembolik evren temsilinin yansımalarıdır.

GÜNEBAKAN TOHUMLARI

AĞAÇ HALKALARI

AYRICA BAKINIZ
Efsane yaratıkları, *sf. 74–77*
Çiçekler, *sf. 82–85*
Lotus, *sf. 86–87*
Dinsel mimari, *sf. 228–31*

TİBET MANDALASI

"Mandala" sözcüğü klasik Hint dili Sanskrit'ten gelir. Anlamı "daire" ya da "tamamlanmışlık"tır. Desenin daire içindeki motifi bütünlük ve kozmos anlamına gelir. Mandalalar meditasyona yardımcı spiritüel bir araç olduğundan iç içe geçmiş geometrik biçimlerin düşünceleri yönlendirmesi beklenir.

1. İç çember
İç kısmı çoğu mandalanın başlangıç noktasını oluşturur. Evren enerjisinin odağı ve ona bakanın meditasyonunun çekildiği merkezdir. Burada tanrılar Hevajra ile Nairatma kucaklaşmış. Birlikte mutluluk dolu bir ahenk içinde iki yarının tümüyle birleştiğinde doğan aydınlanma halini temsil ediyorlar. Bütün varlıkların eposuz olduğuna dair Budist düşüncesinin somutlaşmış hali olan bu iki tanrıyı her biri bir ana yönü simgeleyen ve ***dakini*** adıyla bilinen sekiz dişi figür kuşatmış.

2. Kare
Çemberi dört kapısıyla bir kare çevreliyor; özgür düşüncelerin, şafkat dolu nezaketin, merhamet, yakınlık ve ilimliliğin temsili.

3. Eşmerkezli daireler
Tekrarlayan bir motif olan eşmerkezli daireler Evrenin enerji alanları ve atmosferik alanları gibi kozmik yönlerini temsil ediyor. İçerden dışarıya daireler yeniden doğuş sembolü lotus yapraklarından, çiçekleşlerin meditasyona çekildiği yerleri temsil eden ve huşu uyandıran sekiz mezarlıktan; aydınlatmayı temsil eden bir elmas ya da *vajra* halkasından ve iç aleme giriş için sıradan insanı bekleyen dönüşüm sürecini simgeleyen dış bir alev çemberinden oluşuyor.

4. Dairenin dışındaki figürler
Dairenin dışındaki figürler birer koruyucu.

5. Renkler
Kullanılan renkler Buda'nın farklı yönlerini temsil etmekte. Beyaz safiliğini, mavi öğretisinin engin liğini, kırmızı da sıcaklığı ve merhametini simgeliyor.

SAYILAR

Eski kültürler rastlantıya inanmaz, bundan dolayı nesneler ya da olayların belirli bir sayısı büyük önem taşırdı. Böylece sayma yolu olarak ortaya çıkan sayılar güçlü bir sembolizm edindi. Niceliklerin ifade edilmesinin yanı sıra kendilerine özgü nitelikler kazandı, hatta kozmik güçlerle donandılar. Bu güçlerin incelenmesine Plato'nun "bilginin en üst düzeyi" dediği nümeroloji adı verilir.

1 Bir İlk Nedeni, başlangıç ya da yaradılışı simgeler. Tek tanrılı dinlerde Yaratıcı Tanrıyı temsil eder. İslam literatüründe en açık biçimini alır ve kesin bir şekilde Allah Bir anlamını taşır. Türümüze özgü benzersiz ayakta duruşla insanlığın da simgesidir. Tek boynuzlu atın boynuzu bir güç ve arılık sembolüdür; mitolojik bir Yunan devi olan Kiklop'un tek gözü akıldışının akıl üzerindeki gücünü simgeler. Çağdaş Batı kültüründe "bir numara" olmak en iyi olmaktır.

ARMA DESENİ FLEUR DE LYS'İN (SÜSEN) TANRI, YARADILIŞ VE KRALİYET SİMGESİ ÜÇ YAPRAĞI

2 Pitagoras'a göre iki çeşitliliği temsil eder ve düzensizlik ile kötülük potansiyeli taşır. Bu nedenle ikinci ayın ikinci günü kötü sayılır ve ölüler alemi tanrısı Pluto'ya ithaf edilir. Ama iki, Yin ve Yang'ın bir olmuş zıtlıkların tamlığını simgelediği Taoizm gibi felsefelerde düzen ve dengenin de sembolüdür. İyi şeylerin çifter çifter geldiği düşüncesiyle Çin kültüründe uğurlu bir sayıdır.

BİR PUSULA ÜZERİNDE DÖRT ANA YÖN

3 Çoğu dinde üç kutsal sayıdır. Eski Mısırlıların güçlü bir tanrılar üçlüsü vardı (İsis, Osiris ve Horus). Eski Yunanlılarla Romalıların da öyle (Jüpiter/Zeus, Neptün/Poseidon ve Pluto/Hades). Jüpiter'in alameti üç çatallı yıldırım, Neptün'ünki üç dişli çatal (trident), Pluto'nunki de üç başlı köpekti. Hindular *Trimurti* ("üç biçim") adlı bir üçlüye tapar; Yaratıcı Brahma, Koruyucu Vişnu ve Yıkıcı Şiva. Hıristiyanlar Baba, Oğul ve Kutsal Ruh Teslisine inanır. İslam'da üç, ruhu simgeler. Pitagoras için üç, birlik (bir) ile çeşitliliğin (iki) toplamı olarak kusursuz ahengin sembolüdür.

4 Bütünlük ve evrensellik sembolü dört çoğunlukla kare ve haçla temsil edilir (4 rakamı değişime uğramış haçtır). Kare gibi dört de istikrarı simgeler. Pitagoras'a göre ilk kare sayı olmasından ötürü kusursuzluk sembolüdür. "Ölüm" sözcüğüyle eşsesli (homonim) olduğundan Japonya ve Çin'in bazı yerlerinde tabudur. Amerika yerlileri için organizasyonu temsil eder; uzay dört bölgeye, zaman dört birime (gündüz, gece, ay ve yıl), insan ömrü de dört çağa (çocukluk, gençlik, olgunluk, yaşlılık) bölünür.

5 Beş, başı ve bacakları, kollarıyla beş köşeli yıldız pentagramla temsil edilen insanın simgesidir. Mayalar için kutsal bir sayıydı; tohumu atıldıktan beş gün sonra çıkan mısırla mısır tanrısını, Azteklere göre de tamlık ve bilincin uyanışını simgelerdi. Beş şartın, namaz vakitlerinin, Haccın gerekleri ve diğer dini veçhelerin sayısı olduğundan İslam'da da büyük önem taşır.

6 Altı köşeli yıldız Heksagram gibi altı da uyum ve kusursuz denge sembolüdür. Çin'de Cenneti simgeler. Hıristiyanlar için Tanrının dünyayı altı günden yaratmış olmasından ötürü tamlığı temsil eder. Mayalar için altı ölüm anlamına gelen uğursuz bir sayıydı. Çağdaş Batı kültüründe altı, zar üzerindeki en yüksek sayı olarak şans sembolüdür.

GÖKKUŞAĞININ YEDİ RENGİ

KELT MİTOLOJİSİNDE YEDİ BAKİRE SEMBOLÜ YEDİ AK TAŞ

7 Tanrısallık (üç) ile maddi Dünyanın (dört) birleşmesi olduğundan yedi çoğu kültürde tamlığı simgeler. Hindu, Müslüman ve Yahudi-Hıristiyan kutsal metinlerinde altılı bir gruba yedinci bir nitelik tamamlanmışlık ve kusursuzluk getirir; bu sayı bütün bu kültürlerde uğurludur. Yedi kolu yaradılışın günleriyle gök cisimlerini temsil eden kutsal şamdan menora Yahudiliğin sembollerinden biridir. Eski Mısır'da yedi ebedi hayatı, Amerikan yerlileri içinse Hayatın Rüyasını simgeler.

8 Doğu düşüncesinde sekiz uğurlu sayıdır. Budistler için dharmaçakra ya da Yasa Çarkının sekiz kolu aydınlanmaya giden sekiz aşamalı yolu simgeler. Çin'de "başarı" ile aynı sesi verdiğinden ve klasik *I Ching* kehanetindeki Yol'un sekiz yönü denilen sekiz trigram ile sekiz ölümsüz Çin tanrısını çağrıştırdığından uğurlu sayılır. Sekiz Japon Şinto'da da tekrarlayan bir sayıdır.

9 Üç tane üçün toplamı olan dokuz, ebediyet, tamlık ve gerçekleştirme simgesi üçün gücünü katlar. Kulağa "uzun ömürlü" sözcüğü gibi geldiği Çin'de uğurlu sayılırken "acı" ile ses benzerliğinin olduğu Japonya'da uğursuzdur. Aztekler gece tanrılarını simgeleyen bu sayıyı uğursuz bulurken Mayalar uğurlu bilmiştir. Birçok kültürde dokuz köşeli yıldız dokuz tanrının, Yahudilikte ise zekâ ve hakikatin sembolüdür.

10 İnsanın el parmaklarının sayısı olan 10 çoğu sayı sisteminin de temelidir ve sıfırdan dokuza kadarki sayıların ardından birliğin dönüşünü simgeler. Bu nedenle (ve ilk dört sayının toplamı olduğundan) Pitagoras 10'un evrensel yaradılışı simgeleyen kutsal bir sayı olduğunu düşünmüştür. Çin'de beşin (tamlığın temsili) katı olarak ikilik sembolüdür.

KLASİK MİTOLOJİDE ON YIL TAMAMLANAN BİR DÖNGÜNÜN SEMBOLÜDÜR: BURADA ODYSSEUS ON YIL DOLANDIKTAN SONRA EVE DÖNÜYOR

11 Amerikan yerlilerinin "dünya sayımında" 11 yıldızları ve onlara yolculuk mecazı dolayısıyla da değişmiş bilinç hallerini temsil eder. Çoğu Afrika geleneğinde 11 kutsal sayılır ve spermin yumurtaya 11 günde ulaştığına inanıldığından doğurganlığı simgeler. Başka kültürlerde tamlık sembolü 10'u çoğalttığından aşırılık ve dengesizlik sembolüdür. Bu nedenle Aziz Augustin "11 sayısı günah alametidir" demiştir.

12 Tanrısallık (üç) ile maddi Dünyanın (dört) çarpımı olan 12 hem ruhsal hem de dünyevi düzeni simgeler. Amerika yerlilerinin "dünya sayımında" 12, on iki gezegenle on iki rüzgârı temsil eder. 12 İncil açısından da önemlidir; İsrail kabilelerinin, İsa'nın havarilerinin, Yaşam Ağacının meyveleriyle Kudüs'ün kapılarının sayısıdır.

AYRICA BAKINIZ
Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Yunan ve Roma tanrıları, *sf. 140–41*
Hinduizm, *sf. 158–63*
Taoizm ve Şintoizm, *sf. 170–71*
Nümeroloji, *sf. 206–07*

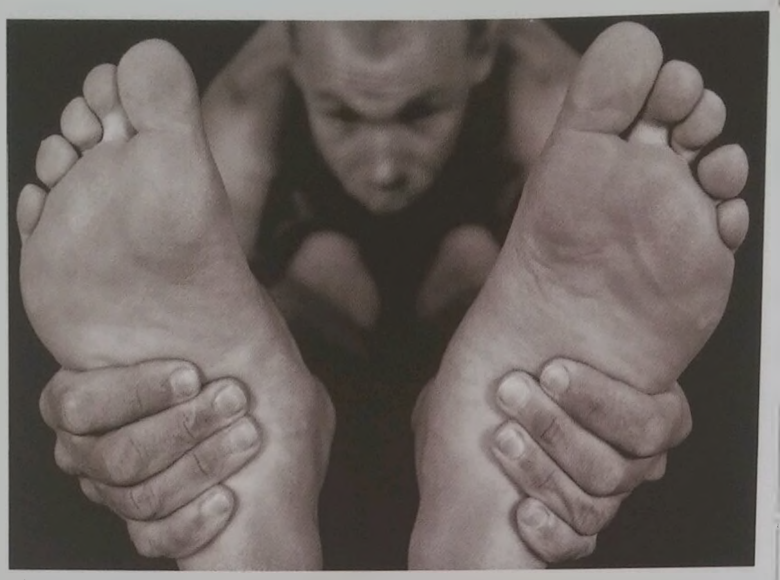

YİRMİ EL VE AYAK PARMAĞIYLA BÜTÜN İNSANI SİMGELER

∅ SIFIR

Arapça *sifr*, den gelen sıfır "boş" demektir. Nispeten yakın tarihli bir buluştur. Binlerce yıl boyunca matematikçiler belirli bir basamakta sayı olmadığında boşluk bırakırlardı. Derken 876 civarı Hindistan'da 0 sembolü boşluğu ifade etmede kullanılmaya başladı. Sayı sıfatı tartışmalıydı, çünkü toplama ya da çıkarmalarda sonucu değiştirmiyordu ama bir sayının ardından geldiğinde onu 10'a katlıyordu. Sıfır kendi başına gücü olmayan kişiyi simgeler. Maya kültüründe, negatif ve pozitif sayılar arasındaki konumunu anımsatırcasına, mısır tanrısının kurban edilişiyle yeniden doğuşu arasında geçen anı simgelerdi.

13 Çoğu kültürde uğursuz sayılır. İsa'nın Son Akşam Yemeğindeki biri ona ihanet eden 13 kişiyle bağlantılıdır. Yahudi erkek çocukları için 13, Bar Mitzvah ya da "emirlerin geçerli olduğu kişi" haline geldikleri sorumluluk çağının sembolüdür.

20 Gelişmiş dünyada 20'ye 20, göz testini 20 fitten okuyabilen kişinin ifadesi olması dolayısıyla kusursuz görüş anlamına gelir. Çoğu Orta ve Güney Amerika kültüründe 20, el ve ayak parmaklarının toplamı bir birim oluşturan insanın sembolüdür.

YİRMİ BİR "KAPININ ANAHTARI"

21 Öteden beri bir kusursuzluk simgesi (yedi kere üç) olan 21 Batı'da sorumluluk ve yetişkinliğin de sembolüdür; sembolik "kapının anahtarı", rüştünü ispat bu yaşla gelir. Çoğu ülkede insanlar 21 yaşından önce oy kullanma hakkına sahip değildir (yaş sınırı genelde 18'e çekilmiş olmakla birlikte).

666, CANAVARIN SAYISIDIR (BU ORTAÇAĞ DUVAR HALISINDA SOLDAN İKİNCİ)

40 Kutsal metinlerde sıkça tekrarlayan 40 bekleme ve cezalandırmayı simgeler. 40 gün 40 gece boyunca Musa Sina Dağında kalmış, Eliyahu kuzgunlarca beslenmiş, Tufan yağmurları yağmış ve İsa çekildiği inzivada oruç tutmuştur. "Karantina" sözcüğü de bu süreden gelir.

50 Çağdaş bir deyimde 50 hakkaniyet ya da eşitlik (50-50) ya da çift anlamlılık (50-50 karar) ifade eder. ABD'de 50, 50. eyalet olan Hawaii'nin sembolüdür. Evlilik gibi olayların 50. yıldönümü "altın" olarak kutlanır.

666 İncil'in Vahiy Kitabında "altı yüz altmış altı" olarak geçen canavardan ötürü Hıristiyanlar için 666 kötülüğün sembolüdür. Birçok âlim bunu sayının İmparator Nero'nun adının sayısal bir şifresinden türemesine, dolayısıyla devletin sahte tanrılaştırılmasını simgelemesine bağlar. Bu da ilk Hıristiyanların Roma yönetiminde zulüm gördüğü ve düşmanlarını ancak şifreli bir şekilde adlandırabildiği döneme dayanabilir. 666'nın sembolizmine ve başka bir ismin şifresi olup olmadığına ilişkin daha pek çok teori vardır, yine de Batı dünyasında çoğunlukla Deccal sembolü sayılır.

60 Eski Babilliler matematik ve astronomik hesaplamalarında 60'ı temel alıyorlardı. Bu sistem günümüzde açı ve zaman bölümlerinde kullanılmaya devam etmektedir: Dairenin 360 derecesi, saatin 60 dakikası ve dakikanın 60 saniyesi.

70 Yedi ile 10'un çarpımı olan 70 bir ölçüye kadar kusursuzluğu simgeler; 10 tane yedinin toplamı olmasından ötürü çifte kusursuzluktur. İncil'de 70 tamamlanmışlıktır; örneğin altmış yıl artı on, tam bir insan ömrü döngüsüdür.

SAYI SİSTEMLERİ

Eski Babil, Mısır ve Roma rakamlarının hepsi bir sayıyı göstermek için gereksinilen parmakları temsil eder. (Roma rakamı V, bütün parmakları ve açılan başparmağıyla bir eli temsil eder; X iki V'tir.) Daha sonraları semboller konum işaret eden bir gösterim sisteminde kullanıldı; buna göre rakamın konumu onun değerini gösterir. Örneğin 777'de 7 rakamı 700 ve 70'i de temsil eder. Braille sisteminde sayılar, bir harfin önüne konulan sayı işaretiyle elde edilir (örnek olarak sayı işareti + "a" = 1). Mors sayılarıysa görsel ya da işitsel işaretlerin kombinezonudur.

Babil	Mısır	Yunan	Roma	Eski Çin	Maya	Hint	Arap	Modern Arap
𒁹	𓏺	Αα	I	一	•	१	١	1
𒁹𒁹	𓏻	Ββ	II	二	••	२	٢	2
𒁹𒁹𒁹	𓏼	Γγ	III	三	•••	३	٣	3
𒁹𒁹𒁹𒁹	𓏽	Δδ	IV	四	••••	४	٤	4
𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹	𓏾	Εε	V	五	—	५	٥	5
𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹	𓏿	ς	VI	六	—•	६	٦	6
𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹	𓐀	Ζζ	VII	七	—••	७	٧	7
𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹	𓐁	Ηη	VIII	八	—•••	८	٨	8
𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹𒁹	𓐂	Θθ	IX	九	—••••	९	٩	9
𒌋	𓎆	Ιι	X	十	=			10

BRAİLLE SAYILARI

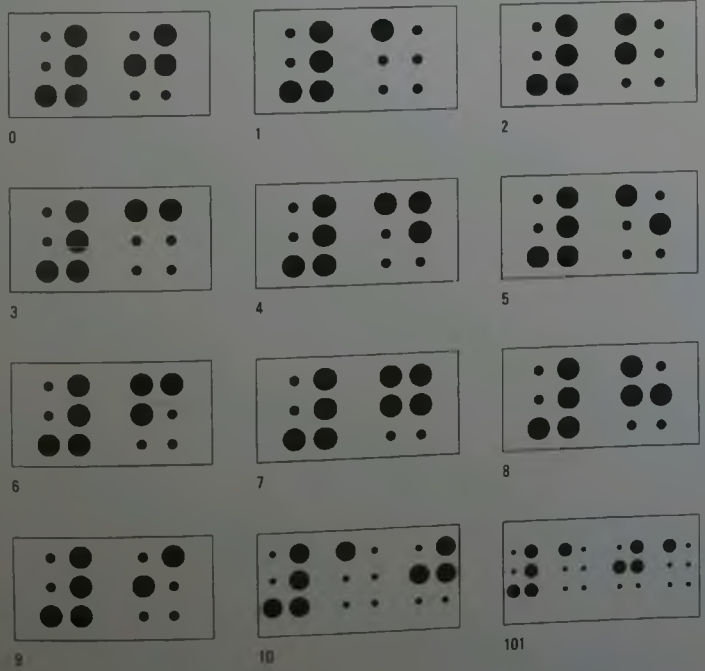

MORS SAYILARI

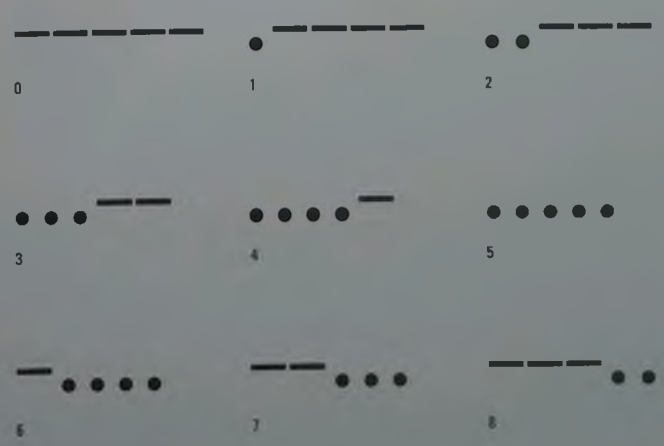

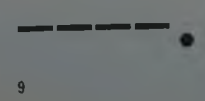

AYRICA BAKINIZ
İnisiyasyon törenleri, *sf. 124–25*
Aşk ve evlilik, *sf. 126–27*
Yahudilik *sf. 172–73*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*

YEDİ ÖLÜMCÜL GÜNAH

15 ve 16. yüzyıllara toplumsal kargaşaların gölgesi düştü. Ressam Hieronymus Bosch (yaklaşık 1450-1516) zamanının kaygısını yansıtan olağanüstü bir sanat ortaya koydu. Eserinde merkezinde kurtarıcı İsa ile bir çember etrafında düzenlediği yedi ölümcül günahı tasvir etti.

1. **Superbia (Gurur, kendini beğenmişlik)**
Gurur, aynaya (kendini bilme sembolü) bakan bir kadınla gösterilmiş. Kadın, aynayı tutan iblisi görmüyor.

2. **İra (Öfke, yıkıcılık)**
İra bir sokak kavgasında kapışan iki sarhoş köylüyle tasvir edilmiş.

3. **İnvidia (Kıskançlık, haset)**
Bu sahnedeki kankoca, görünen birbirlerine dikip erşebileceklen yerdeki kemikleri görmezden gelen aşağıdaki iki köpekle karşılaştırılmış.

4. **Avaritia (Açgözlülük, para hırsı)**
Avarilia, yoksuldan para alırken hakime de para yediren zengin bir adam.

5. **Gula (Oburluk)**
Oburluk bir şölen yemeği yiyen insanlarla gösterilmiş. Yiyeceklerin bir rahibe sunuyor. Onlar tıka basa yerlerken bir çocuk da açlıkla inlemekte.

6. **Acedia (Tembellik, miskinlik)**
Burada Acedia kilisaye gitmek üzere giyenmiş, derin uykudaki bir adamı, olasılıkla tembel bir rahibi uyandırmaya çalışan kadın sahnesiyle resmedilmiş.

7. **Luxuria (Şehvet düşkünlüğü)**
Bu bölümde iki açık çift konuşurken görülüyor, yerde de farklı sembolü müzik aletleri görülüyor.

8. **Son dört şey**
Resmin köşelerinde hepimizin en sonunda yüzleşeceğimiz "Son Dört Şey" yer alıyor. Saat yönünde soldan başlayarak bunlar ölüm, kıyamet günü, Cennet ve Cehennem.

9. **Çember**
Tanrının gözünü simgeledığı söylenen geniş çemberin merkezinde mezarından kalkan İsa'nın görüldüğü "gözbebeği" var. Altındaki Latince yazıda "Gözünüzü açın, Tanrı bilsin" yazılı ve hiçbir günahın gözden kaçmayacağını ima ediyor.

Hieronymus Bosch, Yedi Ölümcül Günah, 1485

RESİM YAZISI

Çoğu yazılı dil resim yazısından doğmuştur. Resim yazının çizimden farkı, piktogram ya da piktograf olarak bilinen bir dizi standart sembol kullanımıdır. Nesnelerin olduğu gibi temsili olan piktogramlar nesne ve fikirleri anlatan sözcüklerin resimsi olmaktan çok sembolik tasvirleri olan logogramlara (kelime ifade eden işaret) dönüşmüştür. Bunu heceleri temsil eden sembol sistemlerinden oluşma hece yazısı izlemiş, en sonunda da alfabeler gelmiştir.

ÇİVİ YAZISI
İ.Ö. 3500-650

Mısır hiyeroglifleriyle birlikte çivi yazısı en eski yazı biçimlerinden biridir.
İ.Ö. 4. binde Mezopotamya'da (günümüzün Irak ve batı İran'ı) geliştirildi ve Sümerler, Asurlular, Babilliler ve Hititler tarafından kullanıldı.
Yazı, yaş kile ucu sivriltilmiş kamışla işlenen çivi biçimli formlardan oluşuyordu.
İsmi de bu biçiminden gelmiştir.

GÜNEŞ

DAĞ

TANRI

TAHIL

ÖKÜZ

BALIK

▲ **Çivi Yazısı Tableti**
Bu kil tablet İ.Ö. 3.binden kalmış. Daha sonraları çivi yazısı salt resimsi bir sistemden seslerin temsil edildiği bir yazıya doğru evrildi. Çivi yazısı ilk 1802'de Alman dilbilimci Georg Friedrich Grotefend tarafından çözüldü.

ÇİVİ YAZISI TABLETİ

Mısır hiyeroglifleri (Yunanca *hieros* (holy) -kutsal- ve *gluphe* -oyma- sözcüklerinden gelir) İ.Ö. dördüncü binde ortaya çıktı. Yazı piktogramlar (olduğu gibi tasvir) ile fonogramların (sesleri temsil eden semboller) bir karışımından oluşuyordu. 1819'da Rosetta Taşının üzerindeki metinle çözüldü. Taş İ.Ö.196 civarında üç grup yazıda oyularak işlenmiştir; hiyeroglifik, demotik (Mısır'ın o dönemdeki kamu yazısı) ve Yunanca.

▶ **Mezar taşı, İ.Ö.2250**
İki ana figür arasındaki yazılar, bir kralın cenaze sunularını tasvir eden sağdaki dört satırın anlamına ışık tutuyor.

HORUS'UN GÖZÜ

BAYKUŞ

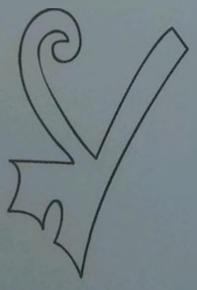
TAÇ

KAVANOZ

KARTAL

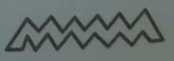
SU

ESKİ ÇİN

İ.Ö. yaklaşık 1500'e tarihlenen Çin yazısı hâlâ kullanılmakta olan en eski yazı sistemidir. Piktogramlardan bir piktogram ve logogram (tüm sözcüğü temsil eden semboller) karışımına doğru evrilmiştir. Çağdaş sistemde eski semboller yeni bileşik sözcükler oluşturacak şekilde bir araya getirilmektedir. Örneğin "uçak" sözcüğü için "uçmak" ve "makine" sembolleri birlikte kullanılır.

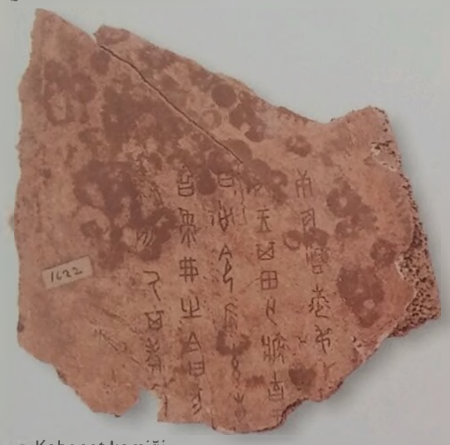

▲ **Kehanet kemiği**
Çin yazısının en eski örnekleri öküzlerin kürek kemiğiyle kaplumbağa kabuklarına oyulmuştur. "Kehanet kemiği" adı verilen kemikler ısıtıldığında oluşan çatlaklar, ilahi vukuf olarak yorumlanır ve kayda geçirilirdi.

AT

ŞARAP

MÜZİK

YEŞİM

İŞARET

BARIŞÇI

MAYA HİYEROGLİFLERİ

Maya hiyeroglifleri İ.Ö. yaklaşık 3. yy'da ortaya çıktı. Piktogramlardan bir piktogram, logogram (sözcüğün olduğu gibi tasviri) ve hece yazısı karışımına doğru gelişti. Yazılar genellikle çiftli gliflerden oluşan ve sağdan sola-yukarıdan aşağıya okunan sütunlar halinde yazılıyordu.

BULUT

DAĞ

YILAN

GÜNEŞ

▲ **Yaxchilan tapınağından bir duvar resmi, İ. Ö. 725 civarı**
Bu kireçtaşı panoda Kral Kalkan Jaguar'ın bir meşale tuttuğu, kraliçenin ise dilinden kan akıttığı kanlı bir ritüel resmedilmiş. Kabartmanın üst ve yanındaki hiyerogliflerde tarih ve diğer bilgiler yer alıyor.

ATEŞ

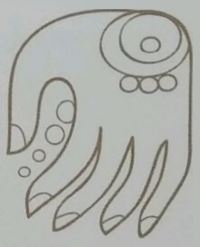

SERPMEK

SU

KADIN

RUH

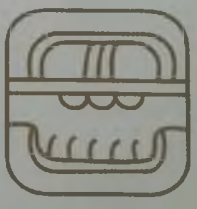

GÖK

AYRICA BAKINIZ

Mısır tanrıları, *sf. 138–39*
Kehanet, *sf. 196–99*
Orta ve Güney Amerika tanrıları, *sf. 344–45*

KAYA SANATI

Kimi otuz bin yıllık olan taş devri kaya resimlerine bütün dünyada rastlanır. Kaya sanatının bir diğer tarih öncesi biçimi de imgelerin kayalara boyanarak değil oyularak işlendiği petrogliftir ve tarihi on beş bin yıl kadar gerilere uzanır. Her iki sanat biçimi de gelişimini tamamlamış resim dillerinin atalarıdır.

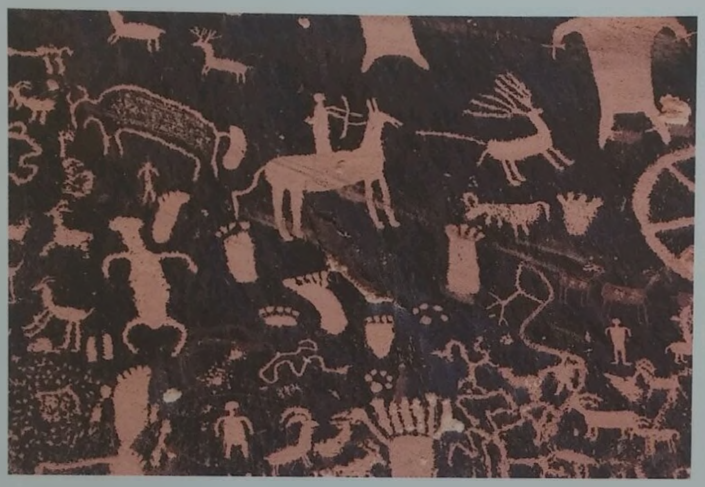

▲ **Navajo petroglifleri**
Bu kaya resimlerinde geyik, büyük boynuzlu koyun, bizon, geometrik şekiller ve ayı pençesi izleri görülüyor. Bin beş yüz yıla yayılan bir süre içinde bugün Utah eyaletinin Canyonlands Ulusal Parkındaki Newspaper Rock State Tarihi Anıtında bulunan yere Anasazi, Fremont ve Navajo halklarınca oyularak işlenmiş.

PATİKA ÇENTİKLERİ

Patika çentikleri deyimi patikaların ağaç kabuklarına açılan çentiklerle belirtilmesinden gelir. Günümüzde, çentik açmanın çevreci görülmediği koruma alanlarında patikalar bunun yerine boya, sabit işaret, bayrak ya da taş yığınlarıyla işaret ediliyor. Aşağıda görülen çentik sistemi 1930'larda New York-New Jersey Patika Konferansı üyelerince geliştirilmiştir.

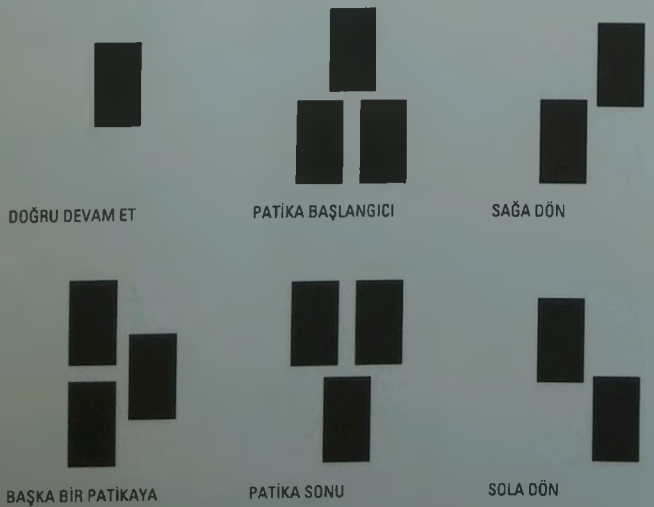

AMERİKA YERLİSİ PİKTOGRAMLARI

Avrupa ve Asya halkları gibi Amerika yerlileri de kaya sanatını aşağıda örneği görülen kurallara bağlanmış bir resim yazı sistemi haline getirmişlerdir. Piktogramların totem direklerinin görsel dilinde sistematik olarak kullanımı tartışmalı olarak Kuzey Amerika'daki en eski yazı biçimidir.

▲ **Amerika yerli piktogramları**
Las Vegas, Nevada yakınlarındaki Red Rock Canyon Ulusal Koruma Bölgesinin Willow Springs alanındaki bu eski Amerikan yerli kaya sanatı örneğinde el izleri, hayvanlar ve geometrik biçimler görülüyor.

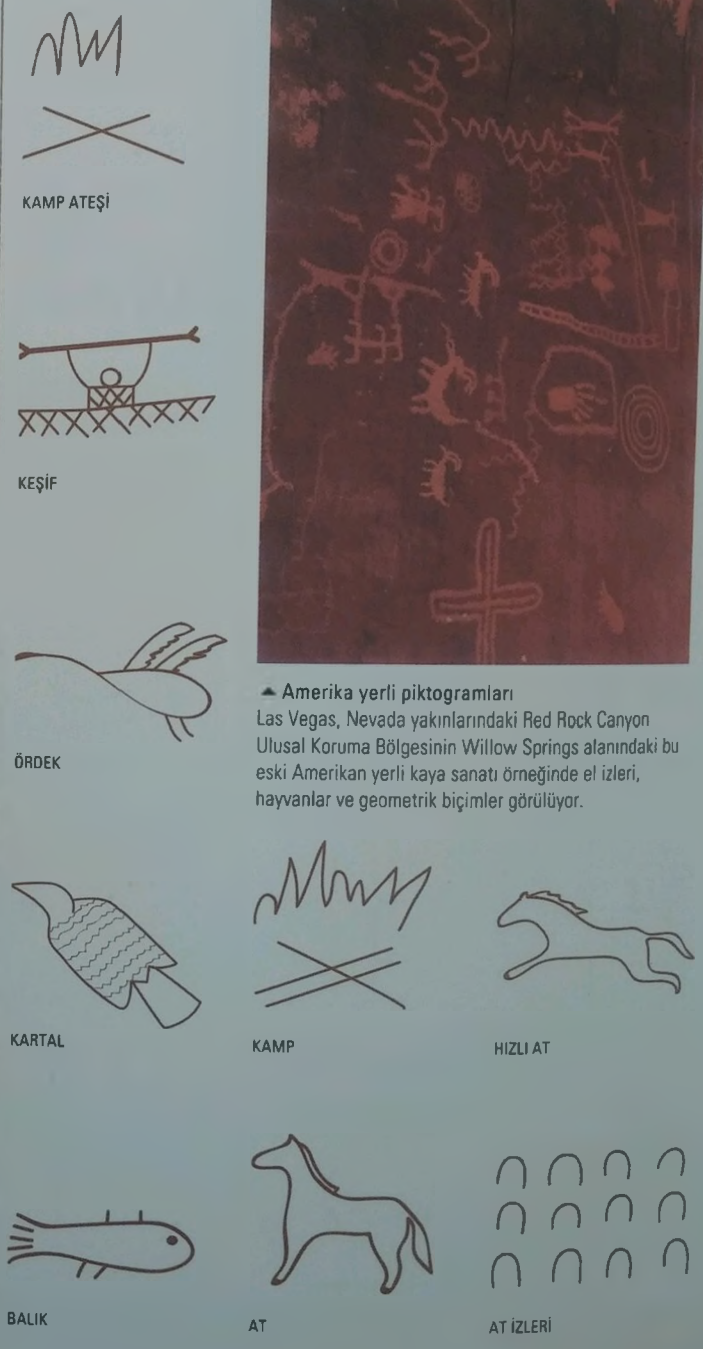

HOBO İŞARETLERİ

Hobo, yani gezici işçi serseriden -gezen ama çalışmayan- ya da aylaktan -ne çalışan ne gezen- farklıdır. (Bu adın kökeni üzerine çiftlik işçisi, selamlama ya da bir vakitler gezici işçilerin devşirildiği yer olan New York'taki Houston ve Bowery'nin kısaltması olduğu gibi çeşitli görüşler vardır.) Hobolar, diğer hobolara yön gösterir, uyarır ya da bilgi verirken sembollerden yararlanır.

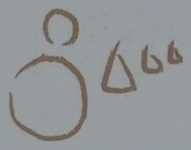
NAZİK KADIN

KADIN

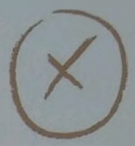
İYİ BAĞIŞ VAR

AHIRDA UYUNABİLİR

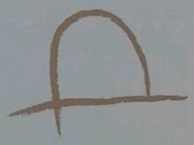
BEYEFENDİ

VARLIKLI

BURADA ALKOL YOK

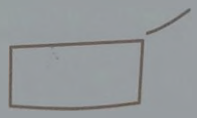
BURADA ALKOL İZNİ VAR

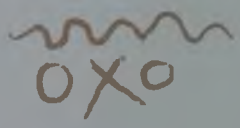
İYİ SU

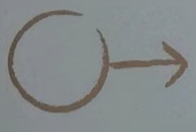
BU YÖNE GİT

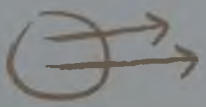
HEMEN TÜY

BU YÖNE GİTME

İŞ VAR

BURADA SIKI BİR ŞANSSIZLIK HİKÂYESİ ANLAT

HASTALIK NUMARASI YAP

HASTAYSA YARDIM ET

DOKTOR

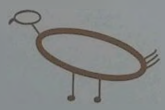
TELEFON

SİLAHLI ADAM

KÖPEK

VAHŞİ KÖPEK

POLİS

BURADA POLİS MEMURU OTURUYOR

HAKİM

BURADA YAPILACAK ŞEY YOK

SAHİBİ EVDE

SAHİBİ DIŞARIDA

EVDE KİMSE YOK

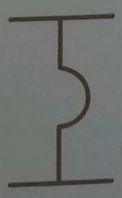
EVDE BİRİ VAR

KENDİNİ SAVUNMAYA HAZIRLIKLI OL

DİLİNİ TUT

GÜVENLİ KAMP

GÜVENLİ BÖLGE

AYRICA BAKINIZ
Memeliler, *sf. 52–55*
Kuşlar, *sf. 58–61*
Suda yaşayan yaratıklar, *sf. 68–71*
Kabile totemleri, kahramanlar ve düzenbazlar, *sf. 150–51*

HİYEROGLİFLER

Bu hiyeroglif şeridi 18. Hanedanlık (İ.Ö.1539-1295) sırasında yaşamış Yuya ve Tuya'nın mezarından çıkan mücevher kutusunun bir yüzünü süslüyordu. Yuya ile Tuya Firavun III.Amenhotep ile evlenen Kraliçe Tiye'nin ana babasıydı. Kutudaki hiyeroglif çifte ölümden sonraki yaşamlarında şans dileğidir.

1. Ördek
Diğer kuşlar ve hayvanların yanı sıra yüzü sola bakan ördek de hiyerogliflerin soldan sağa okunması gerektiğini gösterir.

2. Ankh
"Hayat" ankh tarafından temsil edilir. Mavi fonda ankh "sular" anlamını da taşır ve tüm hayatın doğduğu, sonunda da ona geri döneceği kozmik suların ifadesidir.

3. Hiyeroglif işaretleri bir araya geldiğinde
Ortadaki ankh hiyerogliflerin iki yanında anlaşmazlık tanrısı hakimiyet sembolü Seth'in işareti iki asa bulunuyor. Altlarında da "tüm" anlamına gelen hilal biçimi, neb var. Hepsi birlikte "tüm yaşam ve hakimiyet" anlamına geliyor.

4. Kartuş
"Kartuş" adıyla bilinen eşkenar dörtgen biçimi içindeki hiyerogliflar kralın ismini gösteriyor. Kartuşlar sadece tahttaki hükümdarın ismini (bu durumda III.Amenhotep) belirtmede kullanılırdı.

ALFABELER

İlk alfabeler piktogramların yerlerini sesleri temsil eden sembollere bırakmasıyla ortaya çıktı. Bütün alfabeler Akdeniz havzasında İ. Ö. 1700'lerde geliştirilen Kuzey Semitik sistemden türemiştir. Bu sistem konuşma seslerini temel alan ilk ana yazı olan Fenike alfabesinin yolunu açmıştı. O da İbrani alfabesi, Avrupa (Yunan vasıtasıyla) ve Asya (Arami alfabesi vasıtasıyla) alfabelerinin gelişimine yol açtı.

ÇAĞDAŞ LATİN	KUZEY SEMİTİK	FENİKE	ERKEN İBRANİ	ARAMİ	GEÇ İBRANİ
A	*alef*	*'aleph*	*'alep*	*aleph*	*aleph*
B	*beth*	*beth*	*bet*	*beth*	*beth*
G	*gimel*	*gimmel*	*gimel*	*gimel*	*gimel*
D	*daleth*	*daleth*	*dalet*	*delath*	*delath*
H	*he*	*he*	*he*	*he*	*heh*
W	*vav*	*waw*	*waw*	*waw*	*vav*
Z	*zayin*	*zayin*	*zayin*	*zayin*	*zayin*
H	*cheth*	*heth*	*het*	*heth*	*cheth*
T	*teth*	*teth*	*tet*	*teth*	*teth*
Y	*yod*	*yodh*	*yod*	*yodh*	*yod*
K	*kaf*	*kaph*	*kap*	*kaph*	*kaph*
L	*lamed*	*lamedh*	*lamed*	*lamedh*	*lamed*
M	*mem*	*mem*	*mem*	*mem*	*mem*
N	*nun*	*nun*	*nun*	*nun*	*nun*
S	*samekh*	*samekh*	*samek*	*samekh*	*samekh*
O	*ayin*	*'ayin*	*ayin*	*'ayin*	*ayin*
P	*pe*	*pe*	*pe*	*pe*	*peh*
S	*tsade*	*tsade*	*tsade*	*sadhe*	*tsaddi*
Q	*quf*	*qoph*	*qop*	*qoph*	*qoph*
R	*resh*	*res*	*res*	*resh*	*resh*
S	*shin*	*sin*	*sin*	*sin*	*shin*
T	*tau*	*taw*	*taw*	*taw*	*tau*

YUNAN

Bütün çağdaş Avrupa alfabelerinin öncüsü olan Yunan alfabesi İ.Ö. 1000-800 arası 200 yıllık bir zaman dilimi içinde Fenike alfabesinden gelişti. "Alfabe" sözcüğü Yunan harfleri alfa ile beta'dan gelir.

ETRÜSK

Bu alfabe İ.Ö.700-600'lerde Etruria'da (günümüzde Toskana ve Umbria) Ege adası Euboea'dan gelen göçmenlerce İtalya'ya getirilen Yunan alfabesinden türedi.

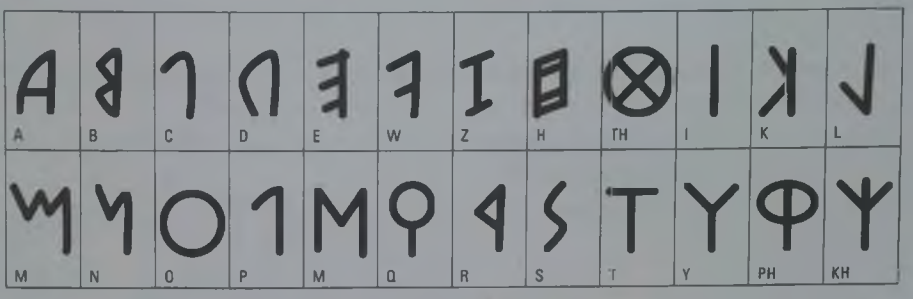

LATİN

Latin alfabesi İ.Ö.600'de Etrüsk alfabesinden doğdu ve gelişimini, V ile J harflerinin I ve U çeşitlemeleri yerine kendi başlarına kabul edildiği 19. yüzyıl ortalarına dek sürdürdü. Günümüzde bütün dünyada iki milyar kadar insan tarafından kullanılmaktadır.

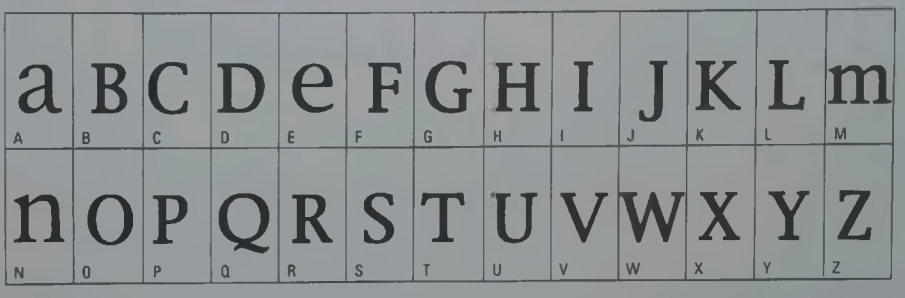

ESKİ FURTHARK

Eski Furthark, Kuzey Avrupa'da olasılıkla Etrüsk alfabesinden türeyen en eski rünik alfabedir. Rünik alfabelere ilk altı harflerinden ötürü *futhark* adı verilir.

KİRİL

Günümüzde Rusya ve doğu Avrupa'da kullanılan bu alfabenin 900 yılında azizler Cyril ve Methodius tarafından Yunan alfabesinden geliştirildiği düşünülmektedir. Başlangıçta Glagolitik adı verilirken sonradan Aziz Cyril'in adıyla anılmaya başlamıştır.

AYRICA BAKINIZ
Resim yazı, *sf. 300–03*
İşaret dili ve sinyaller, *sf. 330–31*

ARAP

Nabatae Arami alfabesinden İ. Ö. 4. yy'da, büyük ölçüde Arapçada daha çok kullanılan ünsüzlerin okunmasını kolaylaştırmak üzere mevcut harflerin üzerinenoktaeklenmesiylegeliştirilmiştir. Bugün Latin ve Çin alfabelerinden sonra dünyada en çok kullanılan üçüncü alfabedir.

BRAHMİ

Hindistan'da İ. Ö. 6. yy'da Arami ya da Sami alfabesinden doğmuştur. Aralarında Devanagari, Bengal, Khmer, Tibet ve Burma olmak üzere pek çok Asya (özellikle Hint) alfabesinin öncüsüdür.

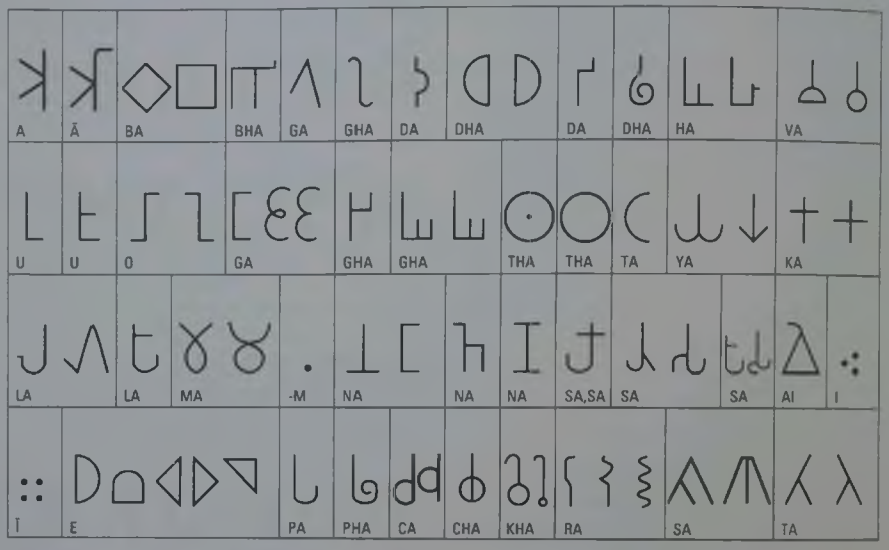

DEVANAGARİ

11. yüzyılda kutsal dil Sanskrit'in yazıya geçirilmesi için Brahmi'den alınarak geliştirilmiş çağdaş bir Hint alfabesidir. O zamandan beri de Hindi, Sindhi, Marathi ve diğer dillere uyarlanmış, 260 milyon kullanıcıyla Hindistan'ın en yaygın (dünyanın da 4. en çok kullanılan) alfabesi olmuştur.

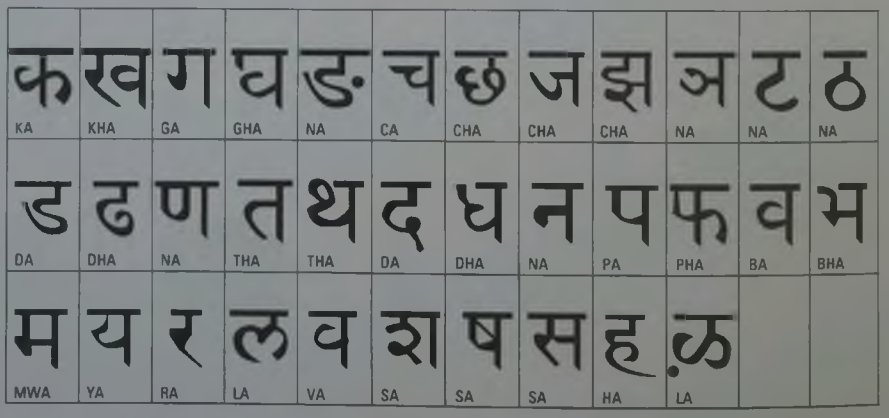

KHMER

Khmer (Kamboçya) alfabesi 7. yüzyılda Brahmi'den türemiştir. Hece sistemine dayanmasıyla dünyanın en uzun alfabesidir. Her ünsüz, alabileceği bütün şekillerde gösterilir. Burada yer almayan bir dizi de ünlü vardır.

ÇİN HAN

İ.Ö. 1500'lere tarihlenen Çin yazısı bugün hâlâ kullanılan en eski yazı sistemidir. Alfabe değil, logografi; piktogramlarla logogramların (bütün sözcüğü temsil eden soyut semboller) burada birkaç örneği görülen bir bileşimidir.

MORSE

1830-40'larda ABD'li sanatçı ve mucit Samuel Morse nokta ve çizgilerden oluşan ünlü Mors alfabesini geliştirdi. Bu alfabede en sık kullanılan harfler en kısa biçimde şifrelenir. Tarihi ilk mesaj İncil'den bir cümleydi ve 24 Mayıs 1844'te gönderildi.

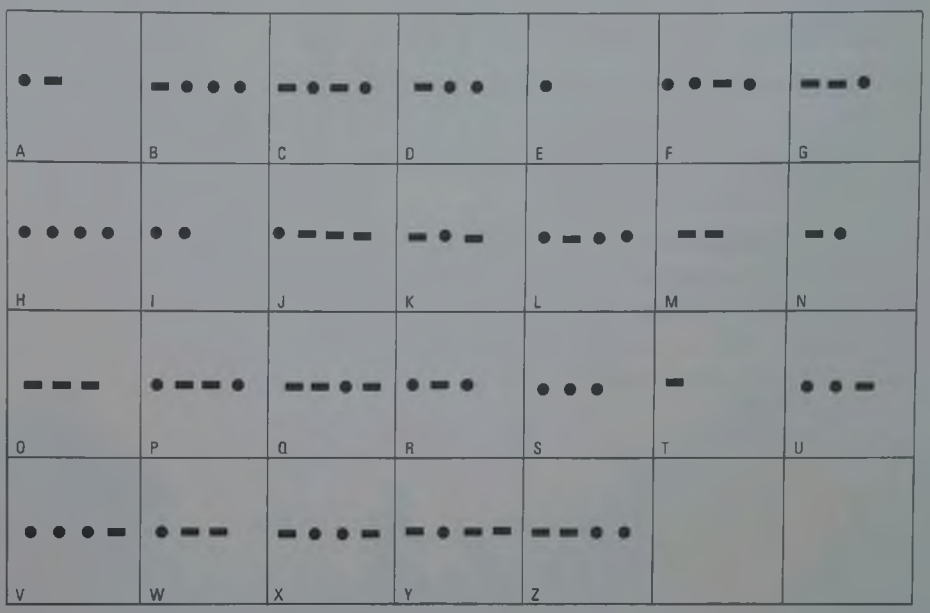

BRAILLE

1821'de Fransız eğitimci, üç yaşından beri gözleri görmeyen Louis Braille tarafından geliştirildi. Braille, Charles Barbier'nin Napolyon ordusunun karanlıkta sessizce haberleşmesini sağlamak üzere tasarladığı sistemden yararlanmıştı; onu harflerin yerine geçen altı kabartma nokta ile geliştirdi. Bu sistem görme özürlülerin standart yazılı iletişim biçimi olmuştur.

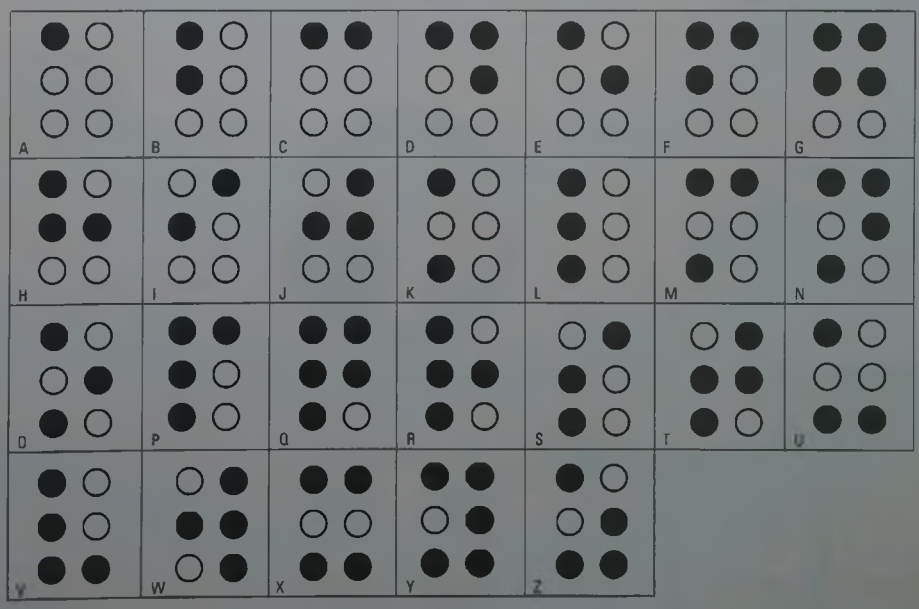

AYRICA BAKINIZ
Sayılar, *sf. 294–97*
Resim yazı, *sf. 300–03*

ULUSLARARASI İŞARETLER

Resimler dil sınırlarını sözcüklerin yapamadığı bir biçimde aşar. Sözgelimi üzerine kırmızı bir çizgi çekilmiş sigara dünyanın her tarafında "Sigara İçilmez" olarak anlaşılan bir işarettir. Trafik ve diğer kamusal enformasyon işaretlerinde olduğu gibi bir talimatı açıkça ve sözcükler olmaksızın iletirler. Daha karmaşık fikirler de müzik ve matematik notasyonu gibi uluslararası kabul edilmiş sembol sistemleriyle sözel olmayan biçimde iletilebilir.

KAMUSAL ENFORMASYON İŞARETLERİ

Azami görsel etki yaratmak üzere tasarlanmış trafik ve kamusal enformasyon işaretleri basit, açık anlamlı imgelerden yararlanır ve uyarı, talimat ve yön iletiminde biçim ve renkleri de içine alan, bilinçaltına da yönelik olduğunu söyleyebileceğimiz bir sistemdir.

Uyarı: Baklava biçimi ve sarı fon (burada, yol daralır.)

Uyarı: Üçgen ve kırmızı kenar (burada, yaya geçidi)

Yasaklayıcı: Daire ve kırmızı kenar (burada motorlu taşıtlar giremez)

Zorunlu: Daire ve mavi fon (burada tek yön)

Bilgilendirici: Dikdörtgen (burada, restoran)

Güvenlik bilgisi: Yeşil dikdörtgen (burada, ilkyardım)

TEHLİKELİ MADDE UYARI İŞARETLERİ

Bu tür maddeler taşıyan bütün karayolları ve raylı sistem araçları söz konusu kimyasalı ve kaza halinde başvurulabilecek acil durum hizmetlerini belirten bir uyarı işareti bulundurmak zorundadır.

PATLAYICI

YANICI

RADYOAKTİF

ZEHİRLİ

HAVA DURUMU SEMBOLLERİ

Televizyondaki hava durumu sembolleri aşikârdır (*bkz. aşağıdaki şekiller*). Ancak Dünya Meteoroloji Örgütü daha karmaşık bir sistem oluşturmuştur. Burada yağmur, kar, çiseleme vb. için kullanılan semboller her yağış tipinin yoğunluk derecesini temsil eden çeşitli yer değiştirmelerle düzenlenir.

ARALIKLI HAFİF YAĞMUR

SÜREKLİ HAFİF YAĞMUR

ARALIKLI ORTA KUVVETTE YAĞMUR

SÜREKLİ ORTA KUVVETTE YAĞMUR

SÜREKLİ YOĞUN YAĞIŞ

HAFİF SAĞANAK

ORTA KUVVETTE SAĞANAK

YOĞUN SAĞANAK

KAR

ÇİSENTİ

TORNADO

DONDURUCU YAĞMUR

DONDURUCU ÇİSENTİ

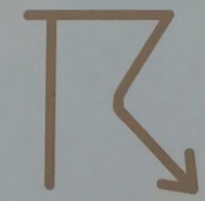
GÖK GÜRÜLTÜLÜ FIRTINA

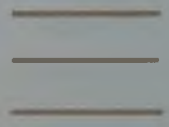
SİS

DURAĞAN CEPHE

PUS

SOĞUK CEPHESİ

KAPALI CEPHE

SICAK CEPHESİ

GÜNEŞLİ

PARÇALI BULUTLU

HAFİF YAĞMUR

YOĞUN KAR

GÖK GÜRÜLTÜLÜ SAĞANAK

DOLU

PAKETLEME

Kolayca zarar görebilir eşya ve navlun bütün dünyada tanınan sembollerle etiketlenir.

KIRILACAK EŞYA

KURU KALACAK

YUKARI BAKACAK

AYRICA BAKINIZ

Kafa ganimetleri, *sf. 110–11*
Şekiller, *sf. 284–89*

MATEMATİK SEMBOLLERİ

Matematik sembolleri yüzyıllar içinde gelişmiştir. "+" ve "−" işaretleri ilk kez 15. yy'da Alman matematikçi Johannes Widman'ın kitabında; "=" ve "√" 16 yy'da; "x" ile "÷" de 17. yy'da ortaya çıktı.

ARTI

EKSİ

ÇARPI

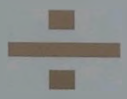
BÖLÜ

EŞİT

EŞİT DEĞİL

YAKLAŞIK OLARAK EŞİT

'DEN BÜYÜK

'DEN BÜYÜK YA DA EŞİT

'DEN KÜÇÜK

'DEN KÜÇÜK YA DA EŞİT

KAREKÖK

BİRİN KARESİ

PARALEL

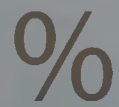
YÜZDE

BİR DERECE

TOPLAM

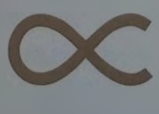
ORANLA

SONSUZLUK

Pi

PARA BİRİMİ SEMBOLLERİ

Bu semboller çoğunlukla birim adının ilk harfini taşır ve standart harften ayırt edilmesi için ortasından bir çizgi geçer.

Avro (Avrupa)

Pound sterlin (İngiltere ve bağlı devletler; Mısır, Ürdün, Suriye)

Dolar (ABD ve kullanan diğer ülkelerin adı başına kısaltılıp eklenir)

Yen (Japonya)

Yuan Renminbi (Çin)

Rupi (Hindistan, Mauritius, Nepal, Sri Lanka)

Peso (Güney Amerika)

Rial (Ortadoğu)

Naira (Nijerya)

Ruble (Rusya, Belarus)

Kron (Danimarka)

Baht (Tayland)

SPOR SEMBOLLERİ

Trafik sembolleri gibi açık basit bir imge bütün dil engellerini aşarak içeriğini ifade eder. Burada pek çok siyah ikon figürünce oynanan sporlardan dokuz örnek görüyorsunuz.

BOWLİNG

GOLF

TENİS

YÜZME

HALTER

KAYAK

BİSİKLET

JİMNASTİK

KOŞU

MÜZİK NOTASYONU

Ses perdesi beşli nota çizgisi üzerindeki konumla belirtilir; yüksek perdeler sol, alçak perdeler de fa anahtarı üzerindedir. Süre nota ya da durak işaretiyle gösterilir. Bemol ya da diyezler perdeyi değiştirir, diğer semboller de ses yüksekliğini işaret eder.

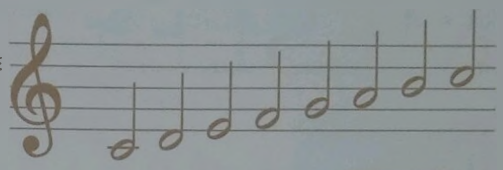
SOL ANAHTARI VE PORTEDE 8 NOTALI OKTAV

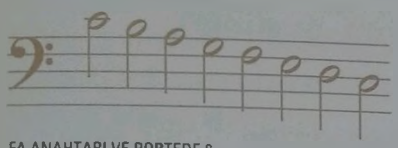
FA ANAHTARI VE PORTEDE 8 NOTALI OKTAV

KISA

KISA SUS

BİRLİK NOTA

BİRLİK SUS

İKİLİ NOTA

İKİLİ SUS

ÇEYREK NOTA

ÇEYREK SUS

SEKİZLİK NOTA

SEKİZLİK SUS

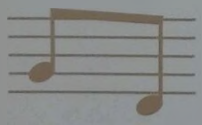
BAĞLI NOTALAR

NOKTALI NOTA

BEMOL

DİYEZ

ÇİFT BEMOL

ÇİFT DİYEZ

PİYANONUN BEYAZ TUŞU

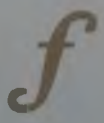
FORTE (YÜKSEK SESLE ÇALINACAK)

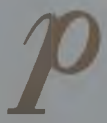
PIANO (YUMUŞAK ÇALINACAK)

FORTISSIMO (ÇOK YÜKSEK)

KREŞENDO (YAVAŞÇA YÜKSELECEK)

DIMINUENDO (YAVAŞÇA ALÇALACAK)

DUYGU İKONLARI

Duygu ikonları (emoticon) yazılı mesajda duyguların iletiminde kullanılır. İlk semboller Carnegie Mellon Üniversitesi'nden Scott Fahlman tarafından 1982'de önerilmiştir.

:-) YA DA :)
GÜLÜMSEME

!-(
GÖZÜNÜ MORARTMA

:-{}
ÖPÜCÜK YOLLAMA

:'(YA DA :'-(
AĞLAMA

:*)
SARHOŞ

:-(YA DA :(
KAŞ ÇATMA, ÜZÜNTÜ

:-x
ÖPÜCÜK

:-D
GÜLME

:-#
DUDAKLARIM MÜHÜRLÜ

@}->--
GÜL

:-/
ŞÜPHELİ

8-)
GÜNEŞ GÖZLÜĞÜ

;-) YA DA ;)
GÖZ KIRPMA

:-0 YA DA :0
VAY CANINA

AYRICA BAKINIZ
Resim yazısı, *sf. 300–03*

MESLEKİ SEMBOLLER

Mesleki ve ticari semboller bire bir anlamdan belirli meslekleri temsil eden dolaylı anlama (pretzel'in fırın, eskülapın tıbbı simgelemesi gibi) uzanan üç ana sınıfa ayrılır. Kalite kontrol sembolleri ürünlerin belirlenmiş saflık ölçülerini ya da etik standartları karşıladığını, uygunluk işaretleriyse düzenleyici kuruluşun güvenlik standartlarının yerine getirildiğini gösterir.

MESLEK SAHİPLERİ

Neden bazı işlerle meslekler evrensel sembollerle temsil edilirken diğerlerinin edilmediğinin makul bir açıklaması yoktur. Burada belirli bir uğraşı ifade eden sembollerle arkalarında yatan kapalı ya da açık anlamlardan bazı örnekler bulacaksınız.

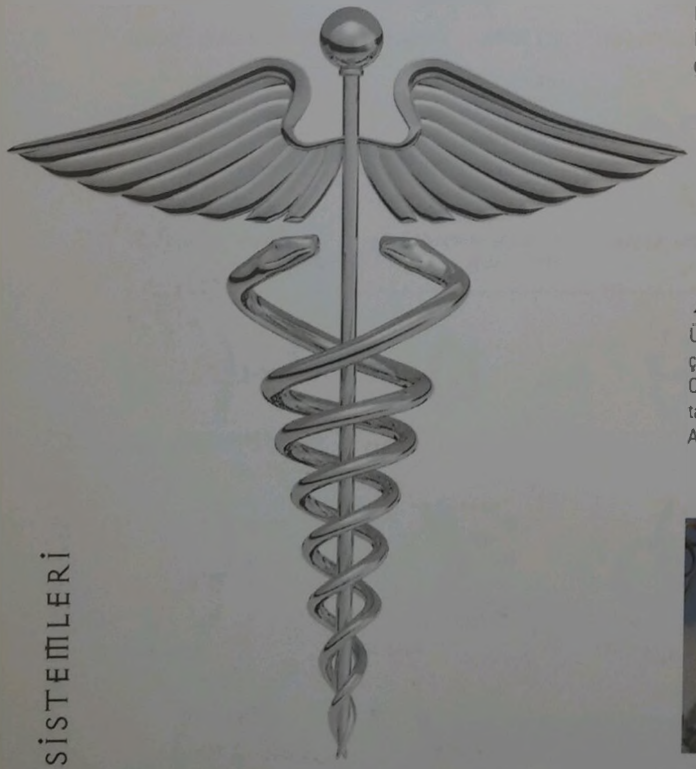

▲ Tıp mesleği
Yunan tanrısı Hermes'in (Romalıların Merkür'ü) uyku bahşettiği sihirli asası eskülap üzerinde şifa ve zehir ile hastalık ve sağlık sembolü değneğe ikiz yılanlar dolanmıştır.

▲ Kızılhaç
İnsani yardım alanında çalışanlar için korumanın sembolü olarak Kızılhaç'ın kurucusunu onurlandırmak üzere İsviçre bayrağının, renkleri tersine çevrilmiş bu şekli benimsenmiştir.

▲ Diş hekimliği
Üçgen ve daire bir arada pek çok kültürde sağlık sembolüdür. Ortadaki ikon Yunan sağlık tanrısı Asklepios'un (Roma'da Aesculapius) asasıdır.

▲ Berber
Beyaz sarmal, berberlerin hacamat yaptığı günlerde müşterilerin sıkıca kavradığı direğe sarılı beyaz sargıları temsil eder. Bu sembolde sülük kabıyla kan da yerlerini almıştır.

▲ Eczane
Eczacıların sembolü, doktorların reçete üzerine düştüğü nottaki R harfinin stilize bir şeklidir. Latince *reçete* sözcüğünün kısaltılmasıdır.

▲ Hukuk
Adalet sembolü olarak teraziye Eski Mısır, Yunan, Roma, Hıristiyan ve İslam düşüncesinde rastlanır. Terazinin bir kefesinde kanıt ve iyi işler, diğerinde kötülük vardır.

▲ Fırın
Pretzel Avusturya ve Almanya'da bire bir bir fırın sembolü oldu ve ardından bütün Avrupa ve ABD'de yayıldı.

▲ Rehinci
Bu sembole ilişkin birkaç teoriden biri, rehincilerin kendilerine simge olarak üç altın küre seçtikleri, çünkü rehin bırakılan eşyaların geri alınma olasılığının ikiye bir olduğudur.

KALİTE KONTROL

Değerli metallere saflıklarını kanıtlar semboller basmanın geçmişi 14. yüzyıla dayanır. İngiltere'de bu semboller, testin yapıldığı kuyumcular odasına Goldsmith's Hall) atfen *hallmark* adıyla bilinir. O zamanlardan beri kalite sembolü kullanımı deriden yumurtaya pek çok ürüne yayılmıştır.

Som gümüş: En az %92,5, Lizbon'da vurulmuş damga

Gümüş: Fransız, 1797 yılından

Som gümüş: En az %92,5, Fin malı

Gümüş: Dublin tetkik dairesi damgası

Gümüş: En az %83, İsveç malı

Gümüş: %90 İtalya'da basılmış damga

İsveç devlet denetleme damgası

Som gümüş: En az %92,5

Platin: En az %95

Londra tetkik ofisince tasarlanmış işaret

Platin: Dublin tetkik dairesince vurulmuş damga

Gümüş: Britanya standardı, en az %95,8

Altın: Dublin tetkik dairesi damgası

Altın: 18 karat, en az %75, Lizbon'da yapılmış

Uluslararası yün kuruluşu: %100 saf yeni yün

Saf pamuk

Organik çiftçilik ürünleri

Organik çiftçilikte toprak kuruluşu standartlarına uygun

Organik ürün

Gerçek deri

İngiliz yumurta enformasyon servisi logosu

Adil ticaret vakfı etik ticaret standartlarına uygun

STANDARTLARA UYGUNLUK

Çoğu ülkenin mal ve hizmetlerin nitelik, güvenlik, çevreye etki ve diğer faktörler konusunda ölçütler belirleyip ölçen standart kuruluşları bulunur. Bu standartları karşılayan ürün ve hizmetler uygun kuruluşun sembolünü taşımaya hak kazanır.

Avustralya Standartlar Birliği

İngiliz Standartlar Kuruluşu

Avrupa Birliği Konseyi

Dansk Elmaterial Kontrol (Danimarka)

Kanada Standartlar Birliği

Çin Zorunlu Belgeleme Programı

AYRICA BAKINIZ
Yılanlar, *sf. 66–67*
İnsan bedeni, *sf. 112–15*
Şekiller, *sf. 284–89*

MARKALAR VE LOGOLAR

Marka logolarının kökeni binlerce yıl geriye gider. Eski Mısırlılar, Yunanlı ve Romalılar çanak çömlek ya da tuğla gibi malların üzerine kim tarafından yapıldıklarının damgasını basarlardı. Ortaçağ'da loncalar uygulamanın sınırlarını genişletti.

19. yüzyılda ticari markalar yalnızca köken işareti değil, marka ya da imza olarak da görülmeye başladı. Bu da markanın mal ve hizmetlerin ya da onları üretenlerin "kişiliğini" yansıttığına dair çağdaş kanının doğmasına yol açtı.

▲ **Oxfam International**
İsim 1942'de Nazi işgali altındaki Yunanistan'a yardım için kurulan Oxford Açlık Yardımı Komitesi'nden oluşturulmuştur. Logo baş ve omuzları temsil eden stilize "O" ve "X" harflerinden meydana gelir.

▲ **WWF**
Doğal Hayatı Koruma Vakfı (World Wildlife Fund), hayvanat bahçesinin dev pandası Chi Chi'nin dünyaca ünlü olduğu 1961'de Londra'da faaliyete geçti. Kuruculardan Sir Peter Scott, pandanın sevimliliğini vurgulayan orijinal logoyu tasarladı.

▲ **CND**
Nükleer Silahsızlanma Kampanyası (The Campaign for Nuclear Disarmament) logosu 1958'de ilk Aldermaston barış yürüyüşü sırasında ortaya çıktı. Daire hayatı simgelerken çizgiler de "ND"nin (nükleer silahsızlanma) semafordaki kol pozisyonunu temsil ediyor.

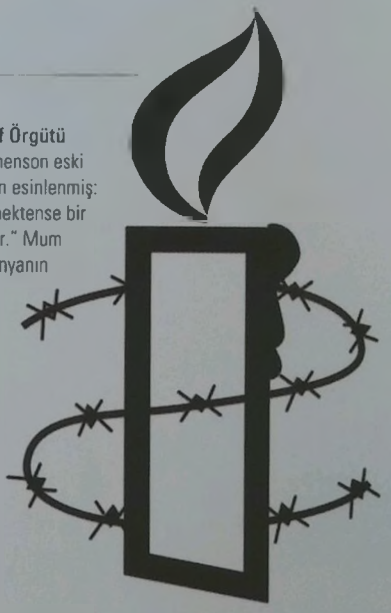

▶ **Uluslararası Af Örgütü**
Kurucusu Peter Benenson eski bir Çin özdeyişinden esinlenmiş: "Karanlığı lanetlemektense bir mum yakmak yeğdir." Mum umut, destek ve dünyanın araştırıcılığının ışığını simgeliyor, dikenli telse zulmün temsili.

◀ **Avrupa Birliği**
Resmi tanımdan: "Batı dünyasının mavi göğüne karşı yıldızlar, birlik sembolü bir halka içindeki Avrupa halklarını temsil etmekte. Sayıları, tamamlanmışlık ve kusursuzluk sembolü olan 12'de değişmeksizin kalmalı."

▶ **İnterpol**
Küre bu polis kuruluşunun bütün dünyadaki etkinliğini, zeytin dalları barışı, kılıç eylemi, terazi de adaleti simgeliyor. "OIPC" ve "ICPO", Uluslararası Kriminal Polis Organizasyonu adının İngilizce ve Fransızca kısaltmaları.

◀ **Olimpiyat halkaları**
Halkalar sporda Afrika, Amerika, Asya, Avrupa ve Okyanusya birliğini simgeliyor. Renkler (beyaz alan da dahil), halkaların 1913'te tasarlandığı sırada yarışan ülkelerin ulusal bayraklarında yer alanlar.

▲ **Birleşmiş Milletler**
BM logosu barışta birleşmiş dünyayı simgeler. Resmi BM renklerindeki yerkürenin kutuplardan alınmış izdüşümünde, dünyanın çoğu kara parçası görülmekte. Dünya, evrensel barış simgesi zeytin yapraklarıyla kuşatılmış.

▲ **Dünya Sağlık Örgütü**
Örgütün logosu, üzerinde Eskülap (Yunan ilaç ve şifa tanrısı Asklepios'tan) asası olan BM logosundan oluşuyor. Asklepios çoğunlukla etrafına yılanlar dolanmış hekim değneğiyle tasvir edilirdi.

▲ **FedEx**
"E" ile "X" arasındaki ileriye yönelik ok Federal Express'in hız ve dakikliğini simgeler. Tasarımcının oku gizlemedeki ekonomik ifadesiyle FedEx sembolü yakın tasarım tarihinin en iyi sekiz logosu arasında yerini almıştır.

▲ **Guinness**
Arp Kelt kültürünün önemli bir parçasıydı. Kral Brian Boru'nun arpi 13. yüzyıldan beri İrlanda'nın sembolü olmuştur. Guinness onu 1862'de benimsedi. İmgenin yönü ulusal armadakinin ayna karşıtıdır.

◀ **Microsoft Windows**
Windows ismi, kullanıcının fare kullanımıyla gezineceği grafik "ortamlardan" (pencereler) gelir -1980'lerde ortaya atıldığında devrimci bir konsept idi. Dört renkli kanatlarıyla stilize bir pencereden oluşan logosu bire bir sembolizm sunar.

▲ **BMW**
Bu logo BMW'nin bir havacılık motor üreticisi olan kökeni anısınadır. Damalı yuvarlak, Bavyera bayrağından (BMW'nin eyaleti) alınmadır ve mavi bir gökte dönen beyaz uçak pervanesini temsil eder.

▲ **Mercedes Benz**
Üç köşeli yıldız mucit Gottlieb Daimler'in karada, havada ve suda giden motorlu araçlar yapma düşünü simgeler. Daimler otomobilleri, bir yönetim kurulu üyesinin kızının ismi olan Mercedes adıyla pazarlandı. 1926'da Daimler şirketinin Benz ile birleşmesinden sonra da yıldız korundu.

▲ **Ferrari**
Siyah aygır 1.Dünya Savaşı'nda İtalyanların as pilotu Francesco Baracca'nın onuruna seçilmiştir. Onun uçağında yer alan bu sembol Ferrari kullanıcılarını da zafere götürecek bir uğur simgesi olarak düşünüldü. Sarı, Ferrari'lerin imal edildiği Modena'nın rengidir.

▲ **Peugeot**
Franche-Comté armasından bu aslan ilk kez 1847'de Peugeot ailesinin hırdavat işinde yapılan testere bıçaklarını işaretlemede kullanıldı. Güç, esneklik ve kesiş hızı sembolüydü.

▲ **Citroën**
Peugeot gibi Citroën logosu da daha önceki bir işe dayanır. 1913'te André Citroën dişli çarklar üretmeye başladı. Çift V ile simgelenen bir çifte sarmal tasarımının da öncüsü oldu.

AYRICA BAKINIZ
Memeliler, *sf. 52–55*
Yuva, *sf. 238–41*
Müzik aletleri, *sf. 274–75*
Şekiller, *sf. 284–89*

ARMA AMBLEMLERİ

En karmaşık ve zengin çağrışımlı sembol kullanımlarından biri de Ortaçağ şövalyelerinin savaşta tanınmak için taktıklarından doğan armalardır. Armanın ana unsuru çeşitli renk, şekil ve amblemlerle bezeli kalkandır.

RENKLER VE ŞEKİLLER

Kalkan çeşitli şekillerle bölünebilir. Bunlar çoğunlukla sembolik renklerdir. Siyah; ihtiyat, keder, beyaz/gümüş; masumiyet, barış. Mavi; sadakat. Kırmızı; metanet. Yeşil; sevgi, umut, sevinç. Ya da altın/sarı; inanç, şan. Mor; kraliyet, adalet gibi.

Çubuk
Genellikle askerin omuz kemeri ya da hücum merdivenini temsil ettiği söylenir. Ters çevrildiğinde piçlik işareti olarak bilinir.

Ters V
Koruma sembolüdür. Kalkanın kenarlarına dokunmayan ve tepesine dokunan çeşitleri vardır.

Haç
Armacılıkta yüzden fazla haç tipi vardır. Hıristiyan sembolü olanı çarmıhtan türetilmiş ve Haçlı Seferleri sırasında kullanılmıştır. En eski arma şekillerinden biridir.

Kemer
Kimi armacılar bu şeklin kökenini askeri kuşağa bağlasa da daha az romantik olanlar onun eski kalkanların yapısını yansıtmaktan ibaret olduğu görüşündedir.

Çubuk
Savunmada çit olarak kullanılan sivri uçlu tahta kazıklardan geldiği söylenen bu şekil askeri güç ve dayanıklılık sembolüdür.

Temel direği
Genellikle askeri köprülerin temel kazığını temsil ettiği söylenen bu şekil, yukarıdaki kemer gibi eski kalkan biçimlerinden de gelmiş olabilir.

Yuvarlak (Roundel)
İkinci dereceden bir şekil olan yuvarlak güvenilirlik sembolüdür.

YAYGIN AMBLEMLER

Antilop
Antilop zor öfkelenen ama tahrik edildiğinde de gazaba gelen kişiyi simgeler. Özveri ve koruyuculuğun da sembolüdür.

Leopar
Armacılıkta leopar ile aslan aynı anlama gelebilir. Her ikisi de cesaret simgesi ve kraliyet armalarında yaygındır.

Pelikan
Çoğunlukla yavrularını kanıyla beslemek üzere bağrını parçalar halde tasvir edilen pelikan merhamet ve özveri sembolüdür.

Tazı
Köpek vefa ve sadakat sembolüdür. Tazıysa özellikle bir çeviklik ve asalet simgesi.

Erkek geyik
Erkek geyik barış ve uyum simgesidir.

Kırmızı el
Ulster'in bu sembolünü baronlar kullanır. Ulster'i kopuk eliyle zapt eden bir krala ilişkin efsaneden gelmektedir.

Çapa
Bir Hıristiyan umut amblemi olan çapa sebat ve güvenliği de simgeler. Denizcilik kuruluşlarının armalarında sıklıkla yer alır.

Av borusu
Borazan (*bkz. yukarıdaki şekil*) ile av borusu, avcılık soyluların boş zaman uğraşı sayıldığından asalet sembolüdür.

Eyer
Binicilik (dolayısıyla kişinin ülkesini kurtarmaya hazır oluş) sembolü olan eyer daha düz bir anlamla Eyerciler Topluluğunun amblemidir.

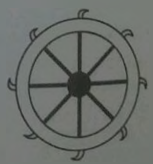

Teker
En bilinen hali Azize Catherine'in üzerine gerilerek şehit edildiği teker (*bkz. yukarıdaki şekil*) ya da araba tekerleri olan bu amblem talihi simgeler.

HAYVAN DURUŞLARI

Couchant
Başı yukarıda uzanmış bir hayvan.

Dormant
Başı ön ayaklarına dayalı uzanmış bir hayvan.

Göğsü açık
İzleyene açık kanatlar ve pençelerle başı bir yana çevrili bakan bir kuş (genellikle kartal). Böyle bir kartal ABD başkanlık mühründe görülür.

Gardant
Yüzü ihtiyat temsili olarak izleyiciye dönük bir hayvan. Bu oturan ve bakan aslan (ayrıca bkz. "oturur") ihtiyat ve bilgeliği simgeliyor.

Hauriant
Kuyruğu üzerinde doğrulmuş gösterilen bir balık ya da deniz memelisi (bir vakitler onlar da balık sayılırdı). Çoğunlukla sembolik olmaktan çok düz bir anlam taşır.

Naiant - Yüzer
Yüzer halde gösterilen bir balık, su memelisi ya da kuşu. Balık çoğunlukla Soyadı bir balık türünün adını çağrıştıran ailenin armasında görsel bir anlam oyunu olarak kullanılır.

Passant
Bir pençesi havada, ileri bakarak yürür halde (ayrıca bkz. "koşar") bir yırtıcı. Bu duruş kararlılığı simgeler.

Passant gardant
Yürürken bir yandan da dosdoğru izleyiciye bakan bir yırtıcı kararlılık ve ihtiyatın birleşimini simgeler.

Passant regardant
Yürürken bir yandan geri bakan yırtıcı kararlılık ve dikkat simgesidir.

Rampant
İleri doğru bakarken arka ayakları üzerinde duran bir yırtıcı. Bu duruş yüce gönüllülük simgesidir.

Rampant gardant
Arka ayakları üzerine dikilmiş, izleyiciye bakan bir yırtıcı yüce gönüllülük ve ihtiyat sembolüdür.

Rampant regardant
Omzunun üzerinden geriye bakarken arka ayakları üzerinde dikilmiş yırtıcı yüce gönüllülük ve dikkati simgeler.

Saliant - Atlar
Aslan ya da kurt gibi bir hayvan yiğitliği simgeleyen bir tavırla sıçrar ya da atlarken gösterilir.

Sejant - Oturur
Oturur halde gösterilen bir hayvan adalet, bilgelik ve basiret sembolüdür. Sırt sırta oturan iki hayvan çeşitlemesi de vardır.

Statant
Bir hayvan (ya da leylek, balıkçıl gibi bir kuş) dört (veya iki) ayağı üzerinde durur haldedir. Hayvan imgesi söz konusuysa savaşa hazır oluş anlamına gelir.

Trippant - Koşar
Bir av hayvanı (karaca ya da erkek geyik gibi) ön ayaklarından birini kaldırmış koşarken gösterilir. Yürür pozisyonla aynıdır ancak yalnızca av hayvanlarında uygulanır.

Volant - Uçar
Uçan bir kuş faziletle kazanılan asaleti simgeler. Bu pozisyon eyleme hazır oluşu da temsil eder.

DOĞUM SIRASI

Ailenin armasını taşımaya hak kazanmış iki ya da daha fazla oğlu ayırt etmek üzere bir doğum sırası işaretler sistemi geliştirilmiştir. Oğulların oğullarıyla işarete bir işaret daha eklenir. Örneğin üçüncü oğlun beşinci oğlu için yıldıza bir halka ilave edilir.

İLK OĞUL: ÜÇLÜ ETİKET

İKİNCİ OĞUL: HİLAL

ÜÇÜNCÜ OĞUL: YILDIZ

DÖRDÜNCÜ OĞUL: ÇATALKUYRUK

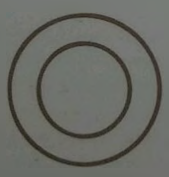

BEŞİNCİ OĞUL: HALKA

ALTINCI OĞUL: FLEUR DE LYS/SÜSEN

YEDİNCİ OĞUL: GÜL

SEKİZİNCİ OĞUL: AYRIK UÇLU HAÇ

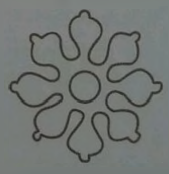

DOKUZUNCU OĞUL: SEKİZ YAPRAKLI

AYRICA BAKINIZ
Memeliler, *sf. 52–55*
Kuşlar, *sf. 58–61*
Kartallar, *sf. 62–63*
Su yaratıkları, *sf. 68–71*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*

ARMALAR

Tam bir arma bezeli bir kalkan ile miğfer, sorguç, draperi ve desteklerden (kalkanın iki yanındaki figürler) oluşur. Şart olmamakla birlikte sıklıkla bir de düstur bulunur. Önceleri armalar şövalyelerin zırhlarını kir ve güneşten korumak için giydiği cüppelere işlenirdi. Tarihi 12. yy'a uzanan armacılık artık aristokrasiyle sınırlı değil ve kuruluşlar, kent ve ulusların da armalarını yaratmada kullanılıyor.

▲ **Arundel**
Kent armasında armacılıkta çatalkuyruk (martlet) olarak bilinen üç kırlangıç görülüyor; yine armacılıkta sık rastlanan görsel bir anlam oyunu. Kırlangıcın Fransızcası *hirondelle*'dir ve okunuşu Arundel'i andırır.

▲ **Castleford**
Yerleşim sığ bir ırmak geçidinde kurulu kaleyle temsil edilir. Roma kökeni sorgucundan anlaşılmaktadır; yerel kömür sanayini simgeleyen bir madenci lambasıyla Roma kartalı.

▲ **Oxford**
Kalkana kentin öküzlerin geçtiği sığ geçit olan kökeni işlenmiş. Destekleri I. Elizabeth sarayının iki mensubunu temsil ediyor: Sir Francis Knollys'in siyah filiyle Henry Norreys'in yeşil kunduzu.

▲ **Sitwell**
Ana kalkan orijinal Sitwell, küçüğüyse Forbes arması. Erkek kardeşi olmayan Lady Sitwell (doğumu Forbes) armayı taşıma hakkına sahip, Lord Sitwell ise onu kendi armasına katmayı tercih ediyor.

▲ **Andorra**
Armada Andorra'nın eş-prensleri temsil edilmiş: Piskopos şapkası (Urgell Piskoposu için), üç çubuk (Foix Kontu için), dört taşıma paleti (Aragon tacı için) ve iki inek (Foix-Béarn ailesi için).

▲ **Dominik Cumhuriyeti**
Kalkanın kırmızı ve mavi bölümleri ulusal bayrağı yansıtıyor. Merkezdeki haç milli dinin temsili. Bir İncil John 8:32 babına açılmış: "Hakikat sizi özgürleştirecek."

◀ **Zambiya**
Dalgalı çizgiler Victoria Şelalesinin beyaz sularını simgeliyor. Altın bir kartal olan sorguç özgürlük ve gelecekten umudu temsil ediyor. Destekler halktan insanlar.

◀ **Ekvador**
Armada Chimborazo Dağı, Guayas Irmağı, bir tekne (ticaret) ve güneş (Kolomb öncesi gelenekleri) temsil edilmiş. Sorguç güç ve cesaret sembolü bir akbabadan oluşuyor, palmiye ve defne yapraklarıysa barış ve onurun simgesi.

▲ **Sorbonne**
Mühür Sorbonne'un dinsel kökenlerini yansıtıyor. Ortaçağ'da universitatis "lonca" anlamına da gelirdi, dolayısıyla düstur da "Paris hoca ve edipler loncası" anlamında.

▲ **Sydney Üniversitesi**
Bilgiyi simgeleyen açık kitap Oxford Üniversitesini de temsil ediyor. Kraliyet aslanıysa Cambridge simgesi. Dört yıldız, güney yarıküreden görülen Güney Haçı takımyıldızının temsili.

▲ **Heidelberg Üniversitesi**
Sorbonne'da olduğu gibi mühürde üniversitenin Ortaçağ mimarisi ve dinsel kökenleri yansıtılmış. İlk adı Ruprecht Karls Üniversitesi olan Heidelberg, Almanya'nın en eski eğitim kurumu.

▲ **Cambridge Üniversitesi**
1573'te alınan armada bir haç (Hıristiyanlık), dört passant gardant aslan (kararlılık ve ihtiyat) ve bir kitap (bilgi) yer alır.

▲ **Harvard**
Üniversitenin koyu kırmızı rengindeki kalkanda bilgiyi simgeleyen ve Latince veritas (hakikat) sözcüğünün hecelendiği üç açık kitap görülür.

DOĞU ONUR NİŞANLARI

Japonya Avrupa dışındaki arma sanatı benzeri bir sembolik sorguç sistemi olan tek ulustur. Arma sanatı gibi Japon *mon* ("amblemler") sistemi de Ortaçağ aristokrasisi kaynaklıdır. Nişanlar da çoğunlukla savaşta tanınmak için takılırdı. Genellikle yuvarlak olan *mon* 'da böcek, bitki, gök cisimleri ya da ok ve gonk gibi nesne tasvirleri yer alabilir. Yuvarlak nişanlar gibi sembolik desenler bir zamanlar geleneksel Çin saray giyiminde de mevki belirtme amacıyla kullanılırdı.

KUBBE

TURP

ÇİÇEK AÇMIŞ AĞAÇ: BİR İMPARATORİÇE SORGUCU

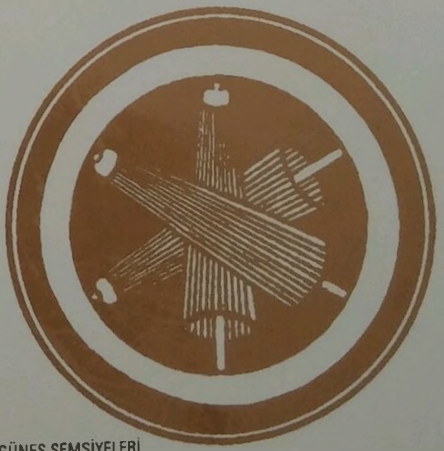

GÜNEŞ ŞEMSİYELERİ

GONK

AYRICA BAKINIZ
Memeliler, *sf. 52–55*
Çiçekler, *sf. 82–85*
Kuşlar, *sf. 58–61*
Bitkiler, *sf. 80–81*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*

GALLER PRENSİNİN ARMASI

Galler Prensinin arması Kraliçe Victoria döneminde tasarlanmış olmakla birlikte çeşitli unsurlarıyla yüzlerce yıllık tarihi temsil eder. 18 yaşına geldiklerinde Prens'in oğulları William ve Harry'ye de kendi armaları verilmişti. Her ikisinde de ana unsurlar Kraliyet Armasından türetilmiş, armalar ek olarak prenslerin annesi müteveffa Galler Prensesi Diana'nın ailesi Spencerlerin de amblemleriyle iki oğlun doğum sıralarını gösterir işaretleri de taşımaktadır.

1. ve 2. Destekçiler
Kalkanın destekçileri aslanla (cesaret) tek boynuzlu at (erdem). Her ikisinin de boyunlarında silahların hükümdarın en büyük oğluna ait olduğunu gösterir beyaz etiketler var.

3. Kalkan
Kalkanın ayrıldığı dört parça Birleşik Krallığın kraliyet amblemini temsil ediyor. Altın rengi aslanlar İngiltere hükümdarlarını simgeliyor, kızıl aslan İskoçya, arp da İrlanda'nın simgesi.

4. Prensin nişanı
Üç devekuşu tüyü Velahit Prensin nişanı. Onları mücevher kakmalı küçük bir taç çevrelemiş, altında Galler Prensinin düsturu *Ich dien* ("hizmet ediyorum") yer alıyor.

5. Galler ejderi
Prensin kuştüylerinin karşısında Galler sembolü kızıl ejder görülüyor.

6. Kraliyet miğferi
Kalkanın hemen üstünde Kraliyet miğferi bulunuyor. Her iki yanında Kraliyet ailesinin altın rengi ermin örtüsü görülüyor.

7. Kraliyet sorgucu
Armanın en tepesinde altın bir aslan yer alıyor. Büyük bir taç üzerinde, boynunda Galler Prensinin tacıyla yine beyaz bir etiket var.

8. Cornwall Dükülüğü
Galler Prensi aynı zamanda Cornwall Düküdür; küçük kalkanda 15 altın sikke ile Cornwall Düklük armesi tasvir edilmiş. Sikkeler Haçlı Seferleri sırasında hapsedilen Cornwall Dükünün kurtarmalığını temsil ediyor.

Prens William'ın arması
Beyaz bir doğuş sırası işareti olan üç uçlu etiket silahların en büyük oğla ait olduğunu göstermiyor. Kızıl denizaraığı Spencer'lerden. Bu tür deniz kabukları hiç sembolüydü.

Prens Harry'nin arması
Doğuş sırası işareti beş uçlu, genelde bir hükümdarın en büyük erkek varisi dışında bütün torunlarının kullandığından. Prens Harry'nin arması Spencerlerden üç denizaraığı taşıyor.

BAYRAKLAR

Bayraklar güçlü tanınma amblemleridir veya tabiiyet ya da boyunduruk sembolü olabilirler. Bayrak bir ulus ya da davanın yandaşlarını bir araya getiren bir unsur olabildiği gibi simgelediğine karşı çıkanların hedefi de olabilir.

Önceleri savaş alanındaki askeri birliklerin tanınması için kullanılan bayraklar artık en yaygın şekilde devletlerin simgesi olarak görülmekte. İzleyen altı sayfada uluslararası tanınmış 194 ülkenin bayrakları yer alıyor.

AFRİKA

FAS

CEZAYİR

TUNUS

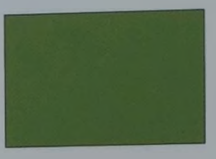
LİBYA

MISIR

SUDAN

ERİTRE

CİBUTİ

SOMALİ

UGANDA

KENYA

RUANDA

BURUNDİ

ORTA AFRİKA CUMHURİYETİ

DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ

NİJERYA

ÇAD

MORİTANYA

MALİ

SENEGAL

GAMBİYA

CAPO VERDE

GİNE-BİSSAU

GİNE

▼ Etiyopya

İtalyan sömürgecilerin 1896'da ülkeden atılmalarından bu yana sarı, yeşil ve kırmızı Etiyopya'nın renkleri olmuştur. Farklı yorumlar olmakla birlikte genellikle kırmızının bağımsızlık mücadelesinde dökülen kanı, sarının barışı, yeşilin de ülkenin bereketini simgelediği söylenir. Bu "Pan Afrika" renkleri Etiyopya'nın yolundan giden başka Afrika uluslarınca da benimsenmiştir. Beş köşeli yıldız, Süleyman Mühründen türetilmedir ve gelecek umudunu simgeler, ondan çıkan ışınlarsa Etiyopya'nın çeşitli etnik grupları arasında barış ve birliği temsil eder.

SİERRA LEONE

LİBERYA

FİLDİŞİ SAHİLİ

BURKİNA FASO

KOLOMBİYA

VENEZUELA

BENİN

NİJERYA

KAMERUN

EKVATOR GİNESİ

GUYANA

SURİNAM

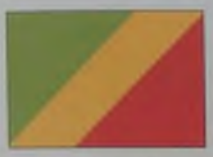
KONGO CUMHURİYETİ

ANGOLA

ZAMBİYA

TANZANYA

EKVADOR

PERU

MOZAMBİK

NAMİBYA

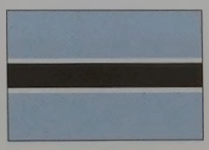
BOTSVANA

LESOTO

BREZİLYA

ŞİLİ

SEYŞEL ADALARI

KOMOROS

MADAGASKAR

MAURITIUS

BOLİVYA

PARAGUAY

GANA

TOGO

SÃO TOMÉ AND PRINCIPE

GABON

URUGUAY

ARJANTİN

MALAVİ

ZİMBABVE

SVAZİLAND

GÜNEY AFRİKA

AYRICA BAKINIZ
Renkler, *sf. 280–83*
Şekiller, *sf. 284–89*

GÜNEY AMERİKA

SİERRA LEONE

LİBERYA

FİLDİŞİ SAHİLİ

BURKİNA FASO

KOLOMBİYA

VENEZUELA

BENİN

NİJERYA

KAMERUN

EKVATOR GİNESİ

GUYANA

SURİNAM

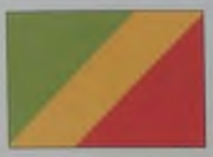
KONGO CUMHURİYETİ

ANGOLA

ZAMBİYA

TANZANYA

EKVADOR

PERU

MOZAMBİK

NAMİBYA

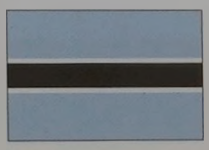
BOTSVANA

LESOTO

BREZİLYA

ŞİLİ

SEYŞEL ADALARI

KOMOROS

MADAGASKAR

MAURITIUS

BOLİVYA

PARAGUAY

GANA

TOGO

SÃO TOMÉ AND PRINCIPE

GABON

URUGUAY

ARJANTİN

MALAVİ

ZİMBABVE

SVAZİLAND

GÜNEY AFRİKA

AYRICA BAKINIZ

Renkler, *sf. 280–83*
Şekiller, *sf. 284–89*

KUZEY VE ORTA AMERİKA

KANADA

MEKSİKA

GUATEMALA

BELİZE

EL SALVADOR

HONDURAS

NİKARAGUA

KOSTA RİKA

Amerika Birleşik Devletleri

İlk ABD bayrağının (1776 tarihli) üst köşesinde İngiliz bayrağı ve başkaldıran 13 kolonin birliğini temsil eden 13 şeridi vardı. Yıldızlar ve diğer şeritler, İngiliz bayrağının yerini mavi zeminde 13 beyaz yıldızla bir dairenin aldığı ertesi yıl eklendi. O zamandan sonra, Vermont ile Kentucky'nin de Birliğe kabul edildiği 1794'deki iki yıldız, iki şerit eklenmiş halinin 26 çeşitlemesi yapıldı. 1818'de şerit sayısının 13'e (ilk eyaletleri temsilen) dönmesine, yıldızlara da sadece dört yeni eyaletin eklenmesine karar verildi.

Bugünkü 50 eyaleti temsil eden 50 yıldız

İlk 13 eyaleti temsil eden 13 şerit

ST.KITTS VE NEVIS

ANTİGUA VE BARBUDA

ST.VINCENT VE GRENADINLER

BARBADOS

AVRUPA

İZLANDA

NORVEÇ

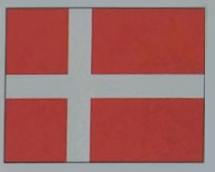
DANİMARKA

İSVEÇ

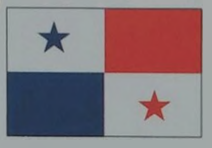
PANAMA

JAMAİKA

FİNLANDİYA

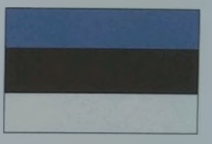
ESTONYA

KÜBA

BAHAMA ADALARI

LETONYA

LİTVANYA

HAİTİ

DOMİNİK CUMHURİYETİ

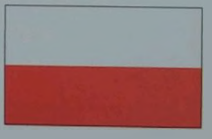
POLONYA

ALMANYA

DOMİNİKA

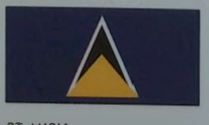
ST. LUCIA

BELÇİKA

İRLANDA

GRENADA

TRİNİDAD VE TOBAGO

FRANSA

LÜKSEMBURG

KUZEY VE ORTA AMERİKA

KANADA

MEKSİKA

GUATEMALA

BELİZE

EL SALVADOR

HONDURAS

NİKARAGUA

KOSTA RİKA

Amerika Birleşik Devletleri

İlk ABD bayrağının (1776 tarihli) üst köşesinde İngiliz bayrağı ve başkaldıran 13 kolonin birliğini temsil eden 13 şeridi vardı. Yıldızlar ve diğer şeritler, İngiliz bayrağının yerini mavi zeminde 13 beyaz yıldızla bir dairenin aldığı ertesi yıl eklendi. O zamandan sonra, Vermont ile Kentucky'nin de Birliğe kabul edildiği 1794'deki iki yıldız, iki şerit eklenmiş halinin 26 çeşitlemesi yapıldı. 1818'de şerit sayısının 13'e (ilk eyaletleri temsilen) dönmesine, yıldızlara da sadece dört yeni eyaletin eklenmesine karar verildi.

Bugünkü 50 eyaleti temsil eden 50 yıldız

İlk 13 eyaleti temsil eden 13 şerit

ST.KITTS VE NEVIS

ANTİGUA VE BARBUDA

ST.VINCENT VE GRENADINLER

BARBADOS

AVRUPA

İZLANDA

NORVEÇ

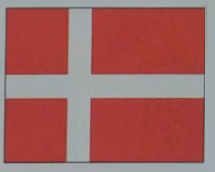
DANİMARKA

İSVEÇ

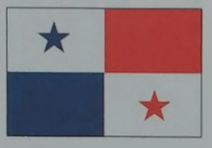
PANAMA

JAMAİKA

FİNLANDİYA

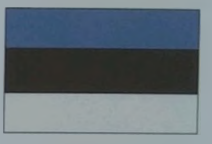
ESTONYA

KÜBA

BAHAMA ADALARI

LETONYA

LİTVANYA

HAİTİ

DOMİNİK CUMHURİYETİ

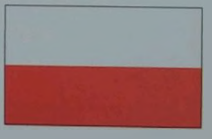
POLONYA

ALMANYA

DOMİNİKA

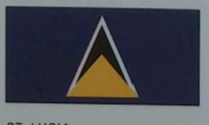
ST. LUCIA

BELÇİKA

İRLANDA

GRENADA

TRİNİDAD VE TOBAGO

FRANSA

LÜKSEMBURG

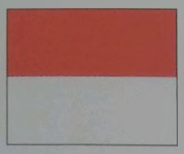

MONAKO

ANDORRA

PORTEKİZ

İSPANYA

İTALYA

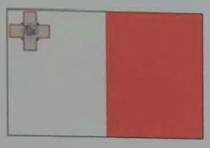

MALTA

VATİKAN

SAN MARİNO

İSVİÇRE

LİHTENŞTAYN

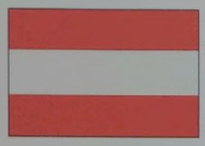

AVUSTURYA

MACARİSTAN

ÇEK CUMHURİYETİ

SLOVAKYA

SLOVENYA

HIRVATİSTAN

BOSNA-HERSEK

KARADAĞ

SIRBİSTAN

ARNAVUTLUK

MAKEDONYA

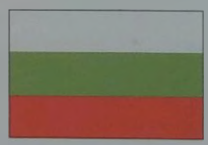

BULGARİSTAN

YUNANİSTAN

ROMANYA

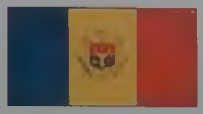

MOLDOVA

BELARUS

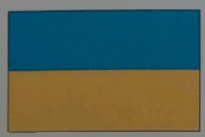

UKRAYNA

RUSYA FEDERASYONU

KOSOVO

Hollanda

Resmen 1572'de, İspanyol hakimiyetine karşı sürdürülen Seksen Yıl Savaşları sırasında benimsenen Hollanda bayrağı dünyanın en eski üç renkli bayrağıdır. O zamanlar başta olan Orange Prensinin "Prens Bayrağı" olarak bilinen turuncu, beyaz ve mavi üç renkli bayrağına dayanır. Artık bilinemeyen bir nedenden ötürü -belki daha belirgin olması ya da turuncu boya kırmızıya dönüştüğü için- bu bayrak daha sonraları bugünkü kırmızı, beyaz, mavi halini aldı. 1972'de Hollanda yeni bayrağının 400. yıldönümünü özel bir posta puluyla kutladı. Hollandalı yerleşimciler özgün Prens Bayrağının varlığını 1994'e kadar Güney Afrika'nın "Prinsenvlag" adıyla tanınan bayrağında sürdürdüler.

En eski üç renkli bayrak. Bayrakta üç renk şeridi kullanma fikri o zamandan beri ellinin üstnde ülke tarafından benimsendi.

Birleşik Krallık

İngiliz bayrağı İngiltere, İskoçya ve İrlanda hükümdarlıklarının birliğini simgeler. Halk arasında "Union Jack" olarak anılır. 1603'te İskoç kral VI. James, İngiltere kralı I.James oldu. Üç yıl sonra İngiliz ve İskoçya bayrakları beyaz zemin (İngiltere) üzerinde St. George'un kızıl haçıyla mavi zemin (İskoçya) üzerinde St. Andrew'un diyagonal beyaz haçından oluşan yeni bir Britanya bayrağında birleştirildi. 1 Ocak 1801'de İrlanda'nın Birliğe katılmasıyla St.Patrick'in kırmızı diyagonal haçı da eklendi ve bayrak günümüzdeki şeklini aldı. Birlik bayrağı Avustralya, Yeni Zelanda, Fiji ve Tuvalu bayraklarının bir parçasıdır.

AYRICA BAKINIZ
Renkler, *sf. 280–83*
Şekiller, *sf. 284–89*

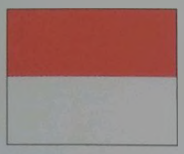

MONAKO

ANDORRA

PORTEKİZ

İSPANYA

İTALYA

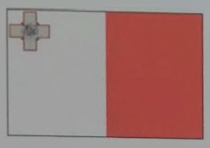

MALTA

VATİKAN

SAN MARİNO

İSVİÇRE

LİHTENŞTAYN

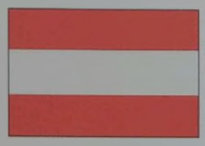

AVUSTURYA

MACARİSTAN

ÇEK CUMHURİYETİ

SLOVAKYA

SLOVENYA

HIRVATİSTAN

BOSNA-HERSEK

KARADAĞ

SIRBİSTAN

ARNAVUTLUK

MAKEDONYA

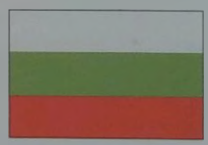

BULGARİSTAN

YUNANİSTAN

ROMANYA

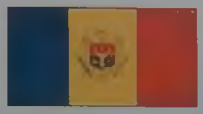

MOLDOVA

BELARUS

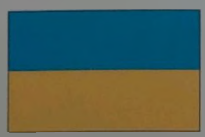

UKRAYNA

RUSYA FEDERASYONU

KOSOVO

Hollanda

Resmen 1572'de, İspanyol hakimiyetine karşı sürdürülen Seksen Yıl Savaşları sırasında benimsenen Hollanda bayrağı dünyanın en eski üç renkli bayrağıdır. O zamanlar başta olan Orange Prensinin "Prens Bayrağı" olarak bilinen turuncu, beyaz ve mavi üç renkli bayrağına dayanır. Artık bilinemeyen bir nedenden ötürü -belki daha belirgin olması ya da turuncu boya kırmızıya dönüştüğü için- bu bayrak daha sonraları bugünkü kırmızı, beyaz, mavi halini aldı. 1972'de Hollanda yeni bayrağının 400. yıldönümünü özel bir posta puluyla kutladı. Hollandalı yerleşimciler özgün Prens Bayrağının varlığını 1994'e kadar Güney Afrika'nın "Prinsenvlag" adıyla tanınan bayrağında sürdürdüler.

En eski üç renkli bayrak. Bayrakta üç renk şeridi kullanma fikri o zamandan beri ellinin üstnde ülke tarafından benimsendi.

Birleşik Krallık

İngiliz bayrağı İngiltere, İskoçya ve İrlanda hükümdarlıklarının birliğini simgeler. Halk arasında "Union Jack" olarak anılır. 1603'te İskoç kral VI. James, İngiltere kralı I.James oldu. Üç yıl sonra İngiliz ve İskoçya bayrakları beyaz zemin (İngiltere) üzerinde St. George'un kızıl haçıyla mavi zemin (İskoçya) üzerinde St. Andrew'un diyagonal beyaz haçından oluşan yeni bir Britanya bayrağında birleştirildi. 1 Ocak 1801'de İrlanda'nın Birliğe katılmasıyla St.Patrick'in kırmızı diyagonal haçı da eklendi ve bayrak günümüzdeki şeklini aldı. Birlik bayrağı Avustralya, Yeni Zelanda, Fiji ve Tuvalu bayraklarının bir parçasıdır.

AYRICA BAKINIZ
Renkler, *sf. 280–83*
Şekiller, *sf. 284–89*

AVUSTRALYA VE OKYANUSYA

AVUSTRALYA

VANUATU

FİJİ

PAPUA YENİ GİNE

SOLOMON ADALARI

PALAU

MİKRONEZYA

MARSHALL ADALARI

NAURU

KİRİBATİ

TUVALU

SAMOA

TONGA

YENİ ZELANDA

ASYA

AZERBAYCAN

ERMENİSTAN

TÜRKİYE

GÜRCİSTAN

LÜBNAN

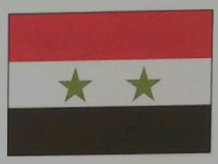
SURİYE

KIBRIS

İSRAİL

ÜRDÜN

SUUDİ ARABİSTAN

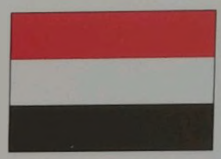
YEMEN

UMMAN

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

KATAR

BAHREYN

KUVEYT

IRAK

İRAN

TÜRKMENİSTAN

ÖZBEKİSTAN

KAZAKİSTAN

MOĞOLİSTAN

Nepal

Nepal, bayrağı kare ya da dikdörtgen olmayan tek ülkedir. Çift üçgen, rakip Nepal yönetimlerinin forslarını bir araya getirir. Mavi kenar barış ve uyumu, koyu kırmızı alanlar da cesareti simgeler. Hal Kraliyet Evini, Güneş ise Nepal'ın Rana ailesini temsil eder. Bu sembollerin yorumu değişse de forslar dalgalandıkça Nepal'in varolacağı umudunu barındırır.

Yüzyıllar boyu kırmızı fors Hindu zafer sembolü olmuştur.

AVUSTRALYA VE OKYANUSYA

AVUSTRALYA

VANUATU

FİJİ

PAPUA YENİ GİNE

SOLOMON ADALARI

PALAU

MİKRONEZYA

MARSHALL ADALARI

NAURU

KİRİBATİ

TUVALU

SAMOA

TONGA

YENİ ZELANDA

ASYA

AZERBAYCAN

ERMENİSTAN

TÜRKİYE

GÜRCİSTAN

LÜBNAN

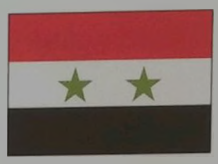
SURİYE

KIBRIS

İSRAİL

ÜRDÜN

SUUDİ ARABİSTAN

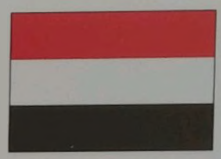
YEMEN

UMMAN

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ

KATAR

BAHREYN

KUVEYT

IRAK

İRAN

TÜRKMENİSTAN

ÖZBEKİSTAN

KAZAKİSTAN

MOĞOLİSTAN

Nepal

Nepal, bayrağı kare ya da dikdörtgen olmayan tek ülkedir. Çift üçgen, rakip Nepal yönetimlerinin forslarını bir araya getirir. Mavi kenar barış ve uyumu, koyu kırmızı alanlar da cesareti simgeler. Hal Kraliyet Evini, Güneş ise Nepal'ın Rana ailesini temsil eder. Bu sembollerin yorumu değişse de forslar dalgalandıkça Nepal'in varolacağı umudunu barındırır.

Yüzyıllar boyu kırmızı fors Hindu zafer sembolü olmuştur.

KIRGIZİSTAN

TACİKİSTAN

AFGANİSTAN

PAKİSTAN

BUTAN

HİNDİSTAN

MALDİVLER

SRİ LANKA

BANGLADEŞ

BURMA

TAYLAND

LAOS

KAMBOÇYA

VİETNAM

MALEZYA

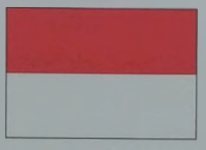

ENDONEZYA

DOĞU TİMOR

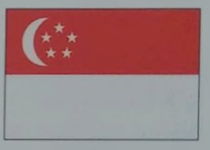

SİNGAPUR

BRUNEY

FİLİPİNLER

TAYVAN

ÇİN

KUZEY KORE

GÜNEY KORE

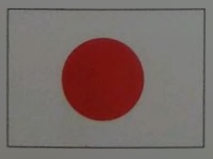

JAPONYA

DİĞER BAYRAKLAR

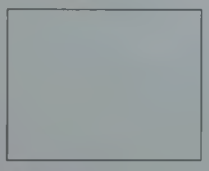

▲ **Beyaz bayrak**
Uluslararası kabul edilmiş bir ara, ateşkes ya da teslim sembolüdür. Taşıyanın korunması Cenevre Anlaşmasında yer alır.

▲ **Yeşil bayrak**
"İlerle." Bu bayrak kara ve demiryollarıyla yolun açık, devam etmenin güvenli olduğu durumlarda kullanılır.

▲ **Mavi bayrak**
Temizlik, güvenlik, hizmet ve çevre yönetimi standartlarını yerine getiren kumsallar Çevre Eğitimi Vakfı tarafından verilen bu bayrakla ödüllendirilir.

▲ **Kırmızı bayrak**
"Dur!" Çoğu durumda tehlike ve/veya dur işaretidir. Kızıl Bayrak sosyalizmin sembolüdür.

▲ **Damalı bayrak**
Yüz yılı aşkındır motor sporlarında liderin yarışı tamamladığını göstermede kullanılan bu bayrak artık bir hedefe başarıyla ulaşıldığının işareti olarak başka alanlarda da kullanılıyor.

▲ **Budist dua bayrakları**
Beş bayrak uzayı (mavi), su (beyaz), ateş (kırmızı), hava (yeşil) ve toprağı (sarı) temsil eder. Şans ve barış getirmesi için rüzgâra salınan duaları somutlaştırırlar.

AYRICA BAKINIZ

Güneş, *sf. 16–17*
Ay, *sf. 18–19*
Renkler, *sf. 280–83*
Şekiller, *sf. 284–89*

İŞARET DİLLERİ VE SİNYALLER

İşaret dilleri sembolik hareketlerden ayrılsa da ortak bir yanları da vardır. Bir jest tek bir fikri iletebilir, işaret diliyse kullananların karmaşık fikirleri sözel değil de eller yardımıyla iletebilmesini sağlayan bir jest ve işaretler sistemidir. Sağırlar için işaret dilleri 16.yy'dan itibaren geliştirilmiştir. Sözel olmayan iletişimin tercih edilir ya da elzem olduğu pek çok başka durum da vardır.

AMERİKAN İŞARET DİLİ EL ALFABESİ

El alfabeleri bir işaret dilini öğrenmede yararlı bir başlangıç noktasıdır. Ancak çoğu işaret tek tek harfleri değil, sözcükleri bütün halinde iletir. Alfabe sadece özel isimlerde ve uzmanlık terminolojisi ya da teknik dilde kullanılır

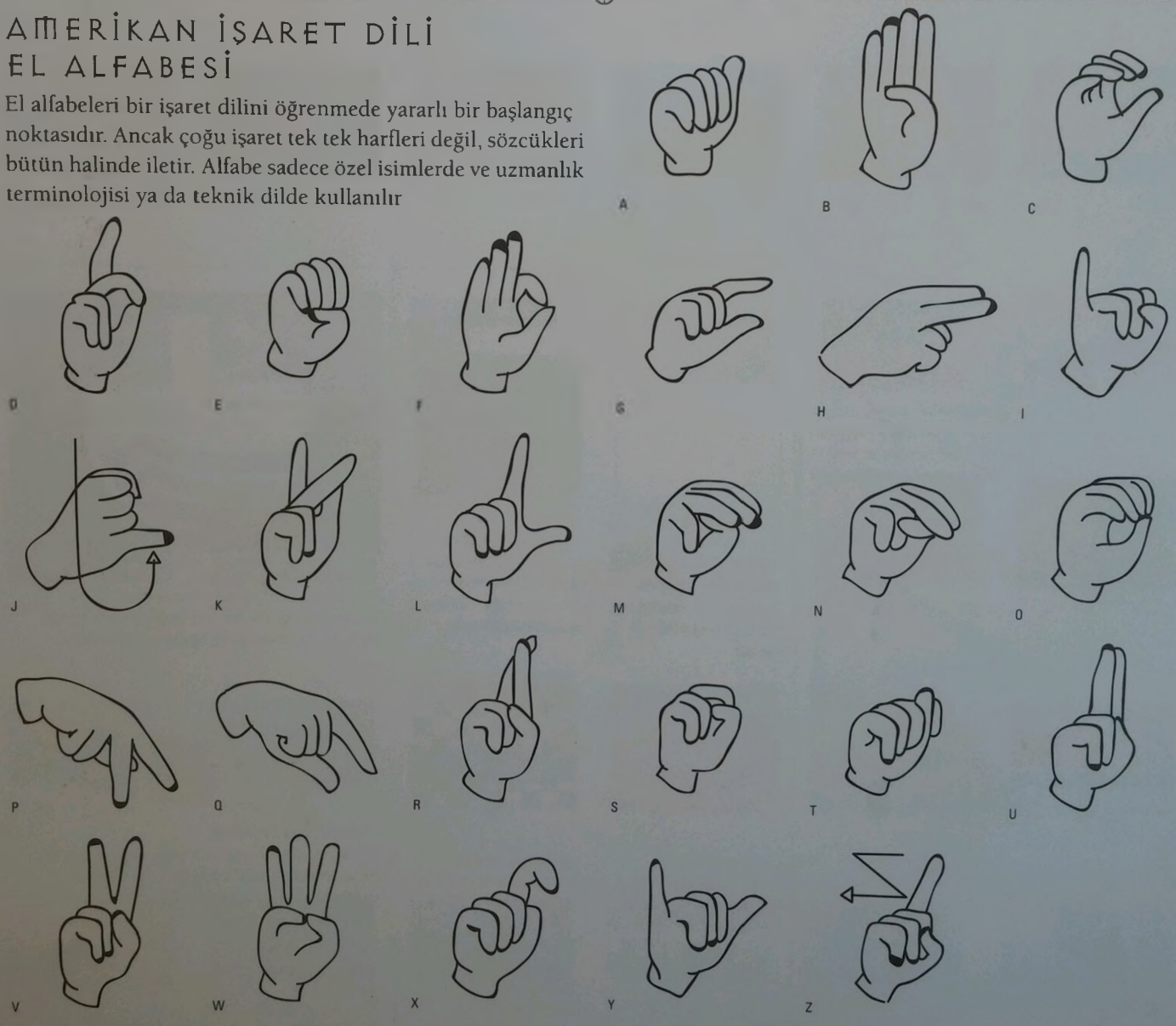

İŞARET DİLLERİ VE SİNYALLER

İşaret dilleri sembolik hareketlerden ayrılsa da ortak bir yanları da vardır. Bir jest tek bir fikri iletebilir, işaret diliyse kullananların karmaşık fikirleri sözel değil de eller yardımıyla iletebilmesini sağlayan bir jest ve işaretler sistemidir. Sağırlar için işaret dilleri 16.yy'dan itibaren geliştirilmiştir. Sözel olmayan iletişimin tercih edilir ya da elzem olduğu pek çok başka durum da vardır.

AMERİKAN İŞARET DİLİ EL ALFABESİ

El alfabeleri bir işaret dilini öğrenmede yararlı bir başlangıç noktasıdır. Ancak çoğu işaret tek tek harfleri değil, sözcükleri bütün halinde iletir. Alfabe sadece özel isimlerde ve uzmanlık terminolojisi ya da teknik dilde kullanılır

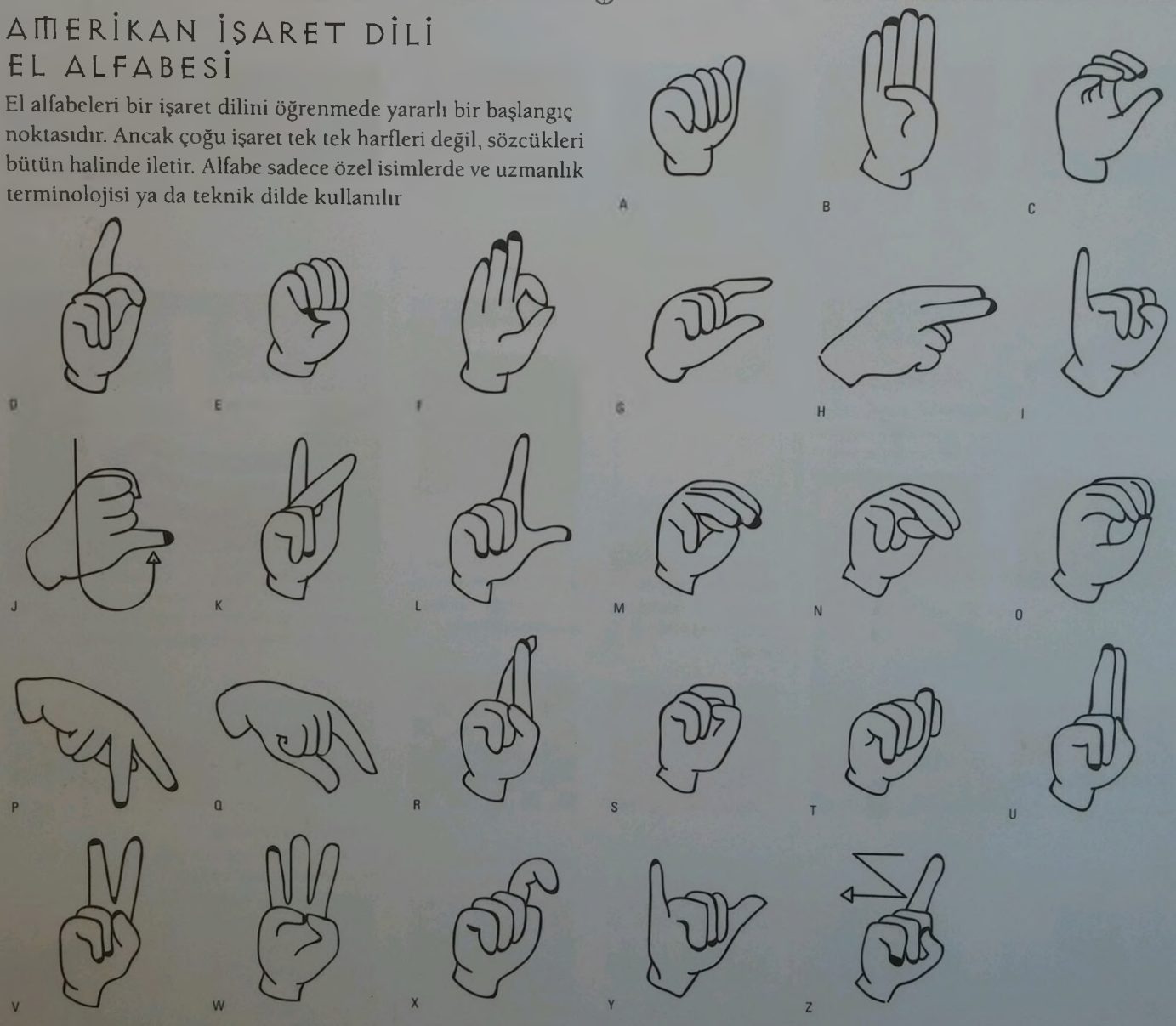

SEMAFOR

Fransız Claude Chappe 1793'te, daha sonraları burada görüldüğü şekilde el bayraklarıyla kullanıma uyarlanan bir semafor sistemi icat etti. Duman işaretleri hariç, insanların ses çıkarmadan "konuşmasını" sağlayan ilk sistemdi.

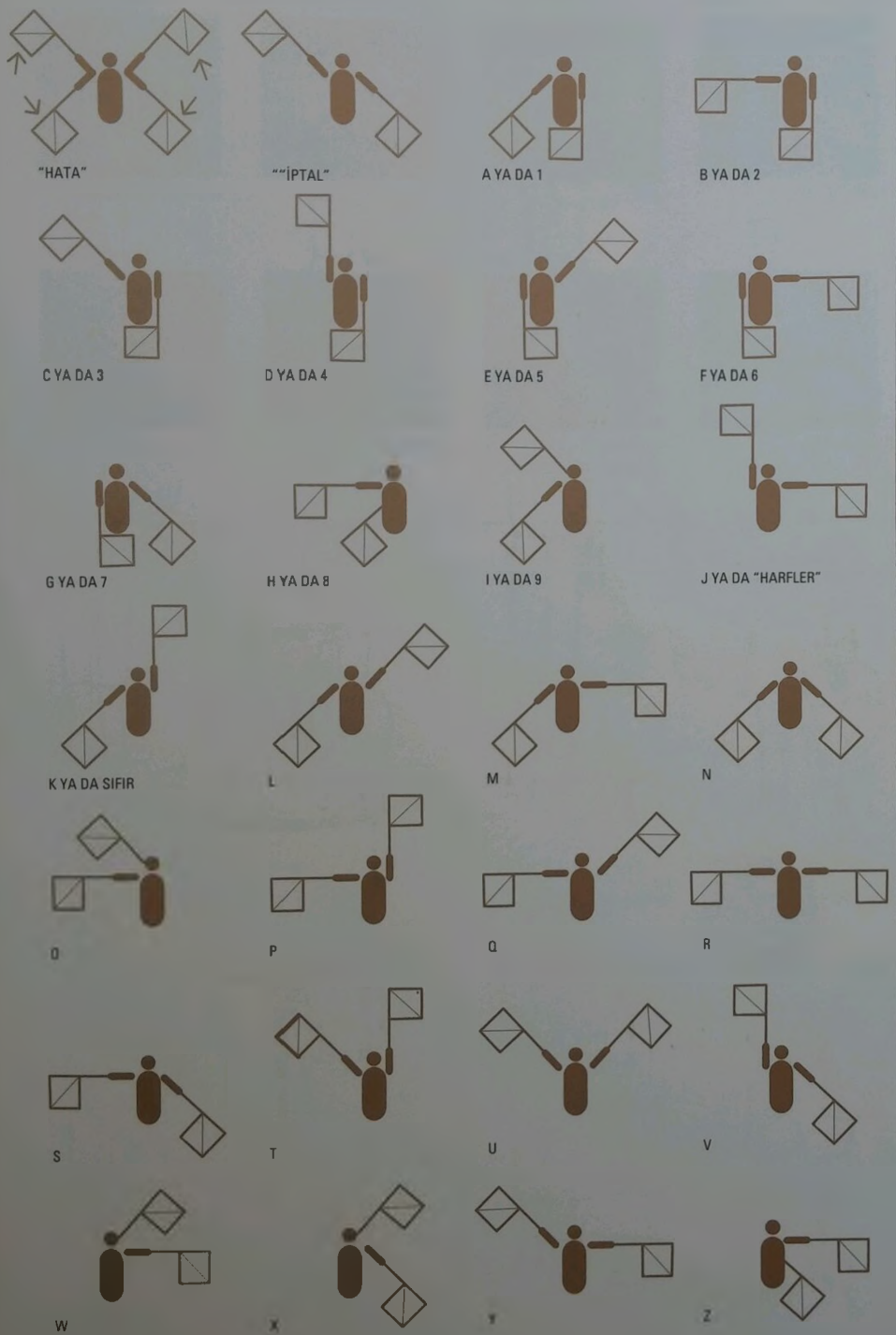

HAVAALANI MANEVRA İŞARETLERİ

Bu işaretlerle iletilen talimatlar çok basit olmakla birlikte son derece gürültülü bir ortamda pilotlarla yer personelinin yönlendirilmesinde hayati önem taşır. Sinyalciler eldiven takar ya da işaret ışığı tutar.

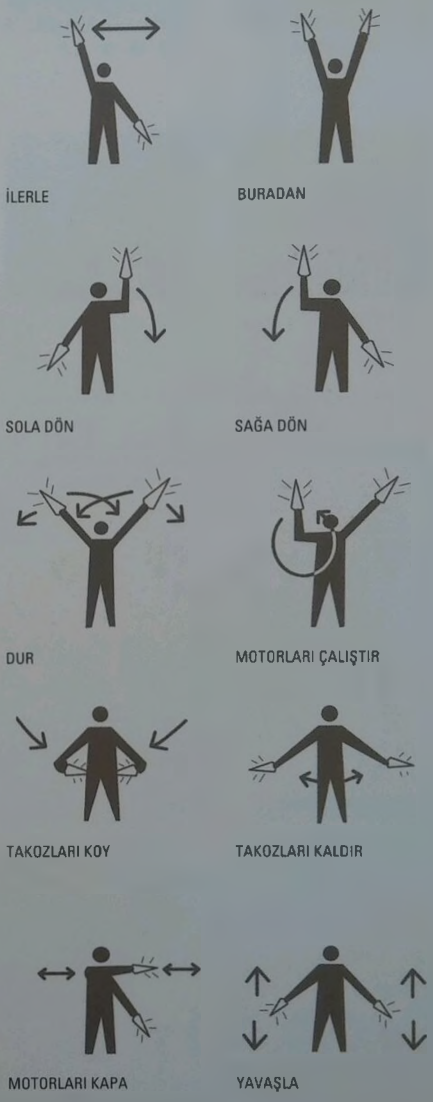

AYRICA BAKINIZ
Alfabe, *sf. 306–09*
Sembolik hareketler, *sf. 334–37*

TÜPLÜ DALIŞ

Dalgıçların sualtında dalış partnerleriyle iletişebilmeleri gerekir. "Çıkmak", "dalmak" ya da "tüpümde hava kalmadı" gibi yaşamsal mesajları iletebilmek için standart bir dizi işaret geliştirilmiştir.

HER ŞEY YOLUNDA/MI?

BİR SORUN VAR

YUKARI/ÇIKALIM

AŞAĞI/DALALIM

TÜPTE 1500 PSI KALDI

TÜPTE 750 PSI KALDI

HAVAM BİTTİ

DUR

YAVAŞLA

KAL/BİRLİKTE HAREKET

BU DERİNLİKTE KAL

BAK

ÜŞÜYORUM

KULAKLARIMI DENGELEYEMİYORUM

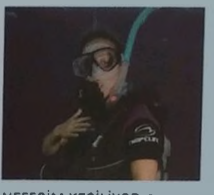
NEFESİM KESİLİYOR: 1

NEFESİM KESİLİYOR: 2

KRİKET HAKEMLİĞİ İŞARETLERİ

BAY (SAYI KAZANMAK)

AÇIK

ÖLÜ TOP

SON SAAT

DÖRT

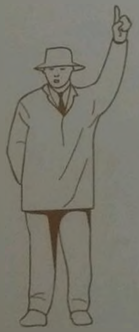
DIŞARIDAI (AUT)

TOPSUZ

ALTI

BACAK BAYI (TOPUN OYUNCUYA ÇARPIP SAYI YAPMASI)

AMERİKAN FUTBOLU

MOLA

GOL

ŞAHSİ FAUL

OFSAYT

TUTMA

KURALDIŞI HAREKET

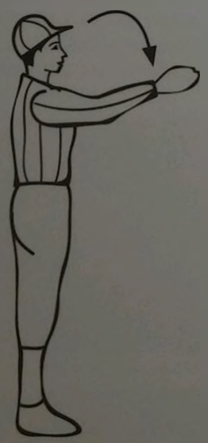

BAŞLANGIÇ ATIŞI

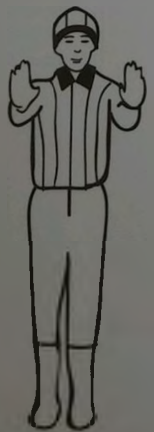

PAS MÜDAHALESİ

VERİLMEYEN PENALTI

FUTBOL BİRLİĞİ

DİREKT FRİKİK

ENDİREKT FRİKİK

KIRMIZI KART OYUN DIŞI

SARI KART UYARI

AVANTAJ

AYRICA BAKINIZ

Eller ve ayaklar, *sf. 116–19*

Sembolik hareketler, *sf. 334–37*

SEMBOLİK HAREKETLER

"Hareketler sözcüklerden daha yüksek seslidir" deyimi jestler için çoğunlukla geçerli olsa da sözcükler gibi onlar da yanlış yorumlanabilir. El işaretleri gibi bilinçli hareketler genellikle dil engellerini aşar ama kimi zaman da farklı kültürlerde farklı anlamlara gelir. Bilinçdışı jestler kişinin gerçekte ne düşündüğünü açığa vurabilir, ancak beden dilinin yorumu kesin olmaktan uzak ve her zaman bağlama bağlıdır.

BİLİNÇLİ HAREKETLER

Baş ve el işaretleri sözü pekiştirme ya da onun yerine geçmede önem taşır. Ama dikkat! En masum işaret bile farklı insanlarca farklı anlamlara alınabilir. Birisine gayet dostane gelen bir hareket diğeri için ağır bir hakaret olabilir.

Göz kırpma
Basit bir selamlamadan cinsel bir imaya, bir ipucu ya da uyarıdan iki kişi arasındaki gizli kapaklı bir işe pek çok anlam ifade edebilir.

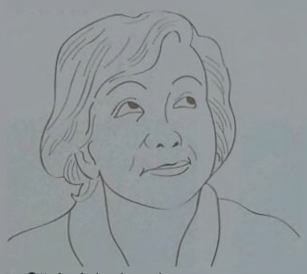

Gözleri devirmek
Çoğunlukla küçümseme, sıkıntı ya da kızgınlık işaretidir.

Kaş kaldırma
Bir kaşı kaldırma kuşku ya da inanmama işaretidir. Bu jestte yüzün farklılaşan iki tarafıyla düşüncelerin çelişik olduğu sinyali verilir.

Başla onaylama
Çoğu Batı kültüründe başı yukarı aşağı oynatma "evet" anlamına gelir ama bazı ülkelerde, örneğin Sri Lanka'da "hayır" demektir. Bu genellikle tanıma ya da selamlama işareti olarak da kullanılır.

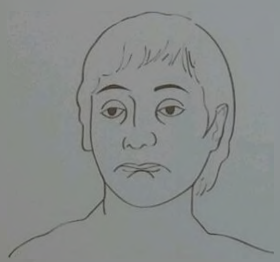

Başı iki yana sallama
Çoğu ülkede "hayır" anlamına gelir fakat Hindistan ve Pakistan'da "evet" anlamındadır. Kuzey Afrika'da hareket bir taraftan diğerine tek bir sert dönüşle tamamlanır.

Dil çıkarmak
Dünyanın her tarafında çocuklar kaba ama oyunsu bir hareket olarak dillerini çıkarır. Kullanmayı öğrendikleri ilk hakaret de genelde bu olur.

Yanaktan öpme
Batı kültürlerinde yanağa kondurulan bir öpücük arkadaşlar arasında bir selamlaşma ya da vedalaşma hareketidir. Fransa'da çoğu kişi iki yanaktan, Belçika'daysa önce bir, sonra diğer, son kez de yine ilk yanaktan öpüşür.

El öpme
Bir zamanlar bir hanımefendiyi selamlayan beyefendi için görgünün vazgeçilmez kuralı sayılan bu jest saygı ve nezaket hareketidir. Artık son derece resmi durumlar ya da işin içine alaycılık karışması hali dışında ender yapılmaktadır.

Ayak öpme
Eski ve Yeni Ahitlerin çeşitli bölümlerinde değinilen bir tevazu ve saygı işaretidir ve Paskalya öncesi Kutsal Hafta boyunca Papa tarafından yapılır.

Öpücük gönderme
Kimi zaman veda edilen bir arkadaşa, sevgili, çocuk ya da ana babaya el sallamak yerine yapılan, uzaktan öpmeyi simgeleyen bir harekettir.

Eğilme
Batı kültürlerinde çoğunlukla "daha aşağı" birinin "daha yüksek" biri karşısında (halktan birinin kraliyet ailesinden biri karşısında olduğu gibi) boyun eğişini ifade eder. Japonya'da, karşılaşan iki eşit mevkili kişi karşılıklı saygı ifadesi olarak birbirleri önünde eğilirler.

▲ El sallama
Çoğunlukla bir veda jesti olan el sallama selamlama ya da sadece dikkat çekmede de kullanılır. Çin'de avuç içi yere bakacak şekilde el sallama "buraya gel" anlamındadır.

▲ "Çak!" işareti
Selamlama, kutlama ya da karşılıklı tebrik işaretidir, çoğunlukla bir spor karşılaşmasında takımın puan kazanmasının ardından yapılır.

▲ El sıkışma
Batı kültüründe karşılıklı saygı ifade eden nispeten resmi bir jesttir. Çoğunlukla karşılaşma, ayrılma ya da varılan bir anlaşmada kullanılır.

▲ Eller yukarı
Teslimiyet hareketi olan elleri kaldırma kişinin silah taşımadığı ya da silaha davranmayacağını gösterir.

▲ Dua eden eller
Bu Hıristiyan dua duruşu Hindistan ve Güneydoğu Asya'da bir selamlama ve saygı sembolüdür. Batı'da da dinsel anlamın ötesinde bir yakarış ifadesi.

▲ Yalvaran eller
Batı'da bu hareket dua eden eller jestinden daha güçlü bir yalvarış ifadesidir.

▲ Parmak dudaklara
Neredeyse evrensel bir ağzı kapama sembolüdür ve sessizlik talebini dile getirmede kullanılır. Çoğunlukla işitilir bir "şşş!" sesi eşlik eder.

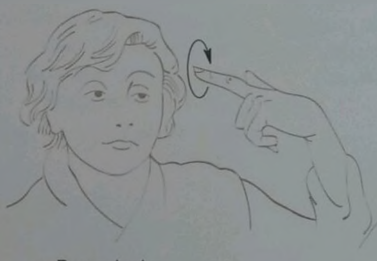

▲ Parmak alna
Çoğunlukla parmak alna vurularak ya da yanında daireler çizerek yapılan bu hareket çılgınlığı ifade eder; birinin "kaçık" ya da "kafayı sıyırmış" olduğu anlamındadır.

▲ Parmak göze (Pışık)
Suudi Arabistan'da bu hareket birinin aptallığını ifade eder: "Enayinin teki olduğunu görüyorum!"

◀ Nanik
Dil çıkarmayla birlikte şaka yollu bir alay hareketidir.

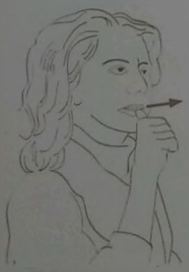

▲ Dişlere fiske
Akdeniz ülkelerine özgü bir hakaret jestidir. Shakespeare'in ***Romeo ve Jülyet***'inde Capulet hizmetkârlarından birinin Montague hizmetkârlarından birine karşı "başparmağını ısırışıyla" kavga başlatır.

▲ Düşünme
Genellikle derin bir düşünceye dalmış kişilerde görülen bu hareket, dudaklar ya da çeneye dokunan parmaklarla "dua eden ellerin" değişik bir türüdür.

▲ Parmak çaprazlamak
İyi şans dileği bu yaygın hareket Hıristiyan haçı işaretini simgeler.

▲ Başparmaklar yukarı
Batı'da onay anlamına gelen bu jest, Roma gladyatör oyunlarında izleyicilerin fikrini ifade eden bir işaretten gelmedir. Ortadoğu, Kuzey Afrika, Güney Amerika ve Rusya'da hakaret olarak kullanılır.

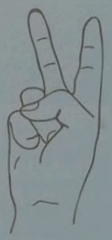

▲ Zafer V'si
Bu hareket bir zafer *(victory)* işareti olarak 2. Dünya Savaşı'nda Winston Churchill tarafından yaygınlaştırılmıştı. 1960'larda Hippiler onu barış işareti olarak benimsedi.

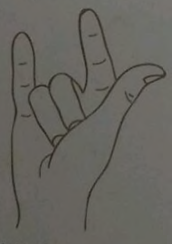

▲ Boynuz
Genellikle kötülük ya da talihsizlikten korunma anlamına gelen işareti Satanistler Şeytan anlamında kullanır.

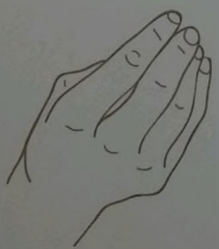

▲ Soru
İtalya'da başparmakla birlikte parmaklar ve elin yukarı aşağı hareketiyle yapılan bu jest "Ne istiyorsun?" ya da "Ne demek istiyorsun?" anlamına gelir.

▲ OK
ABD ve Avrupa'da bu hareket "tamam, âlâ" anlamındayken Japonya'da para demektir fakat başka ülkelerde yakışıksız olabilir; Almanya ve Brezilya'da müstehcen bir anatomik ima taşır.

AYRICA BAKINIZ
Eller ve ayaklar, *sf. 116–19*
Hıristiyanlık, *sf. 176–79*
İşaret dili ve sinyaller, *sf. 330–31*

▲ **Boynuz (çeşitleme)**
Akdeniz ülkelerinde bu hareket boynuzlanmış koca demeye gelir. Japonya'daysa öfkeli ya da kıskanç karı iması vardır.

▲ **Parmak çekmek**
Orta parmak selamı olarak da bilinen bu hareket "düzdüm seni" anlamına gelen yakışıksız bir jesttir. Romalılar ona *digitus impudicus* derlerdi.

▲ **"V"ler**
İngiltere ve "çatallar" olarak bilinen Avustralya'da eklemler dışa dönük olarak (zafer "V" sinin tersi) yapılan V işareti "bas git" anlamına gelir. ABD'de ise Zafer/ Barış işaretiyle eşanlamlıdır.

▲ **İşaret parmağı**
Batı kültürlerinde genellikle bir numara anlamına gelir, kimi zaman da emir kipinde "bekle" anlamındadır. Ortadoğu, Türkiye ve Yunanistan'daysa orta parmağın başka yerlerde ifade ettiğini eder: "Düzeyim!"

▲ **Clinton başparmağı**
ABD Başkanı Bill Clinton'ın yaygınlaştırdığı ve John F.Kennedy'den almış olabileceği bu jest fazla baskın ya da saldırgan olabilecek işaret parmağı yerine başparmakla yapılan bir vurgulama hareketidir.

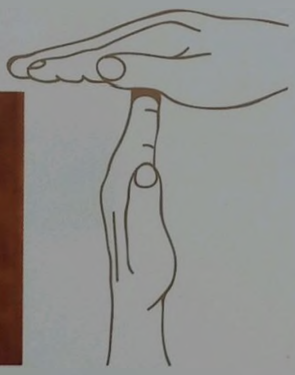

▲ **Ara**
ABD'de bu hareket, teknik faul anlamına geldiği basketbol dışında çoğu sporda mola ifadesidir. İngiltere'de "çay molası", Japonya'da da "hesap lütfen" demektir.

▲ **El etme**
"Buraya gel" anlamında yaygın bir harekettir. Çoğunlukla buyurgan ya da nezaketsiz bir biçimde kullanılır ve yüz ifadesiyle duruma bağlı olarak cinsel bir davet anlamı da taşıyabilir.

▲ **Volkan selamı**
TV dizisi *Uzay Yolu*'nda sivri kulaklı düşsel ırk Volkanlardan olma Mr. Spock'ın kullandığı bu hareket "Çok yaşa ve iyi ol" anlamına gelir. Kökeni bir Yahudi kutsama hareketidir.

▲ **Aşağılama**
Romalılar için bu bir şans işaretiydi, bazı ülkelerde hâlâ da öyledir. Türkiye, Endonezya ve Rusya'da "becermek" anlamındadır. Hint yarımadasında tehdit olarak kullanılır.

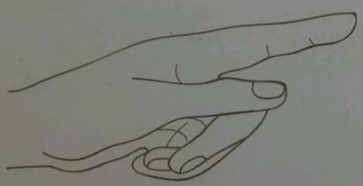

▲ **Parmakla işaret**
Belirli bir nesne ya da yönü işaret etmek için kullanılan evrensel bir işarettir. Çoğu kültürde doğrudan bir kişiyi işaret etmek kabalık sayılır –bunun için açık bir el kullanmak daha naziktir.

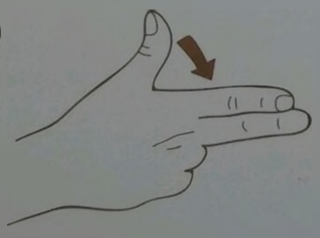

▲ **Beng beng**
Bağlamına göre tabancayla ateş etme taklidi bu jest şakacı bir selamlama ya da tehdit anlamını taşır. Kişinin kendi şakağına doğrultması kabul ettiği bir hatası ya da sıkıcı bir durumdan kaçış isteğinin ifadesidir.

▲ **Dırdır**
Durmadan konuşan ağız taklidi bu hareket hor gören bir "sıkıcı!" ya da "dinlemiyorum" jestidir. Bazı sporlarda bir anlaşmazlıkta kusurlu olan oyuncuyu işaret etmek için hakemler de kullanır.

▲ **Sıkılı yumruk**
Bedenin önünde tutulduğunda evrensel bir saldırganlık işaretidir. Başın üzerinde tutulan sıkılı yumruk çoğunlukla milliyetçiler, devrimciler ve baskı altındaki topluluklarca başkaldırı ifadesi olarak kullanılır. Aynı zamanda ağır silahlar talep edildiğini simgeleyen askeri bir işarettir.

BEDEN DİLİ

Genel olarak beden dili insanların bilinçsizce verip aldığı bir işaret dili olmakla birlikte işaretleri anlayanlar tarafından sözel iletişimi pekiştirmede bilinçli olarak da kullanılabilir. Duruş, yönelim, tavır, göz hareketi ve diğer faktörler kişinin, kendisi sinyaller gönderdiğinin farkında olmayabilse de gerçek hisleri ve eğilimine ilişkin pek çok şeyi ortaya koyabilir. Beden dili çoğunlukla flört ve cinsel ilişkilerle özdeşleştirilse de mülakat ve iş ilişkilerinde de önemli bir rol oynayabilir.

▲ **Göz teması**
Göz temasının fazlası kaba, laubali ya da saldırgan görünebilir, azı da ilgisizlik işareti olabilir. Temasın az olması ya da hiç olmaması kişinin ya çok çekingen ya da bile isteye aldatıcı olduğunu gösterir.

▲ **Mesafe**
Fazla mesafe bırakarak durmak ya da oturmak soğukluk olarak algılanırken fazla yakın durmak da ısrarcılık, yüzsüzlük ya da kabalık olarak görülür. Mesafenin sabit tutulması gerekmez; kimi zaman da bir anlığına muhataba doğru eğilmek ya da yaklaşmak ve yakın kalmak yerinde olacaktır.

▲ **Yönelim**
Muhatabın tersi yönünde bacak bacak üstüne atmak (fotoğraftaki kadının yaptığı gibi) ya da gövdeyi ondan çevirmek savunma ya da ilgisizlik göstergesidir. Örnekteki erkeğinki gibi açık ya da yukarı dönük avuç içleriyle yapılan jestler açıklık ve dostane olarak algılanır.

▲ **Eller belde ayakta durmak**
Ellerin belde duruşu açıklık ve güven gösterir. Kişinin başını bir yana eğmekten ziyade dik tutması bir güven ve otorite havası verir.

▲ **Kollar bükük, bezgin bir tavırla duruş**
Düşük omuzlar, bükülmüş ya da kendini kucaklayan kollar, eğik baş ve yere bakan gözler gerginlik ya da savunma halinin göstergesidir.

▲ **Kollar iki yanda duruş**
Kollar gövdenin iki yanında ya da arkada duruş kişinin sakin bir biçimde güvenli ve karşıdan ne gelirse kabul etmeye hazır olduğunu gösterir.

▲ **Bacak bacak üstünde oturmak**
Ayak bileği diğer dizkapağının üzerine gelecek şekilde bacak bacak üstünde oturma "dört rakamı" olarak bilinir. Genellikle bir savunma duruşudur, ancak buradaki gibi rahat bir tavır ve açık kollarla olasılıkla daha çok güveni işaret eder.

▲ **Kapalı bacaklar**
Genel olarak kol ve bacaklar açık duruş ya da oturuş açıklık, bunları bitiştirmek ya da bükmekse savunma olarak yorumlanır. Ancak kısa etekler söz konusuysa kapalı duruş bir edep sorunundan ibarettir.

AYRICA BAKINIZ

Eller ve ayaklar, *sf. 116–19*
İşaret dili ve sinyaller, *sf. 330–33*

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

A

Ana Tanrıça
Pek çok kültürde görülen Ana Tanrıça fikri besleyici bir dişi tanrının yeryüzünü simgelediği ve yaradılış ile bereketle ilişkilendirildiği insanlık tarihinin ilk dönemlerine dayanır.

Ankh
Tepesinde bir ilmik halkasıyla "T" biçimli bu Eski Mısır sembolü "ebedi hayat" anlamını taşır ve genellikle boyuna takılır.

Asana
Buda'nın görüldüğü dört duruşa -oturmuş, ayakta, yürüyen ya da uzanmış- asanalar adı verilir.

Asur
Eski bir halk ve krallık olan Asur, Mezopotamya'nın bugün Irak'ın bir bölümü olan kuzey yarısında yaşadı.

Avatar
Sanskrit dilinde "inmiş" anlamına gelen avatar sözcüğü bir Hindu tanrısının dünyadaki vücut bulması için kullanılır.

Aydınlanma
Budizm ve Hinduizm'de aydınlanma kişinin arzu ve acıyı aşarak Nirvana'ya erdiği kutlu bir haldir.

Aziz
Hıristiyanlıkta aziz, bu sıfatı ve insanların kendisine ibadet etmesi Kilise tarafından tanınmış, insanların esenliği için durumlarına müdahale edebilen kişidir.

B

Babil
Eski Babil krallığı Mezopotamya'da Dicle ve Fırat ırmaklarının arasında, bugünkü Irak'ın olduğu yerdeydi.

Babür İmparatorluğu
Altın Çağını Hindistan topraklarında 1526-1857 yılları arasında yaşayan Babür İmparatorluğu sanat ve mimaride kendine özgü bir Hint-İslam-Pers tarzı oluşturdu.

Bar/Bat Mitzvah
13 yaşına gelen bir Yahudi erkek çocuğu ahlâki ve dinsel görevlerinden sorumlu bir yetişkin sayılır ve onu hayatının bu dönemine inisiye eden ve bu sıfatının tanındığı törenle birlikte Bar Mitzvah olarak anılır. Bar Mitzvah'ın kızlar için olanı da vardır.

Barut Komplosu
İngiliz Katoliklerin 1605'te Parlamento'ya yönelik önlenmiş suikast girişimi her yıl 5 Kasım'da anılır.

Biçim değiştirici
Mitoloji ya da kurguda biçim değiştirici bir şekilden başka birine girebilendir. Çok bilinen bir örneği kurtadama dönüşen insandır.

Bilgi Ağacı
İyi ve kötünün bilgisini barındıran mitolojik Bilgi Ağacı Cennette yetişir ve yenilecek olduğunda meyvesi ölümsüzlük getirir.

Biraderlik
Farmasonlukta olduğu gibi ortak amaç ya da çıkarlarla bir araya gelen erkek topluluğu.

Bizans
330'da başkenti Roma'dan Byzantium'a (bugünkü İstanbul) taşınan Roma İmparatorluğundan zaman içinde doğan Bizans İmparatorluğu ve onun kendine özgü mimari, sanat ve kültürü bu isimle anılır.

Bodhi ağacı
Budizm'de Buda'nın Aydınlanmaya eriştiği sırada altında oturduğu incir ağacı.

Bodhisattva
Budalığa erişmek yazgısında olan, aydınlanma yolunda da diğerlerine yol göstericilik sunan kişi.

Brahma
Hindu bir yaratıcı tanrı olan Brahma Trimurti olarak bilinen ve Vişnu ile Şiva'nın da bulunduğu üçlünün üyesidir.

Braille
Görme özürlüler için geliştirilmiş bu yazma ve okuma sistemi harf ve sayıları temsil eden ve dokunularak anlaşılan kabartma noktalardan oluşur.

Buda
Aydınlanmış ve alim kişi olan Buda sözcüğü ya tarihi, ölümlü Buda, Gautama Sakyamuni'yi ya da yüce Buda doğasının soyut tezahürlerini anlatmak için kullanılır.

Büyük Ayrılış
Budizm'de geleceğin Buda'sı Prens Siddharta'nın gezgin bir çileci olmak uğruna saray yaşamına sırt çevirerek çıktığı yolculuktur. Keşişliğe giren Budist delikanlılar bu sahneyi canlandırır.

C-Ç

Cornucopia
İçinden meyve, çiçek ve tahıl sarkan boynuz biçimli bir kap olan cornucopia/bereket boynuzu bereket simgesidir ve Yunan mitolojisiyle özdeşleşmiştir.

Çakra
Yoga felsefesinde bedenin, fiziksel, zihinsel ve duygusal hallerimizle ilişkili olan yedi "çakra" ya da spiritüel enerji merkezi vardır.

Çileci
Kendini dine adayan bu kişi katı bir özdisiplin uğruna maddi konfora sırt çevirir.

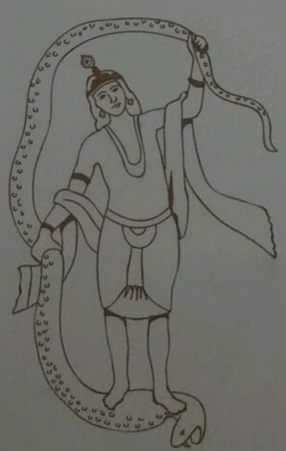

D

Danse macabre
Bu Ortaçağ "ölüm dansında" ölümü temsil eden bir iskelet cenaze alayının önünden yürür.

Darşan
Bu Hindu deyişi, özellikle kutsal bir imge ya da aziz bir kişiyi "bir görüş" anlamına gelir.

Dharma Çarkı
Buda öğretisinin Yasa Çarkı olarak da bilinen önemli bir simgesi.

Dharmaçakra mudra
Bu Budist el duruşu Buda'nın Aydınlanmasına eriştikten sonra verdiği ilk vaazla Yasa Çarkının harekete geçtiği anlamını taşır.

Divali
Kış başlangıcı Hindu ışık şenliği Divali ile karşılanır.

Druid
Eski Kelt rahibi, kâhini, büyücü ve/veya öğretmeni.

Doğuş sırası işareti
Armacılık sanatında aile armasını taşımaya hak kazanan erkek çocukların birbirlerinden ayırt edilmesi için geliştirilmiş bir sistem; oğullardan her birinin kendi işareti vardır, oğulların oğullarına da kendi nişanları eklenir.

Dört element
Simyada dört element (ateş, toprak, hava, su) eşkenar üçgenlerle temsil edilir.

E

Ekspresyonizm
20. yüzyıl başlarının bu sanat hareketi sanatçının genellikle coşkun duygularının dışavurumuna dayanır; gerçeklik bozunuma uğrar, renkler yoğun, fırça darbeleri Edvard Munch'un eserlerinde olduğu gibi düzensizdir.

Emoticon
Bu sembolde yazılı iletiye duyguların yansıtılmasında noktalama işaretleri kullanılır.

Ermine
Kraliyetle özdeşleşen beyaz ermin kraliyet ailesi giysilerinin kenarlarını süsler; hayvanın siyah kuyruk ucu da beyazı vurgulamak için düzenli aralarla buna yerleştirilir.

Eskülap asası
Yunan mitolojisinde bu, tanrı Hermes'in taşıdığı, iki yılanın dolandığı bir değnekti. Sonradan hekimlerin sembolü olarak kullanılmaya başladı.

F

Feng Shui
Nesnelerin yerleştirilmesi ya da yapıların yönlendirilmesine yönelik bu Eski Çin uygulaması "chi" ya da enerjinin olumlu akışının ahenk, bolluk ve sağlık getireceği inancına dayanır.

Freudyen
Sigmund Freud'un Psikanalitik teorileriyle ilgili ya da ona dayanan belirli bir tavır, inanç veya davranışlar.

Fütürizm
20. yy. başlarında İtalya'da ortaya çıkan sanat akımı çağdaş yaşamı özellikle de mekanikleşmesiyle ifade etmeye yönelir.

G

Granthi
Sözcük anlamı "Sih kutsal metinlerinin bekçisi ve okuyucusudur."

Gurdwara
Sih tapınağı olan gurdwara Sihlerin dinsel yaşamının odak noktası ve tapım sembolüdür.

Guru
Sihizm, Tibet Budizm'i ve Hinduizm'de "ruhsal öğretmen" anlamında kullanılan deyim.

H

Hamursuz Bayramı
Yahudiler bu bayramlarında Mısır'dan çıkışı anarlar.

Hanedan
Aynı aile ya da soydan tahta geçen hükümdarlar.

Havari
Erken dönem Hıristiyanlık Kilisesi misyoner ya da müridi.

Heksagram
Bu altı köşeli yıldızın geometrik simetrisi onu pek çok kültürde yaygın bir spiritüel ve sihirli sembol haline getirmiştir.

Heptagram
Büyülü güçleri olduğuna inanılan bu yedi köşeli yıldızın Kabala'dan kötülüğü uzak tutma sembolüne uzanan çeşitli çağrışımları vardır.

Hiyeroglif
Çeşitli resim yazı sistemlerinden herhangi birindeki işaret. Bu sistemlerin en iyi bilineni ve en eskisi Eski Mısır'ınkidir.

Hobo
Oradan oraya amaçsızca dolaşan gezgin, göçebe işçi olan hobo'nun daimi bir yeri ya da işi yoktur.

Homonim
Farklı anlamı olan bir sözcükle benzer sesli ya da görünüşlü olan kelimedir. Sözgelimi Çin ve Japonya'da dört sözcüğü "ölüm" sözcüğüyle benzer sesi verir, onun için de uğursuz sayılır.

Honorius Grimoire'ı
Bu kara büyü el kitabı iblis ve ruhları çağırmada da kullanılabilir.

I-İ

I Ching
Temeli Tao felsefesi kitabı olan Eski Çin kehanet yöntemi I Ching, tesadüfi seçilmiş heksagramlarla ifade edilir ve belirli sorulara cevap sunup yol göstermesi amacıyla yorumlanır.

İkonografi
Seçili konuları resim ya da imgelerle tasvir sanatıdır. Hıristiyan ikonografisi melek tasvirlerinden azizlerinkine dek uzanır.

İlk günah
Hıristiyan doktrininde ilk günah, Adem ile Havva'nın yasak meyveyi yemesinin sonucu doğan her insanın beraberinde getirdiği günahkarlık halidir.

İlksel sular/okyanus
Hayatın ortaya çıktığı sular. Bu deyiş yaradılış öncesi, evrenin bir kaos meydanı olduğu bir zamanı da ifade eder.

İnuit
"Halk" anlamına gelen bir yerli sözcüğü olan İnuit, Kanada Kutup Bölgesi ve Grönland'a kadar geniş bir coğrafyada yaşayan topluluklara verilen isimdir.

İsa'nın Çilesi
İsa'nın Çilesi, çarmıhta çektiği acıyı simgeler.

J

Jung psikolojisi
İsviçreli psikolog ve psikiyatrist C.G.Jung'un birey psikolojisinde kültürel ve ırksal mirasın katkısını vurgulayan ve içedönük ile dışadönük olmak üzere iki ana kişilik tipi olduğunu öne süren teorisi.

K

Kâbe
İslam'ın en kutsal yeri olan Kâbe, Mekke'deki Mescid-i Haram'dadır.

Kabuki
Stilize, geleneksel Japon tiyatrosu *kabuki* teferruatlı kostümleri içinde erkek oyuncuların hem erkek hem de kadın rollerini canlandırdığı Noh tiyatrosundan çıkmıştır.

Kaçina
Amerikan yerlisi Hopiler kaçina adını verdikleri doğaüstü varlıklara inanır; Kaçinalar yağmur getirir, yerleşim hayatına karışır, cezalandırırlar. Kızlar ve gelinlere çeşitli Hopi Kaçinalarını öğrenmeleri için dans günlerinde *Tithu* denilen Kaçina bebekleri verilir.

Kami
Şintoizm'de tapılan doğa ruhları.

Kına
Lawsonia inermis bitkisinden elde edilen kızılımsı kahverengi bu boya beden süslemesi ve saç boyamada kullanılır, düğün gibi kutlamalarda talihi simgeler.

Kozmik okyanus
Tüm hayatın içinden doğduğu ilksel suların simgesidir.

Kuyrukluyıldız
Genellikle uğursuz sayılan bir gök cismi olan kuyrukluyıldız yaklaşan bir savaş ya da felaketi simgeler.

Kara büyü
Kötü amaçlar için, çoğunlukla da kötü ruhlarla ittifak halinde uygulanır.

Kehanet
Bu fenomenin gerçekleşecek iyilik ya da kötülüklerin habercisi olduğuna inanılır.

Kültür kahramanı
Takdir edilen, sayılan insanüstü bir varlık, insan ya da hayvan olan kültür kahramanı kahramanca ya da merhametli bir edimle bütün bir kültüre yararı dokunmuş bir figürdür. Geleneklerde bazılarına koruma ya da yol göstericilikleri için başvurulur.

Labirent

L

İçinde yolu şaşırıp kaybolmanın işten bile olmadığı iç içe geçen yollar, geçit ya da tünellerden oluşan karmaşık bir yapı.

Linga
Hinduların tanrı Şiva sembolü olarak tapındığı stilize fallus. Lingam da denir.

Logo
Anında ve kolay tanınma amaçlanarak tasarlanmış sembol, isim ya da ticari marka.

Luteryen
Alman reformist Martin Luther'in (1483–1546) ilkelerine dayalı Protestan hareketiyle ilişkili olan. Luteryen teoloji Almanya'da 16. yy. daki Reformasyon sırasında doğdu. başlangıçtaki hedefi batı Katolik Kilisesinin reformdan geçirilmesiydi

Mandala

M

Evreni temsil eden sembolik bir desen olan mandala Budizm ve Hinduizm'de bir meditasyon aracı olarak kullanılır.

Mandorla
Bu badem biçimli hale bütün vücudu çevreler ve azizlik ya da Kutsal Ruhu işaret eder. Sanatta çoğunlukla İsa veya Bakire Meryem tasvirlerinde görülür.

Mantra
Geleneksel olarak mantra Hinduizm ve Budizm'le ilişkilendirilen dua, meditasyon ya da sihirli sözcüklerde tekrarlanan kutsal bir sözcük ya da cümledir.

Meditasyon
Anın farkındalığını artırmak, stresi azaltmak ve spiritüel büyümeyi teşvik için yapılan bir nesne, ses ya da imgeleme odaklanma uygulaması.

Mezopotamya
Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki bu bölge bugünkü Irak'ta yer alıyor.

Ming Hanedanı

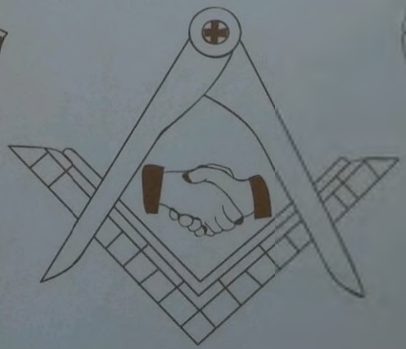

1368'den 1644'e kadar tahtta kalan Çin imparatorluk hanedanı.

Mistisizm
Bu felsefe mutlak Tanrı bilgisi veya spiritüel hakikate sıradan duyusal deneyim ya da anlayışı aştığına inanılan ruhsal inisiyasyonla erişilebileceği düşüncesine dayanır.

Mit
Geleneksel bir hikâye olan mit genelde tanrılar ve kahramanlarla ilgilidir ve kültürel bir uygulama ya da doğal bir olguya açıklama getirmek üzere kurgulanır.

Mon
Bu Japon sembolik amblem sistemi Batı armacılığına benzer.

Monarşi
Başında bir hükümdar (kral ya da kraliçe) olan devletlerin yönetim biçimi.

Mors
Sayı ve harflerin nokta ve çizgi dizileriyle temsil edildiği bir telgraf şifresi.

Mudra
Budizm'de her biri kendine özgü bir anlam taşıyan bir dizi ritüel el duruşuna mudra adı verilir.

Mumyalama
Ölü bedeni muhafaza etme ve Eski Mısır uygulamalarıyla sarmalama işlemidir. İç organlar ve beyin çıkarılıp özel cenaze kavanozlarında korunur, beden sodyum karbonatla kurutulduktan sonra bantlarla sarılırdı.

N

Nazar
Bazı kültürlerde kimi insanların kurbanlarını bakışlarıyla lanetleyebildiğine inanılır. Buna karşı genellikle tılsımlar takılır.

Nirvana
En yüce Budist mutluluk hali ve doğum-yeniden doğuş döngüsünden kurtuluş, evrensel olanla bir oluş demek olan nirvanaya ancak bütün bağlarla arzunun yok oluşuyla erişilebilir.

Orta Amerika
Amerika'da Meksika'dan El Salvador'a uzanan coğrafi ve kültürel bölge.

Ortaçağ
Avrupa tarihinin bu dönemi genellikle 479-1453 yılları arası olarak kabul edilir.

Ortodoks Kilisesi
Kökeni Bizans İmparatorluğu olan ve Papa'nınki yerine Konstantinopolis Patriğinin onursal önceliğini tanıyan Hıristiyan Kiliseleri topluluğudur.

Ölüm Meleği
Ölümü temsil eden bu mitolojik figür kapüşonlu siyah cüppe giyip tırpan taşır.

P

Pagan tanrı
Hıristiyanlık, Yahudilik ya da İslam ile ilişkisi olmayan herhangi bir tanrı bu dinlerin mensuplarınca pagan, putperestlik sayılır.

Pentagram
Beş köşeli yıldız pentagram büyüyle ilişkilendirilir. Eski Yunan ve Babil'de sembolik önem taşırdı. Hıristiyanlıkta İsa'nın beş yarasını temsil eder.

Petroglif
Kayaya oyulmuş imge. Tarihöncesi sanatla ilişkilendirilir.

Piktogram
Görsel dilin bir biçimi olan piktogramlarda bilgiyi iletmek için Eski Mısır mezarlarındaki hiyeroglifler veya bir yerin genel tuvalet olduğunu anlatan kapıdaki kadın/erkek figürleri gibi sembol ya da imgeler kullanılır.

Piktograf
Kaya yüzeyine çizilen ya da boyanan resim.

Pitagoras
İlk gerçek matematikçi sayılan Yunan filozofu Pitagoras (İ.Ö.580-500) sayıların tüm doğal şeylerin özü olduğu teorisini ileri atmıştır.

Psişik güçler
Duyulara kapalı olan şeyleri (geçmiş ve gelecek de dahil olmak üzere) görmek için duyu ötesi algı kullanma yetisi.

Psikopomp
Ruhlara öte alemde yol gösteren Charon ya da Hermes gibi bir rehber.

Ptolemeus evreni
Eski Yunan astronomu Ptolemeus'un (Batlamyus) Dünya'yı merkez alan, Güneş, Ay, gezegen ve yıldızların onun çevresinde döndüğünü öngören evren modeli.

R

Rönesans
Klasik sanatların yeniden canlandığı dönem olan Rönesans İtalya'da 14. yy'da başladı ve 16.yy sonuna kadar bütün Avrupa'ya yayıldı.

Rudra/Şiva
"Uluyan" anlamına gelen Rudra fırtınalar ve rüzgârların kötücül tanrısıydı. Hindu inançlarının gelişimi sırasında adı Şiva olarak değişti.

Ruh yardımcısı
Şamanın müttefiki ya da hizmetkârı olan ruh yardımcısı, yanında olduğu kişiye koruyuculuk ya da yol göstericilik etmekten ziyade hizmet eder.

Rune
Kehanette kullanılan rune'lar kökenleri eski Germen kabilelerinin alfabeleri olan eski bir dizi semboldür.

Rüya Zamanı
Avustralya Aborijin geleneğinde Rüya Zamanı ya yaradılış vaktini ya da birey veya topluluğun inançları ya da ruhsal yapısını ifade eden bir kavramdır.

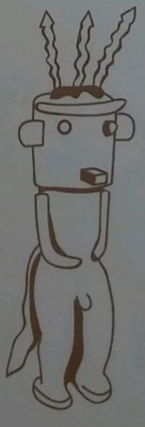

S ı Ş

Sadhu
Hinduizm'de sadhu maddi rahatlıklara ve dünyevi hazlara sırt çevirmiş gezgin azizdir.

Samanyolu
Gece göğünü aydınlatan bu galaksi içine Güneş ve Güneş sistemini de alır.

Samsara
Hindu ve Budist geleneğinde samsara, karma (kişinin ömrü boyu sergilediği davranışlarla belirlenen kaderi) gereği sonu gelmez bir doğum-yeniden doğuş döngüsüdür. Samsaradan kurtuluş ancak hakiki bilgiye erişmekle mümkündür.

Samuray
Japon askeri feodal aristokrasisi ya da bu sınıf mensubu profesyonel savaşçıya verilen isim.

Sapkın
Yerleşik doktrine ters düşen inanç ya da davranışlar.

Sefirot Ağacı
Kabala'da Sefirot Hayat Ağacı asal sayılarla yaradılışın arkasında yatan güçleri temsil eden 22 yoldan oluşur. Bu sayılar Sefirot denilen ve ağaç biçimini veren daireler halinde gösterilmiştir. Sefirot Ağacı Tarot kartlarıyla da ilişkilendirilir.

Semafor
İki elde birer bayrakla işaret vermeye dayalı görsel bir sistemdir. Sinyali verenin kollarının konumuna dayanan alfabetik bir şifreleme kullanılır.

Sosyalist Realizm
1930'larda Sovyetler Birliğinde görülen bir sanat, edebiyat ve müzik tarzı olan Sosyalist Realizm Sosyalizmin gelişimine hizmet amacı güder ve işçilerle Komünist toplumun diğer bireylerini destansı ya da idealleştirilmiş bir biçemde tasvir eder.

Sufizm
Mistik bir İslami hareket olan Sufizm hakikat, yani ilahi aşk ve dolaysız bir tanrı deneyimiyle kazanılan bilgi arayışıdır.

Süleyman Mührü
Süleyman Mührü yerine göre ya büyülü güçleri olduğuna inanılan ve Yahudilerin "Davud Yıldızı" adını verdiği bir sembol olan altı köşeli yıldız (heksagram) ya da Polygonatum cinsi çiçek açan bitkilerin 25 türünden biridir.

Sürrealizm
Bilinçaltının işleyişini dışavurmayı amaçlayan bir 20. yy sanat hareketi olan Sürrealizm'in tipik özelliği düşsel imgelem ve konularda beklenmedik bir araya getirmelerdir.

Sarkofaj
Taş lahitlere verilen ad. Sarkofaj zeminin üzerinde yer alır, çoğunlukla da ince işli bir süslemeyle bezeli olur.

Satir
Yunan mitolojisinde satir başıyla gövdesi insan, sivri kulakları, boynuz ve arka ayaklarıyla da keçi olan bir orman tanrısıdır. Satirler şehvet ve eğlenceye düşkündür.

Sekiz Aşamalı Asil Yol
Budist inancına göre aydınlanmanın bu yolu doğru düşünce, doğru eylem ve doğru rızk gibi sekiz unsur içerir.

Sihirli kare
İçindeki sayıların her satır ve sütunda, bazen köşegensel olarak da toplamlarının eşit olacağı şekilde düzenlendiği kare. Pek çok kültürde rastlanan, taş ya da madene kazınan veya tılsım olarak takılan bu karelerin uzun ömür ve sağlıkla ilişkilendirilen kehanete ilişkin ve astrolojik nitelikleri olduğuna inanılır.

Shou
Uzun ömür karşılığı Taoist sembol. Genellikle daire biçimindedir. Çin'de bazen diğer uzun ömür simgeleriyle birlikte de kullanılır.

Stupa
Aslında bir mezar höyüğü olan stupa kubbe biçimli bir anıttır. Buda'nın ölümünden sonra ondan kalanları korumak için stupalar dikilmişti. Önemli stupalar ibadet edenlerin etrafında saat yönünde döndüğü hac yerleri haline geldi.

Styks Irmağı
Yunan mitolojisinde Styks, Hades'te ölülerin öte aleme kayıkla taşındığı bir nehirdi.

Sunu kabı
Geleneksel olarak boynuz ya da kupa biçimli bir içme kabı.

Şaman
Bazı kabile topluluklarının rahibi olan şaman dünyevi ve uhrevi alemler arasında aracılık eder ve şifa ya da kehanet amacıyla ya da doğal olayları kontrol etmek için büyü kullanır. Hem erkekler hem de kadınlar şaman olabilir.

T

Tabla
Bu küçük el davulu kuzey Hindistan kökenlidir.

T'ai Chi çemberi
Bu çifte helezon yaşam simgesidir ve Tao felsefesinin dengeli bir bütün yaratmak üzere bir araya gelen karşılıklı bağımlı unsurları Yin ile Yang arasındaki ilişkileri temsil eder.

Tarot
Tarot kartlarıyla kullanılan bir kehanet yöntemidir. 78 kartlık Tarot destesi Büyük Sırlar adı verilen 22 kart ile Sopalar, Kupalar, Kılıçlar ve Tılsımlar olarak gruplandırılan Küçük Sırlar kartlarından oluşur.

Tefilin
Yahudi erkeklerin geleneksel olarak sabah duası sırasında yanlarında taşıdığı, içinde İbrani kutsal metinleri bulunan iki deri muhafazadan biri.

Tek tanrılı inanç
Tek bir tanrıya inanca dayanan bu dinler arasında Hıristiyanlık ve İslam yer alır.

Tensellik
Bedensel, özellikle de cinsel arzuları ifade eder.

Teslis
Hıristiyanlıkta Kutsal Teslis Baba, Oğul ve Kutsal Ruhun simgesidir.

Tılsım
Bu küçük uğur iyicil gücü simgeler. Geleneksel olarak korunma ve güç için takılır.

Totem
Hayvan, bitki, doğal bir nesne ya da onların temsili olan totem bir kabile, klan ya da ailenin amblemidir. Kimi zaman bir ata, koruyucu ya da yaratıcı varlık olarak tapılır.

Trigram
Üç kesintisiz ya da kesik paralel çizgiden oluşan trigram Çin felsefesi

ya da *I Ching* ile yapılan kehanette kullanılır.

Trimurti
Hindu'lar Brahma, Vişnu ve Şiva tanrı üçlemesi ya da trimurtiye ibadet eder.

U-Ü

Udjat
İleri dönük insan sağ göz ve kaşı olarak tasvir edilen udjat tılsım olarak takılırdı. Wadjet ya da Horus'un Gözü olarak da bilinir.

Uğurlu sembol
Budizm'de her biri Buda öğretisinin bir yönünü simgeleyen sekiz uğurlu sembol vardır.

Uşnişa
Budalık işareti olan uşnişa genelde bir saç topuzu, alev benzeri bir unsur ya da Buda'nın başında bir çıkıntı olabilir.

Üç renkli
Üç farklı renkte paralel şeritlerden oluşan bayraktır. Şeritler yatay, dikey, köşegenel, eşit ya da farklı genişlikte olabilir. Üzerlerinde bir amblem ya da nişan olabileceği gibi düz de olabilirler. **Vahana**
Çoğu Hindu tanrı hayvan ya da kuş bir binek, *vahana* üzerinde tasvir edilir. Vahana, tanrıyla ilişkilendirilen belirli bir işlevi temsil eder. Sözgelimi Şiva güç ve iktidar sembolü boğaya biner.

V

Vanitas
Sembol yüklü, kasvetli bir natürmort türü olan ve Flandra ile Holanda'da 16 ve 17. yy'da yaygınlaşan vanitas sanatı ömrün kısalığını, hazzın beyhudeliğini ve ölümün kaçınılmazlığını anımsatmaya hizmet eder. Yaygın vanitas sembollerinden ikisi kum saatleriyle çürük meyvelerdir.

Varna
Hinduizm'de Hindistan'ın kast sistemini oluşturan dört sınıftan herhangi biri.

Veda
Veda dört derlemede bir araya gelen en eski ve sayılan Hindu kutsal metinleridir.

Vedik
Vedalara (bkz. yukarıdaki madde) ve kaleme alındığı Sanskrit türü ya da kaynaklandığı Hindu kültürüne ait ya da onlarla ilgili olan.

Vever
Vududa her bir vever belirli bir ruhun sembolik desenidir. Törenden önce ya da tören sırasında zemine mısır unu gibi bir toz serpilerek yapılır. Duada bir odak noktası, sunular için de sunak vazifesi görür.

Vücut bulma
Budizm ve Hinduizm gibi dinlerde görülen, Tanrısal bir varlığın bedensel tezahürü fikrine ilişkin bir deyimdir.

Y

Yang
Eski Çin felsefesine göre Yang, doğanın temelinde yatan ve onu yöneten iki tamamlayıcı güç ya da ilkeden biridir. Eril ve pozitiftir.

Yantra
"Desteklemek" anlamına gelen bir Sanskrit sözcükten gelen yantra Hinduların geleneksel olarak konsantrasyona yardımcı olması için meditasyon sırasında kullandıkları geometrik bir desendir.

Yarı tanrı
Yarı insan yarı tanrı olan bu varlıklar Yunan mitolojisindeki Herkül gibi kimi zaman kahraman olabilirler.

Yeniden doğuş
Asya dinlerinde ruhun başka bir bedende yeniden doğuşu.

Yin
Eski Çin felsefesinde Yin pasif, nemli, dişi ve Yang'ın karşıtıdır.

Yuga
Hindu dünya döngüsündeki dört çağdan biri.

Z

Zen
Çin'de ortaya çıkan bir Mahayana Budizm okulu olan Zen Budizm, aydınlanmanın ibadetle değil, ancak meditasyon ve zihinsel, ruhsal disiplin geliştirilerek erişilebilir olduğunu ileri sürer. Başlıca Çin, Japonya, Kore ve Vietnam'da uygulanır.

Zohar
Bu Yahudi Kabala kitabı geleneksel olarak Haham Simon ben Yoch'a (1. yy) atfedilir.

Zerdüşti
İ.Ö. 2000 başlarında İran'da Zerdüşt tarafından kurulan dinin mensubu. Günümüzdeki yandaşları arasında Hindistan'daki Parsiler yer alır.

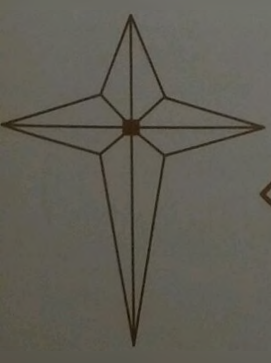

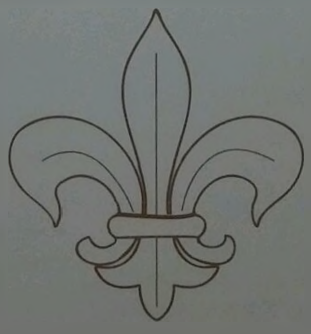

OKUMA LİSTESİ

Ayto, J. (ed.) (2007). *Brewer's Dictionary of Phrase and Fable*. Orion: Londra.

Bacquart, J.B. (1998). *The Tribal Arts of Africa*. Thames & Hudson: New York.

Barbier, J.-P. & Newton, D. (1988). *Islands and Ancestors: Indigenous Styles of Southeast Asia*. Metropolitan Müzesi: New York.

Baring, A. & Cashform J. (1991). *The Myth of the Goddess. Evolution of an Image*. Penguin: Londra.

Bechert, H. & Gombridge, R. (1984). *The World of Buddhism*. Thames & Hudson: Londra.

Becket, Sister W. (1994). *The Story of Painting*. Dorling Kindersley: Londra.

Belcher, S. (2005). *African Myths of Origin*. Penguin Classics: Londra.

Black, J. & Green, A. (1992). *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia*. British Museum Yayınları: Londra.

Blurton, T.R. (1992). *Hindu Art*. British Museum Yayınları: Londra.

Brown, D. Da Vinci Şifresi, çev. Petek Dinçer. Altın Kitaplar İstanbul 2003.

Bruce-Mitford, R. (1972). *The Sutton Hoo Ship Burial*. British Museum Yayınları: Londra.

Burr, E. (Trans.) (1994). *The Chiron Dictionary of Greek and Roman Mythology*. Chiron Publications: New York.

Campbell, J. *İlkel Mitoloji Tanrının Maskeleri*, çev. Kudret Emiroğlu. İmge Kitapevi Ankara 1995.

Campbell, J. *Doğu Mitolojisi Tanrının Maskeleri* 2, çev. Kudret Emiroğlu. İmge Kitapevi Yayınları Ankara 1998.

Campbell, J. *Batı Mitolojisi Tanrının Maskeleri* 3, çev. Kudret Emiroğlu. İmge Kitapevi Yayınları Ankara 1995.

Campbell, J. *Yaratıcı Mitoloji Tanrının Maskeleri* 4, çev. Kudret Emiroğlu. İmge Kitapevi Yayınları Ankara 1994.

Carr-Gomm, E. (2001). *The Secret Language of Art*. Duncan Baird: Londra.

Caruana, W. (1987). *Aboriginal Art*. Thames & Hudson: Londra.

Chetwynd, T. (1982). *Dictionary of Symbols*. Harper Collins: Londra.

Chevalier, J. & Gheerbrant, A. (1996). *The Penguin Dictionary of Symbols*. Penguin: Londra.

Christie, A. (1968). *Chinese Mythology*. Hamlyn: Londra.

Cirlot, J.E. (1971). *A Dictionary of Symbols*. English translation. Routledge & Kegan Paul: Londra.

Cooper, J.C. (1992). *Symbolic and Mythological Animals*. Harper Collins: Londra.

Cooper, J.C. (1978). *An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols*. Thames & Hudson: Londra.

Cotterell, A. (ed.) (1999). *The Encyclopedia of World Mythology*. The Foundry: Londra.

Craze, R. (1997). *Practical Feng Shui*. Anness Publishing: Londra.

Crossley-Holland, K. (1980). *The Norse Myths: Gods of the Vikings*. Harmondsworth: Penguin.

Dallapiccola, A. (2002). *Dictionary of Hindu Lore and Legend*. Thames & Hudson: Londra.

Eberhard, W. (1986). *A Dictionary of Chinese Symbols*. Routledge & Kegan Paul: Londra.

Eiseman, F.B. Jr. (1990). *Bali. Sekala & Niskala Vol. 2: Essays on Society, Tradition, and Craft*. Periplus Editions: Singapur.

Epstein, I. (1959). *Judaism*. Penguin: Harmondsworth.

Feest, C. F. (1992). *Native Arts of North America*. Thames & Hudson: Londra.

Ferber, M. (2007). *A Dictionary of Literary Symbols*. Cambridge University Press: Cambridge.

Ferguson, G. (1961). *Signs and Symbols in Christian Art*. Oxford University Press: New York.

Findlay-Brown, I. (1998). *Visions from Vietnam. Contemporary Vietnamese Art from British Private Collections*. Asia House: Londra.

Fisher, R. E. (1993). *Buddhist Art and Architecture*. Thames & Hudson: Londra.

Fontana, D. (1993). *The Secret Language of Symbols*. Pavilion Books: Londra.

Foster, R. & Tudor-Craig, P. (1986). *The Secret Life of Paintings*. BBC Press: Londra.

Glassé, C. (2001). *The Concise Encyclopedia of Islam*. Stacey International: Londra.

Gombrich, E.H. (1989). *The Story of Art*. Oxford University Press: Oxford.

Gombrich, E.H. (1960). *Art and Illusion. A Study in the Psychology of Pictorial Representation*. Phaidon Press: Oxford.

Govinda, Lama A. (1960). *Foundations of Tibetan Mysticism*. Hutchinson Group: Londra.

Graham-Campbell, J. & Kidd, D. (1980). *The Vikings*. British Museum Yayınları: Londra.

Hall, J. (1974). *Dictionary of Subjects and Symbols in Art*. John Murray: Londra.

Hall, J. (1994). *Illustrated Dictionary of Symbols in Eastern and Western Art*. John Murray: Londra.

Hall, J. (2003). *The Crystal Bible: A Definitive Guide to Crystals*. Godsfield Press: Londra.

Herbert, P. (1992). *The Life of the Buddha*. British Library Yayınları: Londra.

Honour, H. & Fleming, J. (1982). *A World History of Art*. Fleming-Honour: Londra.

Hoult, J. (1987). *Dragons: Their History and Symbolism*. Gothic Images Publication: Glastonbury.

Huntington, S.L. (1985). *The Art of Ancient India*. John Weatherhill: New York.

Hutt, M. (1994). *Nepal: A Guide to the Art and Architecture of the Kathmandu Valley.* Kiskadale: Stirling.

Ibbott, S. (1994). *Folklore, Legends and Spells. Rural Traditions in Lore and Legend, Witchcraft and Spells.* Ashgrove Press: Bath.

James, G. (1912, 1996). *Japanese Fairy Tales.* Senate: Londra.

Jansen, E.R. (1993). *The Book of Hindu Imagery. Gods, Manifestations and their Meaning.* Binkey Kok Publications: Hollanda.

Jensen, H. (1970). *Sign, Symbol and Script.* George Allen & Unwin: Londra.

Jones, D.M. & Molyneaux, B.L. (2002). *The Mythology of the Americas. An Illustrated Encyclopedia of the Gods, Spirits and Sacred Places of North America: Mesoamerica and South America.* Anness Publishing: Londra.

Jordan, M. (1993). *Encyclopedia of Gods: Over 2500 Deities of the World.* Facts on File: New York.

Kana-Devilee, P. & Uterwijk, R. (1996). *A Divine Gesture: A Hundred Characteristics of Hindu and Buddhist Gods in the Rijksmuseum.* Zuidvleugel Rijksmuseum: Amsterdam.

Knappert, J. (1993). *The Encyclopdaedia of Middle Eastern Mythology and Religion.* Element Books: Longmead, Dorset.

Knappert, J. (1992). *Pacific Mythology.* Harper Collins: Londra.

Lao Tzu, *Tao Te Ching Yol ve Erdemin Kitabı*, çev. Osman Yener. Anahtar Kitaplar Yayınevi İstanbul 1998.

Little, B. (1999). *The Illustrated Herbal Encyclopedia.* Abbeydale Press: Leicester.

Lundquist, J.M. (1993). *The Temple: Meeting Place of Heaven and Earth.* Thames & Hudson: Londra.

Marshall Cavendish (1987). *Dreams and Destiny: Telling Fortunes and Reading Dreams.* Marshall Cavendish: Londra.

McArthur, M. (2002) *Reading Buddhist Art.* Thames and Hudson: Londra.

McCloud, W.H. (ed.), (1999). *Sikhs and Sikhism.* Oxford University Press: Hindistan.

McNeill, D. (1998). *The Face.* Little Brown & Co.: Londra.

Megaw, R. & V. (1989). *Celtic Art From Its Beginnings to the Book of Kells.* Thames & Hudson. Londra.

Meyer, A.J.P. (1995). *Oceanic Art.* Kohnemann: Köln, Almanya.

Miksic, J. (1990). *Borobudur, Golden Tales of the Buddha.* Periplus Editions: Singapur.

Miller, M.E. (1986). *The Art of Mesoamerica.* Thames & Hudson: Londra.

Millman, D. *Hayatınızın Amacı Doğum Tarihinizde Gizlidir* (2. basım), çev. Semra Ayanbaşı. Akaşa Yayınları İstanbul 1994.

Moore, A.C. (1995). *Arts in the Religions of the Pacific: Symbols of Life.* Cassell: Londra.

Murray, P. & L. (1996) *The Oxford Companion to Christian Art and Architecture.* Oxford University Press: Oxford.

Guirand, F. (ed.). (1968). *New Larousse Encyclopedia of Mythology.* Hamlyn: Londra.

Orliac, C. & Orliac, M. (1995). *The Silent Gods: Mysteries of Easter Island.* Thames & Hudson English edition: Londra.

Price, S. & Kearns, E. (eds) (2003). *The Oxford Companion to Classical Myth and Religion.* Oxford University Press: Oxford

Radice, B. (ed.) (1975). *Hindu Myths.* Penguin Classics: Harmondsworth.

Rawson, P. & Legeza, L. (1973). *Tao: The Chinese Philosophy of Time and Change.* Thames & Hudson: Londra.

Rawson, P. *Tantra.* (1973). Thames and Hudson: Londra.

Rawson, P. (1978). *The Art of Tantra.* Thames & Hudson: Londra.

Reid, A. (1988). *Southeast Asia in the Age of Commerce 1450–1680. Birinci Cilt: The Land Below the Winds.* Yale University Press: Newhaven ve Londra.

Rogers, S. (1983). *Power and Gold: Jewelry from Indonesia, Malaysia and the Philippines from the Collection of the Barbier-Mueller Museum Geneva.* The Barbier-Mueller Museum: Cenevre.

Ryken, L., Wilhoit, J., & Longman, T.(eds.). (1998). *Dictionary of Biblical Imagery.* Inter-varsity Press: Westmont, Illinois.

Sharper Knowlson, T. (ed.) (1994). *The Origins of Popular Superstitions and Customs.* Studio Editions: Londra.

Shepherd, R., Shepherd, R., & Kennedy, R. (2002). *1000 Symbols: What Shapes Mean in Art and Myth.* Thames & Hudson: Londra.

Stutley, M. & Stutley, J. (1977). *A Dictionary of Hinduism. Its Mythology, Folklore and Development 1500 BC–AD 1500.* Routledge & Kegan Paul: Londra.

Thomas, N. (1995). *Oceanic Art.* Thames & Hudson: Londra.

Too, L. (1996). *The Complete Illustrated Guide to Feng Shui.* Harper Collins: Londra.

Tregear, M. (1980). *Chinese Art.* Thames & Hudson: Londra.

Tresidder, J. (ed.) (2004). *The Complete Dictionary of Symbols in Myth, Art and Literature.* Duncan Baird: Londra.

Versluis, A. (1994). *Native American Traditions.* Element Books: Shaftesbury.

Walker, B.G. (1988). *The Woman's Dictionary of Symbols and Sacred Objects.* Harper Collins: San Francisco.

Werner, E.T.C. (1994). *Myths and Legends of China.* Dover Publications: New York.

Werness, H.B. (2000). *The Continuum Encyclopedia of Native Art.* Continuum: New York.

Wheatley, D. (1971). *The Devil and All His Works.* Peerage Books: Londra.

Willett, F. (Revised ed.). (1993). *African Art: An Introduction.* Thames & Hudson: Londra.

Wittkower, R. (1977). *Allegory and the Migration of Symbols.* Thames & Hudson: New York.

Yong Y. & Cotterell, A. (1975). *The Early Civilization of China.* Weidenfeld & Nicholson: Londra.

Zaehner, R.C. (ed.) (1967). *The Concise Encyclopedia of Living Faiths.* Beacon Press: Boston.

Zimmer, H. (1946). *Myths and Symbols in Indian Art and Civilization.* Pantheon Books: New York.

DİZİN

A

adaçayı, 88
adamotu, 80
Adem,190
adil ticaret, 315
afrodizyaklar, 88, 89, 99, 101
Agni, 30
ağaçlar, 50, 51, 91, 94, 95
  kutsal, 96, 97
ağız, 109
Ağlama Duvarı, 172
ağustosböceği, 72
Ahriman, 190
ahtapot, 69
Akantus, 81
Akasya, 95
akbaba, 59, 128
akciğerler, 115
akçaağaç yaprağı, 126
akik, 43
Akrep, 123, 200
akrep, 73
akuamarin, 43
alakarga, 60
albatros, 58, 242
alfabeler, 175, 278, 300, 306-09
alıç, 81
Ali Baba, 273
Allah, 338
Almanya; mask, 271
altı köşeli yıldız, 22
Altın Buzağı tapımı, 44
Altın Post, 45
altın, 44-45, 71
  kalite kontrol, 315
  simyada, 210-11
Amaterasu, 147, 171
Amazon; taşma, 39
Amerika Birleşik Devletleri;
  arması, 321
  bayrağı, 326
  mührü, 63
Amerika yerlileri, 16, 23, 24, 29, 31, 34, 45, 52, 136
  kafa derisi yüzme, 110
  piktogramlar, 302
Amerikan futbolu işaretleri, 333
ametist, 43
amfiteatr, 227
Amritsar: Altın Tapınak, 185
Amun, 138
ana erdemler, 247
Ana Tanrıça, 341
anahtar, 239
ananas, 98
Anansi, 151
Ananta, 157
Andorra: Arma, 320
anemon, 85
Angkor Wat, 229
anıtlar, 130-31
ankh, 193, 289, 305, 338
Anma Günü, 130
Anne Azize, 123
Anubis, 52, 115, 139
Ao dai, 249
Aphrodite, 140
Apollo, 17, 40, 82, 141, 232
apsaralar, 160
apu, 148
araçlar, 215, 224-25
Arap alfabesi, 308
Arap giysisi, 249
Ares, 141
arı kovanı, 73
arı, 73
Arianrhod, 142
arma desenleri, 318, 338
arma kalkanı, 323
armacılık sanatı, 116, 278-89, 318-23
  armalar, 320-21
armalar, 53, 222-23, 320-21
  arı, 73
  Galler Prensi, 322-23
  kartal, 62, 63
  kraliyet, 219
armut, 98
Arnolfini'nin Evliliği tablosu, 240-41
arp, 188, 223, 274
Artemis, 19
Arundel: Arma, 320
asa, 218, 221
asanalar, 164, 338
Asante kılıcı, 225
askeri üniformalar, 253
aslan, 57, 131, 167
  aslan tahtı, 219
  yeşil, 211
asma yaprağı, 255
Assisili Francis Aziz, 10, 177
Astarte, 120
astroloji, 15, 22, 136
  Batı, 200-03
  Çin, 204-05
  yıldız haritası, 202-03
astronomi, 22
Asur, 338
asuralar, 191
aşçıbaşı şapkası, 251
aşk düğümü, 127
aşk kupası, 127
aşk simgeleri, 126
aşk yüzüğü, 254
aşk, 280
at, 54, 204
atalar, 136-37, 146-47
ateş, 14, 15, 30-31, 104, 211, 280
  törenleri, 31
Athena, 141
Aum, 161
avatar, 338
avcılık; köpekler, 53
Avrupa Birliği, 316
avuç, 95
Avustralya Aborijin, 37, 147, 233
  Rüya Zamanı, 10, 67, 136, 152-53, 342
ay döngüsü, 203
ay taşı, 43
Ay, 14, 18-19, 210
  astrolojide, 201
  döngüleri, 18
  etkisi, 18
  tanrı ve tanrıçaları, 19
  tutulması, 18
  ve yıldız, 126
ayakkabı, 249
aybaşı kanaması, 125
ayçöreği, 41
aydınlanma, 45, 87, 107, 164, 166, 237, 339
ayı postu, 251, 253
ayı, 52, 147, 150, 223
ayna, 238, 241
Azabaçe, 194
Aztekler, 63, 101
  insan kurbanı, 115
  kutsal yerler, 233
  mitoloji, 19, 23, 24, 29, 30, 36, 39, 57 , 145
  mozaik mask, 271
  ritüeller, 31

B

Babil Kulesi, 226
Babil, 34,338
Babür İmparatorluğu, 341,
  sanat, 265
baca, 234
bacaklar, 115
  süsleri, 254
Bacchus, 41, 57, 99, 141
badem ağacı, 95
badem, 99
bağırsaklar, 115
Bahamalar; arma, 223
baharat kutusu, 194
baharatlar, 88, 89
bahçeler, 215, 244-45
bakır, 47
Bakire Meryem, 8, 19, 23, 47, 176, 245
bal, 101
Baldr, 143
bale, 268
Balık, 200
balık, 68-69, 121, 176, 195
balıkçıl, 58, 93
Bali; ölü yakma, 129
balina, 68, 150
balkon, 234
balta, 224
bambu, 80
banyan, 95
baobab, 95
Baphomet, 190
Bar/Bat Mitzvah, 125, 338
barış, 283
Barong dans draması, 270
Barut Komplosu, 223, 339
Bastet, 19, 57, 139
baş ile onaylama, 334
baş sallama, 334
baş, 104, 106-09
  büzülmüş, 111
  çok başlı, 106
  ganimet olarak, 110-11
Başak, 200
başlık, 251
başlıklar, 250-51
başmelekler, 189
başparmaklar yukarı, 335
Batik desenleri, 248
Batlamyus, 21
baykuş, 59, 204
bayraklar, 15, 115, 278-79, 324-29
  denizcilikte, 243
  yarıya indirilmiş, 128
bebekler; vudu, 187
beden, 104
beden dili, 334, 337 i
  boyama, 153 i
  piercing, 257 i
  süslemesi, 256-57 i
Beelzebub, 72
Bellerophon, 76
beng beng, 336
bere, 251
bereket, 104-05, 120-23, 280-81
  tanrıları, 120
  törenleri, 122
  sembolleri, 67, 121
Beş, 108
beş köşeli yıldız, 22
Beyaz Bizon Kadın, 151
Beytüllahim Yıldızı, 288
Bhairava, 106, 159
Bhumibol Adulyadej, 216, 218
bıçak, 239
bıldırcın, 59
biberiye, 88
biçim değiştirici, 342
bilezikler, 194
Bilgelik Gözü, 107
Bilgi Ağacı, 66, 97, 343
Binbir Gece Masalları, 273
biraderlik, 339
birleşmiş Milletler, 317
bitkiler, 50, 51, 80, 81
Bizans İmparatorluğu, 338
  Taç, 46
bizon ruhu, 149
bjis direkleri, 146
blucin, 248
BMW, 317
Boccioni Umberto: *Evi Sokak Gürültüleri Doldurmuş*, 264
Bodh Gaya, 233
Bodhi ağacı, 97, 167, 338
bodhisattvalar, 164, 166, 338
bodrum, 235
boğa boynuzu, 122
Boğa, 200
boncuk, 255
borazan, 274
Boreas, 35, 41
Borobudur, Java, 230-31
Bosch Hieronymus:
  Ölüm ve Cimri, 263
  Yedi Ölümcül Günah, 298-99
boynuz işaretleri, 335, 336
boynuzlu kertenkele, 65
boyun halkaları, 255
böcek, 72
böcekler, 72-73
Brahma, 87, 106, 157-59, 163, 338
Brahman, 158
Brahmi alfabesi, 308
Braille Louis, 309
braille, 297, 309
Brigid (tanrıça), 142
Britanya İmparatorluk Nişanı, 288
broşlar; yas, 130
Brown Dan, 209
Brughel Peter, 262
Bryce Kanyonu Utah, 24
Buda, 86, 87, 97, 136, 159, 167, 338
  adımları, 237 i
  asanalar (duruşlar), 164 i
  ayak izi, 116, 118-19 i
  gözleri, 229 i
  kulakları, 106 i
  mudralar (el duruşları), 164, 165, 339, 341 i
  saçı, 108 i
  tılsım olarak, 195 i
  yeşim, 255 i
  yön gösterici, 166 i
Buda'nın ayak izleri, 116, 118-19
Budizm, 8, 14, 37, 164-69
  aydınlanma, 45, 87, 107, 164, 166, 339
  Büyük ayrılış
  çakralar, 115
  festival, 131
  keşişlik, 167
  kutsal yerler, 232, 233
  mitoloji, 28, 191
  sanat, 10, 164-65
  sekiz Aşamalı Asil Yol, 341
  Sekiz uğurlu Sembol, 119, 165, 338
  semboller, 69, 86, 87
  Yaşam Tekeri, 168-69
  yılan, 67
buhurdanlık, 188
bukalemun, 64
Bukwas, 150
buldok, 223
bulutlar, 35
Burma: Sembol, 223
burun halkaları, 257
burun, 104, 107
buz, 37
buzullar, 37
bülbül, 60
bülbül, 61
büyü bebekleri, 192
büyü;
  cadılık, 192
  kara, 190, 338
  vudu, 187
Büyük Ayrılış, 342
büyük denizkabuğu, 69
büzülmüş kafalar, 111

C - Ç

cadılar, 192-93
  anlaşılması, 193
  sınanması, 33
Cambridge Üniversitesi;
  Arma, 321
camiler, 180, 229
canavarlar, 50
Cao Dai tapınağı, 228
Capricornus, 77
castleford; arması, 320
Catherine Azize, 10, 177
Cebrail Başmelek, 188
Cehennem Melekleri, 258
Cehennem;
  ağzı, 109
  halkaları, 284
Cellarius Andreas, 21
cenaze ritüelleri, 129
Cennet Bahçesi, 244
cennet kuşu, 61
Cennet;
  Cennete uzanan basamaklar, 236-37
  yeryüzüyle bağlantısı, 22
Cennet; ırmakları, 33
cephe, 234
Ceres, 40
Cerne Abbas, 122
cesaret, 283
ceylan, 55
Chalma, Meksika, 232
Chang E, 19

Chantico, 30
Chappe Claude, 331
Charles V., Kutsal Roma İmparatoru, 62
Charybdis, 32
Chaucer Geoffrey, 126
Chi Wara, 151
chimera, 76
Chimu halkı, 146
Chinthe (Chin-thei), 76
Chiron, 77
Chloris, 70-71
Christopher Aziz, 195
Chu Jung, 30
Churchill Winston, 223
civa, 211
Cihangir İmparator, 265
Cihuacoatl, 24
Citroen, 317
Clinton başparmağı, 336
CND, 316
Cocidius, 142
coğrafi şekiller, 25
cohoba tozu, 155
Colosseum, 227
cornucopia, 121, 338
coyolxauhqui, 19
Cupid, 140
Czestochova, 233
çağ, 282
çağlayan, 33
çak işareti, 335
çakal, 52
çakralar, 114, 338
çalıkuşu, 61
çam kozalağı, 121
çam, 94
çanak, 9, 238
çanlar, 129, 154, 274
çapa, 242
çardak, 245
çarkıfelek, 83
çarmıh, 178-79, 195, 287
çatı, 235
çay, 51, 101
  çay falı, 196
çekirge, 72
çekül, 261
çerub, 35, 189
Çerubim, 189
çeşitkenar üçgen, 286
çeşme, 245
çeteler;
  dövmeler, 257
  grup aidiyeti, 258
çıkrık, 239
çıngırak, 154
çiçekler, 51, 82-85
çiğdem, 82
çikolata, 101
çilekeş, 338
Çin Han yazısı, 309
Çin;
  dağlar, 29
  ejderler, 36, 42, 78, 79
  el duruşları, 117
  mücevher, 255
  onur nişanları, 321
  opera, 269
  pagodalar, 229
  rüzgârlar, 35
  sanat, 91
  şeref muhafızları, 252
  tanrı ve tanrıçalar, 19, 30
  tapınaklar, 229
  yazı, 301, 309
  Yin ve Yang, 115
çini, 181, 228
çivi yazısı, 300
çivi, 177
çiy, 36
çobanpüskülü, 94
çocuk doğurma, 105, 120, 123
çokgenler, 289
çöl, 25
çuhaçiçeği, 82

D

Da Vinci Şifresi, 209
Dagr, 143
dağlar, 14, 28, 29
Daidalos, 17
Daikoku, 171
daire, 7, 261, 284
  eşmerkezli, 284
  ruh, 193
  üçlü, 193
dalak, 115
dalgalar, 32
Dali Salvador, 266-67
dalkavuk, 217
damalı bayrak, 329
Danae, 36
dans, 268-69
  bale, 268
  haka, 108
  helezoni, 285
  Hint, 269
  İspanyol, 222
  Japon, 41
  kılıç, 268
  ölüm, 129
  şenlik direği, 268
  Tay, 268
  yağmur, 36
danse macabre, 129, 339
Dante Alighieri,284
darşan, 339
Darwin Charles, 95
Davud Kral, 172
Davud Yıldızı, 22, 172
davul, 274
  rune davulu, 154
De Occulta Philosophia, 113
defne, 94
Degei, 157
değerli maddeler, 46, 47
değerli madenler, 46, 47
değerli taşlar, 42-43
Değişimler Kitabı (I Ching), 170, 197, 340
değnek, 155
değnek, 155, 192
Deineka Alexander, 264
Delfi, 232
delta, 33
Delvaux Paul, 265
Demeter, 24, 40
demir, 47
deniz feneri, 227
deniz kabuğu, 69, 70-71
deniz, 32
denizaltı, 242
denizatı, 68
denizcilik sembolleri, 243
denizkabuğu, 69, 105, 121
denizkestanesi, 69
denizkızı, 77
deniztarağı, 69, 70-71
denizyıldızı, 69
depremler, 25
deri, 315
desenler, 290-93
dev karakurbağası, 65
Devanagari alfabesi, 308
deve, 54
devedikeni, 81
devekuşu, 59
devlet atlı arabası
Dewi Sri, 41
Dhakhan, 147
Dharma Çarkı, 167, 339
didceridu, 275
dikenli taç, 177
dikilitaş, 105
dil, 108, 334
din şehidi, 340
din, 136
  badet, 259
  sanatta, 263
dinginlik, 281
dinsel üniformalar, 253
Dionysos, 57, 106, 141
dipo ritüeli, 125
diş hekimliği, 314
diş, 195
dişi, 104
dişler, 109
dişlere fiske, 335
Diwali, 161, 339
Djed, 114
dodo, 61
doğa ruhları, 148-49
doğa, 281
  sanatta, 262
doğal alem, 50, 51
doğan, 59
doğum sahnesi, 176
doğum taşları, 15, 43
doğuş sırası işaretleri, 319, 338
dokuma tezgahı, 239
dolar banknotu, 261
dolu, 36
domates, 99
Dominik Cumhuriyeti; arma, 320
domuz, 54
döner merdiven, 237
dövme, 257
Drakula, 109
Druid, 80, 339
dua bayrakları, 329
dua kitabı, 173
dua şalı, 173
dua tekeri, 167
dudak tapaları, 256
dudaklar, 109
  parmak dudağa, 335
dul başlığı, 130
Durga, 57, 160
dut, 95
duvak, 127
duvar, 235
duvara bitişik sütun, 235
duvarlar ardındaki bahçe, 245
düğün pastası, 127
düğünçiçeği, 84
Dünya Sağlık Örgütü, 317
düş kapanı, 291
düzenbazlar, 136, 151
Dzunukwa, 150

E

Ea-Oannes, 77
ebedi ateş, 31
eczane, 314
edebiyat; sembolizm, 10
efsane yaratıkları, 74-77
efsun, 192
eğilme, 334
eğreltiotu, 80
Ein Sof, 174
ejder, 8, 36, 42, 78-79, 204, 241
ekin bebeği, 41
ekin demeti, 121
ekin, 100
ekinler, 50-51, 100-01
ekmek, 100
Ekspresyonizm, 265, 339
Ekvador; arması, 320
El Dorado, 45
el etmek, 336
el falı, 198
el sallama, 335
el sıkışma, 335
  Masonların, 261
eldiven, 248
elektrik kabloları, 283
Elema halkı, 147
elementler, 205, 339
Elf, 149
Elizabeth I., 216
Elizabeth II.; taç giyme, 220-21
eller yukarı, 335
eller, 116-17
  Budist, 164, 165, 339, 341
  dansta, 269
  hareketleri, 335
  kınalı, 127
elma, 98
elmas, 42, 255
emoticon, 313, 339
Empire State Building, 227
Endonezya; gölge tiyatrosu, 269
Eos, 16
Erdemler, 247
ergenlik: Ritüeller, 125
erik, 95
erkek geyik, 55
erkek, 104
ermin, as, 339
eros, 136, 140
Eski Futhark, 307
eskülap, 67, 211, 314, 338
eşek, 55
eşek, 55, 133, 204
eşek; yabani, 55
eşekarısı, 72
eşkenar üçgen, 286
Etiyopya;
  bayrağı, 279, 324
  sanatı, 107
Etrüsk alfabesi, 307
Eurus, 35
eve dönüş, 281
evlilik, 105, 126, 127

F

fallik semboller, 67, 104, 120, 122
Fallingwater, Pennsylvania, 226
fallus, 105, 120, 122
fare, 53
Fawkes Guy, 214, 223
FedEx, 317
felfelek cevizi, 89
Felsefe Taşı, 210
Feng Shui, 339
Ferrari, 317
fes, 250
fesleğen, 88
fındık, 121
fırıncılık, 314
fırtınalar, 34
fil ruhu, 149
fil, 55, 223
filika, 242
firavun, 216
flamingo, 58, 223
fleur de lys, süsen, 177, 194
Flora, 40, 81
flüt, 274
fok, 69
fonogram, 300
Fransa; mührü, 222
Freud Sigmund, 122, 265, 273, 339
Frey, 143
Freya, 143
Frigg, 123, 143
Fuji Dağı, 25
Fujin, 35
Fuseli Henry, 265
futbol işaretleri, 333
futbol işaretleri, 333
Fütürizm, 264, 33

G

Ga kabilesi, 129
Gaia, 24, 157, 232
Gala, 191
Galler; amblemleri, 79, 101
Ganeşa, 67, 160
Ganga, 33, 161
Ganj Nehri, 129, 161, 215
garbha griha, 229
gargoyle, 8
garuda, 75, 159
Gauguin Paul, 262
Gawain Sör, 217
Gay Pride, 282
gayda, 274
gazap, 299
geb, 138
gece göğü, 22, 23
geko, 65
gelin buketi, 127
gelincik, 85, 128
gematria, 175
gemi başı, 242
gemiler, 242-43
gemili örtü, 242
gençlik, 281
George Aziz, 79
Gerard Majella Aziz, 123
gergedan, 55
gezegenler, 15, 20-21
  astrolojide, 201, 203
Ghana, 129
Gılgamış Destanı, 39
gila canavarı, 64
ginkgo, 95
ginseng, 89
giriş, 235
gitar, 122
giysiler, 215, 248-53
  başlıklar, 250-51
  üniformalar, 252-53
  yas, 130
gizli bahçe, 245
gnom, 149
Gobind Singh, 185
Golgotha, 111
gonk, 275
gök gürültüsü kuşu, 74, 150
gök gürültüsü, 14, 34
gökdelen, 227
gökkuşağı, 37, 295
gökyüzü gözlemi, 23
gölge tiyatrosu, 269
göller, 33
gömme, 129, 243
gönye, 260
Görkem Kitabı, 174
göz kırpma, 334
göz, 104, 107, 194
  devirmek, 334
  her şeyi gören, 260-61
  pışık, 335
granat, 43
Granthi, 339
grifon, 74
Grimm Kardeşler, 90
Grimoire, 339
grotto, 245
grup aidiyeti, 258-59
Guevara Che, 259

guguk kuşu, 61
Guiness, 317
gundestrup kazanı, 209
Gurdwara, 185, 339
Guru Granth Sahib, 185
Guru Nanak, 136, 184
Guru, 184, 339
gurur, 299
gül pencere, 84, 291
gül, 84, 126
Güller Savaşı, 84
gümüş, 47, 255
  kalite kontrol, 315
gündelik eşya, 238-39
gündönümleri, 16, 232
gündönümleri, 232
günebakan, 85
Güneş burçları, 200-01
Güneş Kral, 17
Güneş maskı, 16
güneş Piramidi, 233
Güneş, 14, 16-17, 210
  astrolojide, 201
  kültleri, 17
  kurban, 115
  sembolleri, 57, 63, 85, 87, 147, 281
  tanrıları, 17
  ulusal amblem olarak, 17
Güney Amerika; bayrakları, 325
güve, pervane, 72
güvercin, 61, 177
Güzel ve Çirkin, 273
güzelavratotu, 81

H

hac; ayak yıkama, 117
hac; yerleri, 232-33
Hacının Yürüyüşü, 10
haç, 176, 178-79, 279, 287, 289
  Hıristiyan 176, 178-79
haçlı küre, 218, 221
Hades, 88, 140
Haiti, 187
haka, 108
halat, 225
hale, 188
halı; İslam sanatında, 182-83
Hals Franz, 133
hamile kalma, 105
Hamsa eli, 116
Hamursuz Bayramı, 173, 341
hançer, 225
hanedan armaları, 219
hanedan, 339
hanımeli, 83
Hansel ve Gretel, 91
Hanuman, 160
Hapi, 33, 39
Harmonia Microcosmia, 21, 203
Harpialar, 77
Harry Prens; arması, 323
Hartnell Norman, 220
Harvard arması, 321
hasat şenlikleri, 41
haset, 299
hat sanatı, 181
hava durumu, 34-39
  sembolleri, 311
hava, 15, 211
havaalanı manevra işaretleri, 331
havari, 338
Havva, 66, 67, 190
Hawaii tanrıçaları, 25
hayvanlar, 50
  armacılıkta, 318-19
  ata olarak, 147, 150
  burç işaretleri, 204
  davranışları, 319
  kemikleri, 154
  simyada, 211
hece yazı, 300
Hei Tiki, 195
Heidelberg Üniversitesi; arması, 321
Hekate, 19, 24, 89, 106, 123
heksagon, 289
heksagram, 22, 288, 339
helezonlar, 285
Helios, 17, 85
hemşire üniformaları, 253
heptagram, 193, 288, 339
Hera, 141
Herkül'ün işleri, 57
herm, 122
Hermes, 141
heykel; dinsel, 229
Hıristiyan tespihi, 177
Hıristiyanlık, 14, 16, 22, 24, 31, 176-79
  aydınlanma, 45
  azizler, 177
  bereket sembolleri, 120
  haç, 176, 178-79
  ibadet, 259
  ibadet edimleri, 177
  ilk günah, 341
  kiliseler, 228
  kutsal yerler, 233
  Kutsal Yürek, 115
  luteryen, 340
  melekler, 128, 188
  Ortodoks kilisesi, 259, 341
  sanat, 9-10
  semboller, 81, 84, 176-77, 242
  su, 32
  Teslis, 285, 343
  vaftiz, 125
  yılan, 67
hilal, 279, 289
  yıldızla, 23
Hindistan;
  dans hareketleri, 269
  masklar, 270
  sarı, 249
hindistancevizi, 197
hindistancevizi, 89
Hinduizm, 136, 158-63
  aydınlanma, 107, 339
  depremler, 25
  evlilik, 127
  ibadet, 161
  iblisler, 17
  kutsal ağaç, 95
  kutsal metinler, 39
  mitoloji, 28, 33, 34, 36, 57, 73, 92-93, 106, 108, 115, 158-60, 285
  su, 32
  yaradılış mitleri, 87, 157
  yılan, 67
hipopotam maskı, 149
hipopotam, 54, 123
hiyeroglif, 123, 300, 301, 304-05, 339
hobo, 303, 340
Holbein Hans genç, 264
Hollanda; bayrağı, 327
homonim, 294, 340
Honorius Grimoire'ı, 190
Hopiler, 34, 151
Horac, 71
Horeb Dağı, 29
horoskop;
  Çin, 204-05
  Batı, 200-01
horoz, 60, 204
hortum, 35
Horus, 139
  gözleri, 107, 195
Huehueteotl, 30, 145
hukuk mesleği, 314
hula eteği, 249
Humbaba, 115
hurma, 99
Hyacinthus, 82
Hydra, 75
Hymen, 81, 98
Hypnos, 85
Hz. Fatma eli, 180

I - İ

I Ching, 170, 197, 340
Ibsen Henrik, 269
ihlamur, 94
ılgın, 95
ıstakoz, 68
ışık, 239
Iason, 45
ibibik, 59
ibis, 58
iblisler, 190-91
  ayakları, 117
İbrani alfabesi, 175, 306
İbrani Üçlemesi, 175
ichthys, 195
İdun, 142
İgbo maskı, 271
ihanet, 281
İkaros, 17
İki erkek kardeş, 90
iki yaşayışlılar, 64-65
ikizkenar üçgen, 286
İkizler, 200
ikonografi, 340
iksirler, 192
İlahi Oran, 113
ilk Günah, 341
ilkbahar, 40, 94
ilksel sular, 341
imparator, 217
imparatoriçe, 217
imparatorluk gücü, 282
İnari, 171
İnayet Han, 265
inci, 46
incir ağacı, 95
incir, 98
İndra, 36
inek, 54
İngiliz Saray Muhafızları, 253
İngiltere;
  pullar, 222
  sembol, 223
İngiltere; spor amblemleri, 258
inisiyasyon ritüelleri, 105, 124-25, 260
İnkalar;
  tanrıları, 145
  mücevherleri, 254
insan bedeni, 104, 114-15
  evren ve, 112-13
İnsan ve Evren, 112-13
İnterpol, 316
İnti, 145
İnuit, 32, 155, 340
iris (çiçek), 83
İris (tanrıça), 37, 83
İrlanda arpi, 274
İroquois, 94, 271
İsa, 111, 136, 176
  Çilesi, 338
isim verme törenleri, 125
İsis, 23, 41, 139, 147
iskambil falı, 198-99
iskambil oyunları, 216
iskelet, 114
İskoç etek, 249
İslam, 8, 180-81
  bahçesi, 244
  beş şartı, 180, 339
  çiniler, 181, 228
  halıları, 182-83
  ibadet, 259
  kutsal yerleri, 232
  melekler, 188
  mimari, 287
  namaz, 181
  sembolleri, 180
İslam'ın beş şartı, 180, 339
İsrail, 172
işaret dilleri, 330-33
işaret dilleri, 330-33
işaret, belirti, 341
işaretler; tanım, 6
İştar, 23
Ixchel, 19, 123
Ixtab, 144

J

Jack ve Fasulye Sırığı, 272, 273
jaguar, 57
Janus, 34, 57, 67, 106
japon hurması, 99
Japon;
  amblem, 17
  depremler, 25
  imparatorları, 147
  onur nişanları, 321
  sanatı, 91
  tanrıları, 34, 35
Jasna Gora, 233
Java, masklar, 270
Jerome Aziz, 57
jet (kara amber) 47
Jivaro klanı, 111
Jung C.G., 340
Juno, 141
Jupiter (tanrı), 140
Justina Azize, alameti, 76
Jüpiter (gezegen), 21
  astrolojide, 201

K

ka, 123
Kabala, 97, 174
Kâbe, 180, 232, 340
Kabi Avustralya Aborijinlerinden, 147
kabile totemleri, 150
kabuk giysi, 248
kabuk mask, 271
Kabuki, 268, 340
kaburgalar, 114
kaçera, 184
kaçına, 148, 340
Kadınlar Enstitüsü, 258
kadifeçiçeği, 85
Kadmus, 109
kafa avcılığı, 111
kafa derisi yüzme, 110
Kagu-Zuchi, 171
Kahakura, 37
kahramanlar, 136
  kültür, 151, 338
kahve, 51, 101
kalasın ucuna, 242
kale, 227
kalem ve mürekkep, 238
kalıcılık, 280
Kali, 108, 109, 160, 162-63
kalite kontrol, 315
kalkan, 224
Kalki, 159
kalp, 115
  okla delinmiş, 126
Kama, 73
Kamadhatu, 231
Kamerun maskı, 271
kamış, 80
kami, 340
kamusal enformasyon işaretleri, 310
kana susamışlık, 280
kanabis, 81
Kanada atlı polisi, 253
Kanaloa, 69
kangha, 184
kanguru, 53
kantaşı, 42
kapı tokmağı, 235
kaplan, 56, 204
kaplumbağa, 65
kaplumbağa, 65, 147
kar tanesi, 37
kar, 36, 37
kara ayin, 190
kara büyü, 190, 338
kara koyun, 55
Kara Ölüm, 129
kara, 184
karaciğer, 115
karahindiba, 85
karakurbağası, 65, 193
karanfil (baharat), 89
karanfil, 85
karatavuk, 61
kardelen, 83
kare, 261, 287
  sihirli, 206
karga, 60
karınca, 73
Karlar Kraliçesi, 37
karnaval, 259
kart falcılığı, 198-99
kartal, 62-63, 211, 223
Kartikeyya, 160
kaş kaldırmak, 334
kaşıklar; aşk, 126
kat, 235
Katolikler
  kutsal yerler, 233
  rahipler, 137, 282
Kau Cim, 197
kavun, 98
kaya sanatı, 233, 302
kaya, 24
kayan yıldız, 22
kayan yıldız, 22
kayın, 94
kazan, 192, 209
keçi, 54
kedi, 56-57, 193
kedigözü, 43
kehanet kemikleri, 196, 301
kehanette bulunma, 136, 196-99
kehribar, 46, 47
kekik, 42
kekik, 88
Kelimatu, 233
Keltler, 63, 142-43, 209, 295
kemer, 235
kemikler, 114
  kehanet, 197
  fal, 197
Kenotaf, 131
Kerberos, 53, 81
kertenkele, 64
Kerunnos 142, 190, 193
keş, 184
Khepri, 17, 72
Khmer alfabesi, 308
Khnum, 116
kılıç dansı, 268
kılıç, 225
kılıçlar, 225

kına, 256, 339
evlilik desenleri, 127
kırlangıç, 61
Kırmızı Başlıklı Kız, 273
kıskançlık, 299
kış gündönümü, 16
kış, 41
Kızılhaç, 314
kibir, 299
Kidduş kupası, 127
Kilise, 177
Katolik, 228
Luteryen, 228
yönlenmesi, 229
kimono, 127, 249
kinnara, 74
kinnari, 74
kipa, 250
kiraz, 95
kiril alfabesi, 307
kirpan, 184
kirpi, 53
Kirttikukha, 76
kitap, 239
kiwi, 59, 223
klüpler; grup aidiyeti, 258
koç boynuzu, 173
Koç, 200
koç, 55
kol ve bacaklar, 115
kolonyal şapka, 250
Komünistler, 224
komünyon, 177
kondor, 59
konfeti, 127
Konfüçyüs, 146
Konstantin İmparator, 233
koridor, 235
korkaklık, 283
Korkunç İvan, 219
korse, 248
koruyucu melekler, 189
kostüm, bkz. giyim
koto, 274
Kova, 200
Koyo, 257
koyot (düzenbaz), 151
koyot (hayvan), 52
koyun, 55, 204
kozmik Ağaç, 51, 97
kozmik hiyerarşi, 46
kozmik okyanus, 338
kozmoloji, 14
köpek, 53, 204, 241
köpekbalığı, 68
köprüler, 226
kötülük, 282
kraliçe, 216
kraliyet, 214, 216-17, 281
işaretleri, 218-19
taç giyme, 220-21
törensel giyim, 218
krallar, 216
kravat, 248
kriket işaretleri, 332
kristal küre, 136, 196
kristal, 43, 241
Krişna, 92, 93, 159
krizantem, 82
Krobolar, 125
Kronos, 140-41
Ku, 191
kubbe, 227, 235, 285
Kubbet-üs Sahra, 180
Kudüs, 172
Kutsal Mezar Kilisesi, 233
kuğu, 58
Kukulcan, 144
kulak, 106
kulaklı mezar taşı, 106
sarkık kulakmemeleri, 256
kum saati, 131
kumru, 126
kunduz, 53
kupa, 192
Kuran, 180, 181, 183
kurbağa larvası, 65
kurbağa, 65, 150
kurban, 14, 137
insan, 115
Kurma, 159
kurşun sülfür, 47
kurt, 52
kurtboğan, 81
kurukafa ve kemikler, 243
kurukafa, 111
kolyesi, 163
Vanitas resimlerinde, 133
kuş simgeleri, 123
kuşlar, 50, 58-63
uçuşu, 7
ulusal semboller, 223
yılanla mücadelesi, 8
Kutsal Ahit Sandukası, 95, 172
kutsal ateş, 31
Kutsal Kâse, 208-09
Kutsal Roma İmparatoru, 221
kutsal yerler, 215, 232-33
Kutsal Yürek, 115
kutsallık, 283
kutu, 239
kutup ayısı, 155
kutup yıldızı, 23
kuyrukluyıldız, 338
kuzey ışıkları, 23
kuzey mitolojisi, 34, 77, 123, 142-43, 224
kuzey Semitik alfabe, 306
kuzgun, 60, 128, 151, 193
kuzu, 55, 176
Küba, 146
kükürt, 211
kültler; Güneş, 17
kültür kahramanları, 151, 338
kültür, 151, 338
kümeli bahçe, 245
küp, 287
küpeler, 254
küre, 284
Kwakiutl maskı, 270
ky-lin, 76
Kybele, 24
Kyklop, 107

L

labirent, 245, 290, 340,
Lajja Gauri, 121
Lakşmi Yıldızı, 288
Lakşmi, 160-61
lale, 82
lamba, 131
Lao Tzu, 170
lapis lazuli, 43
Lascaux mağaraları, 233
Latin alfabesi, 306, 307
lavanta, 85
lavta, 275
Leda, 58
Leo, 200
Leonardo da Vinci, 209
Vitruvius Adamı, 112-13
Leopar, 57
Lewis C.S., 10
leylek, 58, 123
Lhasa; Portala Sarayı, 227
limon, 98
linga (lingam), 120, 122, 340
lir, 274
loa, 187
logogramlar, 300, 309
logolar, 279, 316-17, 340
Loki, 151
Londra;
O2 Arena, 227
St.Paul Katedrali, 285
Londra Köprüsü, 226
Longyi, 249
lotus, 86, 87, 93, 115, 119
Louis XIV, 17, 216, 219
lucina, 123

M

Ma'at, 139
madalyon, 130, 195
mainad, 122
mağara sanatı, 54
mağaralar, 25
Mahabharata, 75
Makara, 75
mala, 261
Mama Wati, 186
Man Adası; bayrağı, 115
mandalalar, 231, 291-93, 340
mandorla, 289, 340
mango, 99
mantar, 81
Mantegna Andrea, 246-47
mantra, 340
Mao Başkan, 259
Maoriler, 23, 31, 37, 67, 108, 257
Mara, 191
Mardi Gras maskı, 271
Marduk, 34, 157
Margaret Azize, 241
markalar, 316-17
Mars (gezegen), 21
Mars (tanrı), 84, 141
astrolojide, 201
masa, 238
Masai kostümü, 249
masallar, 7, 37, 90, 91, 272-73
masklar, 16, 146, 147, 149, 270-71
masonlar; işaret ve araçlar, 261
Masonluk, 17, 73, 260-61, 286
masumiyet, 283
matematik sembolleri, 312
Mattsya, 39, 159
Mau Mau, 259
Maui, 31
Maya, 18, 19, 101, 129, 144, 301
maydanoz, 88
maytap, 31
Mecdelli Meryem, 108, 209
meditasyon, 340
Mehndi Günü, 127
Mekke, 180, 181, 232
Meksika;
Ölüler Günü, 114, 130, 131
tapınaklar, 29
melekler, 128, 188-89
memeliler, 52, 55
memento mori, 189
menekşe, 83
menekşe, 83
Menolo, 147
Menthe, 88
mercan, 47
Mercedes Benz, 317
merdiven, 214, 234, 237
Meretseger, 67
Merkür, 21
astrolojide, 201
mersin, 81
Meryem Yıldızı, 23
mesleki işaretler, 314-15
meşale, 131
meşe palamudu, 121
meşe, 94, 131
mevsimler, 14, 40, 41, 104
meyveler, 51, 98-99
mücevher motifi olarak, 255
mezar bahçesi, 244
mezar taşları, 53, 116, 131
mezarlar; Maya, 129
Mezopotamya; bereket törenleri, 120
mezuniyet kepi, 250
mezuzah, 173
mıknatıs taşı, 47
mısır, 100
Mısır;
bereket törenleri, 120
Büyük Piramit, 233
hiyeroglifler, 123, 300, 304-05, 339
mimari, 87
mumyalama, 115, 129
ölçüm, 117
piramitler, 29
sakal, 108
semboller, 63
tanrılar, 17, 19, 23, 30, 32, 33, 41, 45, 47, 108, 116, 120, 138-39
tekne gömüsü, 243
tılsımlar, 195
yaradılış miti, 87
yılan, 67
mızrak, 224
Microsoft Windows, 317
Mictlantecuhtli, 145
Midas, 45
mide, 115
miğfer, 251
mihrap, 229
Mikail Başmelek, 128, 189
Mikmak, 147
milliyet, 214, 22-23
mimari, 226-31
dinsel, 228-29
dişil, 227
eril, 227
ikili sembolizm, 227
kutsal yerler, 232-33
yapılar; elemanlar, 234-35
Mimi, 151
Min, 120
minare, 180
Minerva, 141
Ming Hanedanı, 340
Minotaur, 77
miskinlik, 299
mistisizm, 341
mit, 341
Mithra, 24
Mixcoatyl, 23
Mjolnir, 142
moai figürleri, 147
moka, 257
mon, 341
monarşi, 216, 341
monitor kertenkelesi, 64
Morpheus, 85
Morrigan, 142
Morse, 297, 309, 341
mudra, 164, 165, 339, 341
Muhammed Peygamber, 29, 136, 180, 232
mum, 129
mumyalama, 129, 146, 341
Munch Edward, 265
Musa, 29
mu-yu, 275
mücevher kutusu, Mısır, 304-05
mücevher, 215, 254-55
yas, 130
mühür yüzük, 254
mürrüsafi, 89
müzik aletleri, 274-75
müzik, geleneksel, 222
müzik, notasyon, 279, 313

N

naga, 75
Nanabuş, 151
nane, 88
nanik, 335
Napolyon, 63
nar, 99, 121, 255
Narasimha, 159
Narcissus, 33, 82
Narnia hikayeleri, 10
nats, 148
Navajo, 29, 37, 302
nazar, 107, 116, 175, 194, 339
nedbeleme, 256
Nefertem, 87
nehirler, 33
Nenet, 155
Nepal; bayrağı , 328
Neptün (gezegen), 21
astrolojide, 201
ağ, 225
Neptün (tanrı), 32, 141
nergis, 82
Nettesheim'lı Agrippa, 113
New Orleans; cenaze törenleri, 129
New York; Empire State Building, 227
Newspaper Rock, Utah, 233
Nike, 140
Nil; taşkını, 39
Ninurta, 79
Nirvana, 341
Noel ağacı, 94
Noh tiyatrosu; mask, 270
Norveç; arması, 222
Notus, 35
Nuh, 37
Gemisi, 38, 39
Nun, 32
Nut, 139
nümeroloji, 206-07, 294
gematria, 175

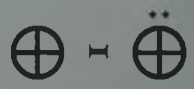

Obon, 131
oburluk, 299
ocak, 238
Odin boynuzu, 143
Odin, 77, 143
Oğlak, 200
ok ve yay, 224
OK, 335
okul üniforması, 253
Okyanusya; bayraklar, 328
Olimpiyat halkaları, 316
Olimpiyat Oyunları, 31, 45
olta iğnesi, 225
Olympos Dağı, 29
omurga, 114
On Emir, 29, 172
oniks,43
opal, 43
opera; Çin, 269
orak-çekiç, 224
org, 275
organik tarım, 315
organlar, 115
Orion, 23
orkide, 83
Orleans Dükü Charles, 126
orman, 90-91
ormanların yok edilişi, 91
Orta Amerika, 340
Ortaçağ, 340
Ortodoks Kilisesi, 259, 341
Osiris, 23, 57, 107, 114, 138, 147

otlar, 88, 89
Oxfam, 316
Oxford, arması, 320
öfke, 299
ökscotu, 80, 126
öküzkurbağası, 65
ölçü birimi olarak el, 117
ölü yakma, 129
Ölüler Günü, 114, 130, 131
Ölüm Meleği, 105, 128, 339
ölüm, 105, 128-31, 282
  temsili, 114
Ölümcül Günahlar, 298-99
Ölümsüzlerin Dağları, 29
öpücük, 334
ördek, 41, 58
Örümcek Kadın, 144
Özgürlük Anıtı, 222

P

P'an Ku, 157
Pachacamac, 145
Paduang, 255
pagan tanrılar, 341
pagoda, 229
paketleme işaretleri, 311
Pallas Athene, 246-47
Pamuk Prenses, 273
pamuklu işareti, 315
Pan, 141
pandomim, 268
Papa; taç giyme, 221
papağan, 60
papatya, 84
para birimi sembolleri, 279, 312
para kesesi, 239
paravan, 239
parmaklar; hareketleri, 335-36
Parvati, 106, 158, 163
Paskalya Adası; moai heykelleri, 147
Paskalya yumurtası, 121
Paskalya, 40
patika çentikleri, 302
Paul Aziz, 177
Pazuzu, 194
Pech Merle, Fransa; mağara sanatı, 54
peçe, 251
Pegasus, 54, 76
Pele, 25
pelikan, 58
pencereler, 214, 234
pentagram, 22, 113, 287, 341
pentakl, 193
pergel, 261
peridot, 43
Persephone, 24, 41
peruklar, 251
Peter Aziz, 177
petroglif, 302, 341
Peugeot, 317
peygamber devesi, 73
Phaeton, 17
Phi, 148
phoenix, 17, 74, 79, 89, 211
pınarlar, 33
pirasa, 101
piktograf, 341
piktogram, 300-03, 309, 341
Pinokyo, 74, 107
piramit, 29, 130, 233, 261, 286
pirinç, 100
  düğünlerde, 127
piskopos başlığı, 250
pişmiş topraktan asker, 217
pitagoras, 341
platin, 315
Plinius, 41
Pluto (gezegen), 21
  astrolojide, 201
Pluto (tanrı), 21, 140
Polinezya maskı, 271
polis miğferi, 251
porsukağacı, 94
portakal, 98, 241
Portala Sarayı, 227
Poseidon, 32, 69, 141
posta pulu, 222
prensesler, 217
prensler, 217
Priapos, 120, 122
Prometheus, 31
psikopomp, 341
psişik güçler, 341
ptah, 108, 116
Ptolemeus evreni, 341
Ptolemeus, 21
pukpuk, 155
punk, 258
purana, 39
pusula, 181, 243, 294

Q

Qin Shi Huangdi, 217
Quetzalcoatl, 39
quitou, 76

R

Radha, 92, 93
Rafael Başmelek, 189
rahipler, 137, 282
Rahu, 17, 191
rakun, 52
Rama, 159
Ramazan, 181
Rangda, 270
Rastafaryanizm, 81
Ravana, 191
re, 45, 139
rehinci, 314
renk kodları, 283
renkler, 241, 278, 280-83
  arma renkleri, 338
resim yazısı, 300-05
resim, bkz. sanat,
rezene, 88
Rhiannon (tanrıça), 142
ritüeller, 36
Robert de Boron, 208
Robin Hood, 223
roket, 122
Roma mitolojisi, 24, 30, 32, 40, 106, 140-41
Roma;
  Kolosseum, 227
  St.Peter Kilisesi, 233
Rönesans, 341
Rudra, 34, 157, 342
ruh karısı, 148
ruh yardımcıları, 155, 342
ruhlar, 137
rune davulu, 154
rune lar, 197, 307, 342
Rusya; amblemi, 223
Rüya Zamanı, 10, 67, 136, 152-53, 342
rüya; sanatta, 265, 266-67
rüyalar; sembolizm, 10-11
rüzgârlar, 35, 70-71
Ryujin, 34

S - Ş

saat, 239
saban, 225
saç tıraşı, 125
saç, 108
  törensel kesme, 125
sadaka çanağı, 167, 238
sadhu, 161, 342
Safa Dağı, 29
safir, 42
saflık, 281
  Naiveu Mtthys;
  Vanitas resmi, 132
saflık, 281, 283
safran, 89
sagu, 100
sağır; işaret dili, 330
sakakuşu, 61
saksağan, 60
Samanyolu, 23, 151, 340
samsara, 342
Samson ile Dalila, 108
Samuray, 217, 342
sanat, 262-65
  Avustralya Aborijin, 152-53
  Budist, 164-65
  Etiyopya, 107
  İslam, 180-81
  kaya, 233, 302
  kediler, 57
  sembolizm, 9-10
  Taoist, 170
sandık, 238
sanrılandırıcı, 51
sapkınlık, 339
saray, 219, 227
sarımsak, 89
sari, 249
sarkaç, 196
sarkofaj, 342
sarmal, 285
sarmaşık, 81
satir, 106, 342
satranç, 216
Satürn (gezegen), 21
  astrolojide, 201
Satürn (tanrı), 140, 141
savaş boyası, 256
savaş çığlıkları, 108
savaş, 280
sayılar, 278, 294-97
  sistemleri, 297
sazan, 68
Sebastian Aziz, 177
seccade, 181
sedef, 47
Sedna, 32
Sefirot Ağacı, 97, 342
Sefirot, 174
Sekhmet, 30, 139
Sekiz Aşamalı Soylu Yol, 341
sekizgen, 289
sekstant, 242
Selene, 19
seller, 14, 39
  İncil'de, 37
selvi, 94, 129
semafor, 331, 342
Semai, 11
Semana Santa, 259
semazenler, 269, 285
sembal, 275
sembolik hareketler, 334, 335, 336, 337
semboller;
  göçü, 7, 8
  gündelik yaşamda, 9
  modern, 11
  rüyaların, 10, 11
  sanat ve edebiyatta, 9, 10
  tanımlar, 6
semese, 147
Sengen-Samba, 171
Sentor, 77, 247
Serafim, 189
serçe, 61
seren, 243
Seth, 139, 190
Sevgililer Günü, 126
sfenks, 76
Shakespeare William, 269
Shango, 34
Sheela na Gig, 121
Shou, 284, 342
sıçan, 53, 204
sıfır, 296
sırtlan, 52
Sicilya; bayrağı, 115
Siddhartha Prens, 87, 167, 263, 342
sihirli kare, 206, 340
Sihlik, 184-85
  amblemler, 185
  beş K, 184
sikkeler, 129
  kolye, 254
siklamen, 83
silahlar, 115
silahlar, 215, 224-25
silindir şapka, 250
Simsiyahlar, 258
Simurg, 74
simya, 45, 47, 210-11, 287
Sina Dağı, 29
sinagog, 228
sincap, 53, 151
sinek kovucu, 218
sinek, 72
sinekkuşu, 60
sinus (yıldız), 23
Sioux, 45, 63, 250
sirenler, 77
sis, 35
sistemler, 278-79
sitar, 275
Sitwell; arması, 320
siyaset;
  sanatta, 264
  üyelik, 259
skarab, 72, 195
Sleipnir, 77, 143
Snyders Frans, 133
Sobek, 139
soğan, 101
Solomon Adası, 147
solucan, 73
Son Akşam Yemeği, 177, 209
Son Dört Şey, 299
sonbahar, 41
sonsuz düğüm, 115
Sophokles, 269
Sorbonne; arması, 321
soru, 335
Sosyalist Realizm, 264, 342
soytarı giysisi, 217
soytarı, 217
söğüt, 94
Spencer Stanley, 263
splendor Solis, 211
spor arabalar, 122
spor sembolleri, 312
spor; grup aidiyeti, 258
standartlara uygunluk, 315
Steller (mezar taşları), 106
Stoker Bram, 109
Stonehenge, 16, 215, 232
stupa, 229, 342
Styks Nehri, 33, 342
su kabağı, 99
su kaplumbağası, 65
su ruhu, 149
su terazisi, 260-61
su, 14, 15, 32, 33, 104, 211
  sanatta, 10
suda yaşayan yaratıklar, 68-69
Sufizm, 342
Sukkoth, 173
Sumeru Dağı, 28
sunak basamakları, 237
sunu kabı, 218, 340
Surya, 17, 87
Susa-No-O, 171
Süleyman Kral, 22
Süleyman Mührü, 22, 210, 342
sümbül, 82
Sümerler; tanrıları, 23
sümüklüböcek, 73
sünnet, 124, 125
süpürge, 192, 238
sürme, 256
Sürrealizm, 342
sürüngenler, 64-67
süt, 101
sütun, 234
sütunlar, 105
svastika, 7, 119, 142, 261, 289
Sydney Liman Köprüsü, 226
Sydney Üniversitesi; arması, 321
Şabat, 173
şafak, 16
Şah Cihan, 130
şahin, 59
şahmeran, 74
şakayık, 83
şaman başlığı, 154
şaman, 57, 137, 342
Şamanizm, 154-55
şapkalar, 250-51
şeftali ağacı, 95
şeftali, 98
şehvet, 299
şehvet, 338
şekiller, 278, 284-89
şenlik direği, 105
  dansı, 268
şeytan çıkarma, 191
şeytan, 190-91
Şeytan, 190-91, 192
şimşek, 14, 34
Şinto, 81, 170, 171
Şiro-maku kimonosu, 127
Şiva, 34, 57, 67, 106, 108, 120, 158, 162-63, 342
şofar, 173
şövalyeler, 194, 217
şövalyelik verme, 225
Şükran Günü, 223

T

T'ai Chi çemberi, 342
tabanca, 122, 225
tabla (çalgı), 342
tabut, 129
Taç Mahal, 130
taç giyme, 220-21
taç mücevherleri, 221
taç, 218, 221
taht, 219
  boş, 167
Tai Dağı, 232
Taipei, 227
takımyıldızlar, 15, 22
takvimler: Maya, 18
tala wipiki, 34
Tanrı,
  adları, 174
  eli, 116
tanrıça, 8-9
tanrılar, 14
  ateş, 30, 31

ay, 19
bereket, 120
çocuk doğumu, 123
çok başlı, 106
çok kollu, 115
dağlar, 29
güneş, 17
hava durumu, 34, 35, 36, 37
inmiş, 147
pagan, 341
su, 32, 33
toprak, 24
yağmur, 341
yeraltı, 338
yıldız, 23
Tanrının Gözü, 107
tanrısallık, 281
Tantra, 67
tao t'ieh, 8
Taoizm, 29, 78, 170
tapınaklar, 161
Hindu, 229
Şinto, 171
yol kenarı, 148
tapınaklar;
Cao Dai, 228
Çin, 229
dağ biçimli, 29
Hindu, 161, 229
Meksika, 29
Sih, 185
tarçın, 89
Tarot, 114, 198-99, 342
taşınır merdiven, 9, 236-37, 261
tatlı patates, 100
tavan arası, 235
Tavşan Brer, 151
tavşan, 53, 204,
ayağı, 195
tavuk gözlemi, 196
tavuk, 60
tavus kuşu, 60, 121
tüyleri, 107
Tawaret, 123, 138
Tayland;
amblemi, 223
dansçıları, 268
tefilin, 173, 342
tehlikeli madde işaretleri, 310, 339
tek boynuzlu, 76
tekne gömüsü, 129, 243
tekneler, 242-43
tektanrılı din, 341
teleskop, 21, 242
Tell Willhelm, 266
tembellik, 299
Tengu, 74, 107
Teotihuacan, 233
ter odası, 155
Terazi, 200
terimler sözlüğü, 338-43
termit, 73
teslim, 283
Teslis Kalkanı, 285
Teslis, 285, 343
tespih, 181, 241
tetraktis, 175
tevazu, 282
Texcatlipoca, 57
Thor, 34, 142
çekici, 224
Thoth, 139
thyrsos, 122
tılsım bilezikleri, 194
tılsımlar, 116, 180, 194-95, 338
tıp mesleği, 67, 314
tırnak muhafazası, 117
tırnaklar; tırnak muhafazaları, 117
tırpan, 224
Tiamat, 157
ticaret yolları, 8
ticari markalar, 316
Tilki Renard, 151
tilki, 52
timsah, 64
timsah, 64
tiyatro, 268, 69
tjemen, 146
Tlaloc Dağı, 29
Tlaloc, 36
Tokmak, 261
tokoloşi, 191
topaz, 42
Toprak Ana, 24
toprak, yeryüzü, 15, 24-25, 211
cennetle ilişkisi, 22
tanrıçaları, 24
topuk taşı, 16
Torah, 172
totem direği, 150
totemler, 150, 342
törensel giyim; kraliyet, 218
trafik ışıkları, 283
trafik işaretleri, 310
trigram, 343
Trimurti, 343
triratna, 119
triskelion, 115
triton, 77
turban, 250
turkuvaz, 43
turna, 59
Turukawa, 157
Tutankhamon, 216
tutku, 280
tutulma; ay, 18
tüplü dalış, 332
tütsü, 89
tütün, 81
tüylü başlık, 250
Tyr, 143

U - Ü

uçan ruh bwa, 149
uçan tilki, 53
udjat, 107, 343
uğurböceği, 72
uğurlu sembol, 165, 338
ulusal semboller, 223
deriler, 155
Uluslararası Af Örgütü, 316
uluslararası işaretler, 72-73
undin, 149
unutma beni, 84
Uranos (tanrı), 157
Uranüs (gezegen), 21
astrolojide, 201
Urban VIII.Papa, 73
uroborus, 211
uşnişa, 343
Utpanişţim, 39
uyarı işaretleri, 279
tehlikeli kimyasallar, 310, 339
uyarıcılar, 51
uyku; sanatta, 265
üç kural, 260
üç renkli, 279, 343
üçgen, 286-87
ülkeler;
bayraklar, 115, 324-29
sayıları, 222, 324
sembolleri, 222-23
üniformalar, 252-53
üzüm, 99, 255

V

vaftiz, 125
vahana, 343
Valkyrie, 35
Van Eyck Jan, 240-41
Vanama, 159
vanitas, 132-33, 343
Varaha, 159
Varanasi, 233
varna, 343
Vayu, 35
vazgeçiş, 280
veda, 343
vedik tanrılar, 17, 30, 35
Venedik maskesi, 271
Venüs (gezegen), 21
astrolojide, 201
Venüs (tanrıça), 140
doğuşu, 70, 71
Venüs, Laussel, 24
Venüs, Willendorf, 121
Vermeer Johannes, 46
Versailles Sarayı, 219
Vestal Bakireleri, 265
vever, 187, 343
vırvır, 336
Victoria (tanrıça), 140
Victoria Kraliçe, 130
Vika, 192-93
Vikingler; ejderler, 79
Viracocha, 145
Vişnu Anantasayana, 157, 159
Vişnu, 67, 75, 87, 115, 117, 157, 159, 163
vitray, 228
Vitruvius Adamı, 112-13
Volkan selamı, 336
Vulkan, 30
vulva, 121
Vücut bulma, 343

W

Wandijina ruhu, 153
Washington George, 261
Wat Phra Keo, 232
William III. ve Mary, 216
William Prens; arması, 323
Wright Frank Lloyd, 226
WWF, 316

X

X ışını resimleri, 153

Y

yabandomuzu, 55, 155, 204
yabani tavşan, 41, 53
Yaeyama dansçıları, 41
yağmur ormanı, 91
yağmur, 36
Yahudilik, 172-75
bayramlar, 173
dua, 173
düğün, 127
gömme törenleri, 129
Kabala, 97, 174
melekler, 188
semboller, 22
sinagog, 228
yakalı kertenkele, 64
Yakup'un Merdiveni, 236, 260
yakut, 42
yakuza, 257
yalıçapkını, 58
yama, 109
yanardağlar, 25
Yang sembolleri, 17, 29
Yang, bkz. Yin ve Yang
yangın söndürücüler, 283
yantra, 291, 343
yapılar, 214-15
elemanları, 234-35
yaradılış mitleri, 14, 16, 50, 87, 156-57
yarasa, 53
yarı değerli taşlar, 42
yarı tanrı, 342
yas, 105, 128, 130-31, 282
Yasa Çarkı, 165, 167, 169
Yasak Şehir, 219
Yaşam Ağacı, 96, 97, 173, 174, 343,
Yaşam Çarkı, 168-69
Yaxchilan tapınağı; hiyeroglifler, 301
Yay, 200
yaz gündönümü, 16
yaz, 40
yazı; resim, 300-05
yelken direği, 243
yelkenliler, 242
yelpaze, 239
Yengeç, 200
yengeç, 68
Yeni Gine;
tören evi, 111
maskı, 270
Yeni Zelanda amblemleri, 59, 80, 223
yeniden Bedenlenme, 341
yeniden doğuş, 280
yeraltı tanrısı, 338
yeşim, 42, 170, 255
Yggdrasil, 96
yıkama;
ayak, 117
el, 116
yılan, 190
yılan, 66, 67, 204
çift başlı, 75
gökkuşağı, 37
yılanbalığı, 69
Yılanlar ve Merdivenler, 67, 237
yıldız, 261
beş köşeli, 131
mücevher, 255
yıldızlar, 14, 15, 22-3, 288
tanrıları, 23
yılın en uzun günü, 16
Yin ve Yang, 27, 104, 157, 170, 343
doğada, 26, 27
Yip Hong, 262
yiyecekler, 100-01
yoğurtotu, 123
yonca, 80
yonca; dört yapraklı, 80
Yum Cimil, 144
yumak, 238
yumruk, 336
yumurta, 101
Yunanlılar,
alfabe, 307
mitoloji, 1, 17, 19, 24, 29, 32, 35, 36, 40, 41, 45, 53, 57, 58, 69, 77, 85, 107, 120, 140-41
tiyatro maskı, 271
yunus, 68
yusufçuk, 72
yuva, 214, 238-39
Yuvarlak Masa Şövalyeleri, 208, 209
Yuvarlak Masa, 284
yüksükotu, 81
yün işareti, 315
yüzük, 234, 284
yas, 130

Z

Zaaflar, 246-47
Zaman Baba, 131
zambak, 82
Zambiya; arması, 320
zar, 197
zehirler, 51
Zen, 244, 284, 343
zencefil, 89
Zephyrus, 35, 70-71
Zerdüştlük, 31
Zeus, 36, 58, 108, 140
Zewditu Etiyopya İmparatoriçesi, 217
zeytin, 95
Zeytindağı, 29
ziter, 275
zodyak, 22, 200-01, 205
haritası, 202-03
Zohar, 174
Zu, 79
Zulu; evleri, 226
zümrüt, 42

KADİM HİYEROGLİFLERDEN ZAMANE LOGOLARINA,
2000'DEN FAZLA İŞARET VE SİMGENİN ANLAM VE
KÖKENLERİNİ KEŞFEDİP SIRLARINI ÇÖZEBİLİRSİNİZ.

AŞKIN KLASİK SİMGESİ NEDEN OKUN DELDİĞİ KALPTİR?
BEREKET SİMGELERİNİN TARİHTEN GELEN KÖKENLERİ
NEYE DAYANIR? TERAZİ NEDEN ADALET SEMBOLÜDÜR?

BU BÜYÜLEYİCİ VE ŞIK KİTAP
İMGELERİN ARDINDAKİ ANLAMI ARAŞTIRIYOR.

ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd.
Ticarethane Sokak No: 53
34110 Cağaloğlu-İstanbul
Tel : +90 (212) 511 53 03
+90 (212) 513 87 51
Fax : +90 (212) 519 33 00
www.alfakitap.com
e-mail: info@alfakitap.com

ALFA

DK

ISBN 978-605-106-143-6
9 786051 061436